Digitized by Google

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

335.405
KOMU
1938
no. 1-5

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ

1

КИЇВ

ПАРТВИДАВ ЦК КП(б)У • 1938

Digitized by Google

Digitized by Google

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЩОМІСЯЧНИЙ ЖУРНАЛ ЦК КП(б)У

XIII рік видання

1 СІЧЕНЬ 1938 р.

Адреса редакції: Київ, вул. Короленка, 42.

З М І С Т

Інформаційне повідомлення про черговий Пленум ЦК ВКП(б) . . 1
Про помилки парторганізацій при виключенні комуністів з партії, про формально - бюрократичне ставлення до апеляцій виключених з ВКП(б) та про заходи до усунення цих хиб 2
Склад Президії Верховної Ради СРСР, обраної Першою Сесією Верховної Ради СРСР першого скликання 11
Утворений Верховною Радою СРСР склад Уряду СРСР — Рада Народних Комісарів на чолі з товаришем В. М. Молотовим 13
Промова Голови Раднаркому СРСР депутата В. М. Молотова 15
Промова товариша В. М. Молотова про утворення Уряду СРСР . . . 22
Й. В. Сталін — Про Леніна 30
Передова — Справа Леніна перемогла 37
Передова — Перша Сесія Верховної Ради СРСР 42
П. З. — Виконати рішення Пленуму ЦК ВКП(б) 50
А. Виноградова — Розгром австро-німецьких окупантів 56
Хроніка революційних подій на Україні 1917 і 1918 рр. 85

БІБЛІОГРАФІЯ

В. М. На міжнародній арені 101

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ЧЕРГОВИЙ ПЛЕНУМ ЦК ВКП(б)

Цими днями відбувся черговий Пленум Центрального Комітету ВКП(б).

Пленум розглянув питання Сесії Верховної Ради СРСР і ухвалив відповідні рішення.

Пленум обговорив питання „Про помилки парторганізацій при виключенні комуністів з партії, про формально-бюрократичне ставлення до апеляцій виключених з ВКП(б) та про заходи до усунення цих хиб“ і ухвалив відповідну постанову, яка публікується нижче.

Крім того, Пленум ЦК розглянув ряд господарських питань і ухвалив відповідні рішення.

Пленум увільнив тов. Постишева П. П. з складу кандидатів у члени Політбюро ЦК ВКП(б).

Пленум увів до складу кандидатів у члени Політбюро ЦК ВКП(б) секретаря Московського Обкому ВКП(б) тов. Хрущова М. С. і до складу Оргбюро ЦК ВКП(б) — тов. Мехліса Л. З.

Digitized by Google

ПРО ПОМИЛКИ ПАРТОРГАНІЗАЦІЙ ПРИ ВИКЛЮЧЕННІ КОМУНІСТІВ З ПАРТІЇ, ПРО ФОРМАЛЬНО-БЮРОКРАТИЧНЕ СТАВЛЕННЯ ДО АПЕЛЯЦІЙ ВИКЛЮЧЕНИХ З ВКП(б) ТА ПРО ЗАХОДИ ДО УСУНЕННЯ ЦИХ ХИБ

Постанова Пленуму ЦК ВКП(б)

Пленум ЦК ВКП(б) вважає необхідним звернути увагу партійних організацій і їх керівників на те, що вони, провадячи велику роботу над очищенням своїх лав від троцькістсько-правих агентів фашизму, припускають у процесі цієї роботи серйозні помилки і викривлення, які заважають справі очищення партії від дворушників, шпигунів, шкідників. Всупереч неодноразовим вказівкам і попередженням ЦК ВКП(б), партійні організації в багатьох випадках підходять зовсім неправильно і злочинно легковажно до виключення комуністів з партії.

ЦК ВКП(б) не раз вимагав від партійних організацій і їх керівників уважного, індивідуального підходу до членів партії при вирішуванні питань про виключення з партії або про відновлення неправильно виключених з ВКП(б) в правах членів партії.

Пленум ЦК ВКП(б) у своєму рішенні від 5 березня 1937 р. по доповіді товариша Сталіна „Про хиби партійної роботи і заходи ліквідації троцькістських та інших дворушників" указував:

> „деякі наші партійні керівники хворіють на відсутність належної уваги до людей, до членів партії, до працівників. Більше того, вони не вивчають працівників, не знають, чим вони живуть і як вони ростуть, не знають взагалі своїх кадрів. Саме тому у них нема індивідуального підходу до членів партії, до працівників партії. А індивідуальний підхід — це головне діло в нашій організаційній роботі. І саме тому, що у них нема індивідуального підходу при оцінці членів партії і партійних працівників, вони звичайно діють навмання: або вони хвалять їх огулом, без міри, або вони б'ють їх так само огулом, без міри, виключають з партії тисячами і десятками тисяч. Деякі наші партійні керівники взагалі стараються мислити десятками тисяч, не піклуючись про „одиниці", про окремих членів партії, про їх долю. Виключити з партії тисячі і десятки тисяч людей вони вважають пустяковою справою, втішаючи себе тим, що партія у нас велика і десятки тисяч виключених не можуть будьщо змінити у становищі партії. Але так можуть підходити до членів партії лише люди, по суті справи глибоко антипартійні.

Digitized by Google

335.405
КОМИ
1938
№ 1-5

В наслідок такого бездушного ставлення до людей, до членів партії і партійних працівників штучно створюється невдоволення і озлоблення в одній частині партії.

Зрозуміло, що троцькістські дворушники спритно підчеплюють таких озлоблених товаришів і вміло тягнуть їх за собою в болото троцькістського шкідництва".

У цьому ж рішенні Пленуму ЦК ВКП(б) сказано:

„Засудити практику формального і бездушно-бюрократичного ставлення до питання про долю окремих членів партії, про виключення з партії членів партії, або про відновлення виключених в правах членів партії.

Зобов'язати партійні організації виявляти максимум обережності і товариського піклування при вирішуванні питання про виключення з партії або про відновлення виключених у правах членів партії".

У листі від 24 червня 1936 року „Про помилки при розгляді апеляцій виключених з партії під час перевірки і обміну партійних документів" ЦК ВКП(б) вказував на несерйозне, а в ряді випадків, бездушно-чиновницьке ставлення партійних органів до розгляду апеляцій виключених з партії:

„Всупереч вказівкам ЦК,— говориться в цьому листі,— апеляції виключених розглядаються надто повільно. Багато виключених місяцями добиваються розгляду поданих ними апеляцій. Велика кількість апеляцій розглядалась заочно, без всякої перевірки заяв апелюючих, без забезпечення апелюючим можливості дати докладні пояснення з приводу причин їх виключення з партії.

У ряді районних партійних організацій було припущене зовсім нетерпиме свавілля щодо виключених з партії. Виключених з партії за приховання соціального походження і за пасивність, а не з мотивів їх ворожої діяльності проти партії і радянської влади, автоматично знімали з роботи, позбавляли квартир і т. д. Таким чином партійні керівники цих парторганізацій, не засвоївши по-справжньому вказівок партії про більшовицьку пильність, своїм формально-бюрократичним ставленням до розгляду апеляцій виключених при перевірці партійних документів грали на-руку ворогам партії".

Як видно, попереджаючі вказівки місцевим партійним організаціям були.

І все ж, не зважаючи на це, багато парторганізацій і їх керівники продовжують формально і бездушно-бюрократично ставитися до долі окремих членів партії.

Digitized by Google

Відомо немало фактів, коли партійні організації без усякої перевірки і, значить, необгрунтовано виключають комуністів з партії, позбавляють їх роботи, нерідко навіть оголошують, без усяких до того підстав, ворогами народу, чинять беззаконня і свавілля над членами партії.

Так, наприклад: ЦК КП(б) *Азербайджана* на одному засіданні 5 листопада 1937 р. механічно підтвердив виключення з партії 279 чол.; *Сталінградський* обком 26 листопада затвердив виключення 69 чоловік; *Новосибірський* обком 28 листопада механічно підтвердив рішення райкомів ВКП(б) про виключення з партії 72 чоловік; в *Орджонікідзевській* крайовій партійній організації Партколегія КПК при ЦК ВКП(б) скасувала, як неправильні і зовсім необгрунтовані, рішення про виключення з партії 101 комуніста з 160 чоловік, які подали апеляції; по *Новосибірській* партійній організації таким же чином довелося скасувати 51 рішення з 80; по *Ростовській* парторганізації скасовано 43 рішення з 66; по *Сталінградській* парторганізації—58 з 103; по *Саратовській*—80 з 134; по *Курській* парторганізації—56 з 92; по *Вінницькій*—164 з 337 і т. д.

У багатьох районах Харківської області під виглядом „пильності" мають місце численні факти незаконного звільнення з роботи і відмовлення в наданні роботи виключеним з партії і безпартійним працівникам. У Зміївському районі в жовтні і листопаді 1937 р. безпричинно знято з роботи 36 учителів і намічено до звільнення ще 42. В результаті, в школах сіл Таранівка, Замостяжне, Скрипаївка і інших не викладають історію, Конституцію СРСР, російську, українську й іноземні мови.

В м. Змійові в середній школі викладала біологію вчителька Журко, 1904 року народження, дочка колгоспника, яка має 8-річний педагогічний стаж, заочниця 4 курсу педінституту. В місцевій газеті з'явилась замітка про її брата, який працює педагогом в м. Ізюмі, як про націоналіста. Цього було досить, щоб Журко звільнили з роботи. У зв'язку з звільненням т. Журко було висловлено політичне недовір'я її чоловікові і піднесено питання також і про його звільнення. При перевірці ж з'ясувалось, що замітка про брата Журко виявилась наклепницькою і з роботи його не знімали.

В м. Харкові у справі однієї заарештованої троцькістки Горської органами НКВС була допитана як свідок працівниця завкому фабрики ім. Тінякова Ейнгорн. Про те, що її викликали до НКВС, вона поділилася з начальником спецчастини Семенковим, який негайно після цього поставив на парткомі заводу питання про зв'язки Ейнгорн з троцькісткою Горською. В результаті Ейнгорн була знята з роботи в завкомі і звільнена. Чоловік сестри Ейнгорн, який працював у редакції місцевої газети, звільнений за те, що „не повідомив про зв'язки сестри його дружини з троцькістами".

Курський обком ВКП(б) без усякої перевірки, заочно виключив

Digitized by Google

з партії і добився арешту члена партії голови завкому Дмитро-Тарановського цукрового заводу Іванченкової, приписавши їй свідому контрреволюційну підготовку виступу безпартійного робітника Кулиниченка на передвиборних зборах до Верховної Ради СРСР. При перевірці встановлено, що вся „вина" Іванченкової полягала в тому, що на передвиборних зборах безпартійний робітник Кулиниченко, після того, як розповів про своє життя, збився у виступі і забув назвати прізвище кандидата в депутати Верховної Ради.

У багатьох районах Куйбишевської області виключено з партії велику кількість комуністів з мотивуванням, що вони є ворогами народу. Тим часом, органи НКВС не знаходять ніяких підстав для арешту цих виключених з партії. Наприклад, Велико-Чернігівський райком ВКП(б) виключив з партії і оголосив ворогами народу 50 чоловік з загальної кількості 210 комуністів, які перебувають у районній парторганізації, в той час, як щодо 43 з цих виключених органи НКВС не знайшли ніяких підстав для арешту. В Партколегію КПК при ЦК ВКП(б) по Куйбишевській області з'являється багато виключених райкомами ВКП(б), як вороги народу, з вимогою або їх заарештувати, або зняти з них ганебне тавро.

ЦК ВКП(б) має дані про те, що такі факти мають місце і в інших парторганізаціях.

Пленум ЦК ВКП(б) вважає, що всі ці і подібні до них факти мають поширення в парторганізаціях насамперед тому, що серед комуністів існують ще не розкриті і не викриті *окремі кар'єристи-комуністи, які стараються відзначитись і висунутись на виключеннях з партії, на репресіях проти членів партії, які стараються застрахувати себе від можливих обвинувачень у недостачі пильності шляхом застосування огульних репресій проти членів партії.*

Такий кар'єрист-комуніст вважає, що раз на члена партії подано заяву, хоча б неправильну або навіть провокаційну, він, цей член партії, небезпечний для організації і його треба позбутись якнайшвидше, щоб застрахувати себе як пильного. Тому він вважає зайвим об'єктивно розбиратися в пред'явлених комуністові обвинуваченнях і заздалегідь передрішає необхідність його виключення з партії.

Такий кар'єрист-комуніст, бажаючи вислужитись, без усякого розбору розводить паніку з приводу ворогів народу і з легкістю галасує на партзборах про виключення членів партії з партії на якійнебудь формальній підставі, або зовсім без підстави. Партійні ж організації нерідко ідуть на поводу у таких крикунів-кар'єристів.

Такий кар'єрист-комуніст байдуже ставиться до долі членів партії і готовий завідомо неправильно виключити десятки комуністів з партії для того, щоб самому виглядати пильним. Він готовий за неважливі проступки виключити членів партії з партії з тим, щоб приписати собі „заслуги" у викритті ворогів, а, якщо вищі

Digitized by Google

партійні органи відновлюють неправильно виключених з партії, він ні трохи не бентежиться, стає в позу людини, задоволеної тим, що він у всякому разі перестрахувався щодо „пильності".

Партійні організації та їх керівники замість того, щоб зірвати маску фальшивої пильності з таких „комуністів" і вивести їх на чисту воду, самі нерідко створюють їм ореол пильних борців за чистоту лав партії.

Пора викрити таких з дозволу сказати комуністів і заплямувати їх, як кар'єристів, що стараються вислужитись на виключеннях з партії, стараються перестрахуватись з допомогою репресій проти членів партії.

Відомо, далі, немало фактів, коли замасковані вороги народу, шкідники-дворушники в провокаційних цілях організують подачу наклепницьких заяв на членів партії і під виглядом „розгортання пильності" добиваються виключення з лав ВКП(б) чесних і відданих комуністів, відводячи тим самим від себе удар і зберігаючи себе в лавах партії.

Викритий ворог народу, колишній зав. відділу керівних парторганів Ростовського обкому ВКП(б) Шацький і його спільники, користуючись політичною короткозорістю керівників Ростовського обкому ВКП(б), виключали з партії чесних комуністів, ухвалювали завідомо неправильні стягнення працівникам, всіляко озлобляли комуністів, роблячи в той же час усе можливе, щоб зберегти в партії свої контрреволюційні кадри.

У тому ж Ростові колишній зав. відділу шкіл Ростовського обкому ВКП(б) ворог народу Шестова на завдання контрреволюційної організації провела в партійній організації Ростовського педагогічного інституту виключення з партії близько 30 чесних комуністів.

Колишній секретар Київського обкому КП(б)У, ворог народу Кудрявцев на партійних зборах незмінно звертався до виступаючих комуністів з провокаційним запитанням: „А ви написали хоч на когонебудь заяву?". У наслідок цієї провокації в Києві були подані політично компрометуючі заяви майже на половину членів міської парторганізації, при чому більшість заяв виявилась явно неправильною і навіть провокаційною.

Викрите нині вороже керівництво Барикадного райкому ВКП(б) міста Сталінграда провокаційно виключило з партії і добилось арешту члена партії з 1917 року Мохнаткіна, колишнього червоного партизана, начальника одного з найбільших цехів заводу „Баррикады" за „антирадянські розмови". Як з'ясувалось у наслідок перевірки, ці „антирадянські розмови" виявлялись у тому, що т. Мохнаткін у розмові з товаришами висловлював незадоволення з приводу бездушного ставлення сільради до дітей загиблого в бою з білими, в роки громадянської війни, командира партизанського загону, в якому Мохнаткін був помічником командира.

Digitized by Google

Тов. Мохнаткін відновлений у правах члена партії тільки після втручання КПК при ЦК ВКП(б).

Такі факти провокаційної роботи ворогів партії, які пробралися в партійний апарат, мали місце також у Воронезькій, Краснодарській, Челябінській і в інших партійних організаціях.

Усі ці факти показують, що багато наших парторганізацій і їх керівники досі не зуміли розгледіти і викрити *вміло замаскованого ворога, який старається криками про пильність замаскувати свою ворожість і зберегтися в лавах партії — це поперше, — і, подруге, прагне шляхом проведення заходів репресій — перебити наші більшовицькі кадри, посіяти невпевненість і зайву підозрілість у наших лавах.*

Такий замаскований ворог — найлютіший зрадник — звичайно голосніше всіх кричить про пильність, поспішає якомога більше „викрити" і все це робить з метою приховати свої власні злочини перед партією і відвернути увагу партійної організації від викриття справжніх ворогів народу.

Такий замаскований ворог — мерзенний дворушник — всіляко прагне створити в парторганізаціях обстанову зайвої підозрілості, при якій кожного члена партії, що виступив на захист іншого комуніста, на якого хтось звів наклеп, негайно обвинувачують у відсутності пильності і в зв'язках з ворогами народу.

Такий замаскований ворог — підлий провокатор — у тих випадках, коли парторганізація починає перевіряти подану на комуніста заяву, всіляко створює провокаційну обстанову для цієї перевірки, сіє навколо комуніста атмосферу політичного недовір'я і тим самим, замість об'єктивного розгляду справи, організує на нього потік нових заяв.

Партійні організації і їх керівники замість того, щоб розкрити і викрити провокаційну роботу такого замаскованого ворога, нерідко йдуть у нього на поводу, створюють йому обстанову безкарності за наклепи на чесних комуністів і самі стають на шлях масових необгрунтованих виключень з партії, накладання стягнень і т. п. Більше того, навіть після викриття ворогів, які пробралися в партійний апарат і зводять наклепи на чесних комуністів, наші партійні керівники часто не вживають заходів до ліквідації наслідків шкідництва в партійних організаціях щодо неправильних виключень комуністів з партії.

Пора всім партійним організаціям і їх керівникам викрити і до кінця *знищити замаскованого ворога,* який пробрався в наші лави і намагається фальшивими криками про пильність приховати свою ворожість і зберегти себе в партії, щоб продовжувати в ній свою мерзенну зрадницьку роботу.

Чим пояснити, що наші партійні організації досі не викрили й не заплямували не тільки кар'єристів-комуністів, які стараються відзначитись і висунутись на виключеннях з партії, але й замаскованих

Digitized by Google

ворогів усередині партії, які намагаються криками про пильність приховати свою ворожість і зберегтися в партії, які намагаються шляхом проведення заходів репресій перебити наші більшовицькі кадри і посіяти зайву підозрілість у наших лавах?

Пояснюється це злочинно-легковажним ставленням до долі членів партії.

Усім відомо, що багато наших партійних керівників виявились політично-короткозорими ділягами, дозволили ворогам народу і кар'єристам обійти себе і легковажно віддали на відкуп другорядним працівникам вирішування питань, які стосуються долі членів партії, злочинно усунувшись від керівництва цією справою.

Обкоми, крайкоми, ЦК нацкомпартій і їх керівники не тільки не виправляють антипартійну, чужу більшовизмові практику в справі виключення комуністів з партії, але часто самі, своїм неправильним керівництвом, насаджують формальне і бездушно-бюрократичне ставлення до членів партії і тим самим створюють сприятливу обстанову для кар'єристів-комуністів і замаскованих ворогів партії.

Не було жодного випадку, щоб обкоми, крайкоми, ЦК нацкомпартій, розібравшись у справі, засудили практику огульного, гуртового підходу до членів партії, притягли до відповідальності керівників місцевих партійних організацій за необгрунтоване і неправильне виключення комуністів з партії.

Керівники партійних організацій наївно вважають, ніби виправлення помилок щодо неправильно виключених може підірвати авторитет партії і пошкодити справі викриття ворогів народу, не розуміючи, що кожний випадок неправильного виключення з партії — наруку ворогам партії.

У багатьох обласних і крайових організаціях лежить без усякого руху велика кількість нерозглянутих апеляцій. У Ростовській області не розглянуто понад 2.500 апеляцій, у Краснодарському краї — 2.000, Смоленській області — 2.300, Воронезькій області — 1.200, Саратовській області — 500 і т. д.

Обкоми, крайкоми, ЦК нацкомпартій, відмовившись від розгляду апеляцій виключених, перетворили, всупереч статутові партії, рішення райкомів і міськкомів ВКП(б) у цьому питанні в безапеляційні й остаточні рішення.

Все це означає, що обкоми, крайкоми, ЦК нацкомпартій по суті усунулися від керівництва діяльністю місцевих партійних організацій у найбільш важливому і гострому питанні, в питанні про долю членів партії, залишивши розв'язання цього питання на самоплив, почасти й на свавілля.

Обкоми, крайкоми, ЦК нацкомпартій самі заохочують практику масових, огульних виключень з партії тим, що залишають непокараними тих партійних керівників, які допускають свавілля щодо комуністів.

Digitized by Google

Пора покінчити з чужим для більшовиків формальним і бездушно-бюрократичним ставленням до людей, до членів партії.

Пора зрозуміти, що:

„Партія стала для члена партії дуже великою і серйозною справою і членство в партії або виключення з партії — це великий перелом у житті людини".

Пора зрозуміти, що:

„Для рядових членів партії перебування в партії або виключення з партії — це питання життя і смерті" *(Сталін).*

Пора зрозуміти, що суть більшовицької пильності полягає в тому, щоб уміти викривати ворога, який би хитрий і спритний він не був, у яку б тогу він не прибирався, а не в тому, щоб без розбору, або „на всякий випадок" виключати десятками і сотнями з партії всіх, хто попадеться під руку.

Пора зрозуміти, що більшовицька пильність не тільки не виключає, а навпаки, передбачає вміння виявляти максимум обережності і товариського піклування при вирішуванні питань про виключення з партії або про відновлення виключених у правах членів партії.

Пленум ЦК ВКП(б) вимагає від усіх партійних організацій і їх керівників всемірного підвищення більшовицької пильності партійних мас, викриття і викорчовування до кінця всіх вільних і невільних ворогів партії.

Пленум ЦК ВКП(б) вважає найважливішою умовою успішного розв'язання цього завдання — ліквідацію без останку антипартійної практики огульного, неіндивідуального, гуртового підходу до людей, до членів партії.

Пленум ЦК ВКП(б) *постановляє:*

1. Зобов'язати обкоми, крайкоми, ЦК нацкомпартій і всі партійні організації рішуче покінчити з масовими, огульними виключеннями з партії і встановити на ділі індивідуальний, диференційований підхід при розв'язанні питань про виключення з партії або про відновлення виключених у правах членів партії.

2. Зобов'язати обкоми, крайкоми, ЦК нацкомпартій знімати з партійних постів і притягати до партійної відповідальності тих партійних керівників, які не виконують директив ЦК ВКП(б), виключають з партії членів і кандидатів ВКП(б) без ретельної перевірки всіх матеріалів і допускають свавілля щодо членів партії.

3. Запропонувати обкомам, крайкомам, ЦК нацкомпартій і партколегіям КПК при ЦК ВКП(б) в тримісячний строк закінчити розгляд апеляцій усіх виключених з партії.

4. Зобов'язати всі партійні комітети в своїх постановах про виключення комуністів з партії ясно і точно викладати мотиви, які були підставою до виключення, щоб вищі партійні органи мали

Digitized by Google

можливість перевірити правильність цих постанов, а кожну таку постанову райкому, міськкому, обкому або ЦК нацкомпартії обов'язково публікувати в пресі.

5. Встановити, що партійні органи, відновлюючи в правах членів партії, неправильно виключених місцевими парторганізаціями, повинні в своїх постановах точно вказувати, який райком, міськком ВКП(б) повинен видати відновленому в партії партійні документи.

6. Зобов'язати райкоми, міськкоми партії негайно видавати партійні документи відновленим у партії, залучати їх до участі в партійній роботі і роз'яснювати всім членам первинних парторганізацій, що вони відповідають за більшовицьке виховання відновлених у лавах ВКП(б).

7. Зобов'язати партійні організації притягати до партійної відповідальності осіб, винних у наклепі на членів партії, цілком реабілітувати цих членів партії і публікувати в пресі свої постанови в тих випадках, коли перед тим у пресі були вміщені матеріали, що дискредитують члена партії.

8. Заборонити парторганізаціям заносити в облікову картку комуніста факт виключення його з партії до розгляду апеляційної скарги і ухвалення остаточного рішення про виключення.

9. Заборонити неправильну, шкідливу практику, коли виключених з ВКП(б) негайно знімають з посади, яку вони займають.

Встановити, що в усіх випадках, коли виявляється необхідним, у зв'язку з виключенням з ВКП(б), звільнити працівника з посади, яку він займає, це звільнення можна робити тільки після надання йому іншої роботи.

10. Зобов'язати обкоми, крайкоми, ЦК нацкомпартій не пізніше як до 15 лютого 1938 р. забезпечити через відповідні радянські й господарські органи вступ виключених з ВКП(б) на роботу і надалі не допускати такого становища, щоб виключені з ВКП(б) лишалися позбавленими роботи.

Digitized by Google

СКЛАД ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР, ОБРАНОЇ ПЕРШОЮ СЕСІЄЮ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР ПЕРШОГО СКЛИКАННЯ

На спільному засіданні Ради Союзу і Ради Національностей 17 січня 1938 року персональним голосуванням кожного кандидата, Верховна Рада обрала Президію Верховної Ради СРСР у такому складі:

Голова Президії Верховної Ради СРСР

1. **КАЛІНІН Михайло Іванович,** депутат від Ленінградської міської округи, РРФСР.

Заступники Голови Президії Верховної Ради СРСР

2. **ХОХЛОВ Іван Сергійович,** депутат від Московської сільської округи, РРФСР.
3. **ПЕТРОВСЬКИЙ Григорій Іванович,** депутат від Дніпропетровської округи, УРСР.
4. **НАТАЛЕВИЧ Никифор Яковлевич,** депутат від Слуцької округи, БРСР.
5. **КАСУМОВ Мір Башір Фатах огли,** депутат від Сабір-Абадської округи, Азербайджанська РСР.
6. **МАХАРАДЗЕ Філіп Євсейович,** депутат від Самтредської округи, Грузинська РСР.
7. **ПАПЯН Мацак Петросович,** депутат від Степанаванської округи, Вірменська РСР.
8. **БАБАЄВ Хівалі,** депутат від Тедженської округи, Туркменська РСР.
9. **АХУНБАБАЄВ Юлдаш,** депутат від Андіжанської округи, Узбецька РСР.
10. **ШАГАДАЄВ Мунавар,** депутат від Гармської округи, Таджицька РСР.
11. **УМУРЗАКОВ Нурбапа,** депутат від Чімкентської округи, Казахська РСР.
12. **САЛІХОВ Мурат,** депутат від Ошської округи, Киргизька РСР.

Секретар Президії Верховної Ради СРСР

13. **ГОРКІН Олександр Федорович,** депутат від Канашської округи, Чувашська РСР.

Члени Президії Верховної Ради СРСР

14. **БАГІРОВ Мір Джафар,** депутат від Бакінської-Сталінської округи, Азербайджанська РСР.
15. **БЕРІЯ Лаврентій Павлович,** депутат від Тбіліської-Сталінської округи, Грузинська РСР.

Digitized by Google

16. **БЛЮХЕР Василь Костянтинович,** депутат від Ворошиловської округи, Далеко-Східний край.

17. **БУДЬОННИЙ Семен Михайлович,** депутат від Шепетівської округи, УРСР.

18. **ВОЛКОВ Олексій Олексійович,** депутат від Гомельської міської округи, БРСР.

19. **ДІНМУХАМЕТОВ Галей,** депутат від Ново-Шешмінської округи, Татарська АРСР.

20. **ЖДАНОВ Андрій Олександрович,** депутат від Володарської округи, м. Ленінград.

21. **КАГАНОВИЧ Юлій Мойсейович,** депутат від Горьковської-Сталінської округи, Горьковська область.

22. **КОСАРЕВ Олександр Васильович,** депутат від Орджонікідзевської округи, УРСР.

23. **КРУПСЬКА Надія Костянтинівна,** депутат від Серпуховської округи, Московська область.

24. **МАЛЕНКОВ Георгій Максиміліанович,** депутат від Клінської округи, Московська область.

25. **МОСКАТОВ Петро Георгійович,** депутат від Шахтинської округи, Ростовська область.

26. **НІКОЛАЄВА Клавдія Іванівна,** депутат від Кашинської округи, Калінінська область.

27. **ПЕТРОВСЬКИЙ Олексій Миколайович,** депутат від Красногвардейської округи, м. Ленінград.

28. **СІДОРОВ Іван Іванович,** депутат від Октябрської округи, м. Москва.

29. **СТАЛІН Йосиф Віссаріонович,** депутат від Сталінської округи, м. Москва.

30. **ТАХТАРОВ Аділь-Гірей,** депутат від Махач-Калинської міської округи, Дагестанська АРСР.

31. **ТИМОШЕНКО Семен Костянтинович,** депутат від Харківської сільської округи, УРСР.

32. **УГАРОВ Олександр Іванович,** депутат від Смольнінської округи, м. Ленінград.

33. **ФЕДЬКО Іван Федорович,** депутат від Житомирської округи, УРСР.

34. **ХРУЩОВ Микита Сергійович,** депутат від Краснопресненської округи, м. Москва.

35. **ІБРАГІМОВ Рахім Кірейович,** депутат від Мелеузовської округи, Башкирська АРСР.

36. **ШКІРЯТОВ Матвій Федорович,** депутат від Тульсько-Рязанської округи, РРФСР.

37. **ЮСУПОВ Усман,** депутат від Ташкентської-Сталінської округи, Узбецька РСР.

Digitized by Google

УТВОРЕНИЙ ВЕРХОВНОЮ РАДОЮ СРСР СКЛАД УРЯДУ СРСР — РАДА НАРОДНИХ КОМІСАРІВ НА ЧОЛІ З ТОВАРИШЕМ В. М. МОЛОТОВИМ

На спільному засіданні Ради Союзу і Ради Національностей 19 січня 1938 року персональним голосуванням Верховна Рада утворила такий склад Уряду СРСР — Ради Народних Комісарів СРСР:

Голова Ради Народних Комісарів СРСР — **Вячеслав Михайлович МОЛОТОВ.**

Заступники Голови Ради Народних Комісарів СРСР — **Влас Яковлевич ЧУБАР.**

Анастас Іванович МІКОЯН.

Заступник Голови Ради Народних Комісарів СРСР і Голова Комісії Радянського Контролю — **Станіслав Вікентійович КОСІОР.**

Голова Держплану СРСР — **Микола Олексійович ВОЗНЕСЕНСЬКИЙ.**

Народний Комісар закордонних справ — **Максим Максимович ЛІТВІНОВ.**

Народний Комісар внутрішніх справ — **Микола Іванович ЄЖОВ.**

Народний Комісар оборони — **Клімент Єфремович ВОРОШИЛОВ.**

Народний Комісар військово-морського флоту — **Петро Олександрович СМІРНОВ.**

Народний Комісар важкої промисловості — **Лазар Мойсейович КАГАНОВИЧ.**

Народний Комісар машинобудування — **Олександр Давидович БРУСКІН.**

Народний Комісар оборонної промисловості — **Михайло Мойсейович КАГАНОВИЧ.**

Народний Комісар харчової промисловості — **Абрам Лазаревич ГІЛІНСЬКИЙ.**

Народний Комісар легкої промисловості — **Василь Іванович ШЕСТАКОВ.**

Народний Комісар лісової промисловості — **Михайло Іванович РИЖОВ.**

Народний Комісар шляхів — **Олексій Венедиктович БАКУЛІН.**

Народний Комісар водного транспорту — **Микола Іванович ПАХОМОВ.**

Народний Комісар зв'язку — **Матвій Давидович БЕРМАН.**

Народний Комісар земельних справ — **Роберт Індрікович ЕЙХЕ.**

Digitized by Google

Народний Комісар зернових і тваринницьких радгоспів — **Тихон Олександрович ЮРКІН.**

Народний Комісар заготівель — **Михайло Васильович ПОПОВ.**

Народний Комісар фінансів — **Арсеній Григорович ЗВЄРЄВ.**

Народний Комісар торгівлі — **Михайло Павлович СМІРНОВ.**

Народний Комісар зовнішньої торгівлі — **Євген Денисович ЧВЯЛЕВ.**

Народний Комісар юстиції — **Микола Михайлович РИЧКОВ.**

Народний Комісар охорони здоров'я — **Михайло Федорович БОЛДИРЄВ.**

Голова Правління Державного банку — **Олексій Петрович ГРІЧМАНОВ.**

Голова Комітету в справах вищої школи — **Сергій Васильович КАФТАНОВ.**

Голова Комітету в справах мистецтв — **Олексій Іванович НАЗАРОВ.**

Верховною Радою СРСР призначено Прокурором СРСР **Андрія Януарійовича ВИШИНСЬКОГО.**

Digitized by Google

ПРОМОВА ГОЛОВИ РАДНАРКОМУ СРСР ДЕПУТАТА В. М. МОЛОТОВА

(Депутати влаштовують тривалу овацію Голові Раднаркому СРСР товаришеві Молотову.

Всі встають. Лунають вигуки: „Голові Раднаркому тов. Молотову—ура!", бурхливі оплески, вигуки „ура!").

Товариші, ми обговорюємо зараз велике питання, оскільки справа стосується нашої Конституції, нашого основного закону. Подані на ваше затвердження рішення Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів про деякі зміни і доповнення до окремих статтей Конституції стосуються, головним чином, організаційно-адміністративних питань, але вони вносять зміни до адміністративного поділу всередині кількох союзних республік, стосуються загальносоюзного державного апарату і зачіпають життєві інтереси народів Союзу.

У доповіді тов. Горкіна і у виступах представників республік уже досить висвітлені питання, які стосуються адміністративного поділу і утворення ряду нових областей в РРФСР, Україні, Узбекістані, Казахстані і Білорусі. Я зупинюсь на питаннях, зв'язаних з роботою загальносоюзних органів і з утворенням нових загальносоюзних наркоматів.

За першою Конституцією Союзу, прийнятою в 1924 році, у нас було створено 12 наркоматів і Державну планову комісію. З того часу багато чого змінилося в житті країни, розмах державної роботи набагато збільшився. Ухваливши рішення, які подані тепер на затвердження Верховної Ради, ми матимемо в складі Ради Народних Комісарів керівників 26 наркоматів, комітетів і постійних комісій, включаючи Держплан і Комісію Радянського Контролю. Крім того, при Раді Народних Комісарів існує ще 9 загальнодержавних організацій, які безпосередньо їй підлягають. В усьому цьому відбилося не тільки величезне зростання народного господарства і культурного будівництва, а також і зростання завдань військової оборони країни і відповідна до всього цього потреба більшої диференціації в державному керуванні, яка неминуче вимагає нових організаційних форм.

Наскільки швидко зростає наше господарство і наскільки розширюються наші завдання в цьому відношенні, видно хоча б з такого. Минуло трохи більше року з часу затвердження нашої Конституції

Digitized by Google

VIII Всесоюзним З'їздом Рад, а ми вже стоїмо перед необхідністю проведення ряду нових організаційно-адміністративних заходів як у союзних республіках, так і в загальносоюзному державному апараті.

Усім відомо, який великий шлях пройшла за ці роки наша індустрія. Особливо це стосується важкої промисловості, яка йшла попереду всіх інших галузей народного господарства. В результаті цього Наркомважпром, до виділення з нього машинобудування, став надмірно великою організацією з величезною кількістю галузей індустрії, які швидко розвиваються. Навіть тепер, коли з Наркомважпрому вже виділено машинобудування і створено Народний Комісаріат машинобудування, навіть тепер Наркомважпром — найбільший промисловий наркомат, наркомат, який дає величезну кількість, і при тому, дуже різноманітної продукції.

Не можна не погодитися з тим, що швидко ростуче машинобудування, у дальшому прискореному розвитку якого так зацікавлені всі галузі народного господарства, можна в теперішніх умовах правильно організувати тільки з допомогою спеціального наркомату. За це говорять такі цифри. Якщо взяти тільки період двох п'ятирічок — першої і другої п'ятирічки,— то тільки за цей час, тобто з 1928 року, машинобудування зросло в Радянському Союзі в 13,5 раза. А ви знаєте, що потреби технічної реконструкції ще далеко не задоволені, що ці вимоги продовжують швидко зростати. По суті, ми маємо вже два великі комісаріати машинобудівного типу. Насамперед, треба сказати про Народний Комісаріат оборонної промисловості,— це також, головним чином, машинобудівний комісаріат. Він створений ще при прийнятті нашої Конституції, трохи більше, ніж рік тому, але він навантажений уже роботою, так би мовити, до відказу. Він дає потрібні машини і устаткування для Червоної Армії і Флоту та виробляє немалу кількість іншої, переважно машинобудівної, продукції. Нам довелося, проте, створити спеціальний наркомат машинобудування, бо наші потреби в техніці, в машинах, у верстатах необмежені. Нагадаю ще, що й інші загальносоюзні і союзнореспубліканські наркомати, а також наркомати місцевої промисловості виробляють немалу кількість машин і різного устаткування. Провідне місце в проведенні дальшої технічної реконструкції в нашій країні належить тепер Наркоммашу, створеному кілька місяців тому. Ми думаємо, що Верховна Рада схвалить рішення про створення Наркоммашу. *(Оплески).*

Другий наркомат, про який іде мова в пропозиціях, внесених на затвердження Верховної Ради,— Народний Комісаріат заготівель.

Уже в теперішньому вигляді Комітет сільськогосподарських заготівель при РНК Союзу РСР — організація наркоматського типу в повному розумінні цього слова. У нього є свої республіканські органи, крайові й обласні, а також і районні органи. На ділі, це великий загальносоюзний наркомат, якому, як ви знаєте, роботи вистачає.

Digitized by Google

Зростання завдань у галузі заготівель зв'язане з піднесенням нашого сільського господарства. Візьмемо факти, які стосуються зростання сільськогосподарських заготівель за період першої і другої п'ятирічок, точніше кажучи, за останні дев'ять років. За цей період заготівлі зерна збільшились у 2,5 раза; заготівлі як цукрових буряків, так і картоплі збільшились у два рази; заготівлі бавовни зросли у 3 рази.

Тепер, коли наші врожаї почали швидко йти вгору, бо колгоспний лад приносить уже свої перші стиглі плоди, коли колгоспи й радгоспи стали вже на ноги, вони покажуть себе по-справжньому у зростанні всієї сільськогосподарської, і в тому числі тваринницької, продукції. *(Оплески).*

Колгоспи почали вже успішно здійснювати велике завдання створення заможного життя колгоспників. Міцні колгоспи і заможні колгоспники — швидке зростання цього роду фактів відбувається на наших очах. Такі колгоспи зможуть ще краще забезпечити й державні потреби. Заготівлі основних продуктів, якими постачається населення, якими постачається наша промисловість, які потрібні для багатьох найважливіших потреб держави,— це така справа, яка з кожним днем зростає, стає все більш серйозною. Організація справи заготівель на величезній території Союзу — складна, велика справа. В цій справі у нас ще немало великих хиб. Найшвидше поліпшення справи організації заготівель в інтересах всієї держави і в інтересах самого сільського господарства, в інтересах колгоспів і колгоспників. Потрібний наркомат, який би налагодив цю справу по-справжньому, який поліпшив би свій місцевий і центральний апарат, який відповідав би за виконання всієї справи заготівель. Цим пояснюється пропозиція про утворення Наркомзага.

Тепер перейду до Державного банку.

Наш Державний банк — це вже величезна організація, рівної якій у жодній державі немає в цій галузі. Держбанк має у всіх республіках, краях і областях і майже в усіх районах свої установи. Це — величезний, розгалужений апарат нашої фінансової системи. Його робота має першорядне значення для розвитку народного господарства, особливо для розвитку торгівлі, для розгортання товарообороту, для постачання промисловими і продовольчими товарами як міста, так і села. Разом із зростанням народного господарства, разом з швидким зростанням потреб трудящих міста і села зростають і завдання Державного банку.

З кількох цифр ми можемо бачити, що сталося за останні роки в цій галузі.

Обороти Державного банку, якщо брати тільки розрахунки Держбанку з народним господарством без внутрішньобанківських розрахунків, зросли за останні 8 років у 13 разів. У 1928-29 році ці розрахунки Держбанку з народним господарством становили сто сім-

Digitized by Google

десят шість міліардів шістсот шістдесят два мільйони двісті дев'ятнадцять тисяч крб. (176.662.219.000 крб.), а в 1936 році вони становили два трильйони сто п'ятнадцять міліардів сімсот дев'яносто три мільйони вісімсот вісімдесят шість тисяч карбованців (2.115.793.886.000 крб.).

Так зріс масштаб роботи Державного банку.

Державний банк вважається в нас за традицією, по-старинці, однією з організацій всередині Наркомату фінансів, начебто він не має самостійного значення, начебто він не є самостійною кредитно-фінансовою організацією. На ділі це, звичайно, далеко не так.

З другого боку, масштаб роботи самого Народного Комісаріату фінансів у величезній мірі зріс і продовжує зростати з кожним роком. Про це красномовно говорять дані про бюджет нашої держави.

Якщо взяти наш бюджет у цілому, тобто включаючи союзний, разом з республіканськими і місцевими бюджетами, то матимемо таку картину. В 1928-1929 році цей наш бюджет становив 7,5 міліарда карбованців, а в минулому, 1937 році він уже досяг, за попередніми підрахунками, 101 міліарда карбованців, тобто зріс за ці 9 років у 13 разів. *(Оплески).*

Якби у нас не було такого швидкого зростання державного, республіканського і місцевого бюджетів, якби не було такого швидкого зростання кредитних оборотів Державного банку, про які ми зараз говоримо, у нас не могло б зростати такими швидкими темпами наше господарство, наше культурне будівництво і не могла б так швидко зміцнюватися оборона країни, як це ми маємо за всі ці останні роки.

Державний бюджет і фінансові обороти Державного банку, як дзеркало, відбивають те, що у нас відбувається в країні Рад, у простих цифрах, правда, цифрах досить солідних, досить переконливих, досить авторитетних. З цього треба зробити, товариші, деякі організаційні висновки. Ми, начебто, не збираємося скорочувати обороти Державного банку, а хочемо їх дальшого зростання. Ми, начебто, не збираємося скорочувати і наш бюджет, а хочемо йти вперед випробуваним шляхом, фінансуючи належним чином ростучі потреби держави, забезпечуючи ще краще ростучі потреби населення. Тому виникає питання про те, щоб надати більшої самостійності такій важливій фінансовій організації, як Державний банк. Цим викликається необхідність відділити Державний банк від Народного Комісаріату фінансів, надати йому потрібної самостійності, а, значить, і покласти на нього більшу відповідальність за керування кредитною справою в Союзі, підпорядкувавши Держбанк безпосередньо Раднаркомові і надавши його керівникові вирішального голосу в Раді Народних Комісарів, на правах народного комісара. Все це дозволяє розраховувати на те, що Верховна Рада схвалить нашу пропозицію, як правильну, як своєчасну. *(Оплески).*

Digitized by Google

Потім про утворення ще одного нового наркомату, про утворення Народного Комісаріату військово-морського флоту. Не можна не визнати, що це дуже важливе і дуже назріле питання. У нас тепер чотири військово-морських флоти: Балтійський, Чорноморський, Північний і Тихоокеанський. Здається, не мало для однієї країни, тим більше, що наші морські флоти мають безпосереднє відношення і до деяких океанів. Але по-справжньому взятися за будування морського флоту ми змогли тільки в останні роки. І Балтійський, і Чорноморський, і Північний, і Тихоокеанський флоти почали вже зростати так, як належить для радянської великої держави. Вони посилено поповнюються новими одиницями, покищо більш дрібними, а ось добудуємо деякі нові заводи,— які постараємося побудувати скоріше! — і почнемо поповнювати наші флоти швидше і при тому потужними морськими одиницями. *(Бурхливі оплески).*

Ми повинні зважати на те, що країна наша велика, що вона обмивається морями на величезній віддалі, і це нам завжди нагадує про те, що флот у нас повинен бути міцний, сильний. *(Бурхливі оплески).* Про це ж нам нагадують і капіталістичні держави тим, що за останні роки вони розгорнули величезне військово-морське будівництво. Ми не думаємо залишатися байдужими до цього факту, тим більше, що імперіалістичні держави ніяк не можуть договоритися щодо хоча деяких обмежень гонки у військово-морському будівництві. Наприклад, така агресивна держава, як Японія, досі відмовляється від будьякої участі в обмеженні морських озброєнь. Досі, не зважаючи на всякі міжнародні конференції,— нагадаємо хоча б лондонську конференцію 1936 року в питаннях обмеження морських озброєнь,— для морських озброєнь нашого далекосхідного сусіда — Японії — обмежень ніяких нема. Хіба ми не повинні урахувати цей факт? Очевидно, ви скажете, що цю обставину ми повинні як слід урахувати в нашій роботі. *(Оплески).*

Ось інший факт. Не зважаючи на формальну участь у лондонській конференції 1936 року, фашистська Італія також з усяких несерйозних мотивів відмовилася підписати будьяку угоду з іншими країнами про обмеження морських озброєнь. А тим часом тепер Італія претендує на те, щоб безконтрольно хазяйнувати в усьому Середземному морі, що не може не зачіпати найбільших інтересів Радянського Союзу. Хіба ми не повинні врахувати і цей факт у наших рішеннях? *(Оплески).*

Говорять, що фашистська Німеччина підписала морську угоду, але ми ще повинні подивитися, чого варте це підписання. *(Сміх, оплески).*

В усякому разі, все говорить за те, що нам треба мати сильний військово-морський флот. *(Оплески).*

Ми вважаємо так: головне, щоб був міцний і могутній наш державний корабель, а він, як ми знаємо, міцний і все більше міцніє. *(Бурхливі оплески).*

Digitized by Google

Наш радянський лад могутній і хоче бути ще могутнішим, хоче бути неприступним для ворогів. *(Бурхливі, тривалі оплески).* З цього ми робимо висновок, що нам потрібна сильна Червона Армія і нам потрібний сильний військово-морський флот. *(Тривалі оплески).* У могутньої радянської держави повинен бути гідний нашої великої справи морський і океанський флот, який відповідав би її інтересам. *(Тривалі оплески).*

Для того, щоб організувати цей флот з його складним технічним оснащенням, з його потужною морською артилерією, з його морською авіацією, яка відповідала б гідності радянського флоту *(бурхливі оплески)* і для того, щоб виховати по-радянському численні кадри кваліфікованих моряків і морських техніків, потрібний новий наркомат, потрібний Наркомат військово-морського флоту. *(Оплески).*

Саме тому, що виросла наша Червона Армія, що і тут потрібна величезна повсякденна робота по дальшому її зміцненню, по її дальшому технічному оснащенню, потрібна значно краща робота по більшовицькому вихованню відданих батьківщині червоноармійців і командирів, саме тому, що керівництво усією цією справою в Червоній Армії має перед собою величезні завдання, а військово-морський флот потребує спеціальної і при тому посиленої до себе уваги, ми вважаємо необхідним, поряд з Наркоматом оборони, мати Наркомат військово-морського флоту. *(Бурхливі, тривалі оплески).*

Наше завдання — піднести ще вище справу оборони сухопутних кордонів і морських берегів Радянського Союзу. Надіємося, що наші моряки з честю виконають своє завдання, а Наркомморфлот наполегливо і невтомно працюватиме над створенням сильного радянського військового морського флоту. *(Тривалі оплески).*

Нарешті, товариші-депутати, ще кілька слів з приводу однієї з пропозицій, що вносяться на ваше затвердження,— а саме про доповнення статті 49 Конституції. Справа йде про те, щоб доповнити цю статтю вказівкою на право Президії Верховної Ради розв'язувати питання про запровадження воєнного становища там, де це буде потрібно.

Ви знаєте, що на Радянський Союз за останні роки ніхто зовні не нападав, хоч і не бракувало різного роду провокацій з боку імперіалістичних агресорів. Не було тому і потреби у вказаних заходах і в особливих рішеннях з цього приводу. І все ж ми повинні передбачати дещо відносно можливих ускладнень. Тому, мені здається, пропозиція, яка вноситься в цьому питанні, вам зрозуміла і цілком прийнятна. *(Дружні оплески).*

Ось, товариші, питання, на яких я повинен був зупинитися в зв'язку з змінами в Конституції.

У нас добра Радянська Конституція і тому народ назвав її Сталінською Конституцією. *(Бурхливі, довго нестихаючі оплески, всі встають, вигуки „ура!", „Хай живе товариш Сталін!").*

Digitized by Google

Життя все ж, своєю чергою, іде вперед. Наша країна зростає день-у-день і вимагає нових організаційних форм. Цим і викликаються зміни і доповнення, які вносяться до нашої Конституції. Це необхідно. Це відповідає тому, що зростає, міцніє і удосконалюється наш радянський лад.

В усьому цьому ми бачимо силу і значення тієї справи, яка тепер у наших руках, у руках трудящих,— в усьому цьому ми бачимо велике значення і могутню силу справи Леніна — Сталіна! *(Бурхливі, тривалі оплески, всі встають, вигуки „ура!", „Хай живе товариш Сталін!", „Хай живе товариш Молотов!").*

Digitized by Google

ПРОМОВА ТОВАРИША В. М. МОЛОТОВА ПРО УТВОРЕННЯ УРЯДУ СРСР

(Коли головуючий надає слово товаришеві Молотову, всі присутні в залі встають, бурхливо аплодують. Оплески переходять в овацію, овація триває кілька хвилин. Голоси з місць: „Найближчому соратникові товариша Сталіна — товаришеві Молотову — ура!". Бурхливі оплески, вигуки „ура!").

Товариші депутати! Верховна Рада доручила мені подати на затвердження склад Ради Народних Комісарів. У цьому своєму рішенні Верховна Рада запропонувала врахувати критичні зауваження, висловлені депутатами в ході дебатів у питанні про утворення уряду. Зрозуміло, з цього і виходитимуть мої пропозиції.

Перш, ніж перейти до складу Ради Народних Комісарів, мені доведеться зупинитися на тих критичних зауваженнях, які тут були висловлені депутатами Ждановим, Багіровим і Косіором. Ці товариші в своїх промовах зупинилися на роботі ряду наркоматів, і я повинен сказати, що з їх критичними зауваженнями Рада Народних Комісарів цілком згодна.

Почну з питання про деякі сторони роботи Народного Комісаріату закордонних справ. На що тут було вказано? Тов. Жданов відмітив, що Верховна Рада і він, як представник трудящих Ленінграда, цілком підтримують проваджувану радянським урядом зовнішню політику, яка нам забезпечує мир, яка успішно захищається і практично проводиться Народним Комісаріатом закордонних справ. Але він вказав і на деякі моменти, які не можна не вважати тіньовими сторонами в цій галузі.

Ось, наприклад, питання про іноземних консулів у Радянському Союзі.

Треба визнати, що цим питанням у належній мірі ми не займалися до останнього часу. Тим часом це питання заслуговує уваги і, звичайно, в першу чергу уваги Наркомзакспрaв. Справді, в Радянському Союзі виявилася зайвина іноземних консульств у ряду держав, які нічим не заслужили особливого становища і переваги щодо інших держав. Деякі з іноземних держав, і в тому числі з таких, які ніяк не можна визнати дружніми до Радянського Союзу, мали цих консульств багато більше, ніж Радянський Союз мав у цих державах. Виникає запитання, на якій це підставі?

Digitized by Google

Правильно і те, що деякі іноземні консули займалися в нашій країні недозволенними справами, займалися ворожими, антирадянськими справами шпигунського і шкідницького характеру. Далі терпіти такого становища безперечно не можна.

Для внесення повної ясності в це питання я повинен повідомити, що деяких заходів щодо цього вже вжито. Закрито пару японських консульств, у Новосибірську і Одесі. Закрито також пару польських консульств у Харкові і Тбілісі. Закрито 5 німецьких консульств: у Ленінграді, Харкові, Одесі, Тбілісі і Владивостоці. До 15 січня це вже було здійснено. Підлягає закриттю і ряд інших консульств. Підлягає закриттю ряд консульств Італії, Ірана, Туреччини, Афганістана, Латвії та інших країн.

Зауваження тов. Жданова щодо іноземних консульств, дружно підтримані усією Верховною Радою, Рада Народних Комісарів повністю врахує і проведе всі належні заходи щодо цього найближчим же часом. *(Оплески).*

Тут зроблені були також зауваження щодо наших взаємин з двома державами — з Японією і Францією.

Насамперед про наші взаємини з Японією і про поведінку деяких безцеремонних агентів японського уряду і досить відомого, але дійсно маріонеткового Манчжоу-Го.

Ви знаєте, товариші, що радянському урядові доводилося не раз протестувати проти деяких неприпустимих дій з боку японської і манчжурської влади. Ніхто в Радянському Союзі без обурення не може дивитися на ті безцеремонні прийоми з боку японо-манчжурської влади, які вона застосовує, наприклад, тепер щодо одного поштового літака цивільної авіації на Далекому Сході, який заблудився в дорозі і випадково сів на території Манчжоу-Го. Рівно місяць тому, 19 грудня, мав місце цей факт, факт захоплення нашого поштового літака, захоплення двох радянських людей — льотчика і його помічника — і захоплення численної поштової кореспонденції, яка була на цьому літаку. Але й досі ми не маємо ніяких повідомлень з цього приводу від японського уряду, не зважаючи на неодноразові запити і в Токіо і в Манчжоу-Го.

Радянський уряд змушений був 16 січня надіслати звернену до японського уряду ноту протесту проти неприпустимих і незаконних дій японо-манчжурської влади. В цій ноті ми категорично настоюємо на негайному звільненні затриманих радянських громадян і на поверненні літака і пошти, попереджаючи японський уряд про те, щоб він не змусив нас стати на шлях репресалій у відповідь. Ми сподіваємось, що зуміємо цілком забезпечити інтереси Радянського Союзу проти таких і всяких інших безцеремонних дій іноземних держав. Ми можемо запевнити вас, товариші, в тому, що всі ті заходи, які потрібні будуть з нашого боку, ми дійсно проведемо. *(Тривалі оплески).*

Digitized by Google

Кілька слів про наші взаємини з Францією. Знову таки не можна не визнати обгрунтованості зауважень тов. Жданова. Дійсно, до даного моменту, не зважаючи на наявність дружніх відносин між Радянським Союзом і Французькою республікою, на території Франції знаходять собі всілякий притулок такі авантюристи і такі злочинні організації, які є нічим іншим, як зміїними гніздами терористів і диверсантів, що відкрито займаються цими своїми ворожими антирадянськими справами на очах і під покровительством французької влади. Звичайно, це не можна виправдати правом притулку для іноземців. Питаємо, кому потрібне це заохочення всякого роду злочинців російського і неросійського буржуазного походження, які займаються антирадянськими терористичними справами на французькій території і відкрито підготовляють свої злочинні справи проти радянських діячів, проти радянських органів? Чому цих панів так заохочують у Франції, і як це відповідає дружньому радянсько-французькому пактові? Цим питанням безумовно доведеться зайнятися нашому Народному Комісаріатові закордонних справ.

Верховна Рада не визнала можливим обминути ці обурливі і спрямовані проти Радянського Союзу факти. Не можна не згодитися з тим, що вона мала до цього повну підставу. Раднарком урахує зроблені на Сесії Верховної Ради зауваження в цьому питанні і дасть відповідні вказівки Наркомзакспрaв.

Тут були зачеплені також і питання, які стосуються роботи інших народних комісаріатів.

Тов. Жданов відмітив хиби в роботі Народного Комісаріату водного транспорту. Справді, часу минуло чимало для того, щоб Наркомвод ужив заходів і зрушив з мілини, на яку він сів ще в позаминулому мілководному році. Як Раднарком ні допомагав Народному Комісаріатові водного транспорту злізти з цієї мілини, поки нам не вдалося цього добитися. Керівництво Наркомводу надто повільно розкачується і поки не забезпечує належного поліпшення в роботі. Нагадаємо товаришам з Наркомводу, що скоро починається нова навігація, вона почнеться всього через якихнебудь два — три місяці. Це буде останнє випробування для теперішніх керівників Наркомводу. Ще не пізно, щоб тов. Пахомов, нарком водного транспорту, виправив становище, зайнявся по-справжньому ремонтом суден, розгорнув рішучу боротьбу з аваріями, по-справжньому взявся за ліквідацію збитковості водного транспорту, а головне — за добір і виховання кадрів водного транспорту. Керівництво Наркомводу дістало тут серйозне попередження і, якщо воно швидко не виправить свою роботу, воно повинно буде нарікати на себе. Товариші водники, серед яких немало добрих працівників і справжніх стахановців, повинні показати своє вміння виправляти хиби і повинні в 1938 році так піднести свою роботу, як це належить передовим транспортникам і справжнім будівникам соціалізму.

Digitized by Google

Більш різко тут були підкреслені хиби трьох загальносоюзних органів, а саме: Наркомюсту, Комітету заготівель і Комітету мистецтв.

Не можна не визнати промову тов. Багірова цілком об'єктивною. Він вказав щодо тов. Криленка, наркома юстиції, не тільки на хиби, а й на позитивні сторони, коли він говорив щодо альпінізму, туризму і шахової справи. *(Сміх у залі).* Але в тому то й річ, що у наркома юстиції були відмічені позитивні сторони, але зовсім не в галузі роботи Наркомюсту... А нам треба, щоб Наркомюст працював як зразковий радянський наркомат, на який покладено нашою Конституцією нові величезні завдання, чого, на жаль, не зрозумів тов. Криленко. Очевидно, це доведеться врахувати при затвердженні складу Ради Народних Комісарів.

Далі — про роботу Наркомзагу, створеного з Комітету заготівель. Правильно вказав тов. Косіор, що, висуваючи керівником Комітету заготівель тов. Кольцова, який має немалий місцевий досвід, ми розраховували на те, що справи Комітету заготівель значно поліпшаться. Тим часом новий керівник не зрозумів навіть свого обов'язку розчистити органи Комітету заготівель від пролізлих туди шкідників і всякої погані. Він не виявив ніякого смаку щодо цього, не показав себе більшовиком у роботі. Отже, доведеться при затвердженні складу Ради Народних Комісарів зважати і на цей факт.

Нарешті, про Комітет мистецтв. Про нього тут говорили двоє депутатів, що виступали. Обидва депутати критично відзивалися про керівництво Комітету мистецтв, але я б сказав, що їх критичні зауваження були мінімальними. Справа з керівництвом Комітету мистецтв у нас дуже негаразд. Скільки ми не намагалися допомогти теперішньому керівникові — тов. Керженцеву виправити справу, сам він справжньої ініціативи і розуміння своїх обов'язків не виявив. Значить, треба врахувати і цю обставину при затвердженні нового складу Ради Народних Комісарів.

Ось, товариші, ті зауваження, які я повинен був зробити, перш ніж перейти до оголошення складу Ради Народних Комісарів.

Тепер дозвольте перейти до складу уряду.

Я не зупиняюся на питанні про Голову Ради Народних Комісарів, переходжу до заступників Голови Раднаркому.

Тепер у нас два заступники Голови Ради Народних Комісарів, які разом з тим є народними комісарами. В інтересах дальшої роботи Ради Народних Комісарів — а роботи у Раднаркому стає все більше! — я прошу про те, щоб заступники Голови Раднаркому були звільнені від наркоматських постів і цілком були б зайняті роботою в Раді Народних Комісарів.

Відповідно до цього, вношу такі пропозиції:

Затвердити заступником Голови Ради Народних Комісарів **Власа Яковлевича ЧУБАРЯ** *(бурхливі оплески),* із звільненням його від обов'язків Народного Комісара фінансів.

Digitized by Google

Вношу, далі, пропозицію — затвердити заступником Голови Ради Народних Комісарів **Анастаса Івановича МІКОЯНА** *(бурхливі оплески)*, із звільненням його від обов'язків Народного Комісара харчової промисловості.

Вношу також пропозицію — затвердити ще одного заступника Голови Ради Народних Комісарів, призначивши його і Головою Комісії Радянського Контролю — **Станіслава Вікентійовича КОСІОРА.** *(Бурхливі оплески).*

Прошу затвердити Головою Державної планової комісії **Миколу Олексійовича ВОЗНЕСЕНСЬКОГО.** *(Оплески).*

Народним Комісаром закордонних справ — **Максима Максимовича ЛІТВІНОВА.** *(Оплески).*

Народним Комісаром внутрішніх справ — **Миколу Івановича ЄЖОВА.** *(Тривалі оплески).*

Народним Комісаром оборони — **Клімента Єфремовича ВОРОШИЛОВА.** *(Бурхливі, тривалі оплески, всі встають, по залу прокочується могутнє „Ура товаришеві Ворошилову!", „Хай живе товариш Ворошилов!").*

Народним Комісаром військово-морського флоту — **Петра Олександровича СМІРНОВА.** *(Оплески).*

Народним Комісаром важкої промисловості — **Лазаря Мойсейовича КАГАНОВИЧА.** *(Бурхливі, тривалі оплески, вигуки: „Хай живе товариш Каганович", „Ура товаришеві Кагановичу!". Всі встають)*

Народним Комісаром машинобудування — **Олександра Давидовича БРУСКІНА.** *(Оплески).*

Народним Комісаром оборонної промисловості — **Михайла Мойсейовича КАГАНОВИЧА.** *(Оплески).*

Народним Комісаром харчової промисловості — **Абрама Лазаревича ГІЛІНСЬКОГО.** *(Оплески).*

Народним Комісаром легкої промисловості — **Василя Іванович ШЕСТАКОВА.** *(Оплески).*

Народним Комісаром лісової промисловості — **Михайла Іванович РИЖОВА.** *(Оплески).*

Народним Комісаром шляхів сполучення — **Олексія Венедиктовича БАКУЛІНА.** *(Оплески).*

Народним Комісаром водного транспорту — **Миколу Іванович ПАХОМОВА.** *(Оплески).*

Народним Комісаром зв'язку — **Матвія Давидовича БЕРМАНА** *(Оплески).*

Народним Комісаром земельних справ — **Роберта Індрікович ЕЙХЕ.** *(Оплески).*

Народним Комісаром радгоспів — **Тихона Олександровича ЮРКІНА.** *(Оплески).*

Народним Комісаром заготівель — **Михайла Васильовича ПОПОВА** *(Оплески).*

Digitized by Google

Народним Комісаром фінансів — **Арсенія Григоровича ЗВЄРЄВА.** *(Оплески).*

Народним Комісаром торгівлі — **Михайла Павловича СМІРНОВА.** *(Оплески).*

Народним Комісаром зовнішньої торгівлі — **Євгенія Денисовича ЧВЯЛЕВА.** *(Оплески).*

Народним Комісаром юстиції — **Миколу Михайловича РИЧКОВА.** *(Оплески).*

Народним Комісаром охорони здоров'я — **Михайла Федоровича БОЛДИРЄВА.** *(Оплески).*

Головою Державного банку — **Олексія Петровича ГРІЧМАНОВА.** *(Оплески).*

Головою Комітету в справах вищої школи — **Сергія Васильовича КАФТАНОВА.** *(Оплески).*

Головою Комітету в справах мистецтв — **Олексія Івановича НАЗАРОВА.** *(Оплески).*

Товариші, мені нема необхідності давати окремі пояснення про керівників наркоматів, імена яких я тут оголосив. Ви і без того їх добре знаєте.

Перед Радою Народних Комісарів, яка буде вами затверджена,— велика робота, перед нею — розв'язання ще складніших завдань, ніж було досі. Росте наша справа, ростуть і наші завдання.

Мені довелося уже говорити про критичні зауваження, які були зроблені депутатами щодо окремих наркоматів. Не можна не визнати, що за роботу наркоматів відповідає Раднарком, а тому повинно бути ясно, що критичні зауваження про роботу наркоматів стосуються до певної міри і самого Раднаркому. Зроблені зауваження повинні бути враховані всіма наркоматами і урядом у цілому.

Критику хиб наркоматів Раднарком розглядає і розглядатиме, як допомогу і підтримку в його роботі. З цієї критики ми повинні зробити висновок—значить, Раднарком повинен ще більше і значно краще допомагати слабкішим наркоматам, посилити свій контроль щодо їх роботи, вчасно заміняти керівників, які не відповідають справі.

Керівники, які стоять на високих державних постах, не повинні віддаватися зарозумінню або самозадоволенню, повинні серйозно прислухатися до критики, повинні вдосконалюватись у роботі. Зарозумілість, що виявляється в такому уявленні: „Я високо стою тому я все бачу і все знаю",—ми повинні засудити, як політичну короткозорість, як чванство, як бюрократизм.

Краще буде, товариші, якщо ми пам'ятатимемо прекрасні слова товариша Сталіна, сказані ним недавно на прийомі металургів і гірників:

„...бути керівником у радянських умовах — значить удостоїтись високої честі і довір'я в очах народу... Керівники прихо-

Digitized by Google

дять і уходять, а народ лишається. Тільки народ безсмертний. Усе інше—минуще, тому треба вміти дорожити довір'ям народу". *(Оплески).*

„Вміти дорожити довір'ям народу" — такий основний обов'язок Ради Народних Комісарів, такий основний обов'язок кожного з державних керівників.

Вибори до Верховної Ради і зміцнілий за цей час блок комуністів і безпартійних відкривають нову сторінку в історії нашої країни, в історії соціалізму. Верховній Раді, обраній непереможним блоком комуністів і безпартійних, ми повинні заявити: ми, керівники—*комуністи*, які знають, що успіх нашої роботи буде тим значніше, чим більше і чим міцніше здійснюватиметься наш повсякденний і живий зв'язок з багатомільйонними *безпартійними* масами трудящих. *(Оплески).*

У нас, у Радянському Союзі, склалася небачена раніше і не існуюча в інших країнах, де капіталізм роздирає суспільство на класи,—у нас склалася на основі перемоги влади трудящих моральна і політична єдність народу, тому що в нашій країні зблизилися і з'єдналися в одно ціле дві великі сили: народ і комунізм. *(Бурхливі оплески).*

Усе це накладає на нас, на керівників, великі обов'язки. Щоб зрозуміти ці обов'язки, ми повинні пам'ятати про те, що говорив товариш Сталін на зборах виборців Сталінської округи в Москві напередодні виборів депутатів Верховної Ради. Він говорив:

„Виборці, народ повинні вимагати від своїх депутатів, щоб вони залишались на висоті своїх завдань, щоб вони в своїй роботі не спускались до рівня політичних обивателів, щоб вони залишались на посту політичних діячів ленінського типу, щоб вони були такими ж ясними і визначеними діячами, як Ленін (*оплески*), щоб вони були такими ж безстрашними в бою і нещадними до ворогів народу, яким був Ленін *(оплески)*, щоб вони були вільні від усякої паніки, від усякої подібності паніки, коли справа починає ускладнюватись і на обрії вимальовується яка-небудь небезпека, щоб вони були так само вільні від усякої подібності паніки, як був вільний Ленін *(оплески)*, щоб вони були так само мудрі і неквапливі при розв'язанні складних питань, де потрібна всебічна орієнтація і всебічне врахування всіх плюсів і мінусів, яким був Ленін *(оплески)*, щоб вони були так само правдиві і чесні, яким був Ленін (*оплески*), щоб вони так само любили свій народ, як любив його Ленін". *(Оплески).*

Товариш Сталін говорив далі про те, що депутати „...повинні мати перед собою великий образ великого Леніна і наслідувати Леніна в усьому" (*Шумні оплески).*

Товариш Сталін пред'явив ці високі вимоги до депутатів Верховної Ради. Тим більше усе це стосується народних комісарів і Ради

Digitized by Google

Народних Комісарів у цілому. Ми повинні пам'ятати про те, що Раду Народних Комісарів з самого початку її утворення очолював Ленін, і повинні прагнути до того, щоб бути гідними учнями великого Леніна, який заклав основи всієї нашої справи. *(Шумні, тривалі оплески).*

Ми хочемо бути вірними помічниками нашого вчителя і вождя народів Радянського Союзу—великого *Сталіна.* В усіх важливих питаннях ми, Рада Народних Комісарів, звернемося за порадою і за вказівками до Центрального Комітету більшовицької партії і насамперед до товариша *Сталіна. (Шумна овація, всі встають, вигуки з залу: „Хай живе вождь великого радянського народу великий Сталін!". Вождеві і вчителеві товаришу Сталіну — „ура!").*

Ви знаєте, товариші, що це і по суті і по формі відповідає нашій великій Конституції. *(Оплески).*

Ми хочемо бути гідними нашого соціалістичного народного парламенту — Верховної Ради, хочемо бути гідними народу, який будує своїми трудовими зусиллями, самовідданістю і творчим ентузіазмом, всупереч всім і всяким перешкодам, комуністичне суспільство. *(Шумні оплески).*

Наприкінці скажу словами товариша Сталіна: „Щодо нас, членів ЦК, членів уряду, то нема у нас іншого життя, ніж життя для нашої великої справи, ніж життя для боротьби за загальний добробут народу, за радість для всіх трудящих, для мільйонних мас". *(Бурхливі, тривалі оплески, які переходять в овацію. Всі встають. Привітальні вигуки на адресу товаришів Сталіна і Молотова мовами братерських республік і вигуки „ура" лунають по залу).*

Digitized by Google

ПРО ЛЕНІНА[1]

Й. В. Сталін

Товариші! Мені сказали, що у вас тут влаштований вечір спога-дів про Леніна, а я запрошений на вечір як один з доповідачів. Я гадаю, що нема потреби подати зв'язну доповідь про діяльність Леніна Я думаю, що було б краще обмежитися повідомленням ряду фактів що відзначають деякі особливості Леніна, як людини і як діяча Між цими фактами, можливо, і не буде внутрішнього зв'язку, але це не може мати вирішального значення для того, щоб дістати за гальне уявлення про Леніна. В усякому разі, я не маю змоги і даному випадку дати вам більше того, що обіцяв вище.

Гірський орел

Уперше я познайомився з Леніним у 1903 р. Правда, це знайом ство було не особисте, а заочне, порядком листування. Але вон залишило в мене незабутне враження, яке не покидало мене з ввесь час моєї роботи в партії. Я перебував тоді в Сибіру на за сланні. Знайомство з революційною діяльністю Леніна з кінця 90-х ро ків і особливо після 1901 року, після видання „Искры", привел мене до переконання, що ми маємо в особі Леніна людину незвичайн Він не був тоді в моїх очах звичайним керівником партії, він був фактичним творцем, бо він один розумів внутрішню суть і неві кладні потреби нашої партії. Коли я порівнював його з усіма інши керівниками нашої партії, мені весь час здавалося, що соратни Леніна — Плеханов, Мартов, Аксельрод і інші — стоять нижче Лені на цілу голову, що Ленін у порівнянні з ними не просто один керівників, а керівник вищого типу, гірський орел, який не зн страху в боротьбі і сміливо веде вперед партію незвіданими шляха російського революційного руху. Це враження так глибоко запа мені в душу, що я відчув необхідність написати про нього одно своєму близькому другові, який перебував тоді в еміграції, ви гаючи від нього відзиву. Через деякий час, будучи вже на засла в Сибіру, — це було в кінці 1903 року, — я дістав захоплену відпові від мого друга і простий, але глибоко змістовний лист Лені

[1] Промова на вечорі кремлівських курсантів 28 січня 1924 р.

Digitized by Google

якого, як виявилося, познайомив мій друг з моїм листом. Листик Леніна був порівняно невеликий, але він давав сміливу, безстрашну критику практики нашої партії і надзвичайно ясний і стислий виклад усього плану роботи партії на найближчий період. Тільки Ленін умів писати про найзаплутаніші речі так просто і ясно, стисло і сміливо—коли кожна фраза не говорить, а стріляє. Цей простий і сміливий листик ще більше укріпив мене в тому, що ми маємо в особі Леніна гірського орла нашої партії. Не можу собі простити, що цей лист Леніна, як і багато інших листів, за звичкою старого підпільника, я спалив.

З цього часу почалося моє знайомство з Леніним.

Скромність

Вперше я зустрівся з Леніним у грудні 1905 р. на конференції більшовиків у Таммерфорсі (в Фінляндії). Я сподівався побачити гірського орла нашої партії, велику людину, велику не тільки політично, але, коли хочете, і фізично, бо Ленін обрисовувався в моїй уяві як велетень поставний і величний. Яке ж було моє розчарування, коли я побачив звичайнісіньку людину, нижче середнього росту, яка нічим, буквально нічим не відрізняється від звичайних смертних...

Заведено, що „велика людина" звичайно повинна спізнюватися на збори, з тим, щоб члени зборів з завмиранням серця чекали її появи, при чому перед появою великої людини члени зборів попереджують: „тсс... тихше... він іде". Ця обрядність здавалася мені не зайвою, бо вона імпонує, вселяє повагу. Яке ж було моє розчарування, коли я дізнався, що Ленін з'явився на збори раніше за делегатів і, забравшись десь у куток, по-простацькому веде розмову, звичайнісіньку розмову із звичайнісінькими делегатами конференції. Не таїтимусь, що це здалося мені тоді деяким порушенням деяких необхідних правил.

Тільки згодом я зрозумів, що ця простота і скромність Леніна, це прагнення лишитися непомітним або, в усякому разі, не впадати в очі і не підкреслювати своє високе становище,—ця риса становить одну з найсильніших сторін Леніна, як нового вождя нових мас, простих і звичайних мас найглибших „низів" людства.

Сила логіки

Чудові були дві промови Леніна, виголошені на цій конференції: про поточний момент і про аграрне питання. Вони, на жаль, не збереглися. Це були натхненні промови, що викликали бурхливе захоплення всієї конференції. Незвичайна сила переконання, простота і ясність аргументації, короткі і всім зрозумілі фрази, відсутність позу, відсутність запаморочних жестів і ефектних фраз, що б'ють

Digitized by Google

на враження,—все це вигідно відрізняло промови Леніна від промов звичайних „парламентських“ ораторів.

Але мене полонила тоді не ця сторона промов Леніна. Мене полонила та непереможна сила логіки в промовах Леніна, яка трохи сухо, але зате грунтовно опановує аудиторію, поступінно електризує її і потім бере її в полон, як кажуть, без останку. Я пам'ятаю, як говорили тоді багато хто з делегатів: „Логіка в промовах Леніна — це якісь всесильні щупальці, які охоплюють тебе з усіх боків кліщами і з обіймів яких не сила вирватися: або здавайся, або зважуйся на повний провал“.

Я думаю, що ця особливість у промовах Леніна є найсильнішою стороною його ораторського мистецтва.

Без хникання

Удруге зустрів я Леніна в 1906 році на Стокгольмському з'їзді нашої партії. Відомо, що на цьому з'їзді більшовики лишилися в меншості, зазнали поразки. Я вперше бачив тоді Леніна в ролі переможеного. Він ні на йоту не був схожий на тих вождів, які хничуть і падають духом після поразки. Навпаки, поразка перетворила Леніна в згусток енергії, який збуджує дух своїх прихильників до нових боїв, до прийдешньої перемоги. Я говорю про поразку Леніна. Але яка це була поразка? Треба було подивитися на противників Леніна, переможців на Стокгольмському з'їзді — Плеханова, Аксельрода, Мартова і інших: вони дуже мало були схожі на дійсних переможців, бо Ленін у своїй нещадній критиці меншовизму не лишив на них, як то кажуть, живого місця. Я пам'ятаю, як ми, делегати-більшовики, збившись докупи, дивилися на Леніна, питаючи в нього поради. У словах деяких делегатів прохоплювалися втома, зневір'я. Пам'ятаю, як Ленін у відповідь на такі слова їдко процідив крізь зуби: „Не хникайте, товариші, ми напевне переможемо, бо правда за нами“. Ненависть до хникаючих інтелігентів, віра в свої сили, віра в перемогу — ось про що говорив тоді з нами Ленін. Почувалося, що поразка більшовиків є тимчасова, що більшовики мусять перемогти в найближчому майбутньому.

„Не хникати з приводу поразки“ — це та сама особливість у діяльності Леніна, яка допомагала йому згуртовувати навколо себе віддану до кінця і вірячу в свої сили армію.

Без чваиливості

На наступному з'їзді в 1907 році в Лондоні більшовики вийшли переможцями. Я вперше бачив тоді Леніна в ролі переможця. Звичайно перемога запаморочує голову деяким вождям, робить їх заро-

Digitized by Google

зумілими й чванливими. Найчастіше в таких випадках починають торжествувати перемогу, спочивати на лаврах. Але Ленін ні на йоту не був схожий на таких вождів. Навпаки, саме після перемоги ставав він особливо пильним і настороженим. Пам'ятаю, як Ленін наполегливо переконував тоді делегатів: „перша справа — не захоплюватися перемогою і не чванитись; друга справа — закріпити за собою перемогу; третя — добити противника, бо він тільки побитий, але далеко ще не добитий". Він їдко висміював тих делегатів, які легковажно запевняли, що „віднині з меншовиками покінчено". Йому не трудно було довести, що меншовики все ще мають корені в робітничому русі, що з ними треба боротися уміючи, всіляко уникаючи переоцінки своїх сил і, особливо, недооцінки сил противника.

„Не чванитися перемогою" — це та сама особливість у характері Леніна, яка допомагала йому тверезо зважувати сили противника і страхувати партію від можливих несподіванок.

Принципіальність

Вожді партії не можуть не дорожити думкою більшості своєї партії. Більшість — це сила, на яку не може не зважати вождь. Ленін це розумів не гірше, ніж усякий інший керівник партії. Але Ленін ніколи не давав більшості полонити себе, особливо, коли ця більшість не мала під собою принципіальної основи. Бували моменти в історії нашої партії, коли думка більшості або хвилинні інтереси партії заходили в конфлікт з корінними інтересами пролетаріату. В таких випадках Ленін, не вагаючись, рішуче ставав на сторону принципіальності проти більшості партії. Більш того, — він не боявся виступати в таких випадках буквально один проти всіх, розраховуючи на те, — як він часто говорив про це, — що: „принципіальна політика є єдино правильна політика".

Особливо характерні в цьому відношенні два такі факти.

Перший факт. Період 1909 — 1911 рр., коли партія, розбита контрреволюцією, переживала цілковитий розклад. Це був період безвір'я в партію, період повальної втечі з партії не тільки інтелігентів, але почасти й робітників, період заперечення підпілля, період ліквідаторства і розвалу. Не тільки меншовики, але й більшовики являли собою тоді цілий ряд фракцій і течій, здебільшого відірваних від робітничого руху. Відомо, що в цей саме період виникла ідея цілковитої ліквідації підпілля і організації робітників у легальну, ліберальну столипінську партію. Ленін був тоді єдиним, що не піддався загальній пошесті і високо тримав прапор партійності, збираючи порізнені й розбиті сили партії з дивним терпінням і з небувалою упертістю, воюючи проти всіх і всяких антипартійних течій всередині робітничого руху, обстоюючи партійність з небувалою мужністю і з невиданою наполегливістю.

Digitized by Google

Відомо, що в цьому спорі за партійність Ленін вийшов потім переможцем.

Другий факт. Період 1914—1917 рр., період розпалу імперіалістської війни, коли всі, або майже всі, соціал-демократичні і соціалістичні партії, піддавшись загальному патріотичному чадові, віддали себе на службу вітчизняному імперіалізмові. Це був період, коли II Інтернаціонал схилив свої прапори перед капіталом, коли перед шовіністичною хвилею не встояли навіть такі люди, як Плеханов, Каутський, Гед і інші. Ленін був тоді єдиним, або майже єдиним, що підняв рішучу боротьбу проти соціал-шовінізму і соціал-пацифізму, викривав зраду Гедів і Каутських і плямував половинчатість межиумочних „революціонерів". Ленін розумів, що він має за собою незначну меншість, але це не мало для нього вирішального значення, бо він знав, що єдино вірною політикою, яка має за собою майбутність, є політика послідовного інтернаціоналізму, бо він знав, що принципіальна політика є єдино правильна політика.

Відомо, що і в цьому спорі за новий Інтернаціонал Ленін вийшов переможцем.

„Принципіальна політика є єдино правильна політика"—це та сама формула, за допомогою якої Ленін брав приступом нові „неприступні" позиції, завойовуючи на сторону революційного марксизму кращі елементи пролетаріату.

Віра в маси

Теоретики і вожді партій, що знають історію народів, що простудіювали історію революцій від початку до кінця, бувають іноді одержимі одною непристойною хворобою. Хвороба ця називається боязню мас, невірою в творчі здібності мас. На цьому грунті виникає іноді деякий аристократизм вождів щодо мас, недосвідчених в історії революцій, але покликаних ламати старе і будувати нове. Боязнь, що стихія може розбушуватися, що маси можуть „поламати багато зайвого", бажання розіграти роль мамки, яка намагається вчити маси з книжок, але не бажає вчитися у мас,—така є основа цього роду аристократизму.

Ленін являв цілковиту протилежність таким вождям. Я не знаю іншого революціонера, який так глибоко вірив би в творчі сили пролетаріату і в революційну доцільність його класового інстинкту, як Ленін. Я не знаю іншого революціонера, який умів би так нещадно бичувати самовдоволених критиків „хаосу революції" і „вакханалії самочинних дій мас", як Ленін. Пам'ятаю, як під час однієї розмови, у відповідь на зауваження одного з товаришів, що „після революції повинен встановитися нормальний порядок", Ленін саркастично зауважив: „Біда, коли люди, які хочуть бути революціонерами, забувають, що найнормальнішим порядком в історії є порядок революції".

Digitized by Google

Звідси зневажливе ставлення Леніна до всіх тих, хто намагався звисока дивитися на маси і вчити їх з книжок. Звідси безустанна проповідь Леніна: вчитися у мас, усвідомити їх дії, пильно вивчати практичний досвід боротьби мас.

Віра в творчі сили мас — це та сама особливість у діяльності Леніна, яка давала йому можливість усвідомити стихію і спрямовувати її рух в русло пролетарської революції.

Геній революції

Ленін був народжений для революції. Він був справді генієм революційних вибухів і найбільшим майстром революційного керівництва. Ніколи він не почував себе так вільно й радісно, як в епоху революційних потрясінь. Цим я зовсім не хочу сказати, що Ленін однаково похваляв усяке революційне потрясіння або що він завжди і при всяких умовах стояв за революційні вибухи. Ані трохи. Цим я хочу лише сказати, що ніколи геніальна прозірливість Леніна не проявлялася так повно й чітко, як під час революційних вибухів. У дні революційних поворотів він буквально розцвітав, ставав ясновидцем, наперед угадував рух класів і ймовірні зигзаги революції, бачачи їх, як на долоні. Недаром кажуть у наших партійних колах, що „Ільїч уміє плавати в хвилях революції, як риба в воді".

Звідси „разюча" *ясність* тактичних лозунгів і „запаморочна" *сміливість* революційних задумів Леніна.

Пригадуються два особливо характерні факти, що відзначають цю особливість Леніна.

Перший факт. Період перед Жовтневим переворотом, коли мільйони робітників, селян і солдатів, яких підганяла криза в тилу і на фронті, вимагали миру і свободи; коли генералітет і буржуазія підготовляли військову диктатуру в інтересах „війни до кінця"; коли вся так звана „громадська думка", всі так звані „соціалістичні партії" стояли проти більшовиків, третируючи їх „німецькими шпигунами"; коли Керенський намагався загнати в підпілля — і почасти вже встиг загнати — партію більшовиків; коли все ще могутні дисципліновані армії австро-німецької коаліції стояли проти наших стомлених армій, які розкладалися, а західно-европейські „соціалісти" щасливо перебували в блоці з своїми урядами в інтересах „війни до повної перемоги"...

Що значило підняти повстання в такий момент? Підняти повстання в такій обстанові — це значить поставити все на карту. Але Ленін не боявся рискнути, бо він знав, бачив своїм ясновидящим оком, що повстання неминуче, що повстання переможе, що повстання в Росії підготує кінець імперіалістської війни, що повстання в Росії сколихне змучені маси Заходу, що повстання в Росії перетворить війну імперіалістську в війну громадянську, що повстання дасть

Digitized by Google

Республіку Рад, що Республіка Рад послужить твердинею революційного руху в усьому світі.

Відомо, що це революційне передбачення Леніна справдилося згодом з невиданою точністю.

Другий факт. Перші дні після Жовтневої революції, коли Рада Народних Комісарів намагалася змусити бунтуючого генерала, головнокомандувача Духоніна, припинити воєнні дії і відкрити переговори з німцями про перемир'я. Пам'ятаю, як Ленін, Криленко (майбутній головнокомандувач) і я пішли в Головний штаб у Пітері до проводу для переговорів з Духоніним. Хвилина була страшна. Духонін і Ставка категорично відмовилися виконати наказ Раднаркому. Командний склад армії був цілком у руках Ставки. Щодо солдатів, то невідомо було, що скаже 12-мільйонна армія, підпорядкована так званим армійським організаціям, настроєним проти радянської влади. У самому Пітері, як відомо, назрівало тоді повстання юнкерів. Крім того, Керенський ішов на Пітер війною. Пам'ятаю, як після деякої паузи коло проводу лице Леніна освітилося якимсь незвичайним світлом. Видно було, що він уже прийняв рішення. „Ходімо на радіостанцію,— сказав Ленін,— вона нам стане на користь: ми усунемо спеціальним наказом генерала Духоніна, призначимо на його місце головнокомандувачем тов. Криленка і звернемося до солдатів через голову командного складу з закликом — оточити генералів, припинити воєнні дії, зв'язатися з австро-німецькими солдатами і взяти справу миру в свої власні руки".

Це був „стрибок у невідоме". Але Ленін не боявся цього „стрибка", навпаки, він ішов йому назустріч, бо він знав, що армія хоче миру, і вона завоює мир, змітаючи на шляху до миру всі і всякі перешкоди, бо він знав, що такий спосіб утвердження миру не минеться даром для австро-німецьких солдатів, що він розв'яже тягу до миру на всіх без винятку фронтах.

Відомо, що це революційне передбачення Леніна також справдилося згодом з усією точністю.

Геніальна прозірливість, здатність швидко схоплювати й розгадувати внутрішній сенс подій, що насуваються,— це та сама властивість Леніна, яка допомагала йому намічати правильну стратегію і ясну лінію поведінки на поворотах революційного руху.

„Правда" № 34, 12 лютого 1924 р.

Digitized by Google

СПРАВА ЛЕНІНА ПЕРЕМОГЛА

Минуло чотирнадцять років з дня, коли перестало битися серце великого генія людства — Володимира Ільїча Леніна. Чотирнадцять років без Леніна партія під керівництвом товариша Сталіна вела і веде трудящі маси ленінським шляхом. Це були роки успішного виконання ленінських заповідей, успішного будівництва соціалістичного суспільства в нашій країні.

Чотирнадцять років минуло з того часу, коли товариш Сталін на другому з'їзді рад СРСР дав історичну клятву, що партія більшовиків виконає заповідь В. І. Леніна.

Товариш Сталін поклявся:

тримати високо і берегти в чистоті велике звання члена партії;
берегти єдність нашої партії, як зіницю ока;
зміцнювати всіма силами союз робітників і селян;
зміцнювати і розширяти Союз Радянських Соціалістичних Республік;
зміцнювати нашу Червону Армію, наш Червоний Флот;
зміцнювати і розширяти союз трудящих усього світу — Комуністичний Інтернаціонал.

За пройдений чотирнадцятирічний шлях, партія, керована найближчим соратником і другом Леніна товаришем Сталіним, згуртувала всі трудящі маси нашої великої країни під непереможний прапор Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна, з честю виконала заповіді Володимира Ільїча.

Підсумок грандіозних перемог за 20 років боротьби за соціалізм є найяскравішим підтвердженням тріумфу ідей Леніна. В нашій країні в основному побудовано соціалізм — першу фазу комунізму.

Найвеличнішою перемогою радянського суспільства є вибори до Верховної Ради СРСР на основі Сталінської Конституції — найдемократичнішої Конституції в світі. Вільний радянський народ 20-річчя існування нашої радянської влади ознаменував проведенням виборів до Верховної Ради СРСР. Одностайно голосуючи за кандидатів сталінського блоку комуністів і безпартійних, трудівники соціалізму цим виявили нечувану морально-політичну єдність. Своїм одностайним голосуванням радянський народ ще раз продемонстрував перед усім світом свою згуртованість навколо справи Леніна—Сталіна,

Digitized by Google

навколо комуністичної партії та її вождя, вождя трудящих усього світу, першого депутата Верховної Ради — товариша Сталіна.

СРСР за минулі чотирнадцять років перетворився на могутню соціалістичну індустріальну країну. Ленінсько-сталінська генеральна лінія партії індустріалізації і колективізації успішно виконана. СРСР перетворився на країну передової техніки і найбільшого в світі, технічно оснащеного колективного сільського господарства. Країну соціалізму пильно охороняє наша непереможна рідна Червона Армія, наш Червоний морський та повітряний флот. Армія країни соціалізму готова в усякий момент розгромити ворога на тій території, звідки він наважиться на нас напасти.

Всіх цих успіхів країна соціалізму добилася в жорстокій боротьбі проти троцькістсько-бухарінської, буржуазно-націоналістичної фашистської банди, проти усіх зовнішніх і внутрішніх ворогів соціалізму, які намагалися реставрувати капіталізм у нашій країні. Радянський народ, керований партією Леніна — Сталіна, нещадно розгромив усіх цих ворогів. Перемоги радянського суспільства здобуті під геніальним керівництвом великого продовжувача священної справи Леніна, натхненника і організатора перемог соціалізму, нещадного до ворогів народу — товариша Сталіна, який безмежно любить свій народ так, як любив його Ленін.

Товариш Сталін завжди учив і учить бути такими ж непримиренними і нещадними до ворогів партії, яким був Ленін, який завжди вимагав високої принципіальності і твердості при проведенні лінії партії. Товариш Сталін говорив, що „Ленін тисячу разів мав рацію, ведучи партію по шляху непримиренної боротьби з антипартійними і антиреволюційними елементами". Більшовицька партія, розгромивши ворогів народу різного гатунку, вигнавши з своїх лав зрадників, опортуністів, випадкових у партії людей, прийшла до 14-річчя з дня смерті Леніна монолітною, як ніколи згуртованою навколо ленінсько-сталінського ЦК ВКП(б) і свого вождя — товариша Сталіна. Проте треба завжди пам'ятати вказівки товариша Сталіна про капіталістичне оточення, про те, що розгромлений ворог намагається і намагатиметься шкодити справі соціалізму. Тому в своїй роботі всі партійні і непартійні більшовики повинні ще вище підносити більшовицьку пильність.

Партія більшовиків створена і випестована Леніним і Сталіним. Під їх керівництвом вона повела трудящі маси в 1917 році на штурм капіталізму, відкривши Великою Жовтневою соціалістичною революцією нову епоху в світовій історії. Керуючись ленінською теорією про побудову соціалізму в одній країні, ідучи ленінсько-сталінським шляхом побудови соціалізму, наша партія забезпечила виконання справи Леніна — Сталіна на одній шостій земної кулі, остаточно знищивши капіталізм і побудувала соціалізм.

У великому документі нашої епохи — в Сталінській Конституції зафіксовані переможні підсумки соціалістичних завоювань.

Digitized by Google

Справа створення нової соціалістичної економіки і відповідних їй нових соціалістичних відносин, писав В. І. Ленін у 1918 році, „Це — найтрудніше завдання, бо справа йде про організацію по-новому найглибших, економічних, основ життя десятків і десятків мільйонів людей. І це — найвдячніше завдання, бо тільки *після* його *розв'язання* (в головних і основних рисах) можна буде сказати, що Росія *стала* не тільки радянською, але й соціалістичною республікою".[1]

Ленін не раз вказував, що перехідний період між капіталізмом і соціалізмом є найважчий період боротьби за справу побудови соціалізму. Ось чому керувати трудящими масами і спрямовувати весь суспільний розвиток по соціалістичному шляху може тільки революційний робітничий клас. В. І. Ленін писав: „Керувати трудящими і експлуатованими масами може тільки клас, який без вагань іде своїм шляхом, не занепадає духом і не впадає у відчай при найбільш трудних, тяжких і небезпечних переходах".[2]

У своєму відомому творі „Держава і революція" В. І. Ленін писав, що пролетаріат повинен взяти владу в свої руки „...для придушення опору експлуататорів і для *керівництва* величезною масою населення, селянством, дрібною буржуазією, напівпролетарями у справі „налагодження" соціалістичного господарства".[3]

Проте пролетаріат міг успішно справитися з цим завданням тільки під керівництвом партії більшовиків, яка в системі диктатури пролетаріату є керівною силою. В. І. Ленін казав, що комуністична партія повинна „...виховувати авангард пролетаріату, здатного взяти владу і *вести весь народ* до соціалізму, спрямовувати і організовувати новий лад, бути вчителем, керівником, вождем всіх трудящих і експлуатованих у справі впорядження свого громадського життя без буржуазії і проти буржуазії".[4]

Всі ці завдання В. І. Леніна успішно здійснено в нашій країні. Соціалізм у нас став дійсністю.

Товариш Сталін, виступаючи на передвиборних зборах виборців Сталінської виборчої округи м. Москви, сказав:

„У нас соціалізм не просто будується, а вже ввійшов у побут. Років десять тому можна було б дискутувати про те, чи можна у нас будувати соціалізм, чи ні. Тепер це вже не дискусійне питання. Тепер це питання фактів, питання живого життя, питання побуту, яке проймає все життя народу".

Заповідь Леніна про зміцнення союзу робітників і селян успішно виконано з особливим успіхом. Партія і уряд, здійснюючи індустріалізацію нашої країни, повели селянство колгоспним шляхом, перетворили вчорашнього одноосібника на колгоспного селянина.

[1] *Ленін*, Твори, т. XXII, стор. 442.
[2] Там же, т. XXII, стор. 468.
[3] Там же, т. XXI, стор. 386.
[4] Там же, т. XXI, стор. 386.

Digitized by Google

Перемога колгоспного ладу привела до великих успіхів у сільському господарстві, успішно здійснюється лозунг товариша Сталіна про перетворення колгоспів у більшовицькі, а колгоспників у заможних. Робітничий клас, колгоспне селянство, радянська інтелігенція як ніколи згуртовані навколо партії Леніна — Сталіна, навколо свого радянського уряду.

Здійснюючи ленінську заповідь про зміцнення братерського союзу трудящих усіх національностей, про зміцнення і розширення Союзу Радянських Соціалістичних Республік, партія під керівництвом товариша Сталіна добилась величезних перемог. Висока більшовицька принципіальність, непримиренність в жорстокій класовій боротьбі, в боротьбі з троцькістами, бухарінцями, буржуазними націоналістами — цими підлими агентами фашизму, лютими ворогами народу — забезпечили успіхи в розв'язуванні національного питання.

Партія розгромила всіх ворогів народу і забезпечила повне здійснення ленінсько-сталінської програми партії в національному питанні.

Велика священна братерська дружба народів нашої багатонаціональної соціалістичної держави тепер, як ніколи, міцна й непорушна. Українська Радянська Республіка здобула величезні перемоги в соціалістичному будівництві, стала індустріальною країною, випередивши по продукції металургії такі країни, як Японія, Франція і ін.

Найпідліші вороги народу — троцькістські, бухарінські і особливо буржуазно-націоналістичні шпигуни, диверсанти, шкідники, терористи намагались зірвати братерську дружбу українського народу з російським народом і іншими народами Радянського Союзу. Ці запеклі вороги в фашистських розвідках Німеччини, Польщі розпродували Україну, вели шалену боротьбу за реставрацію капіталізму в нашій країні, добиваючись перетворення України в колонію, а робітників і селян — в рабів німецького і польського фашизму.

Не здійснились і ніколи не здійсняться плани фашистських найманців. Ніколи і нікому не вдасться відірвати квітучу Україну — невід'ємну складову частину Радянського Союзу — від єдиної сім'ї народів соціалістичної держави. Радянська Україна стоїть зірким вартовим, надійним, непорушним форпостом на західних кордонах СРСР, завжди готова в кожну хвилину розгромити ворога, який насмілиться порушити священні кордони радянської землі.

Вчення Леніна — Сталіна про національну політику перемогло.

„В результаті ми маємо тепер багатонаціональну соціалістичну державу, яка цілком склалася й витримала всі випробування, міцності якої могла б позаздрити будьяка національна держава в будьякій частині світу“ *(Сталін)*.

Більшовицька партія під керівництвом мудрого вождя — товариша Сталіна блискуче здійснила заповідь Володимира Ільїча Леніна про зміцнення і розширення братерського революційного союзу трудящих усього світу — Комуністичного Інтернаціоналу.

Digitized by Google

Наше соціалістичне будівництво глибоко інтернаціональне. Справа соціалізму в СРСР — справа трудящих усього світу. Радянський Союз є авангард борців за щастя трудящих усього світу, за мир, за міжнародну соціалістичну революцію. Наша партія і народ, очолювані великим Сталіним, завжди були, є й будуть вірні принципам Комуністичного Інтернаціоналу.

Успіхи нашого соціалістичного будівництва укріплюють, розширюють єдиний народний фронт борців з фашизмом, запалюють братні народи республіканської Іспанії і Китая на боротьбу з фашистськими хижаками німецьких, італійських і японських інтервентів, викликають у них впевненість в повній перемозі над імперіалістичними загарбниками, фашистськими інтервентами.

У Москві відбулася перша Сесія Верховної Ради СРСР, обраної на основі Сталінської Конституції. 12 грудня 1937 року радянський народ віддав свої голоси за кандидатів сталінського блоку комуністів і безпартійних. Обранці народу — це кращі люди партії Леніна—Сталіна, кращі люди всіх трудящих.

Радянський Союз є могутня країна, яку охороняють непереможні, технічно оснащені Червона Армія і Червоний Флот. Радянський Союз стоїть як могутня скеля. Рубінові зірки Кремля освітлюють всім трудящим світу шлях, указаний Леніним і Сталіним, шлях визволення від капіталістичного рабства і фашистського страхіття, шлях до комунізму. Рубінові зірки Кремля освітлюють перед усім світом тріумфальні перемоги комунізму в нашій країні. Це ще й ще раз стверджує, що справа Леніна безсмертна, велика справа Леніна переможе в усьому світі.

„З прапором Леніна перемогли ми в боях за Жовтневу революцію.

З прапором Леніна добились ми вирішальних успіхів у боротьбі за перемогу соціалістичного будівництва.

З цим же прапором переможемо в пролетарській революції в усьому світі.

Хай живе ленінізм!“ *(Сталін).*

Digitized by Google

ПЕРША СЕСІЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР

З винятковою принципіальністю, більшовицькою організованістю, простотою і діловитістю відбувалася плодотворна робота першої Сесії Верховної Ради СРСР, яка закінчилася 19 січня 1938 р.

Робота Сесії почалася окремими засіданнями обох палат — Ради Союзу і Ради Національностей. Само утворення у нас двопалатної системи вищого органу державної влади СРСР, у повній відповідності з Сталінською Конституцією, є історичним зразком запровадження в життя соціалістичного демократизму. Само утворення Ради Національностей є торжеством ленінсько-сталінської національної політики, виявом рівноправності і братерського союзу радянських народів.

У Сталінській Конституції чітко підкреслюється рівноправність обох палат — Ради Союзу і Ради Національностей. За сталінським законом обом палатам однаковою мірою належить законодавча ініціатива — „Закон вважається затвердженим, коли його ухвалено обома палатами Верховної Ради СРСР простою більшістю кожної".[1]

У жодній капіталістичній країні немає і не може бути рівності двох палат. Там двопалатна система відограє реакційну роль і служить для зміцнення влади капіталістів і поміщиків. В буржуазних країнах... „Друга палата вироджується звичайно в центр реакції і в гальмо проти руху вперед" *(Сталін)*.

Цілком інше політичне значення двопалатної будови Верховної Ради СРСР. Величезне значення Ради Національностей для багатонаціональної соціалістичної держави, якою є Радянський Союз, яскраво визначив у своїй доповіді на VIII Всесоюзному з'їзді Рад товариш Сталін. „СРСР є, як відомо, багатонаціональна держава. У нас є верховний орган, де представлені *спільні* інтереси всіх трудящих СРСР, незалежно від їх національності. Це — Рада Союзу. Але у національностей СРСР, крім спільних інтересів, є ще *свої окремі, специфічні* інтереси, зв'язані з їх національними особливостями. Чи можна нехтувати цими специфічними інтересами? Ні, не можна. Чи потрібен спеціальний верховний орган, який би відбивав саме ці специфічні інтереси? Безумовно, потрібен. Не може бути сумніву,

[1] Конституція СРСР, стаття 39.

Digitized by Google

що без такого органу неможливо було б керувати такою багатонаціональною державою, як СРСР. Таким органом є друга палата, Рада Національностей СРСР" *(Сталін)*.

В Раді Національностей СРСР представлені 54 народності, які уособлюють велику, творчу сталінську співдружність в єдиній соціалістичній сім'ї народів Радянського Союзу.

Неначе в дзеркалі, у доповідях голів мандатних комісій Ради Союзу і Ради Національностей відбиті величезні зміни, що сталися в нашій країні за двадцять років. У 1917 році Ленін викривав наклепницьке твердження буржуазії та її меншовицьких лакеїв, які заявляли, що робітничий клас, зважаючи, мовляв, на відсутність навичок управління державою і недостатність рівня своєї культури, не зуміє керувати державою. Викриваючи цей наклеп, Ленін писав, що „...треба розбити старий, *безглуздий*, дикий, огидний і мерзенний забобон, нібито керувати державою, нібито відати організаційною будовою соціалістичного суспільства можуть тільки так зв. „вищі класи", тільки багаті або ті, що пройшли школу багатих класів".[1]

У перші ж дні після завоювання влади робітничим класом, після встановлення пролетарської диктатури, Ленін вказав, що організаторська робота під силу і рядовому робітникові й селянинові. „...організаційних талантів у селянстві і робітничому класі багато, і ці таланти тільки-тільки починають пізнавати себе, прокидатися, тягнутися до живої, творчої, великої роботи, братися самостійно до будівництва соціалістичного суспільства".[2]

Кожний громадянин нашої батьківщини, кожен трудящий за її кордонами наочно бачать усю правоту, усю глибину пророчих слів великого Леніна. Бурхливо, щоденно, на кожній ділянці будівництва соціалізму вчорашні рядові працівники перетворюються на організаторів радянського господарства. Вибійник Олексій Стаханов, машиніст Петро Кривонос, робітниця Гусятнікова, заспівувач руху п'ятисотенниць — Марія Демченко, знатна трактористка Паша Ангеліна і сотні інших стали справжніми державними діячами, навчилися не тільки по-більшовицькому боротися за успіх справи на своїй ділянці, а й вирішувати великі державні питання. Їх приклад прекрасний показник того, яке невичерпне джерело творчих сил криється в багатомільйонному радянському народі.

У цифрах і фактах доповідей мандатних комісій обох палат яскраво відбита соціальна структура СРСР. „Залишився робітничий клас, залишився клас селян, залишилася інтелігенція" *(Сталін)*. Але це зовсім нові соціальні групи, які нічого спільного не мають з тим, чим вони були за капіталізму. У числі 546 депутатів Ради Союзу є 247 робітників, 130 селян, 169 службовців та інтелігентів

---

[1] *Ленін*, Твори, т. XXII, стор. 162.
[2] Там же, т. XXII, стор. 162.

Digitized by Google

і в числі 574 депутатів Ради Національностей маємо робітників—218, селян—200, службовців та інтелігентів—156.

У виборах до Верховної Ради СРСР радянський народ ще раз продемонстрував свою відданість, довір'я і любов нашій комуністичній партії, партії Леніна—Сталіна. Про це яскраво говорять дані про склад депутатів Верховної Ради за їх партійністю. Серед депутатів Ради Союзу членів Всесоюзної комуністичної партії 461 або 81%. Серед депутатів Ради Національностей—409 або 71%. Ці дані свідчать про авторитет і довір'я, яким користується наша партія у народу. Це довір'я і колосальний авторитет партія Леніна—Сталіна завоювала своєю безмежною відданістю в боротьбі за комунізм, своєю мудрою, високо принципіальною політикою, яка забезпечила перемогу радянського народу над усіма ворогами.

Радянський народ вручив повноваження депутатів кращим синам і дочкам соціалістичної батьківщини, сталінським вихованцям, передовим борцям за комунізм. Депутати Верховної Ради це—плоть від плоті, кість від кості радянського народу. Серед депутатів—керівники партії і уряду, знатні стахановці соціалістичної промисловості і колгоспних ланів, видатні діячі науки і культури, бійці і командири славної Червоної Армії та військово-морського флоту. Депутати Верховної Ради—члени непереможної партії Леніна—Сталіна і непартійні більшовики—передові борці за щастя, свободу і незалежність нашої соціалістичної батьківщини. Це люди, які своїми героїчними ділами за справу комунізму увінчали себе невмирущою славою.

Ось кого радянський народ удостоїв своїм високим довір'ям. Ось справжнє обличчя дійсно народного радянського парламенту.

Фальсифікованій демократії і псевдонародності буржуазних парламентів протистоїть соціалістична демократія і дійсно народний сталінський парламент, ярко виступаючи, як маяк для всіх пригноблених світу. По капіталістичних країнах парламент складається з представників правлячих класів—фабрикантів, банкірів і поміщиків. Уся його діяльність спрямована на зміцнення, збереження їх влади і на посилення експлуатації широких трудящих мас.

Що являє собою парламент буржуазних країн, це легко можна бачити з таких даних. В англійську палату громад обрано в 1935 р. 615 депутатів, в тому числі: рантьє—22,6%, поміщиків, капіталістів і банківських ділків—31%, адвокатів—12%, офіцерів—4%, профспілкових тредюніоністських бюрократів—12,5%, осіб вільних професій (професори, літератори, архітектори та ін.)—8,5%, а робітників тільки—0,7%! Ці цифри переконливо свідчать, що в англійській палаті громад представлена верхівка капіталістичного суспільства і титулованого дворянства.

У французькій палаті депутатів у 1936 році нараховувалося всього 1,1% робітників, зате там було 139 великих фабрикантів. В 1928 р.

Digitized by Google

в японському парламенті, уперше обраному на основі загального виборчого права, 32% депутатів становили фабриканти, купці і банкіри, 15% — адвокати, 10% — поміщики, 10% — великі чиновники, 7% — журналісти, 2% — лікарі і 24% — професіональні політикани, які живуть на утриманні буржуазних партій. У польському сеймі серед 205 членів — 70 поміщиків.

А ось хто засідав 25 років тому в Державній думі царської Росії. У IV Державній думі, названій Леніним чорною, було 442 депутати і серед них одних тільки поміщиків було — 167, попів — 45, купців понад 60 і кілька десятків великих фабрикантів та вищих чиновників.

Але й ці статистичні дані грішать досить великими неточностями. Часто-густо звання робітника, адвоката, лікаря і видавця служить тільки ширмою для прикриття їх майнового становища. Наприклад, зареєстрований американським сенатом як робітник-металіст Джім Девіс з Пенсильванії був колишнім великим магнатом. Серед лікарів значиться в Нью-Йорці Копелан — підприємець, якого щорічні прибутки становлять понад сто тисяч доларів.

Така картина буржуазного парламенту та його представників.

Верховна Рада СРСР — це всенародний парламент, обраний непереможним сталінським блоком комуністів і безпартійних. Його депутати — це представники трудящих численних національностей нашої неосяжної країни, що уособлюють сталінську співдружність народів Радянського Союзу. У Раді Союзу представлені 35 національностей, а в Раді Національностей є представники 54 народів.

Комуністична партія і радянська влада вперше в історії людства здійснили і принесли повну свободу і розкріпачення жінкам. Перед радянською жінкою відкрита дорога до всіх галузей знання, виробництва і громадсько-державної діяльності. І не випадково серед депутатів Ради Союзу жінок налічується 77, а серед депутатів Ради Національностей — 110.

Обидві палати, кожна зокрема, Рада Союзу і Рада Національностей, обрали постійно діючі комісії: законодавчих передбачень, бюджетні і комісії закордонних справ.

Утворення таких комісій випливає з самої основи Сталінської Конституції. „Законодавча влада СРСР здійснюється виключно Верховною Радою СРСР".[1]

Створенням комісій законодавчих передбачень ще раз підкреслюється, з якою любов'ю і відповідальністю наш верховний орган державної влади ставиться до законів і правових питань. Ці комісії будуть попередньо обговорювати і підготовляти закони, що їх вноситься на затвердження Верховної Ради СРСР.

Стаття 14 Сталінської Конституції передбачає, що вищому орга-

[1] Конституція СРСР, стаття 32.

Digitized by Google

нові влади підлягає „...затвердження єдиного державного бюджету СРСР, а також податків і прибутків, що надходять на утворення бюджетів союзного, республіканських і місцевих...“ У соціалістичному бюджеті Радянського Союзу знаходимо відображення всього господарського і культурного життя нашої країни.

Бюджетні комісії розподілятимуть народні прибутки Радянського Союзу в інтересах трудящих соціалістичної батьківщини, в інтересах дальшої індустріалізації країни і ще більшого розвитку колгоспного будівництва.

Вибори постійних комісій закордонних справ випливають з принципу мирної політики партії Леніна — Сталіна, радянської влади. Нам не властиві завойовницькі тенденції і поневолення будьяких великих і малих народів. Але працюючи в умовах нашого мирного будівництва, ми не повинні забувати неодноразових вказівок товариша Сталіна про капіталістичне оточення. Ми не можемо не рахуватися і з тим фактом, що мир фашистськими канібалами вже порушений. Фашистські варвари на очах у всього світу по містах і селах Іспанії та Китая знищують тисячі баззахисних дітей і жінок, провадять запеклі загарбницькі війни, добиваючись нового поділу світу.

У цій грізній передвоєнній обстанові утворення комісій закордонних справ Ради Союзу і Ради Національностей є виразом волі всього 170-мільйонного народу, який завжди готовий відстояти мир від фашистських хижаків.

На спільному засіданні обох палат Верховна Рада СРСР прийняла зміни й доповнення до деяких статтей Конституції СРСР, в зв'язку з постановами Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів Союзу РСР. Зміни і доповнення внесені до ст. ст. Конституції: 26, 28, 29, 49, 70, 77, 78, 83.

Усі ці зміни і доповнення до цих статтей Конституції — ще один приклад бурхливого розвитку нашої батьківщини. Темпи росту нашої промисловості, розвиток культури в СРСР перевищують все, що знало колись людство. „Наскільки швидко росте наше господарство,— говорив на Сесії товариш Молотов,— і наскільки розширюються наші завдання з цього погляду, видно хоч би з цього. Минуло трохи більше року з часу затвердження нашої Конституції VIII Всесоюзним з'їздом Рад, а ми вже стоїмо перед необхідністю проведення ряду нових організаційно-адміністративних заходів як по союзних республіках, так і в загальносоюзному державному апараті“.

Щоб задовольнити ростучі потреби і запити широких мас, щоб максимально наблизити органи влади до трудящих і поліпшити оперативне керівництво всіма ділянками нашого багатогранного життя і будівництва, Верховна Рада СРСР затвердила утворення нових областей, країв в РРФСР, УРСР, БРСР, Узбецькій РСР і Казахській РСР.

Digitized by Google

Стаття 70 Конституції СРСР доповнена введенням у склад Ради Народних Комісарів голови Державного банку. 77 стаття доповнена утворенням Народного Комісаріату машинобудування, Народного Комісаріату заготівель і Народного Комісаріату військово-морського флоту.

Усі ці доповнення відбивають величезне зростання народного господарства, культурного будівництва. Вони відбивають дальший ріст і зміцнення обороноздатності країни і ще дальше поліпшення добробуту трудящих.

Наша важка промисловість, яку об'єднував Наркомат важкої промисловості, настільки виросла і зміцніла, що треба було виділити з нього новий Наркомат машинобудування. І саме машинобудування небачено зросло. За час двох сталінських п'ятирічок машинобудування побільшало в 13,5 раза. Народний Комісаріат машинобудування покликаний забезпечити нове піднесення радянського машинобудування і забезпечити дальшу технічну реконструкцію нашої промисловості і сільського господарства.

Завдяки мудрій сталінській політиці — колективізації села і технічного переозброєння сільського господарства,— колгоспні поля останнім часом дали небачені соціалістичні врожаї. Це забезпечило за останні 9 років збільшення заготівель зерна у два з половиною рази, цукрового буряка і картоплі — в два рази, бавовни — в три рази. Цим самим пояснюється необхідність утворення нового Наркомату заготівель.

Наша країна могутня і дужа, вона завжди готова відповісти ударом на удар паліям війни. Партія і уряд постійно дбають про зміцнення оборонної соціалістичної промисловості, про боєздатність нашої славної Червоної Армії і Флоту.

Дуже важливе рішення Сесії — утворення Наркомату військово-морського флоту — новий крок вперед для зміцнення оборонної моці нашої батьківщини. Цим рішенням обранці народу, разом з своїми мільйонними виборцями, показали всьому світові, що радянський народ ще дужче посилює оборону своїх сухопутних і морських кордонів. Велика соціалістична держава матиме могутній морський і океанський флот, військовий флот, гідний її моці.

Спрямоване до обороноздатності нашої країни і рішення Сесії про право Президії Верховної Ради оголошувати в разі необхідності там, де це буде потрібно, воєнний стан.

Неухильно здійснюючи статті Сталінської Конституції, посланці народу обрали Президію Верховної Ради, голову і його одинадцять заступників, утворили уряд СРСР і обрали прокурора.

Наш президент,— за мудрим визначенням товариша Сталіна,— колегіальний. На VIII Всесоюзному з'їзді Рад товариш Сталін сказав: „Президент в СРСР колегіальний,— це Президія Верховної Ради, включаючи і Голову Президії Верховної Ради, яка обирається не

Digitized by Google

всім населенням, а Верховною Радою, і підзвітна Верховній Раді. Досвід історії показує, що така побудова верховних органів є найбільш демократичною, яка гарантує країну від небажаних випадковостей".

Колегіальний президент Радянського Союзу не протиставить себе Верховній Раді, обраній народом, а він є частиною її. Сталінська Конституція чітко визначила його функції. „...Президія Верховної Ради СРСР підзвітна Верховній Раді СРСР у всій своїй діяльності".

Верховна Рада СРСР обрала свій керівний орган — Президію Верховної Ради, в склад якої ввійшли кращі сини нашої батьківщини, випробувані ленінці, мудрі державні діячі. Серед них перший депутат радянського народу, натхненник і організатор соціалістичних перемог, творець нашої Конституції — великий Сталін.

Одностайно був обраний Сесією Головою Президії Верховної Ради СРСР найближчий соратник великого Сталіна, випробуваний ленінець, досвідчений державний діяч, член Політбюро ЦК ВКП(б), загартований більшовик *Михайло Іванович Калінін.*

З величезним піднесенням і одностайністю Верховна Рада висловила своє довір'я радянському урядові, який здійснює велику програму будівництва соціалізму, накреслену великою партією Леніна — Сталіна.

Волею трудящих створено уряд СРСР, що спирається на одностайну підтримку радянського народу, очолюваний славним соратником великого Сталіна, непохитним ленінцем-сталінцем, випробуваним більшовиком *Вячеславом Михайловичем Молотовим.*

„Наш уряд і партія не мають інших інтересів і інших турбот, крім тих, які є в народу". У цих знаменних словах товариша Сталіна якнайкраще накреслена програма радянського уряду і кожного державного діяча. Високі вимоги, пред'явлені в нас кожному державному діячеві, випливають з самої суті соціалістичного ладу.

Бути таким, як Ленін. Бути таким, як Сталін. Любити народ, як любив його Ленін, як любить його Сталін, бути вірним слугою народу, бути правдивим і чесним. Бути безстрашним у бою і нещадним до ворогів. Тільки таким хоче бачити народ кожного свого обранця, кожного політичного діяча.

Державний діяч, який втрачає зв'язок з широкими масами, забуває про свою відповідальність перед народом, не гідний цього високого звання. „...бути керівником у радянських умовах,— говорить товариш Сталін,— значить удостоїтися високої честі і довір'я в очах народу... Керівники приходять і уходять, а народ лишається. Тільки народ безсмертний. Все інше — минуще. Тому треба вміти дорожити довір'ям народу".

У своїй роботі Сесія Верховної Ради СРСР показала зразок більшовицької самокритики. Депутати в своїх виступах різко крити-

Digitized by Google

кували діяльність Наркомводу, Наркомюсту, Комітету в справах мистецтв, Комітету заготівель. Утворений Верховною Радою СРСР склад союзного уряду свідчить, що критика, яка розгорнулась на Сесії, була врахована. Це показує справжній соціалістичний демократизм нашого радянського ладу. Народ усуває нездатних керівників, які не хочуть або не можуть здійснювати його наказів. Це показує, що Верховна Рада, здійснюючи волю народу, буде оцінювати державних діячів виключно за наслідками їх роботи. Радянський державний діяч повинен працювати на користь народу, виконувати його волю.

Утворений першою історичною Сесією Верховної Ради уряд СРСР високо нестиме непереможний прапор комунізму. Наш уряд виборчого сталінського блоку комуністів і безпартійних, що переміг на найдемократичніших виборах, яких ще не знала історія, приведе нашу країну до ще більшого розквіту в справі будівництва комунізму.

Уся плодотворна робота Сесії і її всесвітньо-історичні постанови ще раз показали, яка велика моральна і політична єдність нашого народу.

Кожна постанова, ухвалена депутатами, зустрічає гарячий відгук і загальну підтримку виборців, які горді від свідомості, що їх обранці з такою мудрістю, рішучістю і державним розмахом виконують волю народу, який доручив їм укріпляти міць нашої країни, вести нашу батьківщину до нових перемог, працювати на благо СРСР, нещадно громити ворогів народу—троцькістсько-бухарінських і буржуазно-націоналістичних агентів фашизму.

Як свято зустріли трудящі нашої країни роботу першої Сесії Верховної Ради СРСР. Від краю до краю нашої неосяжної батьківщини — з багатьох мітингів і зборів, з усіх кінців Радянського Союзу — неслися до Кремлівського палацу слова любові і привіту своїм обранцям, своїй Комуністичній партії і любимому вождеві всіх народів товаришеві Сталіну. У ці незабутні дні робітники, колгоспники, бійці і командири Червоної Армії, радянська інтелігенція, усі трудящі нашої країни ще тісніше згуртувалися навколо партії Леніна—Сталіна, навколо вождя і вчителя—великого Сталіна.

Digitized by Google

ВИКОНАТИ РІШЕННЯ ПЛЕНУМУ ЦК ВКП(б)

П. З.

Черговий Пленум Центрального Комітету ВКП(б), що відбувся у січні, ухвалив виняткової ваги рішення „Про помилки парторганізацій при виключенні комуністів з партії, про формально-бюрократичне ставлення до апеляцій виключених з ВКП(б) і про заходи до усунення цих хиб".

За минулий 1937 рік наша партія, виконуючи вказівки товариша Сталіна, дані ним у відомій доповіді на лютнево-березневому Пленумі ЦК ВКП(б), провела величезну очищувальну роботу. Заклик товариша Сталіна про ліквідацію ідіотської хвороби — безтурботності, про підвищення політичної пильності усвідомили найширші маси комуністів і безпартійних більшовиків. Партійні організації викрили і вигнали з своїх лав чимало троцькістсько-бухарінських і буржуазно-націоналістичних агентів фашизму. Комуністи і безпартійні трудящі активно допомагали славним чекістам, керованим сталінським наркомом тов. Єжовим, зірвати маску з ворогів, ліквідувати осині гнізда підлих зрадників, шпигунів, диверсантів, убивців, засланих і завербованих фашистськими контррозвідками.

Перемога партії у викорчовуванні націоналістичних троцькістсько-бухарінських і буржуазно-націоналістичних шкідників величезна. Наслідки розгрому і знищення гнізд диверсантів, убивців, шпигунів, як правильно зазначає „Правда", „дорівнюють виграшові країною соціалізму великого бою з капіталістичним світом". В наслідок викриття і розгрому контрреволюційних шкідницьких гнізд, зірвано плани фашизму подготовки війни проти СРСР, завдано відчутного удару фашистським підпалювачам нової світової війни.

У ході боротьби з ворогами народу підвищилася і щодалі підвищується партійна пильність кожного члена партії, політична активність, класова настороженість найширших мас трудящих, гартується чимраз більше боєздатність і непримиренність до ворогів партії, ворогів народу. Процес розгрому ворожих гнізд, фашистських шкідників супроводжувався висуванням тисяч і десятків тисяч молодих кадрів, до кінця відданих справі Леніна — Сталіна, на відповідальну партійну і державну роботу. Тисячі й десятки тисяч стахановців промисловості і сільського господарства, які цілком опанували техніку, загартувалися в боях з ворогами, тепер висунуто на відповідальні пости партійного, радянського та господарського апаратів.

Digitized by Google

Ці нові люди, яких всіляко затискували, ігнорували, компрометували вороги народу, тепер з великим піднесенням і вмінням працюють на тих ділянках, на які послала їх партія і успішно ліквідують наслідки шкідництва.

Перемоги партії були б ще більші, значніші, коли б не було припущено серйозних помилок і викривлень, що заважають справі очищення партії від дворушників, шпигунів, шкідників. Центральний Комітет нашої партії, товариш Сталін завжди вимагали від керівників партійних організацій уважного, індивідуального підходу до членів партії при розв'язанні питань про виключення з партії, або про відновлення неправильно виключених з лав ВКП(б). Досить нагадати постанову лютнево-березневого Пленуму ЦК ВКП(б) на доповідь товариша Сталіна „Про хиби партійної роботи і заходи ліквідації троцькістських та інших дворушників". У цій постанові ЦК ВКП(б) вказував, що

„деякі наші партійні керівники хворіють на відсутність належної уваги до людей, до членів партії, до працівників. Більше того, вони не вивчають працівників, не знають, чим вони живуть і як вони ростуть, не знають взагалі своїх кадрів. Саме тому у них нема індивідуального підходу до членів партії, до працівників партії. А індивідуальний підхід — це головне діло в нашій організаційній роботі. І саме тому, що у них нема індивідуального підходу при оцінці членів партії і партійних працівників, вони, звичайно, діють навмання: або вони хвалять їх огулом, без міри, або вони б'ють їх і так само огулом, без міри виключають з партії тисячами і десятками тисяч. Деякі наші партійні керівники взагалі стараються мислити десятками тисяч, не піклуючись про „одиниці", про окремих членів партії, про їх долю. Виключити з партії тисячі і десятки тисяч людей вони вважають пустяковою справою... Але так можуть підходити до членів партії лише люди, по суті справи глибоко антипартійні.

В наслідок такого бездушного ставлення до людей, до членів партії і партійних працівників штучно створюється невдоволення і озлоблення в одній частині партії.

Зрозуміло, що троцькістські дворушники спритно підчеплюють таких озлоблених товаришів і вміло тягнуть їх за собою в болото троцькістського шкідництва".

У цьому ж рішенні Пленуму ЦК ВКП(б) сказано:

„Засудити практику формального і бездушно-бюрократичного ставлення до питання про долю окремих членів партії, про виключення з партії членів партії, або про відновлення виключених в правах членів партії.

Зобов'язати партійні організації виявляти максимум обережності і товариського піклування при вирішуванні питання про виключення з партії або про відновлення виключених у правах членів партії".

Digitized by Google

На ці чіткі й зрозумілі сталінські вказівки Центрального Комітету не зважили багато керівників партійних організацій. У багатьох випадках партійні організації підходили до виключення комуністів з партії зовсім неправильно, злочинно легковажно. Багато партійних організацій, їхніх керівників, не зважаючи на попередження ЦК, продовжували формально і бездушно-бюрократично ставитись до долі окремих людей, окремих членів партії.

Постанова Пленуму ЦК ВКП(б) перелічує низку фактів, коли партійні організації без усякої перевірки і, отже, необгрунтовано виключають комуністів з партії, позбавляють їх роботи, нерідко навіть оголошують, без усяких до того підстав, ворогами народу, чинять беззаконня і свавілля над членами партії. Всі ці найсерйозніші помилки і викривлення характерні і для української партійної організації. Зокрема в постанові наводиться ряд фактів з практики партійних організацій Харківської, Вінницької і Київської областей.

Та не тільки в цих областях були найгрубіші викривлення. Можна без помилки взяти яку завгодно область і найти не один район, в яких цілими „пачками" виключали комуністів з партії без серйозної перевірки матеріалу, поданого на них. Деякі партійні комітети розглядали справи на членів партії, навіть не запрошуючи їх на засідання. Такі керівники партійних організацій забували, що за кожною справою стоїть жива людина, забували за долю цієї людини. В багатьох районах Харківської області під виглядом „пильності" мали місце численні факти незаконного звільнення з роботи і відмовлення в наданні роботи виключеним з партії і безпартійним працівникам.

Прикриваючись „пильністю", деякі партійні організації Харківської області і м. Харкова творили кричущі беззаконня. Вороги, що пробрались до партійного апарату, зуміли використати своє становище, щоб розправитися з людьми їм невгодними. В постанові ЦК ВКП(б) приведено надзвичайно яскравий факт. У Харкові, у справі однієї заарештованої троцькістки Горської органами НКВС була допитана як свідок працівниця завкому фабрики ім. Тінякова Ейнгорн. Про свій виклик до НКВС вона сказала начальникові спецчастини Семенкову, який негайно після того поставив на парткомі заводу питання про зв'язки Ейнгорн з троцькісткою Горською. В результаті Ейнгорн була знята з роботи в завкомі і звільнена. Чоловік сестри Ейнгорн, який працював у редакції місцевої газети, звільнений за те, що „не повідомив про зв'язки сестри його дружини з троцькістами". Хіба такі дії партійного комітету не на-руку ворогам народу?

В деяких партійних організаціях з'явилися люди, „професією" яких стало „викривання". Такі „викривальники" підбирали існуючі і неіснуючі факти, зводили наклепи на чесних комуністів, писали десятками заяви в надії, що ніхто швидко з ними не розбереться, а чесного комуніста буде виключено з лав партії. Багато партійних

Digitized by Google

керівників, замість того, щоб розібрати справу, піддалися на гачок „викривальників", не хотіли перевіряти фактів, пред'явлених комуністам, а намагалися якнайшвидше виключити чесних людей з партії, застрахувати себе як пильного. Характерний факт. Сталінський РПК м. Києва одержав від одного такого „викривальника" Сатмарія 69 заяв на комуністів. Майже всі вони наклепницькі, провокаційні. Райпарткомівські „шляпи" брали всі ці заяви й підшивали до справ, не викривши вчасно ворога народу Сатмарія.

Всі ці факти стали можливими тому, як правильно зазначає постанова ЦК ВКП(б), що „серед комуністів існують ще не розкриті і не викриті *окремі кар'єристи-комуністи, які стараються відзначитись і висунутись на виключеннях з партії, на репресіях проти членів партії, які стараються застрахувати себе від можливих обвинувачень у недостачі пильності шляхом застосування огульних репресій проти членів партії*".

Пленум ЦК ВКП(б) вимагає від всіх партійних організацій, всіх справжніх більшовиків викрити таких, з дозволу сказати, комуністів і заплямувати їх як кар'єристів, які стараються вислужитись на виключеннях з партії. Ці кар'єристи-комуністи є по суті ворогами партії, і з ними треба боротися як з ворогами, провокаторами.

Відомо, що підлі зрадники, шпигуни і диверсанти, які пробралися було до партійного апарату, всіляко заохочували подання наклепницьких заяв на чесних комуністів. Колишній секретар Київського обкому КП(б)У, ворог народу Кудрявцев на партійних зборах завжди незмінно звертався до комуністів з провокаційним запитанням: „А ви написали хоч на когонебудь заяву?". Йому неважливо було — на кого і яку заяву. У своїй дворушницькій, контрреволюційній роботі ворог народу Кудрявцев намагався покалічити, перебити партійні кадри, скомпрометувати якнайбільше число комуністів, посіяти непевність в рядах більшовицької організації. В наслідок його провокаційної, каїнової роботи в Києві були подані політично компрометуючі заяви майже на половину членів міської партійної організації. Більшість цих заяв, як виявилось, явно неправильні і навіть провокаційні.

Перед Київською партійною організацією, як і перед багатьма іншими, стоїть нині важливе завдання: швидко розібрати всі подані заяви на комуністів, рішуче відкинути наклепи на чесних комуністів, які своєю роботою довели відданість справі Леніна — Сталіна, справі народу. Треба якнайшвидше викрити хитро замаскованого ворога, який відчайдушними криками про пильність маскує своє підле, зрадницьке лице. Ми повинні пам'ятати, що такий замаскований ворог — найлютіший зрадник — звичайно, голосніше за всіх кричить про пильність, поспішає якнайбільше „викрити", і все це робить, щоб приховати свої власні злочини перед партією і відвернути увагу партійної організації від викриття дійсних ворогів народу.

Digitized by Google

Звичайно, не можна впадати в іншу крайність. Вороги народу спробують і тут прикласти свою руку. Вже де-не-де чуємо голоси про те, що, мовляв, всіх виключено неправильно. Знайдуться вороги, які, прикриваючись постановою Пленуму ЦК ВКП(б), спробують заховати свої злочини перед партією, спробують реабілітувати себе, своїх приятелів, родичів і т. д., цілком правильно вигнаних з лав партії. Кожен керівник партійної організації, кожен комуніст повинні розібратися, де ворог, а де справжній комуніст. Тут вирішить сумлінна більшовицька перевірка всіх пред'явлених обвинувачень, всієї роботи, що її проводить кожен член партії.

Постанова Пленуму ЦК ВКП(б) спрямована на дальше очищення партійних лав від троцькістсько-бухарінських і буржуазно-націоналістичних шкідників і зрадників, на дальше посилення, піднесення боєздатності нашої партії. Саме так, у цьому дусі треба підходити при розгляді всіх питань, зв'язаних з виключенням або накладенням стягнення комуністам. ЦК ВКП(б) вимагає індивідуального підходу до кожного члена партії. Треба рішуче покінчити з практикою, коли райкоми і обкоми партії розглядали цілими пачками справи, не викликаючи навіть на засідання тих, про кого йде мова. Кожному комуністові треба надати цілковиту змогу доставити партійній організації всі документи, що можуть відвести зведені на нього наклепи.

У багатьох райкомах і особливо обкомах партії в січні лежали нерозглянутими десятки і сотні заяв і апеляцій. В Київському обкомі КП(б)У лежало по шухлядах понад 400 апеляцій комуністів, в Київському міськкомі КП(б)У — понад 500 заяв і апеляцій. Не менше нерозглянутих апеляцій і у Вінницькому і Харківському обкомах партії. Розгляд апеляцій доручається часто-густо другорядним і третьорядним працівникам партійного апарату. Вони, ці працівники, не тільки вчасно не розглядають заяв, а іноді прямо знущаються з людей, з комуністів. Секретарі райкомів і обкомів повинні рішуче покінчити з цим нестерпним станом. Таке неуважне, формально-бюрократичне ставлення по суті заохочує партійні організації до масових, огульних виключень комуністів з партії. Партійні працівники повинні пам'ятати, що:

„Партія стала для члена партії дуже великою і серйозною справою і членство в партії або виключення з партії — це великий перелом у житті людини".

Партійні працівники повинні пам'ятати, що:

„Для рядових членів партії перебування в партії або виключення з партії — це питання життя і смерті" *(Сталін)*.

Більшовицька пильність не тільки не виключає, а якраз передбачає вміння виявляти максимальну обережність і товариське піклування при розв'язанні питань про виключення з партії або про відновлення виключених у правах членів партії. Піклування про члена партії, про живу людину повинно бути в центрі уваги кожного пра-

Digitized by Google

цівника. Дехто з партійних керівників чомусь думає, що коли виправити помилку, припущену партійною організацією, то це відіб'ється на авторитеті партійної організації. Неправильні й шкідливі такі міркування. Відомо ж бо, що кожне неправильне виключення або накладення партійного стягнення тільки на-руку ворогам. Партія, Ленін і Сталін завжди вчили чесно й відверто визнавати помилки, швидко виправляти їх. Тільки так повинні підходити до справи керівники партійних організацій, кожен комуніст.

Пленум Центрального Комітету намітив конкретні заходи для усунення хиб і викривлень у партійній роботі. Пленум зобов'язав обкоми, крайкоми і ЦК нацкомпартій рішуче покінчити з масовими, огульними виключеннями з партії і встановити надійний, індивідуальний, диференційований підхід при розв'язанні питань про виключення з партії або про відновлення виключених у правах членів партії. Обкомам і крайкомам, ЦК нацкомпартій і партколегіям КПК при ЦК ВКП(б) запропоновано в тримісячний строк закінчити розгляд апеляцій усіх виключених з партії. Пленум зобов'язав партійні організації притягати до партійної відповідальності осіб, винних у наклепі на членів партії. Пленум заборонив як неправильну і шкідливу практику, коли виключених з партії негайно знімають з посади, яку вони займають. Пленум установив, щоб в усіх випадках, коли виявляється необхідним, у зв'язку з виключенням з ВКП(б), звільнити працівника з посади, яку він займає, це звільнення робити тільки після надання звільненому іншої роботи.

Пленум Центрального Комітету дав бойову, розгорнуту програму дальшої нещадної боротьби з усіма ворогами народу — троцькістсько-бухарінськими і націоналістичними диверсантами і шкідниками, розгорнуту програму виправлення помилок і викривлень, припущених партійними організаціями. Постанова Пленуму мобілізує всю партію на ще енергійнішу, непримиреннішу боротьбу з ворогами. Це рішення допоможе комуністам, партійним організаціям ще краще розпізнати ворогів народу, в яку б тогу вони не прибиралися, як би не прикривали свого зрадницького обличчя криками про пильність, заявами і наклепами на чесних комуністів.

Рішення січневого Пленуму сталінського Центрального Комітету — бойова програма дальшого посилення і піднесення середпартійної роботи, роботи в масах безпартійних. По-більшовицькому організувати всіх комуністів на виконання ухвал Пленуму сталінського Центрального Комітету — таке завдання всіх керівників партійних організацій.

Digitized by Google

РОЗГРОМ АВСТРО-НІМЕЦЬКИХ ОКУПАНТІВ

А. Виноградова

20 років тому, в лютому 1918 р., австро-німецькі полчища, при підтримці гайдамацьких банд Петлюри — Винниченка, вдерлися на територію Радянської України. Регулярним військам кайзерівської Німеччини робітники й селяни України змогли протиставити в той час нечисленні, наспіх сформовані і мало озброєні червоногвардійські загони. Старої армії не було, вона переживала болісний процес своєї демобілізації; нової армії робітничо-селянський уряд Росії і зовсім ще молода радянська влада на Україні створити не встигли. Український народ при братерській допомозі російського народу напружував всі зусилля в боротьбі з окупантами і контрреволюційною, націоналістичною, буржуазно-куркульською Центральною радою, що продала український народ австро-німецькому імперіалізмові.

Загарбання України, що займало (і займає тепер, не зважаючи на жорстокі уроки 1918 року) першорядне місце в планах німецького імперіалізму, здавалося особливо привабливим весною 1918 р. Україна відкривала найкоротший і найбезпечніший шлях для німецької експансії на Близькому Сході. Окупувавши багату і родючу Україну, німецький генеральний штаб розраховував викачати звідти мільйони тонн хліба, м'яса, харчових продуктів і сировини для продовження імперіалістичної бійні. Здійснення плану німецьких загарбників означало повалення радянської влади на Україні і перетворення її в колонію німецького імперіалізму, а робітників і селян в рабів капіталістів і поміщиків.

Імперіалістичні апетити Німеччини дістали повну підтримку від контрреволюційної націоналістичної Центральної ради, яка не тільки запросила німецьких інтервентів, а й одягла її покровом „самостійності" української республіки. Скинута на початку лютого переможним повстанням робітників і селян, вигнана з Києва, Центральна рада виявила повну готовість укласти угоду з австро-німецькими імперіалістами. Примарна влада Центральної ради,— цього маріонеткового уряду без території і без народу,— була цілком очевидна для німецьких імперіалістів. „Союз з мерцями, союз з поваленою і вигнаною Радою" *(Сталін)* потрібен був австро-німецькому імперіалізмові, *як ширма, як „законне" прикриття для загарбання України.*

9 лютого кривава угода про продаж України, що звалася мирним договором, була укладена: Центральна рада зобов'язалася по цьому

Digitized by Google

договору постачити Німеччині і Австро-Угорщині не менше мільйона тонн хліба і в обмін на це одержувала збройну допомогу німецькими і австро-угорськими військами проти радянської влади, що встановилася на Україні. За взаємною згодою партнерів договір, що віддавав Україну на поталу і грабування розбійникам австро-німецького імперіалізму, по-шахрайському видавався за договір... „про обмін лишками". Про це з цинічною одвертістю розповідають самі окупанти: „В мирному договорі,— повідомляв граф Чернін,— буде міститися лише умова, згідно з якою обидві договірні сторони зобов'язуються дати в розпорядження одна одній лишки продуктів" (див. документ № 2).

Договорившись з Центральною радою, німці того ж дня пред'явили ультиматум радянській делегації в Бресті. У цей критичний для Радянської Росії і України момент, коли німецькі генерали, порозумівшись з буржуазною Радою, пред'явили свій ультиматум, зрадництво Троцького допомогло окупантам захопити Україну. Всупереч директиві Леніна і Сталіна про негайне підписання миру з німцями, Іуда-Троцький дав у руки німецького генерала Гофмана формулу, яка повністю задовольняла його мілітаристські прагнення: війну припиняємо, армію демобілізуємо, від укладання миру відмовляємося. Ця зрадницька формула послужила для німецького генерального штабу *сигналом до наступу*. 18 лютого німецькі війська вдерлися на територію Радянської Росії і України.

* * *

Документи, що їх публікуємо, дають уявлення про кривавий режим буржуазно-поміщицької реставрації, колоніального рабства, голоду і злиднів, терору і насильства, який принесли на Україну німецькі імперіалісти в 1918 році. „Імперіалісти Австрії і Німеччини,— писав товариш Сталін,— несуть на своїх багнетах нове ганебне ярмо, яке ні трохи не краще, ніж старе, татарське,— такий є сенс нашестя з Заходу".[1]

„Економічна політика" окупантів складалася в коротку і виразну формулу: фабрики і заводи — капіталістам, земля — поміщикам, хліб і сировина — Німеччині, тюрми і шибениці — робітникам і селянам. Цю свою „економічну політику" німецькі окупанти проводили руками буржуазних націоналістів з Центральної ради, а згодом,— коли рада, зробивши свою чорну справу, була розігнана загонами німецьких солдатів,— руками царського генерала, гетьмана Скоропадського.

Хижацьке хазяйнування німецьких окупантів призводило до зупинення фабрик, заводів, шахт, рудників і руйнувало продуктивні сили країни. В журналі „Известия союза промышленности, торговли, финансов и с.-х. Украины" (4 серпня 1918 р.) ми знаходимо повчаль-

[1] *Й. Сталін*, Статті і промови про Україну, стор. 40.

Digitized by Google

ний огляд стану металургійної промисловості того часу на Україні і в Криму. Ось уривок з цього огляду:

„Товариство російських трубопрокатних заводів — заводи не працюють, усі робітники одержали розрахунок...

Макіївський завод — працюють одна доменна піч, один дрібносортний стан і один покрівельний стан, решта відділів заводу стоять...

Завод Гартмана — завод стоїть. Робітників на заводі було 6.100 чол. З них залишено заводоуправою всього 160 чол., решті тепер оголошено розрахунок...

Брянський завод — наприкінці квітня заводоуправа розрахувала всіх жінок і підлітків. 12 травня одержали розрахунок також усі робітники, що стали до роботи в 1917 і 1918 рр...

„Русский Провиданс" — працює одна доменна піч і дрібносортний стан. Він стає через відсутність вугілля...

Російсько-Бельгійський завод — роботи заводу припинені за винятком однієї доменної печі, електричного цеху і кількох коксових печей...

Кривий Ріг — завод зупинено 6 травня...

Донецько-Юр'євський завод — завод не працює.

Дніпровський завод — завод не працює...

Сулінський завод — завод не працює...

Костянтинівський завод — не працює зовсім..." і т. д.

Так хазяйнували окупанти, руйнуючи фабрики й заводи, вивозячи за кордон устаткування, руду, мідь, сталь, залізо, готову продукцію, прирікаючи тисячі робітників на безробіття, голод і злидні.

Гетьманський уряд, який служив, за власним виразом німецьких генералів, *лялькою* в руках окупантів (див. док. № 6), не утруднював себе законодавчою ініціативою. Він просто відновлював на Україні закони колишньої царської імперії. Так був відновлений царський закон про переслідування робітників за страйки — ув'язненням у тюрмі або в фортеці (див. док. № 16); за цими ж законами діяли гетьманські старости, вирішуючи питання про відновлення поміщицького землеволодіння. „Зважаючи на те, що досі обов'язки влади в цій галузі (в галузі відновлення прав приватної власності.— *Ред.*) спеціальними інструкціями не були вказані, я пропоную,— пише гетьманський староста,—керуватися надалі такими законами, *які існували на Україні за часів колишньої Російської імперії і досі не скасовані*".[1]

Українські і польські поміщики, що прибули в обозі австро-німецьких окупантів, *насамперед хотіли крові робітників і селян!* Разом з каральними загонами німецьких насильників, гайдамацько-петлюрівські банди, агенти державної варти, польські легіонери чинили

---

[1] Білоцерківський державний історичний архів, циркуляри і розпорядження, справа № 1.

Digitized by Google

суд і розправу над українським народом, розстрілювали з гармат і кулеметів цілі села, страчували кращих людей з робітників і селян, палили, вбивали, гвалтували, чинили звірства і розбій.

Київський губернський староста 25 вересня 1918 р. писав до гетьманського міністра внутрішніх справ: „Хлібороби (псевдонім поміщиків.—*Ред.*) наполягають на застосуванні жорстоких заходів впливу, хочуть не тільки повною мірою повернути втрачене, *а ще й дістати деякий прибуток.* Земельні власники неохоче звертаються до авторитету земельно-ліквідаційних комісій, а вважають за краще відбирати своє майно або стягати збитки з допомогою збройної сили".[1]

Штабові 27 армійського корпусу головнокомандувач німецьких окупаційних військ генерал Ейхгорн доручив виконання наказу про військово-польові суди. Цей „судовий" апарат діяв цілком безвідмовно. Сотні людей розстрілювали за вироками військово-польових судів і без всяких вироків тільки за те, що у них знаходили хоч би порожні гільзи від патронів. На більшовиків було влаштоване форменне полювання,—за видачу більшовиків, за подання відомостей про них виплачували великі грошеві премії (див. док. № 11). Таким шляхом австро-німецькі окупанти намагалися боротися з більшовицьким впливом. Зносини з солдатами окупаційної армії якнайсуворіше переслідували під страхом биття і розстрілів. За кожного вбитого чи пораненого німецького або польського солдата начальник німецької дивізії в Кременці звелів розстрілювати *перших-ліпших десять російських солдатів чи жителів.*

Так наводили окупанти „порядок і спокій" на Україні, порядкуючи на українській землі, як у завойованій колонії. Численні грабунки і реквізиції, розкрадання громадських і кооперативних складів, вивіз харчів, мануфактури, вовни, шкіри, цукру, всілякі натуральні повинності, величезні контрибуції, безупинний колоніальний грабунок — всього цього зазнав український народ від розбійників німецького імперіалізму „за договором" з Центральною радою.

* * *

„Проти іноземного ярма, що йде з Заходу, Радянська Україна підіймає визвольну *вітчизняну* війну,—такий є сенс подій, що розігруються на Україні.

Це значить — кожен пуд хліба і кожен шматок металу доведеться брати німцям з бою, в результаті відчайдушної схватки з українським народом".[2]

Ці пророчі слова товариша Сталіна повністю підтвердилися усім дальшим ходом подій. Боротьба проти навали австро-німецьких імперіалістів загартувала народні маси України, згуртувала їх навколо більшовицької партії, єдино здатної організувати відсіч насильникам.

[1] Київський обласний історичний архів, фонд „Ради міністрів" за 1918 р.
[2] *Й. Сталін*, Статті і промови про Україну, стор. 40.

Digitized by Google

„Національний" прапор Петлюри—Винниченка на очах у всього народу став прапором найчорнішої реакції, грабунку і насильства. Це величезною мірою посунуло вперед справу комуністичного виховання робітників і селян, зміцнило їх волю в боротьбі за своє національне і соціальне визволення. „Більшовизм стає національним рухом на Україні",—змушені були визнати навіть кореспонденти буржуазних газет. Під керівництвом більшовиків, при безпосередній братерській допомозі російського народу, український народ провадив визвольну війну проти іноземного ярма.

Більшовицькі організації працювали підпільно в багатьох промислових центрах і в багатьох сільських районах України. Вони розгорнули велику організаційно-агітаційну роботу серед мас. Ненависть робітників і селян до іноземних поневолювачів, обурення мас проти всевладдя поміщиків і капіталістів, спекулянтів і мародерів, стихійний протест проти голоду, безробіття і колоніального грабунку більшовики скеровували в річище *масового партизанського і повстанського руху.*

В обласних і районних центрах були створені спеціальні органи для керування повстанням — військово-революційні комітети — і при них партизанські штаби, які керували формуванням, озброєнням, навчанням і бойовими діями повстанців. Увесь цей повстанський апарат працював під проводом більшовицьких організацій.

Партизанські загони, під натиском окупантів, відходили в так звану „нейтральну зону", до кордонів Радянської Росії. Там вони переформовувалися, поповнювалися, озброювалися і знову йшли в бій проти німецько-гайдамацьких банд. Так було з загоном легендарного героя Щорса, який згодом виріс у славетний Богунський полк; так було з Таращанським загоном, що став кістяком славного 2 Таращанського полку, і з багатьма іншими. Український народ під керівництвом партії Леніна — Сталіна, розгорнувши вітчизняну визвольну війну проти німецько-австрійських окупантів, одержав велику братерську допомогу і підтримку від Радянської Росії. Ця допомога і підтримка була подана *під безпосереднім і особистим керівництвом Леніна і Сталіна.*

В умовах кривавого терору більшовики України проводили роботу серед солдатів австро-німецьких гарнізонів і серед військ гетьмана, роз'яснюючи їм справжні причини окупації України, закликаючи їх до братання з українськими повстанцями. Більшовицькі комітети видавали тисячі відозв, прокламацій і листівок німецькою, угорською та іншими мовами, революціонізуючи солдатів окупаційної армії, вносячи розклад у лави противника.

Уся ця робота більшовицьких організацій України, яка проходила під безпосереднім керівництвом Леніна і Сталіна, дала свої плоди. Масовий партизанський і повстанський рух на Україні по суті не припинявся за весь період окупації. Розрахунки окупантів

Digitized by Google

на одержання і вивіз величезних запасів хліба з багатої і родючої України зазнали краху, бо „кожен пуд хліба і кожен шматок металу" доводилося „брати німцям з бою".

„Німецькі імперіалісти,— говорив В. І. Ленін в грудні 1918 р.,— далеко менше змогли одержати від України матеріальних благ, ніж розраховували. Тим часом це перетворення війни в явно грабіжницьку підірвало всю німецьку армію, а стикання з Радянською Росією внесло в цю армію трудящих мас Німеччини той розклад, який позначився через кілька місяців".[1]

У червні 1918 р. розгорнулося селянське повстання у південних повітах Київської губернії (Звенигородському, Таращанському, Уманському, Черкаському, Чигиринському і ін.). Особливим завзяттям відрізнялося повстання в Звенигородському і Таращанському повітах. Каральний загін німецьких солдатів, посланий на придушення повстання в Звенигородському повіті, здав свою зброю повстанцям. У липні народне повстання перекинулося на Полтавщину, в серпні воно з величезною силою спалахнуло на Чернігівщині. *Під час придушення повстання на Чернігівщині окупанти розстріляли коло 3.000 повстанців.*

Проте справитися з повстанням українського народу окупаційна армія була не в силі. Партизанський рух охопив усю Україну. У липні спалахнув загальний залізничний страйк, який тривав коло трьох тижнів, при великій матеріальній і моральній підтримці робітників усієї Росії.

Командування окупаційних військ посилало одну дивізію за другою на придушення страйків і повстань. *Але солдати вже були не ті.* Півроку перебування на території України в стані фактичної війни з усім народом; мужність і завзяття, з яким українські робітники й селяни відстоювали свою незалежність і свої здобутки; самовіддана робота більшовиків серед австро-німецьких солдатів — зробили свою справу. Серед окупаційної армії почався розклад. Солдати переставали слухатися офіцерів, занепадала уславлена пруська дисципліна, побільшало дезертирство і почалися солдатські заворушення. Ніякі репресії не змогли вже зупинити розкладу армії.

В результаті визвольної війни українського народу і розкладу окупаційних військ, восени 1918 р. крах німецької окупації позначився з усією очевидністю. *Поразка центральних держав в імперіалістичній війні і листопадова революція в Німеччині завершили цей процес.* Ради солдатських депутатів, що утворилися в німецьких і австро-угорських частинах, вимагали негайного повернення на батьківщину. Командування докладало всіх сил для того, щоб провести евакуацію з найменшими втратами. Проте розгорнутий наступ радянських військ розбив усі плани окупантів. *Евакуація перетво-*

[1] *В. І. Ленін,* Твори, т. XXIII, стор. 446.

Digitized by Google

рилася на безладну ганебну втечу. Український народ, керований партією Леніна — Сталіна, прогнав геть іноземних поневолювачів.

* * *

Історичні уроки 1918 року були забуті фашистськими верховодами теперішньої Німеччини. Їм все ще верветься „похід на Схід". Вони знову й знову вертаються до планів утворення „самостійної" України за зразком 1918 р. Всі засоби фашистської пропаганди, воєнної агресії, шпигунства і диверсії пущені в хід для готування нового походу проти СРСР і його могутнього форпосту на заході — Радянської України.

Свої імперіалістичні прагнення німецькі фашисти маскують лозунгами рятування европейської цивілізації від „комінтернівської небезпеки". Це зовсім не нове. У лютому 1918 р., коли німецький імперіалізм кинув свої дивізії проти Радянської Росії і України, принц Леопольд Баварський у зверненні по радіо до всього світу теж говорив про те, що „встановити греблю проти сил, які загрожують із Сходу..., здавна було історичною роллю Німеччини".

Безславно закінчилася „історична місія" Леопольда Баварського. Можна не сумніватися в тому, що „історична місія" фашистських паліїв війни зазнає участі *в сто раз гіршої.* Бо на кордонах Радянського Союзу вони зустрінуть тепер не роздягнені і не роззуті партизанські загони, а непереможну Червону Армію, рівної якій нема в усьому світі.

Проте ні на одну хвилину ми не повинні забувати, що СРСР існує в капіталістичному оточенні, що фашистські канібали готують напад на СРСР і при допомозі своєї фашистської агентури — троцькістсько-бухарінських, буржуазно-націоналістичних шпигунів, диверсантів, терористів намагаються відірвати Радянську Україну, невід'ємну складову частину Радянського Союзу від єдиної сім'ї народів соціалістичної держави.

„Втрачаючи все нові й нові позиції у відкритому, так сказати, в мирному змаганні з переможним соціалізмом, буржуазія, і особливо її фашистські громили, пускаються на всі і всякі підкопи, на всі і всякі підлості зза рогу. Це наочно видно на прикладі троцькізму, який перетворився вже давно в шпигуно-троцькізм, в юрбу шпигунів, шкідників, провокаторів і терористів. Товариш Сталін блискуче розкрив суть теперішнього троцькізму. Це не політична течія, яка повинна мати свою програму, — це банда розвідачів, вбивців і шкідників, з якою треба робити так, як роблять з найзлішими ворогами народу".[1]

Славні органи радянської розвідки розгромили осині гнізда фашистської агентури — троцькістсько-бухарінських, буржуазно-націо-

[1] *В. Молотов,* До двадцятиріччя Жовтневої революції, стор. 24.

Digitized by Google

налістичних шпигунів, диверсантів і терористів. Вороги народу торгували Радянською Україною, Примор'ям, вони ладні були знову, як у 1918 р., віддати Радянську Україну в колоніальне рабство іноземним насильникам і поневолювачам, залити кров'ю робітників і селян, відновити всевладдя поміщиків і капіталістів.

Ніколи й нікому не вдасться зламати український народ, повернути його в ярмо капіталістичного рабства, бо український народ є членом *великої і непереможної соціалістичної сім'ї народів Радянського Союзу, керованих великим Сталіним.*

„Головне, щоб був міцний і могутній наш державний корабель, а він, як ми знаємо, міцний і дедалі більш міцніє" (*Молотов*).

ЩО ТАКЕ РАДА?

... До мене раз-у-раз звертаються тт. українці з запитанням: що таке Рада[1]*? Я відповідаю:*

Рада[1]*, або вірніше, її Генеральний секретаріат, є уряд зрадників соціалізму, які для обману мас називають себе соціалістами. Точнісінько як уряд Керенського і Савінкова, що теж називали себе соціалістами.*

Рада[1]*, або вірніше, її Генеральний секретаріат, є буржуазний уряд, який бореться з радами в союзі з Каледіним. Раніше уряд Керенського в союзі з Корніловим роззброював ради Росії. Тепер уряд Ради*[1] *в союзі з Каледіним роззброює ради України.*

Рада[1]*, або вірніше, її Генеральний секретаріат, є буржуазний уряд, який бореться в союзі з англо-французькими капіталістами проти миру. Раніше уряд Керенського відтягав справу миру, прирікаючи мільйони солдатів на роль гарматного м'яса. Тепер уряд Ради*[1] *намагається зірвати справу миру, „відтягнувши перемир'я до весни".*

Уряд Керенського був скинутий за це спільними зусиллями робітників і солдатів Росії.

Ми не сумніваємось, що уряд Ради[1] *так само буде скинутий зусиллями робітників і солдатів України.*

Тільки нова Рада, Рада Рад робітників, солдатів і селян України може стати на сторожі народних інтересів України проти Каледіних і Корнілових, проти поміщиків і капіталістів.

Народний комісар у справах національностей
Й. ДЖУГАШВІЛІ-СТАЛІН

„Правда" № 215,
15 (28) грудня 1917 р.

---

[1] Центральна рада.— *Ред.*

Digitized by Google

З ДОПОВІДІ ТОВАРИША СТАЛІНА ПРО НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ НА III ВСЕРОСІЙСЬКОМУ З'ЇЗДІ РАД

... Ми судимо про Раду[1] не по її словах, а по її ділах.

В чому ж виявилась соціалістичність соціалістів із Ради[1]?

На словах в універсалі вони оголосили себе прибічниками передачі всієї землі народові, а згодом обнародованим роз'ясненням вони обмежили цю передачу, оголосивши недоторканою частину поміщицьких земель і такою, що не підлягає до передачі народові.

На словах вони оголосили свою лояльність до рад, а на ділі вони вели одчайдушну боротьбу з ними, роззброюючи радянські війська, заарештовуючи радянських працівників і присікаючи всяку можливість дальшого існування рад.

На словах вони говорили про відданість революції, а на ділі показали себе лютішими ворогами революції. Вони говорили про нейтралітет в боротьбі з Доном, а на ділі прямо й активно сприяли генералу Каледіну, допомагаючи розстрілювати радянські війська і не допускаючи хліба на північ.

Все це — всім відомі факти, і та обставина, що Рада[1] по суті — буржуазна і антиреволюційна, не підлягає ніякому сумніву.

(„Известия ВЦИК" №№ 11 і 12, 16 (29) і 17 (30) січня 1918 р.)

I. ЦЕНТРАЛЬНА РАДА ПРОДАЄ УКРАЇНУ НІМЕЦЬКИМ ІМПЕРІАЛІСТАМ

РАДА ЗАПРОШУЄ НА УКРАЇНУ НІМЕЦЬКИХ ІМПЕРІАЛІСТІВ

№ 1. Із протоколу № 14 засідання уряду Центральної ради 30 січня 1918 р.

Присутні: Голубович, Ткаченко, Сидоренко, Порш, Жуковський.

Ткаченко інформує про переговори з Брестом.

Порш пропонує інформувати Брест про анархію, що панує на Україні, про роль Антанти і що бажана була б допомога військами з боку центральних держав по змозі українськими полками, а також технічна допомога...

За допомогу німецькими військами висловлюються також Ткаченко, Сидоренко, Порш.

Постановили: Написати зміст передачі по проводу про допомогу німців військами.

За введення німців голосують 4 при одному, що утримався.

Голова Ради народних міністрів *В. Голубович*

Оригіналові відповідає: *Азаркевич*

---

[1] Центральна рада.— *Ред.*

Digitized by Google

МІЛЬЙОН ТОНН ХЛІБА — ПЕРША ВИМОГА ОКУПАНТІВ

№ 2. З телеграми австро-угорського міністра закордонних справ Черніна прем'єр-міністрові. 5 лютого 1918 р.

Суворо таємно

Для забезпечення хлібних поставок з України я мав намір розпорядитися про включення в мирний договір пункту, за яким Україна бере на себе зобов'язання постачити щонайменше 1 мільйон тонн хліба і заявляє про свою згоду з тим, що в разі невиконання цього зобов'язання анулюється також і політична частина договору.

Проте угоди на цій основі не можна було досягнути, бо українські делегати заявили, що включення зобов'язання про поставки в мирний договір зворушить проти них цю громадську думку в такій мірі, що нинішній уряд взагалі не зможе удержатися в Києві.

Тоді з українськими делегатами було погоджено таке положення.

В мирному договорі міститиметься лише умова, згідно з якою обидві сторони, що договорюються, зобов'язуються надати в розпорядження один одного зайвини продуктів. Далі буде зафіксовано, що невиконання зобов'язань однією з сторін звільняє від зобов'язань і другу сторону. Отже, в разі якщо Україна не надасть у наше розпорядження своїх зайвин, то і ми не будемо зв'язані з політичними умовами договору...

Українські представники беруть на себе повну особисту відповідальність за те, що договір про поставку буде укладений не менше як на 1 млн. тонн хліба. Ми з свого боку повинні будемо заявити, що не проведемо ратифікації договору, якщо ця угода не відбудеться...

ЗРАДНИКИ З ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ВІТАЮТЬ ОКУПАЦІЮ КИЄВА

№ 3. Телеграма Голубовича німецькому канцлерові від 2 березня 1918 р.

Голова Ради міністрів Української республіки п. Голубович надіслав 2 березня з Брест-Литовська німецькому імперському канцлерові таку телеграму:

„Я користаюся з нагоди свого одноденного перебування в Бресті в гостях у головнокомандувача німецьких військ на Східному фронті для того, щоб з великою радістю сповістити вам про вступ українських і німецьких військ у нашу стару і нову столицю Київ, населення якого захоплено вітало їх. Ми приписуємо визволення нашої країни головним чином допомозі, яку ми просили у німецького уряду і яку нам подали переможні німецькі війська. Щиро дякую вам від імени українського народу і його уряду..."

Digitized by Google

ДОГОВОРИ ПРО КОЛОНІАЛЬНЕ ГРАБУВАННЯ УКРАЇНИ

№ 4. З угоди про поставку зерна Україною.
Відень, 9 квітня 1918 р.

I

Український уряд зобов'язується до 31 липня 1918 року забезпечити центральним державам 60 млн. пудів зерна і виробів із нього, кормів, стручкової городини, насіння і олійного насіння.

II

З цієї кількості Німецько-Австрійсько-Угорському господарському управлінню в Києві, що надалі називатиметься Господарське управління (див. угоду про організацію хлібних заготівель на Україні) або його довірителям буде передано:

6	млн.	пудів	до 30 квітня	1918 р.
21	„	„	„ 31 травня	1918 р.
41	„	„	„ 30 червня	1918 р.
60	„	„	„ 31 липня	1918 р.

Український уряд, проте, старатиметься по змозі підвищити поставки в квітні і в травні зверх установлених мінімальних кількостей...

* * *

З угоди про поставку рогатої худоби Україною.
Київ, 13 квітня 1918 р.

I

Український уряд зобов'язується до 31 липня 1918 року постачити центральним державам 2.750.000 пудів живої рогатої худоби. Мінімальна жива вага окремої штуки становить 15 пудів.

II

З цієї кількості Німецько-Австрійсько-Угорському господарському управлінню в Києві або його довірителям буде передано:

Худоби загальною вагою на	920.000	пудів до 31 травня	1918 р.
Худоби загальною вагою на	1.840.000	пудів до 30 червня	1918 р.
Худоби загальною вагою на	2.750.000	пудів до 31 липня	1918 р.

Digitized by Google

II. ГЕТЬМАНСЬКИЙ ПЕРЕВОРОТ НА УКРАЇНІ

ПРИЧИНИ ПЕРЕВОРОТУ

(Із бесіди з головою радянської мирної делегації[1] товаришем Сталіним)

В кінці бесіди товариш Сталін зупинився на питанні про причини, що викликали переворот, який стався на Україні.

— На мою думку, цей переворот був неминучий. Причина його коренилася в суперечливій позиції Центральної ради, яка, з одного боку, грала в соціалізм, а з другого — закликала іноземні війська для боротьби з робітниками і селянами України. Центральна рада поставила себе в фінансову і військову залежність від Німеччини і в той же час надавала купу обіцянок українським робітникам і селянам, з якими незабаром розпочала уперту війну. Цим своїм останнім кроком Українська рада створила для себе такі умови, що в критичну хвилину натиску на неї буржуазно-поміщицьких кіл,— їй ні на кого було спертися.

Та й по суті, в силу закону класової боротьби, Центральна рада не могла довго залишатися при владі, бо в процесі революційного руху міцно угрунтуватися при владі можуть тільки ті елементи, які підтримуються тим або іншим класом.

Тому на Україні мислимі були тільки два виходи: або диктатура робітників і селян, чому не могла сприяти Центральна рада за своєю дрібнобуржуазною природою, або диктатура буржуазно-поміщицьких кіл, з чим також не могла погодитися Рада. Вона вибрала половинчату позицію і тим прирекла себе на смерть.

„Известия ВЦИК" № 90, 9 травня 1918 р.

ПРОГРАМА НІМЕЦЬКИХ ОКУПАНТІВ НАПЕРЕДОДНІ ГЕТЬМАНСЬКОГО ПЕРЕВОРОТУ

№ 5. Телеграма німецького посла в Києві Мумма міністерству закордонних справ. Київ, 24 квітня 1918 р.

На нараді, що відбулася вчора ввечері й сьогодні, на якій були присутні генерал Гренер, граф Форгач[2], обидва військові уповноважені, і я, було ухвалено таке рішення про нашу політичну і воєнну діяльність на Україні.

---

[1] За Брестським мирним договором, Радянський уряд зобов'язувався укласти негайний мир з Центральною радою. Мирні переговори між представниками РРФСР і Центральної ради були призначені на 28 квітня в Курську. Проте, з самого початку переговорів стало відомо про гетьманський переворот, що відбувся на Україні. Мирні переговори були перервані і відновилися тільки 23 травня в Києві.— *Ред.*

[2] Генерал Гренер — начальник штабу німецьких окупаційних військ на Україні; граф Форгач — австро-угорський посол у Києві в 1918 р.— *Ред.*

Digitized by Google

Співробітництво з нинішнім урядом, беручи до уваги його тенденції, неможливе. Створення генерал-губернаторства *покищо* визнати недоцільним. Скільки буде можливо, зберігати український уряд[1], який, проте, в своїх діях повинен залежати від німецького й австро-угорського головнокомандувачів. Український уряд не повинен перешкоджати воєнним і економічним заходам німецької влади.

Зокрема необхідно терміново пред'явити українському урядові такі вимоги:

1. Доти, доки німецькі і австро-угорські війська перебувають у країні, Україна не повинна мати власного війська; дозволяються лише поліційні частини в обмеженій кількості і за погодженням з головнокомандувачем.

2. Німецькому і австро-угорському польовим судам підлеглі всі правопорушення і злочини, вчинені проти німецьких і австро-угорських військ. Необхідно захистити українську юстицію від терору всяких політичних організацій.

3. Всі державні адміністративні органи повинні бути очищені від небажаних елементів. Сільські й інші комітети необхідно розпустити і замінити їх надійними державними або комунальними адміністративними органами.

4. Тому що на Україні не існує ніякого закону про натуральні повинності в воєнний час, то вводиться відповідний закон, що діє в Німеччині й Австро-Угорщині[2].

5. В інтересах Німеччини й Австро-Угорщини повинні бути скасовані всі розпорядження, що забороняють торгівлю продуктами харчування і їх вивіз. Необхідно дозволити вільну торгівлю під спільним контролем союзників і українського уряду, а також скасувати заборону вивозу і всякого залізничного контролю; необхідно організувати загальний контроль на кордонах.

6. Необхідно розв'язати аграрне питання шляхом відновлення права власності і оплати селянами одержаної ними землі. При цьому необхідно зберегти великі маєтки в інтересах підвищення експортних можливостей сільського господарства. Максимальний розмір окремих маєтків повинен бути визначений спеціальним законом.

7. Фінансове і валютне питання необхідно врегулювати відповідно до вже парафованої угоди і її практичного виконання.

Всі інші вимоги будуть розв'язані в наступних воєнних і економічних угодах.

Мумм.

---

[1] Мова йде не про збереження уряду Ради, а взагалі українського „уряду", який служив би ширмою для окупантів. Конкретно малося на увазі гетьманський уряд.—*Ред.*

[2] Німецький закон про натуральні повинності у воєнний час надавав право воєнній владі накладати на населення всякого роду обов'язкові повинності по поставці для армії харчових продуктів, фуражу, худоби, відведенню квартир, перевезенням і ін.—*Ред.*

Digitized by Google

ГЕТЬМАНСЬКИЙ УРЯД — ЛЯЛЬКА В РУКАХ ОКУПАНТІВ

№ 6. Шифрована телеграма німецького посла в Києві Мумма міністерству закордонних справ. 9 травня 1918 р.[1]

І я згодний з тим, що ми не повинні проводити політику, яка зводиться лише до нашого „перебування в дружній країні". Але крім цього я вважаю за необхідне підтримувати на Україні фікцію *самостійної* дружньої нам держави остільки, оскільки це збігається з нашими інтересами. Така політика обумовлена багатьма причинами, з яких наведу такі: необхідно зважати на громадську думку у нас, а також у нейтральних і ворожих нам країнах; необхідно зважати на авторитет українського уряду серед населення, який ми підірвемо, якщо занадто різко покажемо, що він (уряд) є тільки лялькою (nur Puppe) в наших руках, а урядові розпорядження обслуговують виключно наші інтереси. Необхідно зважати на майбутнє наших політичних і економічних взаємовідносин з Україною. Певність у тому, що генерал Гренер поділяє мою точку зору, хоч зовнішньо його висловлювання мають іноді більше воєнний, ніж дипломатичний характер, дає мені змогу в усіх важливіших питаннях діяти в цілковитому контакті з ним.

Вважаю за необхідне продовжувати це тісне, засноване на взаємному довір'ї, співробітництво в інтересах моєї орієнтації в його діяльності і впливу на неї.

Мумм.

„ЩОБ ЗОВСІМ НЕ БУЛО ПОВІТІВ БЕЗ НІМЕЦЬКИХ ВІЙСЬК"

№ 7. Розпорядження начальника штабу гетьмана міністрові внутрішніх справ. 18 травня 1918 р.[2]

Пан гетьман наказав вжити всіх заходів, щоб зовсім не було повітів без німецьких військ.

Про відповідні розпорядження щодо цього прошу сповістити.

Отаман *(підпис)*

За начальника гетьманської похідної канцелярії полковник

Подгурський

---

[1] Командування німецьких окупаційних військ на Україні в донесенні головнокомандувачеві Східного фронту писало: „Насамперед необхідно відмовитися від політики, яка зводиться лише до фікції дружньої країни. Новий уряд робитиме те, що ми вважаємо за необхідне". Німецьке міністерство закордонних справ запитало з цього приводу свого посла в Києві Мумма. Публікована телеграма є відповіддю Мумма на запит міністерства.— *Ред.*

[2] На документі є дві резолюції: одна — міністра внутрішніх справ: „На відповідне розпорядження міністерства закордонних справ"; друга — міністра закордонних справ — „Скласти відповідний лист до німецького представника". — *Ред.*

Digitized by Google

III. БІЛИЙ ТЕРОР ОКУПАНТІВ

ПРОМОВА В. І. ЛЕНІНА НА МІТИНГУ В БАСМАННОМУ РАЙОНІ 30 СЕРПНЯ 1918 Р.

КОРОТКИЙ ГАЗЕТНИЙ ЗВІТ

Буржуазія на час зробилася господарем в революційній Росії, пануючи в ній при підтримці соціал-угодовців з лютого до жовтня.

З перших же кроків уряду Мілюкова — Гучкова, народним масам ставало ясним, куди веде їх буржуазія. Але підлу справу російських капіталістів і поміщиків, які по суті продовжували політику скинутого народом царя, — прикривали меншовики і есери, що виступали як соціалісти, а на ділі продавали соціалізм на догоду англо-французькій біржі.

Відкинуті Жовтневим повстанням в бік, відметені від революції, угодовці взялися за свою звичайну роботу на Україні, Кавказі, в Сибіру, на Волзі. Вони, нарешті, добились того, що Ради в цих місцях повалено, і більшовицьких діячів віддано на розтерзання чехо-словацьких наймитів і російських білогвардійців.

І що ж ми бачимо в цих місцях, на руїнах Рад? Повне торжество капіталістів і поміщиків, стогін і прокляття в середовищі робітників і селян. Землю віддано дворянам, фабрики і заводи їхнім колишнім власникам. 8-годинний робочий день знищено, робітничі й селянські організації скасовано, а на їх місце відновлено царські земства і стару поліційну владу.

Хай кожний робітник і селянин, хто ще вагається в питанні про владу, погляне на Волгу, на Сибір, на Україну, і тоді відповідь сама собою прийде — ясна і виразна.

Твори, т. XXIII, стор. 200.

ОКУПАНТИ ЗАПРОВАДЖУЮТЬ ВІЙСЬКОВО-ПОЛЬОВІ СУДИ

№ 8. З наказу фельдмаршала Ейхгорна про військово-польові суди. Київ, 25 квітня 1918 р.

Безвідповідальні особи і спілки намагаються тероризувати населення. Проти всякого закону й права вони провадять арешти, щоб залякати тих, хто в інтересах батьківщини і новоутвореної держави готовий працювати пліч-о-пліч з Німеччиною. Там, де перебувають німецькі війська, я ніяких незаконних дій допускати не буду. Тому я наказую вжити особливих заходів для охорони м. Києва, щоб негайно віддати до суду всіх, що чинять протизаконні дії.

Я наказую:

1. Всі вчинки проти громадського порядку, всі карні злочини, як і всі злочинні діяння проти німецьких і союзних військ, так і всі особи, що належать до них, підлягають виключно особливому німецькому польовому судові...

Digitized by Google

ПОЛЬОВІ СУДИ ЗА РОБОТОЮ

№ 9. Об'ява німецького командувача по м. Харкову. 26 серпня 1918 р.

Німецькими польовими судами жителі м. Харкова:

1) Федір Павлович Іванов,
2) Денис Костянтинович Тельнов,
3) Степан Романович Михайличенко,
4) Олександр Григорович Бершадський,
5) Іон Лейбович Пікус,
6) Ельхум Яковлевич Дашевський,
7) Петро Євгенович Артемов,
8) Франц Олександрович Гюнтер,
9) Станіслав Антонович Стасік,
10) Гнат Осипович Хардіков,
11) Семен Акимович Селезньов,
12) Василь Тимофійович Максименко,
13) Павло Леонтійович Максименко

засуджені до смертної кари.

а) 1 до 9
тому, що вони ще після 15 травня 1918 р. мали зброю, з допомогою якої проводили розбійницькі напади,

б) 10 до 13
за заколот і напад на німецькі військові частини.

Вирок виконано.

Командуючий генерал.

Харків, 26 серпня 1918 р.

ВИРОК ВИКОНАНО

№ 10. Об'ява німецької окружної комендатури м. Сміли. 20 червня 1918 р.

Німецький польовий суд в Смілі 18 і 19 червня 1918 р. за те, що у них знайдено зброю, засудив до смертної кари таких осіб:

Яків Петрович ДЕМИДЕНКО з Райгорода.
Яків Яковлевич ДЕМИДЕНКО з Райгорода.
Михайло Данилович ФЕДОРЕНКО з Жаботина.
Григорій Дмитрович ЛИСЕНКО з Орлівця.
Моісей Федорович ХОМЕНКО з Балаклеї.

20 червня 1918 р. вироки виконано.

Німецька окружна комендатура

в. о. *Кнаак*, капітан.

м. Сміла, 20 червня 1918 р.

Digitized by Google

ПРЕМІЇ ЗА ГОЛОВИ БІЛЬШОВИКІВ

№ 11. Об'ява австро-німецького коменданта Нового Буга[1].

Кожний, хто *передасть* австро-угорському командуванню *більшовицьких агітаторів*, одержить за кожну людину премію:

1) 100 карбованців за вказівки або відомості,
2) 200 карбованців, якщо доставить його в наше командування і
3) 500 карбованців за видачу ватажків усяких розбійницьких банд.

Комендант 3/90 *Бат* в Новому Бузі

ПОГРОЗИ ЄВРЕЙСЬКОМУ НАСЕЛЕННЮ БИТТЯМ І РОЗСТРІЛАМИ

№ 12. Об'ява командувача австро-угорських військ полковника Владаря, розклеєна в м. Верхнєдніпровську (кол. Катеринославської губернії)[2].

Я забороняю місцевим жителям іудейського віросповідання входити з моїми солдатами в будьякі зносини, гуляти з ними, вести розмови і т. д. Моїм підлеглим органам віддано наказ заарештовувати кожного, хто порушить цей наказ.

Заарештований вперше буде підданий тілесному покаранню, при повторенні розстріляю.

Підпис:

Командувач австро-угорських військ

Оберст Владар

ЗАСТРЕЛЕНИЙ ЗА ТЕ, ЩО УСМІХАВСЯ

№ 13. Телефонограма Ганни Галушко з Покотилова на ім'я гетьмана в Київ, 23 жовтня 1918 р.

23 жовтня в селі Троянці, Подільської губернії, економічна влада скликала сход з допомогою розок. Коли насильно був зібраний сход, на сход з'явились від економії три австрійці, один з них говорив промову. На сході був присутній мій чоловік Хома Галушко, (який від) природи завжди, начебто, усміхається. Австрієць, що говорив промову, вийняв револьвер з кобури, сказавши — чого усміхаєшся, вистрелив у натовп, влучив (в) лівий бік чоловікові Хомі Галушкові, який через дві години помер після пострілу. Цей самий австрієць сказав, що перестріляє весь сход, якщо будуть усміхатися. Тіло вбитого валяється. Влада місцева ховати відмовляє. Прошу вашого заступництва — позбавити від такого самовільництва і поневолення австрійцями і дозволити телеграфно тіло мого чоловіка віддати землі, бо зали-

[1] Дата документа не встановлена.— *Ред.*
[2] Дата документа не встановлена.— *Ред.*

Digitized by Google

шення тіла без поховання у нас вважають ганьбою. Мій чоловік прожив 67 років (в) селі Троянці, займаючись господарством, вважався почесним стариком усього села і все село може підтвердити його чесність і благородність. Дружина вбита горем.

Ганна *Галушко*

ПЕРЕД ВІКНАМИ ШКОЛИ ШИБЕНИЦЯ

№ 14. Лист інспектора Петроковської вищої початкової школи Новомосковського повіту до Катеринославської губернської земської управи. 5 листопада 1918 р.

Доводжу до відома Катеринославської губернської земської управи, що заняття в дорученій мені школі припинені, бо каральна експедиція перед самими дверима і вікнами школи повісила і розстріляла кілька чоловік, трупи яких не були забрані протягом трьох днів.

Крім того, заняття не можуть відбутися через те, що приміщення школи було зайняте каральним загоном і швидко прибрати його неможливо, бо туди нанесено багато сміття, попсовано замки і т. п.

Інспектор школи *Олексенко*

IV. РЕСТАВРАЦІЯ БУРЖУАЗНО-ПОМІЩИЦЬКОГО ЛАДУ

ФАБРИКИ І ЗАВОДИ ПОВЕРТАЮТЬСЯ КАПІТАЛІСТАМ

№ 15. Об'ява Катеринославського губернського старости. 18 травня 1918 р.

В наслідок клопотань, що надходять до мене, про сприяння в денаціоналізації торговельно-промислових і кам'яновугільних підприємств, доводжу до загального відома, що всі розпорядження радянської влади на Україні втратили свою силу, а, згідно з грамотою пана Гетьмана України, право приватної власності — як основи культури і цивілізації — відновлюється в повному обсязі і всі розпорядження колишнього Українського уряду, так само як і Тимчасового російського уряду, що скасовували або обмежували ці права, скасовуються.

Тому пропоную всі націоналізовані підприємства негайно передати власникам їх, яким у потрібних випадках за сприянням рекомендую звертатися до повітових старост.

т. в. о. губернського старости
Губернський комендант полковник
Осипенко

Digitized by Google

СТРАЙКИ ПЕРЕСЛІДУЮТЬСЯ ЗА ЗАКОНАМИ ЦАРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

№ 16. Постанова гетьманського уряду про відновлення на Україні закону Російської держави від 2 грудня 1905 р. про покарання за участь у страйках. 19 липня 1918 р.[1]

Відновити на Україні чинність закону Російської держави від 2 грудня 1905 року про тимчасові правила про покарання за участь у страйках на підприємствах, що мають громадське або державне значення, а також в установах державних і забезпечення долі тих службовців, які не брали участі в страйках і в наслідок цього потерпіли від вчиненого над ними насильства.

Голова Ради міністрів *Ф. Лизогуб*

в. о. державного секретаря *Г. Кістяковський*

ЗЕМЛЯ ПОВЕРТАЄТЬСЯ ПОМІЩИКАМ

№ 17. Наказ Полтавського губернського старости. 12 травня 1918 р.

Грамотою Гетьмана всієї України право приватної власності на землі і всяке майно відновлено. Всі розпорядження в земельних справах колишньої Центральної ради і Тимчасового російського уряду скасовано і земельні комітети розпущено.

На виконання цих положень грамоти Гетьмана наказую насамперед і негайно:

1. Весь живий і мертвий інвентар, зрубаний ліс і взагалі все майно приватних власників, в чому воно б не виявлялось, розкрадене у них, або роздане і розпродане за постановами земельних комітетів і самочинних організацій, негайно повернути власникам, хоч би в чиїх руках це майно не знаходилось.

2. Все попсоване і пошкоджене майно власників так само негайно повернути їм, при чому власники мають право на повернення втрат, що їх вони зазнали від псування. Взамін майна, що винищено, яке витрачено або не може бути знайдено, власники мають право одержати з винних дійсну вартість цього майна грошима...

Губернський староста *С. Іваненко*

---

[1] За цим царсько-гетьманським законом притягнуті за участь у страйку або заклик до нього караються ув'язненням в тюрму або в фортецю строком до 4 років. — *Ред.*

Digitized by Google

V. КОЛОНІАЛЬНЕ ГРАБУВАННЯ УКРАЇНИ

ЗА ДОГОВОРОМ І БЕЗ ДОГОВОРУ

№ 18. Повідомлення міністерства продовольчих справ міністерству закордонних справ.

У відповідь на Вашого листа від 30 червня ц. р. за № 2 Міністерство Продовольчих Справ сповіщає, що за відомостями, які є в Міністерстві, до 20 червня відправлено за кордон в контингент торговельного договору з центральними державами такі продовольчі вантажі:

Хліба	6.345	вагонів
Яєць	402	„
Худоби	29.479	шт.

Крім того:

Цукру	1.684	вагони
Картоплі	327	„
Городини	144	„
Різних жирів	307	„
Коней	2.851	голів
Шкір	66	вагонів
Фуражу	259	„

і різних вантажів, між якими є і хлібні, відправлені австро-угорською владою, як військові і інтендантські вантажі, 8.676 вагонів [1].

Міністр *(підпис)*

ОКУПАНТИ ЗАЛИШАЮТЬ НАСЕЛЕННЯ БЕЗ ХЛІБА

№ 19. Пошто-телеграма особоуповноваженого міністерства продовольчих справ по постачанню Києву продовольчих продуктів А. Д. Засенка міністерству продовольчих справ. Копія німецькому комендантові Києва, київському міському отаманові. 26 серпня 1918 р.

Доповідаю, що в Києві залишилось борошна тільки на один день (на 27 серпня) при нормі півфунта робітникам і $^1/_4$ фунта іншим обивателям. Підвозу хліба уже кілька днів у Києві немає. Хоч і були невеликі прибуття, але їх не передано м. Києву, а взято або німцями, або головним продовольчим комітетом ПЗЗ. Німці взяли не-

[1] Гетьманський міністр „скромничає". Він тут нічого не говорить про ті харчові продукти, які були взяті й вивезені німцями шляхом так званої „реквізиції", тобто бездоговірного і неприхованого грабунку. Так, наприклад, з листа гетьманського міністра фінансів до міністра закордонних справ від 17 вересня 1918 р. ми дізнаємося, що на той момент окупанти вивезли цукру: за договорами — 2.275.368 пуд., а шляхом так званої реквізиції — 2.549.840 пуд., тобто ще більше, ніж за договорами. — *Ред.*

Digitized by Google

сподівано 6 вагонів зерна (24 серпня), передовірені (23 серпня) місту Києву. Якщо в понеділок не буде передачі місту борошна, то в середу (28 серпня) всі пекарні в Києві зупиняться і населення залишиться без хліба.

Такий само стан і з крупою.

Прошу термінових розпоряджень.

Особоуповноважений *Засенко*

РОЗКРАДАЮТЬ МАНУФАКТУРУ І БІЛИЗНУ

№ 20. З донесення головноуповноваженого гетьманського уряду в Одесі Гербеля голові ради міністрів. 16 липня 1918 р.

Австро-угорське командування 9 липня в мою відсутність, без дозволу і не зважаючи на протест мого помічника генерала Ронжіна, взяло 400.000 комплектів білизни, що з раніш дозволеною сотнею тисяч комплектів становитиме 500.000. По моєму поверненню з Києва надіслав австро-угорському командуванню письмовий протест. Сьогодні одержав від них нову вимогу на 200 тисяч комплектів. Якщо дозволу не дам, візьмуть силоміць...

(підпис)

VI. ВИЗВОЛЬНА ВІЙНА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

В. І. ЛЕНІН

З статті „Пролетарська революція і ренегат Каутський"

...завоювання України було величезною національною жертвою, а пролетарів і бідніших селян України воно загартувало і посилило, як революційних борців за інтернаціональну робітничу революцію. Україна потерпіла — інтернаціональна революція виграла, „розбестивши" німецьке військо, ослабивши німецький імперіалізм, зблизивши німецьких, українських і російських робітників революціонерів.

Було б, звичайно, „приємніше", коли б ми простою війною могли скинути і Вільгельма і Вільсона. Але це бредні. Скинути їх зовнішньою війною ми не можемо. А посунути вперед їх внутрішній розклад ми можемо. Ми досягли цього радянською, пролетарською революцією у величезних розмірах.

Ще більше досягли б такого успіху німецькі робітники, коли б пішли на революцію, не зважаючи на національні жертви (тільки в цьому і полягає інтернаціоналізм), коли б вони сказали (і ділом підтвердили), що для них інтерес міжнародної робітничої революції вищий ніж цілість, безпека, спокій тієї чи іншої, а саме своєї, національної держави...

Твори, т. XXIII, стор. 224.

Digitized by Google

БІЛЬШОВИКИ УКРАЇНИ ОЧОЛЮЮТЬ НАРОДНУ ВІЙНУ ПРОТИ ОКУПАНТІВ

№ 21. Резолюція пленарного засідання ЦК КП(б)У в питанні, про бойові дії. 9 вересня 1918 р.

Центральний комітет комуністичної партії (більшовиків) України, обговоривши питання про бойові партизанські дії на Україні і встановивши:

що 1) боротьба трудящих мас на Україні набрала форми тривалої партизанської війни;

що 2) істотною умовою перемоги в цій боротьбі є дезорганізація рядів противника, а з другого боку, наявність солідних, добре постачених ударних груп;

що 3) в нинішній період партизанська війна може проводитись з найбільшим успіхом і найбільшою плодотворністю в селах;

що 4) політична перемога може бути, проте, тільки перемогою робітників у містах, підтриманих біднішим селянством у селах;

що 5) загальні політичні умови боротьби, якщо і змінилися з часу першого з'їзду,[1] то змінилися на користь трудящих,—

постановляє:

1) Партійні організації повинні взяти найенергійнішу участь у партизанській війні, що розвивається.

2) Вони зобов'язані роз'яснювати масам безнастанно і невпинно характер її і умови переможного закінчення.

3) Товариші на місцях повинні звернути найсерйознішу увагу на село.

4) Місцеві організації повинні щосили працювати серед міського пролетаріату, який повинен виступити зі зброєю в руках в останній момент для фактичного захоплення влади, як у центрі, так і на місцях, що аж ніяк не виключає партизанських дій в містах і до цього моменту, при чому ці партизанські дії не повинні мати на меті захоплення влади.

5) Місцеві організації повинні і в ході воєнних дій, користаючись досвідом боротьби, створювати, зміцнювати, поліпшувати і розширювати бойові організації, які повинні всіляко сприяти партизанській війні на Україні.

6) Необхідно звернути найсерйознішу увагу на роботу серед німецько-австрійських військ і серед військ гетьмана.

---

[1] Мається на увазі перший з'їзд КП(б)У, що відбувався в Москві з 15 по 22 липня 1918 року. В резолюції про збройне повстання, ухваленій першим з'їздом КП(б)У, говорилось: „... а) Партія повинна розвинути широку агітацію з з'ясуванням основних цілей, значення і перспектив збройного повстання на Україні, борючись всіляко проти спроб надати рухові не класового, а національного характеру; б) партія повинна спрямувати всі свої зусилля на створення спеціальних органів для керівництва повстанням, підпорядковуючи цей повстанський апарат керівництву партійної організації...". — *Ред.*

Digitized by Google

ПІДГОТОВКА КИЇВСЬКИМИ РОБІТНИКАМИ ЗАГАЛЬНОГО СТРАЙКУ

№ 22. Донесення особливого відділу штабу гетьмана адміністративно-політичному відділові міністерства внутрішніх справ. Київ, 14 червня 1918 р.

12 цього червня зранку почали надходити відомості про готований в Києві загальний страйк, при чому центром і вогнищем його була робітнича спілка, що міститься в колегії Павла Галагана по Фундуклеївській вул. На вулицях почав спостерігатися підвищений настрій серед нижчих класів, водночас у приміщенні спілки відбувались безперервні засідання.

З огляду на викладене, німецька таємна поліція, у згоді з відділом, 12 червня о 21 годині провела ліквідацію спілки; під час зборів будинок було оточено і всього затримано близько 250 членів, з яких після фільтрування німецьким комісаром було звільнено близько 200 чоловік, решту затримано і вони лічаться за німецькою таємною поліцією, де перебуває і весь матеріал у цій справі.

Про викладене повідомляю.

Начальник особливого відділу *(підпис)*

ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ НАРОСТАЄ

№ 23. Телеграма австро-угорського посла в Києві графа Форгача. 11 червня 1918 р. *Цілком таємно.*

Звістки про заворушення в країні посилюються. Бої німців у Звенигородському районі на південний захід від Києва мають серйозний характер і зв'язані з втратами[1]. На Східному фронті і під Таганрогом на німців також були проведені напади з боку банд і більшовицьких військ. Бої імператорських і королевських військ у районі Єлисаветграда ще не закінчені. Відправлені нами сили спочатку виявилися недостатніми і потрібно було провести додаткові перекидання військ.

У Києві було знайдено прокламацію Всеукраїнського Революційного Комітету, яка дає докладні розпорядження щодо актів саботажу на залізницях, нападів на німецьких і наших офіцерів і організації зв'язку революційних груп при допомозі сигнальних ракет. Дійсно, німецькі караульні пости в Києві з деякого часу почали

[1] Звенигородський повіт влітку 1918 року був одним з великих центрів селянських повстань. Солдати німецького карального загону, послані в район для придушення повстання, відмовились воювати з селянами і здали свою зброю повстанцям. Після цього німецьке командування кинуло великі військові сили для придушення повстання і розбило повстанців. В цей же час австро-угорські війська громили партизанський рух у районі Єлисаветграда (нині м. Кірово, Миколаївської області). — *Ред.*

Digitized by Google

доповідати про загадкові сигнальні ракети різних кольорів, що з'являються ночами. Багато офіцерів було також убито в залізничних вагонах. Акти саботажу на залізницях і висадження мостів у повітря, так само як і порушення руху, мали місце на кількох коліях. На залізницях було затримано багато осіб з ручними гранатами...

Форгач

ОФІЦІАЛЬНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПОВСТАННЯ НА УКРАЇНІ

№ 24. Телеграма німецького міністерства закордонних справ послові в Києві Мумму. 7 червня 1918 р.

„Дейлі Ньюс" від 5 червня повідомляє: „На Україні повстання з кожним днем розширюється. Німці, підпалюючи цілі села з метою придушення повстання, тільки збуджують проти себе ще більшу лютість".

Прохання відповісти по телеграфу. *Штумм*

„НЕ ЗВАЖАЮЧИ НА ЖОРСТОКІ РЕПРЕСИВНІ ЗАХОДИ..."

№ 25. Телеграма радника німецького посольства в Києві Берхема міністерству закордонних справ. 25 червня 1918 р.

Не зважаючи на жорстокі репресивні заходи наших військ, заворушення серед селянського населення в окремих районах все ще триває. Сповіщають про великі заворушення на півдні від Києва, в районі між Таращею і Новомиргородом[1]. Вжито заходів проти повсталих селян, які зібрались там у значній кількості. В австрійському секторі, в районах, розташованих на південь від Звенигородки і Умані, є загроза серйозних заворушень. Австрійські війська дістали там відповідні підкріплення. *Берхем*

ПОЧАВСЯ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЗАЛІЗНИЧНИЙ СТРАЙК[2]

№ 26. Телеграма австро-угорського посла графа Форгача міністрові закордонних справ Австро-Угорщини графу Буріану. Київ, 21 липня 1918 р.

Залізничний страйк, не послаблюючись, триває в усій країні, не зважаючи на те, що уряд погодився задовольнити вимоги щодо

[1] Повстання в Таращанському повіті мало винятково упертий характер, перекинулось у сусідні повіти і тривало близько трьох місяців. На придушення повстання окупанти кинули великі військові сили. Під натиском окупантських військ партизани відійшли до Дніпра, переправились на територію Полтавської губернії, а звідти — до радянського кордону. Згодом частина цього загону стала кістяком знаменитого 2 Таращанського полку. — *Ред.*

[2] Всеукраїнський залізничний страйк розгорнувся всередині липня 1918 р. і тривав близько трьох тижнів, охопивши всі залізниці України, майстерні, депо. Страйк був спрямований проти нестерпного німецько-гетьманського режиму голоду, безробіття, нестримної спекуляції і поліційної сваволі. — *Ред.*

Digitized by Google

зарплати і тільки цілком справедливо повністю відхиляє політичні вимоги про широкі права для центральної спілки робітників-залізничників. Досі ніде не було ексцесів, і для наших і німецьких військових потреб щодня курсують по головних лініях по два поїзди, обслуговувані військовими. Уряд і німецьке головне командування вважають, що страйк через кілька днів вщухне. Проте вже помічаються економічні утруднення і підвищення цін.

СЕЛЯНИ НЕНАВИДЯТЬ ГЕТЬМАНСЬКИЙ РЕЖИМ

№ 27. Із донесення начальника інформаційного відділу при Подільському губернському старості Подільському губернському старості. Кам'янець-Подільськ, 12 вересня 1918 р.

Таємно

Агентурні відомості, що надходять до відділу про діяльність більшовицьких організацій і про настрій селян, змальовують приблизно таку картину: керівники більшовицького руху Центральної Росії, з метою поширення свого впливу на Україні, надіслали сюди велику кількість агітаторів, які, роз'їжджаючи по селах, проводять серед селян дуже сильну агітацію як проти гетьмана, так і взагалі проти існуючої на Україні влади і закликають їх до збройного виступу. Для того, щоб це повстання пройшло дружно, а не мало характеру окремих спалахів на місцях, вони рекомендують створювати в губернських містах спеціальні комітети, які в свою чергу організують такі ж комітети по волостях і повітах і встановлюють з ними найтісніший зв'язок. Тепер, хоч агентура і не відмічає існування в Кам'янець-Подільську більшовицького комітету, проте вказує на спроби окремих осіб до створення його. За зазначеними особами мною встановлено нагляд, і діяльність їх висвітлюється агентурою...

Тепер село являє дуже благодатний грунт для агітації і агітатори користуються великим успіхом. Селяни почувають тепер страшенну злобу до поміщиків, вважаючи їх головними винуватцями становища, що створилося. Особливо сильно позначилась ця злоба тоді, коли змусили селян сплачувати поміщикам за вчинені їм втрати, а якщо взяти на увагу, що, стягаючи за втрати, поміщики нерідко припускали зловживання, тобто вимагали значно більше, ніж їм належало одержати, то стане цілком зрозумілою та ворожнеча, що її в даний момент почувають селяни до поміщиків...

Останнім часом, у зв'язку з пересуванням австро-угорських військ і поширеними чутками про те, що ці війська скоро залишать територію України, спостерігається підвищений настрій серед селянських мас, і якщо ці чутки дійсно підтвердяться, то можна з певністю сказати, що селяни, керовані темними людьми, повстануть, при чому все це в першу чергу позначиться на поміщиках, а потім уже перенесеться в міста.

Ніколін

Digitized by Google

VII. КРАХ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

ТЕЛЕГРАМА В. І. ЛЕНІНА

Орел — Губвиконкомові і Губкомові комуністів. Курськ — Губвиконкомові і Губкомові комуністів. 9 листопада 1918 р.

Таємно
Терміново. Поза всякою чергою.

Зараз одержано радіограму з Кіля, яка звернена до міжнародного пролетаріату і сповіщає, що влада в Німеччині перейшла до робітників і солдатів.

Радіограма ця підписана Радою матроських депутатів Кіля.

Крім того німецькі солдати на фронті заарештували мирну делегацію від Вільгельма і самі розпочали переговори про мир прямо з французькими солдатами.

Вільгельм зрікся престолу.

Необхідно напружити всіх зусиль для того, щоб якомога швидше сповістити це німецьким солдатам на Україні і порадити їм ударити на красновські війська, бо тоді ми разом завоюємо десятки мільйонів пудів хліба для німецьких робітників і відіб'ємо нашестя англійців, які тепер підходять ескадрою до Новоросійська.

Телеграфуйте про одержання і виконання.

Голова Раднаркому ЛЕНІН

НІМЕЦЬКІ РЕВОЛЮЦІЙНІ СОЛДАТИ ВІТАЮТЬ ВОЖДЯ СВІТОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

№ 28. Телеграма командира Богунського полку М. Щорса: Кремль — Леніну. Метрополь — Чічеріну. ВЦВК — Свердлову. 13 листопада 1918 р.

Представники революційних солдатів Німеччини, делегати Лищичинської Ради солдатських депутатів спільно з Унечською організацією РКП вітають у Вашій особі Світову Революцію.

Представники революційних німецьких військ села Лищичі:

(підпис)

Голова Унечської РКП *Іванов*

Ревком *Лінд*

Командир Богунського полку *Щорс*

Digitized by Google

ВІДПОВІДЬ В. І. ЛЕНІНА

Телеграма В. І. Леніна: Унеча — Голові Унечської РКП Іванову.

Дякую за привітання всіх, особливо зворушений привітанням революційних солдатів Німеччини. Тепер надзвичайно важливо, щоб революційні солдати Німеччини взяли негайно дійову участь у визволенні України. Для цього необхідно: поперше, арештовувати білогвардійців і влади українські, подруге, послати делегатів від революційних військ Німеччини в усі військові німецькі частини на Україні для швидкої і спільної їх дії за визволення України. Час не терпить. Не можна гаяти ні години. Телеграфуйте одразу, чи приймають цю пропозицію революційні солдати Німеччини.

Голова Раднаркому ЛЕНІН

НІМЕЦЬКІ СОЛДАТИ НАСТРОЄНІ В ДУСІ КОМУНІЗМУ

№ 29. Телеграма з Унечі командира Богунського полку М. Щорса: Москва — Кремль, Леніну, Чічеріну. 19 листопада 1918 р.

Переговори велись через штаб Богунського полку з п'ятьма гарнізонами. Переважний настрій німецьких солдатів в дусі комунізму. Шейдеманівці становлять десяту частину. Офіцери усунені і не беруть участі ні в переговорах, ні у виборах до комітетів. Заходів проти них не вживають, не зважаючи на наші поради. Завтра вибори полкових комітетів. Вівторок (вибори) дивізійного. (В) кінці тижня сподіваються скликати армійський з'їзд у Києві. Вжито заходів до присутності там інтернаціоналістів. Необхідно послати великі сили з центру.

Командир Богунського полку *Щорс*

СОЛДАТИ ОКУПАЦІЙНОЇ АРМІЇ СТВОРЮЮТЬ СВОЇ РАДИ

№ 30. Телеграма Одеського градоначальника Мустафіна директорові департаменту Державної варти. 16 листопада 1918 р.

У зв'язку з подіями, що відбуваються у Німеччині, помічається посилення заворушення серед німецьких військ: накази про відправлення в службовий наряд на села (не викочуються). Сьогодні ротмістр Соколов не був допущений до допиту заарештованих австрійськими солдатами: німецький караул зажадав від нього дозволу ради солдатських депутатів. Ради солдатських депутатів, що організувались, зблизилися з місцевими партійними організаціями і спільно розглядають питання про заміну існуючої на Україні влади радами...

Мустафін

Digitized by Google

ПОВСТАННЯ АВСТРО-УГОРСЬКИХ СОЛДАТІВ

№ 31. Німецький генеральний консул в Одесі Онесзейт рейхсканцлерові Максу Баденському. Одеса, 7 листопада 1918 р.

Таємно. З кур'єром

За останні дні верховне командування австро-угорської східної армії виїхало з Одеси; генерал від інфантерії Краус, мабуть, уже прибув до Вінниці. Під час евакуації повстали частини 7 угорської кірасирської дивізії в Жмеринці; передають, що вони викинули більшість своїх офіцерів з поїзда, а близько 20 офіцерів убили, в числі їх і представника генерала Крауса, його превосходительство генерала Гофмана. Настрій серед австрійських і угорських військ останнім часом був найгірший. Солдати всюди заявляли, що вони повертаються додому і бажають взяти участь в організації нового політичного ладу у себе на батьківщині...

РОЗКЛАД ОКУПАЦІЙНОЇ АРМІЇ

№ 32. Міністерство юстиції — міністрові внутрішніх справ. Київ, 15 листопада 1918 р.

Екстрено.

Зважаючи на повний розклад німецького караулу, що охороняє київську губернську тюрму, в зв'язку з більшовицькою пропагандою, що спостерігається серед нього,— виникає цілковита необхідність замінити цей караул надійнішим, щоб уникнути масової втечі арештантів, бо наявного в тюрмі тюремного нагляду зовсім недосить...

За міністра юстиції Начальник головного управління місцями ув'язнення *(підпис)*

Начальник III відділу *(підпис)*

* * *

№ 33. Пошто-телеграма Київського губернського старости директорові департаменту Державної варти. 15 листопада 1918 р.

В гарнізонах квартирування німецьких військ обрані совдепи, ухвалюють постанови нести службу до кінця. Настрій німецьких військ: Білій Церкві спокійно, Фастів — завдяки численності молодих, недосить дисциплінованих солдатів — тривожно, Тараща — тривожно, Сквира — побоювання покищо не зустрічає, Бердичівський гарнізон дезорганізований, з офіцерів зривають погони, розвішують червоні прапори, Канів — тривожно, Чигирин — спокійно, за відомостями заявили про своє залишення повіту найближчими днями.

Київський губернський староста *Андріянов*

Digitized by Google

РЕВОЛЮЦІЙНІ НІМЕЦЬКІ СОЛДАТИ ДОМОВЛЯЮТЬСЯ ПРО ПОВЕРНЕННЯ НА БАТЬКІВЩИНУ

№ 34. Договір української радянської делегації з німецькою радою солдатських депутатів у Ворожбі. 5 грудня 1918 р.

Українська радянська делегація і німецька рада солдатських депутатів під головуванням т. Дибенка і майора Майера постановили:

1. Німецька рада згодна негайно відновити радянську владу і взяти під свою охорону революційні комітети до моменту вступу радянських військ, але в зв'язку з тим, що рада Ворожби підлягає Харківській, просить не приступати до організації ревкомів до 7 грудня, поки одержить згоду від Харківської ради.

2. З моменту відновлення радянської влади німецьке командування і рада не втручаються в дії Рад України, а в разі необхідності подають їм допомогу.

3. Українська радянська влада спільно з німецькою радою повинна вжити термінових заходів для відправлення німецьких військ на батьківщину. При відправленні постачати провіант.

4. З дня відновлення української радянської влади забезпечення громадян покладається на неї.

5. Самочинні реквізиції і конфіскації з боку німецької ради і командування найсуворіше забороняється. Винні віддаватимуться до революційного суду.

6. До відправлення на батьківщину німецьких військ ворожих дій до революційних німецьких військ виявлено не буде.

7. Перебування і концентрація гайдамаків і петлюрівців у районі розташування німецьких військ не допускається. Банди гайдамаків і петлюрівців, що з'явилися, роззброюються.

8. Продаж спиртних напоїв найсуворіше забороняється.

9. Німецька рада зобов'язується: артилерію, кулемети, гвинтівки, патрони, снаряди, обози, телефони і приладдя до них, коней і інше продати комісії Радянського Українського Уряду, про що німецька рада повідомить 7 грудня.

10. До 7 грудня кордоном вважається Ворожба.

Комісія *(підпис)*

Digitized by Google

ХРОНІКА РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПОДІЙ НА УКРАЇНІ 1917 і 1918 рр.[1]

25/XII — 1917 р. Діюча армія. Військово-революційний комітет VII армії, відображаючи настрій широких солдатських мас, звернувся до солдатів з закликом підтримати і надати допомогу українським робітникам і селянам в їх боротьбі з поміщиками, капіталістами і куркулями та їх слугами—соціал-угодовцями, за радянську владу на Україні. В цьому зверненні говорилось: „...Ми, росіяни, готові захищати Україну, де влада належатиме народові, але не захищати Україну, де панують слуги поміщиків і капіталістів".

(Фонд прокламацій бібліотеки Академії наук УРСР)

26/XII — 1917 р. Товариш Сталін надіслав відповідь товаришам українцям у тилу і на фронті, в якій він виклав історію конфлікту між РНК РРФСР і Центральною радою і викрив контрреволюційну політику ЦР.

(„Правда" № 213)

26/XII — 1917 р. Харків. Обраний Всеукраїнським з'їздом Рад ЦВК Рад України повідомив телеграмою Раднарком РРФСР про утворення Українського Радянського Уряду.

(„Правда" № 215)

27/XII — 1917 р. „Правда" опублікувала відозву Всеросійського селянського з'їзду та радянських, військових і професійних організацій „До українських робітників і селян, до всього українського народу" з закликом боротися проти Центральної ради за владу Рад.

(„Правда" № 211)

27/XII — 1917 р. Діюча армія. Загальноармійський з'їзд надіслав привітання українським робітникам і селянам в зв'язку з обранням вищого органу радянської влади — ЦВК Рад України.

(„Донецкий пролетарий" № 38)

28/XII — 1917 р. Солдати IV армії (румунського фронту) відмовилися визнавати владу Центральної ради і командувача фронту генерала Щербачова. Командування вирішило підкорити собі армію голодом. Солдати голодують, їм не видають продуктів. Щербачов заявив: „Бунтівникам, що жадають влади Рад, не належить нічого".

[1] Див. „Більшовик України" №№ 7—8, 9—10 за 1937 р.

Digitized by Google

У зв'язку з насильством, що його чинили Центральна рада й румунська влада над солдатами (арешт членів ВРК армії), окупацією частини Бесарабії Румунією — РНК надіслав ноту протесту румунському урядові.

(„Известия ЦИК и петроградского сов. раб. и солд. деп." № 255)

28/XII — 1917 р. В „Правде" опубліковано статтю товариша Сталіна, яка викриває Центральну раду, як буржуазний уряд, що бореться в союзі з англо-французьким капіталом проти миру і революції. Центральну раду, пише товариш Сталін, спіткає доля уряду Керенського, скинутого зусиллями робітників і солдатів.

(„Правда" № 215)

29/XII — 1917 р. Раднарком РРФСР надіслав привітальну телеграму радянському урядові України, обіцяючи йому всіляку підтримку в боротьбі за мир, за передачу землі, фабрик, заводів, банків трудящому народові України.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 592)

30/XII — 1917 р. Харків. ЦВК Рад України обрав уряд Народних секретарів.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 675)

30/XII — 1917 р. Харків. ЦВК Рад України звернувся до всіх Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів з відозвою, в якій він сповіщав про видані ним декрети про землю, про робітничий контроль над виробництвом, про право народу і ін. ЦВК закликав ради негайно взятися за здійснення своєї влади на місцях, зв'язавшись з ЦВК Рад України.

(„Донецкий пролетарий" № 38, „Пролетарская мысль" № 23)

1/I — 1918 р. Діюча армія. Загальні збори стрілецького полку зведеної кавалерійської дивізії, 2 кавкорпусу, 8 армії, в питанні про поточний момент ухвалили резолюцію, в якій сказано: „Жалюгідні спроби буржуазії внести в наше середовище національний розбрат повинні розбитися об братерський союз солідарності всіх націй. Ми, українці, визнаємо тільки обрану в Харкові справжню Народну Раду. Виборні революційні організації в центрі і на місцях можуть цілком розраховувати на нашу допомогу і підтримку".

(„ВІА", справа № 2114, арк. 96)

2/I — 1918 р. Рішенням ЦК і РНК РРФСР тов. Серго Орджонікідзе призначено тимчасовим Надзвичайним комісаром України. Одночасно на тов. Серго покладено обов'язки уповноваженого по постачанню продуктів Радянській Росії.

(Журн. „Парт. строительство" № 21, 1936 р., стор. 30)

Digitized by Google

5/I — 1918 р. Ніжин. Козаки Ніжинського гарнізону на своїх зборах заявили, що вони невдоволені з політики Центральної ради і Генерального секретаріату і не підуть воювати проти російського і українського пролетаріату. Козаки поставили вимогу передати владу Раді робітничих, селянських і солдатських депутатів.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 7)

7/I — 1918 р. Радянські війська зайняли Луганськ і Дебальцево.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 675)

9/I — 1918 р. Більшовицька агітація, революційні дії радянської влади революціонізують обманутих петлюрівцями селян, відкривають їм очі на контрреволюційні акти української буржуазії. Селяни, зведені у військові частини Центральної ради, щораз частіше переходять на бік радянської влади. Так, газета сповіщає, що бійці IV плисецької сотні II запорізького куреня визнали владу ЦВК Рад України, ухвалили приєднатися до революційних радянських військ і виконувати розпорядження Радянського уряду.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 6)

10/I — 1918 р. Харків. Радянський уряд України ухвалив декрет про конфіскацію всього майна акційного товариства ртутної і вугільної справи А. Ауербаха і К° і хемічного заводу Еванс-Конс при ст. Микитівка. Всі справи по управлінню передано гірнозаводському комітетові всіх підприємств, контроль над яким покладено на Раду Народного Господарства.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 7)

10/I — 1918 р. Катеринослав. Після дводенного бою червоногвардійців з гайдамаками влада в Катеринославі перейшла до Рад.

(„Звезда" № 170)

12/I — 1918 р. Раднарком у своїй постанові про відповідь Центральної ради на пред'явлений їй ультиматум визнав відповідь ЦР невиразною і уникливою. В постанові сказано, що РНК покладає на Раду відповідальність за продовження громадянської війни.

(„Известия ЦИК" № 264)

13/I — 1918 р. Харків. На засіданні Харківської загальноміської конференції РСДРП(б) спільно з партійними комітетами, більшовицькою фракцією ЦВК України та активом обговорювалось питання про ставлення до штабу по боротьбі з Центральною радою і Калединим. Прийнято резолюцію, запропоновану тов. Серго Орджонікідзе, про те, що парторганізація висловлює цілковите довір'я штабові в рішучій боротьбі проти контрреволюції і обіцяє йому всіляку допомогу й підтримку в цій боротьбі.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 8)

Digitized by Google

14/I — 1918 р. Ленін надіслав у Харків, штабові по боротьбі з донською контрреволюцією і Центральною радою, телеграму, в якій він вітав штаб за енергійну боротьбу з Каледіним і за вжиття суворих заходів проти буржуазії.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 663)

15/I — 1918 р. Ленін написав листа морському революційному комітетові про надсилку на допомогу українським робітникам і селянам двох тисяч матросів для воєнних дій проти буржуазної Центральної ради.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 664)

15/I — 1918 р. Катеринославська губернія. Кореспондент „Звезды" повідомляє, що в с. Піщанки створено більшовицьку організацію, яка налічує понад 200 чол. Велику роль в організації її відіграли прибулі з фронту революційні солдати. В селі утворено революційний комітет, який запроваджує в життя декрети Раднаркому і керує всім господарським життям села.

(„Звезда" № 26)

17/I — 1918 р. На засіданні Генерального секретаріату Центральної ради обговорювалось питання про можливість одержання позики від Франції і США для боротьби з радянською владою.

(Архів Радянської України, 1—2, 1932 р., стор. 63)

17/I — 1918 р. Радянський уряд України від імени українського народу оголосив Генеральний секретаріат Центральної ради ворогом народу і закликав революційне військо боротися проти Центральної ради і Каледіна до повного їх знищення.

(„Вісник Української Народної Республіки" № 5)

18/I — 1918 р. Українські радянські війська при братерській допомозі російських робітників і селян перейшли в наступ проти Центральної ради і Каледіна.

(Збірник „До історії першого періоду Радвлади на Україні", стор. 46)

18/I — 1918 р. Загони гайдамаків почали роззброювати робітничі бойові дружини. Робітники арсеналу організували опір. Військо Центральної ради зайняло арсенал, майстерні КПІ та деміївський завод патронів.

Ц. Р. заборонила випуск газети „Пролетарская мысль". Відбулися мітинги і маніфестації протесту проти роззброєння робітників. Застрайкували ряд заводів та залізничні майстерні.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 13, Зб. „Киевский арсенал в пролетарской революции")

20/I — 1918 р. З'їзд представників військових частин Московської військової округи надіслав привітальну телеграму радянському уря-

Digitized by Google

дові України, в якій він від імени російських революційних солдатів обіцяв подати підтримку українському народові в його боротьбі проти Центральної ради.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 6)

21/I — 1918 р. Рішуче викриття більшовиками контрреволюційних дій Центральної ради посилило розклад серед петлюрівських військ. Полки Центральної ради ім. Шевченка, Сагайдачного, Дорошенка категорично відмовилися виступати проти червоних частин.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 13)

21/I — 1918 р. Ленін надіслав привітання радянському військові з приводу його перемог над Каледіним та успішної боротьби з Центральною радою.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 664)

22/I — 1918 р. Члени мирної делегації від уряду Радянської України в Бресті заявили, що Центральна рада не є представником українського народу і що вони будуть вести переговори від імени українського народу з державами Четвірного союзу в складі російської мирної делегації.

(„Известия ЦИК" № 7 (271)

23/I — 1918 р. III Всеросійський з'їзд Рад за пропозицією тов. Свердлова надіслав привітальну телеграму членам ВРК особливої IX і XI армій і всім товаришам, ув'язненим Центральною радою в тюрми.

(III Всероссийский с'езд Советов, стор. 97, Петроград, вид. 1918 р.)

24/I — 1918 р. Центральна рада опублікувала IV універсал, оголосивши незалежність України і відокремлення її від Росії. Видання цього універсалу було продиктовано інтересами німецького імперіалізму. Німці розуміли, що Україну можливо буде грабувати лише тоді, коли вона буде відокремлена від Росії. А тому німецькі імперіалісти бажали підписати „мир" (договір пограбування України) з „самостійною державою", незалежною від Радянської Росії.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 12)

25/I — 1918 р. В Києві за наказом Центральної ради третій день тривають труси та перевірка документів, заарештовано понад 1000 чол.

25/I — 1918 р. III Всеросійський з'їзд Рад прийняв написану Леніним і Сталіним „Декларацию прав трудящегося и эксплоатируемого народа".

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 676)

26/I — 1918 р. У зв'язку з поширенням буржуазними газетами чуток нібито РНК і Центральна рада розпочали переговори, „Правда" публікує статтю товариша Сталіна про те, що РНК не збирається

Digitized by Google

вести ніяких переговорів з Центральною радою, яка зв'язала себе з Каледіним і австро-німецькими імперіалістами, а продовжуватиме нещадну боротьбу з нею.

„Мир і заспокоєння на Україні може прийти лише в результаті повної ліквідації київської буржуазної ради, в результаті заміни її новою, соціалістичною Радою рад, ядро якої вже утворилося в Харкові" — писав товариш Сталін.

(„Правда" № 9, 13 (26) — I 1918 р.)

26—30/I — 1918 р. Одеса. Після кількаденного бою робітників, солдатів і матросів з гайдамацько-офіцерськими загонами, червоногвардійці перемогли, і в місті встановлено радянську владу.

(„Известия киев. сов. раб. и солд. деп." № 2)

27/I — 1918 р. Солдати-українці VI фінляндського полку засудили контрреволюційну політику Центральної ради і заявили, що вони будуть боротися з буржуазією і її ставлениками, хоч би на якій території останні були.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 10)

28/I — 1918 р. III Всеросійський з'їзд Рад, схваливши національну політику радянського уряду, ухвалив постанову „Про федеральні установи російської республіки", складену товаришем Сталіним.

(„III Всероссийский с'езд Советов", 1918 р., Петроград, стор. 73—93)

28/I — 1918 р. Товариш Сталін у доповіді на III Всеросійському з'їзді Рад по національному питанню викрив контрреволюційну політику буржуазно-націоналістичних урядів окраїн Росії, зокрема, Центральної ради, яка використала принцип самовизначення в своїх класових імперіалістичних цілях.

(„Известия ВЦИК" № 11—12)

28/I — 3/II — 1918 р. Київ. Робітники Києва підняли збройне повстання проти Центральної ради. Гайдамаки обложили арсенал.

Озвірілі петлюрівці із захоплених у полон червоногвардійців — повсталих робітників розстріляли понад 1.500 чол.

Частини Петлюри, розбиті радянським військом під Крутами, відступили до Києва.

В лавах петлюрівців билися французькі, румунські, англійські офіцери, а також київські монахи.

(„Голос солдата" № 25)

29/I — 1918 р. дата газети, Київ. Рада робітничих і солдатських депутатів закликала трудящі маси до боротьби з контрреволюційною Центральною радою. Рада роб. і солд. деп. надіслала до Харкова привітання радянському урядові.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 13)

31/I — 1918 р. Радянське військо, тіснячи військові частини Центральної ради, наблизилось до Ніжина. Петлюрівці відступають у на-

Digitized by Google

прямі Гребінка—Київ. Червоні війська зайняли Черкаси, Фастів, Користівку.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 13)

31/I—1918 р. Петроград. Під час III Всеросійського з'їзду Рад відбулася нарада делегатів від Рад роб., солд. і сел. депутатів України, на якій обговорювалось питання про становище на Україні. Нарада закликала трудящі маси України підтримати ЦВК Рад України і допомогти йому в боротьбі проти Центральної ради.

(„Правда" № 13/240)

2/II—1918 р. Радянський уряд України видав декрет про організацію Червоної Армії на Україні.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 18)

5/II—1918 р. За підписом Леніна надіслано „всім, всім, всім" радіограму про перемогу радянської влади на Україні, в якій сказано, що ЦВК Радянської України і його Народний секретаріат проголошено верховною владою на Україні. На основі федеративних зв'язків РРФСР і Радянської України встановлено цілковиту єдність в справі внутрішньої і зовнішньої політики між РНК і Народним секретаріатом.

(XI Ленінський збірник, стор. 24)

5/II—1918 р. У „Віснику Української Народної Республіки" вміщено телеграму надзвичайного комісара РНК тов. Орджонікідзе, надіслану ним з Катеринослава до ЦВК Рад України, в якій він вітає українських робітників і селян з успіхами в їх боротьбі з контрреволюцією.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 18)

6/II—1918 р. дата газети, Миколаїв. Червоногвардійці в боях з гайдамаками перемогли, в місті встановлено радянську владу.

(„Голос пролетария" № 88)

8/II—1918 р. В наслідок впертих боїв червоноармійських частин з петлюрівцями, радянське військо остаточно оволоділо Києвом.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 24)

9/II—1918 р. Делегація Центральної ради підписала в Бресті договір з Німеччиною і Австро-Угорщиною, віддавши їм Україну на колоніальне пограбування.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 677)

9/II—1918 р. Київ. Під головуванням А. Іванова відбулося перше засідання київської Ради роб. депутатів.

(„Известия киев. сов. раб. и солд. деп." № 1)

10/II—1918 р. Радянський уряд України надіслав телеграму Раднаркомові РРФСР про перемогу над Центральною радою. В телеграмі говориться, що кров українських і російських робітників та

Digitized by Google

селян, пролита в ім'я перемоги пролетарської революції на Україні, назавжди закріпила братерську спілку між трудящими масами Росії та України.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 24)

12/II — 1918 р. Переїзд ЦВК Рад України з Харкова до Києва.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 592)

В першій половині лютого в Катеринославі відбувся губернський з'їзд селянських депутатів, на який прибуло 1.246 делегатів. В питанні про мир прийнято резолюцію, яка схвалює політику більшовицької партії про мир і доручає українській радянській делегації в Бресті діяти в згоді з Раднаркомом РРФСР.

(„Звезда" № 25 — 26)

14/II — 1918 р. Київ. Рада фабзавкомів ухвалила постанову про утворення комісій на підприємствах для контролю над виробництвом.

(„Известия киев. сов. раб. и солд. деп." № 4)

14/II — 1918 р. Харків. Утворено Раднарком Донецької республіки на чолі з тов. Артемом.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 31)

17/II — 1918 р. Декрет радянського уряду України про сплату повністю зарплати робітникам за час січневого повстання проти Центральної ради. В декреті сказано: „Підприємці, які ухилятимуться від виконання декрету, підлягають судові революційного трибуналу".

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 25)

18/II — 1918 р. Центральна рада уклала умову з Австро-Німеччиною про збройну допомогу Ц. Р. для боротьби з радянським військом та загонами Червоної гвардії.

(Зб. „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

18/II — 1918 р. Центральний комітет Чорноморського флоту ухвалив конфіскувати всі румунські кораблі, що знаходяться в портах Чорного моря, а в разі утворення в Румунії революційного уряду, передати кораблі в розпорядження цього уряду.

(„Звезда" № 30)

21/II — 1918 р. Опубліковано відозву РНК РРФСР до всього трудящого населення з закликом стати на захист соціалістичної батьківщини проти навали німецьких окупантів, які намагаються поневолити робітників і селян радянської країни і відновити капіталістичний лад. Раднарком ставить за обов'язок усім Радам і революційним організаціям захищати кожну позицію до останньої краплі крові. Мобі-

Digitized by Google

лізувати населення для риття окопів та інших оборонних робіт. При відступі знищувати всякі цінності, шляхи сполучення, станції залізниць, не залишаючи нічого ворогам.

(„Звезда" № 32)

22/II — 1918 р. В Бердичеві після жорстокого бою радянське військо розгромило гайдамаків і відтіснило їх з міста.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 30)

22/II — 1918 р. Для допомоги робітникам революційних столиць, які відчували велику нестачу харчових продуктів, український радянський уряд відправив до Петрограда і Москви по 2 маршрутних поїзди з хлібом з Херсонської губ. і по одному поїзду з Полтавської і Таврійської губ., а також по 1 млн. банок консервів з Мереф'янського складу.

(„Голос солдата" № 31, „Звезда" № 31)

22/II — 1918 р. У зв'язку з наступом німців, ЦВК Рад України оголосив Київ і його околиці на воєнному стані і видав відозву до населення з закликом боротися з німецькою навалою, яка несе з собою відновлення старого режиму.

„Організуйте свої партизанські загони, висаджуйте в повітря мости, залізниці, шосейні шляхи, вивозьте чи знищуйте, відступаючи, хліб і все, з чого могли б поживитись голодні розбишацькі банди... Хай знають банди насильників, що скрізь на своєму шляху вони зустрінуть найрішучіший опір. Хай знають, що лише через наші трупи ввійдуть вони в столицю України!".

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 30)

24/II — 1918 р. Харків. Тов. Ворошилов виступив на конференції Південної обласної ради народного господарства з промовою про націоналізацію промисловості. В своїй промові тов. Ворошилов викрив ворогів пролетарської революції — анархістів і меншовиків, що виступили проти націоналізації промисловості, як прихильників коаліції з промисловцями.

(„Звезда" № 41)

26/II — 1918 р. „Вестник Украинской Народной Республики" в передовій „К мирным переговорам", сповіщає, що товариш Сталін передав по прямому проводу умови Брестського миру і особливо пункти, що стосуються України. Товариш Сталін запитав згоди радянського уряду України взяти участь в укладенні миру і вислати свою делегацію в Брест. Радянський уряд України, обговоривши ці умови мирного договору, ухвалив погодитись з пропозицією товариша Сталіна і відправити в Брест делегацію для укладення мирного договору з Четвірним союзом у погодженості з умовами Брестського миру, що його укладає РРФСР.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 31)

Digitized by Google

27/II — 1918 р. „Вестник Украинской Народной Республики" повідомляє, що київські робітничі загони відбили наступ петлюрівських військ з Коростеня на Бородянку.

Австрійсько-польський революційний загін прорвався крізь фронт і став на захист радянської влади. Харків, Полтава, Кременчук, Кривий Ріг, Катеринослав надсилають загони Червоної гвардії на захист Києва.

Ради Київської губернії спішно мобілізують всі революційні сили.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 32)

27/II — 1918 р. дата газети. Раднарком Донбаса і Криворіжжя видав декрет про стягнення з капіталістів і торговопромисловців податку в сумі 42 млн. крб.

(„Звезда" № 35)

28/II — 1918 р. Австро-німецькі окупаційні війська зайняли Бердичів.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 678)

28/II — 1918 р. Кременець. Німецьке командування видало наказ про те, що за кожного вбитого німецького або польського солдата буде розстріляно 10 російських солдатів або мирних жителів міста.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 50)

Кінець лютого. Харків. Відбулося засідання Харківського обласного комітету РСДРП(б), більшовицької фракції Ради роб. і солд. деп., Ради Народних Комісарів Донбаса та більшовицької фракції з'їзду народного господарства, присвячене питанню про мир. Тов. Ворошилов виступив на нараді з захистом ленінської точки зору про укладення миру.

(„Донецкий пролетарий" № 84)

1/III — 1918 р. Німецьке командування запропонувало затриманій у Пскові українській радянській мирній делегації повернутися назад, заявивши, що держави Четвірного союзу визнали Центральну раду законним урядом України.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 678)

1/III — 1918 р. В результаті розгрому радянським військом румунів під Рибницею, румунський уряд запросив у Радянської Росії перемир'я. 9/III між Румунією і РРФСР було підписано протокол про перемир'я, за яким Румунія зобов'язалася очистити від своїх військ Бесарабію, але скориставшись німецькою окупацією, вона порушила договір і не виконала свого зобов'язання.

1/III — 1918 р. Австро-німецьке окупаційне військо разом з гайдамаками зайняло Київ. Відновлено владу української Центральної ради. ЦВК Радянської України переїхав до Полтави.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. стор. 678, 714)

Digitized by Google

3/III — 1918 р. Псков. Українська радянська делегація повідомила радянський уряд України, що держави Четвірного союзу, уклавши угоду з Центральною радою, відмовилися вести переговори з рад. делегацією.

Делегація звернулась до населення України з закликом стати на захист країни, оборонятися до останньої краплі крові, знищити всі запаси, нічого не залишати ворогам.

„Австро-німецькі хижаки повинні переконатися, що поневолити Радянську Україну вище їх сил, — сказано в відозві, — видайте мільйони листівок, які роз'яснювали б селянам розбійницькі замисли австро-німецьких імперіалістів".

(Збірник „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

5/III — 1918 р. Бердичів. Німецьке командування видало наказ, в якому загрожує населенню смертною карою за революційну агітацію серед німецьких солдатів.

5/III — 1918 р. Київ. Німецькі окупанти разом з гайдамаками вчинили в місті масові арешти, труси; військові частини чинять насильства над мирними жителями. Зроблено трус у приміщенні профспілок, приміщення реквізовано для німецького війська.

Делегатські збори висловили протест проти походу на робітничі організації.

5/III — 1918 р. Луганськ. Тов. Ворошилов звернувся з відозвою до робітників Донбаса стати зі зброєю в руках на захист соціалістичної батьківщини від наступу полчищ німецьких окупантів.

(Зб. „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

6/III — 1918 р. Київ. Капіталісти почали наступ на робітників. Збори фабзавкомів висловили протест проти наступу підприємців на робітничі організації.

6/III — 1918 р. Харків. Раднарком Донецької республіки звернувся до робітників, солдатів, селянської бідноти, трудового козацтва з закликом стати на захист соціалістичної батьківщини: „Соціалістична Росія, — сказано в відозві, — повинна дати відсіч нахабним бандитам насильства і зрадництва". Раднарком закликав організувати загони Червоної гвардії і партизанські загони для боротьби з ворогами народу.

(Зб. „Освободительная война Украинского народа против немецких оккупантов")

6/III — 1918 р. Луганськ. Рада робітничих депутатів надіслала листа робітникам заводу Гартмана з проханням виготувати три бронійованих вагони і паровоз для загону т. Ворошилова.

(Зб. „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

Digitized by Google

7/III — 1918 р. Катеринослав. Рада роб. і солд. депутатів для оборони батьківщини ухвалила провести обкладання буржуазії, домовласників, власників торговельно-промислових підприємств, для риття окопів мобілізувати усю буржуазію віком від 18 до 40 років. Тих, що ухиляються, віддавати військово-революційному судові, розстрілювати і майно конфіскувати.

Оголосити всіх членів Ради мобілізованими для організації збройного опору німецьким окупантам.

(„Звезда" № 46)

8/III — 1918 р. „Вестник Украинской Народной Республики" опублікував наказ ЦВК Рад України українській делегації на IV Надзвичайному Всеросійському з'їзді Рад роб., солд. і сел. деп. ЦВК доручив делегатам виступити з протестом проти VI пункту Брестського договору, спрямованого проти Радянської влади на Україні. В інтересах зміцнення соціалістичної революції в Росії делегатам доручено висловитись за ратифікацію мирного договору. Делегатам доручено заявити перед лицем з'їзду і всього світу, що трудящі маси України вважають Укр. Нар. Респ. за радянську республіку, зв'язану з Радянською Росією міцними федеративними узами, що цей зв'язок тільки формально розірвано Брестським договором, і трудящі маси України намагатимуться всіма силами боротися за з'єднання з Радянською Росією.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 40)

13/III — 1918 р. Австро-німецьке окупаційне військо разом з гайдамаками зайняло Одесу. Назустріч німцям з привітанням вийшли меншовики і есери.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 678, „Звезда" № 56)

14/III — 1918 р. В „Известиях ЦИК" опубліковано статтю товариша Сталіна „Український вузол", де він пише: „Імперіалісти Австрії і Німеччини несуть на своїх багнетах нове, ганебне ярмо, яке ні трохи не краще, ніж старе, татарське, — такий є сенс нашестя з Заходу... на Україні, зав'язується тепер основний вузол усієї міжнародної сучасності, — вузол робітничої революції, початої в Росії, і імперіалістської контрреволюції, що йде з Заходу".

(„Известия ВЦИК" № 47)

14/III — 1918 р. Підприємці Києва почали масове скорочування робітників. Число безробітних дійшло до 115.000 чол. Знищуються колективні договори. На підприємствах вводяться дореволюційні порядки.

14/III — 1918 р. Німці вводять по селах Волинської та Подільської губерній буржуазно-поміщицький лад, відновлюються поміщицькі маєтки. Застосовуються масові екзекуції селян.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 41)

Digitized by Google

15/III — 1918 р. Харків. Загальні збори робітників і службовців Харківського заводу ВЕК зобов'язали всіх чоловіків віком від 18 до 50 років протягом 12 днів навчитися володіти зброєю.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 42)

16/III — 1918 р. Миколаїв. Австро-німецьке окупаційне військо, попереджене міською Думою про залишення міста революційним військом, зайняло Миколаїв. Відбулося засідання міської управи разом з німецьким командуванням. Прийнято рішення про роззброєння населення. Німці погодились зберегти лише дружини партій с.-р., меншовиків. Ці дружини напередодні вступу німців допомагали роззброювати червоноармійців.

(Зб. „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

17/III — 1918 р. В Катеринославі відкрився II Всеукраїнський з'їзд Рад. Прибуло 964 делеґати, з них 428 більшовиків. З'їзд закликав робітників і селян до рішучої боротьби з німецькими імперіалістами.

(Ленін, т. XXII, стор. 624; „Вісник Укр. Нар. Респ." № 44)

18/III — 1918 р. До Катеринослава прибув С. В. Косіор, який взяв участь у роботі II Всеукраїнського з'їзду Рад.

19/III — 1918 р. Центральна рада надіслала Австро-Угорщині ноту з подякою за військову допомогу в боротьбі проти робітників і селян України.

(Зб. „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

20/III — 1918 р. Закінчив роботу II Всеукраїнський з'їзд Рад.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 679)

20/III — 1918 р. Катеринослав. 5-тисячні збори робітників Брянського заводу ухвалили:

На перший заклик Ради робітничих депутатів зупинити завод і всім робітникам зі зброєю в руках стати на захист соціалістичної батьківщини.

(Зб. „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

20/III—1918 р. Харків. Більшовицька фракція Ради роб. і солд. депутатів закликала все трудове населення боротися з німцями і ухвалила постанову про проведення мобілізації робітників Харкова і введення трудової повинності для нетрудових елементів.

(Зб. „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

Digitized by Google

21/III—1918 р. II Всеукраїнський з'їзд Рад прийняв більшовицьку резолюцію в питанні війни і миру. Посилаючи делегатів на IV Всеросійський з'їзд Рад, з'їзд дав їм наказ голосувати за ратифікацію Брестського договору.

З'їзд підтвердив свої попередні постанови про згоду українського радянського уряду прийняти умови мирного договору, укладеного між Німеччиною, Австро-Угорщиною і Центральною радою, при умові невтручання їх у внутрішнє життя України.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 477—624, „Вісник Укр. Нар. Респ." № 40—48).

22/III—1918 р. Переїзд Радянського уряду України з Катеринослава в Таганрог.

(„Вісник Укр. Нар. Респ." № 47)

22/III—1918 р. Австро-німецьке окупаційне військо разом з гайдамаками зайняло Херсон.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 679)

22—23/III—1918 р. Миколаїв. Миколаївський пролетаріат підняв повстання проти німецьких окупантів.

23/III—1918 р. Катеринослав. „Звезда" повідомляє: „Щодня до катеринославського штабу прибуває з усієї губернії по кілька селянських загонів, що їх надсилають волосні Ради для боротьби з німцями".

(„Звезда" № 54)

25/III—1918 р. Австро-німецьке окупаційне військо разом з гайдамаками зайняло Кременчук. Німці і гайдамаки знущаються з єврейського населення і робітників. Меншовики й есери з радістю вітають німців.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 679, „Звезда" № 53)

28/III—1918 р. Херсон. Протягом 5 діб точаться бої між повсталими робітниками і німецько-гайдамацькими грабіжниками. Німці озброїли білу гвардію, яка разом з ними бореться проти робітників. В наслідок героїчної боротьби пролетаріату німців відтіснено з міста.

(Херс. газета „Солдат и рабочий" за 28/13—III 1918 р.)

29/III—1918 р. Баден. Німеччина і Австро-Угорщина уклали воєнну угоду про розподіл сфер впливу на Україні.

(Зб. „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

1/IV—1918 р. В Києві організовано „Тимчасову національну раду великоросів", до складу якої увійшли монархісти, кадети, меншовики та есери.

Digitized by Google

2/IV—1918 р. Австро-німецьке окупаційне військо разом з гайдамаками зайняло Катеринослав.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 679)

3/IV—1918 р. Херсон. Оперативний штаб Червоної Армії звернувся до селян з відозвою вступати до лав Червоної Армії і всіма засобами боротися з німцями в зайнятих ними місцевостях: палити скирти з хлібом, не давати німцям продуктів, заморити їх голодом.

(Зб. „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

8/IV—1918 р. Австро-німецьке окупаційне військо разом з гайдамаками зайняло Харків. Уряд Донецької республіки евакуйовано до Луганська.

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 679; „Краткий очерк революционного движения на Луганщине", стор. 29)

9/IV—1918 р. Українська Центральна рада і уряди Німеччини та Австро-Угорщини уклали угоду про колоніальне грабування України.

11/IV—1918 р. Опубліковано наказ головнокомандувача німецьких окупаційних військ на Україні фельдмаршала фон Ейхгорна про примусовий засів землі.

12/IV—1918 р. Донбас. Робітники Донецько-Юр'євського заводу на зборах ухвалили постанову про роззброєння буржуазії та її підсобників і про щоденне навчання робітників військової справи.

(Зб. „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

13/IV—1918 р. Українська Центральна рада, Німеччина і Австро-Угорщина уклали умову про доставку з України центральним державам 2.750.000 пуд. живої рогатої худоби.

(Зб. „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

16/IV—1918 р. Донбас. Рада Народних Комісарів Донецької республіки призначила тов. Ворошилова командувачем V армії.

(Зб. „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

18/IV—1918 р. На фронті III армії в бою з німецькими окупантами геройськи загинув батальйон імени Леніна.

18—20/IV—1918 р. Таганрог. Відбулася партійна нарада більшовиків—членів ЦВК Рад України і партійних та радянських працівників окупованих і неокупованих місцевостей.

(„КП(б)У в резолюциях ее с'ездов и конференций", 1927, стор. 6—9)

20/IV—1918 р. ЦВК Рад України видав маніфест з закликом до робітників і селян боротися проти окупантів і Центральної ради.

(Зб. „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

Digitized by Google

21/IV—1918 р. Київ. Центральна рада уклала угоду з Німеччиною і з Австро-Угорщиною на доставку з України до 31-VII-1918 р.: 300 вагонів лісу, 37,5 млн. пуд. заліза і манганової руди, 150.000 шкір рогатої худоби.

(Зб. „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

22/IV—1918 р. У зв'язку з окупацією австро-німецьким військом України і загрозою перервати сполучення Москви з Ростовом, Раднарком ухвалив таку постанову:

„Запропонувати військовому комісарові вжити негайно всіх залежних від нього заходів для оборони східного кордону Харківської губернії, особливо ж ст. Чертково, що її намагаються зайняти німці й гайдамаки, щоб перервати залізничне сполучення з Ростовом. Про деталі переговорити з Сталіним".

(Зб. „Освободительная война украинского народа против немецких оккупантов")

29/IV—1918 р. Німецьке командування заборонило робітникам святкувати Перше травня.

29/IV—1918 р. Після того, як радянські війська відступили за межі України, німецькому командуванню не потрібна стала Центральна рада, яка до цього була ширмою для прикриття окупаційного режиму. З допомогою свого війська воно розігнало її і проголосило Скоропадського всеукраїнським гетьманом. Гетьманщина, за оцінкою Леніна, була „Реставрацією буржуазно-поміщицького монархізму на Україні при підтримці кадетсько-октябристських елементів всеросійської буржуазії і з допомогою німецького війська".

(Ленін, т. XXII, примітки, стор. 680)

1/V—1918 р. Київ. Більшовики України, не зважаючи на тяжкі умови підпілля, весь час організовували і скеровували боротьбу трудящих проти німецьких окупантів і Центральної ради. Через центральне бюро ради профспілок київська партійна організація підготувала першотравневий страйк. На заклик ЦБ Радпрофу в Києві застрайкували робітники фабрично-заводських підприємств, службовці трамваїв і торговельно-промислових закладів, офіціанти та інші службовці. На підприємствах відбулися мітинги. Будинок Радпрофу оздоблено лозунгами: „Хай живе соціалізм!", „Хай живе III Інтернаціонал!" Підпільна більшовицька організація випустила листівку, присвячену Першому травня.

Digitized by Google

На міжнародній арені

О международном положении. Сборник. Партиздат ЦК ВКП(б), 1937 г., стр. 222.

Партвидав випустив корисну для пропагандистів, агітаторів і для всього радянського активу книгу про міжнародний стан. Книга являє собою збірник статтей, що друкувалися в 1937 році в журналах „Коммунистический Интернационал" і „Большевик" по липень включно.

Збірник починається трьома керівними статтями, які дають загальний напрям і характеристику міжнародного стану. „Єдність міжнародного пролетаріату — вище веління переживаного моменту" і „Фашизм — це війна" — заголовки двох відомих статтей тов. Дімітрова. „Про капіталістичне оточення і троцькістські резерви" — стаття тов. Мануїльського.

Тільки єдність міжнародного пролетаріату може врятувати людство від варварства фашизму, від страхіть нової імперіалістичної війни. Ось чому завдання здійснення єдиного міжнародного фронту є важливішим завданням величезного історичного значення. Чи здійсненне це завдання? Звичайно, воно здійсненне. Для цього необхідно провести в життя найпростіші й найелементарніші умови: 1) Робітничим організаціям при визначенні своєї політики виходити з захисту інтересів власного класу, а не інтересів буржуазії. Виходячи з інтересів свого класу, зосередити боротьбу проти головного ворога — проти фашизму. 2) Приборкати ворогів єдиного фронту, що пролізли до лав робітничого руху. 3) Дати рішучу відсіч усім, хто веде наклепницьку кампанію проти СРСР. Ставлення до Радянського Союзу повинно стати для кожного діяча робітничого руху спробним каменем відданості інтересам робітничого класу, інтересам соціалізму. 4) Необхідно з усією нещадністю бити по троцькістській агентурі фашизму, яка є бандою шпигунів, диверсантів, шкідників і дезорганізаторів робітничого руху та боротьби за єдиний народний фронт.

Хто ж перешкоджає здійсненню цих елементарних умов?

Здійсненню цих умов перешкоджають лідери другого і амстердамського інтернаціоналів. Ці лідери головним ворогом робітничого класу вважають не фашизм, а комунізм.

Зриваючи єдиний народний фронт, ці реакційні лідери другого і амстердамського інтернаціоналів тим самим приносять у жертву інтереси робітничого класу на догоду найреакційнішим шарам буржуазії.

Це є саме те, що потрібне фашистським агресорам, паліям війни.

Digitized by Google

Фашистський блок Німеччини, Італії і Японії, оформлений недавно підписанням так званого антикомінтернівського пакту, для здійснення своїх воєнних грабіжницьких планів прагне: 1) не допустити єдності дій міжнародного робітничого класу; 2) перешкодити єдиному виступу держав, зацікавлених у збереженні миру; 3) вести підривну, диверсійно-шпигунську роботу в Радянському Союзі, який є оплотом міжнародного миру.

Стаття тов. Мануїльського виходить з положень, що їх висунув на лютнево-березневому Пленумі ЦК ВКП(б) товариш Сталін, який застерігав нашу партію від безтурботного ставлення до капіталістичного оточення. Тов. Мануїльський зазначає, „що чим заплутанішим ставатиме становище капіталізму, тим сильніше капіталістичні держави шукатимуть виходу з свого заплутаного становища у війнах" (стор. 20).

Заплутаність становища в Німеччині, Італії і Японії безперечно штовхає уряди цих країн на воєнний авантюризм. Далі в статті тов. Мануїльського змальовується огидна зрадницька роль троцькістів, що стали шпигунсько-диверсійною агентурою фашизму.

Тепер всьому світові відома зрадницька роль троцькістів. Такого страхітливого зрадництва, такої зухвалої системи дворушництва, обману, лицемірства і фарисейства не знала історія людства. Та не тільки в СРСР, але й в Америці, у Франції, в Іспанії, в Китаї, — всюди троцькісти — активні агенти фашизму, прибічники провокаторів, шпигунів, всюди вони вороги миру, вороги єдиного фронту, вороги всього передового людства.

У статті „Шпигунський інтернаціонал" (троцькісти на службі у фашистських розвідок) тов. Колесник дає докладну і конкретну характеристику роботи троцькістських бандитів у різних країнах.

Коли органи НКВС, за проводом тов. Єжова, при підтримці всього радянського народу взялися за нещадне викорчування і знищення зрадників соціалістичної батьківщини — шпигунів, терористів і шкідників, фашисти і їхні посіпаки зустріли це шаленим виттям і лайкою на адресу Радянського Союзу. Удар по паліях війни, розбивши темні плани фашистських злочинців, є важливішим вкладом у справу боротьби за збереження міжнародного миру.

Далі у збірнику подано ряд статтей, що конкретно характеризують два вогнища війни. В розділі „Німеччина" тов. Пік дає характеристику гітлерівського фашизму, як головного палія світової війни. В цьому ж розділі змальовується жахливе господарсько-фінансове становище Німеччини, жахливе становище трудящих. Дві статті „Німеччина вимагає колоній" і „Німецьке проникнення в Африку", що друкувалися в „Правде" в лютому і квітні 1937 р., не втратили своєї актуальності і зараз. Вимагаючи повернення своїх колишніх колоніальних володінь, Німеччина найбільше зачеплює інтереси Великобританії. Але і для Великобританії і для всього світу зрозуміло, що колишні колоніальні володіння не можуть задовольнити колоніальні

Digitized by Google

апетити німецького імперіалізму. Німці самі називають свої колишні колоніальні володіння „територіальними покидями“.

Отже, Німеччина слідом за колишніми своїми колоніальними володіннями вимагатиме нових колоній.

Поїздка лорда Галіфакса до Гітлера показує, що деякі консерватори в Англії, які стоять при владі, шукають полюбовного розв'язання гострих суперечностей з Німеччиною. Замість колективного виступу друзів миру проти агресорів на Заході і на Сході англійські дипломати хочуть зірвати вісь Рим — Берлін — Токіо шляхом компромісної змови з кожним із агресорів окремо, щоб поступками „заспокоїти“ войовничий фашизм.

Дві статті збірника характеризують загострення внутрішніх суперечностей в Німеччині і в Італії. Фашистські правителі намагаються всілякими зовнішньополітичними провокаціями розпалити шовіністичні настрої мас і цим відтягти увагу мас від дедалі погіршуваного становища всередині країни. Але на грунті економічних утруднень, що загострюються, зростає невдоволення населення фашизмом у цих країнах, зростає потяг мас до єдності дій.

В розділі „Японія“ дається кілька статтей, що характеризують підготовку Японії до „великої війни“, японську авантюру в Північному Китаї і підривну роботу японської розвідки. Стаття тов. Жукова „Японська авантюра в Північному Китаї“ була надрукована ще в серпневому номері „Большевика“. Звичайно, на цей час становище в Китаї значно змінилося, але основні положення статті про цілі й завдання японської авантюри, про розвиток „інциденту“ в Люкоуцзяо, про три принципи Хірота і японську вояччину важливо знати кожному радянському громадянинові.

Майже половина матеріалів збірника присвячена конкретній характеристиці боротьби за народний фронт проти війни і фашизму в різних країнах. В цьому розділі в ряді статтей характеризується суть героїчної боротьби іспанського народу, висвітлюється боротьба за народний фронт і єдність робітничого класу у Франції, Німеччині, Англії, Китаї і США.

Героїчна боротьба іспанського народу приковує до себе уже другий рік увагу всього людства. За що ж бореться іспанський народ? Генеральний секретар ЦК компартії Іспанії тов. Хозе Діас відповідає на це питання, що іспанський народ бореться за демократичну республіку нового типу. „Ми боремося за те, щоб знищити ту матеріальну базу, на якій базувалася реакція і фашизм, бо без знищення цієї основи неможлива справжня політична демократія“ (стор. 135).

Проти демократичних завоювань іспанської революції виступили, при підтримці і керівництві німецького і італійського фашизму, всі сили реакції в країні: контрреволюційне офіцерство, іноземні легіонери і марокканські війська. Іспанський фашизм на чолі з Франко виявився неспроможним забезпечити перемогу своїми силами. Тоді фашистські

Digitized by Google

держави взяли безпосередньо до своїх рук ведення війни проти Іспанської республіки. Боротьба іспанського народу з фашистською інтервенцією стала справою всього передового, прогресивного людства.

У трьох статтях збірника тов. Дімітров, закликаючи міжнародну демократію і все прогресивне людство на допомогу іспанському народові, вказує „на владну необхідність встановлення єдності дій міжнародного робітничого руху". Цей „день, коли ми здійснимо міжнародну єдність дій,— говорить тов. Дімітров,— буде днем величезної поразки фашизму в усіх країнах".

Дві статті т. Ж. Коньо присвячені проблемі народного фронту і єдиної партії робітничого класу у Франції. Характеристика фашизму у Франції тепер могла б бути доповнена новими фактами, виявленими у зв'язку з викриттям фашистської змови. Вороги демократії, реакціонери всіх мастей, троцькістські шпигуни всіляко намагаються зірвати єдиний пролетарський і народний фронт у Франції. Але це їм не вдається і не вдасться зробити. Народний фронт міцніє в міру того, як міцніє єдність партій робітничого класу — соціалістів і комуністів, в міру наближення того моменту, коли здійсниться об'єднання цих партій в єдину партію робітничого класу.

У статтях тт. Ульбріхта, Пейджа і Браудера дається матеріал, що характеризує дедалі погіршуване матеріальне становище робітничого класу в Німеччині, Англії і США, ріст невдоволення мас і потяг їх до єдності робітничого руху.

Стаття тов. Ван Міна про новий етап агресії японського імперіалізму і новий період боротьби китайського народу була надрукована свого часу в усіх керівних журналах. Ця стаття є основним матеріалом для характеристики розвитку антияпонського національного фронту в Китаї, для характеристики завдань китайської компартії.

Опір, що його зустріли в Китаї японські імперіалісти, був для них несподіваний. Короткочасна і легка завойовницька прогулянка по Китаю, на яку розраховували японські загарбники, перетворилася для них у затяжну війну, у війну, яку китайський народ буде вести до „виснаження ворога". „Китайські комуністи упевнено і рішуче вступили разом з усім китайським народом, при солідарності і підтримці всього міжнародного пролетаріату і прогресивного людства, в великі історичні бої з японським імперіалізмом — за нову, незалежну, вільну і щасливу велику Китайську республіку!" (стор. 215).

В. М.

Уповноважений Головліту № 803.
Тираж 51.600.
В 1 друк. арк. 60.000 знаків.

РЕДАКЦІЯ { А. Гусєв (редактор)
В. Куцемакін
М. Середенко

Матеріал здано до складання 25/I 1938 р., підписано до друку 17/II 1938 р. Зам. № 120.

Київ. Книжкова фабрика Партвидаву ЦК КП(б)У. Сінний майдан, 14.

Digitized by Google

До зам. № 120.

ПОПРАВКА

В № 11—12 „Більшовика України“ на стор. 155, абзац 6, рядок 2 надруковано „11.161“, треба „111.161“.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

50 коп.

10 В УКР
ЛИБКНЕХТА 1
ПОЛЬСКОЕ КОНСУЛЬСТВО
1.12 2

Digitized by Google

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ

2

КИЇВ

ПАРТВИДАВ ЦК КП(б)У • 1938

Digitized by Google

Digitized by Google

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЩОМІСЯЧНИЙ ЖУРНАЛ ЦК КП(б)У

XIII рік видання

2 ЛЮТИЙ 1938 р.

Адреса редакції: Київ, вул. Кореленка, 42.

ЗМІСТ

Й. В. Сталін — Про три особливості Червоної Армії 1
Лист т. Іванова і відповідь т. Сталіна 5
К. Є. Ворошилов — XX років Робітничо-Селянської Червоної Армії і Військово-Морського флоту . . 11
Положення про вибори до Верховної Ради УРСР 32
Передова — V Сесія ЦВК УРСР XIII скликання 43
П. Пшеничний — Двадцять років на варті завоювань соціалізму . . . 49
М. Мандрика, Ф. Сморшко — Завдання боротьби за високий урожай 62
Пам'яті Серго Орджонікідзе
Полум'яний рицар більшовизму . . 75
БІБЛІОГРАФІЯ
М. П. — Книга про геніального організатора перемог Червоної Армії 81

Про три особливості Червоної Армії[1]

Й. В. Сталін

Товариші, дозвольте вітати від імени Центрального Комітету нашої партії бійців нашої Червоної Армії, бійців нашого Червоного флоту, бійців нашої Червоної авіації, нарешті, наших допризовників, озброєних робітників СРСР.

Партія пишається, що їй удалось створити з допомогою робітників і селян першу в світі Червону Армію, яка у велетенських битвах відстоювала і відстояла свободу робітників і селян.

Партія пишається, що Червоній Армії вдалось з честю пройти тяжкий шлях якнайжорстокіших боїв з внутрішніми і зовнішніми ворогами робітничого класу і селянства нашої країни, що їй удалось оформитися в найбільшу бойову революційну силу на страх ворогам робітничого класу, на радість усім пригнобленим і поневоленим.

Партія пишається, що Червона Армія, пройшовши довгий шлях визволення робітників і селян від ярма поміщиків і капіталістів, завоювала, нарешті, собі право святкувати свій ювілей на десятому році свого народження.

[1] Промова на урочистому засіданні московської ради, присвяченому десятій роковині Червоної Армії.

Digitized by Google

Товариші, в чому сила, де джерело сили нашої Червоної Армії? В чому полягають ті особливості, які корінним чином відрізняють нашу Червону Армію від усіх і всяких армій, що колинебудь існували в світі? В чому ті особливості, які становлять джерело сили і могутності нашої Червоної Армії?

Перша і основна особливість нашої Червоної Армії полягає в тому, що вона є армія визволених робітників і селян, вона є армія Жовтневої революції, армія диктатури пролетаріату. Всі армії, які досі існували, хоч би який був їх склад, є арміями утвердження влади капіталу. Вони були і залишились арміями панування капіталу. Буржуа всіх країн брешуть, коли кажуть, що армія політично нейтральна. Не вірно це. В буржуазних державах армія позбавлена політичних прав, вона усунена від політичної арени, це вірно. Але це зовсім не значить, що вона нейтральна політично. Навпаки, завжди і скрізь, в усіх капіталістичних країнах армія втягувалась і втягується в політичну боротьбу, будучи знаряддям придушення робітників. Хіба це не вірно, що армія придушує там робітників, що вона є там оплотом панів? На відміну від таких армій, наша Червона Армія має ту особливість, що вона є знаряддям утвердження влади робітників і селян, знаряддям утвердження диктатури пролетаріату, знаряддям визволення робітників і селян від ярма поміщиків і капіталістів. Наша армія є армія визволення трудящих.

Чи звернули ви увагу, товариші, що за старих часів, та й тепер в капіталістичних країнах народ боявся і продовжує боятися армії, що між народом і армією існує перепона, яка відгороджує армію від народу? Ну, а у нас? У нас, навпаки, народ і армія становлять одно ціле, одну сім'ю. Ніде в світі нема таких любовних і дбайливих відносин з боку народу до армії, як у нас. У нас армію люблять, її поважають, про неї піклуються. Чому? Тому, що вперше в світі робітники і селяни створили свою власну армію, яка служить не панам, а колишнім рабам, нині визволеним робітникам і селянам. Ось де джерело сили нашої Червоної Армії.

А що значить любов народу до своєї армії? Це значить, що така армія матиме найміцніший тил, що така армія є непереможна. Що таке армія без міцного тилу? Ніщо. Найбільші армії, найбільш озброєні армії розвалювались і перетворювалися в прах без міцного тилу, без підтримки і співчуття з боку тилу, з боку трудящого населення. Наша армія є єдина в світі, яка має співчуття і підтримку з боку робітників і селян. В цьому її сила, в цьому її міцність.

Ось чим, насамперед, наша Червона Армія відрізняється від усяких інших армій, що існували і існують в світі.

Побажання партії, її завдання полягає в тому, щоб ця особливість Червоної Армії, ця її близькість, її братерський зв'язок з робітниками і селянами, була збережена і закріплена за нашою Червоною Армією.

Digitized by Google

Друга особливість нашої Червоної Армії полягає в тому, що вона, наша армія, є армією братерства між народами нашої країни, армією визволення пригноблених народів нашої країни, армією захисту свободи і незалежності народів нашої країни. За старих часів звичайно армії виховувались в дусі шовінізму, в дусі загарбництва, в дусі необхідності покоряти чужі народи. Цим власне і пояснюється, що армії старого типу, армії капіталістичні були разом з тим арміями колоніальними. В цьому полягала одна з основних слабостей старих армій. Наша армія корінним чином відрізняється від колоніальних армій. Вся її суть, весь її устрій грунтується на зміцненні уз дружби між народами нашої країни, на ідеї визволення пригноблених народів, на ідеї захисту свободи і незалежності соціалістичних республік, що входять до складу Радянського Союзу.

В цьому друге і основне джерело сили і могутності нашої Червоної Армії. В цьому запорука того, що наша армія в критичну хвилину знайде величезну підтримку в мільйонних масах усіх і всяких національностей, що населяють нашу неосяжну країну.

Побажання партії, її завдання полягає в тому, [illegible] ця особливість також була збережена і закріплена за нашою Червоною Армією.

Нарешті, третя особливість Червоної Армії. Полягає вона в дусі інтернаціоналізму, в почуттях інтернаціоналізму, які проймають всю нашу Червону Армію. В капіталістичних країнах армії звичайно виховуються в дусі ненависті до інших народів в дусі ненависті до інших держав, в дусі ненависті до робітників і селян інших країн. Для чого це робиться? Для того, щоб перетворити армію в слухняне стадо в разі воєнних сутичок між державами, між країнами. В цьому джерело слабості всіх капіталістичних армій. Наша армія побудована на цілком інших основах. Сила нашої Червоної Армії, товариші, полягає в тому, що вона виховується з першого ж дня свого народження в дусі інтернаціоналізму, в дусі поваги до інших народів, в дусі любові і поваги до робітників усіх країн, в дусі збереження і утвердження миру між країнами. І саме тому, що наша армія виховується в дусі інтернаціоналізму, в дусі єдності інтересів робітників усіх країн, саме тому вона, наша армія, є армією світової революції, армією робітників усіх країн. І те, що ця обставина є джерелом сили і могутності нашої армії, про це взнають колись буржуа всіх країн, якщо вони наважаться напасти на нашу країну, бо вони побачать тоді, що наша Червона Армія, вихована в дусі інтернаціоналізму, має незчисленну кількість друзів і союзників у всіх частинах світу, від Шанхая до Нью-Йорка, від Лондона до Калькутти.

Ось, товариші, третя основна особливість, яка проймає дух нашої армії і створює джерело її сили й могутності.

Побажання партії, її завдання полягає в тому, щоб ця особливість також була збережена і закріплена за нашою армією.

Digitized by Google

Цим трьом особливостям зобов'язана наша армія тим, що вона знає, куди йде — тим, що вона складається не з олов'яних солдатів, а з людей свідомих, які розуміють, куди йти і за що битися.

Але армія, яка знає, за що вона бореться, непереможна, товариші.

Ось чому наша Червона Армія має всі підстави бути найкращою в світі армією.

Хай живе наша Червона Армія!

Хай живуть її бійці!

Хай живуть її керівники!

Хай живе диктатура пролетаріату, що народила Червону Армію, що дала їй перемогу і увінчала її славою! *(Бурхливі, тривалі оплески).*

(Надруковано в „Правде" 28 лютого 1928 р.)

Digitized by Google

Лист т. Іванова і відповідь т. Сталіна

Тов. СТАЛІНУ

Від штатного пропагандиста РК ВЛКСМ Мантуровського району Курської області,—ІВАНОВА Івана Пилиповича

Дорогий товаришу Сталін, дуже прошу роз'яснити мені таке питання: у нас на місцях, та й в обкомі комсомолу є двояке поняття про остаточну перемогу соціалізму в нашій країні, тобто плутають першу групу суперечностей з другою. У Ваших працях — про долю соціалізму в Радянському Союзі йде мова про дві групи суперечностей — про внутрішні і зовнішні.

Відносно першої групи суперечностей зрозуміло, що ми їх розв'язали — соціалізм всередині країни переміг.

Я хочу дістати відповідь про другу групу суперечностей, тобто між країною соціалізму і капіталізму. Ви вказуєте, що остаточна перемога соціалізму означає розв'язання зовнішніх суперечностей, має повну гарантію від інтервенції, отже і від реставрації капіталізму. А ця група суперечностей може бути розв'язана тільки зусиллями робітників усіх країн.

Так, і товариш Ленін учив нас — „остаточно перемогти можна тільки в світовому масштабі, тільки спільними зусиллями робітників усіх країн".

Будучи на семінарі штатних пропагандистів в обкомі ВЛКСМ, я, спираючись на Ваші праці, сказав, що остаточна перемога соціалізму може бути в світовому масштабі, але обкомівські працівники — Уроженко (перший секретар обкомолу) і Казелков (інструктор по пропаганді) мій виступ кваліфікують, як троцькістську вилазку.

Я став їм зачитувати цитати з Ваших праць в цьому питанні, але Уроженко запропонував мені закрити тритомник, висловивши, що „товариш Сталін говорив у 1926 р., а ми вже маємо 1938 р., тоді ми не мали остаточної перемоги, а тепер маємо і нам тепер думати про інтервенцію і реставрацію ніяк не слід"; далі, він говорить — „ми тепер маємо остаточну перемогу соціалізму і маємо повну гарантію від інтервенції і реставрації капіталізму". Отже, мене визнали підсобником троцькізму, зняли з пропагандистської роботи і поставили питання про перебування в комсомолі.

Прошу, товаришу Сталін, роз'яснити — чи маємо ми остаточну перемогу соціалізму, чи покищо ні? Може я ще не знайшов додаткового сучасного матеріалу в цьому питанні, в зв'язку із змінами сучасності.

Digitized by Google

Я також вважаю заяву Уроженка антибільшовицькою, що праці товариша Сталіна в цьому питанні трошки застаріли. І чи правильно зробили працівники обкому, визнавши мене троцькістом. Це для мене дуже кривдно і образливо.

Прошу, товаришу Сталін, не відмовте в просьбі і дайте відповідь на адресу — Мантуровський район, Курської обл., 1-а Засемська с/рада, *Іванову* Іванові Пилиповичу.

І. ІВАНОВ.

18. 1. 38 р.

Відповідь т-шеві ІВАНОВУ Іванові Пилиповичу

Ви, звичайно, маєте рацію, т. Іванов, а Ваші ідейні противники, тобто товариші Уроженко і Казелков — не мають рації.

І ось чому.

Безсумнівно, що питання про перемогу соціалізму в одній країні, в даному разі, в нашій країні — має *дві різні* сторони.

Перша сторона питання про перемогу соціалізму в нашій країні обіймає проблему взаємовідносин класів всередині нашої країни. Це — сфера *внутрішніх* відносин. Чи може робітничий клас нашої країни подолати суперечності з нашим селянством і налагодити з ним союз, співробітництво? Чи може робітничий клас нашої країни в союзі з нашим селянством розбити буржуазію нашої країни, відібрати в неї землю, заводи, шахти і т. п. і побудувати своїми силами нове безкласове суспільство, повне соціалістичне суспільство?

Такі є проблеми, зв'язані з *першою* стороною питання про перемогу соціалізму в нашій країні.

Ленінізм відповідає на ці проблеми позитивно. Ленін учить, що *„ми маємо все необхідне для побудування повного соціалістичного суспільства"*. Отже, ми можемо і повинні власними силами перемогти свою буржуазію і побудувати соціалістичне суспільство. Троцький, Зінов'єв, Каменєв та інші панове, що стали потім шпигунами й агентами фашизму, заперечували можливість побудування соціалізму в нашій країні без попередньої перемоги соціалістичної революції в інших країнах, в капіталістичних країнах. Ці панове по суті справи хотіли повернути нашу країну назад, на шлях буржуазного розвитку, прикриваючи своє відступництво фальшивими посиланнями на „перемогу революції" в інших країнах. Саме про це і йшов спір у нашої партії з цими панами. Дальший хід розвитку нашої країни показав, що партія мала рацію, а Троцький і компанія не мали рації. Бо за цей час ми встигли вже ліквідувати свою буржуазію, налагодити братерське співробітництво з своїм селянством і побудувати в основному соціалістичне суспільство, не зважаючи на відсутність перемоги соціалістичної революції в інших країнах.

Digitized by Google

Так стоїть справа з *першою* стороною питання про перемогу соціалізму в нашій країні.

Я думаю, тов. Іванов, що Ваш спір з тт. Уроженком і Казелковим стосується не цієї сторони питання.

Друга сторона питання про перемогу соціалізму в нашій країні обіймає проблему взаємовідносин нашої країни з іншими країнами, з капіталістичними країнами, проблему взаємовідносин робітничого класу нашої країни з буржуазією інших країн. Це — сфера *зовнішніх, міжнародних* відносин. Чи може перемігший соціалізм однієї країни, який має в оточенні безліч сильних капіталістичних країн, вважати себе цілком гарантованим від небезпеки воєнного вторгнення (інтервенції), отже, і від спроб відновлення капіталізму в нашій країні? Чи можуть наш робітничий клас і наше селянство власними силами, без серйозної допомоги робітничого класу капіталістичних країн, перемогти буржуазію інших країн так само, як вони перемогли свою буржуазію? Інакше кажучи: чи можна вважати перемогу соціалізму в нашій країні остаточною, тобто вільною від небезпеки воєнного нападу і спроб відновлення капіталізму, при умові, що перемога соціалізму є тільки в одній країні, а капіталістичне оточення продовжує існувати?

Такі є проблеми, зв'язані з *другою* стороною питання про перемогу соціалізму в нашій країні.

Ленінізм відповідає на ці проблеми негативно. Ленінізм учить, що „остаточна перемога соціалізму в розумінні повної гарантії від реставрації буржуазних відносин можлива тільки в міжнародному масштабі" [див. відому резолюцію XIV конференції ВКП(б)]. Це значить, що серйозна допомога міжнародного пролетаріату є тією силою, без якої не може бути розв'язане завдання остаточної перемоги соціалізму в одній країні. Це, звичайно, не значить, що ми самі повинні сидіти, склавши руки, чекаючи на допомогу ззовні. Навпаки, допомога з боку міжнародного пролетаріату повинна бути з'єднана з нашою роботою по посиленню оборони нашої країни, по посиленню Червоної армії і Червоного флоту, по мобілізації всієї країни на боротьбу з воєнним нападом і спробами реставрації буржуазних відносин.

От що говорить з цього приводу Ленін:

„Ми живемо не тільки в державі, але й *в системі держав*, і існування Радянської республіки поряд з імперіалістичними державами довгий час немислиме. Кінець-кінцем або одне, або друге переможе. А поки цей кінець настане, ряд найжахливіших сутичок між Радянською республікою і буржуазними державами неминучий. Це значить, що пануючий клас, пролетаріат, якщо тільки він хоче і буде панувати, повинен довести це і своєю воєнною організацією" (т. XXIV, стор. 122).

Digitized by Google

І далі:

„Ми оточені людьми, класами, урядами, які одверто виявляють ненависть до нас. Треба пам'ятати, що від усякої навали ми завжди на волоску" (т. XXVII, стор. 117).

Сказано гостро і міцно, але чесно і правдиво, без прикрас, як умів говорити Ленін.

На основі цих передпосилок у „Питаннях ленінізму" Сталіна було сказано:

„Остаточна перемога соціалізму є повна гарантія від спроб інтервенції, а, значить, і реставрації, бо скількинебудь серйозна спроба реставрації може мати місце лише при серйозній підтримці ззовні, лише при підтримці міжнародного капіталу. Тому підтримка нашої революції з боку робітників усіх країн, а тим більше перемога цих робітників хоча б у кількох країнах, є необхідною умовою повної гарантії першої перемігшої країни від спроб інтервенції і реставрації, необхідною умовою остаточної перемоги соціалізму" („Питання ленінізму", 1937 р., стор. 134).

Справді було б смішно і безглуздо закривати очі на факт капіталістичного оточення і думати, що наші зовнішні вороги, наприклад, фашисти не спробують при нагоді вчинити на СРСР воєнний напад. Так можуть думати тільки сліпі хвальки або приховані вороги, які бажають усипити народ. Не менш смішно було б заперечувати, що в разі найменшого успіху воєнної інтервенції інтервенти спробують зруйнувати в зайнятих ними районах радянський лад і відновити буржуазний лад. Хіба Денікін або Колчак не відновлювали в зайнятих ними районах буржуазний лад? Чим фашисти кращі за Денікіна або Колчака? Заперечувати небезпеку воєнної інтервенції і спроб реставрації при існуванні капіталістичного оточення можуть тільки головотеси або приховані вороги, які бажають прикрити похвальбою свою ворожість і стараються демобілізувати народ. Але чи можна вважати перемогу соціалізму в одній країні остаточною, якщо ця країна має навколо себе капіталістичне оточення і якщо вона не гарантована повністю від небезпеки інтервенції і реставрації? Ясно, що не можна.

Так стоїть справа з питанням про перемогу соціалізму в одній країні.

Виходить, що питання це містить дві різні проблеми: а) проблему *внутрішніх* відносин нашої країни, тобто проблему подолання своєї буржуазії і побудування повного соціалізму, і б) проблему *зовнішніх* відносин нашої країни, тобто проблему повного забезпечення нашої країни від небезпек воєнної інтервенції і реставрації. Перша проблема вже розв'язана нами, бо наша буржуазія вже ліквідована і соціалізм уже побудований в основному. Це називається у нас перемогою соціалізму, або точніше, перемогою соціалістичного будівництва в одній країні. Ми могли б сказати, що ця перемога є остаточною, якби наша країна знаходилась на острові і якби навколо

Digitized by Google

неї не було безлічі інших, капіталістичних країн. Але через те, що ми живемо не на острові, а „в системі держав", значна частина яких вороже ставиться до країни соціалізму, створюючи небезпеку інтервенції і реставрації, то ми говоримо відкрито і чесно, що перемога соціалізму в нашій країні не є ще остаточною. Але з цього виходить, що друга проблема покищо не розв'язана і її доведеться ще розв'язати. Більш того: другу проблему неможливо розв'язати в тому ж порядку, в якому розв'язали першу проблему, тобто шляхом лише власних зусиль нашої країни. Другу проблему можна розв'язати лише в порядку з'єднання серйозних зусиль міжнародного пролетаріату з ще більш серйозними зусиллями всього нашого радянського народу. Треба посилити і зміцнити інтернаціональні пролетарські зв'язки робітничого класу СРСР з робітничим класом буржуазних країн; треба організувати політичну допомогу робітничого класу буржуазних країн робітничому класові нашої країни на випадок воєнного нападу на нашу країну, а так само організувати всіляку допомогу робітничого класу нашої країни робітничому класові буржуазних країн; треба всіляко посилити і зміцнити нашу Червону армію, Червоний флот, Червону авіацію, Тсоавіахем. Треба весь наш народ тримати в стані мобілізаційної готовості перед лицем небезпеки воєнного нападу, щоб ніяка „випадковість" і ніякі фокуси наших зовнішніх ворогів не могли застати нас зненацька...

З Вашого листа видно, що т. Уроженко додержується інших, не зовсім ленінських поглядів. Він, виявляється, твердить, що „ми тепер маємо остаточну перемогу соціалізму і маємо повну гарантію від інтервенції і реставрації капіталізму". Не може бути сумніву, що т. Уроженко в корені не має рації. Таке твердження т. Уроженка може бути пояснене лише нерозумінням навколишньої дійсності і незнанням елементарних положень ленінізму, або пустопорожніми хвастощами зарозумілого молодого чиновника. Якщо ми справді „маємо повну гарантію від інтервенції і реставрації капіталізму", то чи потрібні нам після цього сильна Червона армія, Червоний флот, Червона авіація, сильний Тсоавіахем, посилення і зміцнення інтернаціональних пролетарських зв'язків? Чи не краще буде міліарди грошей, які йдуть на посилення Червоної армії, повернути на інші потреби, а Червону армію скоротити до мінімуму, або навіть розпустити зовсім? Такі люди, як т. Уроженко, якщо вони суб'єктивно навіть віддані нашій справі, об'єктивно небезпечні для нашої справи, бо вони своїми хвастощами вільно чи невільно (це все одно!) усипляють наш народ, демобілізують робітників і селян і допомагають ворогам застати нас зненацька в разі міжнародних ускладнень.

Щодо того, тов. Іванов, що Вас, виявляється, „зняли з пропагандистської роботи і поставили питання про перебування в комсомолі", то побоюватись Вам цього не слід. Якщо люди з обкому ВЛКСМ дійсно захочуть уподібнитися чеховському унтер-офіцерові

Digitized by Google

Пришибєєву, можна не сумніватись, що вони програють на цьому. В нашій країні не люблять Пришибєєвих.

Тепер Ви можете судити, чи застаріло відоме місце з книги „Питання ленінізму" в питанні про перемогу соціалізму в одній країні. Я б сам дуже хотів, щоб воно застаріло, щоб не було більше на світі таких неприємних речей, як капіталістичне оточення, небезпека воєнного нападу, небезпека реставрації капіталізму і т. п. Але, на жаль, ці неприємні речі все ще продовжують існувати.

Й. СТАЛІН.

12 лютого 1938 р.

(Надруковано в „Правде" 14/II-1938 р.)

Digitized by Google

XX років Робітничо-Селянської Червоної Армії і Військово-Морського Флоту[1]

К. Є. Ворошилов

Товариші!

Робітничо-Селянська Червона Армія і Військово-Морський Флот разом з усіма народами Радянської держави святкують двадцятиріччя свого існування.

Армія і Флот пролетарської революції протягом двох десятиріч були вірним оплотом нового соціалістичного суспільства і разом з своєю державою безперервно зростали, вдосконалювались і на даний момент являють собою могутню збройну силу перемігшого соціалізму.

У роки громадянської війни Червона Армія і Червоний Морський Флот, являючи собою передовий бойовий загін народу, що бореться, кров'ю відстояли свою Батьківщину і велику справу Жовтневої Соціалістичної Революції. Вони вщент розбили і знищили поміщицько-буржуазну і куркульську контрреволюцію, без останку ліквідувавши всі її озброєні полчища. У тяжких і кровопролитних битвах Червона Армія і Червоний Флот розгромили армії іноземних інтервентів і викинули їх з ганьбою за межі Радянської держави.

Багато десятків тисяч безстрашних бійців віддали своє життя за справу народу, борючись у лавах Червоної Армії і Червоного Військово-Морського Флоту. Імена таких народних героїв, як Чапаєв, Щорс, Руднєв, Пархоменко, Лазо, Дундіч, матрос Железняков і багато інших, постійно житимуть у серцях поколінь. Про них вдячний радянський народ складає свої пісні, про них пишуть і ще писатимуть багато книг. Вони запалюють нашу молодь на подвиги і героїзм і служать прекрасним прикладом безмежної відданості своєму народові, Батьківщині і великій справі Леніна — Сталіна.

Товариші!

7 листопада 1917 року робітники і селяни під проводом партії Леніна — Сталіна скинули уряд поміщиків і капіталістів Росії і взяли владу в свої руки. На світ з'явилась нова радянська соціалістична держава на чолі з Робітничо-Селянським Урядом, яка ще ніколи до

[1] Промова Народного Комісара Оборони маршала Радянського Союзу тов. К. Є. Ворошилова на урочистому засіданні Московської Ради РС і ЧД з участю громадських організацій і військових частин, присвяченому XX-річчю Робітничо-Селянської Червоної Армії і Військово-Морського Флоту.

Digitized by Google

того не існувала. З цього моменту розгорілась справді героїчна боротьба робітничого класу, трудящого селянства і всього чесного, що було в нашому народі, з озвірілою російською контрреволюцією та іноземною інтервенцією. Почалась збройна боротьба нового соціалістичного світу, який щойно народився, проти світу насильства і злочинів — проти світу капіталістичного. Керенські і Гучкови, генерали Краснови, Каледіни, Корнілови, Денікіни і Колчаки — *всі* ці захисники царського самодержавства і капіталістичного ладу, агенти іноземних інтервентів і багато інших душителів російського народу очолили чорні сили контрреволюції і намагались у зародку розгромити і потопити в крові Республіку Рад.

Збройні сили молодої Радянської держави, які складалися в той час з численних, але розрізнених і погано організованих загонів Червоної гвардії, створених робітниками на фабриках і заводах, і окремих частин старої царської армії, які перейшли на сторону пролетарської революції, не могли, розуміється, довго протистояти об'єднаним силам внутрішньої контрреволюції і іноземної інтервенції, що за короткий час охопила всі окраїни Радянської Росії.

Партія Леніна — Сталіна, Робітничо-Селянський Уряд на досвіді кривавої боротьби, що розгорнулася, переконувались у необхідності якнайшвидшого переходу до регулярної Робітничо-Селянської Червоної Армії, яка могла б відстояти справу революції від внутрішньої контрреволюції і успішно відбити численні регулярні війська іноземних інтервентів.

28 січня 1918 року великий Ленін підписав декрет про організацію нової Робітничо-Селянської Червоної Армії, а через 15 днів — другий декрет про розпуск старого морського флоту і створення нового Робітничо-Селянського Червоного Флоту.

Дальші події показали, наскільки мудрі і далекоглядні були ці рішення.

Уже на початок 1919 року внутрішня контрреволюція, не враховуючи іноземних інтервентів, мала понад 700.000 білогвардійських військ, організованих у загони, дивізії, корпуси і армії, керовані найвизначнішими царськими генералами і генштабами найбільших капіталістичних країн. Розгорнулась справжня, кровопролитна, велика війна.

На-смерть перелякане пролетарською революцією в Росії імперіалістичне звір'я всіх величин — від великих слонів до жалюгідних мосьок включно — поспішало на допомогу російській контрреволюції з метою увірвати якнайжирніший шматок, забезпечити собі частку в грабежі радянського народу.

Зняті спеціально з імперіалістичних фронтів і кинуті на нашу територію війська інтервентів, разом з російською контрреволюцією, захоплювали одну за одною частини радянської території. Білорусь і Україна, Північний Кавказ і Закавказзя, Поволжя і Середня Азія,

Digitized by Google

Урал, Західний і Східний Сибір, Забайкалля і Далекий Схід, Курськ, Вороніж, Орел і безпосередні підступи до самого Ленінграда — всі ці райони і міста палали в пожарищі війни, поливались священною кров'ю наших робітників і селян.

Німеччина, Англія, Франція, Італія, США, Японія, Польща, Румунія, Естонія, Латвія, Литва, Чехословаччина, Фінляндія, Греція — ось неповний перелік країн, уряди чиї докладали тоді всіх зусиль, щоб з допомогою своїх військ, вкупі з білими арміями, потопити в крові робітників і селян пролетарську революцію, поневолити наші народи, знищити їх свободу і незалежність, розчленувати і розграбувати по частинах Радянську державу.

Близько 400.000 добірних солдатів, озброєних кращою бойовою технікою, на чолі з не менш добірними офіцерами і генералами, кинутих зазначеними державами з півдня, заходу, півночі і сходу, палили наші міста і села, грабували, вішали і розстрілювали радянський народ,— словом, на ділі демонстрували перед нашим народом свою капіталістичну «цивілізацію» і «культуру».

Успішно боротися, розраховуючи на остаточну перемогу, проти цих сил внутрішньої контрреволюції і іноземної інтервенції могли тільки регулярна, побудована за всіма правилами військової організації Робітничо-Селянська Червона Армія і Червоний Морський Флот.

І наша партія розгорнула титанічну роботу по організації регулярної Червоної Армії і Червоного Військово-Морського Флоту, по створенню міцної бази для бойового постачання бойовим фронтам, що виникли у багатьох місцях.

Неймовірно тяжкі були умови для цієї роботи. Страшенна втома народу від багаторічної імперіалістичної війни, зруйноване і без того неміцне народне господарство, немічна військова промисловість, саботаж старого чиновництва всіх відомств, державного і громадського апарату,— все це, як здавалося багатьом, стояло непереборною перепоною на шляху проваджених партією і Урядом заходів по створенню своїх боєздатних збройних сил.

На додаток до всього сказаного, товариші, всередині самої нашої партії розгорнули зрадницьку роботу троцькістсько-бухарінські елементи, які намагалися з допомогою гучних, а на ділі провокаторських лозунгів, збити з ленінського шляху нашу партію, перешкодити великому Леніну і його вірним соратникам здійснювати єдино правильну політику нашої держави.

«Не мир і не війна», «Священна війна проти всесвітньої буржуазії» — всі ці і подібні їм провокаторські лозунги троцьких, бухаріних та ін. мали лише одну мету — вплутати нашу країну у збройну сутичку з імперіалістами в момент, коли Радянська влада ще не мала своєї міцної армії і тим самим ліквідувати Радянську владу і розчистити шлях для перемоги буржуазії і повної реставрації капіталізму в нашій країні.

Digitized by Google

Але партія Леніна — Сталіна, геніальний Ленін усе перебороли, розгромили цих, як тоді здавалося лівокомуністичних фразерів, а насправді — зрадників і провокаторів, і, не зважаючи на всі труднощі, Робітничо-Селянська Червона Армія і Червоний Флот були створені. У вогні битв жорстокої громадянської війни ці армія і флот складалися в могутню, дисципліновану, непереможну багатомільйонну силу Радянської держави, яка остаточно розгромила вітчизняну контрреволюцію і вщент розбила іноземних інтервентів.

Наша партія вправі пишатися, товариші, що їй удалося створити такі збройні сили перемігшого пролетаріату, які з честю вийшли з тяжкого випробування, відстояли свободу і мирну працю для робітників і селян великого Радянського Союзу.

У чому сила Робітничо-Селянської Червоної Армії і Червоного Флоту

Як могло трапитися, що голодні, змучені імперіалістичною війною робітники і селяни нашої країни в збройній боротьбі перемогли армії царських генералів і міжнародних інтервентів?

Як могло статися, що молода Робітничо-Селянська Червона Армія і Військово-Морський Флот, які чисельно поступалися своїм ворогам і були слабо озброєні, які терпіли нужду в боєприпасах і найнеобхіднішому, перекинули, розбили вщент численні, добре постачені бойовою технікою армії внутрішньої і зовнішньої контрреволюції?

Головна причина блискучих перемог Робітничо-Селянської Червоної Армії і Військово-Морського Флоту полягає в тому, товариші, що робітничий клас і трудяще селянство Росії боролися за свої класові інтереси, за свою кровну справу, що вони, робітники і селяни, зімкнулися в тісний, братерський союз у боротьбі за ці свої класові інтереси, за незалежність своєї Батьківщини, за свою народну владу.

Робітничо-Селянська Червона Армія і Військово-Морський Флот були не тільки військовою, бойовою організацією. Вони одночасно були цілком справжньою організацією нерозривного зв'язку робітників і селян! Тут, у тісній, дружній сім'ї бійців і командирів — кращих синів нашого народу — росла і міцніла в бойових сутичках з ворогами, в умовах бойового похідного життя, непорушна дружба, братерський союз робітників і селян.

Товариш Ленін в одному з своїх звернень до Червоної Армії навесні 1919 р., роз'яснюючи червоноармійцям цілі інтервентів, говорив:

> «Червона армія сильна тим, що свідомо й одностайно йде в бій за селянську землю, за владу робітників і селян, за Радянську владу.
>
> Червона армія непереможна, бо вона об'єднала мільйони трудових селян з робітниками, які навчилися тепер боротися... смі-

Digitized by Google

ливіше й сміливіше ідуть на ворога, знаючи, що близько його поразка».[1]

Робітничо-Селянська Червона Армія і Військово-Морський Флот сильні тим, що вони не протистоять народові, не поставлені над ним, не відгороджені від нього. Вони — самі складаються з кращої частини народу, служать йому, захищають інтереси всього народу, тим самим захищаючи свої власні інтереси.

До лав Червоної Армії і Військово-Морського Флоту завжди йшли передові, свідомі представники робітничого класу й селянства. На всіх етапах громадянської війни, в найтяжчі моменти життя нашої держави, ні на мить не поривався нерозривний, органічний зв'язок Червоної Армії із своїм народом. Армія і Флот безперервно і щедро черпали сили з робітничих і селянських мас, поповнюючи свої лави, що ріділи. Все краще, що було в народі, йшло в Червону Армію, йшло в бій.

Постійною любов'ю і увагою оточував народ свою армію.

Товариш Сталін у своїй промові, присвяченій 10-річчю РСЧА, говорив:

> «Ніде в світі нема таких любовних і дбайливих відносин з боку народу до армії як у нас... Наша армія є єдина в світі, яка має співчуття і підтримку з боку робітників і селян. В цьому її сила, в цьому її міцність». (*Сталін*, Про три особливості Червоної Армії.)

Збройні сили Радянського Союзу були своєрідним акумулятором революційної енергії і ентузіазму мільйонних мас трудящих. Тут, у лавах Армії і Флоту, ця воля, революційна енергія і ентузіазм робітників і селян, організовані і скеровані більшовицькою партією в русло боротьби за Радянську владу, за щастя і нове життя народу, незмінно давали переможні, блискучі результати.

У цьому була, є й буде сила й міць нашої Робітничо-Селянської Червоної Армії і Військово-Морського Флоту. Цього не мають армії капіталістичних країн, призначення яких полягає в тому, щоб захищати інтереси невеликої купки експлуататорів-капіталістів проти інтересів мільйонів трудящих, проти своїх власних інтересів.

Стара царська армія, як і інші буржуазні армії, була оплотом закабалення і пригноблення народів, які населяли царську Росію.

Наша Робітничо-Селянська Червона Армія, розгромивши Колчака і Денікіна, Юденича, Врангеля і інших ворогів трудящих, розбивши й вигнавши в три шиї з меж нашої країни іноземних інтервентів і їх агентуру — буржуазно-націоналістичні уряди, визволяла пригноблені народи і забезпечувала їх політичну і економічну свободу і незалежність. І тому вона була і є близькою і рідною визволеним народам Радянського Союзу.

---

[1] *Ленін*, Твори, т. XXIV, стор. 197.

Digitized by Google

З перших днів свого існування Червона Армія і Військово-Морський Флот будувались і виховувались у дусі справжнього інтернаціоналізму. Інакше і не могло бути. Дітище більшовицької партії, вони цілком сприйняли великі ідеї Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна. Це робило і робить червоноармійців і червонофлотців, наших командирів і начальницький склад свідомими борцями за соціалізм, за справу визволення трудящих усього світу від капіталістичного рабства.

Червоноармійцеві і червонофлотцеві, усьому особовому складові Армії і Флоту чужі почуття расової і національної неприязні, чого не може сказати про себе жодна армія капіталістичних держав. Навпаки, основою духовного і морального виховання солдатів першої-ліпшої капіталістичної армії є шовінізм, прищеплення солдатові національної і расової ненависті і ворожнечі до людей не його нації чи раси.

Червоноармієць і червонофлотець, як і всякий радянський громадянин, поважає трудящих усіх націй і рас, ставиться до них, як до братів по праці, по класу. Саме тому наші бійці, Червона Армія і Червоний Флот користувалися і користуються у трудящих усього світу незмінною любов'ю.

Джерело сили Червоної Армії і Червоного Флоту полягає, нарешті, в тому, що їх створила, своєю кров'ю завжди скріплювала, наша партія, що їх пестували, ними керували товариші Ленін і Сталін. *(Тривалі оплески.)*

Усі блискучі перемоги в громадянській війні, все життя й діяльність Червоної Армії і Флоту нерозривно зв'язані з нашою партією. Військові Ради фронтів і армій, партійні організації, військові комісари і політичні відділи в частинах — ці органи комуністичної партії — були і залишаються тим чудесним цементом, який скріплював і скріплює весь особовий склад армії в єдиний, монолітний, відданий більшовицькій партії і Радянському Урядові бойовий колектив.

Військовий комісар, його організаторська і політико-моральна роль у діючій армії були надзвичайно великі.

«Без військкома ми не мали б Червоної армії»[1], — говорив В. І. Ленін.

Роль комісара в даний час зростає в зв'язку з новими завданнями, які стоять перед Робітничо-Селянською Червоною Армією.

«Військкоми повинні бути душею військової справи»[2], — говорить товариш Сталін.

Це покладає на військового комісара надзвичайно велику відповідальність і вимагає від нього напруженої більшовицької роботи в усіх галузях військової справи.

---

[1] *Ленін*, Твори, т. XXV, стор. 302.

[2] Тези для пропагандистів до XX-річчя РСЧА і Військово-Морського Флоту. „Правда" від 16/II-1938 р.

Digitized by Google

Військовий комісар повинен в усе вникати і неодмінно вивчати і знати доручену йому справу. Без справжніх політпрацівників і військових комісарів у нас не може бути тієї Робітничо-Селянської Червоної Армії, яка нам потрібна для боротьби і перемог над капіталістичними, фашистськими арміями в разі їх нападу на Радянську країну.

І в роки громадянської війни, і в період мирного будівництва партія Леніна — Сталіна, її кращі люди, поставлені на різні пости в лавах Червоної Армії, забезпечували їй боєздатність, успіхи і поступальний рух.

Величезна і різноманітна роль у боротьбі і будівництві Робітничо-Селянської Червоної Армії і Червоного Флоту видатних пролетарських революціонерів, вірних синів партії Леніна — Сталіна, незабутньої пам'яті наших друзів — Фрунзе, Дзержинського, Кірова, Куйбишева і Орджонікідзе. Діла і подвиги цих випробуваних борців і будівників нашої великої соціалістичної держави і її збройних сил служитимуть прикладом для сучасних і майбутніх поколінь. Пам'ять про них для всіх трудящих священна!

У роки громадянської війни наша партія перетворила більшу частину своїх лав у військових організаторів і бійців. Вона роз'ясняла червоноармійським і червонофлотським масам цілі і завдання збройної боротьби, згуртовувала їх навколо зрозумілих і дорогих їм лозунгів і показувала приклади справжнього героїзму в боротьбі за їх здійснення.

За далеко неповними даними на лютий 1919 року, тобто через рік після видання Ленінських декретів про організацію збройних сил країни, в Червоній Армії і Флоті було вже 1.500 партійних осередків.

У серпні 1919 року число комуністів діючої армії перевищувало 120.000 чоловік. У «партійний тиждень», який проходив у Червоній Армії і Флоті в жовтні — грудні 1919 року, до комуністичної партії вступило близько 25% усієї Робітничо-Селянської Червоної Армії і Військово-Морського Флоту.

Якщо взяти до уваги, товариші, воєнно-політичне становище Радянської Республіки того часу, коли вогняне кільце контрреволюції і іноземної інтервенції, весь час стискуючись, загрожувало самому серцеві пролетарської революції — Москві, коли злигодні війни дійшли до свого кульмінаційного пункту, коли голод, тиф та інші страхіття гуляли по радянській землі, стане зрозумілим, яким безмежним довір'ям і любов'ю користувалася наша партія у бійців і командирів Червоної Армії і Червоного Флоту. Фактом свого вступу до лав нашої партії величезна маса бійців підкреслювала свою безмежну відданість справі пролетарської революції, свою цілковиту готовість боротися в лавах партії за владу Рад, за справу соціалізму до кінця, до цілковитої перемоги над капіталістами і поміщиками, куркулями і інтервентами.

Digitized by Google

На початок 1920 року в Червоній Армії і Флоті вже налічувалося близько 300.000 комуністів і кандидатів, тобто більша половина всієї нашої партії. Цей трьохсоттисячний масив комуністів, керований Леніним і Сталіним, і був, кінець-кінцем, тією організуючою і спрямовуючою силою, яка створила могутність і незламність Робітничо-Селянської Червоної Армії і Військово-Морського Флоту і визначила наперед остаточну нашу перемогу.

Великий Ленін з винятковою увагою і з особливим піклуванням ставився до всього, що стосувалося організації збройних сил пролетарської диктатури. Під його особистим керівництвом розв'язувалися всі найважливіші питання організації і комплектування, політроботи, постачання і бойової діяльності Червоної Армії. Ленін часто особисто давав конкретні вказівки у найрізноманітніших питаннях мобілізації, організації революційної активності мас для забезпечення перемоги. Він неухильно і уважно стежив за тим, щоб фронти задовольнялися по можливості всім необхідним. Він провадив безперервне ділове, завжди актуальне листування з багатьма політпрацівниками, командирами, установами армії і флоту. Він хотів усе знати — що робиться на фронтах, в арміях, в окремих частинах. Він в усе вникав.

Проте, стежити, впливати на бойові фронти він міг тільки через своїх вірних, відданих справі і йому, нашому Леніну, людей. *Найближчим соратником і постійним військовим радником Леніна був товариш Сталін. (Бурхливі оплески.)*

Протягом трьох років громадянської війни товаришеві Сталіну довелося довго працювати на різних бойових фронтах. Не було майже ні одної бойової ділянки, де б не побував або не працював товариш Сталін. А там, де воєнне становище ставало тяжким, кризовим, він з'являвся, як правило, обов'язково. Ленін прекрасно знав, що тільки Сталіну під силу справитися з завданнями, які виникали в зв'язку з небезпекою, а іноді й з загрожуючою катастрофою на фронті. І Ленін в цьому ні разу не помилився. *(Тривалі оплески.)*

Робітничо-Селянська Червона Армія і Військово-Морський Флот перемагали, були і залишаються сильними тому, що вони, крім бойової техніки, озброєні ще великими ідеями Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна, що кожний крок їх діяльності був пронизаний впливом нашої партії, що ними в громадянській війні керували великі стратеги пролетарської революції Ленін і Сталін. *(Оплески.)*

РСЧА росла і міцніла разом з ростом усієї країни

Червона Армія і Військово-Морський Флот протягом усіх 20-ти років будувалися й удосконалювалися під керівництвом партії і уряду, під зірким і безпосереднім наглядом нашого Сталіна і тепер є цілком сучасними, технічно добре оснащеними збройними силами, гідними

Digitized by Google

тих історичних завдань, які покладені на них нашою партією і Робітничо-Селянським Урядом. *(Оплески.)*

Величезні досягнення в будівництві збройних сил нашої країни за 20 років ми маємо тому, що в самому соціалістичному ладі закладені необмежені можливості розквіту всіх продуктивних сил Радянської держави; тому, що сама соціалістична держава за 20 років виросла в могутню, культурну, безперервно процвітаючу соціалістичну державу.

За дві сталінських п'ятирічки в житті нашої країни багато чого і докорінно змінилося.

Ці роки були роками бурхливого зростання нашої соціалістичної індустрії і колгоспного сільського господарства. За ці роки організовано заново або дістали величезний розвиток цілий ряд найважливіших галузей промисловості.

Усе це безпосередньо і прямо відбилося на оснащенні та озброєнні Армії і Флоту; усе це продовжує служити надійною і міцною базою безперервного зростання і удосконалення наших збройних сил.

Товариші! Ми всі добре знаємо, що таке сучасні армії буржуазних, імперіалістичних країн.

Це насамперед бойові машини найрізноманітніших конструкцій і бойового призначення. Ще не так давно окремі буржуазні військові спеціалісти — апологети танків і авіації — так захоплювалися машиною, що побачили в ній панацею від усіх лих, навіть від неминучих прийдешніх революцій. Вони бачили в бойових машинах звільнення від необхідності мати багатомільйонні армії, що, як тепер уже добре відомо, не завжди неремстиві і покірливі; мріяли про малі машинізовані армії, укомплектовані надійним, вірним пануючому буржуазному ладові особовим складом. Крім писання і розмов, проте, нічого з цього не вийшло. Тепер визнане і проводиться в життя всіма урядами і генеральними штабами капіталістичних країн правило: якомога більше бойових машин і сучасної зброї, але обов'язково і найбільша армія, яку тільки в силах мати дана буржуазна держава. Подивимося, як тільки при цьому розв'язуватиметься імперіалістами питання щодо небезпеки можливих «неприємних непорозумінь» (читай революцій), неминуче зв'язаних з великими мобілізованими арміями, але це вже їх справа.

Імперіалістична буржуазія, особливо фашистська її частина, у питаннях озброєнь, можна сказати, закусила вудила. Тепер уже не гонитва між буржуазними державами в справі озброєнь, а виникла і триває якась дика скачка. Витрачаються безумні кошти на озброєння, і все ж усі не перестають кричати: мало, мало, давай більше!

У безумному ажіотажі озброєнь буржуазія організує світову бійню, яка готова вибухнути в перший-ліпший момент. Організована і роздута фашистськими країнами — на Заході і Сході — воєнна пожежа загрожує поширитися і охопити увесь світ.

Digitized by Google

Під постійною загрозою нападу перебуває наша Радянська країна. Її бояться, її найбільше ненавидять імперіалісти, вона поперек горла стала фашистським вождям і верховодам. Вони готові втопити нас у ложці води.

Наша Армія і Флот, товариші, існують не для агресії. Тепер це відомо і малій дитині. Вони не збираються нападати на кого б то не було. Але зірко стежити, пильно спостерігати події, які відбуваються, бути готовими кожну мить знищити ворога, не допустивши його перейти наші кордони, це їх прямий і священний обов'язок. Армія і Флот покликані боронити свою Радянську, соціалістичну державу. Але вони, на жаль, не можуть перешкодити першій-ліпшій буржуазній армії, або групі їх напасти на нашу Батьківщину іншим шляхом, як тільки протиставити їм свою міць і силу. Ось чому наша Армія і Військово-Морський Флот не можуть, не мають права бути гірші, слабкіші в будьякому відношенні, ніж армії і флоти своїх капіталістичних сусідів.

Наші збройні сили приведені в належний бойовий порядок, вони машинізовані не гірше, ніж у першій-ліпшій капіталістичній країні. Ми знаємо, що партія і Уряд, наш мудрий Сталін і надалі робитимуть усе, щоб наші Армія і Флот безперервно одержували високу бойову техніку, отже, щоб збройні сили соціалізму були найбільш могутніми, найбільш машинізованими і тому ніколи, ніде і ніким не переможеними. *(Тривалі оплески.)*

Сухопутні сили

Наші стрілецькі війська мають цілком сучасне і в потрібній кількості озброєння.

Оснащеність бойовою технікою і озброєння нашої стрілецької дивізії в даний час стоїть на належному рівні і не поступається перед дивізіями найпередовіших капіталістичних країн.

Піхотні війська Червоної Армії заслуговують того, щоб ними пишалась уся Радянська країна.

Скільки б ми не мали танків, авіації і інших найновіших засобів боротьби, піхота покищо лишається основним родом військ. Без піхоти ні танки, ні авіація, ні кіннота розв'язати цілком завдань боїв і війни не можуть.

Наші скромні, але прекрасні стрільці й командири і на маневрах, і при охороні радянських кордонів показують зразки бойової виучки, самовідданості, витривалості, рухливості, стійкості і високої бойової готовості. Ми знаємо, що героїчні стрілецькі війська, не зважаючи на погане озброєння і оснащення, були головною і переможною силою в громадянській війні. Вони і надалі залишаться грізною силою для ворога, надійним охоронцем Радянської Республіки.

Digitized by Google

Артилерія

Артилерія, не зважаючи на наявність нових серйозних бойових засобів придушення, як танки і авіація, залишається одним з найважливіших родів військ у сучасній війні. Це положення цілком підтверджується іспанською і японо-китайською війнами, де артилерія, судячи з даних преси, займає одне з головних місць у бойових операціях. Через те нами, поряд з розвитком нових родів військ, артилерії завжди приділялась і приділяється особливо велика увага. Досить сказати, що цією справою безпосередньо і щільно займається сам товариш *Сталін.* *(Бурхливі оплески.)*

Особовий склад нашої артилерії цілком підготовлений і добре знає свою справу. Бути добрим артилеристом, особливо артилерійським командиром, означає бути всебічно освіченою людиною.

Мабуть, жодний рід зброї не вимагає від командира і бійця такої дисципліни розуму, волі і знань, як артилерія. Робітничо-селянські командири і бійці Червоної артилерії, не покладаючи рук, працюють над своїм удосконаленням і добиваються непоганих результатів. Наша артилерія зростає, вдосконалюється і знаходиться на висоті великих, бойових завдань, які стоять перед нею.

Кіннота

Кіннота в усіх арміях світу переживає, вірніше уже пережила, кризу і в багатьох арміях майже зійшла нанівець. Досвід світової, позиційної війни і особливо післявоєнний розвиток авіації, танків і насичення сучасних бойових фронтів артилерійським і кулеметним вогнем,— все це, разом узяте, привело генеральні штаби багатьох капіталістичних країн до переконання, що кіннота в майбутній війні не знайде свого місця.

Ми стоїмо на іншій точці зору. Розуміється, умови для дій кінноти в майбутніх війнах будуть різко відмінними порівняно з тим, що було раніше, і стара горда назва цариці полів тепер не зовсім до неї підійде. Це все безперечно, особливо для західних країн. Проте, ми переконані, що наша доблесна кіннота ще не раз змусить про себе говорити, як про могутню і переможну Червону кавалерію. Наша кіннота цілком і відповідно до сучасних умов реорганізована. Вона не беззахисна проти авіації і танків і побудована так, що і у взаємодії з іншими родами військ і самостійно може розв'язувати серйозні бойові завдання. Наші кордони, товариші, неосяжні, і ворогів у Радянської держави чимало. Отже, Червоній кінноті, її доблесним бійцям і командирам буде де прикласти свої зусилля і ділом довести, що Червона кавалерія, як і раніше, є переможною і нищівною збройною силою і може і буде розв'язувати великі завдання на всіх бойових фронтах. *(Оплески.)*

Digitized by Google

Механізовані війська і танкові частини

Мотомеханізовані і танкові частини ми будуємо, виходячи з досвіду імперіалістичної війни і врахування досвіду воєн Іспанії і Китая. Ми враховуємо також і своєрідність і особливості наших кордонів, беремо до уваги також зміни в організації інших родів військ.

На даний момент ми маємо досить порядні в кількісному і якісному відношенні мотомеханізовані і танкові війська.

Особовий склад цих військ щодо знання своєї техніки і витривалості на всіх навчаннях і маневрах незмінно показує себе гідним дорученої їм цієї могутньої зброї. Доблесні танкісти володіють своїми танками прекрасно, нерідко прямо художньо, знають і люблять свою справу. Танкові війська відіграватимуть на війні, як це має місце в Іспанії і Китаї вже тепер, велику й серйозну роль.

Я можу вас запевнити, товариші, що танкові війська Робітничо-Селянської Червоної Армії завжди в повній готовості виступити на захист своїх кордонів, кинутись на озброєні сили ворога, який нападе на нашу Батьківщину. *(Оплески.)*

Хемічні частини

Вони мають оборонне значення. Як відомо, в 1925 р. ми в Женеві підписали протокол, який забороняє використання хемічної і бактеріологічної зброї на війні. Радянська держава взяті на себе міжнародні зобов'язання виконує неухильно. На жаль, інакше дивляться на такого роду акти деякі інші держави і уряди. Особливо небезпечний погляд на цей предмет у фашистських держав. Ось чому і нам доводиться програму навчання хемічних військ доповнювати розділами, які виходять за рамки підготовки частин тільки до захисту від хемічного нападу. Ми не хочемо, не маємо права бути захопленими зненацька.

Хемічні частини йдуть нога в ногу з іншими родами військ і працюють багато і непогано, і, якщо колинебудь агресивному ворогові здумається окропити наші війська хемічними засобами, він дістане у відповідь ту ж страшну хемію на свою власну голову. *(Бурхливі оплески.)*

Військово-повітряні сили

Партія, Уряд і особливо персонально товариш Сталін завжди приділяли і незмінно приділяють велику увагу розвиткові військово-повітряних сил. Авіаційним частинам у майбутніх війнах відводиться, як відомо, серйозна, різностороння, у тому числі і велика самостійна роль. На них будуть покладені завдання не тільки комбінованих у взаємодії з іншими родами військ ударів, їм буде надане розв'язання і самостійних стратегічних завдань. Уже тепер Франко в Іспанії,

Digitized by Google

японці в Китаї використовують свої авіасили не тільки як допоміжні засоби, але намагаються розв'язувати і великі оперативні завдання.

Сучасна авіація при її великому радіусі дій стає засобом, з допомогою якого перший-ліпший агресор може здійснити напад на іншу державу, коли йому здумається, навіть не маючи з нею спільних кордонів.

Радянський Союз має кордони з багатьма капіталістичними країнами. Ми повинні бути завжди і як слід напоготові. Ми зобов'язані уважно придивлятися і стежити за розвитком авіації за кордоном. У гонитві озброєнь між буржуазними країнами найшаленіша гонитва відбувається в галузі будівництва авіації. Буржуазні країни, особливо фашистські, не шкодують ні коштів, ні зусиль, щоб безперервно збільшувати свої і без того вже величезні авіаційні сили, щоб бути сильніше один одного. Само собою зрозуміло, товариші, ми ні в яких змаганнях і гонках не беремо участі. Проте, ми не залишаємося сліпими і глухими до того, що відбувається за рубежем. Ми робимо все, щоб Військово-Повітряний Флот Радянського Союзу був на висоті, на якій він повинен бути. Я мушу сказати, що Повітряні Сили не відстають від інших наших, старіших родів військ, а де в чому їх випереджають. Ця справа також перебуває під особистим і неухильним керівництвом товариша Сталіна. *(Оплески.)*

Наші прекрасні льотчики — гордість радянського народу — на радянських літаках не раз показали себе справжніми героями. Наші льотчики володіють цілком, по-справжньому технікою авіаційної справи; вони знають і люблять її, як належить знати і любити свою справу усякому чесному партійному і непартійному більшовикові, усякому чесному бійцеві РСЧА.

Радянські льотчики, сильні духом, з неухильною сталінською волею, ділом доводять, на що вони здатні. Льотчики — Герої Радянського Союзу стають визнаними героями і за межами нашої батьківщини. Вони — переможці неприступних повітряних просторів — уособлюють собою духовну силу, спокій і неухильну волю радянського народу і бойову міць нашої Червоної Армії і Військово-Морського Флоту. *(Тривалі оплески.)*

Інші роди військ

У складі РСЧА і Військово-Морського Флоту, поряд з основними родами військ, є війська допоміжного призначення,— війська зв'язку, інженерні, залізничні, протиповітряної оборони та ін. Про них мало говорять, вони скромні, але це не менш потрібні, а головне — не менш хороші, ніж перші-ліпші інші війська. Люди і тут, як правило, прекрасні, багато працюють і знають свою справу.

Digitized by Google

Морський флот

Капіталістичні країни, поряд з посиленням своїх сухопутних і повітряних сил, продовжують форсовано і посилено озброюватися на морі.

Наша країна на десятки тисяч кілометрів обмивається морями і океанами. Охороняти радянські береги справа не легка. Тому партія і Уряд приділяють нашому Військово-Морському Флотові і береговій обороні особливо серйозну увагу.

Тепер Військово-Морський Флот являє собою величину серйозного значення. Він уже настільки сильний, щоб надійно охороняти усі наші близькі і далекі морські кордони. Волею партії і Радянського Уряду, під безпосереднім наглядом і контролем товариша Сталіна, вжито заходів до того, щоб наш Військово-Морський Флот у найближчі роки виріс, став на рівень тих завдань, які стоять перед країною по захисту своїх морських кордонів.

З метою дальшого розвитку Морського Флоту партія і Уряд визнали за потрібне виділити Військово-Морські Сили у самостійний загальносоюзний Народний Комісаріат Військово-Морського Флоту.

Військово-Морський Флот, його чудові кадри — червонофлотці, командири і політпрацівники завжди являли собою кращу бойову частину збройних сил Радянського Союзу. Тепер же, коли Військово-Морський Флот став самостійним Народним Комісаріатом, його чудові люди зробили все, а значить те, що треба, щоб у невеликі строки добитися великих результатів по будівництву могутнього Червоного Військово-Морського Флоту. *(Оплески.)*

Ми прекрасно знаємо особовий склад морських сил, знаємо його наполегливість, бойовий гарт, безмежну відданість справі соціалізму, справі партії Леніна — Сталіна, і ми переконані в успішному розв'язанні Народним Комісаріатом Військово-Морського Флоту, на чолі з Петром Олександровичем Смірновим, усіх поставлених перед ним завдань. *(Оплески.)*

Товариші! Вся наша соціалістична індустрія і Народний Комісаріат Оборонної Промисловості в першу чергу провели і продовжують вести гігантську роботу по оснащенню і озброєнню своїх Червоної Армії і Військово-Морського Флоту.

На основі перемог двох сталінських п'ятирічок, проведена корінна технічна реконструкція наших збройних сил. Соціалістичні фабрики і заводи дали і дають Червоній Армії і Військово-Морському Флотові сучасну бойову техніку всіх назв і призначення.

Сьогодні, в день свого ювілею, Червона Армія і Військово-Морський Флот висловлюють свою червоноармійську подяку всім стахановцям робітникам, інженерам, технікам і керівникам, особливо військової промисловості, які так багато і блискуче попрацювали для

Digitized by Google

створення бойової могутності збройних сил Радянського Союзу. *(Оплески.)* Червона Армія і Військово-Морський Флот обіцяють уміло володіти всією зброєю, яку вони одержують, і якщо ворог примусить застосувати її на ділі — взяти з неї всю її нищівну здатність. *(Оплески.)*

Червоноармійці, червонофлотці, командири і начальники

Товариші!

Сила і бойова міць Червоної Армії і Червоного Флоту полягають не тільки і навіть не стільки в озброєнні і спеціальній техніці, скільки в радянських людях, кадрах армії — командному, начальницькому і політичному складі та рядових бійцях.

«Кадри вирішують все» — говорить товариш Сталін. І якщо це незаперечна істина взагалі, то стосовно до озброєних сил нашої країни ця істина помножується на специфіку ролі і значення людей, кадрів у війні.

Що ж собою являють кадри наших збройних сил тепер? Я гадаю, що мені нема потреби доводити, що бійці, командири і політпрацівники Червоної Армії і Військово-Морського Флоту — це кращі сини свого народу, люди, які душею, всім життям віддані своїй великій Батьківщині, люди, які напружено і небезуспішно працюють над собою, щоб повністю володіти дорученою їм справою і бути справжніми борцями за велику справу соціалізму, бути завжди і як слід готовими захистити свою Батьківщину.

Однією з основних труднощів у перші роки будівництва збройних сил було створення своїх, підготовлених у військовому відношенні, командних і начальницьких кадрів.

Командні посади в роки громадянської війни заміщались солдатами, унтер-офіцерами, офіцерами старої армії, а часто і просто передовими робітниками і селянами, хоч вони і не мали ніякої військової підготовки. Але з того часу багато води уплило, і колишні царські солдати, унтери, колись прості робітники і селяни перетворились в освічених червоних командирів і начальників, які знають військову справу.

Робітничо-Селянська Червона Армія і Військово-Морський Флот тепер мають дванадцять спеціальних вищих навчальних закладів, які випускають щороку не одну тисячу командирів, інженерів, лікарів і інших спеціалістів військової справи.

Військові училища за останні 10 років дають Армії і Флотові щороку десятки тисяч командирів і техніків.

Одним з найістотніших досягнень у справі формування командних кадрів ми вважаємо створення потрібного кадру міцних, знаючих, політично грамотних молодших командирів. Наш молодший командир це не тільки найближчий для червоноармійця дбайливий начальник. Це

Digitized by Google

його постійний товариш, учитель і друг у бойовій учбі і роботі. Молодший командир на війні відіграватиме надзвичайно велику і дуже важливу роль. Ці кадри ми всіма способами ростимо і вдосконалюємо. Багато сотень і тисяч з них дістають потрібну підготовку і стають лейтенантами.

Боєць Червоної Армії і Флоту був завжди, а за останні роки став особливо знаючим свою справу воїном, дисциплінованим солдатом революції, відданим своїй Батьківщині і справі соціалізму. Не боячись впасти в перебільшення, прямо скажу — кращих людей, ніж наші червоноармійці і червонофлотці, важко видумати.

Наш командир усіх ступенів і рангів і червоноармієць та червонофлотець — це брати по класу. Їх інтереси єдині, вони служать одній великій справі соціалізму, однаково борються за свій народ, за свою велику Радянську Батьківщину. Вони являють собою одну згуртовану братерську сім'ю.

Люди Червоної Армії — це передові люди нашої країни.

Солдат буржуазної армії викреслюється з життя трудового колективу. Буржуазні закони спрямовані на те, щоб вберегти армію від стороннього впливу. Армія поза політикою — говорить брехливий девіз буржуазії.

Поза політикою тільки солдатська маса, вона позбавлена і громадянських прав і будьякого впливу на державне життя, але зате вона — слухняне знаряддя в руках правлячої буржуазії і вірного їй начальства.

Наша армія і флот живуть повним життям своєї країни. В першому Радянському парламенті — Верховній Раді СРСР — 86 чоловік депутатів від Червоної Армії і Червоного Флоту. Разом з іншими представниками трудящих вони покликані вирішувати долю Радянської держави, управляти багатомільйонною радянською країною.

Бійці і командири, перебуваючи в Червоній Армії і Флоті, не перестають бути борцями і будівниками свого життя. Більше того. В Червоній Армії люди розвивають і зміцнюють ті риси, які властиві новій соціалістичній людині. Молодий робітник, селянин або службовець за роки військової служби змінюється до невпізнання. На момент залишення ним лав Червоної Армії і Флоту він стає вже політично зрілою людиною, з потрібним запасом знань, з культурним кругозором, відданою справі комунізму, справі своєї соціалістичної Батьківщини. Він іде в запас армії дисциплінованим трудівником, будівником своєї соціалістичної Батьківщини і свого людського щастя.

Червона Армія і Червоний Флот є школою соціалістичної культури і соціалістичної освіти.

Вони мають багатющу сіть найрізноманітніших культурно-освітніх закладів, забезпечують можливість бійцеві і командирові безперервно розвиватись. Будинки Червоної Армії і Флоту, клуби і бібліотеки — це, по суті справи, своєрідні червоноармійські і червонофлотські універ-

Digitized by Google

ситети, де розгорнуті різносторонні види учби — військової, політичної і загальноосвітньої.

Ми з подякою відмічаємо велику і цінну допомогу в цій справі Червоній Армії і Флотові людей науки і мистецтва — шефів РСЧА і Флоту — своїми лекціями, доповідями і показом кращих зразків радянського мистецтва. *(Оплески.)*

Бійці, весь особовий склад РСЧА і Військово-Морського Флоту знають, що тільки будучи культурними, політично свідомими, вони можуть забезпечити вміле і всебічне використання технічної моці країни і армії для якнайскорішої перемоги в майбутніх битвах з імперіалістами, фашистами за свою Батьківщину, за соціалізм.

Люди Червоної Армії і Військово-Морського Флоту — стійкі і надійні захисники нашої Батьківщини. Вони наполегливо працюють над зміцненням боєздатності і могутності збройних сил своєї країни. Не одна тисяча з них відзначена Радянським Урядом вищими державними нагородами.

У лавах Червоної Армії — 55 Героїв Радянського Союзу. *(Оплески.)* А бути героєм серед нашого героїчного народу — це доля найбільш передових з багатьох тисяч кращих людей Радянського Союзу.

Джерелом героїзму, хоробрості, сміливості і відваги бійців і командирів Червоної Армії і Флоту є їх відданість справі нашої Комуністичної Партії, їх безмежна любов до своєї Батьківщини, до свого народу і великого Сталіна.

Кадри збройних сил Союзу РСР сильні своєю більшовицькою ідейністю і соціалістичною свідомістю. Цією соціалістичною свідомістю і розумінням революційних завдань Червону Армію озброює наша більшовицька партія та її армійська організація.

В. І. Ленін і товариш Сталін не раз вказували, що перемоги Червоної Армії на фронтах громадянської війни були можливими завдяки самовідданості армійських комуністів і тій роботі по соціалістичній освіті та організації мас, яку партійні організації, політоргани і військові комісари проводили серед червоноармійців і командирів.

Наша армійська партійна організація являє собою тепер численний, міцно згуртований і відданий справі Леніна — Сталіна бойовий загін нашої партії. Він є політико-моральним стрижнем, який організує життя, всю діяльність збройних сил.

Найближчим помічником армійської парторганізації в її великій і різносторонній роботі є Ленінський Комсомол, який налічує в армії до півмільйона чоловік. *(Оплески.)* Комсомольці Червоної Армії та Військово-Морського Флоту це — чудовий золотий фонд оборони держави трудящих. Вони йдуть нога в ногу з партійцями, показують прекрасні зразки наполегливості в досягненні поставлених цілей, у вмінні переборювати всі і всілякі труднощі, в міцному освоєнні дорученої їм справи, в безмежній відданості більшовицькій партії і своїй соціалістичній Батьківщині.

Digitized by Google

Всесоюзний Ленінський Комсомол, шефствуючи над Військово-Морським Флотом і Повітряними Силами, подає їм велику і всебічну допомогу в справі виконання ними своїх завдань.

Військові Ради округ, флотів, політоргани і військові комісари в частинах і установах Армії і Флоту провадять велику і напружену роботу по політичному обслуговуванню бійців і командирів, по керівництву партійним і громадським життям збройних сил. Їх завдання і роль величезні тепер, в умовах мирного часу, вони зростуть ще в більшій мірі під час війни.

Товариші!

Ми оточені з усіх боків капіталістичними країнами,— про це не раз говорив Ленін, про це невтомно говорить товариш Сталін. Капіталістичні країни це — інший, завжди і неминуче ворожий світ нашій країні, країні соціалізму, державі робітників і селян.

Тому наші класові вороги, в першу чергу і особливо фашисти, прекрасно розуміючи роль кадрів Червоної Армії і Флоту в справі захисту соціалістичної Батьківщини, робили і будуть в дальшому робити все, ні перед чим не зупиняючись, щоб мати доступ в їх середовище, мати в них свою агентуру, шпигунів, зрадників і диверсантів.

Так воно і сталось

Фашистським і іншим провокаторам і розвідникам удалось запустити свої щупальця у лави Робітничо-Селянської Червоної Армії і Військово-Морського Флоту.

Протягом ряду років в Червоній Армії і Військово-Морському Флоті, притаївшись, орудували такі запеклі зрадники Батьківщини, шпигуни, як Тухачевський, Гамарнік, Якір, Уборевич, Орлов, Корк, Лудрі, Ейдеман, Сівков і немало інших, не менш запеклих і підлих зрадників.

Ця военно-фашистська банда довго і старанно приховувала свої зрадницькі справи. Вона орудувала нишком, зраджуючи і продаючи свою Батьківщину, свою Армію і Флот.

За зраду проти Батьківщини, за зраду проти Робітничо-Селянської Червоної Армії военно-фашистські бандити, зрадники і шпигуни зазнали заслуженої кари. Вони зметені з лиця землі, знищені. *(Тривалі оплески.)*

Червона Армія після знищення военно-фашистської банди і очищення своїх лав від продажної, зрадницької мерзоти стала незмірно міцнішою, ще більш ніж будьколи монолітною і спаяною навколо партії Леніна — Сталіна, навколо нашого Робітничо-Селянського Уряду. *(Оплески.)*

Робітничо-Селянська Червона Армія і Військово-Морський Флот були і завжди будуть невід'ємною, складовою частиною свого великого радянського народу.

Всім, хто мріяв через зрадників і шпигунів, які підло обманули народ і армію, послабити міць збройних сил Радянського Союзу,

Digitized by Google

зробити підкоп під міць нашої держави, ми скажемо: — прорахувалися, панове! ваша карта ще раз і остаточно бита! *(Бурхливі оплески.)*

А тих, чия порочна душа здатна на зраду проти Батьківщини, на яку б то не було угоду з класовим ворогом, ми попереджаємо — зрада, запроданство, шпигунство і все схоже на ці мерзенні злочини проти народу, держави, будуть завжди і обов'язково кінчатися для них ганебною смертю.

Товариші!

Класовий ворог хитрий, зухвалий і підступний — це всім добре відомо. Він не склав і ніколи не складе своєї отруєної зброї. Ми не маємо тому права впадати в благодушність, маніловщину. Ми — військові люди — повинні і будемо в сто раз пильніші, обачніші, уважніші до оточуючих, краще будуватимемо нашу роботу і тим забезпечимо ще більш бурхливе зростання всіх сторін життя, будівництва і удосконалення наших Робітничо-Селянської Армії і Військово-Морського Флоту.

Командирам, начальникам і особливо політорганам і комісарам слід пам'ятати і ніколи не забувати, що тільки більшовицькою пильністю в сполученні з напруженою, розумною, організованою роботою ми забезпечимо себе від проникнення в наше середовище іноземних розвідок, тільки цим шляхом вбережемо себе від мерзенних спроб класових ворогів отруювати своєю отрутою слабих духом. Політоргани і комісари працюють багато, але повинні працювати ще більше, ще чіткіше, ще краще. Вони повинні і будуть працювати по-сталінському. *(Оплески.)*

Червона Армія і Військово-Морський Флот свої завдання виконають цілком

Товариші!

Радянський Союз оточують з усіх боків капіталістичні держави. Радянський Союз — єдина покищо на землі держава робітників і селян. Вона, наша соціалістична держава, як передовий аванпост людства, стоїть на завойованих у старого капіталістичного світу позиціях, у цьому величезна заслуга наших робітників і селян. Але, будучи покищо єдиною країною соціалізму, вона підпадає завжди небезпеці воєнного нападу ззовні.

Товариш Сталін цими днями у своїй відповіді комсомольцеві тов. Іванову сказав, між іншим, таке:

> «Насправді було б смішно і безглуздо закривати очі на факт капіталістичного оточення і думати, що наші зовнішні вороги, наприклад, фашисти не спробують при нагоді вчинити на СРСР воєнний напад. Так можуть думати тільки сліпі хвальки або приховані вороги, які бажають усипити народ».

Цими словами товариша Сталіна сказано все.

Digitized by Google

Наймиролюбніша політика нашого Уряду і народу не може гарантувати нас від агресій.

Наш народ, його могутня соціалістична держава, Робітничо-Селянська Червона Армія і Військово-Морський Флот — ось ті сили, які є єдиною перешкодою для агресивної, особливо для фашистської частини буржуазії, що готується обрушитися війною проти нашої Батьківщини.

У тій же відповіді комсомольцеві тов. Іванову товариш Сталін сказав:

«Треба всіляко посилити і зміцнити нашу Червону Армію, Червоний флот, Червону авіацію, Тсоавіахем. Треба весь наш народ тримати в стані мобілізаційної готовості перед лицем небезпеки воєнного нападу, щоб ніяка «випадковість» і ніякі фокуси наших зовнішніх ворогів не могли застати нас зненацька...».

Ось політичне євангеліє і програма дій для нашої держави, для всього народу в галузі зовнішньої політики, в справі захисту себе від воєнних нападів. *(Оплески.)*

Робітничо-Селянська Червона Армія і Військово-Морський Флот — весь особовий склад збройних сил Радянського Союзу, прислухаючись до слів товариша Сталіна, робитимуть все від них залежне, щоб ще більше посилити й зміцнити свої лави, ще впертіше працювати над удосконаленням своєї бойової моці і бути незмінно готовими і неодмінно здатними не тільки дати належну відсіч якому завгодно ворогові де б він на нас не напав, але й знищити його, не допускаючи на свою радянську землю. *(Оплески.)*

Товариші!

Наші збройні сили — це тільки передовий загін 170-мільйонної армії бійців за справу соціалізму, за велику справу Леніна — Сталіна. Вони в авангарді свого могутнього народу покладені на них Урядом, партією, великим Сталіним завдання виконають повністю. *(Оплески.)*

Хай живуть наші доблесні Робітничо-Селянська Червона Армія і Військово-Морський Флот! *(Тривалі оплески.)*

Хай живе великий, могутній і непереможний радянський народ! *(Тривалі оплески.)*

Хай живе славна непереможна партія, партія Леніна — Сталіна! *(Бурхливі оплески.)*

Хай живе наш великий Сталін! *(Бурхливі оплески, які довго не стихають, всі встають, вигуки: «Ура товаришеві Сталіну!», «Хай живе Маршал країни соціалізму товариш Ворошилов!». Всі присутні влаштовують овацію товаришеві Сталіну.)*

Digitized by Google

Про затвердження „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР“

Постанова V-ої Сесії Центрального Виконавчого Комітету УРСР XIII-го скликання

Центральний Виконавчий Комітет УРСР постановляє:

Затвердити „Положення про вибори до Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки“.

Голова Центрального Виконавчого Комітету УРСР Г. ПЕТРОВСЬКИЙ.

В. о. секретаря Центрального Виконавчого Комітету УРСР А. КИСЕЛЬОВ.

21 лютого 1938 р., м. Київ.

Digitized by Google

Положення про вибори до Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки

РОЗДІЛ I

ВИБОРЧА СИСТЕМА

Стаття 1. На підставі статті 133 Конституції УРСР вибори депутатів до Верховної Ради УРСР провадяться виборцями на основі загального, рівного і прямого виборчого права при таємному голосуванні.

Стаття 2. На підставі статті 134 Конституції УРСР вибори депутатів є загальними: всі громадяни УРСР, які досягли 18 років, незалежно від расової і національної приналежності, віросповідання, освітнього цензу, осілості, соціального походження, майнового стану і минулої діяльності, мають право брати участь у виборах депутатів і бути обраними до Верховної Ради УРСР, за винятком божевільних і осіб, засуджених судом з позбавленням виборчих прав.

Стаття 3. На підставі статті 135 Конституції УРСР вибори депутатів є рівними: кожний громадянин має один голос; усі громадяни беруть участь у виборах на рівних засадах.

Стаття 4. На підставі статті 136 Конституції УРСР жінки користуються правом обирати і бути обраними нарівні з чоловіками.

Стаття 5. На підставі статті 137 Конституції УРСР громадяни, які перебувають у лавах Червоної Армії, користуються правом обирати і бути обраними нарівні з усіма громадянами.

Стаття 6. На підставі статті 141 Конституції УРСР кандидати при виборах виставляються по виборчих округах.

РОЗДІЛ II

СПИСКИ ВИБОРЦІВ

Стаття 7. Списки виборців складаються у містах міською Радою депутатів трудящих, а в містах з районним поділом — районною Радою; у сільських місцевостях — сільською (станиці, села, хутора) Радою депутатів трудящих.

Стаття 8. До списків виборців включаються всі громадяни, які мають виборче право і проживають (постійно або тимчасово) на

Digitized by Google

момент складання списків на території даної Ради і які досягли на день виборів 18 років.

Стаття 9. Не вносяться до списків виборців особи, позбавлені виборчих прав за судовими вироками протягом усього встановленого вироком строку позбавлення виборчих прав, а також особи, визнані у встановленому порядку божевільними.

Стаття 10. Списки виборців складаються по кожній виборчій дільниці в алфавітному порядку з зазначенням прізвища, імени, по батькові, віку й місця проживання виборця і підписуються головою та секретарем Ради депутатів трудящих.

Стаття 11. Ніхто з виборців не може бути внесений більш як до одного виборчого списку.

Стаття 12. Списки виборців, які перебувають у військових частинах і військових з'єднаннях, складаються командуванням за підписами командирів і військового комісара. Усі інші військовослужбовці вносяться до списків виборців за місцем проживання відповідними Радами депутатів трудящих.

Стаття 13. Списки виборців виборчих дільниць, утворюваних при лікарнях, родильних будинках, санаторіях і інших лікувальних закладах, складаються як на хворих громадян, так і на медичний персонал, який перебуває на чергуванні у день виборів.

У виборах не можуть брати участь хворі, які перебувають у скарлатинозних і дифтерійних відділах.

Стаття 14. За 30 днів до виборів Рада депутатів трудящих вивішує списки виборців для загального огляду, або забезпечує виборцям можливість ознайомлюватися з цими списками в приміщенні Ради.

Стаття 15. Оригінал списків виборців зберігається відповідно в Раді депутатів трудящих і у військовій частині або військовому з'єднанні.

Стаття 16. При зміні виборцем місця свого перебування в період між опублікуванням списку виборців і днем виборів відповідна Рада депутатів трудящих видає йому за формою, встановленою Центральною виборчою комісією, „посвідку на право голосування" і відмічає в списку виборців — „вибув"; у пункті нового місця проживання — постійного чи тимчасового — виборець вноситься до списку виборців при пред'явленні посвідчення особи, а також „посвідки на право голосування".

Стаття 17. Заява про неправильність у списку виборців (невключення до списку, виключення з списка, перекручення прізвища, імени, по батькові, неправильне включення до списку осіб, позбавлених виборчих прав) подається до Ради депутатів трудящих, яка опублікувала список.

Стаття 18. Виконавчий комітет Ради депутатів трудящих зобов'язаний розглянути кожну заяву про неправильність у списку виборців у триденний строк.

Digitized by Google

Стаття 19. Після розгляду заяви про неправильність у списку виборців, виконавчий комітет Ради депутатів трудящих зобов'язаний або внести необхідні виправлення до списку виборців, або видати заявникові писану довідку про мотиви відхилення його заяви; при незгоді з рішенням Ради депутатів трудящих заявник може подати скаргу до народного суду.

Стаття 20. Народний суд протягом трьох днів зобов'язаний у відкритому судовому засіданні з викликом заявника і представника Ради розглянути скаргу на неправильність у списку і про своє рішення негайно сповістити як заявника, так і Раду. Рішення народного суду остаточне.

РОЗДІЛ III

ВИБОРЧІ ОКРУГИ ПО ВИБОРАХ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР

Стаття 21. На підставі статті 21 Конституції УРСР Верховна Рада УРСР обирається громадянами УРСР по виборчих округах.

Стаття 22. Виборча округа по виборах до Верховної Ради УРСР складається за принципом: 100.000 населення — на округу. Кожна виборча округа по виборах до Верховної Ради УРСР посилає одного депутата.

Стаття 23. Утворення виборчих округ по виборах до Верховної Ради УРСР провадиться Президією Верховної Ради УРСР.

Стаття 24. Список виборчих округ по виборах до Верховної Ради УРСР опубліковується Президією Верховної Ради УРСР одночасно з призначенням дня виборів.

РОЗДІЛ IV

ВИБОРЧІ ДІЛЬНИЦІ

Стаття 25. Для приймання виборчих бюлетенів і підрахунку голосів територія міст і районів, які входять до виборчих округ поділяється на виборчі дільниці.

Стаття 26. Утворення виборчих дільниць провадиться в містах міськими Радами депутатів трудящих, у містах з районним поділом — районними Радами депутатів трудящих; у сільських місцевостях — районними Радами депутатів трудящих.

Стаття 27. Утворення виборчих дільниць провадиться не пізніш як за 45 днів до виборів.

Стаття 28. Територія сільради, що налічує не більше 2.000 населення, становить, як правило, одну виборчу дільницю; у кожному селі, селищі, станиці, що налічує від 500, але не більше 2.000 населення, організується окрема виборча дільниця.

Digitized by Google

Стаття 29. У селищах або групі селищ з населенням менше 500 чоловік, але не нижче 300 чоловік, у тих випадках, коли відстань від таких селищ до центру виборчої дільниці перевищує 10 кілометрів, можуть бути утворені окремі виборчі дільниці.

Стаття 30. Міста, робітничі селища, а також села й територія сільради, які налічують більше 2.000 населення, поділяються на виборчі дільниці з розрахунку одна виборча дільниця на 1.500—2.500 чоловік населення.

Стаття 31. Військові частини і військові з'єднання становлять окремі виборчі дільниці в кількості не менше 50 і не більше 1.500 виборців, які входять до виборчої округи за місцем перебування частини або військового з'єднання.

Стаття 32. При лікарнях, родильних будинках, санаторіях, будинках інвалідів з кількістю виборців не менше 50 утворюються окремі виборчі дільниці.

У лікарнях з кількома корпусами допускається утворення виборчих дільниць при окремих корпусах при наявності в кожному з них не менш як 50 виборців.

У лікарнях і інших лікувальних закладах, де окремі виборчі дільниці не організуються, допускається приймання виборчих бюлетенів у самих лікарнях і лікувальних закладах виділеними членами виборчих комісій. У цих випадках лікарні постачаються окремими виборчими скриньками.

Стаття 33. Судна з кількістю виборців не менше 25, що перебувають у плаванні в день виборів, можуть становити окремі виборчі дільниці, які входять до виборчих округ за місцем приписки судна.

У пасажирських поїздах далекого слідування, які перебувають у день виборів у дорозі, утворюються виборчі дільниці для приймання бюлетенів від пасажирів-виборців, що мають „посвідку на право голосування".

РОЗДІЛ V

ВИБОРЧІ КОМІСІЇ

Стаття 34. Центральна виборча комісія по виборах до Верховної Ради УРСР складається з представників громадських організацій і товариств трудящих і затверджується Президією Верховної Ради УРСР одночасно з опублікуванням дня виборів.

Стаття 35. Центральна виборча комісія утворюється в складі голови, заступника голови, секретаря і 12 членів.

Стаття 36. Центральна виборча комісія:

а) стежить на всій території УРСР за неухильним виконанням у ході виборів „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР";

б) розглядає скарги на неправильні дії виборчих комісій і ухвалює по скаргах остаточні рішення;

Digitized by Google

в) встановлює зразки печаток, виборчих скриньок, форму „посвідки на право голосування", форму і колір виборчого бюлетеня і конвертів форму списка виборців, форму протоколів по підрахунку голосів, форму посвідки про обрання;

г) реєструє депутатів, обраних до Верховної Ради УРСР;

д) здає мандатній комісії Верховної Ради УРСР діловодство по виборах.

Стаття 37. У кожній окрузі утворюється Окружна по виборах до Верховної Ради УРСР виборча комісія.

Стаття 38. Окружні по виборах до Верховної Ради УРСР виборчі комісії складаються з представників громадських організацій і товариств трудящих і затверджуються по Молдавській АРСР — Президією Верховної Ради Молдавської АРСР, по областях — обласними Радами депутатів трудящих не пізніш як за 55 днів до виборів.

Стаття 39. Окружна по виборах до Верховної Ради УРСР виборча комісія утворюється в складі голови, заступника голови, секретаря і 8 членів.

Стаття 40. Окружна по виборах до Верховної Ради УРСР виборча комісія:

а) стежить за вчасною організацією виборчих дільниць відповідними виконавчими комітетами Рад депутатів трудящих;

б) встановлює порядкові номери виборчих дільниць;

в) стежить за вчасним складанням і доведенням до загального відома списків виборців;

г) реєструє виставлених з додержанням вимог Конституції УРСР і „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР" кандидатів у депутати до Верховної Ради УРСР;

д) постачає Дільничним виборчим комісіям виборчі бюлетені і конверти за встановленою формою;

е) провадить підрахунок голосів і встановлює наслідки виборів по окрузі;

є) подає до Центральної виборчої комісії діловодство по виборах;

ж) видає обраному депутатові посвідку про обрання.

Стаття 41. Дільничні виборчі комісії складаються з представників громадських організацій і товариств трудящих і затверджуються в містах міськими Радами депутатів трудящих, а в містах з районним поділом — районними Радами депутатів трудящих; у сільських місцевостях — районними Радами депутатів трудящих — не пізніш як за 40 днів до виборів.

Стаття 42. Дільнична виборча комісія утворюється в складі голови, заступника голови, секретаря і 4—8 членів.

Стаття 43. Дільнична виборча комісія:

а) провадить по виборчій дільниці приймання виборчих бюлетенів;

Digitized by Google

б) провадить підрахунок голосів по кожному кандидату в депутати Верховної Ради УРСР;

в) передає діловодство по виборах до Окружної виборчої комісії.

Стаття 44. Засідання Центральної виборчої комісії, Окружних і Дільничних виборчих комісій вважаються дійсними, якщо в них бере участь більше половини загального складу комісій.

Стаття 45. Усі питання у виборчих комісіях вирішуються простою більшістю голосів; при рівності голосів — голос голови дає перевагу.

Стаття 46. Витрати, зв'язані з проведенням виборів до Верховної Ради УРСР, провадяться за рахунок держави.

Стаття 47. Центральна виборча комісія, Окружні і Дільничні виборчі комісії мають свою печатку за зразком, установленим Центральною виборчою комісією.

РОЗДІЛ VI

ПОРЯДОК ВИСТАВЛЕННЯ КАНДИДАТІВ У ДЕПУТАТИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР

Стаття 48. Право виставлення кандидатів до Верховної Ради УРСР забезпечується за громадськими організаціями і товариствами трудящих — на підставі статті 141 Конституції УРСР: за комуністичними партійними організаціями, професійними спілками, кооперативами, організаціями молоді, культурними товариствами та іншими організаціями, зареєстрованими у встановленому законом порядку.

Стаття 49. Право виставлення кандидатів здійснюють як центральні органи громадських організацій і товариств трудящих, так і їх республіканські, обласні і районні органи, так само, як загальні збори робітників і службовців по підприємствах, червоноармійців — по військових частинах, а також загальні збори селян по колгоспах, робітників і службовців радгоспів — по радгоспах.

Стаття 50. Кандидати в депутати не можуть бути членами Окружних по виборах до Верховної Ради УРСР виборчих комісій, а також Дільничних виборчих комісій тієї округи, де вони виставлені кандидатами в депутати.

Стаття 51. Не пізніше, як за 30 днів до виборів, усі громадські організації або товариства трудящих, які висувають кандидатів у депутати Верховної Ради УРСР, зобов'язані зареєструвати кандидатів у депутати у відповідній Окружній по виборах до Верховної Ради УРСР виборчій комісії.

Стаття 52. Окружні по виборах до Верховної Ради УРСР виборчі комісії зобов'язані зареєструвати всіх кандидатів у депутати Верховної Ради УРСР, виставлених громадськими організаціями і товари-

Digitized by Google

ствами трудящих з додержанням вимог Конституції УРСР і „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР".

Стаття 53. Громадська організація або товариство трудящих, які висувають кандидата в депутати Верховної Ради УРСР, зобов'язані подати до Окружної виборчої комісії такі документи:

а) протокол зборів чи засідання, що висунули кандидата в депутати, підписаний членами Президії, з зазначенням їх віку, місця проживання, назви організації, яка висунула кандидатів, з зазначенням місця, часу і кількості учасників зборів чи засідання, що висунули кандидата в депутати, при чому в протоколі повинні бути вказані прізвище, ім'я, по батькові кандидата в депутати, його вік, місце проживання, партійність, заняття;

б) заяву кандидата в депутати про його згоду балотуватися по даній виборчій окрузі від організації, що його виставила.

Стаття 54. Кандидат у депутати Верховної Ради УРСР може голосуватися тільки в одній окрузі.

Стаття 55. Відмовлення Окружної по виборах до Верховної Ради УРСР виборчої комісії в реєстрації кандидата в депутати може бути оскаржене в дводенний строк у Центральну виборчу комісію, рішення якої є остаточним.

Стаття 56. Прізвище, ім'я, по батькові, вік, заняття, партійність кожного зареєстрованого кандидата в депутати Верховної Ради УРСР і назва громадської організації, яка висунула кандидата, опубліковуються Окружною виборчою комісією не пізніш як за 25 днів до виборів.

Стаття 57. Усі зареєстровані кандидати в депутати Верховної Ради УРСР підлягають обов'язковому включенню до виборчого бюлетеня.

Стаття 58. Окружні по виборах до Верховної Ради УРСР виборчі комісії зобов'язані не пізніш як за 15 днів до виборів у Верховну Раду УРСР надрукувати і розіслати всім Дільничним виборчим комісіям виборчі бюлетені.

Стаття 59. Виборчі бюлетені друкуються мовами населення відповідної виборчої округи.

Стаття 60. Виборчі бюлетені друкуються за формою, встановленою Центральною виборчою комісією, і в кількості, яка забезпечує виборчими бюлетенями всіх виборців.

Стаття 61. Кожній організації, яка виставила кандидата, зареєстрованого в Окружній виборчій комісії, так само, як кожному громадянинові УРСР, забезпечується право безборонної агітації за цього кандидата на зборах, у пресі й іншими способами, згідно з статтею 124 Конституції УРСР.

Digitized by Google

РОЗДІЛ VII
ПОРЯДОК ГОЛОСУВАННЯ

Стаття 62. Вибори до Верховної Ради УРСР провадяться протягом одного дня — загального для УРСР.

Стаття 63. День виборів до Верховної Ради УРСР встановлюється Президією Верховної Ради УРСР не пізніш як за два місяці до строку виборів. Вибори провадяться у неробочий день.

Стаття 64. Щодня протягом останніх 20 днів перед виборами Дільнична виборча комісія опубліковує або широко оповіщає виборців якимнебудь іншим способом про день виборів і місце виборів.

Стаття 65. Подача голосів виборцями провадиться в день виборів від 6 години ранку до 12 години ночі за місцевим часом.

Стаття 66. О 6 годині ранку в день виборів голова Дільничної виборчої комісії в присутності її членів перевіряє виборчі скриньки і наявність складеного за встановленою формою списку виборців, після чого закриває і опечатує скриньки печаткою комісії і запрошує виборців приступити до подачі голосів.

Стаття 67. Кожний виборець голосує особисто, з'являючись для цього в приміщення для голосування, при чому подача голосів виборцями провадиться шляхом опускання у виборчу скриньку виборчого бюлетеня, запечатаного в конверт.

Стаття 68. У приміщенні для виборів виділяється для заповнення бюлетенів окрема кімната, в якій під час голосування забороняється присутність будького, в тому числі і членів Дільничної виборчої комісії, крім голосуючих; при допущенні в кімнату для заповнення бюлетенів одночасно кількох виборців, вона повинна бути устаткована перегородками або ширмами за числом виборців, що допускаються одночасно.

Стаття 69. Виборець, який з'явився до виборчого приміщення, пред'являє секретареві або членові Дільничної виборчої комісії або паспорт, або колгоспну книжку, або профспілковий квиток, або інше посвідчення особи і після перевірки по списку виборців і відмітки в списку виборців одержує виборчий бюлетень і конверт встановленого зразка.

Стаття 70. На осіб, які з'явились у приміщення для виборів з „посвідкою на право голосування", згідно з статтею 16 цього „Положення про вибори до Верховної Ради УРСР", Дільнична виборча комісія веде окремий список, який додається до списку виборців.

Стаття 71. Виборець у кімнаті, відведеній для заповнення виборчих бюлетенів, залишає у виборчому бюлетені прізвище того кандидата, за якого він голосує, викреслюючи решту; вклавши бюлетень у конверт і заклеївши його, виборець переходить у кімнату, де міститься Дільнична виборча комісія, і опускає конверт з виборчим бюлетенем у виборчу скриньку.

Стаття 72. Виборці, які не мають змоги через неписьменність або якунебудь фізичну ваду самостійно заповнити виборчі бюлетені,

Digitized by Google

вправі запросити до кімнати, де заповнюються виборчі бюлетені, будьякого іншого виборця для заповнення виборчого бюлетеня.

Стаття 73. Виборна агітація у виборчому приміщенні під час подачі голосів не допускається.

Стаття 74. Відповідальність за порядок у виборчому приміщенні несе голова комісії, і його розпорядження для всіх присутніх обов'язкові.

Стаття 75. О 12 годині ночі дня виборів голова Дільничної виборчої комісії оголошує подачу голосів закінченою, і комісія приступає до розкриття виборчих скриньок.

РОЗДІЛ VIII

ВИЗНАЧЕННЯ НАСЛІДКІВ ВИБОРІВ

Стаття 76. У приміщенні, де Дільнична виборча комісія провадить підрахунок голосів, при підрахунку голосів мають право бути присутніми спеціально на те уповноважені представники громадських організацій і товариств трудящих, а також представники преси.

Стаття 77. Дільнична виборча комісія, розкривши скриньки, звіряє число поданих конвертів з числом осіб, які брали участь у голосуванні, і наслідки звіряння заносить у протокол.

Стаття 78. Голова Дільничної виборчої комісії розкриває конверти і оголошує в присутності всіх членів Дільничної виборчої комісії наслідки голосування по кожному бюлетеню.

Стаття 79. На кожного кандидата в депутати ведеться лічильний лист у двох примірниках секретарем комісії і уповноваженими на те членами Дільничної виборчої комісії.

Стаття 80. Визнаються недійсними бюлетені:

а) невстановленого зразка і кольору;

б) подані без конверта або в конверті невстановленого зразка;

в) з кількістю кандидатів, яка перевищує число депутатів, що обираються.

Стаття 81. При виникненні сумнівів у дійсності виборчого бюлетеня питання вирішується Дільничною виборчою комісією шляхом голосування, що відмічається в протоколі.

Стаття 82. Дільнична виборча комісія складає за встановленою формою протокол голосування в двох примірниках, які підписуються усіма членами Дільничної виборчої комісії, в тому числі обов'язково головою і секретарем.

Стаття 83. У протоколі голосування Дільничної виборчої комісії повинно бути зазначено:

а) час початку і закінчення подачі голосів;

б) число виборців, які подали голоси за списком виборців;

в) число виборців, які подали голоси за „посвідками на право голосування";

Digitized by Google

г) число поданих конвертів;

д) короткий виклад заяв і скарг, поданих до Дільничної виборчої комісії, і ухвалені Дільничною виборчою комісією рішення;

е) наслідки підрахунку голосів по кожному кандидату.

Стаття 84. Після закінчення підрахунку голосів і складання протоколу, голова комісії оголошує наслідки голосування в присутності всіх членів комісії.

Стаття 85. Один примірник протоколу голосування, складеного Дільничною виборчою комісією, з обома примірниками лічильних листів на кандидатів у депутати Верховної Ради УРСР надсилається через посланця протягом 24 годин до Окружної по виборах до Верховної Ради УРСР виборчої комісії.

Стаття 86. Усі виборчі бюлетені (окремо дійсні і окремо визнані недійсними) повинні бути опечатані печаткою Дільничної виборчої комісії і разом з другим примірником протоколу голосування та печаткою здані головою Дільничної виборчої комісії на схов: у містах — міським Радам депутатів трудящих, а в містах з районним поділом — районним Радам депутатів трудящих; у сільських місцевостях — районним Радам депутатів трудящих.

Стаття 87. На Ради депутатів трудящих покладається обов'язок зберігати виборчі бюлетені аж до затвердження мандата депутата від відповідної округи Верховною Радою УРСР.

Стаття 88. Окружна по виборах до Верховної Ради УРСР виборча комісія провадить підрахунок голосів на підставі протоколів, поданих Дільничними виборчими комісіями.

Стаття 89. У приміщенні, де Окружна виборча комісія провадить підрахунок голосів, мають право бути присутніми при підрахунку голосів спеціально на те уповноважені представники громадських організацій і товариств трудящих, а також представники преси.

Стаття 90. На кожного кандидата Окружна виборча комісія веде в двох примірниках лічильний лист, у якому відмічається кількість голосів, одержаних кожним кандидатом у депутати.

Стаття 91. Окружна виборча комісія складає протокол голосування в двох примірниках, які підписуються всіма членами Окружної виборчої комісії, у тому числі обов'язково головою і секретарем.

Стаття 92. У протоколі Окружної виборчої комісії повинно бути зазначено:

а) загальне число виборців по окрузі;

б) загальне число виборців, які взяли участь у голосуванні;

в) число голосів, поданих за кожного кандидата в депутати;

г) короткий виклад заяв і скарг, поданих до Окружної виборчої комісії і ухвалені Окружною виборчою комісією рішення.

Стаття 93. Не пізніш як через 24 години після закінчення підрахунку голосів, голова Окружної по виборах до Верховної Ради УРСР виборчої комісії зобов'язаний переслати перший примірник протоколу

Digitized by Google

з доданими лічильними листами в запечатаному вигляді через посланця до Центральної виборчої комісії.

Стаття 94. Кандидат у депутати Верховної Ради УРСР, який одержав абсолютну більшість голосів, тобто більше половини всіх голосів, поданих по окрузі і визнаних дійсними, вважається обраним.

Стаття 95. Після підписання протоколу голова Окружної по виборах до Верховної Ради УРСР виборчої комісії оголошує наслідки виборів і видає обраному кандидатові в депутати Верховної Ради УРСР посвідку про обрання.

Стаття 96. Якщо ні один з кандидатів не дістав абсолютної більшості голосів, відповідна Окружна виборча комісія відмічає про це окремо в протоколі і повідомляє Центральну виборчу комісію і одночасно оголошує перебалотування двох кандидатів, які дістали найбільшу кількість голосів, а також призначає день перебалотування не пізніш як у двотижневий строк після закінчення першого туру виборів.

Стаття 97. Якщо подана кількість голосів по окрузі становить менше половини виборців, які мають право голосувати по цій окрузі, Окружна виборча комісія по виборах до Верховної Ради УРСР відмічає про це окремо в протоколі і повідомляє негайно Центральну виборчу комісію, при чому в цьому разі Центральна виборча комісія призначає нові вибори не пізніш як у двотижневий строк після перших виборів.

Стаття 98. Перебалотування кандидатів у депутати, так само, як нові вибори замість визнаних недійсними, провадяться за списками виборців, складеними для перших виборів і в цілковитій відповідності з цим „Положенням про вибори до Верховної Ради УРСР".

Стаття 99. В разі вибуття депутата з складу Верховної Ради УРСР, Президія Верховної Ради УРСР у двотижневий строк призначає у відповідній виборчій окрузі строк виборів нового депутата, але не пізніш, як у двомісячний строк після вибуття депутата з складу Верховної Ради УРСР.

Стаття 100. Кожний, хто шляхом насильства, обману, загроз або підкупу перешкоджатиме громадянинові УРСР у здійсненні його права обирати і бути обраним до Верховної Ради УРСР, карається позбавленням волі на строк до двох років.

Стаття 101. Службова особа Ради або член виборчої комісії, які учинили підробку виборчих документів або завідомо неправильний підрахунок голосів,— караються позбавленням волі на строк до трьох років.

Голова Центрального Виконавчого Комітету УРСР
Г. ПЕТРОВСЬКИЙ
В. о. Секретаря Центрального Виконавчого Комітету УРСР
А. КИСЕЛЬОВ

Digitized by Google

V Сесія ЦВК УРСР XIII скликання

V сесія Центрального Виконавчого Комітету Української Радянської Соціалістичної Республіки, яка відбулася в лютому 1938 року, затвердила «Положення про вибори до Верховної Ради УРСР» і тим самим поклала початок найважливішій політичній кампанії — виборам до Верховної Ради УРСР.

«Положення про вибори до Верховної Ради УРСР» грунтується на Великій Сталінській соціалістичній Конституції, яка є найдемократичнішою і єдино демократичною конституцією в світі. Виборчий закон, ухвалений V сесією Центрального Виконавчого Комітету УРСР, нічим істотно не відрізняється від «Положення про вибори до Верховної Ради СРСР», забезпечує такі умови, в яких громадяни Української Радянської Соціалістичної Республіки можуть використати з максимальною повнотою надані їм права і дійсно виявити свою волю.

Сталінським піклуванням про кожного виборця перейняті, як виборчий закон СРСР, так і Положення про вибори до Верховної Ради Радянської України. В ньому уважно передбачено з більшовицьким піклуванням всі організаційні питання, які повністю забезпечують умови здійснення виборчих прав кожному громадянинові.

Український народ приходить до виборів у Верховну Раду УРСР з величезними всесвітньо-історичними успіхами на всіх фронтах соціалістичного будівництва.

В Радянській Соціалістичній Україні так само, як і в усьому Союзі Радянських Соціалістичних Республік, соціалізм переміг, «...у нас соціалізм не просто будується, а вже ввійшов у побут, у повсякденний побут народу». (Сталін.)

Україна — колишня колонія царської Росії — за двадцять років диктатури робітничого класу перетворилась у квітучу Радянську Соціалістичну Республіку, в країну щасливого, заможного, радісного і культурного життя.

В результаті успішної ліквідації всіх експлуататорських класів назавжди і повністю ліквідовано експлуатацію людини людиною. Україна з аграрної країни перетворена в країну індустріальну. Про це наочно свідчать такі факти як випуск продукції великої промисловості Радянської України, що в 1,5 раза перевищує продукцію всієї великої промисловості царської Росії, і збільшення гуртової продукції

Digitized by Google

машинобудівельної та металообробної промисловості України в 29 раз у порівнянні з дореволюційним часом. УРСР займає четверте місце в світі по видобутку вугілля; вона випередила Англію, Францію і Японію по витопу чавуну; займає четверте місце в світі по витопу сталі, витопивши в сім раз більше сталі, ніж Польща, а також більше, ніж Італія, Польща і Японія, разом узяті.

Сільське господарство Радянської України перетворене у велике механізоване соціалістичне господарство. Колгоспи України об'єднують 96,1% селянських господарств і 99,7% селянських засівних площ. Комуністична партія і Радянський Уряд забезпечили сільське господарство передовою технікою. На соціалістичних полях України в 1937 році працювало 83 тис. тракторів, 21 500 комбайнів, понад 30 тис. автомашин і десятки тисяч інших складних сільськогосподарських машин і знарядь. Все це привело до піднесення продуктивності праці, до значного полегшення праці колгоспника, до поліпшення якості обробітку землі, до значного підвищення врожайності соціалістичних полів і до великого зростання прибутків колгоспів і колгоспників. На основі величезних успіхів промисловості і сільського господарства України значно підвищився рівень матеріального і культурного життя українського народу.

Успішне проведення ленінсько-сталінської національної політики забезпечило небувалий розквіт національної формою і соціалістичної змістом культури українського народу.

Український народ пишається тим, що Радянська Україна є батьківщиною стахановського руху; що з українського народу виросли ініціатори цього знаменного руху в промисловості — О. Стаханов, на транспорті — П. Кривонос, в сільському господарстві — М. Демченко та інші герої соціалістичної праці.

Успішна боротьба українського народу за своє національне визволення, за перемогу соціалістичної революції на Україні, розгром і вигнання армій інтервентів та їх найманців досягнуті в найтіснішому братерському союзі з великим російським і всіма іншими народами соціалістичної батьківщини, без допомоги яких немислима була б така блискуча перемога. «У цій довгій і тяжкій боротьбі,— писав В. І. Ленін,— ми, великоруські й українські робітники, повинні йти найтіснішим союзом, бо поодинці нам, напевно, не справитися» [1].

Спільністю цілей народів СРСР перейнята кожна стаття Сталінської Конституції, нею перейнятий виборчий закон, на основі якого з таким тріумфом пройшли вибори депутатів непереможного блоку комуністів і безпартійних до Верховної Ради СРСР.

Величезні успіхи Української Радянської Соціалістичної Республіки на всіх фронтах соціалістичного будівництва пояснюються правильністю лінії, яку проводить партія Леніна — Сталіна, пояснюються

---

[1] *Ленін*, Твори, т. XXIV, стор. 659.

Digitized by Google

тим, що нами керує партія, випестувана і загартована Леніним і Сталіним в безперервній, послідовній і запеклій боротьбі з усіма ворогами робітничого класу і трудящих. Вони пояснюються величезною повсякденною допомогою нашій республіці з боку Радянського Уряду і ЦК ВКП(б). Вони пояснюються тим, що нашою партією керує великий геній людства, вождь робітничого класу і трудящих всього світу — великий Сталін.

Вороги народу троцькісти, праві і буржуазні націоналісти — ця мерзенна агентура фашизму за завданням розвідувальних органів іноземних держав вели підлу зрадницьку роботу, поставивши своєю метою організацію військового нападу капіталістичних держав на СРСР, поразку СРСР, розчленування СРСР і відрив від нього України, Білорусі, Середньо-Азіатських республік, Грузії, Арменії, Азербайджана, Примор'я на Далекому Сході, повалення в СРСР існуючого соціалістичного суспільного і державного ладу і реставрацію капіталізму. Вони за завданням розвідувальних органів іноземних держав докладали всіх зусиль до того, щоб з допомогою диверсій, шкідництва, шпигунства і терора, дезорганізувати наші лави, ослабити оборонну могутність нашої країни і боєздатність нашої доблесної Червоної Армії і тим самим полегшити воєнний напад фашистських агресорів на СРСР. Готуючи замах на великого Сталіна та керівників партії й уряду, вони сподівались з допомогою фашистських армій повалити в СРСР диктатуру робітничого класу, реставрувати капіталізм, відновити владу капіталістів і поміщиків та перетворити трудящих Радянського Союзу в рабів руських, українських і іноземних капіталістів та поміщиків.

Славні органи НКВС під керівництвом сталінського наркома тов. Єжова М. І. викрили, розгромили і продовжують громити та викорчовувати троцькістську, праву і буржуазно-націоналістичну агентуру фашизму. Планам фашистських інтервентів, паліїв нової світової бійні та їхній агентурі завдано нищівного удару. Радянський Союз і його складова невід'ємна частина — Радянська Соціалістична Україна ніколи не будуть колонією імперіалістичних хижаків. Наша доблесна Червона Армія і народи Радянського Союзу, які стоять за нею, в разі воєнного нападу на Країну соціалізму вживуть всіх засобів і сил для того, щоб розгромити і знищити ворога на тій території, звідки він прийде, і безумовно доб'ються цього.

Останні події в міжнародному житті говорять про те, що такі буржуазні держави як Англія і Франція своєю політикою щодо фашистських агресорів все більше й більше заохочують останніх на нові авантюри. Все більш і більш нахабними стають вимоги Німеччини, Італії й Японії про новий переділ світу, все більш і більш нахабно вони топчуть ними ж підписані договори і зобов'язання. Справа дійшла до прямої вимоги італійських і німецьких фашистів про відставку міністра закордонних справ Англії Ідена. Англійський уряд

Digitized by Google

замість того, щоб поставити на місце знахабнілих агресорів, визнав за краще, по суті справи, виконати вимогу Італії і Німеччини, в результаті чого міністр закордонних справ Англії Іден пішов у відставку. Політика Франції і особливо Англії привела до того, що фашистська Німеччина вже диктує свою волю Австрії, що Італія і Німеччина ставлять Англії й Франції все більші й більші вимоги в зухвалій формі.

Політика Англії і Франції щодо фашистських агресорів по суті сприяє прискоренню розв'язування нової світової бійні.

Починаючи таку особливо важливу політичну кампанію, як вибори до Верховної Ради УРСР, партійні організації повинні прикувати увагу виборців до питань міжнародного становища і роз'яснювати вказівки товариша Сталіна про наші завдання в міжнародних питаннях, які полягають в тому, що «проблему *зовнішніх* відносин нашої країни, тобто проблему повного забезпечення нашої країни від небезпек воєнної інтервенції і реставрації... можна розв'язати лише в порядку з'єднання серйозних зусиль міжнародного пролетаріату з ще більш серйозними зусиллями всього нашого радянського народу. Треба посилити і зміцнити інтернаціональні пролетарські зв'язки робітничого класу СРСР з робітничим класом буржуазних країн; треба організувати політичну допомогу робітничого класу буржуазних країн робітничому класові нашої країни на випадок воєнного нападу на нашу країну, а так само організувати всіляку допомогу робітничого класу нашої країни робітничому класові буржуазних країн; треба всіляко посилити і зміцнити нашу Червону армію, Червоний флот, Червону авіацію, Тсоавіахем. Треба весь наш народ тримати в стані мобілізаційної готовості перед лицем небезпеки воєнного нападу, щоб ніяка «випадковість» і ніякі фокуси наших зовнішніх ворогів не могли застати нас зненацька...»

Партійні організації повинні в своїй роботі серед виборців завжди нагадувати неодноразові вказівки товариша Сталіна про те, що поки існує капіталістичне оточення, доти воно засилатиме до нас шкідників, диверсантів, шпигунів і убивців, і що в зв'язку з цим перед нами стоїть завдання дальшого піднесення політичної пильності, завдання дальшого викривання, розгрому і викорчовування троцькістської, правої і націоналістичної агентури фашизму.

Класовий ворог безумовно спробує і під час виборчої кампанії проводити свою підривну роботу. Завдання партійних і комсомольських організацій, профспілок і рад та всіх трудящих полягає в тому, щоб своєчасно викрити і рішуче ліквідувати вилазки ворогів.

При проведенні виборів до Верховної Ради СРСР партійні і комсомольські організації, профспілки і ради, пропагандисти й агітатори нагромадили значний позитивний досвід проведення організаційної, пропагандистської і агітаційної роботи серед виборців, досвід правильного підходу і обслуговування різних верств виборців. Треба,

Digitized by Google

використовуючи цей позитивний досвід, вже зараз широко розгорнути роз'яснювальну роботу серед виборців.

Під час виборчої кампанії до Верховної Ради СРСР були створені значні кадри перевірених пропагандистів й агітаторів з числа партійних і непартійних більшовиків. Ці кадри провели колосальну роботу серед мас, вони подали величезну допомогу нашій партії в успішному проведенні виборів до Верховної Ради СРСР.

Багато хто з партійного і непартійного активу, який виріс під час проведення виборчої кампанії, не припиняє своєї роботи серед виборців. Проте в багатьох містах і районах в наслідок того, що районні і міські партійні комітети не працюють з цими кадрами і частково розгубили їх, пропагандисти й агітатори, що працювали серед виборців, припинили свою роботу серед населення колишніх виборчих дільниць. З таким становищем треба негайно покінчити.

При проведенні виборів до Верховної Ради УРСР кількість виборчих округ і виборчих дільниць набагато збільшується, а це вимагає від усіх партійних організацій особливо великої уваги до питань згуртування навколо себе активу.

Партійні організації повинні зібрати весь актив, на який вони спирались при проведенні виборчої кампанії, проводити з ним систематичну роботу та використати його для повсякденної роботи серед виборців. Треба не тільки закріпити той актив, на який партійні організації спирались під час проведення виборів до Верховної Ради СРСР, але й виростити новий численний актив.

Завдання партійних організацій у питанні про підготовку до виборів у Верховну Раду УРСР на найближчий період полягає в роз'ясненні виборцям Конституції і Виборчого Закону УРСР, в організації повсякденної роботи з активом, на який вони спирались при проведенні виборів до Верховної Ради СРСР, у вирощуванні нового активу, у розгортанні повсякденної масової роботи з виборцями.

Найтісніший нерозривний зв'язок партійних організацій з трудящими масами є запорукою успішного проведення виборчої кампанії. Кожен комуніст повинен кріпити непорушний сталінський блок комуністів з безпартійними.

Вибори будуть новою всенародною перевіркою роботи наших установ і організацій. «У нас не мало установ, які працюють погано. Буває, що той чи інший місцевий орган влади не вміє задовольнити ті чи інші з багатобічних і все зростаючих потреб трудящих міста і села. Чи збудував ти, чи не збудував добру школу? Чи поліпшив ти житлові умови? Чи не бюрократ ти? Чи допоміг ти зробити нашу працю ефективнішою, наше життя культурнішим? Такі будуть критерії, з якими мільйони виборців підходитимуть до кандидатів, відкидаючи непридатних, викреслюючи їх з списків, висуваючи кращих і виставляючи їх кандидатури. Так, виборча боротьба буде жвавою, вона відбуватиметься навколо безлічі щонайгостріших питань,—

Digitized by Google

головним чином питань практичних, які мають першорядне значення для народу. Наша нова виборча система підтягне всі установи і організації, змусить їх поліпшити свою роботу. Загальні, рівні, прямі і таємні вибори в СРСР будуть хлистом у руках населення проти тих органів влади, які погано працюють». (Сталін.)

Підсумки виборів до Верховної Ради СРСР показали, що весь 170-мільйонний народ Радянського Союзу цілком і повністю схвалює політику комуністичної партії і Радянського Уряду, вони являються могутньою демонстрацією моральної і політичної єдності всього нашого народу, який на повний голос заявив про своє цілковите довір'я і підтримку політики партії та уряду; про свою безмежну відданість справі Леніна — Сталіна; про свою готовість в разі воєнного нападу на СРСР грудьми відстояти свою соціалістичну батьківщину, розгромити і знищити ворога на тій території, звідки він прийде.

Український народ у виборах до Верховної Ради УРСР ще раз продемонструє всьому світові безмежну відданість справі Леніна — Сталіна; нерозривність братерської дружби, яка зв'язує його з великим руським народом і з усіма народами Радянського Союзу, його тверде бажання і волю завдати нищівного удару всяким спробам фашистських паліїв відірвати Радянську Україну від Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

Вибори до Верховної Ради УРСР ще більше зміцнять органи диктатури робітничого класу, ще тісніше зв'яжуть їх з виборцями і тим самим ще більше розширять базу диктатури робітничого класу.

Трудящі Радянської України у виборах до Верховної Ради УРСР ще раз продемонструють тісну згуртованість навколо партії Леніна — Сталіна, навколо Радянського Уряду, навколо великого вождя народів товариша Сталіна, продемонструють непохитну волю українського народу йти під великим непереможним прапором Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна до остаточної перемоги комунізму!

Digitized by Google

Двадцять років на варті завоювань соціалізму

П. Пшеничний

Щасливо і радісно зустріли трудящі великої Радянської країни двадцяті роковини нашої славної Робітничо-Селянської Червоної Армії і Військово-Морського Флоту, збройної сили диктатури робітничого класу, пильного і зіркого вартового кордонів соціалістичної батьківщини.

Наше радісне й щасливе життя, освітлене яскравим промінням Сталінської Конституції, здобуте й завойоване в героїчній боротьбі робітничого класу і всіх трудящих під керівництвом великого Сталіна.

З якою величезною силою звучать слова вождя: „Приємно й радісно знати, за що бились наші люди і як вони добились всесвітньо-історичної перемоги. Приємно й радісно знати, що кров, густо пролита нашими людьми, не пройшла даремно, що вона дала свої результати".

А ці результати величезні. В підсумку двадцятирічної боротьби і перемог ми збудували в нашій країні соціалістичне суспільство, зробили її могутньою, індустріальною, непереможною, країною радісного, щасливого, заможного життя, країною великої Сталінської Конституції. Соціалізм у нашій країні переміг. „...у нас соціалізм не просто будується, а вже ввійшов у побут, у повсякденний побут народу" *(Сталін).*

Робітникам і селянам Радянської Росії довелося грудьми і кров'ю відстоювати молоду радянську республіку від навали білогвардійців та іноземних інтервентів.

У боротьбі за владу Рад наша Червона Армія і Військово-Морський Флот пройшли героїчний тяжкий шлях, покривши себе невмирущою славою.

Молода Червона Армія організувалася і зміцнилася у вогні безперервних боїв. Вона виросла з робітничих червоногвардійських загонів, з загонів революційних солдатів і матросів.

Ще в 1905 р. за вказівками Леніна і Сталіна утворювалися бойові робітничі дружини у багатьох містах і промислових центрах Росії. В 1905—1906 рр. озброєні загони робітників, керовані більшовиками, провадили героїчну боротьбу на барикадах з царським військом, жандармерією, поліцією. Ці озброєні загони були прообразом героїчних червоногвардійських загонів, які відіграли величезну роль

Digitized by Google

у завоюванні влади Рад у Жовтні 1917 року і захисті радянської республіки в перші дні її існування.

Від перших робітничих бойових озброєних дружин, що билися на барикадах 1905—06 рр., від доблесних червоногвардійських загонів, які штурмували капіталізм, до могутньої Червоної Армії, згуртованої більшовицькою, сталінською організованістю, озброєної першокласною сучасною технікою.

* * *

Червона Армія була створена на початку 1918 року.

Тяжкий був тоді час. З усіх боків натискала на молоду радянську республіку навала озброєних білогвардійців та іноземних інтервентів. Країна Рад перебувала у ворожому кільці імперіалістичних хижаків.

Німецькі імперіалісти, використавши провокацію підлого зрадника Троцького і його бухарінсько-зінов'євських спільників в період мирних переговорів у Бресті, перейшли в наступ по всьому фронту. Контрреволюційна Центральна рада продала Україну німецьким імперіалістам і для боротьби з українським народом запросила німецькі війська. 300-тисячна армія німецьких окупантів захопила Україну, а потім Дон і Грузію. Брудні чоботи німецьких загарбників безжалісно топтали радянські землі. Німецькі імперіалісти грабували і вивозили народне добро. Шибениці, розстріли, терор, грабунки, непосильні податки, національний гніт, гніт капіталістів і поміщиків — ось що несли німецькі варвари трудящим України.

Робітники і селяни, очолювані більшовиками, організують героїчний опір німецьким вандалам. Під керівництвом кращого учня Леніна і Сталіна, Климента Єфремовича Ворошилова — організуються в Луганську загони донецьких шахтарів, до яких приєднуються сільські бідняки, революційні матроси і солдати. Ці загони хоробро і самовіддано борються з озброєними до зубів загонами німецьких хижаків. У героїчних боях створюється багатотисячна армія, яка під проводом тов. Ворошилова в безперервних боях з німецькими окупантами, білогвардійськими загонами здійснила безприкладний героїчний перехід до Царицина.

У боях з німецькими окупантами вславився герой громадянської війни на Україні, незабутній начдив Микола Щорс — український Чапаєв, про самовідданість і хоробрість якого український народ склав багато оповідань і пісень.

Недовго довелося німецьким імперіалістам панувати на Україні. Озброєні загони робітників і селян завдавали їм дедалі чутливіших ударів і згодом зовсім викинули їх за межі України.

Одною з найяскравіших сторінок героїчної боротьби Червоної Армії була оборона Царицина, здійснена під керівництвом товариша Сталіна та його найближчого соратника тов. Ворошилова. Білоко-

Digitized by Google

зачі війська генерала Краснова намагалися будьщо захопити Царицин і цим самим відрізати довіз хліба центрові країни. А це було рівнозначне загибелі радянської влади. Організацію оборони Царицина ЦК ВКП(б) за пропозицією В. І. Леніна доручає товаришеві Сталіну.

Під керівництвом товариша Сталіна і його найближчого соратника тов. Ворошилова, героїчні червоноармійські частини розгромили численні спроби білогвардійців та інтервентів взяти Царицин, що ввійшов в історію під назвою „Червоний Верден". Царицин під керівництвом товариша Сталіна став неприступною радянською фортецею.

Тов. Ворошилов про цей період діяльності товариша Сталіна пише:

„Пам'ятаю як тепер початок серпня 1918 р. Красновські козачі частини ведуть наступ на Царицин, намагаючись концентричним ударом скинути червоні полки на Волгу. Протягом багатьох днів червоні війська на чолі з комуністичною дивізією, яка вся цілком складалась із робітників Донбаса, відбивають виняткової сили натиск прекрасно організованих козачих частин. Це були дні величезного напруження. Треба було бачити товариша Сталіна в цей час. Як завжди, спокійний, заглиблений у свої думки, він буквально цілими добами не спав, розподіляючи свою якнайінтенсивнішу роботу між бойовими позиціями і штабом армії. Становище на фронті ставало майже катастрофічним. Красновські частини під командуванням Фіцхалаурова, Мамонтова та інших добре продуманим маневром тіснили наші виснажені війська, які зазнавали величезних втрат. Фронт противника, побудований підковою, що впиралася своїми флангами у Волгу, з кожним днем стискався все більше і більше.

У нас не було шляхів відходу. Але Сталін про них і не турбувався. Він був перейнятий однією свідомістю, єдиною думкою — перемогти, розбити ворога що б то не стало. І ця незламна воля Сталіна передавалася усім його найближчим соратникам, і, не вважаючи на майже безвихідне становище, ніхто не сумнівався в перемозі. І ми перемогли. Розгромлений ворог був відкинутий далеко до Дону"[1].

Весною 1918 року повстали чехословацькі війська. Есери і меншовики разом з чехословацькими військами і сибірською контрреволюцією захопили значну частину Поволжя, Урал, Сибір. Війська англійських імперіалістів висадили десант в Архангельську. Армії японських загарбників захопили Владивосток. Антанта організувала військовий похід на Радянську Росію для того, щоб розгромити світову пролетарську революцію, яка почалась в Росії, та відновити владу буржуазії і поміщиків.

Ставленик Антанти царський адмірал Колчак, захопивши Сибір, місто Перм, навесні 1918 року почав дальший рішучий наступ на

[1] *К. Ворошилов*, Сталін і Червона Армія.

Digitized by Google

Радянську Росію. Йому на допомогу з півдня йшов генерал Денікін, з заходу на Петроград наступав генерал Юденіч.

Кращі сили Червоної Армії були кинуті на боротьбу з Колчаком. На чолі їх партія поставила видатного полководця революції, вірного сина комуністичної партії Михайла Васильовича Фрунзе. Під його керівництвом червоні частини завдали ряд нищівних ударів Колчаку, прогнали його за Урал у Сибір і з допомогою партизанських загонів остаточно добили колчаківців. Колчак був взятий у полон і розстріляний.

У боях з Колчаком особливо відзначився герой громадянської війни Василь Іванович Чапаєв. Він був грозою для колчаківських військ. Його знаменита дивізія завдавала удар за ударом частинам Колчака. і виходила з боїв переможцем. Він загинув героїчною смертю в бою з колчаківськими частинами, які оточили його загін.

Після розгрому білогвардійських сил Колчака, Антанта організувала другий похід проти радянської влади. Головною силою походу була денікінська армія. Численна біла армія Денікіна захоплює частину Дону, Україну і посувається на Москву. Проти нової небезпеки партія мобілізує всі сили. В. І. Ленін посилає на Південний фронт для керування боротьбою проти денікінської армії товариша Сталіна. Товариш Сталін викриває і відкидає поразницький, по суті контрреволюційний план зрадника Троцького, виробляє мудрий, схвалений ЦК, стратегічний план розгрому Денікіна і блискуче здійснює його.

У жовтні 1919 року славна Перша Кінна армія Будьонного громить під Воронежем кінноту білих. Одночасно полки Червоної Армії завдають нищівних ударів денікінським частинам, примушуючи їх відкочуватися назад. Доблесні частини Червоної Армії і кіннота Будьонного безупинно гнали денікінську армію і розгромили її. Наприкінці 1919 року частини Червоної Армії завдали Юденічу нищівного удару, а рештки його військ викинули в Естонію.

Але розгромом Денікіна і Юденіча не закінчуються походи Антанти. У 1920 році, за завданням Антанти, білополяки починають війну проти Радянської Росії. Навесні 1920 р. армія Пілсудського захоплює Київ і готує похід на Лівобережну Україну. Польське командування поставило своїм завданням з'єднатися з білою армією барона Врангеля.

На фронт боротьби проти польських інтервентів були перекинуті сили Червоної Армії з інших фронтів. Сюди ж прибула з Кавказа Перша Кінна армія Будьонного, яка завдає польським військам смертельного удару з тилу під Києвом, відкидає їх і безупинно переслідує. Червоні частини підходять до Варшави. Восени 1920 року Польща була примушена укласти мир з Радянською Росією. Польські пани одержали від Червоної Армії добру науку. Нехай теперішні керівники польської держави не забувають цієї науки!

Digitized by Google

На півдні України залишався ще один ворог — барон Врангель. Білогвардійське військо прорвалося з Криму, захопило частину України, почало загрожувати Донбасові. Після ряду боїв, червоні частини відкинули Врангеля в Крим. Ворог засів там, укріпившись за перекопським валом, перетвореним іноземними імперіалістами у неприступну фортецю з залізобетону, дротових загород, бронійованих перекрить і кулеметних гнізд.

Становище Радянської Росії було надто тяжким. В. І. Ленін, виряджаючи М. В. Фрунзе для керівництва боротьбою на врангелівському фронті, сказав: „Загаяння війни ще на один рік означає неминучу загибель для революції. З Врангелем треба покінчити до зими. Така є директива партії".

Тов. Фрунзе обіцяв Володимиру Ільїчу, що до грудня Крим буде радянським. „... Врангель повинен бути розгромлений, і це зроблять армії Південного фронту" — так писав у своєму першому наказі після прибуття на фронт М. В. Фрунзе. І це було здійснено.

Разом з товаришами Ворошиловим і Блюхером, М. В. Фрунзе докладно розробив план наступу на Врангеля. У третю річницю Великої Жовтневої Соціалістичної революції в ніч проти 8 листопада почався історичний штурм перекопських укріплень. Червоні частини по пояс у холодній воді пройшли Сиваш. Дивізія під командуванням Блюхера пробилася крізь сімнадцять дротових загород і після ряду героїчних атак взяла Турецький Вал. Бій під Перекопом закінчився перемогою Червоної Армії. Крим став радянським. „Кров'ю 10 тисяч своїх кращих синів оплатили робітничий клас і селянство свій останній смертельний удар контрреволюції" — писав М. В. Фрунзе.

Після розгрому Врангеля Червоній Армії довелося провадити вперту боротьбу проти бандитизму, який був зліквідований протягом 1920—21 років.

25 жовтня 1922 року героїчна Червона Армія ввійшла у Владивосток. Це була остання дата громадянської війни. Після зайняття Владивостока Ленін писав: „...скинуто в море останні сили білогвардійців. Я думаю, наша Червона Армія на довгий час нас звільнила від будьякого можливого повторення натиску білогвардійців на Росію чи на будьяку з республік, прямо чи посередньо, тісно чи більш-менш віддалено з нами зв'язаних" [1].

* * *

Чому ж ми перемогли? Чому наша тоді ще молода Робітничо-Селянська Червона Армія розгромила і викинула геть з нашої радянської землі білогвардійців і інтервентів?

Насамперед тому, що бійці Червоної Армії знали, за що вони борються; Червона Армія перемогла тому, що вона була і є безмежно відданою справі Леніна — Сталіна.

[1] *Ленін*, Твори, т. XXVII, стор. 317.

Digitized by Google

Червону Армію створила, виховала і загартувала в огні й бурі громадянської війни партія Леніна — Сталіна. „Висока честь організатора наших перемог належить великому колективові передових робітників нашої країни — російській комуністичній партії" — писав товариш Сталін. Комуністичні організації були цементом, що скріпляв Червону Армію, були організуючою її силою; вони давали бійцям натхнення, несучи в маси великі ідеї комунізму. Вони робили її свідомою, вони показували зразки дисциплінованості, безстрашності, відваги, геройства. Понад 50% всіх комуністів були в період 1918—19 рр. на фронті. П'ятдесят тисяч більшовиків поклали свої голови за справу соціалізму. Кращі сини партії, її найталановитіші керівники посилалися на фронт.

Всією величезною титанічною боротьбою проти численних ворогів Радянської Росії керували генії революції Ленін і Сталін.

Винятково велика роль у забезпеченні наших перемог належить товаришеві Сталіну.

Перемоги над катом трудящих — генералом Красновим, безприкладна своїм героїзмом оборона Царицина, забезпечення успіхів під Перм'ю, розгром Денікіна, перемога над білополяками, всесвітньо-історичні перемоги Першої Кінної, усі вирішальні етапи громадянської війни зв'язані з іменем великого стратега пролетарської революції товариша Сталіна.

Вірним і кращим соратником Леніна і Сталіна в організації боротьби і перемог Червоної Армії був стійкий більшовик Климент Єфремович Ворошилов. З ім'ям тов. Ворошилова зв'язані такі героїчні етапи бойового минулого, як боротьба з німецькими окупантами, знаменитий перехід ворошиловської армії донецьких шахтарів, бідняків і революційних козаків до Царицина, оборона Царицина, легендарні рейди Першої Кінної армії, організаторами якої були разом з товаришем Сталіним і товариш Ворошилов, розгром Врангеля, придушення кронштадтського заколоту, боротьба з бандитизмом.

Трудящі нашої батьківщини ніколи не забудуть величезних заслуг соратників Леніна і Сталіна — тт. Кірова, Орджонікідзе, Куйбишева в боротьбі за розгром збройних сил контрреволюції.

З ім'ям незабутнього Сергія Мироновича Кірова зв'язана героїчна оборона Астрахані, безприкладний похід XXI армії через пустинні піски на Баку, розгром контрреволюції на Кавказі.

З ім'ям Серго Орджонікідзе зв'язаний нищівний удар Червоної Армії по бандах Денікіна, удар, який відкинув Денікіна від Орла — Воронежа, героїчна боротьба Червоної Армії в Закавказзі.

З ім'ям Валеріана Володимировича Куйбишева зв'язано звільнення Середньої Азії від зграї басмачів та інших експлуататорів і встановлення там влади революційного народу.

Ми не можемо не згадати також імена славних полководців, що загинули смертю хоробрих — героїчного вождя партизанів Примор'я

Digitized by Google

Сергія Лазо, славного командира бригади Григорія Котовського, бойового легендарного начдива Пархоменка і багатьох інших. Перед їх світлою пам'яттю схиляємо ми свої голови.

Більшовицька партія виховала славну плеяду безстрашних військових комісарів, бойових політичних керівників Червоної Армії.

В. І. Ленін говорив: „Без військкома ми не мали б Червоної Армії".

Товариш Сталін писав: „Комісари повинні бути душею військової справи".

І вони дійсно були її душею.

Джерело сили і непереможності Червоної Армії полягає в розкритих товаришем Сталіним трьох основних особливостях Червоної Армії, які докорінно відрізняють нашу Армію від армії будьякої капіталістичної країни.

Перша особливість полягає в тому, що наша Червона Армія є армією дійсно народною.

У нас,— говорив товариш Сталін,— „...народ і армія становлять одне ціле, одну сім'ю. Ніде в світі нема таких любовних і дбайливих відносин з боку народу до армії, як у нас. У нас армію люблять, її поважають, про неї піклуються. Чому? Тому, що вперше в світі робітники й селяни створили свою власну армію, яка служить не панам, а колишнім рабам, нині визволеним робітникам і селянам.

Ось де джерело сил нашої Червоної Армії"[1].

У цих мудрих словах закладена глибока, щира правда.

У період громадянської війни під проводом комуністичної партії в Червоній Армії був здійснений військовий союз робітників і селян, що дав нам перемогу.

Тов. Ворошилов в промові на урочистому засіданні Московської Ради, присвяченому 20-річчю Робітничо-Селянської Червоної Армії і Військово-Морського Флоту, говорив:

„Головна причина блискучих перемог Робітничо-Селянської Червоної Армії і Військово-Морського Флоту полягає в тому, товариші, що робітничий клас і трудяще селянство Росії боролися за свої класові інтереси, за свою кровну справу, що вони, робітники і селяни, зімкнулися в тісний, братерський союз у боротьбі за ці свої класові інтереси, за незалежність своєї батьківщини, за свою народну владу".

У нас армія і народ — одне ціле. Хто не відчуває того єднання армії з народом, яке є у нас, і яке з особливою силою виявляється зокрема у дні призову і знаходить собі вияв у шефстві робітничих організацій над Червоною Армією. З яким величезним піднесенням готувалися бійці Червоної Армії до дня виборів у Верховну Раду СРСР і проголосували за кандидатів блоку комуністів і безпартійних. Червона Армія прекрасно уособлює міцну, непорушну політичну і моральну єдність радянського народу.

---

[1] *Й. В. Сталін*, Про три особливості Червоної Армії.

Digitized by Google

„Друга особливість нашої Червоної Армії полягає в тому, що вона, наша армія, є армією братерства між народами нашої країни, армією визволення пригноблених народів нашої країни, армією захисту свободи і незалежності народів нашої країни...

В цьому друге і основне джерело сили і могутності нашої Червоної Армії. В цьому запорука того, що наша армія в критичну хвилину знайде величезну підтримку в мільйонних масах усіх і всяких національностей, що населяють нашу неосяжну країну“ [1].

Наша Червона Армія поєднана найтіснішими кровними зв'язками з усіма народами Радянської країни. Бійці і командири Червоної Армії, вірні патріоти своєї батьківщини, віддані сини свого народу, не мають інших інтересів, завдань і цілей, крім тих, які стоять перед народом Радянської країни.

„Нарешті, третя особливість Червоної Армії. Полягає вона в дусі інтернаціоналізму, в почуттях інтернаціоналізму, які проймають всю нашу Червону Армію. В капіталістичних країнах армії звичайно виховуються в дусі ненависті до інших народів, в дусі ненависті до інших держав, в дусі ненависті до робітників і селян інших країн. Для чого це робиться? Для того, щоб перетворити армію в слухняне стадо в разі воєнних сутичок між державами, між країнами. В цьому джерело слабості всіх капіталістичних армій. Наша армія побудована на цілком інших основах. Сила нашої Червоної Армії, товариші, полягає в тому, що вона виховується з першого ж дня свого народження в дусі інтернаціоналізму, в дусі поваги до народів інших країн, в дусі любові і поваги до робітників усіх країн, в дусі збереження і утвердження миру між країнами. І саме тому, що наша армія виховується в дусі інтернаціоналізму, в дусі єдності інтересів робітників усіх країн, саме тому вона, наша армія, є армією світової революції, армією робітників усіх країн. І те, що ця обставина є джерелом сили і могутності нашої армії, про це взнають колись буржуа всіх країн, якщо вони наважаться напасти на нашу країну, бо вони побачать тоді, що наша Червона Армія, вихована в дусі інтернаціоналізму, має незчисленну кількість друзів і союзників у всіх частинах світу, від Шанхая до Нью-Йорка, від Лондона до Калькутти“ [2].

Бойова міць Червоної Армії заснована на величезних успіхах нашої країни в галузі соціалістичної індустрії. Наша потужна промисловість спроможна дати і дає Червоній Армії в достатній кількості першокласну бойову техніку, яка в руках високосвідомого бійця є грізною зброєю для ворогів.

Наша країна є неприступною соціалістичною фортецею. Радянський Союз став першою країною в Европі і другою в світі роз-

---

[1] *Й. В. Сталін,* Про три особливості Червоної Армії.

[2] Там же.

Digitized by Google

мірами промислової продукції. Минулого року промисловість СРСР дала продукції в десять разів більше, ніж до війни (1913 р.), і в 15 разів більше, ніж перед революцією (1917 р.). З країни мільйонів дрібних розпорошених селянських господарств Радянський Союз став країною найпередовішого в світі соціалістичного землеробства. Індустріалізація країни і реконструкція на її основі всього народного господарства СРСР створили міцну матеріально-технічну базу соціалізму, базу могутньої оборони нашої батьківщини.

Озброєння Червоної Армії, яке вона має зараз, ніяк не можна порівняти з тим, що ми мали в період громадянської війни. Тепер Червона Армія забезпечена вогнепальною зброєю найдосконаліших зразків. Червона Армія має технічне оснащення, що повністю задовольняє її потреби. Вона має достатню кількість ручних, станкових, танкових, авіаційних і зенітних кулеметів. Кількість автоматичної зброї побільшала за останні 5—6 років у кілька разів.

Ми маємо тепер прекрасну артилерію, яка рік-у-рік збільшує свою далекобійність і потужність, удосконалює точність і влучність стрільби. Зростає і вдосконалюється наша важка артилерія, артилерія великої потужності, зенітна артилерія. Опреділюючи значення артилерії у військовій справ, тов. Ворошилов зазначив, що „...поряд з розвитком нових родів військ, артилерії завжди приділялась і приділяється особливо велика увага. Досить сказати, що цією справою безпосередньо і щільно займається сам товариш *Сталін!*". *(Бурхливі оплески.)*

Наші могутні танки найрізноманітнішого виду і розміру викликають захоплення серед трудящих і ненависть та страх серед ворогів.

„У нас,— сказав товариш Ворошилов,— немало є доблесних танкістів, які, немов віртуози, буквально грають своїми грізними машинами".

Червона Армія в дедалі більшій кількості постачається електромашинами, гусеничними тракторами, автомобілями, різноманітними засобами зв'язку. Могутніми темпами росла і росте наша авіація. Її перевагу визнано в усьому світі. Радянські літаки літають і літатимуть далі всіх, вище всіх і швидше всіх. Наші льотчики найкращі в світі. Зразки небаченого в світі героїзму показують наші парашутні частини, які відіграватимуть величезну роль у майбутній війні.

„Радянські льотчики, сильні духом, з неухильною сталінською волею, ділом доводять, на що вони здатні. Льотчики — Герої Радянського Союзу стають визнаними героями і за межами нашої Батьківщини. Вони — переможці неприступних повітряних просторів — уособлюють собою духовну силу, спокій і неухильну волю радянського народу і бойову міць нашої Червоної Армії і Військово-Морського Флоту" *(Ворошилов.)*

Наш Військово-Морський флот безперервно зростає, вдосконалюється, наші потужні лінкори, крейсери, підводні човни пильно

Digitized by Google

охороняють морські кордони країни Рад, що простяглися на десятки тисяч кілометрів. Створення нового Наркомату військово-морського флоту є виразом повсякденного піклування вождя і учителя товариша Сталіна, нашої партії і уряду про зміцнення оборони нашої країни.

Голова радянського уряду В. М. Молотов на Першій Сесії Верховної Ради СРСР говорив:

„Ми вважаємо так: головне, щоб був міцний і могутній наш державний корабель, а він, як ми знаємо, міцний і все більше міцніє. *(Бурхливі оплески.)*

Наш радянський лад могутній і хоче бути ще могутнішим, хоче бути неприступним для ворогів. *(Бурхливі, тривалі оплески.)* З цього ми робимо висновок, що нам потрібна сильна Червона Армія і нам потрібний сильний Військово-Морський Флот. *(Тривалі оплески.)* У могутньої радянської держави повинен бути гідний нашої великої справи морський і океанський флот, який відповідав би її інтересам. *(Тривалі оплески.)*

Для того, щоб організувати цей флот з його складним технічним оснащенням, з його потужною морською артилерією, з його морською авіацією, яка відповідала б гідності радянського флоту *(бурхливі оплески)*, і для того, щоб виховати по-радянському численні кадри кваліфікованих моряків і морських техніків, потрібний новий наркомат, потрібний Наркомат військово-морського флоту. *(Оплески.)*

Саме тому, що виросла наша Червона Армія, що і тут потрібна величезна повсякденна робота по дальшому її зміцненню, по її дальшому технічному оснащенню, потрібна значно краща робота по більшовицькому вихованню відданих батьківщині червоноармійців і командирів, саме тому, що керівництво усією цією справою в Червоній Армії має перед собою величезні завдання, а Військово-Морський Флот потребує спеціальної, і при тому посиленої, до себе уваги, ми вважаємо необхідним, поряд з Наркоматом оборони, мати Наркомат військово-морського флоту. *(Бурхливі, тривалі оплески.)*

Наше завдання — піднести ще вище справу оборони сухопутних кордонів і морських берегів Радянського Союзу. Надіємося, що наші моряки з честю виконають своє завдання, а Наркомфлот наполегливо і невтомно працюватиме над створенням сильного радянського Військово-Морського Флоту". *(Тривалі оплески.)*

Зірко і пильно стоять на варті кордонів нашої соціалістичної батьківщини доблесні наші прикордонники. Кожен день приносить нам все нові й нові факти високої більшовицької пильності і свідомості виконання свого обов'язку, які виявляють радянські прикордонники у боротьбі з шпигунами, диверсантами, терористами та іншими фашистськими найманцями, які намагаються пробратися на територію Радянської країни, щоб творити свою мерзенну, зрадницьку справу.

У нас є чим захищати нашу соціалістичну батьківщину, нашу велику Сталінську Конституцію.

Digitized by Google

У нас є кому захищати соціалістичну батьківщину. Наші доблесні танкісти, відважні пілоти, хоробрі й мужні піхотинці, безстрашні кавалеристи, прекрасні зв'язківці, сапери, хеміки — готові, здатні виконувати найскладніші бойові завдання в найскладнішій і найвідповідальнішій обстанові.

Яка прірва лежить між солдатом першої-ліпшої капіталістичної армії і бійцем нашої Червоної Армії. Солдати буржуазних армій політично безправні. Капіталісти всіляко відгороджують солдатські маси від трудящих, як вогню бояться зв'язку між ними, капіталісти знають, що цей зв'язок загрожує їм загибеллю.

Червона Армія — вірний вартовий країни соціалізму, захисник мирної праці радянського народу. Червона Армія прекрасно продемонструвала свою відданість партії Леніна—Сталіна, одностайно проголосувавши за кандидатів блоку комуністів і безпартійних. Радянський народ продемонстрував своє виняткове довір'я і любов до Червоної Армії, обравши до Верховної Ради СРСР депутатів з числа командирів, політпрацівників і бійців Червоної Армії та Військово-Морського Флоту.

* * *

Червона Армія є прекрасною політичною школою, школою опанування більшовизму, школою високої революційної пильності, школою опанування передової техніки, школою високої культури і грамотності.

Червона Армія озброєна такою зброєю, якої не має і не може мати жодна капіталістична армія. Ця зброя — всеперемагаюче вчення Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна. Дедалі краще опановуючи більшовизм, Червона Армія ще вище підносить свою боєздатність. Вона виховує політично грамотних, класовосвідомих, висококультурних бійців і командирів.

Немало справжніх героїв виховала останніми роками наша Червона Армія. Усім відомі Герої Радянського Союзу Чкалов, Байдуков, Беляков, Громов, Юмашев, Данілін, які є вихованцями Червоної Армії. Червона Армія пишається тим, що в її лавах немало є командирів і політпрацівників, нагороджених почесним званням Героїв Радянського Союзу.

Через усю систему партійно-політичної освіти, через усі форми агітаційно-пропагандистської масової роботи Червона Армія безперервно підвищує політичний рівень командирів, політпрацівників і бійців. Свою високу політичну свідомість бійці, командири і політпрацівники демонструють на кожному кроці.

Бійці Червоної Армії беруть активну участь в громадсько-політичному житті нашої країни. Армійські агітатори і пропагандисти у виборчій кампанії до Верховної Ради СРСР показали зразки агітаційно-пропагандистської роботи. Усе це свідчить про високу класову свідо-

Digitized by Google

мість особового складу Червоної Армії, про безмежну любов і відданість командирів, політпрацівників і бійців великій комуністичній партії, великому Сталіну, про їх готовість до кінця захищати нашу соціалістичну батьківщину великої Сталінської Конституції.

Червона Армія прийшла до своїх 20 роковин з величезними успіхами у всіх галузях бойової і політичної підготовки. Ліквідуючи наслідки шкідництва ворогів народу — підлих фашистських найманців, Червона Армія і Військово-Морський Флот добилися великих успіхів у бойовій і політичній підготовці, в опануванні бойової техніки, у вогневому, тактичному, стройовому та інших видах бойового навчання, а також у фізичній підготовці бійців.

Очистившись від підлих фашистських найманців — троцькістсько-бухарінських, буржуазно-націоналістичних шпигунів, Червона Армія ще дужче зміцнила свої лави. Її кадри командно-начальницького і політичного складу як ніколи міцні, надійні, перевірені, згуртовані навколо партії і великого Сталіна. Серед них багато молодих командирів і політпрацівників, які недавно висунуті на відповідальні пости, які прекрасно справляються з великою і складною роботою. Червона Армія складається з прекрасних, свідомих бійців, до кінця відданих партії Леніна — Сталіна, готових до останньої краплі крові захищати священні кордони нашої батьківщини. Червона Армія добре усвідомила головне і основне, на що неодноразово указував товариш Сталін, завжди пам'ятати і ніколи не забувати про капіталістичне оточення.

„... треба всіляко посилити і зміцнити нашу Червону Армію, Червоний флот, Червону авіацію, Тсоавіахем. Треба весь наш народ тримати в стані мобілізаційної готовості перед лицем небезпеки воєнного нападу, щоб ніяка „випадковість" і ніякі фокуси наших зовнішніх ворогів не могли застати нас зненацька..." *(Сталін.)*

З гарячковою поспішністю і упертістю готують фашисти нову світову імперіалістичну бійню. Німецькі та італійські інтервенти провадять підлу загарбницьку війну проти мужнього іспанського народу, який героїчно відстоює свою незалежність. Японські загарбники розривають на частки живе тіло Китая, намагаються поневолити великий китайський народ. Але не здійснитися цим підлим планам фашистських канібалів. Ідея штурму дедалі більше зріє в свідомості трудящих мас. Всесвітньо-історичні успіхи країни соціалізму чимраз дужче революціонізують трудящих капіталістичних країн. Дедалі більше шириться й міцніє єдиний народний фронт. Червона Армія зірко і пильно стоїть на варті кордонів нашої батьківщини. Вона уважно стежить за підступами ворогів, які шалено готуються до нападу на Радянський Союз. Вона знає, що фашисти з подесятеренною люттю робитимуть свої мерзенні підступи проти нашої країни, намагатимуться засилати до нас своїх шпигунів, диверсантів, терористів, використовуючи для цього підлих фашистських троцькістсько-бухарінських і буржуазно-націоналістичних шпигунів і рештки розбитих експлуата-

Digitized by Google

торських класів, але всі ці спроби будуть розбиті вщент. Славні органи НКВС, очолювані сталінським наркомом тов. Єжовим, наша доблесна прикордонна охорона, наша героїчна Червона Армія і Військово-Морський флот будуть ще вище підносити свою пильність, будуть ще зіркіше стежити за підступами ворогів, нещадно викорчовуючи всякі підлі спроби ворогів народу.

Червона Армія завжди пам'ятає і ніколи не забуде слів свого залізного наркома Климента Ворошилова:

„... Наша армія існує не для нападу, але тільки до моменту нападу ворога на нашу батьківщину. Вона буде самою нападаючою з усіх, які будьколи нападали, армій, якщо ворог її примусить до цього".

Очолювана своїм любимим наркомом — першим маршалом Радянського Союзу товаришем Ворошиловим, Червона Армія зірко і пильно охороняє величезні завоювання радянського народу, записані в Сталінській Конституції.

Нехай же пам'ятають усі ті, хто виношує плани нападів на Радянську країну, що бійці і командири Червоної Армії завжди напоготові. Вони завжди пам'ятають про те, що, в разі нападу на нас, разом з Червоною Армією на захист Радянської країни виступить увесь великий радянський народ і знищить ворога на тій території, звідки він з'явиться.

Digitized by Google

Завдання боротьби за високий урожай

М. Мандрика, Ф. Сморшко

Радянська Україна разом з усією соціалістичною країною в минулому сільськогосподарському році досягла блискучих перемог в галузі соціалістичного землеробства. На ланах Радянського Союзу зібрано рекордний, майже семиміліардний урожай зернових. Не тільки по зернових культурах ми мали в минулому році багатий урожай. Знаменні показники збору технічних культур, овочів, фруктів значно перебільшують урожай всіх минулих років.

Товариш Сталін на нараді передових комбайнерів і комбайнерок в 1935 р. поставив завдання — „довести найближчим майбутнім, років через три — чотири щорічне виробництво хліба до 7 — 8 міліардів пудів". З того часу минуло тільки два роки і сьогодні ми є свідками того, як блискуче розв'язується це завдання. Для того, щоб зрозуміти колосальне значення реалізації цього завдання, досить згадати, що в дореволюційній Росії щорічний урожай зернових складав не більш 4 — 5 міліардів пудів. Основна маса хліба тоді належала поміщикам і куркулям.

Виступаючи перед виборцями, тов. Молотов говорив про досягнення сільського господарства: „Ми відзначаємо ці вибори прекрасним урожаєм зерна в 1937 році. Ніколи ще наша країна не збирала стільки хліба, як у цьому році, коли урожай досяг 7 міліардів пудів. Ми впевнені, що не тільки вдержимо, але й збільшимо ці успіхи в сільському господарстві, в усіх його галузях і в усіх краях Радянського Союзу".

Досягнення, що їх здобуто в 1937 році, є лише початок реалізації тих величезних можливостей, які закладені в соціалістичному сільському господарстві.

Швидке зростання урожаїв можливе лише на основі усуспільненого великого соціалістичного господарства, доказом чого є систематичне неухильне підвищення урожайності в нашій країні. Урожай 1937 року є яскравим доказом невичерпних можливостей великого колгоспного та радгоспного господарства. Цим соціалістичне землеробство ще раз продемонструвало всьому світові свою міць, організованість, незрівнянну перевагу перед капіталістичним сільським господарством, наочно показало, які колосальні творчі сили закладені в самій природі соціалістичного господарства.

Digitized by Google

Українське радянське село рясніє достатком і заможністю. Повними коморами хліба, продуктів, значно зрослими грошевими прибутками — ось чим відзначають колгоспники України підсумки минулого сільськогосподарського року.

Справдились пророчі слова товариша Сталіна, сказані ним на XVII партійному з'їзді. Оцінюючи становище в сільському господарстві на той час, товариш Сталін говорив: „По суті справи звітний період був для сільського господарства не стільки періодом швидкого піднесення і могутнього розбігу, скільки періодом створення передумов для такого піднесення і такого розбігу в найближчому майбутньому“ [1]. Саме зараз сільське господарство нашої країни перебуває в стадії швидкого піднесення.

Радянська Україна, складова і невід'ємна частина великого Радянського Союзу, стала тепер індустріальною, країною великого механізованого колгоспного виробництва.

Колгоспний лад переміг остаточно й безповоротно. В 1937 р. на Україні вже було 27.300 колгоспів, що об'єднують 96,1% селянських господарств, а по засівних площах ці колгоспи охоплюють 99,7% всіх селянських засівів. В наслідок великих досягнень в колгоспному будівництві продукція сільського господарства в 1937 році по всьому Радянському Союзу перевищує більше ніж удвоє рівень 1913 року.

Щоб зрозуміти колосальні досягнення сільського господарства і зокрема щодо збирання урожаю в 1937 році, досить пригадати, який урожай був у дореволюційні роки. В царській Росії урожай усіх зернових на селянських надільних землях за десятиріччя (1901 — 1910 рр.) дорівнював в середньому 6,5 — 7 цнт з гектара. Навіть в найбільш урожайний 1913 рік середній урожай складав 8,5 цнт з га. За радянської влади по всьому Радянському Союзу за 1924 — 28 роки, коли ще переважало індивідуальне господарство, урожай становив в середньому 7,5 цнт з га. А за роки другої сталінської п'ятирічки і особливо за роки 1935, 1936 і 1937 відбувається систематичне зростання врожаю. В 1937 році досягнуто рекордного врожаю. Середній урожай по всьому Радянському Союзу становить більше ніж 11 цнт з га.

На Україні середній урожай зернових в 1937 році дорівнював — 11,5 цнт з га, а Київська область дала, наприклад, 13,8 цнт зернових з га. Все більше і більше росте кількість бригад, колгоспів і навіть районів, які дають урожай зернових на величезних масивах по 20 — 30 цнт з га. Так, наприклад, в Савинському районі Харківської області в колгоспі „Більшовик“ бригада Івана Сала на площі 340 гектарів зібрала по 33 цнт зернових. На Одещині в Грушківському районі на площі 30.000 га зібрано урожай по 17,91 цнт з гектара. Окремі артілі, як, наприклад, ім. 14-річчя Жовтня, з площі

[1] *Й. Сталін,* Питання ленінізму, стор. 477.

Digitized by Google

387 га одержала озимої пшениці з га по 27,5 центнера. Є навіть такі колгоспи, які добились урожаю озимої пшениці з окремих ділянок по 44 цент. з га. Яскравим доказом того, що це не поодинокі факти, є проведена в грудні 1937 р. українська нарада стахановців сільського господарства, на якій підводились підсумки соціалістичного змагання 1937 року. На цій нараді було більше 1500 чол. з різних областей і районів України. Всі вони були переможцями і представниками передових колгоспів і колгоспних бригад, які добились високих урожаїв зернових і технічних культур та досягнень на інших ділянках роботи в соціалістичному сільському господарстві.

Поряд з досягненнями щодо врожаю зернових в 1937 році сільське господарство Радянської України має успіхи і щодо технічних культур. Так, наприклад, вісімдесят районів України зібрали в 1937 р. урожай по 200 і більше центнерів цукрового буряку з га. А значна кількість колгоспів і бригад дали країні рекордні врожаї, які в окремих ланках перевищують 1000 центнерів цукрового буряку з гектара.

В 1937 році по УРСР значно зросла засівна площа технічних і кормових культур.

Все це свідчить про те, що наше соціалістичне сільське господарство може давати ще більші врожаї і воно їх дасть. Високі урожаї можуть і повинні дати всі райони України. Але для цього потрібно покращити повсякденне керівництво стахановським рухом. Треба, щоб всі колгоспи включились в боротьбу за високий урожай, рівняючись на найбільш передових людей колгоспного села. Треба добитись, щоб у нас не було відсталих районів, колгоспів, бригад і навіть колгоспників. Партійні і радянські організації повинні звернути особливу увагу на те, щоб стахановці не лише самі працювали добре, але й допомагали передачею свого досвіду колгоспникам, які ще не оволоділи стахановськими методами праці.

Треба по-більшовицькому до кінця ліквідувати наслідки шкідництва троцькістських, бухарінських, буржуазно-націоналістичних бандитів в сільському господарстві.

Радянська влада під колгоспне виробництво підвела потужну індустріальну базу. На Україні у 1937 році було 958 МТС. Неухильно зростає тракторний парк. Так, на колгоспних ланах в 1936 р. було 72,7 тис. тракторів, а в 1937 р. їх було вже 82,6 тис., при чому важливо відзначити, що в 1933 році ще зовсім не було у нас потужних гусеничних тракторів ЧТЗ, в 1936 році їх було 6.500. Значним вкладом в механізацію сільського господарства є нові трактори „Універсал", які мають винятково важливе значення для обробітку технічних культур.

Значно зросла кількість комбайнів. В 1933 р. їх було 2.400, в 1936 р. — 15.150, а в 1937 році на ланах України їх уже працювало 21 тис.; вантажних автомашин в МТС в 1936 р. було 15.560, а в

Digitized by Google

1937 р., враховуючи і ті, що знаходяться у власності колгоспів, уже було 32 тис.

Соціалістичне сільське господарство має десятки тисяч і інших складних сільськогосподарських машин, як двигуни, молотарки, сівалки і т. ін. Вся ця механічна база створена в наслідок проведення генеральної лінії партії, здійснення індустріалізації нашої країни, в наслідок жорстокої боротьби і розгрому усіх ворогів нашої країни — троцькістів, бухарінців, буржуазних націоналістів і всіх інших ворогів радянського народу.

В наслідок успішного виконання двох сталінських п'ятирічок ми досягли величезних успіхів в галузі соціалістичної реконструкції сільського господарства.

В механізації сільського господарства ми добились вирішальних успіхів. Про це свідчать такі показники: процент засівної площі колгоспів, що обслуговувались МТС, на 1/VII — 37 р. складав 98,8 проти 95,5% в 1936 році. Виконано тракторних робіт МТС: всього в переводі на м'яку оранку в 1937 р. — 40.209,3 тис. га проти 36.724,6 тис. га в 1936 р. В тому числі весняних робіт в переводі на м'яку оранку виконано 110,4% плану; оранки парів в 1937 р. — 3.600,8 тис. га проти 3.163,2 тис. га в 1936 р. Зібрано механізованими засобами цукрового буряку 627,3 тис. га. і комбайнами в 1937 р. зібрано 6.244,7 тис. га зернових проти 4.323,1 тис. га в 1936 р.

З наведених показників яскраво видно величезну роль роботи тракторів, комбайнів у виконанні різних с.-г. робіт. Але як недолік треба відзначити, що підняття зябі і збирання цукрового буряку було проведено незадовільно. Планове завдання підняття зябі виконано лише на 69%, а по цукровому буряку механізоване збирання виконано на 87,8%.

Велику роль в збільшенні урожаю 1937 року відіграли агротехнічні заходи, що їх широко застосовували в колгоспах. Так, засів яровізованим насінням в 1937 р. було проведено на 2.766,3 тис. га проти 1.803,3 тис. га в 1936 році, що становить збільшення проти попереднього року на 53,4%, підняття парів — 3.507,6 тис. га проти 3.097,8 тис. га в 1936 році, лущіння стерні в 1937 р. проведено було на площі 1.718,0 тис. га проти 1.271,4 тис. га в 1936 р. По обробітку цукрових буряків у процентах до засівної площі даної культури маємо такі показники: в 1937 р. шарування — 99,7%, проривання — 99,3% і перевірка — 98,7%.

Крім цього проводилась важлива робота лінією впровадження добрива, угноєння грунту, підживлення, очищення і протруєння насіння та ін. Всі ці агротехнічні заходи відіграли значну роль в зростанні урожаїв.

Разом з ростом озброєння сільського господарства найскладнішими машинами виросли десятки і сотні тисяч людей, які опанували і опановують техніку найскладніших сільськогосподарських машин.

Digitized by Google

З людей, яких раніш капіталізм гнітив і душив, за радянської влади чимала кількість стали діячами державного масштабу. Це яскраво показали вибори до Верховної Ради СРСР, в яку обрано найкращих з кращих героїв і героїнь стахановських методів роботи; цих людей знає вся наша країна. В українському радянському колгоспному селі тепер є понад 300 тисяч колгоспників, які навчилися керувати машиною.

Відповідно до росту технічної озброєності і кадрів колгоспного сільського господарства, зростає і продуктивність праці в соціалістичному сільському господарстві. Сотні й тисячі трактористів, комбайнерів дають високі зразки стахановських методів роботи, перевищують норми в декілька разів, з кожним роком добиваються все нових і нових успіхів. Так, наприклад, бригадир тракторної бригади орденоносниця Паша Ангеліна з своєю бригадою в 1935 році виробила на трактор по 1.235 га, в 1936 році по 1.613 га, а в 1937 році бригада добилась того, що виробила — по 1.714 га на трактор. Прикладів високої продуктивності праці стахановців соціалістичних ланів і цілих бригад є досить багато.

Поряд з зростанням продуктивності праці відбувалося систематичне зростання заможності колгоспів і колгоспників. Все більше й більше стає колгоспів, які одержують великі прибутки. Так, наприклад, колгосп ім. Ворошилова, Красилівського району, Кам'янець-Подільської області, за самі лише буряки одержав прибутку 701.110 крб., а всього гуртового прибутку в 1937 році одержав 1 мільйон карбованців. Кожна колгоспниця в цьому колгоспі одержує в середньому премії по 366 крб. і по 1 цнт цукру.

На українській нараді передовиків сільського господарства заступник голови цього колгоспу Байдич Христина Прокопівна, розповідаючи про ці досягнення, говорила, що за 7 років існування колгосп побудував десятирічку, в якій вчиться до 700 дітей, є дитячі ясла, родильний будинок. В достатках живуть і колгоспники. Кожний колгоспник має по одній, а то й по дві корови.

На цій же нараді, розповідаючи про досягнення колгоспу і життя колгоспників, колгоспник села Павлівки Буцького району, Касьян Могура говорив: „У нас багаті прибутки і великі достатки. Повні комори хліба. Радіє серце і пісня рветься з грудей".

Таких висловлювань є багато. Вони відображають неухильне зростання заможності колгоспників. Про це свідчить багато фактів по областях Радянської України. Так, кількість колгоспів по Київській області, де на трудодень припадає понад 5 кгр. хліба, збільшилась проти минулого року в 31 раз. Колгоспів, де на трудодень припадає від 5 до 7 кгр., стало більше в 12 разів.

Все більше й більше стає колгоспників, які одержують сотні пудів хліба, про що за старих часів бідняк і навіть середняк не могли

Digitized by Google

і мріяти. Ось, наприклад, сім'я Олійника, Златопольського району, Київської області, одержала 609 пудів хліба, з них 479 пудів пшениці; 128 кгр. цукру, 28 пудів городини та 1.387 крб. грішми. Колгоспниця Марина Коцюба Узольського району на свої трудодні одержала 617,2 пуд. хліба.

В корені змінилося обличчя села, назавжди відійшло в минуле пригнічене, зубожіле і темне, безкультурне — за часів царизму — життя селянських мас, насамперед, бідняків.

Тяжке життя селян було при царизмі на Україні, яка була по суті колонією російського і західноевропейського імперіалізму. Основні найкращі землі належали великим землевласникам і куркулям. Величезна кількість землі належала польським і німецьким магнатам, українським і російським поміщикам. До революції на Україні було 16% селянських господарств, що не мали посівів; господарств, що мали одну або менш десятини посіву,— 16,2%; господарств, що не мали робочої худоби,—45,5%; селянських господарств, що не мали знарядь оранки і сівби, було 44,9%. Таке було становище селян при царизмі. Злидні, жорстока експлуатація, особливо батраків, бідняків, безправ'я і безкультурність панували на селі за часів влади поміщиків і куркулів.

В радянському селі народилась нова армія людей — трактористів, комбайнерів, агрономів, техніків, керівників великого колгоспного соціалістичного господарства, учителів і т. д. і т. п. Багатьох з цих професій зовсім не було до революції. Ці професії народилися разом з перемогою соціалістичного господарства на селі; ця перемога внесла корінні зміни в життя селянських мас. Коли взяти таку професію, як агроном, то до революції їх було на Україні лише 400 чол.; крім того, вони обслуговували тільки куркулів, а бідняка, в якого не було худоби і інвентаря, і навіть середняка — вони не обслуговували зовсім. А тепер на колгоспних ланах працює 14.800 агрономів, 5.500 зоотехніків, 2.100 ветлікарів, 3.000 ветеринарних фельдшерів. Крім того, ця армія кваліфікованих спеціалістів поповнюється з кожним роком з наших сільськогосподарських вишів і різного роду курсів.

Такі величезні успіхи, які здобуто в соціалістичному перетворенні на селі, в піднесенні добробуту колгоспних мас, можливі лише в нашій країні, де радянська влада повсякчасно піклується за те, щоб зробити усі колгоспи більшовицькими й усіх колгоспників заможними. Проте, ми ще маємо окремі колгоспи, де є низька оплата трудодня і завдання полягає в тому, щоб у 1938 році добитися того, щоб не було відсталих колгоспів. А для цього у нас є всі умови. „Щоб стати колгоспникам заможними,— говорив товариш Сталін,— для цього потрібне тепер тільки одно — працювати в колгоспі чесно, правильно використовувати трактори й машини, правильно використовувати робочу худобу, правильно обробляти землю, берегти

Digitized by Google

колгоспну власність".[1] Такі основні завдання в боротьбі за неухильне зростання продукції соціалістичного сільського господарства і заможності трудящих мас.

Проте, за безсумнівно великими успіхами в сільському господарстві не слід забувати недоліків. Поруч з великою кількістю передових колгоспів, які досягли справжнього заможного життя, ми ще маємо чимало відсталих колгоспів, які недостатньо організаційно зміцніли і дуже повільно просуваються вперед. В цій галузі у нас ще дуже багато роботи. На українській нараді стахановців сільського господарства передові колгоспники поставили конкретні завдання в справі підтягування відсталих колгоспів до рівня передових.

Наші успіхи в сільському господарстві були б ще більші, якби революційна пильність була на належній висоті, якби ми не прогледіли шкідництва троцькістсько-бухарінських і буржуазно-націоналістичних шкідників—ворогів народу, які дуже багато нашкодили і в сільському господарстві. Ці презренні агенти фашизму намагались розвалити колгоспи, щоб підірвати економічну і політичну основу радянського ладу на селі, вони отруювали худобу, свідомо псували зерно, заплутували насінневу справу. Все це вони робили для того, щоб реставрувати в нашій країні старі капіталістичні порядки і віддати колгоспне селянство в кабалу поміщика і куркуля, перетворити квітучу Радянську Україну в колонію німецького фашизму. Але не вийшло так, як мріяли ці вороги, і ніколи не вийде. Запеклих ворогів народу викрито. Славні органи НКВС під керівництвом тов. Єжова, при активній допомозі трудящих мас розгромили ворожі кубла. Завдання полягають в тому, щоб до кінця викрити і викорчувати рештки класових ворогів, як би вони не маскувались, і забезпечити ще більші успіхи соціалістичного сільського господарства в 1938 році.

В 1938 році — в першому році третьої сталінської п'ятирічки — в сільському господарстві ми повинні забезпечити новий могутній розбіг вперед і піднести на вищий ступінь боротьбу за високий урожай.

Постановою Ради Народних Комісарів СРСР „Про державний план сільськогосподарських робіт на 1938 рік" як центральне завдання в галузі рільництва ставиться піднесення врожайності. „Важливішою задачею дальшого піднесення сільського господарства країни,— говориться в постанові РНК,— є піднесення врожайності в 1938 році, особливо за рахунок сортових засівів. В цьому році необхідно забезпечити ще більш високий приріст всієї сільськогосподарської продукції, ніж у 1937 році".

Особливість плану сільськогосподарських робіт на 1938 рік полягає в тому, що вже на початку року за державним планом ми маємо встановлені урядом завдання по всіх найважливіших сільсько-

[1] *Й. Сталін*, Питання ленінізму, стор. 453.

Digitized by Google

господарських роботах на рік. Це дає можливість в кожному колгоспі, радгоспі і по кожній МТС чітко спланувати виконання основних виробничих завдань на цілий рік.

Відповідно до основного завдання — підвищення врожайності сільського господарства в 1938 році державним планом сільськогосподарських робіт встановлюються і деякі зміни структури засівних площ. Зміни полягають в тому, що при поширенні загальної засівної площі по СРСР в 1938 році засівна площа під зерновими культурами в деякій мірі скорочується.

Засівна площа під зерновими культурами по колгоспному сектору УРСР встановлена урядом на 1938 рік в 15.967,8 тис. га проти фактично засіяних в 1937 році 16.036,1 тис. га. По ярих зернових культурах на 1938 рік по колгоспах засівна площа встановлена в 6.949,8 тис. га проти фактичного засіву 1937 року 7.613,3 тис. га. Як бачимо, засівна площа по зернових культурах в певній мірі скорочується.

Щодо технічних культур, то на 1938 рік державним планом встановлено збільшення засівної площі по окремих важливіших культурах. Засівна площа по бавовнику збільшується до 220 тис. га проти фактично засіяних в 1937 році 215,2 тис. га. Засів льону-кудряша зростає до 58 тис. га проти 50,9 тис. га, засіяних в 1937 році.

Нема чого доводити, що збільшення засівної площі бавовника і льону має величезне народногосподарське значення.

Засівна площа цукрового буряку по УРСР в 1938 році в деякій мірі зменшується. Державним планом на 1938 рік засівну площу по цукрових буряках встановлено в 776 тис. га проти 781,5 тис. га, фактично засіяних в 1937 році. Зменшення засівної площі по цукрових буряках йде, головним чином, за рахунок Вінницької області, де ми мали таку перевантаженість загальної засівної площі цукровими буряками, яка в багатьох колгоспах не давала можливості впроваджувати правильні сівозміни.

Зате державним планом сільськогосподарських робіт, затвердженим Раднаркомом УРСР відповідно до постанов січневого Пленуму ЦК ВКП(б), встановлено значне поширення засівної площі по кормових культурах. Засіви кормових культур без трав минулих років по колгоспах в 1938 році зростають до 1.622,7 тис. га проти 1.232,4 тис. га, засіяних у 1937 р., що дає збільшення на 390,3 тис. га.

При деякому скороченні засівних площ під зерновими культурами значно поширюються засіви кормових культур. Це має винятково велике значення, як для розвитку тваринництва, так і для впровадження правильних сівозмін.

Такі зміни в структурі засівних площ, поперше, показують те, що зернову проблему ми успішно розв'язали і, подруге, що в даний період розвитку сільського господарства ми маємо всі можливості дати збільшення сільськогосподарської продукції не за рахунок поширення засівних площ, а за рахунок піднесення врожайності.

Digitized by Google

Товариш Сталін ще на XVII партійному з'їзді вказував на те, що ми повинні забезпечити „перехід від огульного розширення площ до поліпшення обробітку землі, до вкорінення правильної сівозміни і пару, до підвищення врожайності і, якщо цього вимагатиме практика,— до тимчасового скорочення існуючих засівних площ".[1]

Ці вказівки товариша Сталіна і знаходять відображення у змінах засівних площ в 1938 році.

Отже, в 1938 році в галузі рільництва центральним завданням є піднесення врожайності, що має забезпечити загальне збільшення продукції як по зернових, так і по технічних культурах проти 1937 року. Народний комісар земельних справ СРСР тов. Ейхе в доповіді на січневому Пленумі ЦК ВКП(б) в 1938 р. говорив: „У 1937 році ми зібрали врожай близько 7 млрд. пудів. Ми повинні провести роботу в 1938 році так, щоб забезпечити ще вищий приріст сільськогосподарської продукції, ніж у 1937 році, добиваючись здійснення поставленого товаришем Сталіним завдання — щорічного вироблення 7—8 міліардів пудів зерна".

Для цілковитого здійснення сталінського завдання щодо щорічного збору 7—8 міліардів пудів хліба ми в цьому 1938 році маємо всі можливості.

Уже в 1937 році по УРСР ми зібрали середній урожай зернових в 11,5 центнера з га, а по багатьох колгоспах зібрали врожай в 20—25 і 30 центнерів з га. Це якраз і свідчить про те, що ми маємо всі можливості в 1938 р. здійснити поставлені партією і урядом завдання.

На українській нараді стахановців сільського господарства—переможців змагання ім. XX роковин Жовтневої революції були продемонстровані невичерпні можливості підвищення врожайності як по зернових, так і по технічних культурах. Стахановці сільського господарства продемонстрували, які величезні резерви таїть в собі соціалістичне сільське господарство; треба тільки вміти використати їх. Треба по-більшовицькому подбати про створення сприятливих умов праці сільськогосподарським спеціалістам і сміливо висувати знизу перевірені кадри організаторів колгоспного і радгоспного виробництва. Потрібна самовіддана, чесна робота колгоспних мас, робітників радгоспів і МТС, потрібна величезна організаторська робота і послідовна боротьба за остаточне викорчування наслідків шкідництва.

Учасники наради звернулись до всіх колгоспників, робітників радгоспів і МТС із закликом організувати в 1938 році змагання імени першого року третьої сталінської п'ятирічки і боротися за такі показники піднесення врожайності: за 18—20 цнт зернових з га, за 40—50 цнт кукурудзи, за 15—20 цнт соняшника, за 250—300 цнт цукрових буряків, за 5—6 цнт льону-волокна, за 6—7 цнт бавовни, за 40—50 цнт махорки.

---

[1] *Й. Сталін*, Питання ленінізму, стор. 478.

Digitized by Google

Заклик передовиків соціалістичного сільського господарства, стахановців колгоспних і радгоспних ланів, вказує на ті реальні можливості, які ми маємо і за використання яких повинні боротися всі колгоспні маси, робітники радгоспів і МТС.

Для того, щоб добитися в 1938 році високого врожаю, щоб з успіхом виконати завдання товариша Сталіна про щорічне виробництво 7—8 міліардів пудів хліба, необхідно провести величезну роботу, необхідно старанно організувати активність і творчу ініціативу мас.

В сільському господарстві, як і в промисловості, ми маємо колосально зрослу політично-виробничу активність мас. Виросли нові тисячі активістів і агітаторів, особливо під час виборчої кампанії до Верховної Ради СРСР. Систематичною масово-політичною роботою ми повинні не тільки закріпити досягнені успіхи, а ще більше піднести активність мас навколо виконання політично-господарських завдань.

В сільському господарстві ми маємо тисячі і десятки тисяч колгоспників, робітників радгоспів і МТС — стахановців, які дають рекордні врожаї, рекордні норми виробітку на трактор, комбайн і т. д. Завдання зараз полягає в тому, щоб кращі рекордні показники в боротьбі за врожай окремих колгоспів і колгоспних бригад зробити здобутком всіх колгоспів. Завдання зводиться до того, щоб ширити лави стахановців сільського господарства і повсякденно допомагати їм в роботі. ЦК ВКП(б) в своїй постанові з приводу звернення стахановців фабрик і заводів Москви і Московської області знову нагадав про те, що поширення стахановського руху, залучення до рядів стахановців нових і нових мільйонів робітників є найважливіше завдання. Ця постанова ЦК ВКП(б) в повній мірі стосується і до сільського господарства. Отже, розвиток стахановського руху, поширення лав стахановців, поширення досвіду стахановської роботи є однією з найважливіших умов успішної боротьби за високий урожай.

Але для того, щоб домогтись високого врожаю, для того, щоб забезпечити нові успіхи в цій справі, потрібно також широко впроваджувати цілий комплекс агротехнічних заходів. Ми повинні значно збільшити засіви чистосортним насінням. За планом в 1938 році засів чистосортним насінням треба провести на площі 12.459 тис. га проти фактично засіяних чистосортним насінням в 1937 р. 9.113 тис. га. Яровізовані засіви зернових в 1938 році повинні зрости до 4.240 тис. га проти 2.766 тис. га в 1937 р. Вивезення угноєння повинно збільшитись до 47 млн. тонн в 1938 році проти 32,5 млн. тонн, вивезених в 1937 році. Ми в 1938 році повинні підняти чисті пари на площі 3,3 млн. га та провести лущіння стерні на площі 5,2 млн. га проти 1.718 тис. га в 1937 році.

Колгоспи і радгоспи в 1938 році повинні домогтися не тільки повного і своєчасного підняття чистих парів, але й забезпечити

Digitized by Google

систематичний їх обробіток, культивацію. В 1938 році всі чисті пари повинні бути підняті до 1 травня.

Важливе значення в боротьбі за врожай, за високу продуктивність праці в сільському господарстві має також правильне використання на повну потужність того могутнього машинного парку, який є в сільському господарстві і який буде протягом року зростати. Робота тракторів і причіпних машин, робота комбайнів і інших складних сільськогосподарських знарядь виробництва має винятково велике значення. Вже за наявного машинного парку при більш продуктивному його використанні ми можемо й повинні забезпечити завершення механізації основних процесів сільськогосподарського виробництва.

В 1938 році зросте охоплення колгоспів машинно-тракторними станціями. В УРСР вже навесні буде створено додатково 40 нових МТС, які дадуть змогу охопити раніш не охоплені колгоспи, усунути обслуговування однією МТС колгоспів двох районів та розукрупнити деякі існуючі МТС, які охоплюють великі земельні площі.

Сільське господарство Радянської України протягом 1938 року одержить тисячі нових тракторів, комбайнів і велику кількість інших складних сільськогосподарських машин.

Правильне використання тракторного парку, комбайнів, як і всіх машин та знарядь, якими насичене наше сільське господарство, буде в значній мірі вирішувати долю високого врожаю і під час засівної кампанії, і під час збирання та молотьби.

Останні заходи союзного уряду про перехід на новий порядок фінансування МТС і на новий порядок фінансування та організації ремонту тракторів і сільськогосподарських машин має велике державне значення в справі дальшого піднесення сільського господарства. Тов. Молотов в своєму виступі на останній нараді земельних працівників, підкреслюючи важливість цих заходів уряду, говорив, що ці заходи провадяться для того, щоб піднести роботу МТС і посилити їх допомогу колгоспам. Це не тільки фінансовий захід, а й організаційний захід великої державної ваги.

Поруч з тракторним парком велику роль відіграє жива тяглова сила. Проте, не всюди почувається відповідальність за колгоспного коня. Треба рішуче розгорнути боротьбу за ліквідацію наслідків шкідництва у цій важливій галузі. Місцеві партійні організації, ради, насамперед, земельні органи, повинні в найближчий час добитись, щоб колгоспний кінь утримувався в належному порядку, щоб боротьба з поширенням так званої „анемії“ та з іншими шкідницькими діями ворогів провадилась не на словах, а на ділі.

Впровадження агротехнічних заходів, підготовка кадрів і правильна організація виробництва повинні бути в значній мірі забезпечені уже під час підготовки до весняної засівної кампанії.

Зразково підготувавшись і успішно провівши засівну кампанію

Digitized by Google

в мінімально короткі строки, ми тим самим зробимо важливий крок у боротьбі за врожай 1938 року.

Проте, в підготовці до весняної засівкампанії майже по всіх областях УРСР є ще хиби і недоліки. І до цього часу відстає ремонт тракторів.

Раднарком СРСР і ЦК ВКП(б) своїм рішенням від 2/I-1938 р. підкреслювали незадовільність підготовки до весняної сівби і ходу ремонту тракторів. Але окремі обласні та районні організації і до цього часу ще не зробили потрібних висновків. Про це свідчить фактичний стан ремонту тракторів. Так, на 25/II-1938 р. тракторний парк відремонтовано по УРСР на 92,1%. В окремих областях справа з ремонтом тракторів перебуває в такому стані: Одеська область — 88,7%, Миколаївська — 83,2%, Донецька — 96,1%, Київська — 87,7%, Чернігівська — 84,8%, Житомирська — 89,8%.

Значно гірші показники ремонту потужних тракторів ЧТЗ.

Для того, щоб по-справжньому розгорнути боротьбу за цілковите вивершення ремонту тракторів, насамперед потрібна чітка організація роботи, повне і правильне використання кваліфікованих кадрів та розгортання соціалістичного змагання, спрямованого на виконання в строк як кількісних, так і якісних показників ремонту. При чому вже зараз потрібно забезпечити ремонт не лише тракторного парку, а й всіх причіпних знарядь.

Другим важливим завданням, на яке вказувала постанова Раднаркому СРСР і ЦК ВКП(б), є підготовка насінневих фондів. Вже тепер насіння має бути перевірене щодо сортності і очищене.

Величезну увагу в підготовці до весняної засівкампанії слід приділити забезпеченню засівного матеріалу по багаторічних і однорічних травах. Тут у нас особливо небезпечний стан. Насіння трав ми ще не тільки не засипали, а частину трав у нас ще і до цього часу не обмолочено. Треба в найкоротші строки закінчити засипання і очищення насіння багаторічних та однорічних трав.

В цій галузі потрібно дбати про те, щоб вже в 1938 році збільшити збір трав. Особливо слід боротись за збільшення насінневої бази по кормових травах. Конюшина, люцерна, вика, сорго і т. д. є у нас досить дефіцитними щодо насінневого матеріалу культурами. В 1938 році ми цю нестачу насіння мусимо подолати.

Важливе значення для успішної підготовки до весняної засівної кампанії має своєчасне і високоякісне виконання всього комплексу робіт, що забезпечують боротьбу за високий урожай в 1938 році.

Великі і відповідальні завдання стоять перед нами в боротьбі за високий урожай 1938 року. Перший рік третьої п'ятирічки ми повинні відзначити новими перемогами щодо дальшого організаційно-господарського і політичного зміцнення колгоспів і здійснення лозунга товариша Сталіна про те, щоб зробити усі колгоспи більшовицькими

Digitized by Google

й усіх колгоспників заможними. В 1938 році ми повинні домогтися того, щоб у нас вже не було відсталих колгоспів з низькими урожаями і незначною видачею на трудодень. Відсталі колгоспи повинні вийти в лави передових.

Більшовицька пильність і нещадна боротьба проти всіх ворогів народу є неодмінною умовою дальшої боротьби за високий урожай.

Digitized by Google

Пам'яті Серго Орджонікідзе

ПОЛУМ'ЯНИЙ РИЦАР БІЛЬШОВИЗМУ

Рік тому перестало битися серце великого пролетарського революціонера, полум'яного більшовика, видатного діяча партії й радянської влади. Помер один із найближчих соратників Леніна і Сталіна—Григорій Костянтинович Орджонікідзе. Партія і весь радянський народ зазнали тяжкої втрати.

Юнаком вступивши до лав більшовицької партії, Серго Орджонікідзе все своє світле життя віддав справі робітничого класу, справі комунізму. Невтомний і безстрашний, завжди на передових позиціях, він міцно тримав великий прапор Леніна — Сталіна.

Ім'я Орджонікідзе відомо в найдальших кутках нашої соціалістичної батьківщини. Він близький і рідний усьому багатомільйонному радянському народові. Його знають і люблять трудящі капіталістичних країн. Ім'я Орджонікідзе завжди викликáло смертельний жах у ворогів.

Народившись у бідній сім'ї, Григорій Костянтинович Орджонікідзе з великими труднощами дістав середню освіту. В 1901—1902 рр., будучи учнем фельдшерської школи, він бере участь у шкільному соціал-демократичному гуртку. В 1903 році Серго Орджонікідзе вступив до лав РСДРП (більшовиків).

У ці роки товариш Сталін, будівник, організатор і керівник закавказьких ленінсько-іскровських організацій, провадив велику роботу, яка дала можливість у 1903 році підвести перші підсумки діяльності ленінців Закавказзя. Товариш Сталін разом з товаришами Кецховелі, Цулукідзе, Цхакая підготували скликання в березні 1903 року закавказького з'їзду соціал-демократичних організацій, який висловився цілком за ленінський план будівництва партії.

Основним завданням закавказьких партійних організацій в 1903—1904 роках була боротьба з дрібнобуржуазними партіями за вплив на робітничо-селянські маси. Меншовики оскаженіло виступають проти більшовиків. Серго Орджонікідзе активно працює пропагандистом і агітатором. Простими, зрозумілими словами, що йшли від самого серця, молодий Серго запалював ентузіазмом, організовував на активну дію сотні й тисячі трудящих. Після звільнення спід першого арешту в 1906 році, Серго вперше зустрівся з товаришем Сталіним у Тбілісі, в редакції більшовицької газети „Дро" („Час"). Одержавши від

Digitized by Google

товариша Сталіна брошуру про Стокгольмський з'їзд РСДРП, Серго Орджонікідзе одразу ж використав її у боротьбі проти меншовиків.

Найзнаменнішим періодом у житті Серго Орджонікідзе був час, коли він працював у бакінській партійній організації (1907 рік). Тут, під керівництвом товариша Сталіна разом з чудесними більшовиками — Шаумяном, Джапарідзе, Спандар'яном, борючись за відвоювання на бік більшовизму робітників, за витиснення меншовиків з робітничих районів Баку, Серго Орджонікідзе виступає як організатор мас, непримиренний і невтомній борець за справу робітничого класу. Тут же виросла і загартувалась на все життя дружба між ним і товаришем Сталіним.

Восени 1907 року Серго Орджонікідзе знову заарештовано. Засуджений на вічне заслання у Сибір і відправлений туди навесні 1909 р., після відбуття ув'язнення у фортеці, Серго і на місці поселення не припиняє революційної діяльності, а влітку 1909 року тікає до Баку, де в глибокому запіллі продовжує партійну роботу.

Під впливом першої російської революції, в Ірані (Персія) виникає революційний рух. Царська Росія, що перетворювала Іран на свою колонію, всіляко допомагала персидській контрреволюції у придушенні революційного руху. Бакінська організація більшовиків наприкінці літа 1909 року надсилає до Ірана Серго Орджонікідзе. Він стає політичним керівником і організатором персидських трудящих мас проти деспотизму персидських феодалів, проти насильницької, колонізаторської політики царизму. Працюючи в Ірані, Серго тримав найтісніший зв'язок з закордонним більшовицьким центром, виконував його доручення. Листопад 1910 року. Серго Орджонікідзе повертається до Баку, а потім їде у Париж до Леніна, з яким він весь час листувався з Ірана. У Франції Орджонікідзе вчився у партійній школі, створеній В. І. Леніним в Лонжюмо. Згодом Серго повертається до Росії з відповідальним завданням В. І. Леніна щодо підготовки всеросійської партійної конференції. Ленін знав кому доручає справу. Серго блискуче виконав завдання. Створена під його головуванням Російська Організаційна Комісія підготувала скликання Празької партійної конференції. У роботі цієї історичної конференції Серго взяв активну участь як делегат і доповідач.

Царський уряд швидко оцінив роль Серго Орджонікідзе у російському революційному русі й міцно затиснув його в своїх хижацьких пазурах. В квітні 1912 року Серго заарештовано, а в жовтні засуджено і посаджено у Шліссельбурзьку фортецю. Після відбуття трьох років каторги, Серго Орджонікідзе заслано до Східного Сибіру. І тут як і раніше Серго використовує найменшу можливість для проведення революційної роботи. Він викриває зрадництво меншовиків, есерів і анархістів, що підтримували царизм у питанні імперіалістичної війни. Він збуджує класову свідомість трудящих Сибіру, озброює

Digitized by Google

їх ленінським лозунгом про перетворення імперіалістичної війни у війну громадянську.

Після Лютневої революції Серго Орджонікідзе працює на керівній роботі в Якутії, а потім, в травні 1917 року, виїжджає до Петрограда. Майже 8 років, що їх провів Серго по тюрмах, на каторзі і в засланні, знущання царських катів не зламали великого революціонера. Вони загартували його ще більше, зробили непримиреннішим, завзятішим борцем за справу комунізму.

За пропозицією Леніна Серго вводять в Петроградський комітет більшовицької організації і у Виконавчий комітет Петроградської ради. Він з головою поринає в роботу. Йдучи пліч-о-пліч з В. І. Леніним і Сталіним, будучи їх вірним учнем, Серго допомагає товаришеві Сталіну в підготовці й проведенні VI з'їзду більшовиків.

Оскаженіла буржуазія цькувала Леніна. Великий учитель мусив переховуватись. За дорученням Сталіна, Серго Орджонікідзе їздив у шалаш до Леніна за одержанням директив, що стосувалися з'їзду.

На VI з'їзді партії Серго Орджонікідзе був міцною підтримкою товариша Сталіна у боротьбі з підлими зрадниками, ворогами трудящих — Каменевим, Троцьким, Риковим, Бухаріним, що вимагали віддати Леніна на суд буржуазії, на вірну загибель. „Їм важливо,— казав тоді про буржуазний уряд Серго Орджонікідзе,— вихопити якомога більше вождів з лав революційної партії. Ми ні в якому разі не повинні віддавати товариша Леніна".

Під час Жовтневого перевороту Серго Орджонікідзе з честю виконував відповідальні доручення Ленінсько-Сталінського ЦК.

Велика пролетарська революція перемогла в нашій країні. Молоду радянську республіку оточила навала внутрішньої і іноземної контрреволюції. Фронти громадянської війни розтягнулись на сотні і тисячі кілометрів. Роль Серго в остаточному розгромі інтервентів і білогвардійців — велика.

Український народ завжди пам'ятатиме незабутнього рицаря революції — Серго Орджонікідзе, який завжди допомагав робітникам і селянам України в їх боротьбі з ворогами революції, з контрреволюційною Центральною радою, з німецькими, антантівськими окупантами, з денікінськими полчищами, з троцькістсько-бухарінськими, буржуазно-націоналістичними бандитами і іншими лютими ворогами народу.

Весною 1918 року він у Ростові на Дону вживає заходів до організації опору німецько-гайдамацьким бандам. Травень застає його на Кубані за організацією оборони Кубані, за зміцненням моці молодої Червоної Армії. В грудні 1918 року в тяжкий для республіки час, коли армія Денікіна, підтримана інтервентами, з'єднавшись з кубанською контрреволюцією, обрушилась на XI Червону Армію, Серго Орджонікідзе їздить по всьому Північному Кавказу з одної дільниці фронту на другу, організовує, підбадьорює, наснажує. Далі — героїчні

Digitized by Google

бої під Владикавказом, перебування в горах, нелегальна робота в Тбілісі — боротьба проти контрреволюційного меншовицького уряду в Грузії. Ризикуючи кожну хвилину життям, Серго на риболовецькому судні пробивається через Каспійське море до серця пролетарської революції — Москви.

Партія знову кидає Серго Орджонікідзе на найважливіші ділянки. В липні 1919 року він призначається членом Реввійськради XVI армії Західного фронту. В жовтні цього ж року партія й уряд дають йому нове доручення на фронті проти Денікіна, як членові Реввійськради XIV армії. Історична перемога над білогвардійцями під Орлом здобута під керівництвом Орджонікідзе.

Трудящі Азербайджана ніколи не забудуть світлого образу Серго. Призначений у лютому 1920 року ЦК РКП(б) головою партійного бюро по відновленню радянської влади на Кавказі, Серго Орджонікідзе разом з С. М. Кіровим організують перемогу над муссаватистським урядом.

„Привіт визволителеві Азербайджана. Він першим увійшов в Азербайджані" Це сталінське привітання Серго Орджонікідзе на прийомі азербайджанської делегації у Кремлі 21 січня 1936 року є найкращою характеристикою ролі Орджонікідзе в боротьбі за Радянський Азербайджан.

На X з'їзді партії Серго Орджонікідзе обрано членом ЦК. Обирається він членом ЦК на XI і на всіх наступних з'їздах партії.

Громадянська війна закінчилась, але боротьба тривала. Серго Орджонікідзе, зміцнюючи радянську владу на Закавказзі, виховуючи парторганізації в дусі пролетарського інтернаціоналізму, виявив себе як великий партійний організатор, вмілий керівник більшовицької партії. Він добився справжньої єдності, більшовицької монолітності партійних організацій Закавказзя навколо Ленінського ЦК.

Завжди і всюди, з перших днів свого перебування в лавах партії Леніна —Сталіна, Серго Орджонікідзе невтомно боровся за генеральну лінію партії, за єдність, за чистоту її лав, проти всіх і всіляких ворогів партії і народу. Він нещадно громив меншовиків, есерів, анархістів, дашнаків, муссаватистів, буржуазних націоналістів. Серго— партійний керівник всього Закавказзя — був носієм революції, зміцнення пролетарської диктатури, національного миру і дружби народів Закавказзя, господарського і культурного піднесення раніш відсталих національних окраїн. Серго Орджонікідзе завжди вів запеклу боротьбу з троцькістами, зінов'євцями, бухарінцями — капітулянтами, штрейкбрехерами Жовтня, правими і „лівими" реставраторами капіталізму.

У 1926 році, після керування деякий час північнокавказькою крайовою партійною організацією, Серго обирається головою ЦКК ВКП(б) та призначається наркомом РСІ і заступником голови РНК СРСР. На цьому найвідповідальнішому посту Серго Орджонікідзе

Digitized by Google

виявив зіркість і мужність, прямоту і вірність славним традиціям більшовизму. Нещадно викриваючи дворушників і зрадників, Серго Орджонікідзе розтрощував їхні ворожі вилазки. Наркомат РСІ під його керівництвом провів велику боротьбу проти бюрократизму, тяганини, повернувся обличчям до народного господарства.

Промови і доповіді Серго на партійних з'їздах і конференціях гострим мечем падали на голови зрадників робітничого класу, буржуазних запроданців. На XV з'їзді партії Серго Орджонікідзе викривав і нещадно громив троцькістсько-зінов'євських перебіжчиків у табір контрреволюції і вимагав виключити їх з партії.

Серго Орджонікідзе викривав ворожу суть боротьби іуди-Троцького, Зінов'єва, Бухаріна проти Сталіна, проти Сталінського ЦК. На XVI з'їзді партії Серго говорив:

„Ми, більшовики, завжди йшли і підемо з тим, хто правильно йде по ленінському шляху, з тим, хто правильно розгортає боротьбу проти ворогів робітничого класу. І в ті часи, коли ми були юнаками, ми йшли за Володимиром Ільїчем, не бачачи його, не знаючи його особисто, тільки тому, що він був найвеличнішим учнем Маркса і великим майстром пролетарської революції нашої епохи.

І сьогодні, ми оточуємо товариша Сталіна довір'ям, сміливо йдемо разом з ним, знаючи, що він веде партію ленінським шляхом, і хоч скільки б праві й „ліві" кричали, хоч скільки б вони цькували товариша Сталіна, товариш Сталін від цього тільки виграє".

Останні сім років Серго Орджонікідзе керував важкою промисловістю Радянського Союзу. Його організаторський талант забезпечив успішне виконання важкою промисловістю двох сталінських п'ятирічок. Це був геніальний командарм соціалістичної індустрії. Він знав кожне підприємство, на більшості з них побував особисто. Робітники Ленінграда, Харкова, Горького, Сталіно, Краматорська, Березняків, Солікамська, Магнітогорська, Челябінська, Кемерово, Новосибірська, Нижнього Тагіла і Сталінграда бачили його в своїх цехах, біля своїх верстатів, безпосередньо відчули теплоту його батьківського піклування.

Серго тримав повсякденний зв'язок з керівниками підприємств, здійснював більшовицький конкретний провід ними і допомагав кожному з них. Він як ніхто по-сталінському вмів вирощувати молоді кадри. Глибоко входячи в життя робітників важкої промисловості, він відшукував все обдароване і забезпечував найшвидший розквіт цим талантам. Любовно й уважно ставлячись до героїв комуністичної праці, Серго оцінив і підхопив ініціативу Стаханова, розвинув знаменний рух дружин інженерно-технічних працівників і господарників.

За героїчну, віддану діяльність на фронтах громадянської війни, на фронтах розгорнутого соціалістичного будівництва радянський уряд нагородив Серго Орджонікідзе орденами: Червоного Прапора, Орденом Леніна та Орденом Трудового Червоного Прапора.

Digitized by Google

Все своє прекрасне життя до останньої краплини крові віддав Серго за велику справу робітничого класу, за справу соціалізму. Життя його увірвалось саме тоді, коли соціалістичний устрій переміг в нашій країни, коли першу фазу комунізму в основному збудовано. Втрата важка й незмірна. Але прапор, що його високо тримав Серго, не здригнувся ні на мить. Партійні і непартійні більшовики і весь багатомільйонний народ ще міцніше згуртувалися навколо товариша Сталіна і Сталінського ЦК.

Серго Орджонікідзе залишив у спадщину нам високі більшовицькі зразки непримиренності, зіркості, нещадності в боротьбі з ворогами. Він показував, як гаряче й безмежно треба любити трудящих, як дбайливо треба вирощувати молоді кадри. Своїм життям він учив, як треба служити народові, великій справі соціалізму.

Ім'я героя, безстрашного борця, полум'яного більшовика — Серго Орджонікідзе світитиме у віках. Його мужність і скромність, його благородне життя є прикладом для теперішнього і прийдешніх поколінь, прикладом в дальшій боротьбі за остаточну побудову комунізму!

Digitized by Google

КНИГА ПРО ГЕНІАЛЬНОГО ОРГАНІЗАТОРА ПЕРЕМОГ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ

К. Є. Ворошилов, Сталін і Червона Армія. Партвидав ЦК КП(б)У, 1938.

Наша соціалістична батьківщина, що перебуває в оточенні ворожого нам капіталістичного світу, користується благами мирного життя тому, що має першокласну армію.

Наш народ цілком заслужено пишається своєю Червоною Армією і Червоним Військово-Морським Флотом. Наша Робітничо-Селянська Червона Армія могутня не тільки тим, що вона складається з прекрасно навчених, відданих своїй батьківщині бійців, які майстерно володіють найдосконалішою військовою технікою, а й тим, що наш народ разом з Червоною Армією складає одну сім'ю, одне ціле.

Червона Армія і Червоний Військово-Морський Флот міцні і непереможні тому, що вони спираються на свій могутній соціалістичний тил, користуються підтримкою і любов'ю всього радянського народу.

„Жодна армія в світі,— каже товариш Сталін,— не може перемогти (мова йде, звичайно, про тривалу і міцну перемогу) без стійкого тилу. Тил для фронту — перша справа, бо він, і тільки він, живить фронт не тільки всіма видами забезпечення, а й людьми — бійцями, настроями і ідеями“ [1].

Тил наших Червоної Армії і Військово-Морського Флоту—це всі народи нашої багатонаціональної соціалістичної держави, які під час виборів до Верховної Ради СРСР з великою одностайністю віддали свої голоси кандидатам сталінського блоку комуністів і безпартійних.

Продемонструвавши всьому світові свою морально-політичну єдність, радянський народ, довів, що він як ніколи згуртований навколо партії Леніна — Сталіна, повний готовості віддати всі сили, усі засоби на захист батьківщини, на захист завоювань Великої Жовтневої Соціалістичної революції.

Тов. Ворошилов у книзі „Сталін і Червона Армія“ у стислій формі, зрозумілою мовою, ілюструючи яскравими прикладами, розповідає про героїчні перемоги Червоної Армії, про геніального організатора цих всесвітньо-історичних перемог — великого Сталіна. Книга тов. Ворошилова, зображуючи велич героїчної боротьби радянського народу в період громадянської війни за батьківщину, проти білогвар-

[1] „Правда“, № 112, 1920 р., стаття „Новый поход Антанты“.

Digitized by Google

дійських полчищ, проти нашестя інтервентів, проти пораженців з табору троцькістів, бухарінців, закликає до революційної пильності, закликає бути готовими в першу-ліпшу хвилину дати відсіч агресорам, які не припиняють готування нападу на СРСР. У цьому велика цінність книги тов. Ворошилова.

Червону Армію створила більшовицька партія, яка переможно пронесла свій прапор через найжорстокішу боротьбу проти усіх ворогів трудящого народу, проти деспотичного царизму, проти буржуазії, білогвардійських військ і нашестя інтервентів, проти троцькістів, бухарінців, буржуазних націоналістів — цих підлих реставраторів капіталізму, агентів фашизму.

Червону Армію випестували своїм постійним піклуванням і увагою Ленін і Сталін. Вони були натхненниками і організаторами її героїчних перемог у громадянській війні.

Ім'я товариша Сталіна нерозривно зв'язане з усією історією Червоної Армії, з усією історією громадянської війни.

„У період 1918 — 1920 років товариш Сталін був, мабуть, чи не єдиною людиною, яку Центральний комітет кидав з одного бойового фронту на другий, вибираючи найнебезпечніші, найстрашніші для революції місця. Там, де було відносно спокійно і гаразд, де ми мали успіхи, там не було видно Сталіна. Але там, де в силу цілого ряду причин тріщали червоні армії, де контрреволюційні сили, розвиваючи свої успіхи, загрожували самому існуванню радянської влади, де замішання і паніка могли кожної хвилини перетворитися в безпомічність, катастрофу,— там з'являвся товариш Сталін. Він не спав ночей, він організовував, він брав у свої тверді руки керівництво, він ламав, був нещадний і — створював перелом, оздоровлював обстанову" (стор. 4).

1918 рік. Фронт розтягнувся на 6.450 км. Молода радянська республіка оточена кільцем ворогів. Хліба для Червоної Армії та промислових районів не вистачало. Робітники Пітера, Москви голодували. Голод насувався на радянську країну. Тяжке становище з хлібом створилось не тому, що в країні не було хліба. Він був, але буржуазія, куркульня стали на шлях саботажу, щоб кістлявою рукою голоду задушити пролетарську революцію. Боротьба за хліб стала боротьбою за соціалізм. Необхідну кількість хліба могли дати південні райони. Царицин в цьому відігравав вирішальну роль.

Білогвардійські найманці, намагаючись відрізати радянську республіку від продовольчих ресурсів і з'єднатися з Колчаком, розпочали впертий наступ на Царицин, ставлячи місто під реальну загрозу.

Тов. Ворошилов дуже просто і яскраво висвітлює виняткову роль товариша Сталіна в організації воєнного захисту Царицина; відстояти Царицин значило — вирішити долю радянської влади.

У червні 1918 р. товариш Сталін з загоном червоноармійців і двома броневиками вирушає до Царицина як керівник усієї про-

Digitized by Google

довольчої справи півдня Росії. У Царицині товариш Сталін застає неймовірний хаос не тільки по радянських, професійних і партійних організаціях, а й ще більшу плутанину і безладдя в органах військового командування.

Товариш Сталін на кожному кроці наштовхується на перешкоди, що заважають йому виконувати його пряме завдання. Він швидко оцінює умови Царицинського плацдарму і накреслює ряд заходів, які створюють винятково сприятливу для нас стратегічну обстанову. Ленін і Сталін у ці напружені дні тримають безперервний зв'язок один з одним. Про кожний свій захід товариш Сталін негайно повідомляє В. І. Леніна.

Рішуче й швидко товариш Сталін придушує змови контрреволюції, наводить порядок на фронті у місті й по заводах, надсилає ешелони з хлібом голодуючим робітникам Москви і Петрограда, організовує оборону Царицина, яка була дійсно героїчною епопеєю.

Товариш Сталін розвиває колосальну енергію. Він об'єднує навколо себе більшовиків, згуртовує революційних робітників і створює революційно-військову раду, якою керує безпосередньо. Товариш Сталін очищає штаб і органи постачання від троцкістських контрреволюційних і ворожих елементів і організовує регулярну армію.

У Царицині навколо товариша Сталіна об'єднуються більшовики і робітники України, які прийшли під командуванням тов. Ворошилова.

Товариш Сталін викриває зрадницьку роль Троцького, який, усуваючи відданих і талановитих командирів-комуністів, насаджував зрадників, ворогів батьківщини.

За короткий час Царицин перетворився на неприступну більшовицьку фортецю, яка відбила виняткової сили натиск прекрасно організованих і озброєних імперіалістами красновських добірних козачих частин.

Наприкінці 1918 р. в результаті зрад і запроданства троцькістської кліки створилося катастрофічне становище на Східному фронті і особливо на ділянці III армії, яка примушена була здати Перм. Противник швидко просувався вперед, створюючи реальну загрозу Вятці і всьому Східному фронтові.

Ці події поставили перед ЦК питання про необхідність вияснити причини катастрофи, привести негайно в порядок частини III армії. Для цього ЦК ухвалює: „Призначити партійно-слідчу комісію в складі членів ЦК Дзержинського і Сталіна".

Товариш Сталін центр ваги своєї „партійно-слідчої роботи" переносить на вжиття дійових заходів для відновлення становища, зміцнення фронту. З властивою йому швидкістю і твердістю він здійснює ряд практичних заходів для піднесення боєздатності III армії. В своєму звіті Раді оборони товариш Сталін писав:

„...В тилу армії іде серйозна чистка радянських і партійних установ. У Вятці і в повітових містах організовано Револю-

Digitized by Google

ційні комітети. Почато і продовжується насадження міцних революційних організацій на селі. Перебудовується на новий лад уся партійна і радянська робота. Очищено і перебудовано військовий контроль. Очищена і поповнена новими партійними працівниками губнадзвичайна комісія. Налагоджено розвантаження вятського вузла..." і т. д. (стор. 16).

В результаті вжитих товаришем Сталіним рішучих заходів припиняється просування противника, і в січні 1919 року Східний фронт перейшов у швидкий наступ, який мав вирішальне значення в остаточному розгромі Колчака.

Весна 1919 року. Юденіч, виконуючи поставлене Колчаком завдання оволодіти Петроградом і відтягти революційні війська від Східного фронту, з допомогою білофінів і англійського флоту створив реальну загрозу Петроградові. Цю загрозу посилила зрада військспеців, які, за завданням і на гроші англійської розвідки, організували у фортах „Красная горка" і „Серая лошадь" контрреволюційний заколот. У Петрограді англійський розвідач Поль Дюкс організував велику військову змову проти радянської влади.

Товариш Сталін протягом трьох тижнів ліквідує розхитаність у штабі, розгубленість у частинах. Він нещадно трощить, ламає опір ворогів і зрадників, мобілізує петроградських робітників-комуністів і цим забезпечує розгром білогвардійської банди Юденіча.

З фронту воєнних дій він телеграфує товаришеві Леніну:

„Морські спеціалісти запевняють, що взяття „Красной горки" з моря перевертає всю морську науку. Мені лишається тільки оплакувати так звану науку. Швидке взяття „Горки" пояснюється найгрубішим втручанням з боку мого і взагалі цивільних в оперативні справи, яке доходило до скасування наказів по морю і суші і нав'язування своїх власних. Вважаю своїм обов'язком заявити, що я й надалі діятиму таким чином, не зважаючи на всю мою велику пошану до науки. *Сталін*" (стор. 18).

Осінь 1919 року. Настав вирішальний момент всієї громадянської війни. Постачені Антантою, підтримані її штабами, білогвардійські орди Денікіна, захопивши Курськ, підходять до Орла.

Внутрішнє становище країни надзвичайно погіршало. Продовольчі труднощі загострилися. Не вистачало палива. Зупинилась промисловість. Всередині країни і навіть у Москві активізувалися контрреволюційні елементи. Небезпека загрожувала Москві, республіці. Партія і Ленін зосереджують свою увагу на денікінському фронті.

ЦК відряджає товариша Сталіна як члена Реввійськради на Південний фронт. Тут товариш Сталін застає дуже тяжку обстанову. „На головному напрямі Курськ — Орел — Тула нас б'ють, східний фланг безпомічно тупцює на місці" (стор. 21).

Товариш Сталін рішуче відкинув згубний, по суті контрреволюційний план Троцького, за яким головний удар противникові мав

Digitized by Google

бути завданий лівим флангом від Царицина на Новоросійськ через донські степи, через район вороже настроєного козацтва. Природно, цей план засуджував наступ на повний провал, на розгром Червоної Армії. Цей ворожий поразницький план Троцького, як тепер відомо, не був випадковістю.

Товариш Сталін викриває поразницький сенс цього плану, очищає вирішальні ділянки фронту від троцькістської зграї і ставить у керівництва частинами Червоної Армії справжніх більшовиків-ленінців. Він швидко відновлює фронт і висуває свій, схвалений ЦК, геніальний план розгрому Денікіна. У цей період товариш Сталін у всій повноті розгортає свій талант стратега й полководця. Він запропонував головний удар завдати противникові через робітничий Харків, шахтарський Донбас на Ростов, тобто через пролетарські райони. Цей стратегічний план товариша Сталіна був цілком схвалений В. І. Леніним.

Свій лист на ім'я Леніна, де був викладений стратегічний план розгрому Денікіна, товариш Сталін закінчує так: „З прийняттям цього плану не можна гаятися... Без цього моя робота на південному фронті стає безглуздою, злочинною непотрібною, що дає мені право або, вірніше, зобов'язує мене піти куди завгодно, хоч до чорта, тільки не залишатися на південному фронті“ (стор. 23).

Сталінський план був гранично цілеспрямований. Основним його змістом було — знайти живу силу ворога, його основні оперативні групи, швидко організувати контрудар і раптовим маневром розбити й знищити кращі дивізії добровольчої армії.

У районі Кром — Орла за сталінським планом частини Червоної Армії дають великий бій полкам денікінської армії, які були укомплектовані переважно офіцерським складом.

Товариш Сталін безпосередньо керує ходом генерального бою. В процесі бою товариш Сталін бачив велике значення кінноти.

За почином товариша Сталіна з окремих кінних груп була створена Кінна армія на чолі з товаришами Ворошиловим, Будьонним і Щаденком.

Кінна армія в боях на Південному фронті відіграла вирішальну роль. Коли в районі Кром — Орла фронт білих був прорваний і лівий фланг білих оголився, Кінній армії ставиться завдання нанести блискавичний удар на Воронеж і Касторну.

Удар на Касторну був обраний не випадково. Саме в цьому районі і відбувалося з'єднання добровольчої і донської армій. Кінна армія завершила геніальний сталінський план: вона розсікла надвоє денікінську армію.

Раптові, як лавина, організовані товаришем Сталіним, удари один за одним приголомшили, знекровили весь фронт ворога, який, втративши ініціативу, втративши волю до опору, швидко відкочується

Digitized by Google

на південь. Після захоплення Ростова 8 січня 1920 р. денікінська армія перестала існувати, а її жалюгідні рештки у паніці тікали до Криму і на Північний Кавказ.

„Після розгрому Денікіна авторитет товариша Сталіна як першокласного організатора і військового вождя стає незаперечним" (стор. 25).

1920 рік. Білопанська Польща за планом Антанти починає війну проти радянської республіки. Польські війська захоплюють Київ. ЦК РКП(б) і товариш Ленін ставлять товариша Сталіна на чолі Південно-західного фронту. Він перекидає Першу Кінну армію з Північного фронту. Перша Кінна армія прориває фронт противника, в районі Житомира виходить йому в тил і знищує 3-ю білопольську армію. Польські армії, втративши значну частину свого складу, в паніці тікають з України.

„Розгром польських армій, звільнення Києва і Правобережної України, глибоке проникнення в Галичину, організація знаменитого рейду Першої Кінної армії — дітища товариша Сталіна — в значній мірі є результатами його вмілого і майстерного керівництва" (стор. 27).

У серпні 1920 року, при підтримці французького імперіалізму, Врангель розгортає наступ у західному напрямі, щоб з'єднатися з правим флангом польської армії. ЦК РКП(б) доручає товаришеві Сталіну організувати розгром Врангеля. Ленін пише товаришеві Сталіну: „Щойно провели Політбюро поділ фронтів, щоб виключно зайнялись Врангелем...".

Товариш Сталін віддався весь справі організації нового фронту проти Врангеля, і тільки хвороба перешкодила йому довести цю роботу до кінця. Його роботу продовжив славетний пролетарський полководець соратник Леніна і Сталіна — М. В. Фрунзе.

За блискучі заслуги по обороні Царицина, Петрограда і за самовіддану роботу над організацією розгрому Денікіна на Південному фронті товариш Сталін був нагороджений Орденом Червоного Прапора.

Ось що говориться в рішенні ВЦВК від 20 листопада 1919 року: „...У хвилину смертельної небезпеки, коли, оточена з усіх боків тісним кільцем ворогів, Радянська влада відбивала удари ворога, у хвилину, коли вороги Робітничо-Селянської Революції в липні 1919 р. підступали до Красної Горки, у цей важкий для Радянської Росії час, призначений Президією ВЦВК на бойовий пост Йосиф Віссаріонович Сталін своєю енергією і невтомною роботою зумів згуртувати лави Червоної Армії, що здригнулися. Будучи сам у районі бойової лінії, він під бойовим вогнем особистим прикладом давав натхнення рядам тих, що боролися за Радянську Республіку. На відзнаку всіх заслуг по обороні Петрограда, а також самовідданої його дальшої роботи на Південному фронті ВЦВК ухвалив нагородити Й. В. Сталіна Орденом ЧЕРВОНОГО ПРАПОРА" (стор. 31).

Digitized by Google

У книзі „Сталін и Червона Армія“ тов. Ворошилов правдиво, з граничною повнотою і яскравістю висвітлює образ товариша Сталіна — вірного соратника Леніна, геніального організатора і вождя Червоної Армії.

„У товаришеві Сталіні ми бачимо найтиповіші риси організатора пролетарського класового фронту. Він приділяє особливу увагу класовому комплектуванню армії, щоб у ній дійсно лишались робітники і селяни, „які не експлуатують чужої праці“. Він надавав величезного значення розгортанню політроботи в армії і не раз був ініціатором мобілізації комуністів, вважаючи за необхідне, щоб значний процент їх посилався рядовими бійцями“ (стор. 29).

Товариш Сталін був дуже вимогливим у доборі військкомів.

„Військкоми повинні бути душею військової справи, що веде за собою спеціалістів“ (стор. 29) — писав товариш Сталін у телеграмі з Царицина в 1918 році.

Уся історія громадянської війни, всі воєнні операції наочно переконують нас у тому, що навіть тоді, коли реальне співвідношення військових сил і технічних засобів було на боці ворогів, наші перемоги народжувалися від уміння, знання, енергії, сміливості і майстерності. І таким воєнним мистецтвознавцем (не бувши воєнним) був товариш Сталін.

„У громадянській війні товариш Сталін в різноманітних і найскладніших умовах, маючи величезний талант революційного стратега, завжди вірно визначав основні напрями головного удару і, майстерно застосовуючи відповідні до обстанови тактичні заходи, добивався бажаних результатів. Ця якість пролетарського стратега і тактика лишилась за ним і після громадянської війни. Ця його якість добре відома всій партії“ (стор. 30).

Величезним перемогам у роки громадянської війни, блискучим результатам побудови першокласної в світі армії, яка є „зразком дивного сполучення залізної дисципліни і соціалістичного демократизму, високої політичної свідомості, безмежної хоробрості, глибокої ерудиції у військовій справі і широких знань у всіх галузях науки й техніки“, — усім цим наш народ зобов'язаний геніальному стратегові революції, майстрові соціалістичного суспільства, своєму вождеві і другові Йосифу Віссаріоновичу Сталіну.

„Він і тепер, як у колишні роки, знає Червону Армію і є найближчим і найдорожчим її другом“ (стор. 33).

М. П.

Digitized by Google

Уповноважений Головліту № 1415.
Тираж 52.600.
В 1 друк. арк. 60.000 знаків.

РЕДКОЛЕГІЯ.

Матеріал здано до складання 14/II 1938 р., підписано до друку 10/III 1938 р. Зам. № 257.

Київ. Книжкова фабрика Партвидаву ЦК КП(б)У. Сінний майдан, 14.

Digitized by Google

Корпусъ
№ 29

Digitized by Google

50 коп.

Digitized by Google

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ

3

КИЇВ

ПАРТВИДАВ ЦК КП(б)У • 1938

Digitized by Google

Digitized by Google

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЩОМІСЯЧНИЙ ЖУРНАЛ ЦК КП(б)У

XIII рік видання

3 БЕРЕЗЕНЬ 1938 р.

Адреса редакції: Київ, вул. Короленка, 42.

ЗМІСТ

Передова — Вирок народу виконано 1
Промова державного обвинувача — Прокурора Союзу РСР тов. А. Я. Вишинського на процесі антирадянського „право-троцькістського блоку" 9
Ю. Чеботарьов — Лютнева буржуазно-демократична революція на Україні 75
Акад. О. Шліхтер — До питання про вивчення надрових багатств Радянської України в третій п'ятирічці 89
К. Горський — Підсумки сотої сесії Ради Ліги націй 108

З документів міжнародної боротьби за єдність

Програма боротьби проти японського імперіалізму, за врятування Китая 115

БІБЛІОГРАФІЯ

М. Мартинов — Геніальні твори . . 118

Вирок народу виконано

Військова Колегія Найвищого Суду СРСР ухвалила вирок в справі антирадянського «право-троцькістського блоку» — Бухаріна, Рикова, Ягоди, Гринька і ін.

Вісімнадцять фашистських шпигунів, убивців, шкідників, за одностайною вимогою народу, засуджені до вищої міри кримінального покарання, розстріляні; три право-троцькістські бандити засуджені на довгий строк тюремного ув'язнення.

Вирок суду є вирок всього народу. Радянський суд задовольнив вимогу всього радянського народу, який одностайно вимагав знищення право-троцькістської банди фашистських шпигунів, шкідників, отруйників, убивців. Народ вимагав очистити наше повітря від смердючого отруйного дихання цих фашистських гадів, які зазіхали на волю і життя нашого великого народу.

Цю вимогу народу радянський суд виконав.

Військова Колегія Найвищого Суду СРСР викрила перед усім радянським народом, перед прогресивним людством світу страхітливо злочинну діяльність «право-троцькістського блоку», що натхнений і керований обер-бандитом, шпигуном двох іноземних розвідок Троцьким, ставив собі на меті реставрацію капіталізму в СРСР, встанов-

Digitized by Google

лення фашистського режиму, знищення мільйонів робітників, селян і інтелігенції.

Банда професіональних шпигунів, убивців, диверсантів, отруювачів — Бухарін, Риков, Чернов, Ягода, Крестінський, Гринько і ін., ці агенти іноземних, головним чином, фашистських розвідок, об'єднавшись з провокаторами царської охранки, з уламками розбитих контрреволюційних націоналістичних банд — петлюрівцями, басмачами і іншими катами народу, виконуючи завдання своїх фашистських хазяїв, хотіли знищити нашу соціалістичну батьківщину, хотіли повернути ярмо експлуатації.

Як встановили слідство і судовий процес, «право-троцькістський блок» всі свої сподівання в боротьбі проти радянського уряду, в боротьбі за реставрацію капіталізму покладав виключно на збройну допомогу іноземних агресорів на умові розчленування СРСР і відірвання від СРСР України, Білорусі, Середньо-Азіатських республік, Грузії, Вірменії, Азербайджана та Примор'я на Далекому Сході.

За завданнями іноземних і насамперед фашистських розвідок, ці підлі запроданці діяли страхітливими методами шпигунства, терору, диверсій, шкідництва, ставлячи за мету підрив воєнної моці СРСР, провокацію воєнного нападу цих держав на Радянський Союз, поразку СРСР.

Не вийшло по-їхньому, і ніколи не вийде!

Радянський народ розтрощить всіх агресорів та їх найманців, усіх, хто зазіхне на нашу батьківщину.

Професіональні вбивці — Бухарін, Риков, Ягода та ін. за прямою директивою Троцького організували убивство керівника ленінградських більшовиків, твердокам'яного сталінця, незабутнього Сергія Мироновича Кірова. При допомозі фашистських отруювачів — лікарів, вони умертвили прекрасного більшовика, видатного керівника радянської держави і партії В. В. Куйбишева, умертвили рицаря революції, керівника чекістів В. Р. Менжинського. Мерзотники обірвали життя великого гуманіста нашої епохи, видатного пролетарського письменника Олексія Максимовича Горького і його сина, умертвили незабутнього Олексія Максимовича, чий голос з усією властивою йому пристрастю викривав фашистів і їх кривавих найманців. Бандит Троцький особисто дав директиву про це страхітливе вбивство.

Фашистські найманці готували змову проти вождя партії і всіх трудящих товариша Сталіна і його найближчих соратників товаришів Молотова, Ворошилова, Кагановича, Єжова та ін.

Страхітливі злочини бандитів із «право-троцькістського блоку» не були випадковими. Троцький і Бухарін разом з есерами ще в 1918 році готували збройне повалення радянського уряду і підготовляли змову проти вождів уряду — Леніна, Сталіна, Свердлова. Лицемірний христосик, «теоретик» Бухарін безпосередньо брав участь

Digitized by Google

в організації замаху на генія всього людства — великого Леніна. Він же організував змову з есерами — Камковим, Прош'яном і Кареліним з метою скинути радянський уряд і фізично знищити вождів революції. Бухарін направляв дуло револьвера кривавої вбивці есерки Каплан на Володимира Ільїча. Кров Леніна на руках Бухаріна і Троцького.

Радянський народ і все прогресивне людство з жахом дізналося про ці криваві підлі злочини фашистських людоїдів.

Вороги спіймані. Їх страхітливі злочини викриті, і за одностайною вимогою народу ці гади знищені.

Люті вороги народу організовували шкідництво в промисловості, в сільському господарстві, заражали худобу, гноїли й заражали кліщем зерно, знищували сільськогосподарські машини, шкодили по лінії фінансів, в товарообороті, в кооперації.

Троцькісти, бухарінці, буржуазні націоналісти і інша нечисть, ненавидячи робітників, селян і всіх трудящих, з лютою, вовчою злобою експлуататорів, по наказу іноземних розвідок намагалися створити голод в нашій країні, зруйнувати колгоспний лад і довести селянство до злиднів, до голоду. Фашистські виродки Чернов, Гринько, Зубарев з зухвалим цинізмом розповіли на суді, як вони підривали колгоспи, як отруювали і заражали худобу, знищували посіви, заражали зерно і т. д. Цю страхітливу програму шкідництва до найменших деталей розробили і продумали за директивами Троцького — Бухарін і Риков. Вони не раз підштовхували своїх бандитів на ще більшу активізацію в проведенні шкідницьких актів. Виконуючи директиву Рикова про те, «щоб колгоспник одержав копійки на трудодень»,— Чернов і Зубарев по лінії сільського господарства, а Гринько по лінії фінансів, на кожному кроці старалися робити так, щоб якнайбільше нашкодити справі соціалізму і погіршити становище радянського народу. Троцькісти, бухарінці, націонал-фашисти робили все, щоб знесилити, знекровити нашу батьківщину, перетворити міста й села на кладовища, знищити посіви, отруїти худобу, приректи на голод, хвороби й вимирання радянський народ і віддати на розтерзання фашистським варварам знесилену країну і народ.

Бандити жорстоко прорахувались.

Під керівництвом геніального вождя і вчителя трудящих товариша Сталіна, диктатура робітничого класу забезпечила збудування соціалізму в нашій країні. Ленінсько-сталінська національна політика забезпечила братерський союз усіх народів багатонаціонального великого Радянського Союзу, забезпечила вільний розвиток всіх націй і народів СРСР.

Український народ, якому Троцький, Бухарін, Риков, Гринько, Любченко, Шумський та ін. хотіли накинути вічне ярмо німецьких і польських фашистів, тричі прокляв цих презренних ворогів, що торгували народами на догоду фашистським варварам Мяхрові

Digitized by Google

націсналістичні бандити і шпигуни німецької і польської розвідок — гриньки, шумські, полози, любченки разом з іншими своїми кривавими помічниками зі зброєю в руках боролися проти встановлення радянської влади.

Український народ ніколи не забуде, як шумські, любченки, гриньки та інші закляті вороги народу разом з контрреволюційною Центральною радою відчинили двері кайзерівським військам і польським панам. Ніколи не забуде український народ усіх страхіть під час польської та німецької навали, під час хазяйнування Центральної ради та петлюрівщини.

Будучи розгромленими у відкритих боях, ці криваві пси — любченки, хвилі, войцехівські, гриньки, шумські — все керівне ядро боротьбістів та інші вороги народу — влилися в КП(б)У з провокаційною метою — розкласти КП(б)У зсередини, підготувати збройний виступ петлюрівських банд, організуючи для цього перекидання з сусідньої держави на Україну диверсантів, петлюрівських емісарів, зброї і т. д. Їхнім підлим лозунгом було — влитися в КП(б)У, розлитися і залити КП(б)У своєю націоналістичною отрутою. Їх метою було — організація «буржуазної української держави за типом фашистської держави». Так формулював завдання контрреволюційної націонал-фашистської організації її керівник Любченко. Їх ставка була на розчленування Радянського Союзу, на перетворення вільної квітучої України в колонію німецького і польського імперіалізму.

Ще в 1920 році Шумський разом з своїми прибічниками підготовлював збройне повстання проти радянської влади. Це робилося за безпосередньою вказівкою польського генштабу, у якого Шумський був на службі з 1919 р.

Шумськісти намагались нацькувати трудяще селянство на пролетаріат, посіяти ворожнечу між українським і російським народами. Шкідницька лінія Шумського, Гринька, Любченка, Хвилі була спрямована на відрив України від СРСР, на орієнтацію всіх ланок національно-культурного фронту на фашистський Захід. Хвильовизм в літературі, яворщина в історії і Єфремов з своєю бандою «СВУ» — докладали всіх сил, щоб відірвати Україну від Радянського Союзу і перетворити Радянську Україну в колонію німецького і польського імперіалізму.

Український народ, добре пам'ятаючи слова свого вождя Володимира Ільїча Леніна про те, що тільки «при єдності дій пролетарів великоруських і українських вільна Україна *можлива*, без такої єдності про неї не може бути й мови», розгромив буржуазних націоналістів, які ставили собі на меті розірвати братерську єдність російського і українського народів.

Український народ, КП(б)У на чолі з своїм керівником товаришем Л. М. Кагановичем розгромив шумськізм і політично і організаційно.

Digitized by Google

Після розгрому шумськізму, хвильовизму, яворщини і ліквідації «СВУ» націоналістичні бандити — любченки, гриньки, хвилі й ін. продовжували в більш законспірованому вигляді ту ж саму роботу. Вони організовували диверсії, шпигунство і шкідництво в промисловості, в сільському господарстві, в армії. Вони підготовляли куркульсько-петлюрівське повстання, намагаючись зламати дружбу і єдність українського і російського народів. Ці фашистські шпигуни, що пробралися на ряд відповідальних державних посад, шкодили де тільки могли і особливо в галузі національно-культурного будівництва.

Фашистський шпигун Хвиля, виконуючи вказівки свого керівника, шпигуна двох іноземних розвідок — Любченка, намагався розкласти культурні кадри по лінії театру, літератури і т. д. На літературному фронті буржуазні націоналісти докладали всіх зусиль до того, щоб створити свою фашистську термінологію, вигнати з української мови всяке слово, схоже на російське, полонізуючи українську мову, вживаючи замість українських слів польські й німецькі або прищеплюючи штучно вигадані слова, які всіляко віддаляли українську мову від російської.

Таке ж шкідництво проводилось в українському правопису, історії України, українській літературі, фольклорі і т. д.

Правильне здійснення ленінсько-сталінської національної політики на Україні було нещадним ударом по всіх цих діях націонал-фашистів.

Підлу шкідницьку роботу провадили також білоруські, молдавські та інші націонал-фашисти. Приміром, фашистський шпигун Старий в Молдавії провадив румунізацію мови й культури молдавського народу, використовуючи для цього латинізацію алфавиту.

Припертий до стіни бандит Гринько змушений був на суді признатись, що після розгрому шумськізму на Україні націоналістична організація в складі Шумського, Гринька, Полоза, Максимовича, Солодуба й інших відновилася в 1929 році в Москві. Ця контрреволюційна організація, бачачи свою приреченість, робила ставку лише на іноземних агресорів. Націонал-фашисти Любченко, Гринько, Шумський, Хвиля й ін. організовували куркульство і рештки петлюрівщини проти колективізації. Вони всіляко допомагали перекидати на Україну диверсантів, петлюрівських емісарів, зброю та ін. Після викриття і розгрому шумськізму спільники Шумського — Гринько і Любченко ще більш активно пов'язують свою діяльність з іноземними розвідками, прагнучи встановити на Україні фашистський кривавий режим. Націонал-фашистські шпигуни — Любченко, Гринько, Хвиля та ін. зв'язалися з Якіром, Гамарніком, Риковим для спільних дій з тим, щоб виконати волю Троцького і іноземних розвідок — повалити радянську владу в СРСР і встановити фашистську диктатуру.

Глибоким гнівом і презирством охоплений український народ до цих виродків людства, які насмілились торгувати його свободою і

Digitized by Google

життям. Спійманий на гарячому шпигун Гринько признався, що Троцький — цей найпідліший з підлих, цей скажений фашистський пес обіцяв віддати Україну й інші республіки фашистам за їх допомогу: «Троцький домовився з приводу компенсації за рахунок України за воєнну підтримку нашої боротьби проти радянської влади».

Український народ, як і всі народи Радянського Союзу, висловив свою волю в одностайній вимозі знищити всю цю банду, очистити радянську землю і радянське повітря від смердючої гнилі цих покидів, цих огидних фашистських гієн, що отруюють своїм диханням наше чисте, вільне повітря.

Робітники й селяни України і Росії спільно з іншими народами під керівництвом партії Леніна — Сталіна боролися за своє визволення, за встановлення диктатури пролетаріату. Кров синів українського і російського народів, густо пролита в боротьбі з царизмом, в боротьбі за встановлення диктатури пролетаріату, навіки нерушимо з'єднала в одну велику соціалістичну сім'ю український і російський народи з усіма народами великого Радянського Союзу.

Ніколи фашистським гадам не вдасться збити з революційного шляху український народ, як не могли вони збити його в роки громадянської війни.

Тільки за радянської влади була здійснена цілковита економічна і національна рівноправність українського народу. Щасливе життя український народ збудував спільно з братерським російським і іншими народами СРСР в боротьбі проти українських націоналістів і інших ворогів, які були і є шпигунами, найманцями іноземних фашистських розвідок, які мріють перетворити Україну в колонію польського і німецького фашизму.

Проведення ленінсько-сталінської національної політики забезпечило могутній розквіт політичного, економічного і культурного життя нашої вільної радянської республіки. Вільний український народ спільно з усіма народами Радянського Союзу будує соціалізм і домігся виняткових успіхів в усіх галузях свого господарства Незмірно зросли промисловість і сільське господарство УРСР. Продукція машинобудування перевищила довоєнний рівень у 29 разів, а вся продукція великої промисловості — в 7 разів. Україна є могутньою металургійною республікою: в 1936 р. витоплено чавуну в 20 разів більше, ніж в Польщі і в 4 рази більше, ніж в Японії. На Україні виросли такі гіганти важкої промисловості, як Харківський тракторний завод, «Запоріжсталь», Дніпровський алюмінійовий комбінат, Ворошиловградський паровозобудівельний завод, Криворізький металургійний, Краматорський завод важкого машинобудування; споруджено гігантську гідроелектростанцію — Дніпрогес імени Леніна і т. д. і т. д. За роки радянської влади також надзвичайно зросла легка і харчова промисловість, прокладено тисячі кілометрів нових залізничних колій.

Digitized by Google

Українське селянство пам'ятає, що за часів царизму з 41 мільйона десятин землі на Україні — 14 мільйонів було в руках великих поміщиків; самі лише польські поміщики володіли тоді 1.600 тис. десятин. А всього поміщики й куркулі на Україні мали понад половину усієї землі — 52,5%. Після революції селянство дістало всю землю. Тепер 99,7% посівної площі об'єднано колгоспами, які охоплюють 96,1% всіх селянських господарств. Багаті врожаї дає високомеханізоване соціалістичне сільське господарство України. Заможно і весело живе українське колгоспне селянство. Вільно й щасливо живе весь український народ завдяки мудрій політиці партії Леніна — Сталіна, політиці побудови соціалізму в нашій країні.

Царський сатрап Дрентельн говорив, що «України нема, не було й не буде». Партія більшовиків на чолі з Леніним і Сталіним відродила Україну, український народ, українську культуру.

Тільки після Великої Жовтневої революції пишно розцвіла українська культура. В 1937 році на Україні було 17.786 українських шкіл, де українською мовою навчалося 82,8% всіх дітей. Якщо в 1914 році на Україні було всього тільки 19 вищих навчальних закладів, то в 1937 році на Україні було 177 вищих навчальних закладів і 476 технікумів з 252 тисячами студентів. Розцвітають також український театр, преса і т. д. Все це стало можливим тільки в результаті перемоги ленінсько-сталінської національної політики.

І тому такою лютою ненавистю сповнені фашистські шпигуни — любченки, гриньки, хвилі, бухаріни, рикови та їхній ватажок Троцький до всього радянського народу і, зокрема, до українського народу, який вони мріяли бачити під ярмом німецьких і польських фашистів.

Радянський суд до кінця розплутав страхітливе кубло право-троцькістських гадів і ухвалив свій справедливий вирок. Весь наш народ, як і все прогресивне людство, одностайно схвалив вирок радянського суду над зграєю фашистських шпигунів, убивців, шкідників, мерзенних зрадників нашої батьківщини.

Радянський народ, згуртований навколо своєї рідної партії, під керівництвом свого любимого і мудрого вождя товариша Сталіна, розгромивши всі отруйні гнізда право-троцькістських, буржуазно-націоналістичних і інших ворогів народу, цим самим очищує свій шлях, шлях будівництва комунізму.

Прокурор Союзу РСР тов. Вишинський яскраво сказав те, що відчуває кожний радянський громадянин:

«Мине час. Могили ненависних зрадників заростуть бур'яном і чортополохом, вкриті вічним презирством чесних радянських людей, усього радянського народу.

А над нами, над нашою щасливою країною, як і раніше, ясно

Digitized by Google

і радісно виблискуватиме своїми світлими проміннями наше сонце. Ми, наш народ, як і раніше, простуватимемо по очищеному від останньої нечисті і мерзоти минулого шляху, на чолі з нашим любимим вождем і учителем — великим Сталіним — вперед і вперед, до комунізму!»

Радянський народ знищить усіх, хто намагатиметься зазіхнути на його чудову, квітучу, осяяну Сталінською Конституцією батьківщину. Хай пам'ятають фашистські агресори, що всі їх мерзенні агенти будуть знищені, а в разі нападу на нашу країну, будуть знищені і їх фашистські хазяї.

Digitized by Google

Промова державного обвинувача — Прокурора Союзу РСР тов. А. Я. Вишинського[1]

ОСОБЛИВОСТІ ДАНОГО ПРОЦЕСУ

Товариші судді, члени Військової Колегії Найвищого Суду Союзу РСР!

Приступаючи до своєї обвинувальної промови в цій справі, яка являє собою виняткове явище, яка має надзвичайне громадсько-політичне значення, я хотів би перш за все спинити вашу увагу на деяких відмінних рисах цієї справи, на деяких видатних її особливостях.

Не в перший раз Найвищий Суд нашої країни розглядає справу про найтяжчі злочини, спрямовані проти блага нашої батьківщини, проти нашої соціалістичної вітчизни — вітчизни трудящих усього світу. Але навряд чи я помилюся, сказавши, що вперше нашому судові доводиться розглядати таку справу як ця, розглядати справу про такі злочини і такі лиходійства, як ті, що пройшли перед вашими очима, що пройшли перед очима всього світу на цьому суді, про таких злочинців, як ці злочинці, що сидять зараз перед вами на лаві підсудних.

З кожним днем і з кожною годиною судове слідство в цій справі, розгортаючись, показувало все більше й більше, все страшніше й страшніше ланцюг ганебних, нечуваних, страхітливих злочинів, зроблених підсудними, весь огидний ланцюг злочинств, перед якими мерхнуть і бліднуть лиходійства найбільш закоренілих, найбільш мерзенних, найбільш розгнузданих і підлих злочинців.

Справді, який судовий процес з усіх тих, що їх, в силу умов класової боротьби і запеклого опору справі соціалізму з боку наших ворогів, пройшло у нас за останній час немало, може рівнятися з нинішнім процесом по страхітливості, зухвалості і цинізму злочинів, вчинених цими панами!

В якому іншому процесі вдалося викрити і виявити з такою силою і глибиною справжню природу цих злочинів, з такою силою зірвати з обличчя негідників їх підступні маски і показати всьому нашому народові і всім чесним людям усього світу звіряче лице міжнародних розбійників, які вправно і вміло спрямовують руку злочинців проти

[1] На процесі антирадянського „право-троцькістського блоку".

Digitized by Google

нашої мирної соціалістичної праці, що створила нове, щасливе і радісно-квітуче соціалістичне суспільство робітників і селян!

Вже сама ця обставина говорить досить ясно про величезне громадсько-політичне значення цього процесу, про те, що даний процес є видатним явищем, що даний процес має *значення історичне*.

У чому полягає історичне значення даного процесу? В чому полягають деякі його особливості?

Історичне значення цього процесу полягає насамперед у тому, що на цьому процесі з надзвичайною старанністю і точністю показано, доведено, встановлено, що *праві, троцькісти, меншовики, есери, буржуазні націоналісти* і так далі і тому подібне є не чим іншим, як *безпринципною, безідейною бандою вбивців, шпигунів, диверсантів і шкідників*.

Рівно рік тому товариш Сталін, аналізуючи хиби нашої роботи і вказуючи заходи ліквідації троцькістських і інших дворушників, говорив:

> «Два слова про шкідників, диверсантів, шпигунів і т. д. Тепер, я думаю, ясно для всіх, що нинішні шкідники й диверсанти, хоч би яким прапором вони маскувалися, троцькістським чи бухарінським, давно вже перестали бути політичною течією в робітничому русі, що вони перетворилися в безпринципну і безідейну банду професіональних шкідників, диверсантів, шпигунів, убивців. Зрозуміло, що цих панів доведеться громити і корчувати нещадно, як ворогів робітничого класу, як зрадників нашої батьківщини. Це ясно і не потребує дальших роз'яснень».

Минув рік. На прикладі цього процесу ми бачимо, як глибоко прав був товариш Сталін у своїй оцінці троцькістів і бухарінців.

Троцькісти і бухарінці, тобто «право-троцькістський блок», верхівка якого сидить зараз на лаві підсудних, це — не політична партія, не політична течія, це банда кримінальних злочинців і не просто кримінальних злочинців, а злочинців, які продалися ворожим розвідкам, злочинців, яких навіть кримінальники третирують, як найбільш низьких, найостанніших, наймерзенніших, найбільш розтлінних з розтлінних.

Так званий «право-троцькістський блок» — це організація шпигунства, диверсій, шкідництва, політичних убивств і розпродажу своєї батьківщини ворогам.

У блоку немає нічого ідейного, нічого, так би мовити, «духовного», нічого ідеологічного. Що колись у якійсь мірі у декого з учасників цього блоку було, те давним давно розгублено, утрачено, давним давно зникло, зотліло в смердючому, огидному шпигунському підпіллі.

Правда, деякі з підсудних, особливо підсудний Бухарін, робили на цьому процесі не раз спроби зберегти, як кажуть французи, добру міну при поганій грі, удати з себе «ідейних» людей, прикрити свою

Digitized by Google

бандитську кримінальну діяльність всякого роду «філософськими», «ідеологічними» і т. п. балачками.

Бухарін намагався тут весь кошмар своїх мерзенних злочинів звести до якихось «ідейних настанов», про які він пробував говорити довгі і пишномовні промови. Бухарін говорив тут про поділ праці в цій шпигунсько-шкідницькій організації, про якісь «програмні пункти», про якусь «ідейну орієнтацію», хоч — додавав він — ідейну орієнтацію на куркульство.

Свою власну роль в цій банді Бухарін намагався зобразити як роль «теоретика». На четвертий день процесу, коли вже були повністю викриті кримінально-шпигунські злочини цього, так званого, блоку, він не посоромився заявити буквально ось що:

«Я головним чином займався проблематикою загального керівництва та ідеологічною стороною, що, звичайно, не виключало ні моєї поінформованості відносно практичної сторони справи, ні цілого ряду з мого боку практичних кроків».

Оцініть будь-ласка роль цього панка, що займається нібито не керівництвом всілякими і при тому найпотворнішими злочинами, а «проблематикою» цих злочинів, не організацією цих злочинів, а «ідеологічною стороною» цієї чорної справи. Оцініть роль цього панка, що веде найзапеклішу шкідницько-підривну роботу, використовуючи, за власним визнанням, всі труднощі Радянської влади, який готує і кує чорну зраду батьківщини, готує поразку своєї країни у війні з фашистськими ворогами і думає прикрити свою зраду розв'язним і цинічним базіканням про використання війни, яка «прогностично стояла в перспективі». Оцініть роль цього панка, який розбазікує про те, що обер-бандит і англо-німецький шпигун Троцький уже в 1932 році скинув свій, як сказав тут Бухарін, «лівацький мундир» і що він, Бухарін, разом з Риковим і Томським озброїли цю банду злочинців своєю «ідеологією».

Схоплений за руку, спійманий на гарячому, Бухарін закликає у свідки самого Гегеля, кидається в нетрі лінгвістики, філології і риторики, белькоче якісь учені слова, аби тільки якнебудь замести сліди. Але він не витримує і своє учено-маячне белькотіння закінчує признанням:

«Ми всі перетворилися у запеклих контрреволюціонерів, у зрадників соціалістичної батьківщини, ми перетворилися в шпигунів, терористів, реставраторів капіталізму. Ми пішли на запроданство, злочин. зраду. Ми перетворилися в повстанський загін, організовували терористичні групи, займалися шкідництвом, хотіли повалити Радянську владу пролетаріату».

Бухаріну до цього треба було додати: «Ми перетворилися в поліційний відділ японо-німецької розвідки, ми перетворилися в безсоромних торгівців батьківщиною».

Digitized by Google

Блок — це агентура іноземних розвідок. Члени блоку і його керівники, такі як Троцький, який не сидить тут на лаві підсудних, Бухарін, Риков, Ягода, Крестінський, Розенгольц і рядові його члени, такі як Зубарєв, Максимов-Діковський та інші — це раби цих розвідок, це невільники своїх хазяїв.

Яка ж тут може бути ідеологія, яка «проблематика» чи «прогностика», теорія чи філософія?

Філософія, за димовою завісою якої намагався тут сховатися Бухарін,— це лише маска для прикриття шпигунства, зради.

Літературно-філософічні вправи Бухаріна — це ширма, за якою Бухарін намагається сховатися від свого остаточного викриття.

Філософія і шпигунство, філософія і шкідництво, філософія і диверсії, філософія і вбивства — як геній і злочинство — дві речі несумісні!

Я не знаю інших прикладів,— це перший в історії приклад того, як шпигун і вбивця орудує філософією, як товченим склом, щоб запорошити своїй жертві очі перед тим, як розтрощити їй голову розбійницьким кистенем!

«ПРАВО-ТРОЦЬКІСТСЬКИЙ БЛОК» — АГЕНТУРА ІНОЗЕМНИХ РОЗВІДОК

Історичне значення цього процесу полягає, в першу чергу, в тому, що він до кінця викрив бандитську природу «право-троцькістського блоку», його ідейну вихолощеність, викрив, що блок — всі ці праві, троцькісти, меншовики, есери, буржуазні націоналісти і т. д. і т. п. — все це наймана агентура фашистських розвідок.

«Право-троцькістський блок» — це не політичне угруповання, це банда розвідачів, агентів іноземних розвідок.

Це доведено повністю і незаперечно. В цьому величезне громадсько-політичне і історичне значення даного процесу.

«Право-троцькістський блок», який сидить зараз на лаві підсудних,— як це з усією очевидністю показало судове слідство,— це лише передовий загін міжнародного фашизму, це зграя катів і підпільних убивців, при допомозі яких орудує фашизм у різних країнах, насамперед в Іспанії і Китаї.

Ось чому викриття «право-троцькістського блоку», як шпигунської банди, має величезне значення не тільки для нашої соціалістичної революції, воно має величезне значення для всього міжнародного пролетаріату. Воно має величезне значення для справи миру в усьому світі. Воно має величезне значення для всієї людської культури, для боротьби за справжню демократію і свободу народів, для боротьби з усіма і всякими паліями війни, з усіма міжнародними провокаціями і провокаторами.

Digitized by Google

Ось чому за ходом цього процесу з трепетною увагою стежать трудящі маси всіх країн світу, особливо ж тих країн, де народ веде героїчну боротьбу за свою свободу проти фашистського ярма.

Бухаріни і Рикови, Ягоди і Буланови, Крестінські і Розенгольци, Ікрамови, Ходжаєви і Шаранговичі під керівництвом Троцького, під керівництвом німецької, японської, польської та інших розвідок роблять свою чорну справу з наказу своїх хазяїнів не тільки в нашій країні, але і в Іспанії і в Китаї, скрізь, де йде класова боротьба трудящих, де йде боротьба чесних людей за справжню свободу, за справжню демократію, за справжню людську культуру.

Бухаріни і Рикови, Ягоди і Буланови, Крестінські і Розенгольци, Ікрамови, Шаранговичі, Ходжаєви і інші — це та ж п'ята колона, це той же ПОУМ, це той же Ку-клукс-клан. Це один із загонів фашистських провокаторів і паліїв війни, що діють на міжнародній арені.

Розгром цього загону — велика послуга справі миру, справі демократії, справі дійсної людської культури.

Виняткове значення цього процесу, проте, не обмежується сказаним.

Тут, на лаві підсудних, сидить не одна яканебудь антирадянська група, агентура не однієї якоїнебудь іноземної розвідки. Тут, на лаві підсудних, сидить цілий ряд антирадянських груп, які являють собою агентуру розвідок цілого ряду ворожих до СРСР іноземних держав.

У цій «справі» загрузли рештки всіх антирадянських сил, груп і організацій, загрузли, принаймні, як це з точністю встановлено судовим слідством, чотири іноземні розвідки: японська, німецька, польська і англійська і, розуміється, всі інші іноземні розвідки, які підтримують з зазначеними розвідками дружній, так званий, оперативний контакт.

Справді, якщо говорити про Троцького, то його зв'язок з Гестапо був вичерпно доведений уже на процесах троцькістсько-зінов'євського терористичного центру в серпні 1936 року і антирадянського троцькістського центру в січні 1937 року. Тепер же доведено, що його зв'язки з німецькою політичною поліцією і розвідками інших країн належать до значно ранішого періоду часу, що Троцький був зв'язаний з німецькою розвідкою вже з 1921 року. Про це цілком точно показав Крестінський на цьому судовому процесі. Тепер доведено, що Троцький був зв'язаний з англійською розвідкою «Інтеллідженс-Сервіс» з 1926 року. Про це точно показав,— і це доведено,— обвинувачений Раковський. Весь блок на чолі з Троцьким цілком складався з самих іноземних шпигунів і царських охранників.

Бухарін і Риков через своїх спільників були зв'язані з рядом іноземних розвідок, що їх вони систематично обслуговували.

Ягода, як мухами, був обліплений німецькими, японськими і польськими шпигунами, яких він не тільки прикривав, як це він сам тут визнав, але через яких він провадив шпигунську роботу, передаючи

Digitized by Google

розвідкам секретні державні матеріали, зраджуючи і продаючи нашу країну цим іноземним розвідкам.

Крестінський, за власним признанням,— німецький шпигун з 1921 року.

Розенгольц — один з керівників троцькістського підпілля, як установлено, почав свою шпигунську роботу для німецького генерального штабу, як він сам визнав, у 1923 році, а для англійської розвідки, як він сам теж признався в цьому злочині,— в 1926 році.

Раковський — один з найближчих і особливо довірених людей Троцького, за його власними показаннями, був агентом англійської розвідки «Інтелліджeнс-Сервіс» з 1924 року і агентом японської розвідки з 1934 року.

Чернов — почав свою шпигунську роботу на користь Німеччини, за його власним показанням, у 1928 році, зв'язавшись з німецькою розвідкою з ініціативи і при сприянні небеззвісного емігранта — меншовика Дана.

Шарангович був завербований і перекинутий польською розвідкою для шпигунської роботи в СРСР у 1921 році.

Гринько, за його власними словами, став шпигуном німецької і польської розвідок у 1932 році, а до того підтримував шпигунський зв'язок з цими розвідками, особливо з польською розвідкою.

Ікрамов і Ходжаєв через своїх курбаші «працюють» під керівництвом Бухаріна над організацією зв'язків з резидентами англійської розвідки, над зміцненням якої немало попрацював на середньо-азіатських кордонах СРСР небеззвісний розвідач і авантюрист Лоуренс.

Потім ідуть провокатори й агенти царської охранки — Зеленський, Зубарєв, Іванов. Іванов до того ж ще й англійський шпигун.

Додайте до цієї компанії групу отруйників-убивців: Левіна, Плетньова, Казакова, Крючкова, Максимова-Діковського і інших, зв'язаних з ними, і тоді морально-політичне лице цього блоку і кожного з його учасників стане ясним до кінця.

Ось чому ми можемо сказати — ось смердюча купа людських покидьків, які не спинялися ні перед чим, не гребували нічим, готових на все — на висаджування в повітря заводів і залізничних поїздів, на винищення худоби, на псування хліба, на убивство, шпигунство і зраду.

Саме всі ці якості, кримінально-політичні й моральні, і зробили правих і троцькістів таким цінним матеріалом для провокації, для розпалювання війни, для найпідліших злочинів фашизму. Ніхто не вміє так маскуватися, як вони. Ніхто не опанував у такій мірі майстерності цинічного дворушництва, як вони.

Перед усім світом викривається тепер мерзенна, зрадницька, бандитська діяльність Бухаріних, Ягод, Крестінських, Рикових та інших право-троцькістів. Вони продавали батьківщину, торгували воєнними

Digitized by Google

таємницями її оборони, вони були шпигунами, диверсантами, шкідниками, убивцями, злодіями,— і все для того, щоб допомогти фашистським урядам повалити Радянський уряд, повалити владу робітників і селян, відновити владу капіталістів і поміщиків, розчленувати країну радянського народу, відторгнути національні республіки і перетворити їх в колонії імперіалістів.

Такий був наказ їх хазяїнів, і вони виконували цей наказ як могли, стараючись щосили.

Вони старалися щосили підпалити наш рідний дім з чотирьох кінців, поспішали відчинити ворота ворогові, щоб дорватися до влади, хоча б ціною іудиної зради, щоб знищити плоди героїчної праці нашого народу, який побудував нове соціалістичне суспільство, щоб повернути владу поміщиків і капіталістів, на яких ці зрадники працювали, не покладаючи рук.

Такі ці люди, такі їх плани і розрахунки, такі їх ганебні і страхітливі злочини.

Підсудний Бухарін хвастливо говорив тут, що це вони, праві, капіталістичні підспівувачі, озброїли троцькізм «духовною» зброєю теорії реставрації капіталізму.

Про яку «теорію» говорить Бухарін, цей досвідчений політичний шахрай і один з визначних організаторів іноземного шпигунства проти СРСР?

Як чорт від ладану, Бухарін тікає від визнання своєї вини. Бухарін заперечує тут свою вину.

Але чого варте його заперечування цього злочину в світлі визнання ним своєї вини в інших найтяжчих злочинах, органічно зв'язаних з цим злочином?

Чого варте це заперечування у світлі доказів, які є у нас проти Бухаріна?

Нагадаю лише, що в ранковому засіданні 7-го березня Бухарін і Риков були повністю викриті в шпигунських зв'язках і в шпигунській роботі на користь німецької і польської розвідок. Я нагадаю коротко діалог з Риковим на ранковому засіданні 7-го березня.

На слідстві Риков сказав, що:

«Червяков розгорнув у Білорусі надзвичайно активну діяльність. У своїх взаємовідносинах з поляками він і зв'язані з ним по нелегальній діяльності зробили всі практичні висновки з цієї нашої директиви».

Риков це підтвердив і на суді. Його запитував на суді державний обвинувач:

«Отже, Червяков і люди, зв'язані з вами, мали систематичний зв'язок з поляками?

Риков. Так.

Питання. Який це зв'язок?

Digitized by Google

Риков. Там був і шпигунський зв'язок.

Питання. Шпигунський зв'язок з поляками в частині вашої організації був з вашої директиви?

Риков. Звичайно.

Питання. В тому числі й Бухаріна?

Риков. Звичайно.

Питання. Ви і Бухарін були зв'язані?

Риков. Безумовно.

Питання. Значить, ви були шпигунами?

Риков. (Мовчить).

Питання. І організаторами шпигунства?

Риков. Я нічим не кращий за шпигуна.

Питання. Ви були організаторами шпигунства, були шпигунами?

Риков. Можна сказати — так».

А Бухарін, при цих умовах, говорить про якусь «теорію», намагаючись «теоретично» пояснити хід речей, які привели правих у табір заклятих ворогів Радянської влади і радянського народу...

Ці пояснення нема чого шукати в бухарінській «теорії». Їх треба шукати в бухарінських злочинах, хоч вони і прикривалися чимсь подібним до «теорії».

Саме вони, ці злочини, пояснюють дійсний хід речей, дійсну логіку подій і боротьби, які поставили віч-на-віч два світи, два блоки — *блок зрадників,* наймитів іноземного капіталу, викритий і розчавлений тепер гнівом і могутністю великої Радянської країни, *блок запроданців,* вкритих вічним презирством, ганьбою і прокляттям мільйонних мас трудящого народу всього світу,— і *блок радянських патріотів,* великих і непереможних в любові до своєї батьківщини, які витримали не одну історичну битву з ворогами, радянських патріотів, які готові під керівництвом комуністичної партії і великого Сталіна дати нищівну відсіч всякому ворогові в усяких умовах, в усякий час, звідки б він не з'явився, не зважаючи ні на яку зраду, ні на яке запроданство.

Значення цього судового процесу визначається, зрозуміло, і тими висновками, які неминуче треба зробити всім нам, патріотам радянської землі, з цього процесу.

Наша батьківщина сповнена щастям соціалістичної перемоги, щастям і радістю визволеної від капіталістичного ярма праці.

Двадцять років стоїть, як незламна скеля, Радянська держава — соціалістична держава робітників і селян.

Двадцять років у великій країні перемігшого соціалізму йде героїчна робота над організацією нового суспільного і державного ладу, вільного від експлуатації, від злиднів і страждань мільйонних народних мас, поневолених ярмом капіталізму майже в усіх інших країнах світу.

Digitized by Google

Двадцять років уперто і наполегливо іде дружна робота численних народів, які об'єдналися в братерський Союз Радянських Соціалістичних Республік, побудований генієм вождів соціалістичної революції Леніна і Сталіна.

За ці двадцять років колись бідна і слаба країна перетворилась у країну багату і могутню, в країну потужну і непереможну.

За ці двадцять років Російська держава перетворилась у державу соціалістичну.

На Надзвичайному VIII Всесоюзному З'їзді Рад, який ухвалив велику Сталінську Конституцію, товариш Сталін говорив:

«Наше радянське суспільство добилося того, що воно вже здійснило в основному соціалізм, створило соціалістичний лад, тобто здійснило те, що у марксистів називається інакше першою або нижчою фазою комунізму. Значить, у нас уже здійснена в основному перша фаза комунізму, соціалізм. Основним принципом цієї фази комунізму є, як відомо, формула: «від кожного за його здібностями, кожному за його працею».

За ці двадцять років під керівництвом партії Леніна — Сталіна в нашій країні остаточно знищено експлуатацію людини людиною, остаточно утверджено суспільну, соціалістичну власність, як непорушну основу нашого радянського суспільства.

За ці двадцять років докорінно змінилося все обличчя нашої країни, яка перетворилася в найбагатшу і наймогутнішу пролетарську державу.

«В результаті всіх цих змін в галузі народного господарства СРСР,— говорить товариш Сталін,— ми маємо тепер нову, соціалістичну економіку, яка не знає криз і безробіття, не знає злиднів і розорення і дає громадянам всі можливості для заможного і культурного життя».

Соціалізм увійшов у побут нашого народу, соціалізм переміг у нашій країні. І нема сили в світі, яка могла б ослабити значення або велич цієї соціалістичної перемоги. І це, не зважаючи на всі труднощі, які стояли і ще стоять на нашому шляху. І це, не зважаючи на всі силкування ворожих нам іноземних держав і віджилих та вмираючих решток експлуататорських класів у нашій країні затримати прогресивний розвиток нашого суспільства, перешкодити нашим соціалістичним успіхам, зірвати нашу мирну творчу роботу над побудуванням в СРСР соціалізму.

Можна без усякого перебільшення сказати, що за минулі 20 років радянської історії наша держава і наш народ не знали ні одного року, ні одного місяця і дня, коли б не нападали на нас вороги,— злобні, підступні, жорстокі, що мстяться за свої поразки, яких вони

Digitized by Google

зазнали від руки наших робітників і селян, вороги, що мстяться за «втрачений рай» свого економічного і політичного панування.

Від перших днів Великого Жовтня до найяскравіших днів найвеличнішої з історичних епох — епохи Сталінської Конституції — молода Республіка Рад не виходить з огню класового нападу експлуататорів і їх незліченної агентури — троцькістів, меншовиків, есерів, бухарінців, зінов'євців, муссаватистів, дашнаків, грузинських, узбецьких і інших націоналістів, чорносотенців, білогвардійців, кадетів, попів, куркулів і т. д. і т. п.

Цей процес ще раз нам нагадав, і при тому нагадав з небувалою силою і гостротою, що два світи стоять, як непримиренні і смертельні вороги, один перед одним — світ капіталізму і світ соціалізму.

Логіка класових суперечностей і класової боротьби штовхає недобитки експлуататорських класів всередині СРСР і експлуататорські класи за межами СРСР на дедалі запекліші напади на державу трудящих, яка прокладає широкий шлях для кращого, для нового життя трудящим і пригнобленим народам усього світу.

На небезпечність капіталістичного оточення для справи соціалізму в СРСР не раз звертали нашу увагу наші вчителі Ленін і Сталін.

На VIII з'їзді РКП(б) в березні 1919 року Ленін говорив:

> «Ми живемо не тільки в державі, але й *в системі держав*, і існування Радянської республіки поряд з імперіалістськими державами довгий час немислиме. Кінець-кінцем або одне, або друге переможе. А поки цей кінець настане, ряд найжахливіших сутичок між Радянською республікою і буржуазними державами неминучий» (т. XXIV, стор. 122).
>
> «Треба пам'ятати,— учив Ленін,— що від усякої навали ми завжди на волоску» (т. XXVII, стор. 117).

Товариш Сталін цими днями ще раз нагадав нам про капіталістичне оточення:

> «Справді,— писав товариш Сталін у своїй історичній відповіді тов. Іванову,— було б смішно і безглуздо закривати очі на факт капіталістичного оточення і думати, що наші зовнішні вороги, наприклад, фашисти не спробують при нагоді вчинити на СРСР воєнний напад. Так можуть думати тільки сліпі хвальки або приховані вороги, які бажають усипити народ. Не менш смішно було б заперечувати, що в разі найменшого успіху воєнної інтервенції інтервенти спробують зруйнувати в зайнятих ними районах радянський лад і відновити буржуазний лад. Хіба Денікін або Колчак не відновлювали в зайнятих ними районах буржуазний лад? Чим фашисти кращі за Денікіна або Колчака? Заперечувати небезпеку воєнної інтервенції і спроб реставрації при існуванні капіталістичного оточення можуть тільки головотеси або приховані вороги,

Digitized by Google

які бажають прикрити похвальбою свою ворожість і які стараються демобілізувати народ».

На успіх інтервенції протягом ряду років сподівались наші вороги, організуючи і підбурюючи на боротьбу з Радянською владою різні антирадянські групи всередині СРСР, розраховуючи при допомозі цих груп здійснити свій розбійницький задум.

Вся історія буржуазної контрреволюції в СРСР зв'язана з активними спробами найреакційніших кіл міжнародної буржуазії повалити владу Рад. Ні одна хоч трохи серйозна змова проти Радянської влади в СРСР не обійшлася без прямої і найактивнішої участі в ній іноземних капіталістів і вояччини.

У 1921 році Ленін нас попереджав:

«Ми оточені всесвітньою буржуазією, яка підстерігає кожну хвилину хитання, щоб вернути «своїх», щоб відновити поміщиків і буржуазію» (т. XXVI, стор. 348).

Товариш Сталін безустанно нагадує нам про небезпеку капіталістичного оточення, доводить, що «... опір відживаючих класів нашої країни відбувається не ізольовано від зовнішнього світу, а зустрічає підтримку з боку капіталістичного оточення» («Питання ленінізму», стор 331).

Хіба не про це говорить відома шахтинська справа, де головна дирижерська роль належала польсько-французько-німецьким капіталістам, що об'єдналися з шкідниками в боротьбі проти СРСР.

Хіба польський фабрикант Дворжанчик, французькі акціонери Сансе, Ремо і Буроз, німецька АЕГ і вояччина ряду капіталістичних країн, яка підтримує і перших, і других, і третіх,— хіба всі вони не були натхненниками шахтинської змови, що збиралася спільно з іноземними генштабами залити кров'ю нашу землю в 1928 році?

Хіба не про це саме говорить відома справа «Промпартії», де, поруч з Рамзіним і Чарновським, першу скрипку грали білоемігранти Рябушинський і генерал Лукомський, англійський розвідач — полковник Лоуренс і французький генерал Жуанвіль, відомий учасник північної інтервенції в 1919 році і військовий аташе при Колчаку?

Відомо, що і шахтинці і промпартійці не тільки займалися шкідництвом і готували на випадок війни диверсійні акти, але систематично провадили шпигунську роботу, при чому, як це з'ясувалось у справі «Промпартії», для ведення цієї шпигунської роботи Рамзін організував навіть особливу комісію під головуванням шкідника професора Осадчого, який був у той час заступником голови Держплану. В програмі «Промпартії» загострювалась увага на диверсіях у Москві, Ленінграді, Донбасі, на Уралі шляхом висадження в повітря мостів, псування залізничних колій, висадження в повітря електростанцій, спинення заводів і фабрик.

Digitized by Google

Хіба не про диявольську роботу іноземних розвідок у нашій країні говорить і справа англійських інженерів Торнтона, Макдональда і інших, викритих у 1933 році агентів «Інтеллідженс-Сервіс», організаторів шкідництва і диверсій на деяких наших електростанціях, людей, які підготовляли опорні пункти для наступної інтервенції?

Хіба не про те саме, нарешті, говорять останні судові процеси 1936 — 1937 років, які викрили страхітливі злочини шпигунсько-терористичних банд троцькістів, зінов'євців і інших антирадянських елементів, що стали на службу іноземним поліційним охранкам і перетворилися в шпигунську і диверсійно-терористичну агентуру цих охранок? Так, так, про це з повною переконливістю говорять, кричать кошмарні злочини цих бандитських зграй, знищених за вироками нашого радянського суду.

Процес Зінов'єва — Каменєва, процес Пятакова — Радека, процес групи військових зрадників — Тухачевського, Якіра та інших довели, що вороги не думають потихеньку «впровзати у соціалізм», як це, для прикриття своєї мерзенної, зрадницької роботи, проповідували обвинувачений Бухарін, Риков і іже з ними, що вороги хапаються за найбільш крайні, за найбільш жорстокі засоби боротьби.

Це ж повністю показав і даний судовий процес, головними «героями» якого є організатори і натхненники «право-троцькістського блоку», викриті як закоренілі вороги соціалізму, нашої батьківщини, нашого народу.

Ось чому значення даного процесу далеко виходить за звичайні, так би мовити, кримінальні рамки і набуває справді величезного історичного значення.

Цей процес підбиває підсумок боротьби проти Радянської держави і партії Леніна — Сталіна людей, що все своє життя, як це з винятковою яскравістю і переконливістю довело судове слідство, ходили під маскою, які почали цю боротьбу задовго до нинішнього часу, які, під прикриттям гучних провокаторських фраз, служили не революції і пролетаріатові, а контрреволюції і буржуазії, які обманювали партію, Радянську владу, щоб зручніше творити свою чорну справу зради, щоб довше залишатися невикритими.

Мерзенні злочинці шляхом обману, лицемірства і дворушництва зуміли відстрочити до останнього часу годину свого викриття. Але година ця настала, і злочинців викрито, викрито повністю і до кінця.

В світлі фактів, встановлених на цьому процесі, стає ясною і зрозумілою вся злочинна діяльність троцькістів і бухарінців, що ховали під хитрою личиною своє справжнє обличчя заклятих ворогів радянського народу...

Маску зірвано. Їх справжнє обличчя, їх справжня фізіономія ясна тепер кожному. Кожному ясні і їх ганебні справи, як ясна їх жалюгідна, ганебна доля.

Digitized by Google

Судові процеси в справі Зінов'єва — Каменєва і Пятакова — Радека завершили викриття троцькістсько-зінов'євського охвістя, як одчайдушної і безпринципної банди шкідників, диверсантів, шпигунів і убивців, що діють на завдання розвідувальних органів іноземних держав.

Судовий процес 1937 року, де на лаві підсудних сиділи троцькістські отамани Пятаков, Радек, Сокольніков та інші, викрив політичну платформу троцькістів, не зважаючи на те, що вони уперто ховали цю платформу від народу.

Та і як було їм не ховати цієї своєї платформи, зітканої із зрадництва, запроданства і підступності, підпорядкованої одному завданню — забезпечити повалення Радянської влади і реставрацію капіталізму в СРСР.

Даний процес показав, що ця, вибачте на слові, «програма» була списана троцькістами у правих, про що не без похвальби заявив на суді обвинувачений Бухарін.

Нинішній процес повністю і до кінця викрив тепер, як фашистську агентуру, не лише троцькістів, але й бухарінців, які протягом довгого часу вміло маскувалися, вміло уникали свого викриття, як убивців, шпигунів і провокаторів.

Тепер ясно всім і кожному, що являють собою праві, які давно уже, як і троцькісти, перестали бути політичною течією і перетворилися в таку саму, як і троцькізм, одчайдушну і безпардонну банду кримінальних злочинців.

Тепер остаточно вияснився весь процес цього їх перетворення в контрреволюційну зграю, перетворення, яке намітилося вже давно і неодноразово викрито нашою партією і особисто товаришем Сталіним.

Ми ще спеціально зупинимося на злочинах обвинуваченого Бухаріна в 1918 році; зараз нагадаємо про них лише для того, щоб у світлі цих злочинів краще і чіткіше уявити собі шлях цього перетворення.

Справді, почавши в 1918 році із змови проти Леніна, як глави Радянської держави, піднявши в 1918 році свою злочинну руку на Леніна, хіба міг кінчити Бухарін інакше, ніж кінчив тепер,— цією ганебною лавою підсудних, де він чекає суворого, але справедливого суду радянського народу, який з прокляттям вимовляє тепер це ненависне ім'я!

Почавши з знахарської «теорії» про мирне вростання куркулів у соціалізм, ведучи всі ці останні десять років підпільну боротьбу з партією і радянським народом, чи міг інакше кінчити свою політичну кар'єру Бухарін, ніж він її кінчає, кривляючись і фіглярничаючи навіть тепер на порозі своєї, може, останньої, смертної години!

До шпигунського блоку з троцькістами Бухарін, Риков, Ягода

Digitized by Google

та інші праві прийшли не випадково. В тому, що такий блок склався і, нарешті, в 1932 році остаточно оформився, нема нічого несподіваного — до цього йшов увесь розвиток відносин між правими і троцькістами, які є по суті справи, відмінами одного й того ж явища.

На XVI з'їзді партії в 1930 році товариш Сталін, викриваючи двоїстість троцькізму, зазначав, що цією двоїстістю «... пояснюється той факт, що свої «шалені», нібито, атаки проти правих ухильників троцькізм» — (це капітулянтство під маскою) «звичайно увінчує *блоком* з ними, як *з* капітулянтами без маски».

Троцькісти і праві — це капітулянти. Перші — капітулянти під маскою істеричних, провокаційних, «революційних» фраз, другі — капітулянти без маски.

На XVII партконференції в доповіді про другу п'ятирічку тов. Молотов показав повну спорідненість душ правих і троцькістів. Троцькісти виступають проти першої п'ятирічки з наклепницькими контр-тезами. Їм підтакують праві, протиставлячи сталінській п'ятирічці риковську дворічку.

Троцькісти набріхують про зростання куркульських елементів і про залежність від них державного господарства СРСР. Праві день-у-день пищать, що «основним джерелом хліба будуть ще довгий час індивідуальні господарства селян» (тобто куркульські господарства.— *А. В.),* «а через те тихше з наступом на куркуля».

Троцькісти наклепницьки шиплять про «термідор», тобто про крах нашої революції. Праві пищать, вторуючи їм, що наші заводи і фабрики скоро можуть дістатися білогвардійцям. Праві інколи, правда, билися з троцькістами, але, як це показав уже товариш Сталін, це були «півнячі бої», що їх «праві ухильники звичайно увінчують залаштунковими переговорами з троцькістами про *блок* з ними» («Питання ленінізму», стор. 421).

І так, рік-у-рік, на всьому протязі нашої революції, за весь час існування Радянської держави.

Чим пояснюється ця спорідненість позицій троцькістів і правих, їх постійне тяжіння одне до одного, постійне шукання блоків, нарешті, наявність цих блоків на різних етапах їх боротьби проти партії, Радянської держави і соціалістичного будівництва?

Це, зрозуміло, пояснюється насамперед спільністю соціальної бази троцькістів і правих. Це пояснюється тим, що і троцькісти, і праві відображають тиснення капіталістичних елементів, які чинять опір успіхам соціалізму, не збираються мирно і тихо сходити з історичної сцени.

Це пояснюється, як ми знаємо тепер, тим, що і ті і другі діяли з наказу одних і тих же хазяїнів, які сидять у генштабах і розвідках ворожих до СРСР іноземних держав.

Троцькісти і бухарінці вже багато років тому опинилися в таборі

Digitized by Google

контрреволюції. Троцькізм і праві перетворилися вже багато років тому в зброєносців буржуазної контрреволюції. Троцькісти і праві постачають уже протягом багатьох років контрреволюційній буржуазії зброю для боротьби з Радянською державою. Троцькісти і праві роблять одну і ту ж чорну справу зради.

Ось факти, які набирають зараз нового значення в світлі тих обставин, які тепер повністю і з абсолютною достовірністю встановлені на судовому слідстві по даній справі.

Факти встановлюють з повною безперечністю як неминучість і природність блоку, укладеного правими і троцькістами, так і перетворення цього блоку в агентуру іноземних фашистських розвідок.

ЯК БОРОЛИСЯ ПРАВО-ТРОЦЬКІСТИ ПРОТИ В. І. ЛЕНІНА, ПРОТИ СПРАВИ СОЦІАЛІЗМУ

Як боролися троцькісти і зінов'євці проти Леніна, проти соціалізму, проти героїчних зусиль пролетарської революції побудувати в СРСР нове соціалістичне суспільство,— показали з вичерпною повнотою два попередні судові процеси на прикладі Пятакова, Зінов'єва, Каменєва, Радека, Смірнова та інших.

Я хотів би тепер нагадати деякі факти, що характеризують з цієї точки зору позицію і поведінку деяких «героїв» цього процесу і насамперед підсудних Бухаріна і Рикова.

Бухарін любить, як я вже сказав, корчити з себе «теоретика», та ще марксиста, та ще якнайортодоксальнішого. А як справа стоїть в дійсності це видно з короткої історичної довідки про антипартійні виступи Бухаріна, починаючи з 1909 року по 1936 рік включно.

Кілька коротких довідок.

1909 рік — Бухарін примикає до одзовізму.

1914 — 1917 рр. (період імперіалістичної війни) — Бухарін — «лівий комуніст», заперечує програму-мінімум, веде боротьбу проти Леніна.

1914 рік — він носиться з планом видання власної газети, протиставлячи її більшовицькій пресі, ленінській пресі.

Весна 1915 року — Бухарін — троцькіст. На Бернській конференції він виступає проти лозунга громадянської війни, за єдність з троцькістсько-меншовицьким «Нашим словом». Ленін пише статтю «Про національну гордість великоросів», Бухарін трактує це як прояв соціал-патріотизму.

Осінь 1915 року — Бухарін виступає з тезами, які відкидають право націй на самовизначення.

Лютий 1916 року — Бухарін солідаризується з напіванархічною програмою голландських лівих соціал-демократів.

У 1916 році Бухарін виступає в журналі «Интернационал Молодежи» з анархістськими, антиленінськими поглядами в питанні про державу, проти диктатури пролетаріату.

Digitized by Google

У статті «Світове господарство і імперіалізм» (1915 р.) Бухарін відкрито захищає троцькістську тезу про те, що розрізнені виступи пролетаріату окремих країн перемогти не можуть. Інакше кажучи, як говорив Ленін, бухаріни відкладали соціалізм... «до грецьких календ, тобто до «ніколи» (Ленін, т. XIX, стор. 221). Володимир Ільїч писав про нього в 1916 році, що він — Бухарін «(1) довірливий до пліток і (2) в політиці диявольськи *нестійкий*» (Ленін т. XXIX, стор. 229).

«Війна,— писав Ленін,— штовхнула його до ідей напіванархічних. На нараді, яка ухвалила бернські резолюції (весна 1915 р.), він дав *тези*... — верх безглуздя; сором; напіванархізм».

У *1916 році*, як я вже сказав, у журналі «Интернационал Молодежи» Бухарін розвивав анархо-синдикалістські думки про принципіальну ворожість пролетаріату до держави, про висадження в повітря всякої держави.

Згодом, через рік після смерті В. І. Леніна, Бухарін виступив з зухвалим твердженням, що в цьому питанні помилявся не він, Бухарін, а Ленін.

1916 — 1917 рр. — Бухарін разом з Троцьким редагує троцькістську газету «Новый мир» (Нью-Йорк), в якій заперечує можливість перемоги соціалізму в одній країні.

1917 рік — на VI з'їзді партії Бухарін виступає з троцькістською схемою. В дні Жовтня знову і знову обстоює неможливість перемоги соціалізму в Росії.

1918 рік — Бухарін лідер «лівого комунізму». Цей епізод з усією ретельністю розглянутий на судовому засіданні.

8-го жовтня 1918 року на пленумі Московської ради Бухарін заявляє про помилковість свого «лівого комунізму». «Я був проти Брестського миру свого часу, але ніколи не обстоював зрив миру як «ліві» есери. Тепер я мушу чесно і відкрито визнати, що ми, противники Брестського миру, були неправі — прав був Ленін». Ми знаємо, що на суді Бухарін мусив визнати, що на ділі він активно боровся за зрив Брестського миру.

1919 рік — VIII з'їзд партії — Бухарін знову виступає проти визнання права націй на самовизначення.

Далі йдуть IX, X з'їзди партії, де Бухарін незмінно веде «свою» лінію, спрямовану проти партії, проти Леніна, проти Сталіна.

У 1921 році Бухарін в інтересах Троцького займає позицію буфера, зрадницьки розпалюючи дискусію, підливаючи в неї, за висловом Леніна, «буферний гас».

В антиленінській фракції Бухарін виступає разом з Серебряковим, Радеком, Крестінським, Пятаковим і іншими троцькістами.

Кінець 1920 року — початок 1921 року — іде дискусія про профспілки. Країна готується до переходу до нової економічної політики. Бухарін виступає в ролі «буфера», потім повністю переходить на

Digitized by Google

позиції Троцького. А на X з'їзді заявляє, що «республіка висить на волоску».

В 1923 році Бухарін в «Правде» в статті «Геть фракційність», говорить про помилки Троцького і, глухо, «ряду інших товаришів», змовчавши про себе.

У *1922 році* Ленін громить Бухаріна за його спробу зірвати монополію зовнішньої торгівлі. Ленін прямо викриває Бухаріна як спекулянта, дрібного буржуа, як захисника інтересів куркульської верхівки селянства, який виступає проти промислового пролетаріату. (Ленін, т. XXVII, стор. 381).

У *1923—24 рр.* Бухарін блокується з Каменєвим і Зінов'євим проти товариша Сталіна. Напередодні дискусії Бухарін виступає із статтею, яка проповідує в завуальованій формі теорію вростання куркуля в соціалізм.

1925 р. — куркульський лозунг Бухаріна «збагачуйтесь». Правда, в книжці «Цезаризм під маскою революції» і на XIV з'їзді партії Бухарін визнав помилковість цього лозунга, але тут на суді Бухарін признався, що це «каяття» було не більше, як тактичним маневром, обманом.

1928 р. — Бухарін заявляє на пленумі ЦК партії про відсутність розходжень з партією і одночасно провадить переговори і вступає в таємний зговір з Каменєвим. Пише «Замітки економіста».

1929 р. — Бухарін в «Правде» заявляє про помилковість своїх поглядів. «Признаючи ці свої помилки, ми зі свого боку докладемо всіх зусиль до того, щоб разом з усією партією повести рішучу боротьбу проти всіх ухилів». Тепер на суді він показав, що і це був тактичний маневр, що й тоді в 1929 р. він теж брехав. Бо саме в цей час оформлялася підпільна організація, яка із зброєю в руках стала виступати проти Радянської влади.

Щоб не бути голослівним, я нагадаю вам показання Бухаріна, Рикова, нарешті, Іванова про те, як Бухарін розпалював боротьбу на Північному Кавказі, як через свого учня і підручного в цій справі Слепкова він організовував куркульські повстання проти Радянської влади, як посилав Яковенка в Сибір, як їм усім вдалося спровокувати куркульське повстання в Бійській окрузі та інших місцях. Нагадаю, що в цей самий час Бухарін, виступаючи в пресі, говорив: «докладемо всіх зусиль до того, щоб разом з усією партією повести рішучу боротьбу проти всіх ухилів». Бухарін брехав і тут.

15 грудня 1929 року Бухарін вміщує в «Правде» статтю, в кінці якої перелічує і засуджує свої помилки. І в той же самий час він провадить підпільні розмови з Каменєвим.

В той же час, як це він сам тепер визнав, разом з Риковим посилає Слепкова на Північний Кавказ, Яковенка — до Сибіру, щоб підняти куркульські повстання проти Радянської влади. На суді Бухарін

Digitized by Google

визнав, що саме ними були спровоковані в той час такі от і такі от куркульські повстання.

А як поводився тоді Бухарін?

З лицемірним виглядом святеника, прикриваючись маскою щирості, ще на самому початку боротьби Бухарін став здійснювати підлі, інтриганські, фракційні, потайні махінації проти партії та її керівництва. Він уклав блок з найлютішими, викритими ворогами більшовизму, які щойно, в листопаді 1927 року, виступали проти Радянської влади з антирадянською демонстрацією на вулицях Москви і Ленінграда.

У 1930 році Бухарін знову подає заяву до ЦК і визнає свої помилки. Бухарін заявляє про «беззастережне засудження мною всіх і всяких замахів на єдність партії, всякої фракційної роботи, всяких спроб прихованої боротьби проти партійного керівництва, прихованого захисту іншої політичної лінії, відмінної від лінії партії». А на ділі, ви чули з показань Бухаріна, на ділі він саме в цей час провадив переговори з Семеновим про організацію терористичного акту проти керівників нашої партії і уряду.

У січні 1933 року Бухарін на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б) («Правда» № 14) виступає з промовою, в якій вимагає «суворої розправи з угрупованням А. П. Смірнова», говорить про свою «право-опортуністичну, зовсім неправильну загальнополітичну настанову», про свою «вину перед партією, її керівництвом, перед Центральним Комітетом партії, перед робітничим класом і країною», говорить про Томського, Рикова, як про своїх «колишніх соратників по керівництву правою опозицією». Взагалі «критикує» свої «колишні» погляди.

А на ділі це був перший рік оформлення «право-троцькістського блоку», який приступив до виконання таких завдань, як терор, шпигунство, диверсії, шкідництво, зрада батьківщини, відторгнення від СРСР національних республік.

Початок 1934 року.— XVII з'їзд партії — виступ Бухаріна, в якому він схвалює «нещадний розгром усіх опозицій і правої опозиції, як головної небезпеки, тобто того самого угруповання, до якого я колись належав».

А в цей самий час мобілізує всі сили для того, щоб посилити злочинні дії своєї групи, яка вже перетворилася в групу справжніх шпигунів, убивців, розвідачів.

Початок 1936 року.— Бухарін у статті в «Известиях» назвав російський народ «нацією Обломових». У номері «Известий» від 14 лютого 1936 року Бухарін заявляє про помилковість цього свого твердження. («Невірне твердження», про це «висловлюю свій глибокий жаль»).

Такий Бухарін — ця лицемірна, брехлива, хитра натура. Ця благочестиво-хижацька і поважно зла людина, ця, як говорив Максим

Digitized by Google

Горький про одного з героїв із галереї «Колишніх людей»,— «проклята помісь лисиці і свині».

Не кращі й інші — теж «герої».

Підсудний Риков. До вступу в партію більшовиків Риков входив у Саратові до об'єднаної партії есерів і соціал-демократів.

1909 — 1911 рр.— Риков напівтроцькіст, напівліквідатор. У період квітневої конференції Риков і Каменєв за об'єднання «живих сил» революційної демократії, тобто за союз з есерами і меншовиками.

У *жовтні 1917 року* разом з Каменєвим, Зінов'євим Риков дезертує.

У *грудні 1917 року* Риков каркає про неміцність радянської влади, говорячи, що «не може вдержатися чисто більшовицька влада у відсталій країні в той час, як у Европі не відбулася соціалістична революція».

В *1920 році* Риков з сапроновцями виступає проти Леніна, за колегіальність.

Риков проти ленінського плану ГОЕЛРО, він загруз з головою в обивательському «реалізмі», загруз по вуха в рутині (як писав про нього тоді В. І. Леніну товариш Сталін).

А потім? Потім 1928, 1929, 1932 рр.— блоки, центри, змови, зрада.

Інші обвинувачені не кращі.

Ось старий троцькіст і німецький шпигун Крестінський, який почав свою зрадницьку кар'єру ще за життя Володимира Ільїча Леніна. Крестінський передає шпигунські відомості німецькій розвідці і одержує щороку по 250.000 марок золотом від німецького рейхсверу на користь підпільної троцькістської роботи.

Ось такий же запеклий троцькіст Розенгольц, який був німецьким шпигуном з 1923 р. і англійським шпигуном з 1926 р.

Ось хто, разом з Троцьким, з Пятаковим, Ягодою, Бухаріним і Риковим, були головними верховодами цього блоку, цього «центру центрів» всіх антирадянських фашистських сил в нашій країні.

ЗМОВА ПРОТИ В. І. ЛЕНІНА В 1918 РОЦІ

Я вважаю за потрібне коротко зупинитися на дослідженні обставин змови проти Володимира Ільїча Леніна в 1918 році, яке мало тут місце.

І на попередньому слідстві і на суді Бухарін намагався всіляко відкрутитися від 1918 року, уникнути відповідальності перед історією, перед робітничим класом, перед усім чесним людством за страхітливий злочин, організований Бухаріним вкупі з «лівими» і правими есерами, разом з Троцьким та його групою, і почасти здійснений.

Бухарін ганебно брехав у жовтні 1918 року, відхрещуючись від «лівих комуністів». Бухарін ганебно брехав і в 1924 році, коли він під

Digitized by Google

тисненням обставин трошечки підняв край завіси, яка приховувала від нас дійсну правду в цьому тяжкому, кошмарному злочині.

Бухарін брехав, наприклад, в 1924 році, заперечуючи наявність блоку між ним і «лівими» есерами в 1918 році.

Бухарін говорить неправду і тут, на суді, намагаючись заперечувати факти, підтверджені тут рядом свідків.

Тим часом, ці факти надзвичайно важливі як з точки зору остаточного викриття зрадницького обличчя Бухаріна, так і з точки зору найбільш повного і правильного розуміння всієї дальшої злочинної діяльності Бухаріна і його спільників — бухарінців.

Треба згадати факти, обстанову і умови 1918 року, щоб гідно оцінити всю глибину підступного злочину Троцького і Бухаріна проти революції, всю глибину їх зрадництва!..

Ці факти, товариші судді, розуміється, зараз належать уже в значній мірі історії, але вони проливають повне світло на питання, яке цікавить нас, яке цікавить багатьох і особливо тих, хто не знає ще досконало минулого Бухаріна та антирадянських угруповань,— як могло статися, що Бухарін і Риков, які протягом стількох років видавали себе за прихильників соціалізму, за прихильників соціалістичної боротьби, опинилися в таборі найзаклятіших ворогів Радянської влади, в таборі запроданців і зрадників революції, радянського народу, батьківщини!

Ці факти, уже вкриті архівним порохом, в світлі даного процесу оживають і починають промовляти знов повним голосом, голосом викривача, що примушує винних відповідати, коли не перед кримінальним судом, зв'язаним рамками кримінальної давності, то, в кожному разі, перед судом історії, яка не знає ніякої давності, не знає й ніякої пощади!

1918 рік. Молода Радянська Республіка напружує всі свої сили, щоб перебороти велетенські труднощі, які стали на її шляху до утвердження і закріплення перемоги соціалістичної революції.

Країна була тоді, в буквальному розумінні цього слова, повергнута в прах. Її треба було піднести на висоту нових, величезних історичних завдань, яких не знала доти ні одна революція трудящих.

> «Від періоду тріумфального походу,— казав з цього приводу В. І. Ленін,— доводилося перейти до періоду надзвичайно трудного і тяжкого становища, від якого відбутися словами, блискучими лозунгами — як це не приємно було б — звичайно, не можна, бо ми мали в нашій розладнаній країні неймовірно стомлені маси, які дійшли до такого стану, коли воювати далі ніяк неможливо, які розбиті виснажливою трирічною війною настільки, що приведені в стан цілковитої воєнної непридатності» (Стенограф. звіт VII з'їзду партії, стор. 19).

Digitized by Google

В цих умовах боротьба за мир була боротьбою за все майбутнє пролетарської революції, доля якої була в буквальному розумінні цього слова поставлена на карту.

У цих умовах питання про війну і мир зводилося по суті до одного питання — *бути чи не бути Радянській владі, Радянській державі, Радянській країні.*

Геніальна ленінська стратегія вирішила це питання позитивно. Історія підтвердила правильність цього вирішення. Вона сказала: «Бути».

Ленінізм вчить не тільки мистецтва наступу, але й мистецтва відступу.

> «... Не можна,— писав Ленін,— перемогти, не навчившись правильного наступу і правильного відступу» (т. XXV, стор. 177).

Товариш Сталін з цього приводу говорив:

> «Мета такої стратегії — виграти час, розкласти противника і нагромадити сили для переходу потім у наступ.
>
> Зразком такої стратегії можна вважати укладення Брестського миру, який дав партії можливість виграти час, використати сутички в таборі імперіалізму, розкласти сили противника, зберегти за собою селянство і нагромадити сили для того, щоб підготувати наступ на Колчака і Денікіна».

Ця стратегія, геніальна стратегія Леніна — Сталіна, цілком себе виправдала. Вона врятувала нову Росію і Радянську владу від неминучої загибелі.

У 1924 році товариш Сталін нагадав з цього приводу:

> «Тепер навіть останній дурень» бачить,— казав Ленін через три роки після Брестського миру,— «що «Брестський мир» був поступкою, яка зміцнила нас і роздробила сили міжнародного імперіалізму» («Питання ленінізму», стор. 57).

Відомо, що Троцький і Бухарін з своїми прихильниками всіляко старалися зірвати Брестський мир.

Троцький і «ліві» есери, при переговорах з генералом Гофманом, поводились як провокатори. «Ліві комуністи» на чолі з Бухаріним рвали і метали проти мирної політики Радянського уряду на чолі з Леніним, Сталіним і Свердловим, вимагаючи розриву переговорів і оголошення «революційної війни».

Своїми гучними, а по суті справи провокаторськими промовами і лозунгами бухарінці і троцькісти намагалися збити нашу партію з ленінського шляху.

> «Не мир і не війна», «Священна війна проти всесвітньої буржуазії» — всі ці й подібні до них провокаторські лозунги Троцьких, Бухаріних і ін. мали тільки одну мету,— як про це сказав

Digitized by Google

товариш Ворошилов у своїй промові з приводу двадцятиріччя РСЧА та Військово-Морського Флоту,— уплутати нашу країну в збройну сутичку з імперіалістами в момент, коли Радянська влада ще не мала своєї міцної армії, і цим самим ліквідувати Радянську владу і розчистити шлях для перемоги буржуазії та повної реставрації капіталізму в нашій країні».

До цього часу бухарінцям удавалося приховати від історії істину і в цьому питанні.

Навіть на попередньому слідстві в показаннях від 2 червня 1937 р. Бухарін намагався приховати справжній характер своєї боротьби в період Брестського миру проти Леніна як глави Радянської держави.

Бухарін намагався обійти це питання, відбуваючись, за своєю звичкою, загальними абстрактними розмовами про те, що він нібито «не розумів», що «найконкретніше з найконкретніших питань про «мужика» і було саме питання про те, щоб дати масі «передишку», і підміняв живі потреби моменту загальнолітературними розумуваннями про те, що пролетарську батьківщину повинно захищати».

Бухаріну цей фокус не удався. Слідство на його гачок не попалося. Слідство, навпаки, викрило Бухаріна і викрило його де в чому далеко серйознішому, ніж якісь «загальнолітературні розумування».

Слідство встановило, і я вважаю за потрібне це вам тут нагадати, товариші судді, в повному обсязі, що в 1918 році, безпосередньо слідом за Жовтневою революцією, в період укладення Брестського миру, Бухарін і його група так званих «лівих комуністів» і Троцький з його групою, спільно з «лівими» есерами, організували змову проти Леніна як глави Радянського уряду.

Бухарін та інші змовники, як це видно з матеріалів слідства, мали своєю метою зірвати Брестський мир, повалити Радянський уряд, заарештувати і вбити Леніна, Сталіна і Свердлова і сформувати новий уряд з бухарінців, які тоді для маскування називали себе «лівими комуністами», троцькістів і з «лівих» есерів.

На слідстві Бухаріну були пред'явлені факти, йому було дано п'ять очних ставок. Тоді підсудний Бухарін згадав дещо серйозніше, ніж «загальнолітературні розумування». Бухарін згадав такий, наприклад, факт, як блок з «лівими» есерами в 1918 році, з метою боротьби проти Радянського уряду, такий факт, як пряма змова проти Радянської влади, як підготовка арешту Леніна, арешту Сталіна, арешту Свердлова.

Все це Бухарін, як ви пам'ятаєте, визнав. Але він визнав це «із скрипом».

Ми пам'ятаємо свідків, які пройшли перед судом, добре пам'ятаємо їх свідчення, ми їх бачили, ми їх чули. Ми пам'ятаємо, як важким свинцем падали їх слова на голову Бухаріна, натхненника прово-

Digitized by Google

каторської боротьби проти ленінської Ради Народних Комісарів, Бухаріна — організатора, як це з цілковитою очевидністю встановлено і судовим слідством, змови і повстання проти Радянської держави, підбурювача до вбивства керівників Радянського уряду товаришів Леніна, Сталіна і Свердлова.

Я маю цілковиту підставу говорити, спираючись на ці дані, що все це точно вияснено, все це досить точно встановлено, достатньо доведено.

Дозвольте спинитися мені коротко на тих доказах, які підтверджують правильність цього висновку. Ви пам'ятаєте тут свідчення Камкова. Камков — один з найвизначніших керівників ЦК партії «лівих» есерів. Камков свідчив, що він з Бухаріним провадив розмову в 1918 році в питанні про Брестський мир, що боротьба, за словами Бухаріна, набирає в цьому питанні надзвичайно гострих форм. Бухарін говорив Камкову про гострі форми, про те, що дебатується у лавах «лівих комуністів» питання про створення нового уряду. При цьому, сказав Камков, Бухарін назвав Пятакова, як можливого кандидата в керівники нового уряду і заявив, що сама зміна уряду мислиться шляхом арешту всього складу Радянського уряду на чолі з Леніним.

Бухарін цього не заперечував. Правда, він говорив тут щось таке про арешт «на 24 години». Але це несерйозно. Уже в 1924 році в газеті «Правда» Бухарін сам роз яснив, наскільки цей план арешту Володимира Ільїча Леніна був реальний і серйозний. Але Бухарін відхрещується від плану вбивства наших вождів.

Які він навів у своє виправдання докази в цьому питанні? Ніяких, крім голого заперечування. Його викривала тут Яковлева, його викривав тут Осінський, його викривав тут Манцев, його викривав тут Карелін, у відповідній найбільш істотній частині питання, викривав його і Камков, бо, як ви пам'ятаєте, Бухарін намагався навіть питання про арешт поставити так, що нібито ініціатива виходила не від нього, а від Камкова, від «лівих» есерів. Камков тут свідчив, що ініціатива виходила від Бухаріна. А втім я згоден їх обох помирити, бо, очевидно, ініціатива виходила і від тих і від других. Цим пояснюється та запекла боротьба, яка велася з боку цих людей проти Радянського уряду, проти Леніна і проти його соратників — товаришів Сталіна і Свердлова.

Бухарін заперечує. Але не можна ж справді вважати за аргумент нічим не мотивоване заперечування, тим більше, що це заперечування суперечить самій логіці речей.

Коли б цього факту — плану вбивства Леніна, Сталіна і Свердлова — не було, то навіщо потрібно було б говорити про це і Кареліну, і Яковлевій, і Осінському, і Манцеву, людям, не в інтересах яких усвідомлювати тепер такий ганебний і такий страшний факт, такий страхітливий злочин проти батьківщини.

Digitized by Google

А тим часом, за свідченнями Кареліна, Бухарін прямо говорив про фізичне знищення Леніна і Сталіна. Яковлева так само говорить:

«Бухарін мені розвинув ту думку, що політична боротьба набуває дедалі гостріших форм і справа не може обмежитися самим лише політичним формулюванням про недовір'я до ЦК партії. Бухарін заявив, що справа неминуче мусить дійти до зміни керівництва, в зв'язку з чим стоїть питання про арешт Леніна, Сталіна і Свердлова і навіть про фізичне їх знищення» (том 44, аркуш справи 77).

Це саме підтвердив Осінський, це саме підтвердив і Манцев.

Бухарін був не самітний. З ним цю ж позицію поділяв, як ми тепер встановили, і Троцький, про роль якого у змові проти В. І. Леніна в 1918 році ми маємо на цьому процесі ряд показань, в тому числі й показання самого Бухаріна.

«На той час,— показав підсудний Бухарін,— знов виникла ідея перевороту і арешту Леніна, Сталіна і Свердлова, як визначаючих фігур партійного і радянського керівництва, на цей раз з ініціативи Троцького, якому пропозиція «лівих» есерів стала відома, очевидно — так я гадаю — від Пятакова» (т. 5, арк. с. 124).

Бухарін не договорює до кінця, залишаючись вірним своїй тактиці напівпризнань.

Але є два свідки — Яковлева і Манцев, які і в цьому питанні говорять з такою точністю, яка не залишає ніяких сумнівів у справедливості й правильності їх свідчень.

Чи не досить цих фактів, щоб сказати, що змова бухарінців, троцькістів, «лівих» есерів у 1918 році проти Леніна, Сталіна і Свердлова доведена повністю.

Сам Бухарін визнав наявність цієї змови, сам Бухарін визнав наявність плану арешту Леніна, Сталіна і Свердлова. Бухарін заперечує лише план убивства Леніна, Сталіна і Свердлова.

Однак, першим визнанням підсудного Бухаріна про план перевороту, про план арешту, по суті кажучи, підтверджується і подальше.

Справді, Бухарін визнав, що він разом з своєю групою «лівих комуністів», з Троцьким і його групою і з «лівими» есерами затівали насильне повалення Радянського уряду на чолі з Леніним, Сталіним і Свердловим і навіть арешт Леніна, Сталіна і Свердлова.

Але чи знає Бухарін, що означає насильне повалення? Чи знає Бухарін, що означають арешти, зв'язані з завданням насильного повалення? Чи знає Бухарін, що люди, які йдуть на насильне повалення і на насильний арешт, тим самим ідуть на насильство, тим самим ідуть і на вбивство!

Насильне повалення передбачає, а не виключає таку форму насильства, як фізичне знищення. Бухарін насильне повалення визнає, фізичне усунення — заперечує. Це явна фальш, це явне безглуздя, це

Digitized by Google

явна нелогічність. Але Бухарін в такому стані, що логіки від нього вимагати не можна.

Факти, встановлені на суді, говорять авторитетніше і переконливіше, ніж це здається і хочеться Бухаріну. Бухарін, правда, зараз сказав трошки більше, ніж, наприклад, в 1924 році, але всього він все таки не сказав. Бухарін так діє не вперше. В 1924 році Бухарін дещо розповів про цей ганебний злочин, але тільки дещо.

В 1938 році Бухарін, припертий до стіни, змушений розповісти вже про цей факт більше. Коли б ми хотіли оцінити міру фальші, єзуїтства і лицемірства Бухаріна, досить порівняти текст опублікованого ним листа в газеті «Правда» в 1924 році з тим, щó він казав на попередньому слідстві. Він приховав цілий ряд фактів у цьому листі, він не говорив, що йшлося про змову, він не говорив, що мова була про прямий зговір його групи з Троцьким, він не говорив не тільки про убивство Леніна, але й Сталіна і Свердлова. Це розкрито тепер. Це тепер викрито, це виявлено, це встановлено, про це оповіщено всьому світові, всупереч волі Бухаріна, при всьому його óпорі проти встановлення цього факту.

Бухарін визнав, та й то, як ви бачили на судовому слідстві, тільки напіввизнав, через те, що йому податися нікуди, що в 1918 році Бухарін оголошував Радянську владу формальною і пропонував її ліквідувати.

Ленін викриває потворність цієї бухарінської «тези», указуючи, між іншим, на історичні приклади Франції в 1793 році та Прусії початку XIX віку, коли кращі люди цих країн в тяжку хвилину, яку переживала їх батьківщина, не впадали у розпач, а... «підписували незмірно більш тяжкі, звірячі, ганебні, гнобительські мирні договори, ніж Брестський, уміли вичікувати потім, стійко зносили ярмо завойовника, знов воювали, знов падали під гнітом завойовника, знов підписували ганебні й найганебніші мирні договори, знов підводилися і *визволилися кінець кінцем* (не без використання суперечностей між сильнішими конкурентами-завойовниками)» (Ленін, т. XXII, стор. 302).

Але це були кращі люди своєї країни, а не зрадники і провокатори, якими виявилися на ділі так звані «ліві комуністи» і їх підпільні друзі.

Але для цього треба було, як учив Ленін, любити свою батьківщину і свій народ, а не глумитися з нього, як глумиться Бухарін та його зброєносці, що повстали проти Леніна, який закликав любити і поважати свій народ.

Слідство встановило, що в 1918 році Бухарін і Троцький уклали з есерами блок для спільної боротьби проти Радянського уряду, очолюваного тоді Леніним, Сталіним і Свердловим, що вони затівали збройне повстання, що вони йшли на арешт і вбивство Леніна, Сталіна і Свердлова.

Digitized by Google

Доведено це чи ні?

Доведено повністю. Доведено показаннями самого Бухаріна і показаннями Яковлевої і Кареліна, Камкова, Манцева і Осінського.

Бухарін заперечує підготовку вбивства, але як він заперечує? Я просив би вас, товариші судді, у дорадчій кімнаті проглянути протокол відповідного засідання нашого судового слідства для того, щоб з усією виразністю згадати метод заперечування Бухаріним цього факту.

Ось ця розмова. Бухарін визнає, що був одним з організаторів цієї змови.

Його запитують: Про арешт Леніна, Сталіна і Свердлова ви відкрито говорили?

«*Бухарін*. Про арешт розмова була, але не про фізичне знищення. Це було в період не до Брестського миру, а після. В цей період у мене була одна розмова з Пятаковим, коли прийшли Карелін і Камков і заявили, що вони пропонують скласти новий уряд.

Питання. Коли це було?

Бухарін. Це було до Брестського миру. Вони запропонували скласти уряд шляхом арешту Леніна на 24 години.

Питання. Значить, ми можемо сказати, що до укладення Брестського миру, у вас була розмова з «лівими» есерами Кареліним і Камковим про те, щоб сформувати новий уряд, тобто спочатку скинути уряд на чолі з Леніним?

Бухарін. Розмова була.

Питання. Про арешт Леніна?

Бухарін. Це есери говорили.

Питання. По-вашому, есери говорили про арешт Леніна, а свідок Яковлева твердить, що про арешт Леніна говорив і Бухарін.

Бухарін. Вона плутає з цим інше питання, вона твердить, що розмова була до укладення Брестського миру.

Питання. Я питаю: до укладення Брестського миру була розмова з есерами про те, щоб заарештувати Леніна?

Бухарін. Так».

Отже, спочатку це есери говорили, потім Бухарін визнає, що ця розмова була, і він вів її сам.

«*Питання*. А після укладення Брестського миру теж була розмова?

Бухарін. Була.

Питання. Про що?

Бухарін. Про політичний контакт.

Питання. А про арешт?

Бухарін. І про арешт.

Питання. Кого саме?

Бухарін. Леніна, Сталіна і Свердлова.

Питання. Теж на 24 години?

Digitized by Google

Бухарін. Тоді ця формула не вживалася».

Як бачите, раніше на 24 години, а тепер уже не на 24 години. Тоді мова була тільки про Леніна, а тепер вже виходить, що мова йшла про Леніна, Сталіна і Свердлова.

«*Питання.* А як арештувати, для чого?

Бухарін. Для того, щоб скласти новий уряд.

Питання. А з арештованими що зробити?»

Бухарін поспішає: «розмови про фізичне знищення не було». Але я його про це ще не питав.

«*Питання.* Коли повалюють уряд і заарештовують його, застосовують насильні способи?

Бухарін. Так.

Питання. Ви мали на увазі при арешті застосувати насильні способи. Правильно це чи ні?

Бухарін. Правильно.

Питання. Але насильні способи в чому полягають? Ви точно встановили це?

Бухарін. Ні, не встановили.

Питання. Значить вирішили так, як дозволять і накажуть обставини?

Бухарін. Так. Цілком вірно.

Питання. А обставини можуть наказати діяти дуже рішуче?

Бухарін. Так».

Висновок з цього простий — передбачалось повалити уряд, для цього заарештувати уряд — Леніна, Сталіна, Свердлова, застосувати всі ті заходи, що їх можуть продиктувати обставини і обстановка боротьби, яка провадиться в ім'я повалення уряду. Боротьба була в найгострішій формі, і оскільки не було — якщо стати на точку зору Бухаріна, як він говорив — розмови про вбивство, то вже сам факт, саме завдання повалення уряду, сама необхідність арешту керівників того уряду, який змовники поставили собі за мету повалити,— цілком природно говорить, що від убивства керівників, вбивства, яке передбачалося, вони зрікатися і зарікатися ніяк не могли.

Уся логіка подій, вся суть цієї боротьби, вся жорстокість тієї атмосфери, в якій ця боротьба йшла, вся гострота самого питання — чи бути Брестському мирові, тобто чи бути Радянській країні, країні, яка будує соціалістичне суспільство, чи не бути Брестському мирові, не бути радянській землі, що її як «формальну» вони гадали віддати на розгромлення ворогові,— все це з усією серйозністю говорило про те, що діло йде про справжню боротьбу, яка завжди в таких випадках зв'язана з неминучістю застосування і такого заходу, результатом якого є смерть, вбивство. Ось чому я кажу: для мене не з точки зору кримінології, бо зараз, через 20 років після того, як стався цей злочин, ми не пред'являємо Бухаріну самостійного обвинувачення,— це

Digitized by Google

має значення для того, щоб оцінити той зв'язок, який існує між змовницькою діяльністю вбивці і контрреволюціонера Бухаріна та його спільників з тим, що вони робили згодом. Все це має значення для того, щоб показати, що Бухарін і зараз у питанні, яке має історичний інтерес і значення, неспроможний, не хоче визнати всі злочини, які він зробив у дійсності проти Радянської країни, проти Радянської влади і проти Радянського народу.

Бухарін в 1924 році з цього приводу писав:

«Я визнав за свій партійний обов'язок розповісти — в момент запеклої фракційної боротьби про пропозицію лівих есерів для того, щоб паралізувати те ідилічне прилизування подій Брестського періоду, яке практикувалося товаришами з опозиції»...

Мова йде про арешт Леніна, про повалення Радянської влади. Отже, Бухарін в 1924 році визнавав, що це було в момент запеклої боротьби.

І далі:

«Вони змальовували брестські часи в партії як «верх демократії». Я ж дуже добре знаю, що це був період, коли партія стояла на волоску від розколу, а вся країна — на волоску від загибелі».

В цих умовах, в умовах запеклої боротьби, люди, які йдуть на арешт Леніна, на арешт Сталіна і Свердлова, керівників нашої партії й уряду, чи можуть вони спинитися перед можливістю знищити своїх противників, перед тим, щоб убити наших вождів? Це повне безглуздя, це ні з'чим не в'яжеться. Це є політика не говорити правду до кінця, спроба, мені здається, тут повністю викрита показаннями свідків і самою логікою історичних подій, що розвиваються в цей час.

Тепер повністю розкритий і той страхітливий злочин, який мав місце 30 серпня 1918 року. Я маю на увазі замах на життя Володимира Ільїча Леніна 30 серпня 1918 року з боку есерівської терористки Каплан. За свідченнями Кареліна і Осінського ми можемо судити, як цей замах був в дійсності організований. Карелін тут заявляв, що протягом 20-ти років докладалися всі зусилля до того, щоб зберегти цей страшний злочин в таємниці, щоб не розкрити його справжнього і дійсного змісту і значення. Карелін твердив тут, що питання про терористичний акт проти Леніна було піднесене в 1918 р. не ким іншим, як саме Бухаріним. Карелін твердив, що Прош'ян доповідав про це членам ЦК партії «лівих» есерів. Карелін твердив, що «такого роду вимога «лівих комуністів», заявлена Бухаріним, їх ватажком, відіграла свою роль у розумінні прискорення терористичного акту проти Леніна, вчиненого ЦК партії правих есерів». Цей страхітливий злочин — факт.

Осінський свідчив зі слів Стукова, що він — Стуков був такої ж думки, мав таке ж уявлення про злочин 30 серпня 1918 року.

«Наприкінці 1918 року Стуков,— свідчив тут Осінський,— який разом з Бухаріним був зв'язаний з есерами, сказав мені, що постріл,

Digitized by Google

зроблений правою есеркою Фанею Каплан у Леніна, був вчинений не тільки за вказівкою керівництва правих есерів, але й був прямим завершенням заходів, намічених у свій час блоком для фізичного знищення Леніна, Сталіна і Свердлова» (т. 44, а. с. 89).

Ці свідчення досить переконливо говорять про ту підлу, зрадницьку, диявольську роботу, яку провадив Бухарін, цей патентований лицемір і езуіт.

Щоб закінчити з характеристикою поведінки Бухаріна і самого Бухаріна, треба сказати, що лицемірством і підступністю ця людина перевершила найбільш підступні, страхітливі злочини, які тільки знала людська історія.

Тут на суді він показав себе всього.

Ми простежили крок за кроком, рік за роком політичне життя Бухаріна.

Скільки разів Бухарін клявся іменем Леніна лише для того, щоб зразу ж краще обманути і зрадити і партію, і країну, і справу соціалізму.

Скільки разів Бухарін торкався до великого вчителя з поцілунком Іуди-зрадника!

Бухарін нагадує Василя Шуйського і Іуду Іскаріота, який зраджував з цілуванням.

І повадки у Миколи Івановича Бухаріна такі самісінькі, як у Василя Івановича Шуйського, як зображає його нам знаменитий письменник Островський.

«Василий свет-Иваныч,
Что ни начни, все свято у него!
Заведомо мошенничать сберется,
Иль видимую пакость норовит,
А сам, гляди, вздыхает с постной рожей
И говорит: «Святое дело, братцы!..»

Так і Бухарін,— шкідництво, диверсії, шпигунство, вбивства організує, а вигляд у нього смиренний, тихий, майже святий, і нібито чути смиренні слова Василя Івановича Шуйського: «Святое дело, братцы!» з уст Миколи Івановича.

Ось верх страхітливого лицемірства, віроломства, езуїтства і нелюдської підлоти.

ШПИГУНИ, ЗРАДНИКИ, РЕСТАВРАТОРИ КАПІТАЛІЗМУ

Судове слідство викрило і довело з цілковитою виразністю, що «право-троцькістський блок» являв собою справжню агентуру розвідки деяких іноземних держав, які здійснюють через цей блок, через цю змовницьку групу шпигунство, шкідництво, диверсії, терор, підри

Digitized by Google

воєнної моці СРСР, провокаційно-воєнний напад цих держав на СРСР, повалення існуючого в СРСР соціалістичного ладу, відновлення в СРСР капіталізму і влади буржуазії, розчленування СРСР і відторгнення від нього на користь вказаних вище держав України, Білорусі, Середньо-Азіатських республік, Грузії, Вірменії, Азербайджана і Примор'я.

Встановлено на цьому слідстві, що блок мав своїх справжніх хазяїнів в особі Троцького і іноземних розвідок, що вся його злочинна діяльність йшла під безпосереднім керівництвом і за планами, виробленими в генеральних штабах Японії, Німеччини і Польщі.

Ось показання Чернова. Чернов зв'язується з поліцією або через поліційного чиновника в Берліні з Обергаузом. Обергауз,— говорить Чернов,— сказав мені, що німецька розвідка вживає належних заходів для повалення Радянської влади. І далі, звертаючись до Чернова, Обергауз говорить: «От ви вважаєте себе опозицією в Радянському Союзі, вам треба об'єднатися в організуючу силу. Якщо ви хочете взяти владу, то не церемоньтеся у виборі методів боротьби». Говорячи про методи боротьби, Обергауз пропонує закріпити зв'язок правих з німецькою розвідкою. Він говорив про те, що вся організація правих може бути поставлена на службу цілям німецької розвідки.

Тут, на суді, на запитання, хто був хазяїнами, Чернов відповів: «Крім Рикова і німецької розвідки,— нікого». Чи не ясно, що організація цього так званого «право-троцькістського блоку» була не чим іншим, як експозитурою деяких розвідок деяких іноземних держав.

Підсудний Шарангович тут повністю підтвердив свій зв'язок з генеральним штабом Польщі. Він підтвердив, що, як керівник місцевої білоруської буржуазно-націоналістичної підпільної організації, він ставив своїм завданням обслуговування інтересів польської розвідки і польського генерального штабу. Він говорив про те, що йому було запропоновано від імени одного консула встановити тісний зв'язок з рядом людей, що входили до керівництва націонал-фашистської організації Білорусі, в тому числі з Бенеком. Він казав, що йому було запропоновано передавати різного роду відомості, необхідні польській розвідці, йому було доручено так тісно зв'язатися з польським генеральним штабом, щоб польський генеральний штаб міг спертися в своїй роботі проти Радянської держави на цю мерзенну купку зрадників з білоруської націонал-фашистської організації.

Основні цілі цієї організації? Сам Шарангович визначив їх коротко: повалення Радянської влади і відновлення капіталізму, відторгнення Білорусі від Радянського Союзу в разі війни з фашистськими державами. Для досягнення цієї мети, як він говорив, підкреслювалась необхідність встановлення тісного зв'язку з польським генеральним штабом. Це було одне з основних завдань, що його, за вказівками центра «право-троцькістського блоку», ставила собі буржуазно-націоналістична організація в Білорусі. Кому це було потрібно?

Digitized by Google

Це було потрібно польській розвідці, це було потрібно польському генеральному штабові, який розраховував, маючи в своїх руках цю, хоч і маленьку, а все ж небезпечну, п'яту колону на території СРСР, забезпечити собі успіх у необхідних випадках.

Ось чому Риков цілком справедливо тут сказав, що білоруська організація правих була по суті експозитурою польського генерального штабу. Риков нам говорив тут, що йому відомо було про переговори Карахана з німецькими фашистами ще в 1933 році, що німецькі фашисти ставились, як висловився тут підсудний Риков, з повною прихильністю до можливості приходу до влади правих і що вони обіцяли всіляко вітати і підтримувати цей прихід.

Прихильність німецької розвідки, звичайно, продиктована виключно інтересами цієї розвідки: адже праві і їх організація — це фашистська експозитура. Маючи в своїх руках групу зрадників, спираючись на них, німецький фашизм міг би більш безболісно для себе здійснити свій розбійницький план воєнної інтервенції проти СРСР. А завдання? Завдання — не тільки ті, про які говорив Шарангович. Риков тут нам дав ясні вказівки на ще одну надзвичайно характерну рису, яка з головою видає «право-троцькістський блок», як агентуру деяких іноземних розвідок. У відповідь на питання з приводу розчленування СРСР, відторгнення від СРСР ряду республік, на питання «чи було також завдання підготовки фашистам плацдарму для нападу на СРСР і для забезпечення їх перемоги?» — Риков відповів: «Так, це безперечно».

Цілком очевидно, що завдання підготовки плацдарму для нападу на СРСР і забезпечення перемоги над СРСР, в разі цього нападу, це завдання було поставлене німецькою, польською і іншими розвідками перед «право-троцькістським блоком», як перед прямою агентурою фашистських розвідок. Це свідчить про те, що правильно говорив у своєму показанні Чернов про те, що справжнім хазяїном «право-троцькістського блоку», крім Троцького, були дійсно розвідки деяких іноземних держав.

Ми пам'ятаємо, нарешті, показання Крестінського. Як миша, спійманa в мишоловку, він пробував уже тут на процесі метатися з сторони в сторону, намацуючи можливі шляхи свого врятування. Але це виявилося безнадійним. Крестінський визнав, що уже в 1920 — 1921 рр., за вказівкою Троцького, він, Крестінський, вів переговори, разом з іншими троцькістами, з генералом Сектом і з німецьким рейхсвером. він продавав за 250 тисяч золотих марок на рік шпигунські відомості генеральному штабові Німеччини і забезпечував безперешкодний допуск в межі СРСР німецьких воєнних розвідачів.

Про що йшла тоді мова, як не про перетворення СРСР в колонію німецького фашизму? У чому суть цієї угоди з рейхсвером, нитки якої тягнуться до зради і запроданства так званого «право-троцькіст-

Digitized by Google

ського блоку»,— про це сказав сам Крестінський. Дозвольте коротко нагадати.

«Ми одержуємо,— говорить він,— невелику суму грошей, а вони одержують шпигунську інформацію, яка їм буде необхідна при воєнному нападі. Але ж німецькому урядові,— повчає далі Крестінський, розкриваючи свої карти,— зокрема Гітлерові, потрібні колонії, території, а не тільки шпигунська інформація. І він (тобто Гітлер) готовий замість колоній, за які треба битися з Англією, Америкою і Францією, задовольнитися територією Радянського Союзу». Ось цинічна, оголена до крайніх меж людської підлоти постава питання, яка цілком виразно говорить про те, як підходили деякі розвідки, в тому числі і німецька розвідка, і деякі найбільш реакційні, переважно військові кола деяких іноземних держав, до діяльності цього, так званого «право-троцькістського блоку». Вони підходили до них як до своїх рабів і полонених. Вони підходили до них, як хазяїни підходять до своїх слуг. Вони шукали допомоги цих зрадників для того і через те, що ці зрадники тримали в своїх руках ключі, принаймні в їх власній свідомості і почасти використовуючи своє службове становище, від воріт наших кордонів. Вони були підходящими для того, щоб відкрити ворота ворогові. Намагаючись виляти і замітати свої сліди, в цьому цинічно признався кінець-кінцем підсудний Бухарін. В розмові з Риковим і Томським Бухарін говорив про необхідність відкрити фронт німцям. Питання стоїть, як то кажуть, ясно до кінця. Карти, хоч і краплені карти, розкриті повністю. Вони говорили: «Ми вам даємо не тільки шпигунські відомості, але в потрібну хвилину ми вам відкриємо фронт За це платіть нам грошики, на які ми провадитимемо свою злочинну, підпільну троцькістську роботу. Навіщо вам битися з Англією, Америкою і Францією за колонії? Ви можете перетворити СРСР у свою колонію. Принаймні її квітучі окраїнні республіки, наприклад, Україну. Навіщо вам битися з Америкою, Англією і Францією за колонії, коли ми, ваші покірні слуги, готові вам віддати радянську землю за ті золоті марки, якими ви допоможете нам провадити нашу підпільну роботу».

Ось суть цієї угоди.

Чи говорить наявність такої угоди про те, що «право-троцькістський блок» був якоюсь політичною групою? Ні! «Право-троцькістський блок» це не тільки безідейна, безпринципна банда шкідників, диверсантів, вбивців, шпигунів — це найсправжнісінька банда агентів іноземних розвідок в точному значенні цього самого слова. Вона відкриває ворота ворогові, який стріляє з потайних вікон по вулицях, допомагаючи противникові, який вдерся в міста і села, сприяє поразці своєї батьківщини.

Крестінський говорив: «Ми йшли на відновлення капіталістичних відносин в СРСР і територіальні поступки буржуазним державам, з якими про це вже договорилися».

Digitized by Google

У цьому, власне кажучи, і є вся суть злочинної діяльності блоку.

Від Крестінського в цинізмі своїх показань не відстає і Гринько. Адже Гринько прямо казав, що завдання, поставлене їх іноземно-розвідувальними хазяїнами, полягає, головним чином, у тому, щоб допомогти іноземним агресорам. Це була, говорив Гринько тут, спільна позиція і троцькістів, і правих, і буржуазно-націоналістичних організацій і, зокрема, української націонал-фашистської організації.

Це означало підрив оборонної моці Радянського Союзу, підривну роботу в армії і оборонній промисловості, відкриття фронту в разі війни і провокацію цієї війни.

Що й казати, почесні завдання!

Самий перелік цих злочинних цілей з головою видає цей блок, як найсправжнісіньку банду шпигунсько-розвідувальних організацій деяких іноземних держав.

Ікрамов тут нам розповів про те, як ватажки «право-троцькістського блоку», і в першу чергу Бухарін, умовляли його вжити всіх заходів до того, щоб перетворитися в справжню агентуру іноземних розвідок.

Московські ватажки «право-троцькістського блоку» інформували Ікрамова про японо-німецьку, як вони говорили, «орієнтацію», про зв'язок з німцями і японцями. В ім'я чого? В ім'я того ж завдання, яке так опукло було зображене і Гриньком і Крестінським.

Друга зустріч була присвячена обговоренню питання про шкідництво. Третя зустріч була присвячена питанню про зв'язок з Англією. Про це тут дуже докладно і повно говорив обвинувачений Ходжаєв.

Що ж говорив йому Бухарін? Він говорив, що треба орієнтуватись на Англію, що коли зараз війни не буде, коли скоро інтервенції не буде,— нашій справі «капут». Бухарін казав Ікрамову: «Можуть усіх нас переловити, а питання прискорення війни не можемо розв'язати через Англію, яка в деякому відношенні є міжнародним арбітром».

Цікаве це уявлення змовників, що покладають всі надії на воєнний напад на СРСР, про Англію, як про якогось міжнародного арбітра. Відомо, каже Бухарін, що англійці давно дивляться на Туркестан як на ласий шматочок. Якщо будуть такі пропозиції, тоді англійці, можливо, скоріше перейдуть на сторону агресора проти Радянського Союзу.

Бухарін, по суті кажучи, тут не заперечував цієї розмови. Він говорив про деякі деталі, сперечався про деякі слова, казав, що це було інакше формульовано, але в основному Бухарін підтвердив, що такі розмови були, що була «орієнтація на британського арбітра», який ладен був захопити «ласий шматочок» — Туркестан. Це саме підтвердив і другий обвинувачений Ходжаєв, який визнав, що Бухарін вів з ним розмови, організовуючи у Середній Азії ту діяльність, яка цілком і повністю може бути охарактеризована, як державна зрада,

Digitized by Google

як підготовка поразки, розчленування СРСР. Відторгнення від СРСР цілих областей і навіть союзних республік вони розглядали як плату за ту допомогу, яку воєнний агресор ладен подати блокові в його злочинній боротьбі за захоплення влади, за повалення законного Радянського уряду в нашій великій країні.

Я вже сказав, що з усіх тих обставин, які з такою вичерпною повнотою розкриті на судовому слідстві в цій справі, видно, що «право-троцькістський блок» являв собою просто агентуру іноземних розвідок. Цим визначалися і весь характер і вся природа тих взаємовідносин, що склалися і існували між цим, так званим «блоком», з одного боку, і деякими іноземними розвідками, які є справжніми хазяїнами цих злочинців,— з другого.

Про те, які були ці взаємовідносини між іноземними розвідками і блоком, можна судити по ряду фактів, з цілковитою незаперечністю встановлених на цьому судовому слідстві.

Я нагадаю вам допит підсудного Рикова. На запитання про те, що являла собою буржуазно-фашистська організація, яка діяла в Білорусі під керівництвом Голодеда, Червякова і Шаранговича, Риков мусив визнати, що навіть призначення, скількинебудь значне, окремих працівників на керівні пости в Білорусі попереду погоджувалось з польською розвідкою.

Цей факт, сам по собі, уже досить яскраво характеризує справжню природу тих відносин, які існували між «право-троцькістським блоком» і польською розвідкою. Якщо польська розвідка вирішує, кого призначити на ті чи інші найбільш відповідальні посади, ясно, що дійсними, справжніми хазяїнами, які розпоряджалися долею «право-троцькістського блоку», всією його злочинною діяльністю була польська розвідка. Хазяїнами цього «блоку» були також і розвідки інших держав, з якими перебували в злочинному зв'язку і зносинах, з доручення, з відома і згоди керівників цього «блоку» окремі учасники цієї змовницької злочинної організації.

Я нагадаю вам показання підсудного Іванова, який тут уже говорив про те, що іноді учасники блоку не могли розрізнити, де діють праві, а де діє іноземна розвідка, до такої міри все в них переплелось. Я нагадую вам також і те, що, за словами Іванова, Бухарін рекомендував йому зв'язатися з англійською розвідкою. Бухарін говорив, що Англія має дуже великі інтереси в Північному краї. Він говорив, що з цією країною у центра правих є угода про допомогу правим у поваленні Радянської влади і що в цій угоді передбачається забезпечення інтересів англійських лісопромисловців у лісовому господарстві Північного краю.

Тут так само яскраво виражений конкретний хазяйський інтерес тієї розвідки, з якою Бухарін рекомендував зв'язатися підсудному Іванову, і з якою підсудний Іванов зв'язався, виконуючи цю вказівку

Digitized by Google

Бухаріна. Іванов показав, що Бухарін рекомендував йому поставити справу так, щоб показати англійській буржуазії, що праві охоче йдуть на задоволення всякого роду економічних і фінансових інтересів цієї буржуазії, рекомендував видавати аванси англійській буржуазії, з тим, щоб, з одного боку, не втратити підтримки для себе, а з другого, не втратити довір'я.

Ясна річ, що це «довір'я» будувалося тільки на одному — на здатності цих змовників заплатити готівкою — радянською землею і радянською кров'ю за зрадницьку свою діяльність, за допомогу, яку іноземні агресори готові подати змовникам в їх злочинних цілях.

Про це ж говорив, по суті, і Раковський, коли він показував, яке часто створювалось суперечливе становище для «сумлінних» агентів іноземних розвідок, яким виглядає цей зворушливий дідусь, що сидить тут перед вами на лаві підсудних. Становище створилося дуже й дуже трудне для тих розвідачів, які відразу служили кільком розвідкам. А такі підсудні є перед нами. Сам Раковський є таким спеціалістом, який служив одночасно і японській і англійській розвідкам і попадав разом з Юреневим у «тяжкий» для них стан.

«Ми,— говорив тут Раковський, передаючи слова Юренева,— опинилися в такому перепльоті, що іноді не знаєш, як поводитися. Боїшся, як би, задовольнивши одного з наших контрагентів, не образити другого.

Ось тепер, наприклад, виникає антагонізм між Англією і Японією в китайському питанні, а нам доводиться мати зв'язок і з англійською і з японською розвідками...»

Тяжке становище для розвідача! Тяжке становище для англійського і японського шпигуна!

«... Нам, троцькістам,— казав Раковський,— доводиться грати в даний момент трьома картами: німецькою, японською і англійською».

Ми бачимо, що ця гра нічим хорошим для гравців закінчитися не може.

«.., Німецька карта, принаймні, в той момент, для мене була недосить ясна...»

Хоч і досить краплена.

«... Я особисто вважав, що... Японія... є актуальним агресором проти СРСР».

І далі він продовжує:

«... Японська карта була для нас, троцькістів, надзвичайно важлива. Але, з другого боку, не треба переоцінювати значення Японії, як нашого союзника проти Радянського уряду. Коли навіть японська агресія і зможе просунутися на територію СРСР, вона потоне в просторі і тайзі. Щождо Великобританії, тут справа серйозніша. Великобританія в даний момент перебуває в антагонізмі з Японією. Не слід

Digitized by Google

забувати, що Англія очолила коаліцію проти Французької революції і 25 років боролася».

Виходить, що найсильніша карта — карта англійської розвідки. Але не моє завдання розглядати якість усіх цих «карт» і їх відмінність. Я хотів би тільки показати, яким трудним стало становище таких добродіїв, які умудрялися поклонятися відразу трьом богам, служити відразу трьом розвідкам. Не можна їм по-людяності не поспівчувати, але допомогти їм ми можемо тільки одним — знищити можливість грати у які б то не було карти, хоч би як ці карти їм самим здавалися серйозними.

Про зв'язки з англійськими агресорами підсудний Раковський показав, що блок підготовляв поразку СРСР і систематично займався шпигунством.

У цьому зв'язку треба сказати про Бухаріна, який хотів тут показати, що по суті кажучи, він не за поразку СРСР, і не за шпигунство, і не за шкідництво, і не за диверсію, бо і взагалі він до цієї практичної справи не повинен мати відношення, бо він — «теоретик», який займався проблематикою загальних питань. Але й Бухарін мусив поставити всі точки над «і». Він сказав:

«Одне слово, я мусив, як один з керівників правого центра, доповісти одному з керівників периферійного центра нашу настанову».

В чому полягала ця настанова?

«Коротко ця настанова полягала в тому, що в боротьбі з Радянською владою можливе використання воєнної коньюнктури і тих або інших поступок капіталістичним державам для їх нейтралізації, а іноді й для допомоги з їхнього боку».

Коли розшифрувати це закрутисте показання Бухаріна, то це означає — пряма зрада, перехід на сторону ворогів залежно від воєнних обставин і від воєнної обстанови для того, щоб скористатися допомогою цих ворогів у досягненні своїх злочинних цілей.

Коли Бухаріна про це запитують: «Інакше кажучи, орієнтація на допомогу деяких іноземних держав?», він відповідає: «Так, це можна і так сказати». Він не хоче прямо сказати, а говорить, що «це можна і так сказати».

Можна і треба так сказати, бо це відповідає дійсності. На запитання: «Інакше кажучи, орієнтація на поразку СРСР?»,— Бухарін говорить, залишаючись вірним своїй туманній словесній еквілібристиці: «Загалом, сумарно, повторюю,— так».

Отже, «сумарно» Бухарін визнає орієнтацію на поразку СРСР, а в тих конкретних умовах, в яких він перебував, як керівник «правотроцькістського блоку», це «сумарно» означало: «Ми підготовляли поразку СРСР, ми готові були відкрити ворогам ворота».

«Відкрити ворогам фронт»,— як це підтвердив Риков, як цього не міг не підтвердити Бухарін.

Digitized by Google

Я хочу в цьому зв'язку звернути вашу увагу, товариші судді, на те, як і тут Бухарін намагався вилізти сухим з води, як він, визнавши зв'язок з військовою змовницькою організацією Тухачевського і Якіра, намагався грати поняттям слова «повинні» відкрити фронт, намагався втекти від справжньої відповіді на це надзвичайно неприємне для нього питання.

Але як би Бухарін не викручувався в окремих словах і фразах, як би він не старався запевняти, що поняття «повинні», хоч і виражається одним словом, але має різне значення,— ми чітко уявляємо собі справжнє ставлення Бухаріна до цього питання.

Бухарін разом з Риковим і Томським організовували не жарти, а справу серйозну, справу повалення Радянського уряду і Радянської влади, не гребуючи абсолютно ніякими засобами. Втративши всяку опору всередині СРСР, спрямувавши всі свої надії на ворожу СРСР іноземну державу, вони договорилися з нею про відкриття фронту, про спільний намір розгромити радянський народ, Радянську державу, для того, щоб шляхом зради пробратися до влади, яку в цей же момент вони повинні будуть цілком, неподільно і повністю віддати в руки фашистів, у руки своїх справжніх хазяїнів.

Досить грати словами! Досить еквілібристики, «філософії»! Мова йшла про державну зраду, про перехід на бік ворога, про відкриття фронту, про поразку СРСР, про розгром нашої батьківщини.

Уся шпигунська робота окремих співучасників цієї змови на всіх ділянках у цілому спрямовувалася Бухаріним і Риковим. Усі шпигунські відомості йшли у відповідні органи по каналах з допомогою засобів і зв'язків, які були в руках Рикова, Бухаріна, Ягоди і їх співучасників.

Тут, на суді, розкрився в повній мірі зв'язок Рикова, Бухаріна і Ягоди з розвідками ряду іноземних держав. Разом з меншовиками, з Даном, з II Інтернаціоналом, з есерами, з Масловим, з закордонними іноземними розвідками, разом з агресорами вони намагалися повалити Радянську владу і відновити владу справжнього, корінного, стопроцентного капіталізму, справжнього панування поміщиків і фабрикантів.

Усі ці шкідництва, зради, запроданства змішувалися з систематичним обслуговуванням іноземних розвідок секретними відомостями і різного роду матеріалами. Крестінський, Розенгольц, Іванов, Шарангович, Чернов, Раковський, Ягода та інші систематично передавали іноземним розвідкам таємниці Радянської держави.

Про систематичне обслуговування змовниками з «право-троцькістського блоку» іноземних розвідок ми маємо цілком певні відомості. Я наведу тут витяг з токійської газети «Міако» від 20 лютого 1937 р., що містить у собі інформацію про секретне засідання так званої планово-бюджетної комісії. Депутат Іосіда звернувся з запитом до

Digitized by Google

військового міністра генерала Сугіяма: «Чи відома йому і армії провозоспроможність Сибірської залізниці». Міністр відповів на це запитання позитивно і сказав, що провозоспроможність Сибірської залізниці їм відома, що вони мають систематичні відомості про пропускну спроможність Сибірської залізниці від наявних у Росії елементів, які перебувають в опозиції до теперішнього Радянського уряду. Через них у Японії одержують відомості про Сибірську залізницю.

Ось вони — ці елементи, ось вони — ці агенти, розвідачі, слуги імперіалізму, які торгують інтересами нашої країни. Ось вони — агенти військового міністра, які збирають свої сили на рубежах нашої країни для нападу на наші священні кордони.

Я не можу не навести і ще одного факту. Орган японського міністерства закордонних справ «Джапан Таймс» в січні 1937 року в передовій статті писав:

«Те, що обидві країни — Німеччина і Японія — природно прагнуть одержати всяку інформацію про СРСР, яка може мати воєнну цінність, мусить бути прийнято, як факт. Якби вони не робили цього, то були б дурнями і не виконували б свого обов'язку перед державою і країною. Можливість збройної сутички з Радянським Союзом колись в майбутньому не може бути з певністю виключена, хоча треба сподіватися, що цього не станеться. Через те держави, перед якими стоїть така перспектива, повинні готуватися всіма можливими шляхами для забезпечення перемоги при сутичці».

Ви хочете, панове обвинувачені, мати, крім ваших показань, докази вашої злочинної, провокаторської, шпигунської, розвідувальної роботи? Шукайте цих доказів на сторінках органу міністерства закордонних справ Японії, на сторінках токійської газети.

Японські агресори не тільки не приховують своїх шпигунських жадань, але, як у даному разі, коли це стосується СРСР, вони вихваляють шпигунство як найвищий патріотичний доброчин. Ясно, що ми до цих «доброчинних» людей, що займають зараз лаву підсудних, повинні поставитися так, як це відповідає якості й глибині їх шпигунського «доброчину».

Бухарін, Томський, Риков, Ягода збирались відкрити фронт. Але й тут, як і скрізь, як і в усій своїй зрадницькій роботі, вони діяли як провокатори. І це теж не випадково, бо це характеризує метод роботи цих панів. Вони готуються відкрити фронт, але вони хочуть так зобразити справу перед робітниками і селянами всієї нашої країни, перед усім нашим народом, що фронт відкрили не вони, а хтось інший, що вони, навпаки, проти відкриття фронту, проти зради; вони навіть домовлялися про те, як цих, хто відкриє фронт, за їх власним наказом, віддати під суд, щоб зіграти, як цинічно висловився Бухарін, на патріотичних лозунгах. Я не сумніваюся, що Бухарін використає або свою оборонну промову або своє останнє слово для

Digitized by Google

того, щоб ще раз з допомогою найпотворнішої циркової еквілібристики надати цьому свого відмінного значення, ніж те, якого надаю цьому я, державний обвинувач, на цьому процесі, але іншого значення, мені здається, надати цьому не можна.

Я процитував на одному з засідань судового слідства те показання Бухаріна, де він говорить про хвилю радянського патріотизму, що високо піднялася, патріотизму, який не дозволить нікому й ніколи грати своєю країною, який за кожен крок зради вимагатиме розплати головою, життям зрадників.

Бухарін і його дружки дуже добре розуміли і оцінювали значення цього найвеличнішого, дійсно народного патріотизму, на високому рівні якого стоїть вся наша країна, яка від малого до великого готова в необхідну хвилину своїми грудьми захистити свою батьківщину від навали іноземних інтервентів. Вони враховували це, вони знали і розуміли, що з любов'ю народу до своєї матері-батьківщини не можна жартувати. І враховуючи це, вони побудували всю цю систему провокацій і зради. Вони готові відкрити широко ворота іноземній інтервенції, але вони хочуть зобразити це так, ніби це справа якихось чужих рук, проти яких вони, ці езуїти і фарисеї, ці іуди-іскаріоти та Василі Шуйські, нібито підносять тепер свій голос «патріотизму». Бухарін казав — віддати під суд винних у відкритті фронту, граючи патріотичними лозунгами.

Гру викрито. Зрадницькі маски з їх облич зірвано і зірвано раз назавжди. Ні один з підсудних не посмів заперечувати своєї злочинної роботи в напрямі підготовки поразки СРСР і розчленування СРСР. Одні говорили про це просто, грубо, цинічно, а другі, знов таки вернуся до Бухаріна і Рикова,— по-езуїтському вуалювали свої признання, але й вони кінець-кінцем не посміли і не могли заперечувати цього злочину перед нашим гласним радянським судом. Занадто вже сильні були і переконливі докази проти них!

Троцький, як це було встановлено на попередніх процесах і як це знову підтверджено на цьому процесі, домовився з німецькою і японською розвідками про спільну боротьбу проти СРСР і Радянської влади. Ми і на цьому процесі маємо з цього приводу дуже докладні показання одного з обвинувачених, саме обвинуваченого Бессонова. Він сказав, що угода ця була укладена на основі тих п'яти пунктів, які він навів у своїх показаннях. Це, поперше, обопільний саботаж всіх офіціальних відносин, саботаж нормалізації відносин між СРСР і Німеччиною. Що це значить?

Це значить — система провокацій у міжнародних відносинах. І це звичайно не слова, тому що ми знаємо, що троцькісти зуміли під своєю маскою дворушництва пролізти на цілий ряд досить відповідальних постів, на яких практично здійснюється наша іноземна політика. Раковські, Крестінські, Юреневи і інші, Бессонови і їм подібні —

Digitized by Google

це ж усе люди, які виконували доручену їм справу дипломатичного представництва СРСР у зовнішніх зносинах. Цим, між іншим, ще більше посилюється їх вина і тягар їх відповідальності перед Радянською державою і радянським народом.

Послані для того, щоб представляти інтереси нашої держави, вони в дійсності всіма заходами боролися проти цих інтересів.

Ці пани використовували своє службове становище,— і так робили і Раковський, і Гринько, і Крестінський,— для того, щоб зірвати справу миру, для того, щоб вжити всіх заходів провокації можливих сутичок на догоду імперіалістам.

Другий пункт угоди — всебічне співробітництво троцькістських організацій в СРСР з німецькими підпільними і шпигунськими організаціями та їх агентами. Для чого? Для підриву військової і господарської моці СРСР, для прискорення поразки СРСР у війні.

Третій пункт — сприяння німецького фашизму державному перевороту в СРСР в цілях переходу влади до рук «право-троцькістського блоку».

Четвертий — прискорення інтервенції і негайне укладення миру з новим урядом після його приходу до влади — природний крок у плані тієї зрадницької роботи, яку провадили ці панове.

П'ятий — відторгнення України від СРСР на користь Німеччини, як відторгнення Примор'я на користь Японії, як і відторгнення Білорусі на користь Польщі, як розчленування всього нашого Радянського Союзу шляхом відторгнення окремих областей і республік і віддача їх у розпорядження іноземних імперіалістів.

Бухарін мусив тут визнати, що умови, на яких був укладений цей так званий союз,— а це зовсім не «союз» (а це є, по суті кажучи, хазяйсько-прикажчицький договір),— цими умовами були: розчленування СРСР, відторгнення від СРСР України, Примор'я, Білорусі. Я запитав Бухаріна: «на користь кого?» і він відповів: «На користь Німеччини, на користь Японії, почасти Англії». Це власне визнання Бухаріна, від якого йому нема куди втекти і від якого він не втече.

Троцькісти і праві діяли саме відповідно до цієї угоди. Гринько показав, як діяли українські націонал-фашисти на виконання цієї угоди. Крестінський підтвердив, як вони діяли на виконання цієї угоди. Вони, як указував ще Троцький, передбачали диверсійну, шпигунську і шкідницьку діяльність, діяльність гітлерівців і троцькістів в СРСР.

В антирадянському «право-троцькістському блоці» визначне місце займали буржуазно-націоналістичні групи, які утворилися в деяких національних республіках під прямим впливом агентури тих же іноземних розвідок і під безпосереднім керівництвом так званого центра «право-троцькістського блоку».

Digitized by Google

Зрадники Гринько, Ходжаєв, Шарангович, Ікрамов — це запеклі, досвідчені контрреволюціонери різних мастей, з великим контрреволюційним стажем, від боротьбістів, від «Міллі Істіклял» і «Міллі Іттіхад» до «право-троцькістського блоку».

Риков запевняв Ходжаєва, що під керівництвом правих узбецька націоналістична організація може добитися «незалежності» Узбецької Республіки.

Ходжаєв мусив визнати,— а ви бачили Ходжаєва, це досить культурна людина, яка прекрасно розуміється на всіх тонкощах і перипетіях тієї боротьби, в якій вона брала участь. Ходжаєв мусив визнати, що він добре розумів брехливість і фальш цього лозунга про так звану незалежність Узбецької Республіки, він розумів прекрасно, що під цим лозунгом криється в дійсності залежність узбецького народу від експлуататорів тієї капіталістичної країни, яка допоможе цій республіці добитися своєї цієї мнимої незалежності.

Разом з Риковим у цьому ж напрямі діяв і Бухарін, який вихваляв, за словами Ходжаєва, німецький фашизм, говорив, що фашистська Німеччина тепер усіма силами працює над тим, щоб зробити Німеччину гегемоном Европи, і що можлива угода між Японією і Німеччиною для боротьби проти СРСР.

Бухарін умовляв Ходжаєва знайти шляхи й дороги до англійської розвідки через тих курбаші, про яких тут розповідав нам Ходжаєв. Бухарін пропонував зв'язатися з англійськими колами, дещо пообіцяти Англії. Він говорив: «Не може Узбекістан з 5 мільйонами населення зробитися незалежною державою між двома колосами: з одного боку Радянським Союзом, з другого боку — Англією. Треба пристати до якогось берега». І Бухарін штовхає Ходжаєва, досить, звичайно, підготовленого і самого по собі, для того, щоб пристати до берега буржуазної контрреволюції.

Бухарін говорить про стабілізацію капіталізму, про те, що в цій справі відіграв величезну роль фашизм, особливо німецький фашизм. Він всіляко, як вірний пес цього фашизму, радісно гавкає, виражаючи своє захоплення перед цим німецьким фашизмом. Бухарін в цьому напрямі обробляв і Ікрамова, хоч Ікрамов такий, що йому теж пальця в рот не клади. Бухарін брехав на Леніна, він говорив, що колоніальні країни не можуть прийти до соціалізму при підтримці пролетаріату СРСР, минаючи стадію капіталізму, і т. д. Бухарін проповідував, в інтересах остаточного засвоєння Ікрамовим, теорію і практику реставрації капіталізму не тільки в Узбекістані, а і в усьому СРСР. Він сказав: «Ваші засоби дріб'язкові. Ви хочете ждати, коли прийде трудний момент для Радянської влади, і тоді ви будете діяти. Ні, краще треба діяти. Ми схвалюємо ваші дії в питанні відторгнення Узбекістана. В цьому питанні у правих є договореність з українськими націоналістами, з білоруськими націоналістами і націоналістами інших республік».

Digitized by Google

Право-троцькістські і буржуазно-націоналістичні зрадники, на догоду своїм капіталістичним хазяїнам, хотіли повернути під капіталістичне ярмо визволені Великою соціалістичною революцією, раніше пригноблювані царизмом, поміщиками й капіталістами,— народи наших братніх союзних республік. Не сміючи відкрито сказати про свої зрадницькі плани поневолення народів, піднятих на величезну висоту в результаті ленінсько-сталінської національної політики, на висоту культурно-політичного й економічного розквіту,— ці зрадники практикували свої зрадницькі, брехливі, обманні лозунги і промови про незалежність цих республік.

Ніби є інша країна в світі, крім СРСР, де була б дійсно забезпечена справжня національна незалежність, справжня і повна національна культура, справжнє процвітання мільйонних мас народів! Такої країни, крім СРСР, немає в усьому світі! Тим часом як у колоніях капіталістичних країн — в Індії, Алжірі, Тунісі, Марокко, як і в східних країнах, народи знемагають під тяжким ярмом капіталістичного гніту, там все більше прогресує бідність і злидні, вимирання мас від голоду, там процвітає сифіліс, туберкульоз, там все більше і більше процвітають розорення й пауперизація,— в СРСР, в його славних одинадцяти союзних республіках все більше і більше зростає матеріальний добробут мас, усе вище і вище підіймається національна формою, соціалістична змістом культура, все радісніше і яскравіше сяє великим благословенним промінням нове соціалістичне сонце, що зійшло над багатими неосяжними просторами цих республік, сонце невмирущої слави братерського непорушного союзу народів — Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

Провокатори, розвідачі, фашисти, звичайно, добивались відокремлення союзних республік від нашого Союзу. Чому вони добиваються цього? Через те, що, як про це говорив товариш Сталін уже 18 років тому, відокремлення окраїн підірвало б революційну міць центральної Росії, міць, що стимулює визвольний рух Заходу і Сходу. «... Самі окраїни,— говорив товариш Сталін,— відокремившись, неминуче потрапили б в кабалу до міжнародного імперіалізму». Справжня незалежність національних республік забезпечується лише в умовах Радянської держави, в умовах перемігшого соціалізму, на основі великої Сталінської Конституції.

ШКІДНИКИ, ДИВЕРСАНТИ

Ця зграя зрадників діяла вже відомими, не раз викритими судом, злочинними методами: методами шкідництва, диверсії, шпигунства, терору. Шкідники, диверсанти, шпигуни проникли в ряд галузей і зайняли там керівне становище. Так було з Черновим, що займав високий пост народного комісара Земельних справ Союзу, так було з Гринь-

Digitized by Google

ком, що займав високий пост народного комісара фінансів СРСР, так було з Розенгольцем, що займав високий пост народного комісара зовнішньої торгівлі СРСР, так було з Зеленським, колишнім головою Центросоюзу, так було ще в ряді інших випадків. В руках у цих злочинців були, звичайно, такі можливості найширшого і в той же час найбільш замаскованого і найбільш небезпечного шкідництва, які рідко бувають в руках злочинців.

Основне завдання підривної шкідницької діяльності цього «право-троцькістського блоку» було — всіляко підірвати економічну міць СРСР. Ліквідувати радянську соціалістичну систему, ослабити обороноздатність СРСР, оборонну промисловість, зруйнувати сільське господарство, ліквідувавши колгоспи і радгоспи, зруйнувати транспорт, роль якого в усьому народному господарстві надзвичайно велика — такі страхітливі завдання ставили перед собою злочинці.

Вони ставили завдання пристосувати настання всіх цих згубних наслідків до моменту воєнного нападу іноземних агресорів на СРСР і не тільки пристосувати їх до моменту нападу, а добитися й того, щоб ці злочинні дії відіграли і самостійну роль, як певні шляхи до послаблення могутності Радянської держави.

Добиваючись своєї основної мети — повалення Радянської влади, «право-троцькістський блок», — як це показало наше судове слідство, — не спинився перед найбруднішими і найцинічнішими методами, щоб підірвати довір'я мас до органів Радянської влади, щоб посіяти серед населення невдоволення Радами і підбурити, по змозі, народ проти Радянської влади.

Ця провокаційна діяльність, проваджена кожним з обвинувачених там, де він працював, являє собою величезну загальнополітичну небезпеку. Про це особливо свідчать такі справи, як, наприклад, згадувана тут на суді лепельська справа: безчинства і беззаконня, що здійснювалися за указкою цього блоку змовниками і злочинцями, були спрямовані до того, щоб практикою беззаконних дій дискредитувати в очах найширших мас населення Радянську владу.

Суд і слідство показали, які безсовісно-цинічні і потворно-злочинні були ті способи і засоби, що їх застосовував блок для здійснення своїх цілей. Ця шкідницька підривна робота була особливо небезпечною, зважаючи на те виняткове і особливе становище, яке займав ряд підсудних в системі радянського державного апарату.

Візьміть фінанси. Основною настановою шкідників у галузі фінансів, — як це сформулював Риков, за згодою Бухаріна, — було «ударити по Радянському уряду радянським карбованцем». Це перефразування старого троцькістського лозунга, що відомий з інших процесів через Пятакова — «бити найбільш дошкульними засобами по найбільш дошкульних місцях».

«Ударити по Радянському уряду радянським карбованцем» — ось

Digitized by Google

директива, що визначала всю діяльність Гринька, який був народним комісаром фінансів і в той же час діяв як агент німецької і польської розвідок і підручний Бухаріна й Рикова. Саме цю директиву, це рішення «блоку» він намагався провести в життя не за страх, а за совість (хоч і розтлінну совість).

Більше того. Відомо, що фінансова робота не має замкненого значення, що вона визначає собою напрям і розвиток всіх інших галузей промисловості. І це враховується злочинним блоком шкідників. Шкідництво у фінансовій справі перекидається на різні господарські галузі. В сільському господарстві, яке для СРСР має величезне значення, шкідницька робота наскільки можливо мала зірвати завдання 7—8-мільярдного врожаю, поставлене перед нами партією і урядом.

Гринько нагадав, як він шкодив у галузі податкової справи, в галузі ощадної справи, де намагались всіляко озлобити населення. Кожний з нас добре знає, як неподобно була поставлена ощадна справа при Гриньку, коли треба було марнувати силу часу, наражатися на всілякі нескінченні неприємності й зухвальства, грубість і неувагу до вкладників, коли старались всіляко озлобити й відстрашити населення від ощадної каси.

Тепер Гринько прямо сказав, в чому тут секрет, а секрет полягав у намаганні викликати озлоблення вкладника, підірвати ощадну справу. На чолі цієї справи був поставлений, за власним висловом Гринька, такий головоріз, як Озерянський, який в той же час підготовляв терористичні акти проти керівників нашої партії і уряду.

Я не торкаюсь інших фактів, які свідчать про те, що в особі Гринька ми бачимо старого запеклого ворога Радянської влади, який цілком і повністю продався німецькій розвідці, який активно боровся шляхом шкідництва, диверсії, зради і терору проти Радянської влади, за реставрацію капіталізму.

Візьміть іншого розвідача — Чернова, безперечно, «талановиту» людину, тому що він встиг побувати за один тільки вечір у Дана з Кібріком, побитися з поліцаями, потрапити в поліцей-президіум і зробитися німецьким розвідачем.

Нічого тут неймовірного, проте, немає. Так в житті якраз і буває з такими людьми, як Чернов. Це тепер у нього вигляд більш-менш свіжий і здоровий. Ув'язнення йому в значній мірі допомогло. На волі в нього було інше обличчя, спите обличчя алкоголіка, який більше пив, ніж працював, це була людина, хвора на соціальну недугу — алкоголізм. І ось з доручення уряду він поїхав за кордон. Але одночасно бере на себе доручення «блоку», який користується його випадковим відрядженням для того, щоб направити його для організації зв'язку з Даном. Потрапляє він до Дана і Кібріка. Дан і Кібрік — це ясно — німецькі розвідачі. Це видно хоча б з того, що та розмова, яку він

Digitized by Google

провадив з Даном і Кібріком, стала тут же відома розвідці поліцей-президіуму.

Кажуть, що «стіни мають уші», але є і такі стіни, які мають і очі, стіни, через які все не тільки видно, а й приступно фотографічному апаратові. І от, в той час, коли Чернов випивав і закушував з Даном і Кібріком, клацає фотоапарат і увічнює на фотопластинці це «побачення друзів» —Чернова і Дана. В руках поліцей-президіуму — документ, який може зіпсувати Чернову всю його кар'єру. Поїхав він з доручення уряду, а виявився зв'язаним з такими запеклими меншовиками, як Дан і Кібрік, з ними він змовляється. Це може коштувати Чернову не тільки політичної кар'єри. І на цьому грає німецька розвідка. Вона не вважає Чернова досить високопоставленою людиною для того, щоб доставити його на таксі,— обійдеться і тролейбусом. Але в тролейбус сідають люди, які починають бійку, починають скандал, що закінчується в поліційному участку. Хороша картина — народний комісар, який заводить скандал і б'є по щоці поліцая. Додайте до цього компрометуючі фото-знімки, і Чернов уже «спікся». Чернов мусить або чесно рвати і повернути круто на 180°, або пливти за тією течією, за якою він поплив. До цього треба додати, що Чернов — колишній меншовик, який зберіг свій меншовизм до останньої години. Отже, він міг би, так само як Розенгольц, повторювати ті самі слова молитви — «да расточаться вразі». З приводу Чернова навіть Риков кинув дотеп, що Чернов в один вечір встиг побувати в поліцей-президіумі і потрапити в розвідачі.

А хіба інакше відбувається вербування агентів розвідок? З великого числа матеріалів, що друкуються останнім часом, відомо, як ловлять і в дансингу, і в приватних розмовах, і в любовних справах, коли спеціально підсовують представниць прекрасної статі, які грають роль далеко не прекрасних представниць далеко не прекрасних установ. Відомо, що і в картах ловлять, і на пляшці коньяку ловлять. Ловлять так, як ловлять метеликів, що лётять на вогонь.

На минулому процесі ми бачили, як німецька розвідка, треба їй віддати належне, спритно завербувала Строїлова. Раковський тут розповідав, як його, людину з великим досвідом житейських відносин, завербували англійська і японська розвідки, і про те, як якийсь Армстронг чи Леккерт зробив його англійським розвідачем.

Ось Чернов, він діє за завданням німецької розвідки і прямо говорить: «Особливою умовою німецька розвідка ставила організацію шкідництва в галузі конярства». З тим, щоб, як говорив Райвід, не дати коней для Червоної Армії. Ясна постава питання. Чернову не важко виконати це завдання, і він приступає до виконання цього завдання. Ця людина спеціально виділяє 3 фабрики: Кашинцевську, Орловську, Ставропольську. Для чого? Для того, щоб там виробляти, як він висловлюється тут, «біопрепарати з неослабленими бактеріями».

Digitized by Google

Він це робить для того, щоб зірвати конярство, зірвати поголів'я, підірвати взагалі тваринництво.

Звичайно, хто ж може це зробити, як не особа, яка займала такий високий пост, як не Чернов? Хто ще міг організувати спеціальні фабрики для вироблення заразних препаратів? Тільки він. І він це здійснював. Він тут сам сказав, що 25.000 коней загублено за його завданням. В таких краях, як Сибір, була знищена велика кількість коней. Вони спеціально прищеплювали бешиху і чуму свиням. Робили це і в Воронезькій області, і в Азово-Чорноморському краї, і в Ленінградській області.

Завдання поставлено просто — ослабити обороноздатність Червоної Армії. Це не просто шкідництво, це шпигунське шкідництво, це агенти воєнного ворога, який вирішив піти за прикладом епохи Іліади і Одіссеї. Ввести Троянського коня всередину міста, щоб в разі чого цей кінь відіграв роль опорної бази проти захисників батьківщини.

Розенгольц теж діє так, як це цікавить німців і японців. Він укладає спеціально в інтересах цих іноземних держав нафтовий договір. Він спеціально по-шкідницькому організує експорт золотовідходів в інтересах тих же держав, на пряме порушення інтересів своєї батьківщини. Він організує шкідницький і злочинний експорт до Японії чавуну, щоб цей чавун пішов якраз на ті снаряди, якими збирається японська вояччина, якщо не бомбардувати, то, в усякому разі, лякати нашу батьківщину. Він всіляко затримує оборонний імпорт. Він діє так, як йому наказала розвідка, використовуючи своє високе становище, обманюючи, підступно-віроломно зраджуючи свій державний обов'язок.

Ікрамов разом з Ходжаевим не відстають у шкідництві від своїх центральних «колег». Він сам показував тут про шкідництво в Намангані, про шкідництво на шовкомотальних фабриках, на бавовноочисних заводах, про шкідництво в організації бавовницького господарства. За їх показаннями, в організації цієї шкідницької підривної роботи роль Рикова і Бухаріна була цілком виразною — роль, яку можна назвати керівною.

Зеленський. Тут я тільки вкажу на цю найганебнішу практику підкидання в харчові продукти скла і гвіздків, зокрема в масло, що било по найгостріших життєвих інтересах, інтересах здоров'я і життя нашого населення. Скло і гвіздки в маслі! Це ж такий жахливий злочин, перед яким, мені здається, бліднуть всі інші подібного роду злочини.

В нашій країні, багатій на різні ресурси, не могло і не може бути такого становища, коли б невистачало будьякого продукту. Саме тому завданням усієї цієї шкідницької організації було — добитися такого становища, щоб те, чого у нас є доволі, зробити дефіцитним, тримати ринок і потреби населення в напруженому стані. Нагадаю тут тільки

Digitized by Google

епізод з діяльності Зеленського — історію з 50 вагонами яєць, які Зеленський знищив свідомо для того, щоб Москву залишити без цього найнеобхіднішого продукту харчування.

Тепер ясно, чому тут і там у нас перебої, чому раптом у нас при багатстві і достатку продуктів нема того, нема другого, нема десятого. Саме тому, що винні в цьому от оці зрадники. Тим більше це давало їм грунт для створення настроїв проти системи нашого господарського управління, проти всієї системи Радянської влади. Бити по найнасущніших потребах населення — це, по суті кажучи, виконувати стару директиву Рябушинського, який збирався кістлявою рукою голоду задушити пролетарську революцію. Не вдалось!

Організуючи шкідництво, всі ці Рикови й Бухаріни, Ягоди й Гриньки, Розенгольци й Чернови і т. д., і т. п. переслідували в цій галузі певну мету: спробувати задушити соціалістичну революцію кістлявою рукою голоду. Не вдалось і ніколи не вдасться!

Шарангович розводить анемію коней — гине 30 тисяч коней. Шарангович підриває торфову промисловість. Шарангович свідомо сіє національний розбрат, розвиваючи націоналістичні почуття серед білоруського населення.

Іванов руйнує заводи, руйнує целюлозно-паперову промисловість, хоч і обережно, оглядаючись, як би дуже не нашкодити інтересам англійських хазяїнів, яким «право-троцькістський блок» хотів передати лісове господарство і на яких працював у міру сил своїх і можливостей.

Ось кричуща, страшна картина глибоко продуманої, строго організованої,— не можна злочинцям не віддати належного,— строго спланованої системи шкідницьких і диверсійних заходів, які були спрямовані не тільки на те, щоб підірвати обороноздатність і господарську міць нашої країни, а ще й на те, щоб спровокувати невдоволення, роздратування в найширших масах населення з допомогою таких засобів, які важко викрити.

І до цього долучається організація прямих і відкритих збройних виступів проти Радянської влади. Ця організація має теж свою історію. Бухарін посилає разом з Риковим Слепкова на Північний Кавказ, Яковенка — в Сибір, які і викликають там повстанський рух, зв'язуються з козачими білогвардійськими колами за кордоном, готують козачий десант на Північному Кавказі. Риков із Зубаревим організують на Уралі повстанські загони. Ікрамов з Ходжаєвим організують повстанські загони під керівництвом тих же Бухаріна, Рикова і інших в Середній Азії з мулл, баїв, всяких декласованих елементів. Навіть Іванов у Північному краї і той працює над організацією повстанських загонів, за прямим дорученням Бухаріна, з висланих куркулів,— очевидно, таким шляхом Бухарін і хотів забезпечити куркулям можливість вростання в соціалізм.

Digitized by Google

УБИВСТВО ДІЯЧІВ РАДЯНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ С. М. КІРОВА, В. Р. МЕНЖИНСЬКОГО, В. В. КУЙБИШЕВА, О. М. ГОРЬКОГО

Я переходжу тепер до дальшого розділу, а саме — до терористичної діяльності обвинувачених і до задуманих і здійснених ними убивств діячів Радянської держави: убивств С. М. Кірова, В. Р. Менжинського, В. В. Куйбишева, О. М. Горького і до вбивства М. О. Пєшкова.

Це один з найважливіших і найтяжчих моментів процесу.

Як Риков мотивував перехід своєї підпільної групи до терору? Дуже одверто. Він говорив: «При нелегальному, змовницькому характері контрреволюційної організації правих, при відсутності будьякої масової бази для її контрреволюційної роботи, при відсутності надії будьяким іншим шляхом прийти до влади, прийняття терору давало, на думку центра, якусь перспективу».

Риков розповів на суді повно і послідовно, як в підпіллі формувалась організація правих, як відбувався перехід до все більш і більш гострих форм і методів боротьби. Наростання терористичних настроїв Риков відносить ще до 1930 року. Приблизно в 1932 році оформилось, за показанням Рикова, те, що він назвав позитивним ставленням до застосування терору, як методу боротьби за владу. При чому Риков тут зробив деякий філософський відступ, підкресливши, що він не мислить собі терору в теорії без практики. І дійсно, ставши на позицію терору, Риков зараз же перейшов до організації терористичних актів і почав готувати ці терористичні акти, підготовлювати вбивства наших керівників з такою ж педантичністю і з таким же спокоєм, як він давав свої пояснення тут на суді і як, очевидно, він у свій час підписував накази по поштовому відомству.

Смертельним холодом і смородом віє від цих показань Рикова і інших право-троцькістських фашистських змовників.

Терор на повному ходу. Цим терором займається систематично і педантично весь блок.

Бухарін теж стояв за терор, хоч, як він заявляв, орієнтувався скоріше не на терор, а на масові повстання. Ну, як він там орієнтувався, це його справа пояснювати, але ми знаємо, що він дуже давно,— тепер це треба вважати повністю доведеним,— брав участь ще в 1918 році в організації терористичних актів і Каплан, і «лівих» есерів, і троцькістів, і правих есерів. Він сам говорить повним голосом про те, що потім в 1932 році він провадить переговори з колишнім есером Семеновим, організатором терористичних актів і керівником бойових есерівських дружин, провадить переговори про організацію терористичної боротьби проти товариша Сталіна і товариша Кагановича. В 1932 році Бухарін через Пятакова і Сєдова провадить переговори про ту умову, директиву або, як він називає, настанову Троцького, яка полягала в необ-

Digitized by Google

хідності перейти до терору. І характерно, Бухарін зараз же переходить до практичного здійснення цієї настанови. Тепер ясно, що бухарінська позиція в цьому питанні далеко не теоретична, він діє як справжній практик, бо він же й провадив з Семеновим переговори, він доручав Семенову організацію терористичного акту. Саме він, хоч і трохи пізніш, доручав організацію збройного кривавого куркульського повстання своєму виученикові Слєпкову та іншим. Змовницький блок широко розгортає організацію терористичних груп, які практично підготовляють учинення терористичних актів, убивство Кірова. Це вбивство було повністю розкрите і виявлене на попередньому процесі, але тільки тепер встановлено, що діяльність троцькістсько-зінов'євського центра, який убив Сергія Мироновича Кірова, не мала самостійного характеру. Тепер встановлено, що Кіров був убитий за постановою ось цього саме «право-троцькістського» центра, ось цього блоку, який можна назвати центром усіх центрів.

Обвинувачений Ягода підтвердив на суді, що вбивство Кірова учинене за прямим рішенням «право-троцькістського блоку», що це рішення здійснене було Ягодою, на якого і був покладений цей ганебний обов'язок. І Ягода цей обов'язок виконав. Він дав розпорядження заступникові начальника Обласного управління НКВС в Ленінграді Запорожцеві вжити всіх заходів до того, щоб це вбивство відбулось. За пару місяців до вбивства Леонід Ніколаєв був затриманий і приведений в обласне управління, у нього знайшли револьвер з патронами і запис маршруту Кірова, які цілком викривали підготовку цим негідником страшного лиходійства. Але Запорожець, виконуючи прямі розпорядження Ягоди, звільнив цього негідника, а через пару місяців Ніколаєв убиває Кірова, здійснюючи цей злочинницький акт при безпосередній участі мерзенного зрадника Ягоди, на якого була покладена тоді охорона членів уряду.

Ягода підтвердив на суді, що Риков і Бухарін брали участь в ухваленні цього рішення; що Риков і Єнукідзе брали участь в засіданні центра, де обговорювалось питання про вбивство С. М. Кірова; що Риков і Єнукідзе брали, таким чином, безпосередню участь в обговоренні самого питання про вбивство Сергія Мироновича Кірова. На моє пряме запитання, чи правду тут говорять Бухарін і Риков, заявляючи, що вони не знали про це вбивство, Ягода заявив, що цього бути не може, тому що, коли Єнукідзе передавав про те, що «право-троцькістський блок» на спільному засіданні вирішив питання про учинення терористичного акту над Кіровим,— він, Ягода, відмовлявся від цього з деяких «тактичних» конспіративних міркувань, але все ж був поінформований, що це — рішення їх центра, а не виступ якоїсь партизанської купки змовників, що це рішення виходило від «право-троцькістського блоку», в якому активну участь брали і Бухарін і Риков.

Digitized by Google

Тепер в точності встановлено, що вбивство тов. Кірова було учинене при найближчій участі Ягоди. Я вважаю доведеним і те, що вбивство було учинене при найближчій участі Рикова і Бухаріна.

Які в мене докази?

Якщо уявити, що Риков і Бухарін в цьому вбивстві участі не брали, то треба визнати, що два основні керівники «право-троцькістського блоку», який ухвалив рішення про вбивство Кірова, чомусь стояли осторонь від цього злочинницького акту. Чому? Люди, які організовували шпигунство, організовували повстанський рух, терористичні акти і, за їх власними признаннями, дістали настанову від Троцького на терор, в 1934 році раптом стояли осторонь від убивства одного з найвизначніших сподвижників Сталіна, одного з найвизначніших керівників партії і уряду.

Бухарін і Риков знали про це! Про цей визначний терористичний акт не могли не знати такі визначні ватажки цього «право-троцькістського блоку», якими були Риков і Бухарін. Коли б вони не знали про це, це було б протиприродно, це позбавлене всякої логіки.

Бухарін і Риков визнали, що у них в плані були намічені вбивства керівників партії і уряду, членів Політбюро. Про це саме йшли переговори у Семенова з Бухаріним чи у Бухаріна з Семеновим. Чому ми повинні допустити, що, ставши на шлях переговорів з Семеновим про організацію вбивства членів Політбюро, Бухарін виключає з цього списку членів Політбюро, які мали бути умертвлені, одного з найвпливовіших членів Політбюро, який зарекомендував себе непримиренною боротьбою з троцькістами, зінов'євцями і бухарінцями? Де логіка такої поведінки? Цієї логіки нема.

Нарешті, Риков визнав, що в 1934 році він дав Артеменко завдання стежити за урядовими машинами. З якими цілями? З терористичними. Риков організує вбивство членів нашого уряду, членів Політбюро. Чому Риков робить виняток для Сергія Мироновича Кірова, який все таки був убитий за рішенням цього проклятого блоку? Він цього винятку не зробив.

Єнукідзе і Ягода були членами центра і найближчими людьми до Бухаріна й Рикова. Як же можна допустити, що Єнукідзе і Ягода — учасники вбивства Сергія Мироновича Кірова, найближчі люди до Рикова й Бухаріна, люди, які були в центрі всієї системи здійснення терористичних актів проти керівників партії і уряду,— як можна допустити, що саме Риков і Бухарін не знали про те, що знав Єнукідзе — найближчий друг, співучасник і спільник Бухаріна й Рикова, що знав Ягода — найближчий друг, співучасник і спільник Бухаріна й Рикова, а Риков і Бухарін про це не знали?

Ось обставини, які викривають цілком участь Рикова й Бухаріна в організації вбивства Сергія Мироновича Кірова.

Але вбивством Кірова не обмежується, як це встановлено судовим

Digitized by Google

слідством, терористична діяльність право-троцькістських зрадників.

Як установлено слідством, Олексій Максимович Горький, Вячеслав Рудольфович Менжинський і Валеріан Володимирович Куйбишев загинули жертвами терористичних актів, здійснених за завданням цього ж «право-троцькістського блоку». Загинув жертвою вбивства і син О. М. Горького — М. Пєшков. Ягода в цьому питанні дав такі показання:

«Я категорично заявляю, що вбивство Кірова було проведене за рішенням центра «право-троцькістського блоку». За рішенням цього ж центра були проведені терористичні акти і умертвлені Куйбишев, Менжинський і Горький».

Це ж підтвердили і ті особи, які безпосередньо брали участь в цьому вбивстві. Підлий задум шефа вбивців — Ягоди був здійснений найбільш віроломним, підлим і єзуїтським способом. Ягода спочатку намагався заперечувати свою участь в організації вбивства Максима Олексійовича Пєшкова. Потім він це визнав на закритому судовому засіданні. Він повністю підтвердив, як це записано в протоколах судового слідства, свої показання на попередньому слідстві, підтвердив, що він організував убивство Максима Пєшкова, пояснивши своє небажання говорити про це тим, що мотиви вбивства мають сугубо особистий характер.

Але відносно вбивства Менжинського Ягода говорив і на відкритому засіданні, заперечуючи, однак, тут особисті кар'єристські міркування. Він прямо сказав:

«Я заперечую, що в справі умертвіння Менжинського мною керували особисті міркування. На пост керівника ОДПУ я претендував не з особистих міркувань, не з кар'єристських міркувань, а в інтересах нашої змовницької діяльності».

Це цілком імовірно, але одно не виключає другого. Те, що Ягода здатний на вбивство з особистих мотивів, доводить його особисте признання про убивство Максима Пєшкова. Він прямо сказав, що мотиви особисті. Отже не виключається можливість, що й тут Ягодою керували і особисті мотиви.

Він говорить, що в цьому питанні було спеціальне рішення центра, передане йому Єнукідзе. Тут було передбачено використання лікарів, що створювало повну гарантію в розумінні неможливості викриття.

Як ми бачимо, Ягода — не простий убивця. Це — убивця з гарантією на невикриття. Його припущення, проте, і тут не справдились. Гарантія виявилась гнилою, вона провалилась. Ягода і його підла злочинна діяльність викриті, викриті не тією зрадницькою розвідкою, яку організував і яку направляв проти інтересів Радянської держави і нашої революції зрадник Ягода, а викриті тією справжньою, дійсно більшовицькою розвідкою, якою керує один з найславніших сталінських сподвижників — Микола Іванович Єжов.

Digitized by Google

Єнукідзе і Ягода розмовляють на тему, як краще з точки зору тих гарантій, яких шукав Ягода, відправити на той світ Менжинського і обрані ним інші жертви. Ягода висуває свою хитромудру думку: добитися смерті, як він каже, від хвороби, або, як він тут на суді сказав: «Я визнаю себе винним у захворюванні Максима Пєшкова». Це, між іншим, не так парадоксально, як це може здаватися на перший погляд. Підготувати таку обстанову, при якій би кволий і розладнаний організм захворів, а потім виробити такі методи лікування, або, як сказав Плетньов, підсунути ослабленому організмові якунебудь інфекцію, не боротися з хворобою, допомагати не хворому, а інфекції, і, таким чином, звести хворого в могилу,— це не так парадоксально.

Ягода стояв на висоті техніки умертвіння людей найпідступнішими способами. Він являв собою останнє слово бандитської «науки», перекривши цілий ряд інших злочинців, які не розуміли цих далеко і глибоко йдучих злочинних задумів Ягоди.

Єнукідзе відхилив пропозицію Ягоди про те, щоб Сергія Мироновича Кірова умертвити через хворобу. Він говорив: убивство Кірова мусить здійснитися так, як намічено центром. Але тут же він обіцяв,— як говорив Ягода,— що в дальшу чергу вони використають рецепт і засоби, які пропонував Ягода.

Ця черга прийшла, коли постало питання про дальші убивства.

«Коли Єнукідзе передавав рішення контактного центра про вбивство Кірова, я висловив побоювання,— говорив Ягода,— що прямий терористичний акт може провалити не тільки мене, а й усю організацію. Я вказував Єнукідзе на менш небезпечний спосіб і нагадав йому, Єнукідзе, про те, як при допомозі лікарів був умертвлений Менжинський. Єнукідзе відповів, що вбивство Кірова мусить статися так, як намічено, і що вбивство це взяли на себе троцькісти і зінов'євці, а наша справа — не заважати.

Щодо безпечного способу умертвіння при допомозі лікарів, то Єнукідзе сказав, що найближчим часом центр обміркує, кого саме з керівників партії й уряду треба буде вбити цим способом в першу чергу».

Чи можна йти далі в цьому безмежному цинізмі і підступності, коли з огидним спокоєм і холоднокровністю люди обмірковували, кого краще вбити з керівників партії і уряду і яким способом, щоб уникнути свого викриття.

Ягода далі говорив:

«Через деякий час, при наступній зустрічі моїй з Єнукідзе, він повідомив мене, що центр ухвалив рішення приступити до ряду терористичних актів над членами Політбюро і, крім того, персонально над Максимом Горьким. Єнукідзе мені пояснив, що «право-троцькістський блок», маючи на увазі, як найближчу перспективу, повалення Радянської влади, бачить в особі Горького небезпечну фігуру. Горь-

Digitized by Google

кий — непохитний прихильник сталінського керівництва і, безперечно, в разі реалізації змови, підніме голос протесту проти нас, змовників».

Ось чому було поставлене питання, вирішене остаточно цим блоком, про умертвіння Олексія Максимовича Горького.

Ще одне рішення про усунення впало на Валеріана Володимировича Куйбишева, як на одного з активних членів ленінсько-сталінського Політбюро.

Отже, за цей короткий строк три жертви, троє передчасно загиблих чудових людей зійшло в могилу за рішенням «право-троцькістського блоку». Троє кращих людей нашої країни, віддані сини своєї батьківщини, загинули жертвою безсоромної змови зрадників. І серед них — гордість російської і світової літератури — великий російський письменник, геніальний художник Олексій Максимович Горький.

Кожний рядок його пісень і казок, повістей і романів дихає благородством, жаром революційних дій. Недаром він своє життя зв'язав з великим Леніним і великим Сталіним, як їх кращий і найближчий друг. Недаром Ленін не раз писав, що Горький — величезний художній талант, який приніс і принесе багато користі всесвітньому пролетарському рухові.

Недаром Ленін писав, що Горький — безумовно найвидатніший представник пролетарського мистецтва, який міцно зв'язав себе своїми великими художніми творами з робітничим класом Росії і всього світу. Горький відчував прийдешню бурю, він віщував перемогу нашого руху, перемогу світлого пролетарського розуму над мороком і підлістю капіталізму.

Від зрадницьких ударів у хворе серце великої людини загинув кращий з друзів трудящого людства, погас один з найбільш яскравих і сильних світильників людського розуму і людської краси. Цей світильник загасили ось ці зрадники, ось ці людиноподібні звірі, які холоднокровно і по-зрадницькому навіки спинили палке і благородне серце великої людини.

Тепер усе розкрито. Тепер відомі не тільки способи вбивства, а й їх мотиви, і самі вбивці. Бессонов говорить, що коли він у липні 1934 року бачився в Парижі з Троцьким, який завжди злобно ненавидів Горького, як і Горький ненавидів обер-бандита міжнародного шпигунства і зрадництва Троцького, тоді Троцький сказав, що Горького треба усунути щоб то не стало, що Горький широко популярний як найближчий друг Сталіна, як провідник генеральної лінії партії. Троцький дав Бессонову пряме доручення, яке наказав передати Пятакову. Як говорить Бессонов, доручення це було дане в найкатегоричнішій формі: Горького знищити фізично що б то не стало. І цей наказ ворога народу і обер-бандита Троцького був Бессоновим привезений сюди, в СРСР, і переданий Пятакову, переданий блокові, який, як це

Digitized by Google

показав Ягода і як це я доведу далі, прийняв це доручення, прийняв рішення про вбивство О. М. Горького. Це так страхітливо, що на цьому я вважаю за потрібне спинитися окремо і спеціально.

Перше питання, яке я хотів би тут поставити, це питання про те, чи брали участь у цій справі Риков і Бухарін, чи знали вони про те, що готується це страшне злочинство. На це питання я відповідаю без вагань і твердо: так, знали; так, брали участь. Я не хочу оперувати ніякими іншими показаннями і, зокрема, показаннями Ягоди,— я буду оперувати: 1) показаннями самих Рикова і Бухаріна і 2) тим, що я називаю логікою речей. Як стоїть тут справа? Ви погляньте, що говорить з цього приводу Риков. Риков сказав, що у нього — у Рикова, мала місце розмова з Єнукідзе, тобто з одним з найактивніших учасників і організаторів змовницького блоку. Наскільки він був активним в організації убивств, у нас є показання Максимова-Діковського. Єнукідзе не раз викликав його до себе і давав вказівки, як краще забезпечити смерть Валеріана Володимировича Куйбишева. Єнукідзе займався цією «справою» разом з Ягодою Ось з цим Єнукідзе Риков провадить розмову. Про що? Візьмімо тільки те, що сказав сам Риков: «Мене Єнукідзе повідомив, що троцькісти і зінов'євці надзвичайно стурбовані тим впливом, якого набуває Горький, що він є рішучим прихильником Сталіна і генеральної лінії партії». Це те ж саме, що почув Бессонов від Троцького в 1934 році і що привіз сюди восени 1934 року і передав верховодам, керівникам, ватажкам цього блоку.

Отже з показань Рикова випливає перша незаперечно встановлена обставина: Риков і Єнукідзе ведуть розмову в 1935 році про Горького, вони говорять про величезний вплив, який має на громадськість Олексій Максимович Горький, як вірний друг і прихильник генеральної лінії партії, як вірний друг і прихильник сталінського керівництва. Оце і непокоїть троцькістів і зінов'євців, це непокоїть їх так само, як непокоїло їх тоді, коли вони обмірковували убивство Сергія Мироновича Кірова. Бо Сергія Мироновича Кірова вони обрали жертвою свого лиходійства з тих же мотивів. І тут є повна тотожність, повна історична логіка цієї змови.

Що ж виходить далі? «Вони (троцькісти й зінов'євці) вважають необхідним,— говорить Риков,— з огляду на таке значення Горького, а значення його у нас і за кордоном не потребує потвердження — вони наполягають, як він висловився,— на ліквідації його політичної активності». Якби Риков сказав тільки те, що він сказав, то цього було б досить. Навіть для дітей цілком ясно було б в чому тут справа. Як можна ліквідувати політичну активність дорослої людини в нашій країні? Як можна було змусити Горького перестати бути політично активним в тому напрямі, в якому він проявив себе, як борець за більшовицьку, ленінсько-сталінську правду? Як можна змусити?

Digitized by Google

В Америці різні Аль Капоне організують бандитські наскоки, захоплюють людей або їхніх дітей в полон і потім вимагають гроші. Але у нас цього зробити не можна, бо ми рубаємо руки всяким Аль Капоне. Як же можна було в нашій країні, в умовах Радянської держави, як вони могли позбавити Горького можливості проявляти політичну активність, інакше як спинивши його життя? І Риков на моє питання прямо сказав: «Він, тобто Єнукідзе, говорив настільки в підвищеному тоні або гостро ворожих висловах, що мені було ясно, що за цим тоном криється можливість застосування насильницьких заходів». Отже я вважаю цілком точно встановленим, що в 1935 році Єнукідзе з Риковим говорили про Горького в загрозливому для життя Горького тоні. При чому для Рикова було абсолютно безсумнівно, що мова йде про застосування насильних заходів до Горького. І тут я знов ставлю те саме питання «Що ж це за насильні заходи? Що ж ви розраховували О. М. Горького ізолювати, розраховували піддати його якомунебудь ув'язненню? Як це можна було зробити в нашій країні, в країні пролетарської диктатури»? Це можна було зробити тільки одним способом — умертвивши Горького. Риков розуміє, що тільки так це питання і могло стояти і тільки так ми маємо право трактувати цю злочинну розмову, яка була не чим іншим, як інформацією Рикова з боку Єнукідзе про підготовлюване вбивство Олексія Максимовича Горького.

Нарешті, на останнє моє питання на судовому слідстві: «Що означає «довести до насильних заходів»? Чи можна це розуміти — довести до убивства?» — Риков прямо сказав: «Звичайно».

Я питав Рикова: «Ви знали про те, що готується убивство Горького?» Як же мусив відповісти на це питання Риков, якщо він не знав про цей злочин? Він мусив би сказати: «Я не знав». А що сказав Риков? От стенограма, він сказав: «Не зовсім так». Виходить не *зовсім* так, але *так!*

Я вважаю цілком доведеними і встановленими такі факти, з яких випливає тільки один висновок — висновок про участь Рикова в підготовці умертвіння О. М. Горького. Поперше, в 1935 році Єнукідзе і Риков говорили про особливе озлоблення, яке відчуває блок до Олексія Максимовича Горького. Правда, вони звертають справу на троцькістсько-зінов'євську частину блоку, проте, це не міняє ні в якій мірі справи. Подруге, вони ці злобні настрої виражали в таких тонах, які говорили про підготовку насильних заходів, спрямованих до «ліквідації політичної активності Горького». І, потрете, ліквідація політичної активності Горького мислилась аж до застосування до Горького насильних заходів.

Почетверте, ці насильні заходи включали в себе і вбивство Олексія Максимовича Горького. Про ці насильні заходи Риков і Бухарін знали. Вони знали, що готується вбивство Горького, організовували це

Digitized by Google

вбивство, покривали це вбивство. Отже Риков і Бухарін були учасниками цього найпідлішого вбивства О. М. Горького.

А Бухарін, ця проклята помісь лисиці і свині,— як він поводиться в цьому питанні? Як личить лисиці і свині. Він крутить, вертить. Але кінець-кінцем, по суті, Бухарін говорить те саме, що говорить Риков. Візьмемо показання Бухаріна в цій частині. Дозвольте мені вказати на таку частину цього показання: «В 1935 році Томський мені сказав, що Троцький готує якусь ворожу акцію або ворожий акт проти Горького».

Звідки знав Томський про це? Він знав, звичайно, від Бессонова, який привіз цю директиву зза кордону. А яка була директива Троцького? Знищити Горького, фізично знищити. Бухарін показує: «Томський сказав, що Троцький готує ворожу акцію або ворожий акт проти Горького».

Я питаю: через кого готує Троцький цю ворожу акцію? Звичайно, через блок, який був в руках у Троцького, через блок, в якому переплутались праві і троцькісти, меншовики і есери, буржуазні націоналісти і просто пройдисвіти всіх мастей, ступенів і категорій.

Цей факт встановлено. Сам Бухарін визнає, що в 1935 році, за рік до смерті Горького, Томський повідомив Бухаріна, що Троцький готує ворожий акт проти Горького. Це абсолютно те саме, що говорив Риков, передаючи свою розмову з Єнукідзе. А це, в свою чергу, те саме, що говорив Бессонов, наводячи свою розмову в Парижі в липні 1934 року з Троцьким. Тут ніяких розходжень немає.

Розберімо друге питання: в чому ж полягає цей ворожий акт, що являє собою цей ворожий акт? Від Бухаріна дістати відповідь на прямо поставлене питання не так то легко.

Я питав Бухаріна: «В чому полягав цей ворожий акт?» Він прямо нічого не відповідає. Він говорить: «Акція проти «сталінця Горького», як захисника соціалістичного будівництва взагалі, сталінської партійної політики, зокрема». Ось про що йшла мова. «Мова йшла про той великий резонанс, який кожне слово Олексія Максимовича мало на міжнародній арені взагалі, у інтелігенції, зокрема».

Знов цілковитий збіг фактів, про які говорив Риков, про які говорив Бессонов, про які говорив і знав Ягода, про які говорив і знав Буланов. Тут все зв'язане органічно.

Я питаю: «Учинення ворожого акту над Горьким чи зв'язував Томський з питанням про повалення Радянського уряду?» Бухарін відповідає, що «по суті зв'язував». Отже мова йшла не просто про те, щоб заподіяти особисту неприємність Горькому, як мудровано говорив Риков — «ліквідувати його політичну активність». Мова йшла про те, щоб учинити проти Горького такий акт ворожості, який безпосередньо являв би собою один з елементів повалення Радянської влади.

Digitized by Google

Ясно, що при такій поставі питання мова йде не про те, щоб позбавити Горького можливості писати статті або робити доповіді, хоч і це теж не у вашій владі, панове убивці. Отже, ми тут повинні визнати, що підтвердив і Бухарін, що ворожий акт проти Горького був зв'язаний з завданням повалення Радянської влади, був одним з актів боротьби проти Радянської влади.

Ми знаємо, як ставилося питання змовниками про боротьбу проти Радянської влади. Їх методи — терор, зрада і т. д.

Бухарін каже, що, коли говорять про ворожий акт, можна розуміти все, аж до терористичних актів, амплітуда коливань тут дуже велика. Бухарін визнає, що вбивство Горького тоді не було виключене. Це — завуальоване визнання, яке видає Бухаріна з головою.

Я вже говорив про способи, з допомогою яких були здійснені три терористичні акти — проти Менжинського, проти Куйбишева і проти Олексія Максимовича Горького.

Звертає на себе увагу спосіб, з допомогою якого ці вбивства учинені. Це — спосіб повільного умертвіння, «убивства з гарантією», про яке говорив Ягода,— це спосіб убивства з допомогою використання спеціальних знань співучасників. Непогано задумано! Левін, Плетньов, Казаков, Максимов-Діковський, Крючков, Буланов — банда вбивців, спеціально підготовлена банда, брала участь у цій «справі». Я хочу звернути вашу увагу на особливий спосіб і особливу роль у здійсненні цього вбивства, яку відіграли обвинувачені лікарі — Левін, Казаков і Плетньов. Але спершу я хочу спинитися на кількох зауваженнях. Історія і хроніка кримінальних убивств нам говорить, що за останнє десятиріччя отруєння з допомогою професіональних убивців майже зійшли зі сцени.

Місце цих отруйників зайняли лікарі. Якщо ви розкриєте підручник судової медицини лікаря Карла Еммерга, професора Бернського університету, ви знайдете тут надзвичайно повчальні вказівки. Еммерт пише:

«Вбивства через отруєння стали тепер рідші, порівнюючи до попереднього, почасти тому, що для не лікаря стало трудніше дістати отруту. Тому професіональних отруйників більше не зустрічається, як раніш. Якщо ж і бувають подібні випадки, то вони часто стосуються осіб лікарського стану».

Тому зовсім не випадково, що Ягода обирає для свого жахливого задуму і його реалізації саме лікарів. Він враховує, так би мовити, історичну коньюнктуру.

Ми маємо цілий ряд історичних прикладів того, як всі прагнення убивців, що користуються всякими засобами отруєння, спрямовані саме на те, щоб не бути розкритими. Дуже характерна ця обставина,— в цілому ряді випадків отруєння робиться таким чином, щоб

Digitized by Google

можна було самий факт отруєння пояснити,— як це думав зробити Ягода,— природною смертю від хвороби.

Треба насамперед роз'яснити, що отруєння за сучасними науковими поглядами це є один з видів, і до того ж найнебезпечніший вид, так званого в науці зрадницького убивства, небезпека якого полягає в тому, що для його здійснення ніяких специфічних, згубних для людського життя засобів не треба, що можуть бути використані з цією злочинною метою перші-ліпші засоби. Як про це говорить і учить нас історія, для такого отруєння необхідне лише таємне введення в організм будьякої речовини, здатної привести до скорочення часу життя або до смерті. А такою речовиною є зовсім не завжди те, що спеціально називається отрутою. Адже цілий ряд лікарських засобів по самій своїй природі й характеру годяться для цього, і цим часто користуються злочинці.

З історії, наприклад, Таціта, відомі такі випадки як убивство Сеяна такою отрутою, що, здавалось, начебто Сеян умер від звичайної хвороби. В цьому й полягає майстерність злочинства. Відомо, що Філіпп II дуже широко користався для отруєнь отрутою, яку не можна було виявити навіть при пильному дослідженні, отрутою, яку він називав «Requiescat in pace» (хай спочиває в мирі). Відомо, що Іоанн Кастільський був отруєний з допомогою отруєного взуття. Відомо, нарешті, що папа Климент II був убитий з допомогою диму від отруєної свічки. Отже відомі способи убивства людей з використанням убивцями свого привілейованого становища і з знанням хемії, медицини і фармакології — способи найрізноманітніші.

Ми пам'ятаємо знамениту справу Бутурліна. Убивцею Бутурліна був не хто інший, як широко відомий в дореволюційній Росії лікар Панченко, який практикував в дореволюційній Росії поширення і використання засобу, відомого під назвою «Спермін Пеля». Лікар Панченко під виглядом «Сперміну Пеля» вводив хворому дифтерійну культуру, і убив його дифтеритом.

Це було викрито цілком випадково. Коли б не признання лікаря Панченка, то убивство Бутурліна, мабуть, не було б розкрите. Коли б не признання Левіна, то може не був би розкритий розроблений *з усіма* тонкощами злочинний план убивства тт. Менжинського, Куйбишева. Горького.

Нарешті, я міг би нагадати про знамениту справу Прочара, коли цей Прочар у своєї жертви викликав хронічний катар шлунка і таким способом довів її до загибелі. Нарешті, справа лікаря Пальмера, який отруїв свою жертву арсеном і стрихніном, що вживалися в дозах, дозволених медициною. Ось, нарешті, приклад, який говорить про те, що коли ми говоримо про отруєння, то не треба мати на увазі, що для отруєння треба застосовувати тільки ціанатний калій, арсен і т. д. Ні, дуже часто убивці використовують лікарів і медичну систему начебто

Digitized by Google

для лікування, а на ділі для того, щоб добитися своєї злочинної мети.

Справи Пальмера, Прочара, Панченка і безліч інших історичних прикладів можна навести для того, щоб довести, що той шлях, який обрав Ягода, був шляхом, підказаним тонким вивченням історії злочинств, історії убивств, організованих у різних країнах різними недолюдками.

Я, нарешті, повинен сказати, що саме в цьому плані був задуманий злочинцями-вбивцями терористичний акт проти Миколи Івановича Єжова. Адже це вбивство теж було задумане досить тонко — з допомогою отруєння повітря, яким мав дихати в своєму службовому кабінеті Микола Іванович Єжов, отруєння повітря ртуттю, розчиненою в кислоті. При чому Ягода попереджав — ні в якому разі не в сірчаній кислоті, тому що сірчана кислота залишає слід і може спалити ті самі штори і гардини, які треба було за вказівкою Ягоди просочити для того, щоб, вдихаючи це повітря, міг загинути Микола Іванович Єжов.

Я хочу, товариші судді, нагадати кілька даних експертизи в цьому питанні, що не залишають ніякого сумніву в тому, що цей план, дуже тонкий, віроломний і підлий, задуманий Ягодою з відома і схвалення право-троцькістського центра, особливо щодо Куйбишева, Горького і Миколи Івановича Єжова, якого вони хотіли усунути для того, щоб лишатися невикритими.

Насамперед я звертаю вашу увагу на те, що експертиза була складена з видатних діячів радянської і світової медичної науки. Я звертаю вашу увагу, що ця експертиза дійшла одностайного висновку: експертиза підтвердила, що заходи, вжиті вбивцями щодо умертвіння О. М. Горького, В. В. Куйбишева, Менжинського, дійсно були точно продумані і мали своїм результатом смерть цих видатних людей, до якої ці панове прагнули.

В справі умертвіння Горького були поставлені експертизі питання:

«Чи можна припустити, щоб лікарі достатньої кваліфікації могли застосувати такий неправильний метод лікування без умислу?»

Відповідь була: «Цього припустити не можна».

Експертизі було поставлено дальше питання:

«Чи припустиме взагалі тривале, одночасне застосування великих доз серцевих засобів внутрішньовенно, під шкіру, і всередину, саме — дигіталісу, дигалену (препарати наперстянки), строфантину і строфанту, а зокрема у тяжко хворого *О. М. Горького*, 68-ми років, що мав вищевказане ураження внутрішніх органів?»

Відповідь експертизи: «Абсолютно неприпустиме».

Ще питання: «Чи можна на підставі сукупності цих даних вважати встановленим, що метод лікування *О. М. Горького* був завідомо шкідницьким..?»

Digitized by Google

Відповідь експертизи: «Так. Безумовно можна вважати встановленим».

І те саме ми маємо в інших випадках.

Тому я дозволю собі заявити, що обвинувачення, пред'явлені в обвинувальному висновку і підтримувані мною, як державним обвинувачем, і в цій частині в повному обсязі, можна вважати доведеними. Обвинувачення тут потверджується цілком і повністю високоавторитетною медичною експертизою, яка пильно розібрала всі ті матеріали, що були в її розпорядженні. Признання обвинувачених, розуміється, ми так само не можемо ніяк скидати з рахунку.

Говорячи про цю частину обвинувачення, я хочу спинитися спеціально на двох підсудних — на Ягоді і Левіні.

Про Ягоду розмова коротка. Ягода — головний організатор і натхненник цих жахливих злочинів, його відповідальність тим більш сильна і серйозна, що Ягода ж — не просто Ягода, це — тодішній заступник голови ОДПУ, фактично голова ОДПУ. Це людина, на обов'язку якої лежала охорона державної безпеки. Коли б ті злочини, які учинив Ягода, в яких він признався, коли б він учинив їх у мільйонній дозі, то й тоді я вправі був би вимагати від суду розстрілу Ягоди.

Левін відіграв у цих вбивствах теж дуже важливу роль. Левін був головним організатором задуманих Ягодою вбивств, ним залучені до цієї справи були і Казаков і Плетньов, він, я б сказав, у цій справі був правою рукою Ягоди, як Буланов був правою рукою Ягоди в усіх злочинах останнього в цілому.

Коли загинув від руки Левіна Олексій Максимович Горький, Левін, доктор медичних наук, опублікував у газетах некролог — «Останні дні Олексія Максимовича Горького». В цьому некрологу він писав, зітхав, стогнав з приводу загибелі великої людини. «Великі люди,— писав він фарисейськи, лицемірно, дворушницьки,— живуть і вмирають, як великі люди». «Живуть і вмирають, як великі люди!» — Левін не додав,— «від руки автора цього некрологу, одного з підлих убивців!».

Якщо цю статтю зараз розглядати в зв'язку з медичною експертизою, то вона являтиме деякий, значний, на мою думку, інтерес для оцінки ролі в цьому убивстві Левіна.

Поперше, тут розкривається та сама механіка умертвіння Олексія Максимовича, яка тепер розкрита повністю. Це — механіка, яка була насамперед спрямована на терапевтичну підготовку убивства Олексія Максимовича.

Левін у цьому некрологу писав:

«За десять років мого лікарського спостереження за Олексієм Максимовичем це було шосте захворювання на грип. Щоразу грип незмінно ускладнявся бронхітом і катаральним запаленням легенів».

Digitized by Google

Значить, Левін уже знав добре, в якому напрямі можна шукати ускладнень в цій боротьбі Олексія Максимовича Горького з хворобою.

«Щоразу невтомний боєць переносив хворобу тяжко, щоразу з перших же днів захворювання починалась тривога. Коли мене в хороші, спокійні періоди життя Олексія Максимовича питали про стан його здоров'я, я завжди відповідав:

— Відносно благополучно, але до першого грипу».

І далі:

«Я з досвіду знав, як тяжко протікає у Олексія Максимовича грип, як швидко він вражає *місце найменшого опору його організму* — легені — і як це страшно при його змінених старим туберкульозним процесом легенях і його хворому серці. І от п'ять разів його могутній організм давав нам можливість здобувати перемогу, а організм Олексія Максимовича був дійсно могутній. Горький був з тих людей, які доживають до 100 років, і він безперечно дожив би до 100 років, коли б не лихий туберкульоз».

Убивця вибовкує тайну убивства. Якраз тут лежить те саме місце найменшого опору,— лікарі говорять: locus minoris resistentiae,— по якому організатори убивства і спрямували основний удар по хворому О. М. Горькому.

Ганебне дворушництво, віроломність, лицемір'я тут суперничають з безсоромністю отруйника, який плаче при узголов'ї жертви його так званого «лікування».

Такий цей самий Левін! Недалеко відійшов від Ягоди!

Я хотів би наприкінці нагадати вам показання Ягоди, в якому він показує своє справжнє морально-людське, якщо цей вираз тут допустимий, обличчя.

Ось витяги з показань Ягоди на аркуші справи 58:

«Все своє життя я ходив у масці, видавав себе за непримиренного більшовика. Насправді більшовиком, в його дійсному розумінні, я ніколи не був».

І далі:

«Дрібнобуржуазне моє походження, відсутність теоретичної підготовки,— все це, з самого початку організації Радянської влади, створило в мене невір'я в остаточну перемогу справи партії».

«...Тим то я й домовився з Риковим про особливе своє становище серед правих».

«Я не поділяв поглядів і програми троцькістів, але я все таки дуже уважно придивлявся до ходу боротьби, *заздалегідь визначивши для себе, що пристану до тієї сторони, яка переможе в цій боротьбі.* Звідси і та особлива лінія, яку я проводив у той час в боротьбі з троцькізмом.

Коли почались репресії проти троцькістів, питання про те, хто переможе (троцькісти чи ЦК ВКП(б)), остаточно ще не було ви-

Digitized by Google

рішене. В усякому разі, так думав я. Через те я, як Заступник голови ОДПУ, в каральній політиці виходив з того, щоб не озлобляти проти себе троцькістів. Направляючи троцькістів на заслання, я створював їм там такі умови, при яких вони могли продовжувати свою діяльність.

Справа складалася таким чином: з одного боку, розмови Рикова зо мною визначили мої особисті симпатії до програми правих. З другого боку, з того, що Риков говорив мені про правих, про те, що крім нього, Бухаріна, Томського, Угланова на стороні правих вся московська організація, ленінградська організація, профспілки, з усього цього в мене склалось враження, що праві можуть перемогти в боротьбі з ЦК. А через те, що тоді вже ставилося питання про зміну керівництва партії і Радянської влади, то ясно було, що праві йдуть до влади.

Саме тому, що праві уявлялись мені, як реальна сила, я заявив Рикову, що я з ними».

Виявляється, Риков досить явно впливав навіть на Ягоду. Адже, по суті кажучи, те, що говорить Ягода — це стара зрадницька дворушницька школа політичного кар'єриста і безчесного негідника, адже це система Жозефа Фуше. Я не можу не навести всього лише кілька рядків з відомої книги Стефана Цвейга «Жозеф Фуше».

«В числі семисот п'ятидесяти, що урочисто вступають у зал розвінчаного короля, входить мовчки, з трикольоровою пов'язкою поперек грудей, народний представник Жозеф Фуше, депутат від міста Нанта. Тонзура вже заросла, духовне вбрання давно скинуте: як і всі тут, він надів цивільний одяг без усяких окрас.

Яке місце займе Жозеф Фуше? Серед радикалів, на горі, чи з поміркованими, в долині? Жозеф Фуше не довго вагається: він визнає тільки одну партію, якій лишається вірним до кінця: ту, яка сильніша, партію більшості. І на цей раз він зважує і підраховує про себе голоси; він бачить — в даний момент сила ще на стороні жирондистів, на стороні поміркованих. І ось він сідає на їх лави, поруч з Кондорсе, Роланом, Сервзном, з тими, хто тримає в своїх руках міністерські пости, впливає на всі призначення і розподіляє прибутки. Серед них він почуває себе впевненим, там займає він місце».

Ось джерело, з якого черпав свої духовні сили Ягода, якщо він колинебудь був знайомий з життям і діяльністю Жозефа Фуше,— я в цьому сумніваюсь, бо з показань і матеріалів справи видно тільки одне знайомство його з літературою, це — з книгою Олександра Дюма «Три мушкетери», які були ідеалом для Ягоди, що говорив, як це видно з показань Буланова, що для того, щоб забезпечити успіх захоплення влади, треба підібрати собі кілька десятків таких молодців, як три мушкетери, з ними можна зробити все, що завгодно.

Такий Ягода, якому на лаві підсудних відведене серйозне місце,

Digitized by Google

поруч з Бухаріним і Риковим. Це — один з найбільших змовників, один з найвизначніших ворогів Радянської влади, один з найзухваліших зрадників, людина, яка намагалася в самому НКВС організувати групу і почасти організувала її з зрадників Паукера, Воловича, Гая, Вінецького та інших, які виявились польськими й німецькими шпигунами і розвідачами. Таким був і сам Ягода, який замість того, щоб нашу славну розвідку спрямувати на благо радянського народу, на благо соціалістичного будівництва, намагався повернути її проти нашого народу, проти нашої революції, проти соціалізму.

Не вдалось, зірвалось! Ягода викритий, викинутий з нашого державного апарату, посаджений на лаву підсудних, обеззброєний і тепер мусить бути викинутий, викреслений зовсім з життя.

ЮРИДИЧНІ ПИТАННЯ

Я кінчаю. Наприкінці я хочу поставити кілька питань, які я назвав би юридичними питаннями.

Насамперед — питання про співучасть. Як показало судове слідство, не всі обвинувачені в однаковій мірі брали участь у злочинах, які пройшли на цьому судовому процесі.

Звідси питання — в якій мірі кожний з обвинувачених може і повинен відповідати за пред'явлені їм обвинувачення по обвинувальному висновку.

Друге питання — в якій мірі доведено пред'явлені підсудним обвинувачення.

І третє питання — якої кари заслуговують обвинувачені.

Я відповім, насамперед, на друге питання. Чи доведено і в якій мірі учинені обвинуваченими злочини? Я думаю, що ви, товариші судді, у своєму вироку відповісте на це питання позитивно: так, доведено. Доведено признанням самих підсудних, доведено свідками, які пройшли перед судом, доведено висновком медичної експертизи, доведено речовими доказами.

Вся сукупність доказів, мислимих у кримінальному процесі, є тут, зараз у розпорядженні суду. На підставі цих доказів суд зуміє визначити своє остаточне рішення про міру винності того або іншого злочинця, який учинив ці злочини.

Але є ще один надзвичайно важливий доказ, це — сама логіка обставин справи.

Основне обвинувачення в цій справі пред'явлено обвинуваченим за ст. 58-1а і 58-11 — про організацію зрадницької змови. Це обвинувачення доведено признаннями всіх підсудних, навіть тих, хто не визнав себе повністю або почасти винними в будьякому іншому злочині. Це треба сказати відносно всіх підсудних.

Подруге, в якій мірі кожний з підсудних повинен за на-

Digitized by Google

шим законом відповідати за всю сукупність учинених цією змовницькою бандою злочинів. Я на це питання відповідаю: в повному обсязі. Чому?

Кожний підсудний повинен відповідати за всю сукупність злочинів, як член змовницької організації, злочинні завдання і цілі, злочинні методи здійснення яких були кожному з них відомі, кожним схвалені і прийняті. Тут ми спостерігаємо лише своєрідний «поділ праці» в злочинній діяльності, залежно від спеціальних якостей і засобів, що їх мав в своєму розпорядженні кожен учасник банди. Це цілком природно і закономірно з точки зору інтересів усієї змови в цілому.

Є погляд серед криміналістів, що для наявності співучасті потрібна загальна згода і умисел кожного з злочинців, з спільників на кожний з злочинів, Але ця точка зору неправильна. Вона не може бути нами прийнята і ніколи не застосовувалась і не приймалась. Вона вузька і схоластична. Життя ширше за цю точку зору. Життя знає приклади, коли результат спільної злочинної діяльності досягається самостійною участю в цій діяльності спільників, об'єднаних лише єдиним, спільним для всіх злочинним завданням.

Для співучасті потрібне спільне начало, що об'єднує співучасників даного злочину, спільний злочинний задум. Для співучасті потрібне об'єднання волі в спільному і єдиному для всіх учасників злочину напрямі. Якщо, скажемо, зграя грабіжників діятиме так, що одні з її учасників будуть палити будинки, гвалтувати жінок, убивати і т. д. в одному місці, а друга частина зграї — в другому, то хоч би ті і другі не знали про злочини, учинені окремо якоюнебудь частиною спільної зграї — вони відповідатимуть за всю сукупність злочинів в повному обсязі, якщо тільки буде доведено, що вони умовились відносно участі в цій банді для учинення тих або інших злочинів.

В цій справі, товариші судді, в наявності змовницька група, агентура іноземних розвідок, об'єднана спільною для всіх її членів волею, єдиною для них усіх злочинною метою. Конкретні злочини, учинені тими або іншими злочинцями,— це тільки окремі випадки цього єдиного для всіх підсудних плану злочинної діяльності.

Ця спільність злочинної діяльності юридично виражена в пред'явленому всім підсудним обвинуваченні по ст. 58[11] КК РРФСР.

Це, проте, не означає, що всі повинні відповідати однаково. Це не виключає обов'язку суду індивідуалізувати кару залежно від конкретної ролі кожного підсудного в даній справі.

З цієї точки зору я вважаю, що з загального числа обвинувачених належить виділити двох — це Раковського і Бессонова. Я вважаю, що Раковський, який, хоч і вчинив найтяжчі злочини проти Радянської держави, проти Радянської влади, всім своїм становищем у цій змові, своєю, якщо можна так висловитися, певного роду відірваністю від усіх найважливіших, учинених «право-троцькістським блоком» злочи-

Digitized by Google

нів, заслуговує на те, щоб до нього була застосована менш сувора міра покарання, ніж до інших обвинувачених.

Те саме можна сказати до певної міри і про Бессонова, який, звичайно, відрізняється від Чернова, Розенгольца, Крестінського або Рикова хоча б тим, що його роль обмежувалась роллю зв'язківця, яка хоч також злочинна, але по всій своїй суті повинна оцінюватись інакше, ніж злочини основних обвинувачених у цій справі.

Щодо цих осіб я вважав би можливим застосування закону від 2 жовтня 1937 року, який дозволяє судові в особливих випадках обирати міру покарання середню між 10 роками позбавлення волі і вищою мірою соціального захисту. Я вважаю, що відносно Раковського і Бессонова можна обмежитися 25 роками тюремного ув'язнення.

За обвинувальним висновком усі обвинувачені викриті в тому, що в 1932—33 рр. вони за завданням розвідок іноземних держав склали змовницьку групу під назвою «право-троцькістський блок», яка поставила своєю метою учинення злочинів, що були тут повністю доведені.

Доведено, що цей блок складався з агентів розвідок деяких іноземних держав, доведено, що «право-троцькістський блок» підтримував систематичні незаконні відносини з деякими іноземними державами в цілях одержання від них допомоги для здійснення своїх злочинних замірів, для повалення Радянської влади і для встановлення в СРСР влади поміщиків і капіталістів.

Доведено, що «право-троцькістський блок» систематично займався шпигунством на користь цих держав, постачаючи їх розвідкам найважливіші секретні матеріали.

Доведено, що «право-троцькістський блок» систематично здійснював з цією ж метою шкідницькі і диверсійні акти в різних галузях нашого народного господарства,—в галузі промисловості, сільського господарства, фінансів, комунального господарства, на залізницях і т. д.

Доведено, що «право-троцькістський блок» організував ряд терористичних актів проти керівників ВКП(б) і Радянського уряду, що цей «право-троцькістський блок» здійснив терористичні акти проти С. М. Кірова, В. Р. Менжинського, В. В. Куйбишева, О. М. Горького, а також здійснив умертвіння М. О. Пєшкова.

Доведено, що блок організував, але не встиг, на наше щастя, здійснити ряд терористичних актів проти керівників нашої партії і уряду.

Такі обставини цієї справи. Така роль в цій справі кожного з підсудних, які чекають тепер, товариші судді, вашого вироку.

Digitized by Google

ВИСНОВОК

Немає слів, щоб змалювати жахливість учинених підсудними злочинів. Та й чи потрібні, питаю я, ще якінебудь для цього слова? Ні, товариші судді, ці слова не потрібні. Всі слова вже сказані, все розібрано до найменших подробиць. Весь народ тепер бачить, що являють собою ці потвори.

Народ наш і всі чесні люди всього світу чекають вашого справедливого вироку. Хай же ваш вирок прогримить по всій нашій великій країні, як заклик до нових подвигів і до нових перемог! Хай прогримить ваш вирок, як освіжаюча і всеочищаюча гроза справедливої радянської кари!

Вся наша країна, від малого до старого, чекає і вимагає одного: зрадників і шпигунів, які продавали ворогові нашу батьківщину, розстріляти, як поганих псів!

Вимагає наш народ одного: роздушіть прокляту гадину!

Мине час. Могили ненависних зрадників заростуть бур'яном і чортополохом, вкриті вічним презирством чесних радянських людей, всього радянського народу.

А над нами, над нашою щасливою країною, як і раніш, ясно і радісно сяятиме своїм світлим промінням наше сонце. Ми, наш народ, як і раніш, простуватимемо очищеним від останньої нечисті і мерзоти минулого шляхом, на чолі з нашим любимим вождем і вчителем — великим Сталіним — вперед і вперед, до комунізму!

Digitized by Google

Лютнева буржуазно-демократична революція на Україні

Ю. Чеботарьов

У лютому 1917 року, під натиском героїчного російського пролетаріату й керованих ним широких мас озброєного селянства (солдатів),— пала царська монархія.

На вирішальний штурм царизму в лютому 1917 року революційні маси вела керована Леніним і Сталіним більшовицька партія — вождь і організатор героїчного пролетаріату.

Лютнева буржуазно-демократична революція стала найважливішим етапом — прологом до переможного Жовтня, що поклав початок нової ери в історії людства.

Перемога революційного народу над царизмом в лютому 1917 року не була несподіванкою або якимсь „чудом" історії.

„Чудес в природі і в історії не буває,— писав Ленін,— але всякий крутий поворот історії, в тому числі всяка революція, дає таке багатство змісту, розгортає такі несподівано-своєрідні поєднання форм боротьби і співвідношення сил тих, що борються, що для обивательського розуму багато що мусить здаватися чудом" [1].

Після кривавої тимчасової перемоги царизму в 1905—1907 рр. більшовики заявили, що революція не закінчена, що неминуча нова рішуча битва революційних мас з царизмом.

І дійсно, революційний рух в Росії, після кількох років підупаду, почав наростати. Могутнє піднесення революційного руху 1912 року стало грізним провісником нової революції.

Розвиток революційного руху до середини 1914 року дійшов до барикадних боїв.

Але в 1914 році починається імперіалістична війна. Ця війна була потрібна царизмові й пануючим класам Росії для того, щоб обезкровити революційний рух, затримати його зростання і для того, щоб посилити економічні й політичні позиції царизму загарбанням нових ринків.

Проте, війна не дала пануючому класові і самодержавству очікуваного результату. Імперіалістична війна зруйнувала народне господарство країни. Економічна розруха, особливо в 1916 році, досягла катастрофічних розмірів. В царську армію було мобілізовано майже половину всього дорослого населення. Це не могло не відбитись на

[1] *Ленін*, Твори, т. XX, стор. 13.

Digitized by Google

стані продуктивних сил країни. Промисловість, крім тієї, що працювала „на оборону", задовольняли необхідною сировиною не більш як на 50%. Сільське господарство, яке й до того було у винятково тяжкому стані, цілком занепало. Зубожіння селянства досягло крайніх меж. Різко збільшились податки, що в основному припадали на речі широкого вжитку. Ціни на харчові продукти підвищились на 100 — 150%. Транспорт був зруйнований. У зв'язку з цим різко скорочується харчове постачання Петрограда, Москви й інших промислових центрів країни. Імперіалістична війна нечувано загострила класові суперечності й класову боротьбу в країні. Економічна розруха, неймовірне погіршення становища робітників і селян, воєнна поразка і загибель мільйонів трудящих на фронті — все це викликало зростання революційного заворушення в містах, в армії і на селі. Царський уряд та його кліка — дворянсько-кріпосницькі кола, а також ліберальна монархічна буржуазія намагались запобігти революції. Царський уряд робив спробу укласти сепаратний мир з Німеччиною й Австрією, а потім разом з німцями й австрійцями виступити проти назріваючої революції.

Російська ліберальна монархічна буржуазія, що економічно й політично зміцніла під час війни за рахунок прибутків від поставок армії, також добивалась розгрому революції й наполягала на необхідності вести війну до переможного кінця. Буржуазія мала намір дворцевим переворотом усунути Миколу II за те, що він не зумів організувати успішного ведення війни, а замість його на російський престол посадити спадкоємця Олексія або Михайла Романова. Ці плани буржуазії активно підтримували уряди Англії і Франції. Але як царизмові, так і буржуазії не вдалося здійснити своїх планів — революція їх випередила.

Імперіалістична війна з усією очевидністю розкрила перед широкими масами пролетаріату й селянства необхідність знищення царизму та буржуазії. Лозунг партії більшовиків — поразка свого уряду і перетворення імперіалістичної війни в громадянську — з кожним днем ставав дедалі популярнішим.

Єдино революційною пролетарською партією, яка рішуче і до кінця боролася проти імперіалістичної війни, проти самодержавства, проти капіталістичного гніту, була партія більшовиків.

„Більшовицька партія була єдиною партією, яка визнавала гегемонію пролетаріату основною умовою перемоги буржуазно-демократичної революції і переростання останньої в революцію соціалістичну. Вона була єдиною партією, яка визнавала можливість перемоги соціалізму в Росії і мала свою революційну конкретну платформу для переходового періоду від буржуазної революції до соціалістичної" [1].

[1] „История гражданской войны в СССР", т. I, стор. 30.

Digitized by Google

Більшовики вели непримиренну боротьбу проти шовінізму і оборонництва, за пролетарський інтернаціоналізм, послідовно проводили лозунг перетворення імперіалістичної війни у війну громадянську.

Проти ленінсько-сталінського вчення виступав іудушка-Троцький та його підручні — Каменев, Бухарін, Радек, Зінов'єв, Пятаков.

Партія вела непримиренну боротьбу проти всіх цих ворогів ленінізму, які згодом скотилися в табір буржуазної контрреволюції, стали агентами фашизму.

Царський уряд найжорстокіше розправлявся з більшовиками, громив більшовицькі організації. Арешти жандармами активних працівників більшовицької партії проводилися безперервно, поліційні переслідування, мобілізація на фронт розпорошували сили більшовицької партії.

Кращих представників робітничого класу та більшовицької партії царський уряд засилає в Сибір на каторгу. В цей період Володимир Ільїч Ленін був у далекій еміграції. Товариш Сталін перебував у засланні в Туруханському краї. Там же, в далекій тайзі на каторзі, були тт. Свердлов, Серго Орджонікідзе, Фрунзе, Дзержинський та багато інших активних партійних працівників.

Але партія ні на хвилину не припиняла революційної боротьби. В умовах найжорстокіших репресій царизму партія більшовиків, керована Леніним і Сталіним, вела невтомну роботу серед робітників і селян, підготовляючи маси до назріваючої революції.

Самовіддану і невтомну роботу в тяжких умовах підпілля вели товариш Кіров у Владікавказі, товариші Молотов і Калінін у Петрограді, Ворошилов, Каганович і Косіор на Україні.

Керівним більшовицьким центром в Росії було Бюро ЦК нашої партії, на чолі якого стояв В. М. Молотов.

Під керівництвом більшовицької партії зростав і ширився робітничий революційний рух.

Якщо на початку імперіалістичної війни в другій половині 1914 року страйкувало 35 тисяч робітників, то в 1915 році — 540 тис., а в 1916 році — 952 тисячі.

Більшовики готували робітничий клас до збройного повстання. Революційний рух ширився в містах і в армії. Серед селянських мас наростало революційне невдоволення існуючим ладом. Підіймалася хвиля національно-визвольного руху.

Найвищого піднесення революційний рух досяг на початку 1917 року.

Страйки і демонстрації охоплюють усю країну. За Петроградом і Москвою іде Україна (Харків, Донбас, Катеринослав) та ряд інших промислових центрів.

Страйки в січні 1917 року характерні не лише великим розмахом,

Digitized by Google

але й винятково бойовим характером, який показував, що революційна ситуація неминуче повинна перерости в революцію.

Ці революційні виступи робітників і солдатів давно підготовлювалися самовідданою роботою партії більшовиків.

Коли страйки і демонстрації досягли найвищого піднесення, партія більшовиків закликала до повстання.

„Усіх закликайте до боротьби,— сказано було у відозві Петербурзького комітету більшовиків.— Краще загинути славною смертю, борючись за робітничу справу, ніж скласти голову за бариші капіталу на фронті або загинути від голоду й непосильної роботи... Всі під червоні прапори революції! Геть царську монархію! Хай живе демократична республіка!.. Вся поміщицька земля народові!.. Геть війну!.. Хай живе соціалістичний Інтернаціонал!“ [1]

На заклик партії 23 лютого в Петрограді застрайкувало близько 90 тис. робітників. 24 лютого страйки розрослися і охопили 200 тис. робітників.

25 лютого страйк стає загальним з явними ознаками переростання в збройне повстання.

Царський уряд, бачачи небезпеку, намагався обезголовити більшовицькі організації, заарештувавши 26 лютого ряд членів Петроградського комітету партії.

Але більшовики не припинили своєї роботи. 26 лютого Бюро Центрального комітету від імени більшовицької партії звернулося до всіх громадян Росії в „Маніфестом Російської соціал-демократичної робітничої партії“, закликаючи до збройного повстання проти царизму, до відкритої боротьби проти його прибічників і до створення по всій Росії та по всіх містах і селах уряду революційного народу.

26 лютого почалася збройна боротьба. До повсталих робітників приєднуються війська, призначені для розправи з революцією.

27 лютого в збройній боротьбі самодержавство було повалене. Увечері 27 лютого вже відбулося перше засідання Петроградської Ради Робітничих і Солдатських Депутатів: „... ще слабий, зародковий, але все таки безсумнівно існуючий на ділі і зростаючий *інший уряд*: Ради Робітничих і Солдатських Депутатів“ [2].

Одночасно з Радами — органами революційно-демократичної диктатури пролетаріату і селянства в той же день було створено орган диктатури буржуазії — Виконавчий комітет Думи, з якого через два дні вийшов так званий Тимчасовий уряд.

Створилося своєрідне двовладдя.

---

[1] „История гражданской войны в СССР“, т. I, стор. 69.

[2] *Ленін*, Твори, т. XX, стор. 94.

Digitized by Google

„... Лютнева революція 1917 р. була здійсненням диктатури пролетаріату і селянства в своєрідному переплетенні з диктатурою буржуазії“ [1].

Ради, спираючись на маси, могли б стати єдиною владою в країні, але в наслідок того, що в них керівництво захопили меншовики й есери, які не хотіли підняти маси на боротьбу проти Тимчасового уряду, вважаючи, що влада мусить перейти до буржуазії,— меншовицько-есерівська більшість у Радах передає добровільно владу Тимчасовому урядові.

Чому, не зважаючи на керівну роль більшовиків у революції, меншовики й есери дістали більшість у Радах? Сталося це тому, що пролетаріат був менш підготовленим до захоплення влади, ніж буржуазія. Найбільш зріла політично частина партії більшовиків і пролетаріату або загинула на війні, або була розпорошена на воєнному фронті, або перебувала в засланні, в еміграції. Нові маси трудящих, що приходили з села на фабрики й заводи, приносили з собою дрібнобуржуазні забобони й політичну сліпоту. Це тимчасово ослабляло пролетаріат. Крім того, до політичного життя зразу приєднались мільйонні маси людей, що раніш ним зовсім не цікавились (обивателі, дрібні буржуа). Дрібнобуржуазні ілюзії поширились і серед деякої частини пролетаріату. Все це й було головною причиною захоплення влади буржуазією.

Під час лютневих боїв, поки наявні більшовицькі кадри були зайняті керівництвом масовим рухом, барикадними боями на вулицях і майданах, меншовики й есери зміцнювались у Радах, створених за ініціативою більшовиків. Буржуазія як клас у цей момент була більш організованою, ніж пролетаріат і селянство.

„Влада,— писав з цього приводу Ленін,— дісталася в руки цієї партії не випадково, хоча боролися з царськими військами, проливали кров за свободу не капіталісти, звичайно, а робітники й селяни, матроси й солдати. Влада дісталася в руки партії капіталістів тому, що цей клас мав у руках силу багатства, організації і знання. За час після 1905 року і особливо протягом війни клас капіталістів і примикаючих до них поміщиків в Росії зробив найбільше успіхів у справі своєї організації“ [2].

Після передачі влади буржуазії і активної допомоги їй з боку есерів та меншовиків — двовладдя не знімалося.

Тимчасовий уряд, діставши владу, негайно розгорнув агітацію за продовження імперіалістичної війни до переможного кінця. Роз-

---

[1] *Й. Сталін,* Питання ленінізму, стор. 88.
[2] *Ленін,* Твори, т. XXI, стор. 69.

Digitized by Google

в'язання всіх основних питань революції (про землю, про восьмигодинний робочий день і ін.) відкладалося до Установчих зборів. Тимчасовий уряд намагався зберегти дореволюційний державний апарат, обмежившись лише деякими незначними змінами.

Народні маси в самому розвиткові революції на власному досвіді переконувались, що єдино вірною захисницею їх інтересів є партія більшовиків, яка показувала їм дальший шлях переростання буржуазно-демократичної революції в соціалістичну.

Володимир Ільїч в перші дні революції був в еміграції, але це не перешкоджало йому дати геніальний прогноз революційним подіям у Росії. В „Листах з далека" В. І. Ленін, з надзвичайною глибиною й чіткістю аналізуючи революційні події в Росії, показував, що Лютнева буржуазно-демократична революція в Росії — це тільки перший етап, що перед робітничим класом, керованим більшовиками, стоїть завдання переходу до другого етапу революції, метою якого є скинення буржуазії і встановлення диктатури пролетаріату.

Лінія більшовицької партії після лютого була скерована на дальший розвиток революції, на перехід від першого етапу революції до другого її етапу — соціалістичної революції.

Більшовики з перших днів Лютневої революції виступили проти імперіалістичної політики Тимчасового уряду, і закликали пролетаріат до зміцнення та розвитку Рад, як органів революційно-демократичної диктатури пролетаріату й селянства.

Товариш Сталін, повернувшись із заслання, в своїй першій статті „О Советах Рабочих и Солдатских Депутатов", надрукованій в „Правде" 14 березня 1917 року, показував шлях до створення влади Рад.

„Зміцнити ці Ради, зробити їх повсюдними, зв'язати їх між собою на чолі з Центральною Радою Робітничих і Солдатських Депутатів, як органом революційної влади народу,— ось в якому напрямі мусять працювати революційні соціал-демократи" [1].

Під керівництвом товариша Сталіна розгорнулась напружена боротьба проти зрадницької політики меншовиків та есерів і проти меншовицько-троцькістської лінії Каменева. Зрадник Каменев виступив проти рішень ЦК партії, за підтримку Тимчасового уряду й захищав меншовицько-оборонницьку позицію в питанні про ставлення до імперіалістичної війни. Меншовицько-троцькістську позицію Каменева підтримали зрадники Риков і Пятаков.

Товариш Сталін і Центральний Комітет партії більшовиків дали рішучу відсіч цим ворожим виступам. У цілому ряді статтей у „Правде" товариш Сталін з більшовицькою відвертістю викрив меншовицько-

---

[1] *Й. Сталін*, На путях к Октябрю, стор. 2.

Digitized by Google

троцькістську позицію Каменева та його підручних, викрив імперіалістичну суть Тимчасового уряду, накреслив чергові завдання партії.

Події, що відбувалися в лютому в Петербурзі, знаходили палку підтримку в робітничих масах України. При перших відомостях про Лютневий переворот почали утворюватися під керівництвом партії більшовиків ради робітничих депутатів, насамперед у промислових центрах України.

У Харкові Рада Робітничих і Солдатських депутатів створена 15(2) березня, в Києві —16(3) березня, в Катеринославі -17(4) березня. Між 14(1) і 17 (4) березня Ради були організовані в Краматорську, Горлівці, Щербинівці, Єнакієво, Попасній, 19 (6) в Бахмуті (тепер Артемівськ), Луганську, Слов'янську і в інших місцях.

Приблизно до середини березня закінчилось утворення органів Тимчасового уряду, керованих кадетами й меншовиками.

Наприкінці березня починають виникати Ради Селянських депутатів, число яких надзвичайно зростає.

Більшовики України, не зважаючи на жорстокі репресії царського режиму, в обстанові воєнного часу, провадили серед робітничих, солдатських і селянських мас невтомну роботу за перетворення імперіалістичної війни в війну громадянську, за підготовку мас до назріваючої революції.

Майже в усіх промислових центрах України до Лютневої революції існували більшовицькі організації, з них найбільші були в Катеринославі, Харкові, Луганську, Києві.

В період піднесення страйкового руху в 1915—1916 році більшовицькі організації України займали керівне становище, зміцнюючи свої осередки на заводах.

Катеринославська, Харківська та інші більшовицькі організації у видаваних ними листівках закликали до політичних страйків, до революційного виходу з імперіалістичної війни.

Більшовицькі організації України зазнавали на собі весь тягар жорстоких жандармсько-поліційних репресій царизму, організаційно в перші дні революції опинилися в найбільш тяжкому стані.

Керівний актив у більшості організацій перебував по тюрмах, в засланні, а самі організації — в глибокому підпіллі, тоді як меншовики при царизмі вели напівлегальне існування.

В дні лютневих боїв більшовицька партія швидко перебудовує свою роботу відповідно до легальних умов.

Більшовики, вийшовши з підпілля, в перші дні Лютневої революції на Україні мали організації в цілому ряді найбільших промислових центрів України: в Харкові, Києві, Катеринославі і в деяких районах Донбаса, в Луганську, в Горлівсько-Щербинівському районі, на Ясиноватській рудні, на Краматорському заводі.

Digitized by Google

Дуже швидко оформилися більшовицькі організації інших районів Донецького басейну: в Юзівці (місто Сталіно), де на чолі більшовицької організації певний час стояв Л. М. Каганович, в Єнакієво, Горлівці.

Керовані В. І. Леніним і товаришем Сталіним, більшовицькі організації України в боротьбі проти троцькістських, бухарінських буржуазно-націоналістичних і інших зрадників та лакеїв буржуазії завоювали на свій бік більшість пролетаріату і трудящих мас селянства.

Велику боротьбу проти меншовицько-есерівського троцькістського впливу провели зокрема київські більшовики. Київська більшовицька організація відстояла і приєдналась до „Квітневих тез" Леніна, викривши Пятакова і інших зрадників, які намагались приховати від партійної організації „Квітневі тези".

Харківський легальний комітет був обраний вже вночі з 16(3) на 17(4) березня. Збори київської парторганізації, де було обрано парткомітет, відбулися 19(6) березня, а в Горлівсько-Щербинівському районі, де була особливо міцна організація, збори відбулися навіть на другий день після лютневого перевороту.

Уже з 23 (10) березня почав виходити орган харківських більшовиків „Пролетарий", 27(14) березня вийшов перший номер газети „Голос социал-демократа"—орган Київського комітету більшовиків.

З самого початку революції керівництво в радах захопили дрібнобуржуазні партії — меншовики й есери, які намагалися повести маси за Тимчасовим урядом і насамперед в питаннях підтримки імперіалістичної війни.

Більшовики в Радах Робітничих і Солдатських депутатів мали меншість. Наприклад, у Київській Раді з 300—400 депутатів більшовиків було 50—60, у Харківській — на 900 членів ради більшовиків спочатку було лише 40 чол.; у Катеринославі на першому засіданні були присутні лише 14 більшовиків; в Луганську — на 500 депутатів більшовиків було 10—15. Такий стан був і в інших містах.

Більшовики відразу розгорнули величезну організаційну роботу, прагнучи об'єднати пролетаріат в єдину силу, спрямовану на дальший розвиток революції. Більшовики викривали перед масами буржуазну суть Тимчасового уряду і вели боротьбу проти імперіалістичної війни.

На завоювання мас, на завоювання Рад були спрямовані увага і сили більшовицьких організацій України.

Більшовики з самого початку зосередили свою увагу на найважливіших ділянках — найбільших заводах, фабриках, рудниях. В наслідок більшовицької роботи найбільші підприємства Харкова, як от завод Загальної електричної компанії, евакуйований під час війни з Риги, і майстерні залізниць Києва та Арсенал, в Нижнєдніпровську залізничні майстерні, в Катеринославі — Брянський завод (тепер завод ім. Петровського) стають справжніми вогнищами більшовизму.

Digitized by Google

Особливо великим був вплив більшовиків у Луганську, де в 1905 році, перед війною, і на початку Лютневої революції працював К. Є. Ворошилов.

Ось що доповів делегат від Донбаса на квітневій конференції про стан в Луганську в перший місяць Лютневої революції:

„Луганськ. Здавна перебуває в руках більшовиків. До революції тут налічувалося 90—100 більшовиків, тепер їх півтори тисячі. Організовані спілка металістів, кравців, що перебувають під впливом більшовиків. Налагоджується зв'язок з військовою організацією і селянством... В Раді р. і с. депутатів не було більшовиків, але це робітничий район, і Рада інстинктивно йде за більшовиками. Тепер фактично Луганськ в руках робітників"[1].

Приблизно такий стан був по всьому Донбасу.

„Шахтарі скрізь,— говорить той самий делегат, характеризуючи стан в Макіївці,—в комісаріатах і в міліції, в Раді р. і с. депутатів, вони займають навіть посади суддів. Усі організації в руках шахтарів, так що шахтарі — повноправні господарі рудень. Якщо туди послати працівників, то Донецький басейн випередить усіх"[2].

Робітничий клас України під керівництвом партії Леніна—Сталіна розгорнув величезну роботу по організації своїх рядів. Особливо сильно партія розгорнула свою енергію по створенню Рад Робітничих і Солдатських депутатів, в справі запровадження 8-годинного робочого дня, в організації фабзавкомів і утворенні профспілок.

Уже з перших днів революції розгорнувся широкий рух робітничих мас за здійснення більшовицьких лозунгів про запровадження на фабриках і заводах 8-годинного робочого дня.

Робітники явочним порядком запроваджують на підприємствах 8-годинний робочий день.

Цей могутній рух охопив усі пролетарські центри України і примусив підприємців та меншовицькі ради визнати 8-годинний робочий день.

Представник Харкова на засіданні виконавчого комітету Московської Ради Робітничих і Селянських депутатів доповів:

„Як тільки до Харкова дійшла чутка про запровадження 8-годинного робочого дня в Петербурзі, порушили питання і в Харкові, хоч принципіально Харківська Рада Робітничих депутатів була проти запровадження 8-годинного робочого дня явочним порядком, але Раді довелося санкціонувати те, що проведено в життя"[3].

Навколо запровадження 8-годинного робочого дня буржуазія зняла галас. Вона поширювала різні провокаційні чутки. Буржуазія запевняла, що коли робітники працюватимуть 8 годин, то фронтові

[1] Протоколи VII (квітневої) конференції, стор. 144, 1934 р.

[2] Там же, стор. 145.

[3] Архів Жовтневої революції, „Робітничий рух в 1917 р.", стор. 48.

Digitized by Google

не вистачатиме снарядів та іншого озброєння, а це приведе країну до загибелі. Але запровадження 8-годинного робочого дня не тільки не знизило продуктивності заводу, а, навпаки, підвищило її, що навіть буржуазні газети примушені були визнати.

Завоювання 8-годинного робочого дня — це перша велика, виграна пролетаріатом, битва з капіталом. Найвідсталіші верстви населення в глухих кутках були втягнуті в цю боротьбу.

Поруч з питанням про 8-годинний робочий день ставилося питання про підвищення заробітної плати. Катеринославська Рада і харківська нарада представників Рад Донбаса ще в березні й квітні поставили питання про збільшення зарплати.

Більшовики були на чолі страйкового руху, вони керували боротьбою за впровадження 8-годинного робочого дня, збільшення зарплати і т. ін., тим часом як меншовики й есери зривали страйки, обдурюючи робітників лозунгами оборони революції і т. д.

Одночасно з боротьбою за 8-годинний робочий день, за збільшення зарплати розгорнувся масовий профспілковий рух. Зростання профспілок у промислових центрах України відбувалося швидким темпом.

В Харкові на червень 1917 р. налічувалося 40 спілок, з яких найбільшими були: спілка металістів — 5.000 чол., торговельних службовців — 4.200 чол., кравців — 1.500 чол., друкарів — 2.000 чол., офіціантів — 2.000 чол., робітників тютюнової промисловості — 2.500 чол., міських службовців — 4.000 чол., службовців учбових закладів — 1.000 чол.

В Катеринославі найбільшими профспілками були такі: металістів — 6.000 чол., торговельних службовців — 9.000 чол., голкового цеху — 1.500 чол., архітектурно-будівельних робітників — 2.000 чол., пекарів — 900 чол., теслярів — 500 чол., шкіряників — 500 чол.

Таке швидке зростання профспілок відбувалося і в інших промислових центрах.

У профспілках більшовики розгорнули величезну організаційну роботу, викриваючи перед масами зрадницьку роль меншовиків і есерів. Боротьба за профспілки здійснювалася більшовиками в повсякденній обороні інтересів робітників під час конфліктів з підприємцями.

З кожним місяцем вплив більшовиків у профспілках, у фабзавкомах зростав, маси дедалі більше визволялися спід меншовицько-есерівського впливу.

З перших днів Лютневої революції по селах України починає розвиватися могутній аграрний рух. Ніякі зусилля Тимчасового уряду, буржуазних та дрібнобуржуазних націоналістичних партій Центральної ради вдержати селянство в рамках „законності і порядку" ні до чого не приводили. Кількість селянських виступів з кожним місяцем зростала.

Революційне селянство захоплювало поміщицькі землі, розгромлювало поміщицькі маєтки.

Digitized by Google

З Волинської губернії в телеграмі від 14 березня повідомлялося, що в с. Дедовичі спалено шість маєтків.

В Херсонській губернії, в Малинівській волості, Тираспольського повіту, селяни самовільно захоплюють землі і садиби.

В Ананьївському повіті селяни самовільно орють поміщицькі землі.

У Верхнєдніпровському повіті Катеринославської губернії Троїцький волосний комітет захоплює поміщицькі та куркульські землі.

В телеграмі від 14 квітня з Поділля повідомляється про вирубування солдатами удільного лісу Ольховецької дачі цукрового заводу.

У Летичівському повіті селяни вирубують і вивозять цінний ліс у маєтку графа Дідерс-Воймарі (за заявою 27/IV)[1].

Такі повідомлення надходили з усіх губерній України.

Селянські виступи з кожним місяцем зростають і охоплюють нові й нові райони. На Волині в березні селянський рух розгорнувся у двох повітах, а в травні вже охопив усі 12; на Херсонщині в березні селянські виступи були в 1 повіті, а в червні — в усіх 6 і т. д.

Селяни ведуть боротьбу за землю не лише проти поміщика, але й проти сільського куркуля та проти капіталу на селі. Сільськогосподарські робітники й бідніше селянство ведуть цю боротьбу як по лінії захоплення куркульських земель, хліба та іншого майна, так і за ліквідацію відрубного хутірського господарства.

З перших днів революції починається могутнє піднесення національно-визвольного руху на Україні. Український народ, який зносив весь тягар найжорстокішого колоніального гніту, чорносотенної, націоналістичної політики царизму, відчув у собі силу і кинувся в бій проти гнобителів за ліквідацію національного гніту.

Але українська буржуазія намагалася прибрати до своїх рук і використати національно-визвольний рух в своїх власних інтересах, для створення власної буржуазної держави.

Товариш Сталін, маючи на увазі Україну, писав, що

„В епоху буржуазної революції в Росії (з лютого 1917 р.) національний рух на окраїнах мав характер буржуазно-визвольного руху... Окраїни Росії вмить вкрилися „загальнонаціональними" установами. На чолі руху йшла національна, буржуазно-демократична інтелігенція... Право націй на самовизначення тлумачилося як право національної буржуазії на окраїнах взяти владу в свої руки і використати Лютневу революцію для утворення „своєї" національної держави. Дальший розвиток революції не входив і не міг входити в розрахунки згаданих вище буржуазних інститутів"[2].

Після Лютневої революції, в Києві організується з представників буржуазних і дрібнобуржуазних, громадських, політичних націоналістичних організацій так звана Центральна рада.

[1] Архів Жовтневої революції, „Селянський рух в 1917 р." стор. 23.

[2] *Й. Сталін*, Марксизм і національно-колоніальне питання, стор. 51.

Digitized by Google

В Центральній раді всі буржуазно-куркульські елементи, офіцери, націоналістична українська інтелігенція були представлені чотирма партіями: соціалістами-федералістами, соціалістами-самостійниками, українськими соціал-демократами (УСД) і українськими соціалістами-революціонерами (ПУСР). Керівними партіями в Центральній раді були українські есери і меншовики.

Українська Центральна рада, прагнучи зберегти і зміцнити владу капіталістів і поміщиків, боротьбу за своє класове панування, проводила під національним прапором, маскуючись „теорією" — „безбуржуазності української нації". Національне питання було засобом відвернути увагу трудящих мас від завдань класової боротьби. Центральна рада з самого початку свого існування проводила політику солідарності і підтримки органу буржуазії — Тимчасового уряду.

Товариш Сталін так визначив класову природу і прагнення Центральної ради та подібного роду національних урядів, що виникли на окраїнах Росії:

„Буржуазні з природи, вони зовсім не хотіли руйнувати старий буржуазний світ,— навпаки, вони вважали за свій обов'язок зберігати і зміцнювати його всіма силами. Імперіалістичні по суті, вони зовсім не хотіли поривати з імперіалізмом..." [1]

Класове лице Центральної ради, її боротьба проти революційного руху, що розгортався, надзвичайно ясно відбилося у виданих нею універсалах. Ці універсали відволікали розв'язання основних питань революції, як земельне питання, робітниче питання і т. ін. на майбутній час до вирішення Установчих зборів. Політика Центральної ради в земельному питанні була спрямована на боротьбу з аграрною революцією і нічим не відрізнялася від контрреволюційної політики Тимчасового уряду. На таких же позиціях, тотожних з позиціями Тимчасового уряду, стояла Центральна рада і в робітничому та інших питаннях. Підпору в своїй діяльності вона знаходила в буржуазно-куркульських націоналістичних організаціях, в кооперативах, „Просвітах", українізованих військових частинах і т. ін. Спроба Центральної ради поширити свій вплив на пролетаріат, на бідніше селянство зазнала невдачі.

Трудящі маси України під гегемонією пролетаріату і керівництвом більшовиків з перших же днів Лютневої революції пішли у бій проти вікових гнобителів за своє справжнє визволення від колоніального гніту. Вони, будучи нерозривно зв'язані з робітничим класом Росії, добивалися повної перемоги над буржуазією і поміщиками.

Товариш Сталін такими словами характеризує національний рух робітників і селян на Україні та по інших окраїнах:

---

[1] *Й. Сталін,* Марксизм і національно-колоніальне питання, стор. 53.

Digitized by Google

„Але, крім „національних" урядів, на окраїнах існують ще національні робітники і селяни. Організовані в свої революційні Совдепи за зразком совдепів у центрі Росії ще до Жовтневого перевороту, вони ніколи не розривали зв'язків з своїми братами на півночі. Вони також добивалися перемоги над буржуазією, вони також боролися за торжество соціалізму. Недивно, що їх конфлікт з „своїми" національними урядами наростав день за днем"[1].

Національно-революційний рух місяць-у-місяць розвивався все ширше, втягував дедалі більше нові верстви трудящих України.

В цих складних умовах боротьби за пролетарську революцію наша ленінська партія мала чітку програму в національному питанні.

Ленін і Сталін ще задовго до Лютневої революції розробили єдино правильну політику нашої партії в національному питанні.

Товариш Сталін на квітневій конференції вичерпно сформулював погляд нашої партії в національному питанні, що зводиться до таких засад:

„а) визнання за народами права на відокремлення;

б) для народів, які залишаються в межах даної держави,— обласна автономія;

в) для національних меншостей — особливі закони, що гарантують їм вільний розвиток;

г) для пролетарів усіх національностей даної держави — єдиний неподільний пролетарський колектив, єдина партія"[2].

Ці положення давали чітку розгорнуту програму боротьби, підносили пригноблені маси на боротьбу за своє визволення і забезпечували нашій партії підтримку багатомільйонних мас трудящих всіх націй в боротьбі за пролетарську революцію.

„У ленінської партії,— говорив тов. Косіор в доповіді на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК КП(б)У в 1933 р.— була чітка і ясна програма в національному питанні, програма, щільно зв'язана з основним завданням — повалення влади поміщиків і буржуазії... Ця лінія нашої партії на перше місце висувала єдиний фронт робітників і селян усіх національностей для повалення поміщиків і капіталістів. Саме тому за нами, за більшовиками, на Україні йшли найширші маси, йшли і бідняцько-середняцькі маси селянства, що їх найбільше одурманювали націоналістичними лозунгами. Саме завдяки цій правильній, більшовицькій лінії ми перемогли, перемогла пролетарська революція на Україні"[3].

[1] *Й. Сталін*, Марксизм і національно-колоніальне питання, стор. 54.

[2] *Й. Сталін*, Статті і промови про Україну, стор. 9.

[3] *С. Косіор*, Підсумки і найближчі завдання проведення національної політики на Україні, стор. 20—21, Партвидав ЦК КП(б)У, 1937.

Digitized by Google

* * *

Двадцять один рік минув з дня Лютневої революції. За цей час пролетаріат в союзі з біднішим селянством, під керівництвом комуністичної партії, на чолі з Леніним і Сталіним, здійснив Велику Жовтневу соціалістичну революцію, в боротьбі проти української, російської та іноземної контрреволюції робітники і селяни відстояли радянську владу і побудували соціалізм в СРСР.

Вільний народ Радянської України в братерському співробітництві з усіма народами Радянського Союзу за роки соціалістичного будівництва перетворив Україну з колишньої царської колонії в квітучу країну високої соціалістичної індустрії з великим соціалістичним сільським господарством, з високою культурою — національною формою і соціалістичною змістом.

Цих успіхів соціалістичного будівництва, записаних у великій Сталінській Конституції, робітники й селяни досягли під керівництвом комуністичної партії, на чолі з геніальним вождем світового пролетаріату товаришем Сталіним.

Фашисти, з допомогою своєї бандитської агентури — троцькістів, бухарінців, риковців, буржуазних націоналістів, не припиняють готувати розбійницький напад на Радянську Україну. Але український народ, разом з народами всього Радянського Союзу, кров'ю завоювавши собі радісне й щасливе життя, нікому не дозволить ступити на нашу радянську землю.

Всякий ворог, звідки б він не з'явився, буде зметений з лиця землі.

Українська Радянська Соціалістична Республіка є складовою невід'ємною частиною великого Союзу Радянських Соціалістичних Республік — її передовим незламним форпостом на західних кордонах.

Digitized by Google

До питання про вивчення надрових багатств Радянської України в третій п'ятирічці

Акад. О. Шліхтер

(Порядком обговорення)

Величезні досягнення має Радянський Союз в галузі вивчення надр землі та корисних копалин, а також правильного їх використання в соціалістичному будівництві. Радянська геологічна наука у вивченні мінерально-сировинних ресурсів займає одно з перших місць у світі.

Покладено край хижацькому, варварському способові експлуатації надр землі, що випливав з хижацького капіталістичного характеру виробництва.

Організовано планомірне, раціональне вивчення надр землі, організовано їх планомірне використання.

У корені змінено і наші уявлення про ті природні багатства, що ховаються в надрах УРСР, дуже багатої на різні корисні копалини. Надрові багатства цілком повинні бути використані в нашому соціалістичному будівництві.

Величезна увага повинна бути приділена нашими господарськими, плануючими, науковими й громадськими організаціями справі дальшого вивчення надр соціалістичної України, справі вивчення корисних копалин, справі забезпечення мінеральною сировиною нашої соціалістичної промисловості, що розвивається бурхливими темпами.

Організації, яким доручено вивчення надр, повинні посилено зайнятися їх розвідкою, організувати геологічну службу таким чином, щоб інтереси промисловості, в третій сталінській п'ятирічці в галузі сировинної бази, були цілком задоволені.

Важливість цих питань підкреслено ще в 1930 р. XVI партз'їздом, у рішеннях якого сказано: «Забезпечення розвитку народного господарства висуває необхідність надати таких темпів геолого-розвідковій справі, які повинні значно випередити темпи розвитку промисловості, з метою своєчасної підготовки мінеральної сировини. Для цього необхідно зробити рішучий злам в геолого-розвідкових роботах і повністю забезпечити цю справу матеріальною базою, переглянувши в цьому напрямку п'ятирічку геолого-розвідкової справи...»

Для цілковитого виконання цієї директиви, треба мобілізувати сили організацій, що мають пряме чи посереднє відношення до вивчення надрових багатств нашої батьківщини.

Digitized by Google

Звичайно, в світлі останніх рішень уряду в цій справі вирішальну роль повинне відіграти Головне Геологічне Управління та його трести, яким і доручено цю роботу. Однак під їх керівництвом і інші організації, що мають безпосереднє відношення до корисних копалин, а також краєзнавчі організації повинні будуть приділити максимум уваги цій державної важливості справі, справі вивчення корисних копалин.

Найважливішими завданнями, що випливають з постанов партії та уряду і на сьогодні є:

а) Забезпечення розвіданими і вивченими родовищами корисних копалин усіх діючих та проєктованих підприємств промисловості, що споживає мінеральну сировину.

б) Забезпечення високоякісними геолого-розвідковими роботами мало вивчених районів Радянської України.

в) Організація найбільш правильної раціоналізації експлуатації кар'єрів і комплексного використання корисних копалин.

Розв'язання цих завдань повинне відбуватися в якнайтіснішому пов'язанні обліку не тільки геологічних досліджень, а й досліджень економічного порядку.

Радянська геологічна наука повинна відповісти на питання, де, що, в якій кількості і якої якості є в надрах Радянської України; економічна ж наука повинна після всебічного дослідження й вивчення виявлених мінерально-сировинних ресурсів відповісти, як краще застосувати й використати їх у різних галузях народного господарства.

Можна сміливо сказати, що радянські геологи дали вже досить обгрунтованих матеріалів, щоб поставити питання про вивчення корисних копалин і паралельно з роботою геологів ширше почати їх економічне вивчення для ефективнішого використання.

У третій п'ятирічці треба максимально врахувати всі потреби СРСР, УРСР у мінерально-сировинних ресурсах і організувати добування корисних копалин так, щоб забезпечити промисловість тією сировиною, яку можна добувати в надрах УРСР. Треба організувати добування, максимально скоротивши невиправдуючі себе перевозки і покінчити з недооцінкою комплексного використання того чи іншого виду сировини для різних галузей народного господарства. Ми маємо всі можливості не тільки задовольнити сировиною потреби УРСР, а й вивозити її до інших братніх республік, які не мають того або іншого виду сировини, необхідної для розвитку будьякої галузі промисловості.

* * *

Радянська Україна винятково багата на корисні копалини. Загальна кількість родовищ корисних копалин, зареєстрованих на території УРСР, за даними економічного обліку Ради вивчення продуктивних

Digitized by Google

сил при Академії Наук УРСР, як тих, що вже мають, так і тих, що можуть мати промислове значення, становить, крім родовищ кам'яного вугілля та торфу, понад 17.000 родовищ.

Самий перелік назв корисних копалин дає уявлення про велику різноманітність надрових багатств Радянської України.

Понад 100 родовищ гіпсів, понад 4.800 родовищ різноманітних глин — від простої до вогнетривкої та адсорбційно-відбілюючої, близько 2.500 природних відшарувань кристалічних порід (гранітів, гнейсів тощо), придатних як високоякісний будівельний матеріал, 57 родовищ кам'яних порід, придатних для кам'яного литва (діабази, базальти і інші), понад 100 родовищ різноманітних графітів, десятки (50) родовищ мінеральних вод і лікувальних грязей, численні родовища обробного і коштовного каміння (лабрадорит, гірський хрусталь, гранат, топаз, моріон, опал, янтар, яшма і ін.), близько 50 родовищ якісного доломіту, понад півтори тисячі (1.574) природних відшарувань вапняків, придатних для різноманітного вживання в народному господарстві, сила (972) родовищ каолінів, мергелів, кварцитів (209), кварцу (37), крейди (472), мінеральних фарб (139), різноманітних пісків (3.548), пісковиків (1.515), трепелів (149), польового шпату (278), фосфоритів — (128), і т. д.

Потужні родовища залізних і манганових руд та кам'яного вугілля стали базою для соціалістичного розвитку важкої і легкої індустрії, розвитку багатьох галузей народного господарства нашої країни.

Відкриті, але невивчені родовища кольорових металів та поліметалів, рідких земель і мінералів, горючих газів і нафти дають підстави сподіватися в найближчі роки розвитку на Радянській Україні і нових видів промисловості, про які не було й мови до Жовтневої революції.

Природа щедро наділила своїми багатствами всі області України.

9 адміністративних областей із 12 мають кожна не менше одної і до двох тисяч родовищ різноманітних корисних копалин. Можна з усією певністю заявляти, що всі області України мають потужну сировинну базу для дальшого розвитку і піднесення продуктивних сил в третій сталінській п'ятирічці, п'ятирічці великого розквіту творчих сил нашої соціалістичної батьківщини.

Ступінь вивченості надрових багатств на Україні в дореволюційний час був надзвичайно низький. Капіталізм, з властивою йому системою хижацької експлуатації природних багатств, зосереджував з основному свою увагу на легко доступних для розробки і багатих родовищах кам'яного вугілля, заліза, мангану. Плановість у розвідці та розробці копалин йому не була властива. Досить відзначити, що до Жовтневої революції Україна по переважній кількості районів, крім тільки родовищ залізних руд Кривого Рога, Нікопольського мангану і кам'яного вугілля Донбаса, не мала навіть звичайної геологічної

Digitized by Google

зйомки — дослідження хоч би в масштабі порядку 10-ти верст в одному дюймі.

Багато районів, як от наприклад, Старобільщина, Приазов'я й Причорномор'я, Чернігівщина, колишнє Полісся, Полтавщина й Харківщина, Молдавія і Кам'янець-Подільська та Вінницька області в частині виявлення корисних копалин рябіли білими плямами на геологічній карті України.

Уривкові, далеко неповні, дані про ці райони маємо лише в працях геологів-дослідників в основному кінця XIX віку і початку XX віку.

Відразу ж після Великої Жовтневої соціалістичної революції, а особливо на початку першої народногосподарської п'ятирічки, широко було розгорнуто геологорозвідкові й здіймальні роботи в УРСР.

За роки радянської влади майже цілком закінчено 3-верстне геологічне здіймання всієї Радянської України.

Деякі райони вже охоплено комплексним геологічним вивченням і детальним геологічним здійманням. Лише результати цих широко проведених робіт змінили наші уявлення про ті колосальні багатства, що ховаються в надрах УРСР.

Вороги народу — троцькісти, бухарінці й буржуазні націоналісти, ці презренні запроданці й агенти фашизму, що проникли було і на ділянки геологічної служби нашкодили в справі успішного вивчення наших надр,— умисне не доводили до кінця початих робіт, давали неправильні висновки — характеристики про цільність окремих родовищ та про їх практичне значення, звужуючи роботи по розвідках у мало вивчених районах, організуючи дублетні роботи в завідомо непоказових, або вже вивчених районах, залишаючи в забутті райони перспективних родовищ і т. д.

Перед геологічною службою Радянської України стоять великі й невідкладні завдання — швидко покінчити з рештками шкідництва і піднести справу вивчення надрових багатств Радянської України на небачену ще височінь.

Постановами РНК СРСР від 27 березня та 17 листопада 1937 р. справу геологічного вивчення нашої батьківщини об'єднано у Всесоюзному Геологічному Управлінні при Народному Комісаріаті Важкої промисловості СРСР. Створено єдиний Всесоюзний Геологічний фонд, в якому будуть концентруватися всі геологічні матеріали. Цією постановою намічено шляхи як практичного, так і теоретичного вивчення надрових багатств країни, а також дано точну вказівку про розмежування роботи між геологічними інститутами та організаціями існуючих відомств.

По Радянській Україні ми маємо на сьогодні понад тисячу детально вивчених родовищ корисних копалин з встановленими по них запасами (не рахуючи родовищ кам'яного вугілля і торфів). Більшу частину

Digitized by Google

з них уже розробляють різні народногосподарські організації, загальна ж кількість розроблюваних родовищ корисних копалин в УРСР доходить до 4.000 точок (без родовищ кам'яного вугілля і торфів).

Цілком очевидно звідси, які неосяжні ще можливості маємо щодо вивчення й виявлення по надрах УРСР нових запасів мінеральної сировини для різних галузей нашої соціалістичної промисловості, які величезні перспективи для розвитку промисловості мають села, райони, області УРСР!

Насиченість окремих областей Радянської України родовищами різних корисних копалин, за даними економічного обліку Ради вивчення продуктивних сил АН УРСР на 15.IX-37 р. (без вугілля і торфів), видно ось із цієї таблиці:

Області	Всього зареєстрованих родовищ:	З них розробляється:
Київська	1 957	260
Дніпропетровська	2 441	520
Донецька	2 425	700
Харківська	2 141	302
Житомирська	1 954	306
Вінницька	1 336	218
Одеська	1 193	207
Кам'янець-Подільська	1 162	270
Миколаївська	938	168
Полтавська	904	284
Чернігівська	657	235
Молдавська Автономна Рад. Соц. Республіка	264	63
	17 372	3 533

Можливості розвитку продуктивних сил країни на базі надрових багатств є в усіх областях, і ці можливості колосальні.

Величезна ділянка роботи відкрита перед радянськими науково-дослідними та геологорозвідковими організаціями, якщо зважити, що майже 85% усіх родовищ ще не вивчено і не досліджено. Вони лише виявлені працями радянських геологів, виявлені спостережливими колгоспниками, робітниками, інтелігенцією, величезною армією молодих ентузіастів, школярів-піонерів. Надра нашої Радянської України чекають своїх дослідників.

З числа багатьох завдань, що стоять перед геологами й економістами, треба спинити увагу хоч би на таких:

Працями радянських геологів безперечно встановлено нафтоносність в районі м. Лубен Полтавської і в районі м. Ромен Чернігівської областей Радянської України.

В районі м. Ромен, поблизу гори Золотухи, вже добуто близько 2-х тонн рідкої нафти з структурної свердловини в наслідок дослідних

Digitized by Google

робіт геологічних партій, організованих з ініціативи Ради вивчення продуктивних сил Академії Наук УРСР.

Попередні лабораторні аналізи нафти показали, що вона належить до класу високоякісної «важкої» нафти.

Початі Академією Наук науково-дослідні роботи передано в відання Головного Нафтового Управління («Головнафта») НКТП, яким і провадиться тепер розвідка промислових родовищ нафти. Радянська Україна, багата на вугілля, метал і хліб, повинна і буде добувати з своїх надр нафту.

Розв'язання проблеми нафти негайно повинно бути включене в число основних завдань геологічної служби соціалістичної України.

Геологічні передумови для наявності нафти в УРСР, крім Роменського і Лубенського районів, є й в інших районах УРСР.

Ще в 1935 р. при розвідках на горючі гази в буровій свердловині, закладеній в Приазовському районі Дніпропетровської області, зустрінуто нафтоносні піски. Однак ніякого дальшого серйозного вивчення нафтоносності цього району Приазовської смуги геологічна наука не провадила. До речі слід сказати, що вказівки на нафтоносність цього району зустрічаємо ще в минулому сторіччі. Є неперевірені дані про нафтоносність окремих районів Кам'янець-Подільської області, де знайдено поклади бітумінозних горючих сланців.

Побіжно з розв'язанням проблеми нафтоносності потрібна постава комплексного вивчення питання про використання супутніх нафті величезних шарів кам'яної солі в районі гори Золотухи Роменського району Чернігівської області. Сіль, виявлена в свердловині на глибині 80 метрів, спостерігається без перерви до глибини 563 метрів з встановленим шаром чистої солі в 130 метрів.

Хемічна й харчова промисловість має право сподіватися від наукових організацій розв'язання питань про комплексну розробку цих покладів солі.

В багатьох районах України відзначено виходи горючих газів. Особливо розповсюдження горючих газів відзначено на Дніпропетровщині, в Приазовському краї. Зареєстровано виходи горючих газів на Старобільщині, у Ворошиловградському районі, в Одеському районі і в інших.

Загальна площа залягання газів досягає 2.000 — 2.500 кв. кілометрів. З них більш-менш розвідана площа становить понад тисячу квадратних кілометрів. Досі практика використання цього горючого газу була цілком незадовільною. Газоносні площі використовуються в дуже недостатніх розмірах. Сотні свердловин, зроблених за роки радянської влади, свердловин, що дали виходи газів, були або пошкідницькому зіпсовані, або затамповані і забиті, або ж закупорені природними пробками.

Не вважаючи на те, що газ ще до революції використовувався

Digitized by Google

місцевим населенням для власних побутових і виробничих потреб, шкідники утворювали утруднення в застосуванні газу для опалення, освітлення, для двигунів, для автомобілів і тракторів та інших потреб.

Троцькістсько-бухарінські, буржуазно-націоналістичні агенти фашизму намагалися підірвати розв'язання проблеми використання природних горючих газів.

Основним завданням на ближчі роки для геологорозвідкових організацій щодо газів є дальше виявлення газоносних площ, оконтурення їх і підрахування загальних запасів, а також запасів окремих ділянок, а для організацій виробничих — використання їх, розробка і застосування технічних методів забезпечення одержання стикого струму газу для використання. Практичне розв'язання питання про спорудження енергетичних станцій місцевого значення, що працювали б на горючому газі, і заходи до розвитку сіті компресорних станцій для автотранспорту та тракторів — є своєчасними і невідкладними.

Треба також перевірити наші газові родовища на наявність в них благородних газів, зокрема гелію, потрібного для повітроплавства. Наявність цих газів відзначено в кількох місцях.

Газ може й повинен бути використаний як паливо і як сировина для хемічної промисловості, для одержання формаліну, хлороформу тощо. Це висококалорійне паливо і дуже цінна сировина для хемічної промисловості повинно бути використано в соціалістичному господарстві.

На території Радянської України зареєстровано близько 150 точок (розсіяних по різних областях) проявів кольорової і поліметалічної металоносності. Єдиного цільного геологічного вивчення цих проявів металоносності ще не було.

Шкідники, вороги народу охаювали, нехтували завідомо перспективні родовища, не допускали серйозного вивчення їх, зосереджували увагу, сили й засоби на завідомо неперспективних родовищах, і в першому і в другому випадку намагались «довести» відсутність підстав до розшуків кольорових металів і поліметалів на Україні. Але це ворогам не вдалося і не вдасться.

Перед геологічною наукою стоїть завдання вивчити всі випадки знаходження кольорових металів і поліметалів на території УРСР і відповісти певно на питання про промислове значення окремих родовищ. Треба вказати тільки на необхідність негайного вивчення явищ нікеленосності і рідких металів, виявлених в породах (особливо зеленокам'яних) деяких районів Дніпропетровської області, явищ поліметалоносності в Донецькій області, кольорової металоносності (мідь, свинець, молібден та ін.) в Київській, Дніпропетровській, Одеській, Кам'янець-Подільській, Житомирській та інших областях УРСР.

Бурхливий ріст соціалістичного будівництва викликає величезну потребу в будматеріалах, а особливо у в'яжучих (цемент). Якщо зва-

Digitized by Google

жити, що на протязі 3-ої п'ятирічки поряд з величезним розвитком промислового і міського житлобудівництва кожний колгосп (а їх вже близько 28.000) і районні центри повинні розвинути будівництво комунальне, побутове і для культурних потреб,— то можна уявити собі, яка величезна буде потреба в будматеріалах у найближчі роки п'ятирічки.

На території Радянської України зареєстровано тисячі родовищ мергелів, глин, вапняків, гіпсу, крейди та інших корисних копалин, що можуть задовольнити вимоги нашого народного господарства в будматеріалах в необмеженій кількості.

Перед геологами, технологами та економістами стоїть завдання — вивчити ці родовища детально, дослідити їх зразки в лабораторіях і вказати райони, де найраціональніша буде організація розробок корисних копалин як сировини для будматеріалів (цегли, кафельних і метлахських плит тощо) та для в'яжучих матеріалів (цемент, алебастр і ін.). Перспективними щодо в'яжучих матеріалів, крім районів будпромисловості, що розвиваються в різних областях, можна було б назвати Чернігівську область (Грем'яцький та інші райони по р. Десні), Старобільщину і деякі південні райони УРСР (Одеський район — Шкодова гора і інші).

Поруч з виготовленням портланд-цементу з природної сировини, особливу увагу треба приділити питанню організації виробництва шлако-цементу з шлаків, яких значно є на багатьох заводах України, особливо в Донбасі і на Дніпропетровщині, і які іноді гальмують розвиток робіт заводу. Річний вихід основних шлаків перевищує $2^1/_2$ — 3 мільйони тонн і звичайно буде безперервно зростати в зв'язку зі збільшенням витопу литтєвого та бесемерівського чавуну, зі збільшенням продуктивності доменних печей. Тим часом лише близько 15% шлаку використовується нашим народним господарством.

Треба виявити, в яких галузях будівництва можна й треба споживати шлако-цемент і в якій кількості; треба широко популяризувати його якісну характеристику і вижити наявне ще у деяких господарників заперечення проти вживання шлако-цементу.

Проблема будматеріалів для задоволення потреб колгоспного будівництва повинна бути вивчена й опрацьована окремо. Природно, що для колгоспного будівництва можуть і повинні бути використані місцеві будматеріали, виготовлені з наявних на місці корисних копалин (глини, лес, лесовидний суглинок, вапняк та пісок і ін.). На жаль, ніяких посібників і вказівок щодо організації колгоспних майстерень для виготовлення цегли і черепиці, як із глини, лесу, суглинків, так і силікатних із піску та вапна — нема. Справа ж ця дуже важлива і актуальна.

Треба поставити завдання для ряду науково-дослідних і геолого-розвідкових організацій щодо негайного вивчення — лабораторно і практично — найефективніших способів виготовлення місцевими силами

Digitized by Google

і засобами будматеріалів для колгоспного будівництва. Доцільно організувати виробництво спеціальних стандартних недорогих верстатів для виготовлення цегли і глини, дати вказівки про методи найпростішого опробування зразків копалин для визначення їх придатності як сировини для виготовлення будматеріалів, дати рецепти можливих сумішей для виготовлення силікатної цегли і черепиці, висвітлити практичний досвід роботи невеликих колгоспних майстерень.

Розв'язання цих, з першого погляду невеликих, питань надзвичайно допоможе справі будівництва в колгоспах, бо майже скрізь можна знайти матеріали для місцевого будівництва. Колгоспне будівництво повинне мати свої будматеріали.

Говорячи про організацію допомоги колгоспному будівництву, доцільно відзначити, що вона практично з успіхом могла б бути виконана рядом лабораторій різних організацій. Український Геологічний Трест має прекрасне лабораторне устаткування і міг би з успіхом організувати в різних місцях України, при своїх філіалах, швидку допомогу в визначенні якості тих або інших матеріалів для колгоспного будівництва, даючи колгоспам висновки і поради в питанні організації тих або інших методів добування та використовування мінеральної сировини. До цієї справи слід залучити і широку мережу лабораторій різних науково-дослідних і відомчих інститутів (Дніпропетровський гірничий, будівельний та інші інститути, Харківський технологічний ін-т, інститут механічного збагачення корисних копалин, лабораторії НКМісцевпрому, управлінь залізниць, ряду київських інститутів і т. д.).

Слід поставити завдання перед Укргеолтрестом, спільно з рядом заінтересованих організацій і науково-дослідних інститутів, на протязі 2-3 років зібрати зразки з усіх зареєстрованих родовищ по Україні і зробити опробування їх. Завдання це надзвичайно невідкладне і повинне бути виконане.

Окремо слід зайнятися питанням вивчення корисних копалин як шляхової будівельної сировини.

В районах розповсюдження кристалічних порід питання про щебень та бут розв'язується просто, завдяки наявності величезних покладів природного каменю (граніти, гнейси, діорити, габро і інші кристалічні породи). Гостро стоїть питання, в зв'язку з малою вивченістю геолого-історичних умов цих районів, лише питання про баластні піски (південна частина Донбаса, Вінницька і Житомирська області та ін.). У північно-східних і в деяких південних районах Радянської України, так само для шляхового будівництва, стоїть гостро питання як з щебнем і бутом, так і з баластними матеріалами (в Чернігівській, Харківській і Полтавській областях, в південній частині Дніпропетровщини і в великій частині Донбаса).

Завдання геологів і економістів — вивчити наявні в цих областях

Digitized by Google

родовища пісковиків, деяких видів вапняків, почасти доломітів та інших твердих осадних порід і дати вичерпні вказівки про можливість використання їх у шляховому будівництві. Треба висвітлити питання і про наявність валунів.

Слід популяризувати питання про виготовлення й впровадження в практику клінкеру як матеріалу для шляхового будівництва. Наявність лесовидного суглинку в багатьох районах, що не мають кристалічних порід (на Чернігівщині, Харківщині, Полтавщині та ін.), дасть можливість широко організувати виробництво клінкерної цегли як матеріалу для будівництва шляхів поліпшеного типу.

Питання про будівництво асфальто-бетонних шляхів стоїть окремо і вимагає ретельної проробки.

Потреба в шляхах поліпшеного типу у нас дуже велика, проблема будівельних матеріалів повинна бути розв'язана в найближчий час. Цього вимагають інтереси культурного будівництва на селі.

Для деяких видів промисловості та житлового будівництва треба мати такий будматеріал, який, поряд з механічною міцністю, був би легким, мав незначну об'ємну вагу та високі термоізоляційні властивості.

Відомо, що такі властивості має цегла, виготовлювана з трепелу. Не вважаючи на надзвичайно широку можливість застосування трепелу та продукції з нього в різних галузях промисловості, вороги народу, що пробралися на цю ділянку народного господарства, вже розроблювані 16 родовищ трепелу на Україні звели тільки до 2-х.

Для ізоляції труб нової теплоелектроцентралі в Києві потрібна була легка ізоляційна трепельна цегла, і її возили з станції Інза Куйбишевського краю, сплачуючи тільки за саме транспортування по 35 крб. за 1000 шт. цегли. Якщо врахувати, що річна потреба теплоцентралі визначається цифрою близько 10 мільйонів штук цегли, то транспортні видатки становитимуть до 350.000 крб.

При будуванні печей для хлібопекарень та хлібозаводів, для спорудження складів, сховищ, що вимагають теплоізоляційних матеріалів, також потрібна трепельна цегла. В дуже незначній мірі ці потреби покриваються завозним трепелом із далеких пунктів СРСР, або він заміняється місцевими будматеріалами, часто з шкодою для якості та призначення будівель. Тим часом на Україні ми маємо зареєстрованих 149 родовищ трепелів, з них 48 родовищ вивчено і 16 уже експлуатувалися. Виявлено, що багато родовищ мають високоякісний трепел, який може вживатися в різних галузях промисловості.

Лише для потреб цукрової промисловості на Україну довозиться з Вірменської РСР за 3800 км понад 1500 тонн трепелу щороку і витрачається сотні тисяч карбованців на саме транспортування.

Треба покінчити з такими явищами і розвинути трепельну промисловість в Радянській Україні.

Digitized by Google

Завдання наших промислових і плануючих організацій, а насамперед науково-дослідних і геологічних, вивчити родовища трепелу, особливо Донбаса, Одеської області і Молдавської АРСР, і на їх базі організувати власну трепельну промисловість в УРСР. І це завдання треба розв'язати в перші роки третьої п'ятирічки.

Величезну потребу відчуває наше будівництво в покрівельних матеріалах. Доведено, що залізні покрівлі менш економічні й практичні, швидше руйнуються ніж покрівлі з природних мінеральних видів сировини. Поруч з розвитком виробництва покрівель з черепиці глиняної та силікатної, треба добитися організації розробок покрівельних сланців, що являють собою найкращий матеріал для вкривання будівель.

Радянська Україна має прекрасні покрівельні сланці на Дніпропетровщині в районі Кривого Рога і в Донбасі, в Ровенецькому та Краснолуцькому районах. Хоч Криворізькі і Краснолуцькі «аспідні» сланці відомі і використовувалися вже понад 150 років для будівництва палаців кол. Петербурга та для вивозу до Франції, проте вони детально не досліджені й не вивчені й досьогодні. Тим часом ромбічна форма пластин сланців, потужність їх покладів, їх перевага як вогнетривкого матеріалу — повинні були б привернути до себе увагу підприємств місцевої промисловості.

Почата розробка сланців кустарними підприємствами промкооперації повинна бути розгорнута у великі механізовані розробки підприємств місцевої промисловості.

Потреба в вогнетривах для швидко ростучої радянської промисловості велика. Поруч з задоволенням її шляхом використання вогнетривких глин і каолінів, слід якомога швидко вивчити питання про організацію виробництва вогнетривких виробів із попелу бурих вуглів Олександрійського та Катерининського буровугільних родовищ.

Науково-дослідний інститут вогнетривів та кислототривів у Харкові дослідив це питання і довів повну можливість використання вуглистих глин, а особливо попелу бурого вугілля як прекрасної сировини для одержання високоякісних вогнетривких виробів. Проте одержані науково-дослідні результати не впроваджено в промисловість. Треба Наркоматові Місцевої Промисловості практично і швидко розв'язати питання про організацію нових підприємств для виготовлення вогнетривів.

Родовища динасової сировини — кварцитів (кремнистого злитого пісковика) на Україні численні. Однак вивчених родовищ небагато, і через те наша промисловість іноді відчуває утруднення з динасом. Слід звернути увагу насамперед на два родовища динасової сировини. Перше і головне — це район розповсюдження Овруцьких кварцитів — пісковиків в Житомирській області. Цей район має незчисленні запаси цієї цінної корисної копалини.

Digitized by Google

Початі тут розробки тресту «Нерудсталь» треба якомога розширити і зробити їх одною з баз для постачання динасової сировини заводам України.

Друге родовище міститься в Нікопольському районі біля с. Шолохово в Дніпропетровській області, недалеко від ст. Ток; запаси корисної копалини, які визначаються цифрою понад мільйон тонн на невеликій розвіданій площадці. Тут же поруч з кварцитом знайдено і великі родовища кварцу, придатного для порцеляно-фаянсової промисловості. Додаткові дослідження пісковиків Донбаса (в Сталінському, Макіївському, Кадіївському та інших районах) можуть дати також нову базу для розвитку динасового виробництва і в самому Донбасі.

З 127 родовищ графіту в УРСР, що мають дуже цінний для промисловості грубий, середній й дрібнолусковий графіт, тільки 4 родовища експлуатуються. Тим часом багато підприємств промисловості УРСР довозять графітні вироби для потреб виробництва зза меж УРСР.

Слов'янський олівцевий завод працює на графіті Аліберійського родовища (під Іркутськом в Сибіру), маючи повну змогу використовувати графіт Заваллівського родовища Одеської області, який, за даними дослідного центрального інституту мінеральної сировини, цілком придатний для олівцевих заводів. Для цього потрібне встановлення на заводі в Заваллі лише відповідної апаратури для тонкого помолу. Віддалення від Слов'янська до Киштимського заводу (який переробляє Аліберійський графіт) — понад 2 600 км, а до Аліберійського родовища — понад 6 000 км по залізниці і близько 250 км по гужовому шляху, тим часом як від Слов'янська до Завалля — лише 800 км.

Виходячи з самого транспортного фактора, треба негайно розв'язати питання про організацію виробництва олівцевого графіту на Україні. І це питання треба розв'язати поруч з одночасною організацією детального вивчення всіх графітних родовищ Радянської України.

Радянська промисловість щороку споживає сотні й тисячі тонн абразивних матеріалів. Друга п'ятирічка, що принесла величезний розвиток нашої промисловості, викликала і посилений попит на різноманітні шліфувальні та точильні матеріали. Видами сировини (крім кварцу й скла, що широко вживаються в абразивній справі в легкій промисловості), які цілком придатні для одержання високоякісних абразивів, є родовища гранатів і лесу. Зареєстровано близько 100 родовищ гранатів на території української кристалічної плити. Деякі з родовищ (по річці Буг, в Одеській і Вінницькій областях, в Житомирській обл.) являють собою майже суцільні потужні виходи гранатових порід. Твердість гранату коливається в межах 6,5 — 8,0 за шкалою Мооса. Гранат в основному має застосування (якщо не торкатися питання про нього як про напівкоштовний камінь) як абразивний, тобто шліфувальний матеріал, при чому близько 90% його йде на виготовлення карборундів, тонерде, полотняних та паперових шліфу-

Digitized by Google

вальних шкурок і близько 10% у вигляді порошку для спеціальних операцій шліфування й полірування.

Продуктивність гранатної шкурки вища від кварцевої майже в 6 разів. Застосування її надзвичайно широке.

Родовища гранатів Радянської України цілком не вивчені, хоч багато спеціалістів відзначили їх велику потужність і високі якості, бо гранат представлений у деяких з них своєю кращою різновидністю — альмандином.

Завдання геологів і науково-дослідних організацій спільно з промисловістю вивчити гранати України і намітити пункти, найбільш придатні для організації добування їх та переробки в Радянській Україні для потреб промисловості.

Окремо треба звернути увагу нашої промисловості і на звичайний четвертинний лес як абразивний матеріал. Працями Дніпропетровського вугле-хемічного ін-ту встановлено можливість (і вже кілька років практикується) виготовлення з лесу шліфувальних карборундів та полірувальних тонерде (а перед тим інститут платив по 220 крб. золотом за кілограм карборундів, що довозилися зза кордону).

Величезні поклади лесу в районі Запоріжжя — Дніпропетровська, обраховувані сотнями мільйонів тонн, наявність поблизу водної артерії (для відмулювання лесу і одержання чистого дрібного кварцу), дешевої електроенергії (Дніпрогес ім. Леніна) — створюють сприятливі умови й передумови для збудування потужного карборундового заводу. Промисловість Радянської України може і повинна мати свої абразиви.

На території Радянської України є понад 50 зареєстрованих родовищ лікувальних мінеральних вод та грязей. Лише невелика їх частина (близько 10) використана для потреб охорони народного здоров'я як місцеві й республіканські курорти та для одержання мінеральної питьової води. Треба виявлені природні багатства зробити всенародним добром і розширити їх використання для справи охорони здоров'я, тим більше, що багато мінеральних джерел і грязей, за даними досліджень Інституту Курортології, можуть стати базою для організації на них лікувальних установ місцевого і республіканського значення.

Багатства квітучої соціалістичної Радянської України невичерпні й різноманітні і кількість проблем до розв'язання в частині використання деяких із них можна значно збільшити. Слід вказати тільки на деякі з них: на проблему комплексного використання буровугільних родовищ та горючих сланців (і як палива, і як хемічної сировини), проблему використання торфів (а запаси їх лише по розвіданих торфовищах України в перерахованні на повітряносухий торф досягають півтора мільярда тонн), розв'язання питань використання гірських порід для кам'яного литва (діабези, базальти та інші породи в Лубенському, Роменському, Волновахському та інших районах України).

Digitized by Google

розвиток розробок декоративних і обличкувальних матеріалів (лабрадорити, габро, мармуровидні вапняки і ін.), розвиток залізорудної промисловості на базі нових, не розроблюваних родовищ залізних руд, розвиток фарбової промисловості на базі фарбових глин і болотних руд, вивчення та організація добування напівкоштовного каміння на Україні, глибоке вивчення і вишукання рідких елементів (ознаки яких виявлено в багатьох місцях), вишукання бокситових руд.

Величезні завдання, що стоять перед геологами в справі вивчення надр Радянської України та перед економістами в справі використання цих багатств в народному господарстві країни, можуть бути розв'язані лише при умові чіткої організації, оперативності і планування робіт.

Надра Радянської України повинні вивчати і вивчають всі громадяни нашої країни. Колгоспник Яків Горбачевський знайшов на своєму городі «незнайомий» мінерал. Розвідками встановлено, що це високоякісний графіт, розповсюджений на площі близько 30.000 кв. мтр. Це — родовище промислового значення, і на ньому запроектовано збудувати новий графітовий завод. Колгоспника Горбачевського премійовано. Робітники і службовці Маріупольського заводу ім. Ільїча під час полювання знайшли шматки «якоїсь руди». Дослідження показало, що це срібло-свинцева руда. Родовище зараз досліджується.

Робітники кам'яних кар'єрів по р. Синюсі в Одеській області помітили в граніті блискучі часточки і гнізда «невідомого металу». Зразки для дослідження прислали до Академії Наук. Аналізи показали, що зразки належать молібденітові, дуже цінному і рідкому металові, який має велике значення в виробництві високоякісних сталей та в інших галузях промисловості. Навіть у вугільному Донбасі, районі краще від усіх інших вивченому, і то спостережливі колгоспники часто повідомляють про нові знаходки. Нещодавно в Лисичанському районі колгоспники в. яру виявили вихід шару кам'яного вугілля в один метр завтовшки, що має промислове значення. Сотні листів, одержувані Радою вивчення продуктивних сил Академії Наук УРСР, свідчать про те, як змінилося ставлення робітників і колгоспників до надрових багатств нашої країни.

Епоха збудування соціалістичного суспільства позначається зміною психології мас, зміною їх свідомості. Почуття соціалістичної власності стало близьким кожному.

Не можна без хвилювання читати піонерських листів, листів школярів. Почуття нове, почуття соціалістичної власності, панує в них. «Земля наша!..» І свою землю вони вивчають з дитинства, бажають її знати якомога краще, щоб поставити її на службу новому суспільству. Піонери з с. Млачівки Кагановичського р-ну Київської області організували вилазку в поле в околиці села; вони знайшли незнайомі їм мінерали і вирішили написати колективний лист до Радіокомітету в Київ з проханням: «Повідоміть нам таку геологічну студію, куди ми

Digitized by Google

можемо посилати на дослідження знайдені нами копалини. Ми просимо вас чесним піонерським салютом!» І підписують лист, прохаючи вибачити за малограмотність («ми навчимося без помилок писати»), два піонери — Сирота Андрій і Мартиненко Коля.

Про помічені вночі вогники в полі повідомляють діти колгоспників, що були на ночівлі на пасовищі, і питають, чи не нафтовий це газ і чи нема нафти в їхньому районі, бо крім вогників «жирні плями ми спостерігали на болоті і на луці».

Почуття піклування про свою соціалістичну власність розвинене вже настільки, що, не соромлячись признатися в своєму «нічогонезнанні», піонер Олександр Найда, з села Веприка Гадяцького району Полтавської області, пише до Академії Наук: «Хоч я і нічого не тямлю, але ви допоможіть мені, не грішми,— ні, а порадою, доброю книжкою, щоб я скоріше міг узнати про те, як розпізнавати корисні породи».

Шлють листи вони і безпосередньо до Академії Наук і куди тільки підкаже їм дитяча допитливість. Ця нова сила зуміє зробити нашу країну найбагатшою в світі, а себе найщасливішими господарями землі.

Цілком вчасно розв'язати тепер таки питання про залучення до справи вивчення надрових багатств широкої мережі установ, створених нашою громадськістю — хат-лабораторій та краєзнавчих музеїв.

Хати-лабораторії чомусь обмежили свою роботу тільки колом питань, зв'язаних з сільським господарством. Без шкоди для їх основного напрямку щодо вивчення питань піднесення врожайності при кожній хаті-лабораторії можна й треба організувати гурток дослідників надрових багатств.

Краєзнавчі музеї, що існують при Наркомосі в кількості понад 40, фактично бездіяльні, ледве животіють, а тим часом їх робота може і повинна бути в значній частині скерована на справу вивчення наших надр. Вони можуть стати керівниками робіт хат-лабораторій в справі вивчення надр, можуть мати первісний облік родовищ, виявлених порядком ініціативи місцевого населення.

Для нас не секрет, що понад 90% усіх родовищ стали відомі суспільству в наслідок спостережень і відкриттів місцевого населення. Лопата й кирка колгоспника та робітника раніше приходять до родовища, ніж молоток і бур геолога-дослідника.

Геологічні знання треба всіляко популяризувати серед нашої громадськості. Слід інститутам Академії Наук УРСР та іншим організаціям, що вивчають надрові багатства (в тому числі Укргеолтрестові, Київському і Харківському інститутам геології при Університетах, Дніпропетровському гірничому інститутові та ін.), організувати випуск широкої популярної літератури, якою могли б керуватися хати-лабораторії, краєзнавчі музеї і окремі ентузіасти справи вивчення наших надрових багатств.

Digitized by Google

Піонерські й комсомольські організації можуть і повинні виступити основними застрільниками організації вивчення надрових багатств нашої батьківщини.

Не можна не звернути уваги на необхідність систематичного і всебічного обліку надрових багатств УРСР. Кожному ясно, що всяка матеріальна цінність, яка є в підприємстві, заноситься в загальний баланс його майна. Не так стоїть справа з обліком мінеральних багатств.

Не вважаючи на те, що в останні роки намітилося значне зрушення в питанні обліку надрових багатств (налагоджено облік видобутку головних корисних копалин — вугілля, заліза, мангану, поліметалів, нафти та деяких інших), все ж загальний стан обліку ще далеко не задовольняє вимог планового господарства.

Далеко ще не проведено обліку надрових багатств корисних копалин, навіть розроблених і розвіданих родовищ.

Система УНГО УРСР не обліковувала й не ставила своїм завданням обліковувати по всіх ланках народного господарства кількість видобутої сировини: в більшості випадків (і то далеко не повно) відбивався облік випуску первісної продукції, без позначення, скільки ж було видобуто й спожито сировини. Управління гірничого нагляду при Народному Комісаріаті Місцевої Промисловості, що мало на протязі останніх 10 років облік видобутку мінеральної сировини, охоплювало лише в кращому разі щороку в середньому по Україні до 30—35% підприємств, які розробляють корисні копалини. З 1937 р. цей облік вони припинили.

Сектор мінеральних ресурсів Українського Геологічного Тресту, в якому здавалось би повинні були бути зосереджені найповніші дані про видобуток, запаси та втрати мінеральної сировини, обмежувався тільки даними Гірничого нагляду і деяких окремих трестів. В баланс запасів Укргеолтресту потрапляло в кращому разі не більше 1 000 родовищ, з яких лише 500—600 мали дані про видобуток, дарма що кількість розробок на Україні майже протягом усіх років, починаючи з першої п'ятирічки, перевищувала 3 000.

Справа обліку повинна бути в корені переглянута і перебудована. До кінця треба викорчувати злочинне ставлення до обліку народних надрових багатств.

На нашу думку, Управління народно-господарського обліку УРСР повинне поставити своїм завданням мати щороку точні дані про кількість видобутої з надр сировини, з обліком її неминучих втрат та з позначенням кількості одержаної з неї первісної продукції. Український Геологічний Трест повинен мати повний облік запасів сировини і її фактичного споживання, насамперед по всіх розроблюваних уже родовищах. Він же повинен дати і баланс запасів мінеральної сировини по УРСР.

Digitized by Google

Управління Гірничого нагляду повинне стати дійовою організацією, без дозволу якої не повинні відбуватися будьякі розробки надр.

Окремо треба організувати точний облік родовищ, виявлених різними організаціями та окремими особами на території України. Треба взяти на облік вказівки не тільки розвідкових партій радянського періоду, а й використати багаті вказівки минулих робіт на протязі початку XX і навіть XIX віку.

Окремо треба опрацювати рукописні та архівні дані різних установ, що займалися в різні часи вивченням надр або експлуатацією їх. Робота ця була почата Академією Наук і вже дала відчутні результати.

За архівними матеріалами встановлено, що наприкінці XVIII віку по р. Північ. Донцю біля с. Серебрянки розробляли свинцеві родовища; в Житомирській області по р. Ірші були свинцеві рудники; деякі з них ліквідувалися, бо поміщик не мав «довольно способов добывать оные руды»; біля гори Золотухи по р. Уборті ніби знаходили сліди золота; в Корсунському районі за часів Петра I ніби витоплювали срібло з руди і ін. Частина цих відомостей підтвердилася лише рік — два тому: виявлено ознаки свинцю по р. Донцю, ознаки срібла (в кількості 6,8 грама на тонну породи) і навіть сліди платини в Житомирській області.

Сотні років лежали похованими в архівах відомості про багатства нашої землі. І ці відомості треба видобути з архівів та перевірити їх. Основний реєстраційний облік корисних копалин, створений в 1936 р. при Раді вивчення продуктивних сил АН УРСР, виріс на протязі лише 1937 р. майже на 10.000 вказових точок родовищ і доходить уже до 18.000, замість 7—8 тисяч, що були на реєстрації в Укргеолтресту в 1937 р., і стали за основу для створення основного довідково-вказового обліку Академії Наук УРСР.

Наявність такого обліку звільнила вже ряд організацій від зайвих розшукових робіт. Вказові матеріали обліку Академії Наук УРСР підготовлено до друку у вигляді довідника-покажчика, в якому і систематизовано їх за видами корисних копалин в розрізі областей і районів УРСР.

Постанови Ради Народних Комісарів СРСР від 27 березня та 17 листопада 1937 р. і наказ народного комісара важкої промисловості т. Кагановича Л. М. вказують шляхи до успішного виконання завдань щодо вивчення надр нашої країни.

Згідно з цими постановами виконання всіх геолого-дослідних (здіймання), вишукових та розшукових робіт зосереджено в Головному Геологічному Управлінні Наркомважпрому СРСР. Цьому управлінню доручено складати єдиний план усіх геологічних вишукових та дослідних робіт, мати зведений облік і узагальнення результатів розшукових робіт, складати геологічні карти, організувати комплексні

Digitized by Google

геологічні роботи, керувати, інструктувати і контролювати роботу всіх геологічних організацій, підпорядкованих йому.

Наявність єдиного плану геологічних робіт допоможе в якнайкоротший термін вивчити наші надрові багатства. При Головному Геологічному Управлінні створюється Всесоюзний геологічний фонд, у якому будуть зібрані всі матеріали, що мають практичне значення для організації розробки природних багатств.

Розв'язання і розробку всіх науково-теоретичних питань геології покладено на геологічні інститути Академії Наук, які повинні будуть провадити свою роботу в галузі вивчення фізичних властивостей землі, процесів її історичного розвитку, вивчення явищ, що відбуваються в земній корі, вияснення умов залягання корисних копалин у надрах земної кори та їх утворення (генези).

Крім того, на Академію Наук покладено обов'язок допомагати в практичній роботі Геологічному Управлінню як щодо геологічних здіймальних робіт, так і щодо складання геологічних карт тощо.

Для виконання цих завдань рішенням Раднаркому науково-дослідні інститути Академії Наук (Геохемічний ім. Ломоносова, Петрографічний і Геологічний) об'єднано в єдиний Геологічний науково-дослідний інститут.

Цим же рішенням на базі 4-х інститутів Геологічного Управління НКВП створено також єдиний науково-дослідний інститут, на який покладено завдання узагальнювати наслідки розшукових робіт та вишукувати найефективніші методи провадження розвідкових і дослідних робіт, при чому на колишній Інститут Мінеральної Сировини, включений в єдиний інститут, як його філіал, покладено завдання спеціально зайнятися питаннями технології мінеральної сировини.

Створення єдиної Геологічної служби зовсім не означає, що всі геологічні роботи в країні провадитиме тільки Головне Геологічне Управління. Досі геологічними розвідками в нас займалися сотні різних організацій, починаючи від наркоматів і кінчаючи райвиконкомами, промисловими артілями та іншими організаціями, що часто нічого спільного не мають з геологією; витрачалися безсистемно і іноді марно кошти, бо остаточних висновків про мінеральну сировину та родовище такі «розвідники» дати не могли.

Тепер усі геологічні роботи підпорядковано єдиному загальнодержавному планові, і їх будуть виконувати лише ті організації, які можуть забезпечити проведення технічно правильної і грамотної розвідки. Об'єднання науково-дослідних робіт дасть можливість частину кваліфікованих наукових кадрів направити на безпосередню практичну геологічну роботу.

Проблеми, які стоять для розв'язання в третій п'ятирічці щодо вивчення надрових багатств та їх використання, надзвичайно великі. Науково-дослідні організації й промислові установи Радянської

Digitized by Google

України мають усі потрібні передумови для того, щоб разом з масами радянської громадськості, виконуючи директиви уряду про перебудову геологічної роботи, з честю виконати поставлені перед нами завдання.

Digitized by Google

Підсумки сотої сесії Ради Ліги націй

К. Горський

„Ювілейна" сота сесія Ради Ліги націй (26 січня—2 лютого 1938 року) відбувалася в обстанові шаленого розгулу фашистської агресії і розгорнутого походу паліїв війни проти Ліги. Пожежа війни вже палає на двох континентах; агресори відкрито об'єдналися в блок під канібальським прапором „тотальної" війни і гарячково готуються перекраяти багнетами карту світу. Ще ніколи за весь час існування Ліги націй небезпека нової світової війни так не загрожувала людству, як саме тепер. Ця обстанова надавала сесії Ради Ліги націй особливо великого значення. Сесія, немов лакмусовий папірець, виявила позиції окремих держав у боротьбі між силами миру і силами агресії та війни.

При всіх своїх недоліках, Ліга націй все ж є певною перешкодою порушення миру. Статут Ліги націй покладає на її членів зобов'язання поважати територіальну цілість і суверенітет усіх членів Ліги. Статті 12—17 статуту Ліги передбачають третейський розгляд міжнародних конфліктів, допомогу жертвам агресії і колективні дії держав проти агресорів. Переважна більшість держав, що входять до Ліги (Ліга націй об'єднує тепер 57 держав), зацікавлена у збереженні миру. Сил цих мирних держав більше ніж досить, щоб приборкати першу-ліпшу агресію. І якщо Ліга виявляла досі таку слабість в боротьбі проти агресії, то причина цієї слабості полягає не у відсутності в неї потрібних сил і можливостей, а виключно з вини Англії і Франції, що як в самій Лізі, так і поза нею, проводили політику поступок і капітуляцій перед агресорами. Головним чином на ці держави падає весь тягар відповідальності за бездіяльність Ліги щодо японського розбою в Китаї і фашистської інтервенції в Іспанії.

Як казав тов. Літвінов, Радянський Союз довгий час придивлявся до Ліги раніше, ніж вступити до неї. СРСР ясно бачив усі слабі місця і численні недоліки Ліги. Проте, враховуючи її потенціальні можливості, зважаючи на нову обстанову, створену виходом з Ліги в 1933 році головних фашистських агресорів — Німеччини і Японії, враховуючи, що Ліга все ж є певною перешкодою на шляху розв'язування війни,— Радянський Союз в 1934 році у відповідь на звернення 30 держав про вступ до Ліги погодився на це.

Вступ могутнього Радянського Союзу незмірно посилив можли-

Digitized by Google

вості Ліги націй в справі реального захисту миру. З першого ж дня свого перебування в Лізі СРСР боровся за всебічне її зміцнення, за перетворення її в ефективне знаряддя колективної безпеки. Для цього він вніс пропозицію про точне визнання агресії, про скликання Ради Ліги націй в триденний строк в разі війни і т. д. В усіх випадках, коли обговорювались факти агресії, СРСР незмінно з усією енергією виступав за тверде і рішуче застосування статуту Ліги націй для приборкання агресії і заявляв про цілковиту свою готовість виконати всі свої обов'язки, як члена Ліги націй. В своєму виступі на пленумі Ліги націй 28 вересня 1936 року тов. Літвінов висловив думку, підхоплену всіма друзями миру на всій земній кулі,— думку про колосальну перевагу сил миру над силами війни. Тов. Літвінов сказав:

„Загальна міць миролюбних країн як в економічному, так і в воєнному відношенні, загальні їх ресурси в людському матеріалі і в військовій промисловості значно перевищують сили першої-ліпшої можливої комбінації країн, які міг би згуртувати навколо себе агресор.

Я глибоко переконаний, що варто цим силам в будьякій мірі об'єднатися, показати одну тільки можливість спільних дій, щоб не тільки запобігти загрози війни, але й примусити агресора рано чи пізно просити про включення його самого в загальну систему колективної безпеки".

Але саме потенціальні можливості Ліги націй, саме можливість спільних дій, об'єднаних в Лізі мирних держав, викликають такий страх і таку скажену лють фашистських агресорів. Своїм виходом з Ліги націй вони сподівались привести її до розвалу. Але їхні надії не виправдались, вихід агресорів тільки посилив можливості Ліги націй щодо приборкання агресії. Боротьба агресорів проти Ліги націй стала складовою частиною їх політики розв'язування війни. Цю боротьбу вони проводять як безпосередньо, так і за допомогою своїх підручних всередині Ліги націй.

Найбільшу ретельність в підривній роботі Ліги націй виявляє польський комівояжер блоку фашистських паліїв війни — Бек. Ще в 1936 році він подав до Ліги націй меморандум про таку „реформу" її статуту, яка позбавила б Лігу всякого значення, як інструменту миру. Виступаючи в ролі захисника пригніченої невинності Гітлера і Муссоліні, Бек зображує Лігу націй мало не у вигляді „агресора", що загрожує Німеччині і Італії. Своїм вимогам про вихолощення статуту Ліги націй Польща надає останнього часу ультимативного характеру, загрожуючи виходом з Ліги націй.

Аналогічний характер має і висунута деякими державами вимога „універсальності" Ліги націй, тобто пристосування її до смаку і потреб фашистських агресорів.

Digitized by Google

Залякуючи малі країни, фашистські агресори добиваються їх виходу з Ліги націй або, принаймні, проголошення ними політики „нейтралітету". Одночасно з цим, агресори ведуть похід проти Ліги націй і з економічного флангу. Для цього їх підручні висувають проекти створення нової економічної організації, яка підмінила б собою Лігу націй в справі розв'язання економічних проблем. Таку ж мету переслідує і проект бельгійського екс-прем'єра Ван-Зееланда,— проєкт фінансування фашистських агресорів і забезпечення їх військовою сировиною для форсування підготовки війни.

Захисники фашистських агресорів серед керівних кіл Англії і Франції охоче йшли їм назустріч і в питаннях, зв'язаних з Лігою націй. Керівний орган англійських консерваторів „Таймс" не так давно виступив з статтями, в яких вимагав пристосування Ліги до „реальностей сьогоднішнього дня", тобто до інтересів фашистських агресорів. В тому ж дусі виступив і впливовий орган французьких капіталістів „Тан".

Окрилені цією підтримкою, фашистські агресори заздалегідь тріумфували з майбутньої перемоги над Лігою. Вони мобілізували всю зграю своїх підручних і васалів для генеральної атаки на Лігу під час „ювілейної" сесії Ради Ліги. Вони несамовито галасували на всіх перехрестях про „близький кінець" Ліги націй.

Проте, „ювілейна" сесія Ради Ліги далеко не виправдала сподіванок паліїв війни.

Польський делегат Бек виступив на сесії в своєму звичайному репертуарі. Він проголосив „тезу" про необов'язковість рішень Ліги націй для „суверенних держав". Бельгійський і румунський делегати виступили за „універсальність" Ліги в згаданому вище специфічному розумінні.

Але ці атаки на Лігу націй не мали успіху через те, що делегати трьох наймогутніших країн — Англії, Франції і СРСР — висловилися за збереження Ліги націй як фактора миру і перешкоди агресії.

Правда, виступи представників Англії і Франції далеко не відзначалися твердістю і рішучістю. Потвердивши вірність Англії принципам Ліги націй, англійський міністр закордонних справ Іден тут же зробив застереження, що Ліга націй ніби неспроможна виконати всі ті функції, для яких її створено. Інакше кажучи, Іден висловився за обмеження функцій Ліги націй.

Хоч Дельбос і не робив таких застережень, проте хитання і маневри французької делегації під час обговорення питання про допомогу Китаю досить ясно показали, як умовно розуміє Франція вірність ідеалам Ліги націй. Під натиском найширших народних мас, уряди Англії і Франції змушені були висловитися за збереження Ліги націй.

Виступ тов. Літвінова на сесії з новою силою підкреслив величезне міжнародне значення Радянського Союзу, як могут-

Digitized by Google

нього оплоту миру, як рішучого і послідовного борця за колективну безпеку.

Тов. Літвінов указав, що Радянський Союз менш ніж будьяка інша держава може мати потребу в допомозі з боку Ліги націй.

„Радянський Союз вважає,— сказав тов. Літвінов,— що він не менше, а більше за інших держав може покладатись на власні сили, на власну обороноздатність, на міць власної індустрії, на власні інші ресурси і, нарешті, на величезний ентузіазм, патріотизм і єдність його народів".

Радянський Союз вступив до Ліги націй, бо вона може служити певною перешкодою війні. Він зробив це в ім'я боротьби за загальний мир, він зробив це тому, що прагне забезпечити мир не тільки своїм власним народам, але й трудящим всіх країн. І поки Ліга націй зберігатиме характер інструменту миру, Радянський Союз буде підтримувати її і співробітничати з усіма її лояльними членами.

Деякі члени Ліги націй бояться слова „ідеологічний блок", як купчиха в п'єсі Островського боялася слова „жупел". Вони, очевидно, вважають, що монопольне право на створення блоків є привілеєм фашистських агресорів. Тим часом, як це показав з усією нищівною силою своєї аргументації тов. Літвінов, Ліга націй самою своєю суттю повинна бути саме блоком — блоком мирних держав, що об'єдналися для колективної оборони миру.

З такою ж рішучістю виступив тов. Літвінов в „Комітеті 28-ми" (в питанні про реформу статуту Ліги націй) проти всяких спроб послаблення Ліги, проти перетворення її в „універсальний комітет по невтручанню". Головним об'єктом атаки фашистських підголосків в „Комітеті 28-ми" була стаття 16-а статуту Ліги, що передбачає спільні дії держав проти агресорів. Наведемо короткий зміст цієї статті, названої тов. Літвіновим „найжиттьовішим нервом Ліги націй".

Ст. 16: — Коли хто з членів Ліги вдається до війни, то вважається..., що він вчинив акт війни проти всіх інших членів Ліги. Ці останні зобов'язані негайно розірвати з ним всі стосунки, комерційні чи фінансові... В цьому випадкові Рада повинна рекомендувати різним зацікавленим урядам склад збройних сил, військових, морських, чи повітряних, що ними члени Ліги відповідно брали б участь в збройних силах, призначених для того, щоб забезпечити повагу до зобов'язань Ліги. Члени Ліги, крім того, згодні надавати один одному взаємну підтримку в застосуванні заходів, що їх проводять за цією статтею... Вони вживають потрібних заходів для полегшення проходу через їх територію сил кожного члена Ліги, що бере участь в загальній діяльності для забезпечення поваги до зобов'язань Ліги.

Як бачимо, застосування цієї статті і означає здійснення колективної безпеки. Ось чому агресори в першу чергу намагаються

Digitized by Google

знищити цю статтю, щоб позбавити Лігу націй здатності до дії. На засіданні „Комітету 28-ми" представник Швейцарії вимагав звільнити Швейцарію від зобов'язань застосовувати ст. 16-у, посилаючись на „нейтралітет" Швейцарії. За відомостями іноземної преси, швейцарський міністр закордонних справ Мотта в своєму намаганні догодити Берліну і Риму збирався вимагати перенесення місця перебування Ліги з Швейцарії до іншої країни.

Шведський делегат Унден заявив, що його уряд вважатиме себе вільним від безумовного зобов'язання застосовувати економічні та фінансові санкції проти агресора (не кажучи вже про воєнні санкції). Представник Чілі також заявив, що його уряд залишає за собою волю дій щодо статті 16-ої.

Тов. Літвінов дав нищівну відсіч всім цим вилазкам проти статті 16-ої. Він зазначив, що ця стаття є найцінніший актив Ліги. Ця стаття „має на меті не тільки спинити розпочату агресію, але має і інше, більш важливе завдання — служити пересторогою для агресора, стримувати його від агресії". Ліга націй має цілковиту можливість приборкати агресорів: для цього їй потрібно тільки застосувати свій власний статут і зокрема статтю 16-у. Бо жодний агресор і жодний блок агресорів не може протистояти об'єднаним силам членів Ліги націй навіть в теперішньому її складі. Статтю 16-у треба не тільки зберегти, але й посилити.

Виступи тов. Літвінова справили велике враження не тільки в женевських колах, а й в усьому світі. Вони прозвучали новим могутнім закликом Радянського Союзу до колективної оборони миру, новим нагадуванням про те, що на боці мирних держав величезна перевага сил.

В результаті обговорення „Комітет 28-ми" ухвалив проект доповіді, що аж ніяк не може задовольнити агресорів. Атаки їх підручних на статтю 16-у зазнали краху. Нагадаємо, що навіть часткове застосування економічних санкцій проти Італії під час її війни проти Абіссінії поставило італійського агресора в дуже скрутне становище. Не може бути сумніву, що застосування хоч би самих тільки економічних санкцій проти Японії примусило б її припинити її розбій в Китаї. Збереження статті 16-ої в активі Ліги є новою пересторогою на адресу агресорів.

Не меншою невдачею для агресорів є також рішення Ради Ліги в китайському питанні. Обговорення цього питання так само відбило хитання і зигзаги англійської і французької політики щодо Ліги націй і колективної оборони миру. На нараді 4-х делегацій (Англія, Франція, СРСР і Китай) спочатку обговорювались різні форми допомоги Китаю і намічалося звернення до Сполучених Штатів Америки, щоб з'ясувати можливість участі США в тих чи тих заходах на Далекому Сході. Але готовість англійської і французької делегацій до більш-менш рішучих дій зменшувалась з кожним новим засідан-

Google

ням. Інспірована англійська і французька преса почала ширити чутки про наступні грізні ускладнення в Европі і в басейні Середземного моря, щоб виправдати бездіяльність держав на Далекому Сході. В результаті Раді Ліги націй була запропонована резолюція, що далеко не задовольняє справедливих вимог Китая. В ній нічого не сказано про колективну допомогу Китаю і про санкції проти Японії. Але і ця половинчаста резолюція є деяким кроком вперед, порівнюючи з попередньою резолюцією, ухваленою в китайському питанні пленумом Ліги 6-го жовтня минулого року.

Резолюція Ради Ліги рекомендує членам Ліги надавати індивідуальну допомогу Китаю. Крім того, резолюція „довіряє спеціально заінтересованим в Далекому Сході членам Ліги" застосувати і інші форми допомоги Китаю в контакті з іншими заінтересованими в далеко-східних справах державами. Цілком очевидно, що резолюція має на увазі контакт з США.

Ця резолюція і була ухвалена Радою Ліги націй, не зважаючи на всі інтриги і шантаж фашистських агресорів і їх лакеїв. Відомо, що польський делегат Бек демонстративно виїхав з Женеви до закінчення сесії на знак протесту проти обговорення китайського питання на нараді 4-х делегацій. Цей від'їзд тільки ще раз продемонстрував лакейську послужливість Бека перед його берлінськими і римськими хазяями. І все ж польська делегація не наважилася голосувати проти резолюції в китайському питанні і лише утрималася (разом з представником Перу) від голосування.

Резолюція Ради ліги націй в китайському питанні зірвала надії японських загарбників і чимало стурбувала їх.

Отже, підсумки сотої сесії Ради Ліги націй не виправдали сподіванок фашистських агресорів. Ліга націй виявилася більш життєздатною, ніж сподівалися її вороги. Проте, перебільшувати значення цих фактів не слід. Боротьба з агресією вимагає не самих лише резолюцій, а спільних дій.

Події, що відбулися вже після сесії Ради Ліги націй, з новою силою показали, якими гарячковими темпами здійснюють фашистські агресори свою програму загарбань і війни. Особливо загрозливою подією є загарбання Австрії фашистською Німеччиною. Перекинувши до Австрії двохсотп'ятидесятитисячну армію, Гітлер одним ударом стер Австрію з політичної карти Европи, перетворив її на провінцію „III Імперії". Загарбання Австрії незмірно збільшило воєнну небезпеку в усьому світі.

Цей новий акт фашистського розбою стоїть у прямому зв'язку з тим поворотом в англійській політиці, який стався останнім часом. Щоб догодити фашистським агресорам, англійський прем'єр Невіль Чемберлен усунув з кабінету міністра закордонних справ Ідена, як „надто прихильного" до Ліги націй, і призначив на його місце

Digitized by Google

лорда Галіфакса, відомого своїми симпатіями до фашистської Німеччини. Після відставки Ідена Чемберлен виголосив у парламенті прямо таки похоронну промову на адресу Ліги націй. Він заявив, що не вірить у здатність Ліги націй виконувати свої функції, і що малим державам не треба покладати надій на Лігу... Нема сумніву, що новий курс англійської політики прискорив гітлерівський напад на Австрію.

Загарбання Австрії — яка це грізна пересторога для всіх народів, що бажають миру й незалежності! Який це грізний урок для буржуазних „демократій", які своєю політикою безкінечних капітуляцій перед паліями війни сприяли нечуваному розгулові фашистської агресії.

На сотій сесії Ради Ліги націй тов. Літвінов заявив: „Зовнішня політика Радянського Союзу являє собою чітку, пряму лінію, спрямовану до загального миру". Цю чітку пряму лінію боротьби за загальний мир Радянський Союз продовжуватиме далі з непослабною силою, спираючись на свою колосальну міць, на свою могутню героїчну Червону Армію, на непорушну морально-політичну єдність радянського народу, на палкі симпатії й любов до нього всього трудящого людства. Разом з тим, враховуючи величезне зростання воєнної небезпеки, радянський народ з подесятиренною енергією зміцнюватиме далі свою оборонну міць.

„Якщо палії війни насміляться напасти на Радянський Союз, Червона Армія і Флот обрушать на ворога всю силу своєї техніки, всю міць своєї організації, всю згуртованість своїх залізних батальйонів, весь свій героїзм, щоб знищити ворога на його території"[1].

---

[1] З тез для пропагандистів до XX-річчя Робітничо-Селянської Червоної Армії і Військово-Морського флоту.

Digitized by Google

З документів міжнародної боротьби за єдність

ПРОГРАМА БОРОТЬБИ ПРОТИ ЯПОНСЬКОГО ІМПЕРІАЛІЗМУ, ЗА ВРЯТУВАННЯ КИТАЯ[1]

I. БОРОТЬБА ЗА ПОВАЛЕННЯ ЯПОНСЬКОГО ІМПЕРІАЛІЗМУ

Розрив зносин з Японією, вигнання з Китая японських чиновників, арешт японських шпигунів, конфіскація майна японських імперіалістів у Китаї, анулювання японських боргів, скасування договорів, укладених з Японією, повернення японських концесій Китаю.

Боротьба до кінця за оборону Північного Китая і приморських китайських областей.

Боротьба до кінця за повернення Бейпінсько-тянцзінського району і північно-східних провінцій, зайнятих ворогом.

За повне вигнання японського імперіалізму з Китая, проти всяких вагань і компромісів з ворогом.

II. ЗАГАЛЬНА ВОЄННА МОБІЛІЗАЦІЯ КРАЇНИ

Мобілізація всіх сухопутних, повітряних і морських збройних сил для загального опору Японії.

Проти чисто оборонної і пасивної воєнної тактики, за самостійну і активну воєнну тактику.

Створення постійної ради національної оборони для обговорення і ухвалення плану національної оборони і воєнних заходів.

Озброєння народу, розгортання антияпонської партизанської війни, сполучення її з діями основної регулярної армії.

Реорганізація політичної роботи в армії з метою зміцнення єдності і згуртованості між командирами і бійцями, між армією і народом. Піднесення активності армії на вищий щабель.

Допомога північно-східній народно-революційній армії і північно-східним добровольчим загонам. Дезорганізація тилу ворога.

Створення однакових матеріальних умов для всіх військових частин, що ведуть боротьбу проти Японії.

Створення воєнно-мобілізаційних округ в різних частинах країни.

Мобілізація всієї нації на війну, щоб перейти від системи найманої армії до загальної військової повинності.

---

[1] Програма дій китайської компартії, опублікована в ЦО компартії Китая „Гай-Фан".

Digitized by Google

III. ЗАГАЛЬНА МОБІЛІЗАЦІЯ НАРОДУ

Надати всьому народові (за винятком зрадників батьківщини) свободу слова, друку, зборів, організацій з метою кращої організації збройного опору ворогові.

Скасування старих законів і декретів, що паралізують рух народних мас за врятування батьківщини, видання нових революційних законів і декретів.

Звільнення всіх політичних в'язнів — революціонерів і патріотів батьківщини. Свобода політичних партій.

Мобілізація і озброєння всього китайського народу на війну з японським імперіалізмом.

У кого є сила, віддай свою силу;
у кого є гроші, віддай свої гроші;
у кого є зброя, віддай свою зброю;
у кого є знання, віддай свої знання — для врятування батьківщини.

Залучення монголів, мусульман і всіх інших національних меншостей у спільну боротьбу проти Японії на основі принципу самовизначення націй і національної автономії.

IV. РЕФОРМА ПОЛІТИЧНОГО ЛАДУ КРАЇНИ

Скликання національних зборів — органу справжніх представників народу. Ухвалення справжньої демократичної конституції. Намічення заходів боротьби проти Японії, за врятування батьківщини і обрання членів уряду національної оборони. Залучення революційних елементів з різних партій, угруповань і масових організацій у роботу уряду національної оборони і вигнання з нього прояпонських елементів.

Уряд національної оборони повинен бути побудований на основі демократичного централізму.

Уряд національної оборони повинен проводити революційну політику боротьби проти японського імперіалізму, за врятування країни, здійснення місцевого самоврядування. Чистка державного апарату від хабарників і бюрократів і створення дешевого урядового апарату.

V. АНТИЯПОНСЬКА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

Не завдаючи шкоди територіальній цілості і суверенності країни, укласти союз проти агресорів з усіма країнами, настроєними проти японської агресії. Укласти воєнні угоди про взаємодопомогу з цими країнами для боротьби проти Японії.

За фронт миру, проти фронту агресорів: Німеччини, Італії і Японії.

Союз з пригнобленими народами Формози, Кореї і робітничо-селянськими масами самої Японії для боротьби проти японського імперіалізму.

Digitized by Google

VI. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Фінансова політика повинна бути побудована на принципі: у кого є гроші, віддай свої гроші на справу врятування країни; конфіскація майна зрадників батьківщини і передача його до фонду боротьби проти Японії. Економічна політика повинна забезпечити розширення і збільшення оборонного виробництва, розвиток сільського господарства, організацію постачання країні сільськогосподарських продуктів на весь час війни.

Економічна політика повинна бути спрямована на заохочування національного виробництва, на поліпшення місцевого виробництва, на повну заборону купівлі і продажу японських товарів, на боротьбу проти нечесних купців і спекулянтів, які наживаються на народній нужді.

VII. ПОЛІПШЕННЯ МАТЕРІАЛЬНОГО СТАНОВИЩА НАРОДНИХ МАС

Поліпшення матеріального становища робітників, селян, службовців, учителів і військових, що беруть участь в боротьбі проти Японії.

Допомога сім'ям військових, що ведуть боротьбу проти Японії.

Скасування тяжких податків і поборів.

Зниження орендної плати і позичкового процента.

Допомога безробітним.

Врегулювання продовольчого постачання.

Допомога населенню, яке потерпіло від стихійних лих.

VIII. ПОЛІТИКА НАРОДНОЇ ОСВІТИ В ДУСІ АНТИЯПОНСЬКОЇ БОРОТЬБИ

Скасування старої системи освіти і запровадження нової, спрямованої на боротьбу проти японського імперіалізму, за врятування країни.

Запровадження загального обов'язкового безплатного навчання.

Піднесення національної свідомості народних мас.

Обов'язкове військове навчання учнів усього Китая.

IX. ЦІЛКОВИТЕ ВИКОРІНЕННЯ ВСІХ ЗРАДНИКІВ БАТЬКІВЩИНИ І ПРОЯПОНСЬКИХ ЕЛЕМЕНТІВ. ЗМІЦНЕННЯ ТИЛУ

X. ЗГУРТУВАННЯ ЄДИНОГО АНТИЯПОНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ФРОНТУ

Створення єдиного антияпонського національного фронту всіх партій, угруповань, організацій і всіх армій на базі справжнього співробітництва гоміндану і компартії в керівництві боротьбою проти Японії. Міцна згуртованість в боротьбі за врятування батьківщини.

КИТАЙСЬКА КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ

Digitized by Google

Б І Б Л І О Г Р А Ф І Я

ГЕНІАЛЬНІ ТВОРИ

В. И. Ленин. Сочинения 1917 года в 3-х томах. Партиздат ЦК ВКП(б), 1937.

Виданий Партвидавом ЦК ВКП(б) до 20-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції тритомник праць Леніна за 1917 рік є найціннішим джерелом для слухачів партійних шкіл, пропагандистів і агітаторів, для всіх трудящих нашої батьківщини в справі вивчення історії Великої Жовтневої соціалістичної революції, в справі вивчення історії більшовицької партії.

В тритомнику з великою старанністю і любов'ю зібрано, що писав і говорив геніальний вождь трудящих, організатор і керівник більшовицької партії В. І. Ленін з березня 1917 року до січня 1918 року. На цей час припадає поворотний період у світовій історії людства, коли партія пролетаріату готувала і організовувала маси на штурм капіталізму, коли пролетаріат в союзі з біднішим селянством, керований партією Леніна — Сталіна, встановив диктатуру пролетаріату і в союзі з трудящими масами селянства приступив до будівництва соціалізму в нашій країні.

Всі праці Леніна, що ввійшли в тритомник,— це основний історичний матеріал цього періоду, найважливіше першоджерело до розуміння великих подій Жовтня, для вивчення всесвітньо-історичного досвіду пролетарської революції. Це документи найвеличнішої епохи людства, які вічно житимуть і на яких виховуватимуться нові й нові покоління трудящих всього світу.

У тритомник включені майже всі твори Леніна, які ввійшли у відповідні томи II видання „творів" і „ленінські збірники", а також надруковані в періодичних виданнях.

Перший том тритомника охоплює період березень — травень 1917 року. Він відкривається прекрасними словами першого „Листа з далека":

„Перша революція, породжена всесвітньою імперіалістською війною, вибухла. Ця перша революція, мабуть, не буде останньою" (т. I, стор. 3).

Геніальний вождь пролетаріату, з Швейцарії, „судячи з скудних даних, що є в розпорядженні пишучого" (стор. 3), дає чіткий аналіз

Digitized by Google

подій в Росії, викриває суть і природу класів і партій, що борються, визначає завдання дальшої боротьби пролетарської партії за соціалістичну революцію.

В. І. Ленін пише, що „уряд октябристів і кадетів... *не може*... дати ні *миру*, ні *хліба*, ні *свободи*" (т. І, стор. 10) і закликає пролетаріат до другого етапу революції, заявляючи, що „пролетаріат Росії може піти і піде... до завоювання спочатку демократичної республіки і цілковитої перемоги селянства над поміщиками, а потім до *соціалізму*, який один дасть змученим війною народам *мир*, *хліб* і *свободу*" (т. І, стор. 11).

В лютому 1917 року робітники, селяни і солдати, що повалили, під керівництвом партії більшовиків, самодержавство, утворювали Ради.

Меншовики і есери, всіляко маскуючи свою контрреволюційну суть, домовляючись з капіталістами про зраду революції, віддають владу до рук Тимчасового уряду — уряду імперіалістичної буржуазії.

Вождь більшовицької партії В. І. Ленін ще не повернувся з еміграції; товариш Сталін ще не повернувся з заслання.

Лютнева революція збудила і притягла до політичного життя десятки мільйонів людей, які до того не брали ніякої участі в політиці, в тому числі й мільйони дрібної буржуазії.

Розгул дрібнобуржуазної стихії в перші часи „захльостує" і пролетаріат. Із заслання повертається товариш Сталін. На сторінках „Правды" прозвучала ленінсько-сталінська оцінка завдань і перспектив революції. Ленін „з далека", Сталін в серці революції — червоному Пітері дають чіткі й ясні лозунги чергових завдань пролетаріату і його партії.

Всі листи, нотатки, телеграми В. І. Леніна цього періоду насичені одним: показують пролетаріатові складність обстанови, викривають імперіалістичну суть Тимчасового уряду, суть соціал-зрадницьких партій, вказують шляхи підготовки пролетаріату і його партії до нового етапу революції.

Вирвавшись з еміграції, геніальний вождь революції В. І. Ленін 3 квітня повертається до Росії.

У Фінляндії на ст. Білоострів його зустрічає товариш Сталін.

4 квітня прозвучали історичні ленінські „Квітневі тези". В них Ленін підсумував бойовий досвід партії і накреслив чітку програму її діяльності на новому етапі.

„Це був величезний перелом в історії Росії і небувалий поворот в історії нашої партії...— писав товариш Сталін з приводу перемоги Лютневої буржуазно-демократичної революції. — Необхідно було нове орієнтування партії в нових умовах боротьби" [1].

---

[1] *Й. В. Сталін*, „Про Жовтневу революцію". Збірник статтей і промов, Партвидав, 1932 р., стор. 58.

Digitized by Google

Таке орієнтування давали ленінські „Квітневі тези".

„Квітневі тези" Леніна згуртували більшовицьку партію. Виходячи з ленінського плану переростання буржуазно-демократичної революції в соціалістичну, плану, розробленого Леніним ще в 1905 р., партія готувалась до дальших вирішальних боїв. Партія йшла озброєна ленінським вченням про можливість перемоги соціалізму спочатку в одній, окремо взятій, країні.

Проти ленінських „Квітневих тез" виступили вороги і зрадники партії і робітничого класу. Разом з меншовиками і есерами в ці вирішальні дні революції, готуючи їй зраду, злобно виступали проти ленінських тез Троцький, Каменев, Пятаков, Риков, Бухарін та інші зрадники.

Ленін і Сталін дають відсіч цим запроданцям буржуазії.

В І-й том входять також ленінські праці, зв'язані з VII Квітневою конференцією, яка схвалила „Квітневі тези" Леніна, яка під керівництвом Леніна і Сталіна дала рішучу відсіч зрадникам революції.

З трибуни конференції Ленін і Сталін громлять і викривають зрадницьку суть політики Каменева, Пятакова, Рикова та ін.

Конференція показала ідейну згуртованість партії, пішла за Леніним і Сталіним, націлила партію на переростання буржуазно-демократичної революції в соціалістичну.

„Пролетаріат знайде в наших резолюціях керівний матеріал до руху до другого етапу нашої революції" (т. І, стор. 363).

Так скінчив В. І. Ленін свою прикінцеву промову при закритті конференції.

Озброєна рішеннями конференції, партія посилила свою роботу серед трудящих мас, готуючи їх до боїв за пролетарську революцію.

Другий том тритомника охоплює період з травня до вересня 1917 року, тобто період широкої мобілізації мас до майбутніх боїв за пролетарську революцію.

Всі статті, нотатки, виступи цього періоду сповнені одним — готувати маси до революції, пробуджувати свідомість мас, розкривати очі робітникам, солдатам, селянам на справжню суть подій, що відбуваються, вказувати їм єдиний можливий для них шлях, шлях пролетарської революції.

Ленін реагує на кожну, велику і малу, політичну подію цього часу. Він викриває справжню суть керенських, чернових, чхеідзе та каменєвих, пятакових, троцьких і їм подібних зрадників.

Всі статті Леніна за цей період, як і завжди, пройняті непримиренністю до угодовців, глибиною ленінського аналізу поточних подій, найглибшою вірою в широкі маси робітників і селян.

Розгорнута партією, під керівництвом Леніна і Сталіна, величезна робота дала свої відчутні наслідки. Не зважаючи на маневри і дема-

Digitized by Google

гогію меншовиків і есерів, симпатії широких мас були дедалі більше на боці більшовицької партії. Лозунги більшовиків знаходили чимраз більшу підтримку в масах. Зростало невдоволення широких мас політикою Тимчасового уряду — уряду імперіалістичної буржуазії.

Про це явно говорили три політичні кризи.

„Що довели три політичні кризи: 20 і 21 квітня, 10 і 18 червня, 3 і 4 липня?

Вони довели, поперше, зростаюче невдоволення мас буржуазною політикою буржуазної більшості Тимчасового Уряду" (т. II, стор. 321).

Оцінюючи липневі події, Ленін писав: „Тепер мирний розвиток революції в Росії вже неможливий, і питання історією поставлене так: або повна перемога контрреволюції, або нова революція" (т. II, стор. 352).

Передчуваючи свою загибель, передчуваючи наближення революції в „тисячу разів сильнішої за лютневу", контрреволюція переходить в наступ на робітничий клас. Розгул білого терору, розгром редакції „Правды" і друкарні „Труд", наказ про арешт Леніна примусили партію перейти на напівлегальне становище.

В. І. Ленін змушений перейти на нелегальне становище, і з підпілля невтомно керує революцією. В ці дні товариш Сталін врятував партію від розправи контрреволюції над Леніним. Він рішуче виступив проти зрадницької вимоги Троцького, Каменєва, Рикова та інших зрадників, що наполягали на тому, щоб Ленін віддав себе до рук Тимчасового уряду.

В дні, коли Ленін переховувався в підпіллі, відбувся під безпосереднім керівництвом товариша Сталіна VI з'їзд більшовицької партії. З величезною силою і послідовністю здійснюючи справу Леніна, товариш Сталін розгромив позицію зрадників Бухаріна, Преображенського, які захищали „теорію" іуди-Троцького про неможливість перемоги соціалізму в одній країні. З'їзд націлив партію на збройне повстання.

Ленін з підпілля керував роботою з'їзду, даючи чіткі директиви і вказівки.

Ленін уважно слідкує за розвитком революційного руху в колишніх колоніях царської Росії, зокрема на Україні. Він з усією революційною пристрастю виступає проти політики Тимчасового уряду, меншовиків і есерів у відношенні до України.

В статті „Україна" Ленін писав: „Проклятий царизм перетворював великоросів у катів українського народу, всіляко вирощував в ньому ненависть до тих, хто забороняв навіть українським дітям говорити і вчитися рідною мовою.

Революційна демократія Росії, коли вона хоче бути справді революційною, справді демократією, мусить порвати з цим минулим... Цього не можна зробити без повного визнання прав України, в тому числі *права* на вільне відокремлення" (т. II, стор. 241).

Digitized by Google

Він закінчував статтю революційним закликом: „Хай живе вільний союз вільних селян і робітників вільної України з робітниками і селянами революційної Росії!“ (там же).

Том закінчується чудовою працею В. І. Леніна „Загрозлива катастрофа і як з нею боротися“. В цій праці В. І. Ленін ставить на весь зріст питання про завдання партії робітничого класу в наступному соціалістичному будівництві, про те, що робитиме радянська влада на другий день після перемоги. Це була програма дій прийдешньої пролетарської революції, програма будівництва соціалізму.

Закінчуючи цю статтю, Ленін писав: „Революція зробила те, що за кілька місяців Росія своїм *політичним* устрієм наздогнала передові країни.

Але цього мало... Або загинути, або наздогнати передові країни і випередити їх також і *економічно*.

Загинути або на всіх парах рушити вперед. Так поставлено питання історією“ (т. II, стор. 512—513).

„Рушити вперед“ Росія могла тільки поваливши владу буржуазії, тільки в результаті перемоги пролетарської революції. Партія, під керівництвом Леніна і Сталіна, посилено готувала маси до цієї перемоги, поставивши на весь зріст завдання завоювання влади, організації збройного повстання.

Третій том починається геніальною працею В. І. Леніна, написаною ним в підпіллі, в серпні — вересні 1917 р. — „Держава і революція“.

Це був період безпосередньої підготовки повстання.

В. І. Ленін дає директиву партії —

„Діставши більшість в обох столичних Радах Робітничих і Солдатських депутатів, більшовики можуть і повинні взяти державну владу в свої руки“ (т. III, стор. 105). Таке є бойове завдання партії цього періоду. Організація збройного повстання для завоювання влади — бойовий лозунг дня. Про це В. І. Ленін неодноразово нагадує партії в своїх листах з підпілля. Він невпинно дає директиви ЦК партії готувати повстання, „ставитися до повстання як до мистецтва“.

7 (20) жовтня Ленін приїжджає в Петроград, щоб особисто очолити підготовку повстання, стати на чолі керівництва революцією.

10 (23) жовтня на історичному засіданні ЦК партії за пропозицією Леніна ухвалено рішення:

„Визнаючи..., що збройне повстання є неминуче і цілком назріло, ЦК пропонує всім організаціям партії керуватися цим і з цієї точки зору обговорювати і розв'язувати всі практичні питання“ (т. III, стор. 255).

Зрадники Каменев і Зінов'єв — голосували проти ленінської резолюції.

Digitized by Google

Ленінську резолюцію схвалює поширене засідання ЦК партії з представниками профспілок, військових організацій більшовиків і Петроградського комітету 16 (29) жовтня 1917 року.

На цьому засіданні ЦК утворив Військово-Революційний Центр на чолі з товаришем Сталіним для керівництва повстанням, Центр, що увійшов в історію під славним ім'ям Штабу Жовтня.

Розбиті на засіданнях ЦК, зрадники революції Каменєв і Зінов'єв роблять нову спробу погубити революцію. Вони відкривають план повстання, виступаючи в меншовицькій газеті „Новая Жизнь" проти рішення партії. Ленін сповнений обурення і гніву з цього чергового зрадництва штрейкбрехерів революції. В своїх листах „До товаришів", „До членів партії більшовиків", „Лист в Центральний Комітет РСДРП" Ленін викриває цих зрадників, вимагає негайно виключити їх з партії.

7 листопада повстання, підготоване партією Леніна — Сталіна, здійснилося. Велика Жовтнева соціалістична революція перемогла.

II з'їзд Рад ухвалив історичні декрети про мир, про землю,— написані Леніним перші декрети Країни рад.

Почалася нова епоха в розвиткові світової історії — епоха будівництва соціалістичного суспільства.

Величезний шлях пройшла партія і трудящі нашої країни від того часу, коли були написані ці прекрасні твори геніального вождя революції.

Під керівництвом партії Леніна — Сталіна пролетарська революція перемогла в жовтні 1917 року.

Під керівництвом партії Леніна — Сталіна побудовано соціалістичне суспільство в нашій країні. Завойовано найвеличніші історичні перемоги.

В Сталінській Конституції не як завдання, а як досягнуте на ділі, записано те, про що говорив великий учитель в 1917 році. Мільйони щасливих радянських людей ще й ще раз читатимуть, вивчатимуть ці дорогі, чудові ленінські твори, кожне слово, кожний рядок яких запалюватимуть трудящих на нові перемоги, на перемогу пролетарської революції в усьому світі.

М. Мартинов

Digitized by Google

Уповноважений Головліту № 1629.
Тираж 57.000.
В 1 друк. арк. 60.000 знаків.

РЕДКОЛЕГІЯ

Матеріал здано до складання 11/III 1938 р., підписано до друку 25/III 1938 р. Зам. № 454.

Київ. Книжкова фабрика Партвидаву ЦК КП(б)У. Сінний майдан, 14.

Google

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ

4

КИЇВ

ПАРТВИДАВ ЦК КП(б)У • 1938

Digitized by Google

Digitized by Google

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЩОМІСЯЧНИЙ ЖУРНАЛ ЦК КП(б)У

XIII рік видання

4 КВІТЕНЬ 1938 р.

Адреса редакції: Київ, вул. Короленка, 42.

ЗМІСТ

Про проведення виборів керівних партійних органів. Постанова ЦК ВКП(б) 1
Інструкція про проведення виборів керівних партійних органів 2
Передова—Піднести партійно-політичну роботу на вищий ступінь 5
С. Резніков — Вугільна промисловість Донбаса в 1938 р. 11
М. Переверзев — Повстання миколаївського і херсонського пролетаріату проти німецьких окупантів 24
М. Мандрика, Ф. Сморшко — Величний твір 36
С. Вольська — Артем 45
В. Масленіков — Єдиний антияпонський фронт в Китаї міцніє . . . 58

КОНСУЛЬТАЦІЯ

Перше травня 66

МАТЕРІАЛИ І ДОКУМЕНТИ

Гітлер готує нові воєнні виступи (Звернення ЦК компартії Німеччини до німецького народу) . . 78
Звернення до солдатів сухопутних, морських і повітряних сил японської армії 81

БІБЛІОГРАФІЯ

К. Горський — У боротьбі за мир . 84

ПРО ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ КЕРІВНИХ ПАРТІЙНИХ ОРГАНІВ

Постанова Центрального Комітету ВКП(б)

Визнати необхідним провести в період квітень — перша половина червня 1938 року вибори керівних партійних органів в усіх первинних, районних, міських, окружних, обласних, крайових і республіканських партійних організаціях.

Вважати найважливішим завданням усіх партійних організацій у наступних виборах забезпечити обрання в керівні партійні органи цілком перевірених більшовиків, безмежно відданих нашій партії, випробуваних в боротьбі з ворогами народу і здатних до кінця захищати справу комуністичної партії.

Вибори керівних партійних органів повинні бути проведені під знаком дальшого всемірного піднесення партійно-політичної роботи, зміцнення зв'язку парторганізацій з масами і успішного виконання політичних і господарських завдань, які стоять перед парторганізаціями.

Вибори керівних партійних органів необхідно провести на основі суворого додержання середпартійної демократії і сміливого розгортання більшовицької критики і самокритики.

ЦК ВКП(б).

29 березня 1938 р.

Digitized by Google

Інструкція про проведення виборів керівних партійних органів

1. При проведенні виборів керівних партійних органів необхідно суворо керуватися таким рішенням Пленуму ЦК ВКП(б) від 27 лютого 1937 року:

„Заборонити при виборах парторганів голосування списком. Голосування провадити по окремих кандидатурах, забезпечивши при цьому за всіма членами партії необмежене право відводу кандидатів і критики останніх. Установити при виборах парторганів закрите (таємне) голосування кандидатів".

2. Закритим (таємним) голосуванням обираються:

а) делегати від первинних партійних організацій на районні, міські партійні конференції і делегати від районних, міських, окружних партійних конференцій на обласні, крайові партійні конференції і з'їзди нацкомпартій;

б) члени партійних комітетів і партійні організатори (там, де нема парткомів) первинних партійних організацій, члени пленумів райкомів, міськкомів, окружкомів, обкомів, крайкомів і ЦК нацкомпартій і члени ревізійних комісій.

3. Секретарі парткомів первинних парторганізацій, секретарі і члени бюро райкомів, міськкомів, окружкомів, обкомів, крайкомів, ЦК нацкомпартій обираються відкритим голосуванням на пленумах відповідних комітетів.

4. Президія і інші керівні органи партійної конференції (зборів) обираються відкритим голосуванням в кількості, яка визначається самою конференцією (зборами).

До керівних органів конференції і до складу нового партійного комітету, який обирається, можуть бути обрані також делегати партійних конференцій з правом дорадчого голосу.

5. Вибори керівних партійних органів провадяться після заслухання, обговорення і ухвалення конференцією (зборами) рішення на звітну доповідь відповідного партійного комітету і ревізійної комісії.

Звіти партійних органів попередньо обговорюються на пленумах відповідних комітетів партії.

Попереднє обговорення звітних доповідей на пленумах комітетів партії не позбавляє членів пленумів цих комітетів права виступати на партійних зборах і конференціях з критикою керівництва партійної організації.

Digitized by Google

6. Перед проведенням виборів партійна конференція (збори) встановлюють кількість членів і кандидатів партійних органів, що обираються.

7. Кандидатури до нового складу керівного партійного органу висуваються делегатами і обговорюються персонально безпосередньо на самій партійній конференції (окремо в члени і кандидати партійного органу).

Попереднє складання списків і обговорення їх поза засіданням партійної конференції (зборів) не допускається.

Кожному учасникові зборів, делегатові конференції, який бажає виставити ту чи іншу кандидатуру до складу керівного партійного органу, президія конференції (зборів) надає слово для внесення пропозиції про кандидатуру і для обгрунтування цієї пропозиції.

В разі надходження пропозиції про припинення виставляння кандидатур, президія конференції (зборів) ставить цю пропозицію на вирішення конференції (зборів) і відкритим голосуванням вирішується питання продовжувати чи припинити запис нових кандидатур.

8. Обговорення всіх кандидатур, висунутих до складу керівного партійного органу, провадиться в тому порядку, як вони були записані, в міру їх надходження в президію партійної конференції (зборів).

При персональному обговоренні кандидатур повинно бути забезпечено необмежене право відводу висунутих кандидатур до складу керівного партійного органу, тобто кожний делегат може відводити всяку кількість висунутих кандидатур і по кожній висунутій кандидатурі може висловлюватися необмежена кількість делегатів, як „за", так і „проти".

В разі надходження пропозиції про припинення обговорення тієї чи іншої кандидатури, конференція (збори) відкритим голосуванням вирішує питання про припинення або продовження обговорення даної кандидатури.

Делегати партійної конференції з правом дорадчого голосу і кандидати в члени ВКП(б) на зборах первинних парторганізацій і на районних партійних зборах користуються правом дорадчого голосу при обговоренні кандидатур до керівних партійних органів.

9. Після обговорення кандидатур, проти яких надійшли відводи, необхідно, в кожному окремому випадку в порядку відкритого голосування, вирішувати питання про включення або невключення даної кандидатури в список, який складається партійною конференцією (зборами) для проведення виборів до керівних партійних органів закритим (таємним) голосуванням.

При цьому необхідно підрахувати всі голоси як „за відвод", так і „проти відводу".

Кандидатури, проти яких відводів не надійшло, не ставляться на відкрите голосування і включаються в список для проведення виборів закритим (таємним) голосуванням.

Digitized by Google

10. Перед проведенням виборів керівних партійних органів для підрахування результатів голосування партійна конференція (збори) обирає відкритим голосуванням лічильну комісію в кількості, яка встановлюється конференцією (зборами). Члени лічильної комісії обирають голову лічильної комісії.

Перед голосуванням голова лічильної комісії повинен роз'яснити делегатам партійної конференції (зборів) порядок проведення закритого (таємного) голосування.

Лічильна комісія перед закритим голосуванням повинна підготувати виборчі скриньки і особисто їх опечатати.

11. Закрите (таємне) голосування при виборах керівних партійних органів повинне провадитись на закритому засіданні партійної конференції в присутності тільки делегатів з правом ухвального голосу.

12. Кожний делегат з правом ухвального голосу одержує один примірник списку кандидатур, намічених конференцією (зборами) до керівного партійного органу. На делегатському мандаті члена партії або в списках присутніх на конференції (зборах) членів партії повинна бути зроблена відмітка про те, що член партії брав участь в голосуванні.

13. Кожний делегат у списку кандидатур при закритому (таємному) голосуванні має право закреслювати окремі кандидатури або додавати нові кандидатури до складу керівного партійного органу, незалежно від того, в якій кількості встановила конференція (збори) обирати партійний орган.

14. Після голосування лічильна комісія розкриває виборчі скриньки і, не виходячи з будинку конференції (зборів), провадить підрахування результатів голосування, окремо членів партійних органів і окремо кандидатів у члени партійних органів.

Лічильна комісія повинна підрахувати всі голоси „за" і „проти" кожної кандидатури окремо.

Після підрахування голосів лічильна комісія складає протокол, в який заносить результати голосування по кожній кандидатурі окремо, і всі члени комісії підписують цей протокол.

У приміщенні, де провадиться підрахування, ніхто не має права знаходитися, крім членів лічильної комісії.

15. Лічильна комісія на засіданні партійної конференції (зборів) доповідає про результат голосування по кожній кандидатурі окремо.

Обраними до складу керівного партійного органу вважаються кандидатури, які дістали більшість голосів, але не менше половини голосів, присутніх на конференції делегатів з правом ухвального голосу.

16. Усі матеріали закритого (таємного) голосування (списки кандидатур, писані заяви, підрахунки голосування і т. п.) повинні зберігатися в партійних органах на правах секретних документів.

ЦК ВКП(б).

29 березня 1938 р.

Digitized by Google

Піднести партійно-політичну роботу на вищий ступінь

Згідно з рішенням ЦК ВКП(б) від 29 березня 1938 р., на основі «Інструкції про проведення виборів керівних партійних органів» парторганізації України приступили до звітно-виборчої кампанії.

Вибори керівних партійних органів — це подія величезної політичної ваги не тільки в житті партії. Наша партія, як передовий загін трудящих в боротьбі за зміцнення соціалістичного ладу, становить керівну, спрямовуючу силу в системі диктатури робітничого класу. Керівництво партії є головне в диктатурі робітничого класу. Тому вибори керівних партійних органів — це подія величезної політичної ваги в житті всієї нашої країни.

Рік тому, в умовах Сталінської Конституції, зібрався Пленум ЦК ВКП(б), який схвалив історичні, надзвичайної ваги рішення. Ці рішення зорієнтували і спрямували роботу партії, всіх партійних організацій в нових умовах, в умовах Сталінської Конституції, в умовах розгорнутого соціалістичного демократизму.

Пленум поставив перед партією завдання перебудувати партійно-політичну роботу відповідно до повороту в політичному житті нашої країни, зв'язаного з запровадженням Сталінської Конституції.

Лютнево-березневий Пленум ЦК ВКП(б) увійшов знаменною віхою в історію нашої партії. Минулий рік проходив під знаком неухильного виконання історичних рішень цього пленуму, під знаком виконання вказівок вождя партії і всіх трудящих товариша Сталіна, даних у його доповіді і заключному слові на лютнево-березневому пленумі.

З нечуваним піднесенням радянський народ на основі блоку комуністів і безпартійних і найдемократичнішої у світі Сталінської Конституції обрав Верховну Раду СРСР. Радянський народ перед усім світом продемонстрував свою морально-політичну єдність, безмежну відданість партії Леніна — Сталіна, що свідчить про непорушний, найміцніший зв'язок нашої партії з масами, про її величезний авторитет.

Партія виховала новий актив партійних і непартійних більшовиків, який пройшов більшовицьку школу під час виборчої кампанії до Верховної Ради СРСР. З цих невичерпних резервів висунуті талановиті організатори на керівну партійну, радянську і господарську роботу. Посилилась керівна роль партійних організацій, оперативніше

Digitized by Google

працюють державні органи, господарські організації. Краще працюють на фабриках, заводах, в колгоспах. Стахановський рух в промисловості, на транспорті, в сільському господарстві приносить країні нові й нові зразки високої продуктивності праці трудівників соціалізму.

Озброєна вказівками товариша Сталіна, партія нещадно розгромила троцькістсько-бухарінських, буржуазно-націоналістичних фашистських шпигунів, диверсантів, убивців; очистила партійний і радянський апарат від зрадників, дворушників, обивателів; провела велику роботу по ліквідації наслідків шкідництва в усіх галузях життя нашої країни.

З сталінською рішучістю і самокритичністю лютнево-березневий Пленум викрив недоліки і помилки в роботі партійних організацій, накреслив шляхи ліквідації їх.

Пленум насамперед констатував грубе порушення партійного статуту, порушення основ середпартійного демократизму в багатьох партійних організаціях. Недодержання строків виборності партійних органів, часта підміна виборності кооптацією різних керівних працівників, іноді призначенство секретарів парткомів — всі ці і подібні їм порушення більшовицького демократизму були викриті і засуджені Пленумом ЦК ВКП(б).

Подібні факти порушення основ демократичного централізму, як сказано в постанові Пленуму, завдають партії шкоди, бо «вони гальмують зростання активності членів партії, позбавляють актив, який має особливе політичне значення в житті нашої партії, можливості брати участь в керівній роботі, позбавляють членів партії їх законних прав контролю над діяльністю парторганів і тим самим порушують правильні взаємовідносини між керівниками і партійними масами» [1].

Минув рік відтоді, як партія на основі рішень лютнево-березневого пленуму ЦК ВКП(б), очолюючи політичний поворот в житті нашої країни, приступила до перебудови партійної роботи відповідно до нових умов, провела вибори партійних органів закритим (таємним) голосуванням. За цей час партія посилила партійну роботу, зміцнила зв'язки з масами. До звітно-виборчої кампанії партія прийшла монолітною, спаяна непорушною єдиною волею навколо сталінського центрального комітету.

ЦК ВКП(б) вимагає провести вибори на високому ідейно-політичному рівні, на основі безумовного додержання середпартійної демократії, на основі дальшого сміливого розгортання більшовицької критики і самокритики — цієї найгострішої зброї більшовизму. Тільки вибори, проведені на такій основі, забезпечать обрання до керівних партійних органів найбільш стійких більшовиків, нещадних в боротьбі з ворогами народу, повних рішучості боротися за велику справу

[1] Резолюція пленуму ЦК ВКП(б) на доповідь т. Жданова, ухвалена 27 лютого 1937 р.

Digitized by Google

Леніна — Сталіна. Тільки так проведена звітно-виборча кампанія стане вихідним пунктом нового піднесення, нових перемог у всіх галузях соціалістичного будівництва.

Точне додержання принципів демократичного централізму в партії означає не тільки безумовну виборність партійних органів, право виставлення і відводу кандидатів, свободу критики й самокритики. Демократичний централізм, поряд з проведенням таких і подібних заходів, означає також обов'язкову періодичну звітність керівних партійних органів перед своїми організаціями, він забезпечує перевірку, контроль керівників з боку партійних мас.

«Деякі товариші думають, що перевіряти людей можна тільки згори, коли керівники перевіряють керованих за результатами їх роботи. Це невірно. Перевірка згори, звичайно, потрібна, як один з дійсних заходів перевірки людей і перевірки виконання завдань. Але перевірка згори далеко ще не вичерпує всієї справи перевірки. Існує ще іншого роду перевірка, перевірка знизу, коли маси, коли керовані перевіряють керівників, відзначають їх помилки і вказують шляхи їх виправлення. Цього роду перевірка є одним з найдійсніших способів перевірки людей.

Партійні маси перевіряють своїх керівників на активах, на конференціях, на з'їздах шляхом заслухування їх звітів, шляхом критики хиб, нарешті, шляхом обрання або необрання в керівні органи тих або інших керівних товаришів» [1].

Товариш Сталін учить і неодноразово підкреслює, що «тільки в обстанові відкритої і чесної самокритики можна виховати справді більшовицькі кадри, можна виховати справжніх більшовицьких лідерів» [2].

Розгорнута критика і самокритика під час звітно-виборчої кампанії стане гострою зброєю виявлення хиб в роботі парторганізацій, зброєю пожвавлення роботи партійних організацій і всебічного підвищення революційної пильності.

Під час звітно-виборчої кампанії парторганізації повинні перевірити, як кожен її керівник, кожен комуніст боролись проти ворогів народу, чи очищений даний колектив від підлих мерзотників. Рештки класового ворога, ще більше маскуючись, намагатимуться пробратись у партійні і радянські установи. Під час звітно-виборчої кампанії парторганізації повинні перевірити, чи зроблено все для того, щоб в даний колектив не проник фашистський шкідник, диверсант, шпигун.

Під час звітно-виборчої кампанії парторганізації повинні розгорнути енергійну діяльність по виправленню помилок, викритих січ-

---

[1] *Й. Сталін,* Про хиби партійної роботи і заходи ліквідації троцькістських та інших дворушників

[2] *Там же*

Digitized by Google

невим пленумом ЦК ВКП(б). Є непоодинокі факти затягування розгляду апеляцій, затримування видачі партдокументів, нечуйного ставлення до безпідставно виключених з партії і їх відновлення у партії. Честю кожної парторганізації є справжня більшовицька боротьба за цілковите здійснення рішень січневого пленуму ЦК ВКП(б).

«Вибори керівних партійних органів,— сказано в постанові ЦК ВКП(б),— повинні бути проведені під знаком дальшого всемірного піднесення партійно-політичної роботи, зміцнення зв'язку парторганізацій з масами і успішного виконання політичних і господарських завдань, які стоять перед парторганізаціями».

Під час звітно-виборчої кампанії кожна парторганізація повинна обговорити, як парторганізація забезпечує політичне керівництво в справі успішної боротьби за виконання виробничих завдань, що треба зробити, щоб успішно і повністю виконати політичні і господарські державні завдання.

Товариш Сталін учить, що «... політика і господарство невіддільні. Вони існують разом і діють разом. І той, хто думає в нашій практичній роботі відділити господарство від політики, посилити господарську роботу ціною применшення політичної роботи або, навпаки, посилити політичну роботу ціною применшення господарської роботи,— той обов'язково потрапляє в тупик... Необхідно, отже, засвоїти метод більшовицького керування господарськими органами, який полягає в тому, щоб систематично допомагати цим органам, систематично зміцнювати їх і керувати господарством не поза цими органами, а через них»[1].

Під час виборів до керівних партійних органів партійні організації повинні піднести свою боєздатність в боротьбі за точне, цілковите виконання державних планів першого року третьої сталінської п'ятирічки промисловістю, транспортом, за успішне, високоякісне вивершення весняних сільськогосподарських робіт.

Треба посилити боротьбу за оволодіння більшовизмом, поліпшити всю політично-організаційну роботу. Треба піднести на вищий ідейно-політичний рівень пропаганду вчення Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна. Необхідно рішуче поліпшити агітаційну роботу, залучити до цієї великої справи нові перевірені більшовицькі кадри, які показали себе у виборчій кампанії до Верховної Ради СРСР, які здатні виконувати складні завдання партії.

Необхідно посилити інтернаціональне виховання, оборонну роботу. «Треба посилити і зміцнити інтернаціональні пролетарські зв'язки робітничого класу СРСР з робітничим класом буржуазних країн; треба організувати політичну допомогу робітничого класу буржуазних країн робітничому класові нашої країни на випадок воєнного нападу

---

1 *Й. Сталін,* Про хиби партійної роботи і заходи ліквідації троцькістських та інших дворушників.

Digitized by Google

на нашу країну, а так само організувати всіляку допомогу робітничого класу нашої країни робітничому класові буржуазних країн; треба всіляко посилити і зміцнити нашу Червону Армію, Червоний флот, Червону авіацію, Тсоавіахем. Треба весь наш народ тримати в стані мобілізаційної готовості перед лицем небезпеки воєнного нападу, щоб ніяка «випадковість» і ніякі фокуси наших зовнішніх ворогів не могли застати нас зненацька...» [1]

Останній процес антирадянського «право-троцькістського блоку» показав, на які злочини ідуть вороги народу, якими мерзенними кривавими засобами діяли вони для того, щоб знищити радянську владу і реставрувати капіталізм в СРСР. Фашистські шпигуни з «право-троцькістського блоку» знищені, але капіталістичні країни, насамперед, фашистські провокатори війни, не припиняють готувати напад на Радянський Союз, вони намагатимуться відновити агентуру шпигунів, шкідників, терористів в СРСР.

Товариш Сталін на лютнево-березневому пленумі ЦК ВКП(б) говорив:

«Необхідно пам'ятати і ніколи не забувати, що капіталістичне оточення є основним фактом, який визначає міжнародне становище Радянського Союзу.

Пам'ятати і ніколи не забувати, що поки є капіталістичне оточення,— будуть і шкідники, диверсанти, шпигуни, терористи, яких засилають у тили Радянського Союзу розвідувальні органи іноземних держав, пам'ятати про це і провадити боротьбу з тими товаришами, які недооцінюють значення факту капіталістичного оточення, які недооцінюють сили і значення шкідництва» [2].

Більшовицька пильність повинна бути на такій височині, щоб кожний партійний і непартійний більшовик, кожний громадянин соціалістичної батьківщини умів викривати ворога, під якою б маскою він не приховувався.

Постанова ЦК ВКП(б) «Про проведення виборів керівних партійних органів» з цілковитою ясністю і всебічністю визначила завдання, які стоять перед партією у звітно-виборчій кампанії.

«Забезпечити обрання в керівні партійні органи цілком перевірених більшовиків, безмежно відданих нашій партії, випробуваних в боротьбі з ворогами народу і здатних до кінця захищати справу комуністичної партії»,— таке є важливіше завдання, поставлене ЦК ВКП(б) перед усіма партійними організаціями.

Товариш Сталін учить, що правильно добирати працівників і правильно розставляти їх на роботі значить «... добирати працівників, поперше, за політичною ознакою, тобто чи заслуговують вони

---

[1] Лист т. Іванова і відповідь т. Сталіна.

[2] *Й. Сталін,* Про хиби партійної роботи і заходи ліквідації троцькістських та інших дворушників.

Digitized by Google

політичного довір'я і, подруге, за діловою ознакою, тобто чи придатні вони для певної конкретної роботи.

Це значить не перетворювати діловий підхід у діляцький підхід, коли люди цікавляться діловими якостями працівників, але не цікавляться їх політичною фізіономією.

Це значить не перетворювати політичний підхід у єдиний і вичерпний підхід, коли люди цікавляться політичною фізіономією працівників, але не цікавляться їх діловими якостями»[1].

Кожний член партії, кожний партійний керівник повинен по-більшовицькому боротися за точне виконання політично-господарських завдань партії, не на словах, а на ділі довести безмежну відданість соціалістичній батьківщині.

Партія перевіряє робітників не за обіцянками і деклараціями, а за результатами їх роботи.

Кожна парторганізація, кожний комуніст повинні виходити з ленінсько-сталінського принципу при обранні керівних партійних органів; тільки цей більшовицький принцип забезпечить обрання до партійних органів таких людей, у яких слово не розходиться з ділом, які на ділі доводять свою відданість партії Леніна — Сталіна, свою здатність боротись по-більшовицькому за зміцнення соціалістичного ладу. Тільки ці більшовицькі якості дають право бути обраним до керівних парторганів.

ЦК ВКП(б) завжди учить, що виборами парторганів треба керувати. Найнебезпечнішим у цьому є самоплив. Керувати виборами означає точно й неухильно додержуватись постанови і інструкції ЦК ВКП(б) про вибори. Це забезпечить виконання всіх тих завдань, що їх поставив ЦК ВКП(б) перед організаціями в проведенні звітно-виборчої кампанії, забезпечить піднесення партійно-політичної роботи на вищий ступінь.

---

[1] *Й. Сталін,* Про хиби партійної роботи і заходи ліквідації троцькістських та інших дворушників.

Digitized by Google

Вугільна промисловість Донбаса в 1938 р.

С. Резніков

Вугільна промисловість має винятково важливе значення для народного господарства. „... Без вугільної промисловості ніяка сучасна промисловість, ніякі фабрики й заводи немислимі. Вугілля — це справжній хліб промисловості, без цього хліба промисловість стоїть, без цього хліба залізничний транспорт засуджений на найжалюгідніше становище...“ [1]

Найістотнішим, найважливішим завданням на даному етапі соціалістичного будівництва є збільшення вуглевидобутку. Від того, як буде розв'язане завдання дальшого зростання вугільної промисловості, збільшення продуктивності праці у вугільній промисловості, залежить дальший розвиток важкої індустрії і транспорту Союзу РСР.

Вугільна промисловість в СРСР зростала швидкими темпами разом з усім народним господарством. Порівняно з довоєнним часом, видобуток вугілля в 1937 р. зріс більше ніж у 4 рази. Зростання видобутку вугілля в СРСР видно з такої таблиці:

(в тисячах тонн)

1913 р.	*1927-28 рр.*	*1933 р.*	*1936 р.*
29.117	35.485	75.959	126.400

Такі величезні успіхи в розвитку і зростанні вугільної промисловості, як і всього народного господарства, в умовах диктатури робітничого класу яскраво підтверджують переваги радянської системи господарства.

За роки радянської влади в країні Рад, поруч з розвитком вугільної промисловості Донбаса, розвинувся ряд нових вугільних районів, була проведена докорінна технічна реконструкція всієї нашої вугільної промисловості.

Донбас дає паливо для всієї металургійної промисловості Півдня і сировину для хемічної промисловості України. Донецький вугільний

[1] *Ленін*, Твори, т. XXV, стор. 131.

Digitized by Google

басейн забезпечує паливом промисловість півдня Европейської частини СРСР, а також в значній мірі промисловість Москви і Ленінграда. Крім того, Донбас постачає вугілля залізницям України і ряду суміжних з нею областей.

Роль Донбаса в забезпеченні народного господарства вугіллям в період загального піднесення народного господарства і розвитку ряду нових і старих вугільних басейнів все зростає.

Донбас докорінно змінив своє лице. За роки сталінських п'ятирічок шахти Донбаса перетворилися в справжні заводи з складними механізмами. В шахтах Донбаса в 1937 році було 1.733 важкі зарубні машини, тоді як в 1913 році зарубних машин різних систем було тільки 29 штук. Відбійних молотків в 1937 р. в шахтах Донбаса було 6.437, тоді як дореволюційний Донбас їх зовсім не знав. Електровозів в 1937 р. було 477. В шахтах Донбаса тепер в масовому порядку, як переважаюча сила, діє механізована відкатка і доставка. В минулому (1937) році 84,7% усього вугілля видобуто механізованим способом, а рівень механізації доставки досяг 90,4%. Щодо механізації видобутку вугілля Радянська Україна займає перше місце в світі, випередивши в цьому відношенні Англію, США і Німеччину.

Донецький басейн має не тільки техніку, а й людей, які опанували нову техніку вугільної промисловості. В Донбасі на 1 січня 1937 року кількість інженерно-технічного персоналу дорівнювала 6.500 чол., гірничих майстрів — 13.321 чол.; виховано тисячі стахановців і ударників, які опанували техніку гірничих робіт і нові механізми.

До 1937 господарського року Донбас прийшов технічно переозброєний, маючи величезні людські кадри, які в значній своїй частині освоїли нові стахановські методи праці.

Цілком зрозуміло, що технічне переозброєння Донбаса і введення в експлуатацію ряду нових великих шахт, оснащених найновішими складними механізмами, створили широкі перспективи для могутнього піднесення видобутку вугілля, продуктивності праці і заробітної плати.

Промисловість і транспорт, в зв'язку з їх невпинним піднесенням, вимагають від вугільної промисловості все більше й більше вугілля.

План видобутку вугілля Донбаса на 1937 рік уряд встановив у 87.615.000 тонн, з них механізованим способом Донбас повинен був дати 79.607.000 тонн вугілля. Продуктивність праці за завданням уряду повинна була збільшитися в 1937 р. на 17%.

Але протягом значного часу Донбас не виконував державного плану видобутку вугілля.

В 1936 році Донбас недодав країні 4.500 тис. тонн вугілля. Це негативно відбилося на роботі важкої індустрії і транспорту. На цей великий урок треба було зважити, щоб в 1937 році перевищен-

Digitized by Google

ням плану повернути країні свій борг. Але і в 1937 році Донбас продовжував тупцювати на місці, зриваючи державний план видобутку вугілля. План не був виконаний по всіх основних показниках: по видобутку вугілля, продуктивності праці, зменшенню собівартості і по заробітній платі.

На 1 січня 1938 року виконання річного плану по Донбасу за 1937 р. становило 74.912.141 тонну або 85,5% (до річного видобутку 1936 року це становило 99,9%). Продовжуючи тупцювати на рівні 1936 року, Донбас в 1937 р. недодав країні 12.702.859 тонн вугілля. Тільки в листопаді й грудні почалося підвищення механізованого видобутку.

Якщо зробити аналіз видобутку вугілля протягом року, то особливо впадає в вічі велике коливання видобутку в бік зменшення і збільшення в перших трьох кварталах 1937 року. Наприклад, по шахтах Донецької області видобуток вугілля в січні становив 193.621 тонну, а в лютому — тільки 188.114 тонн; в березні — 178.604 тонни, в квітні — 178.044.

В червні починається деяке збільшення; червень дав 186.483 тонни. В липні видобуток знову спадає: Донбас дав тільки 178.400 тонн вугілля. У серпні видобуток становив 183.177 тонн. У вересні знову зменшення — 177.338 тонн. І тільки у жовтні після вседонецького зльоту шахтарів-стахановців і ударників починається невпинне піднесення видобутку. В жовтні видобуток становив 187.676 тонн, в листопаді — 195.906 тонн і в грудні — 205.259 тонн.

Грудневий план по Донецькій області виконаний на 102,5%, в порівнянні з груднем 1936 року це становило 110,3%.

Такий видобуток, як у грудні, можна було забезпечити набагато раніше. Про це свідчить приклад 32 шахт, які виконали і перевиконали річний план 1937 року. Шахта № 12 (тресту „Чистяковантрацит") виконала річний план на 195%; шахта № 25 (трест „Боковоантрацит") — на 114,3%; шахта № 39 (трест „Серговугілля") — на 113,7%; шахта № 160 (трест „Донбасантрацит") — на 107,6%; шахта № 10 (трест „Ворошиловвугілля") — на 106%; шахта № 2-біс (трест „Краснодонвугілля") — на 123%; шахта № 3 (трест „Краснодонвугілля") — на 115,7%; шахта № 17 (трест „Радянськвугілля") — на 129,6%; шахта № 8 (трест „Артемвугілля") — на 115%.

Але якщо 32 шахти працювали добре, то решта шахт не використали всіх умов, які вони мали, для повного виконання плану, зірвали державне завдання. Наприклад, шахта № 1 „Кочегарка" (трест „Артемвугілля") виконала річний план тільки на 87,8%; шахта № 8 ім. Сталіна цього ж тресту дала тільки 86,5% плану; шахта № 1 ім. Челюскінців (трест „Сталінвугілля") дала 85,3% плану. Таких прикладів можна навести багато. Погана робота величезної більшості шахт призвела до того, що ні один трест „Донбасвугілля" в

Digitized by Google

1937 році не виконав річної програми видобутку. Це пояснюється тим, що не були здійснені вказівки ЦК партії і уряду, дані в ряді надзвичайно важливих постанов про вугільний Донбас.

Щоб виконати державний план видобутку вугілля потрібно було забезпечити максимальне використання механізмів і збільшити продуктивність праці в шахтах. Треба було розгорнути на всю широчінь підготовні роботи, забезпечити лінію вибою, намічену за планом, ліквідувати величезну плинність кадрів, перебудувати зарплату, зробивши її підоймою підвищення продуктивності праці. „Донбасвугілля", його трести, керівники шахт, партійні і профспілкові організації повинні були мобілізувати всіх трудящих на те, щоб викрити троцькістів, бухарінців, буржуазних націоналістів і інших японо-німецьких шпигунів, диверсантів і шкідників. Щоб виконати програму 1937 року, треба було забезпечити вчасну ліквідацію наслідків шкідництва в шахтах. Цих завдань у 1937 році господарські, партійні і профспілкові організації Донбаса вчасно не виконали.

Підготовні роботи в 1937 році систематично відставали, що не давало можливості довести загальну лінію вибою за наміченим планом. Лінія вибою на 1 січня 1938 року становила тільки 83,2% наміченого плану. Цілком зрозуміло, що відставання підготовних робіт і невиконання плану збільшення лінії вибою було однією з тих причин, які звужували обсяг вугільних робіт.

Оскільки шахти перетворилися в заводи з складними механізмами, видобуток вугілля став цілком і повністю залежати від роботи складних гірничих машин і інших знарядь праці. Як були використані ці складні механізми? З 1.733 зарубних машин в шахтах було 1.457 машин, або 83,8% машин. Протягом всього 1937 року 270 важких зарубних машин не діяли. Коли б ці машини працювали і давали заплановану продуктивність, то вони забезпечили б зростання видобутку вугілля Донбаса більше, ніж на 10 млн. тонн, що дало б можливість повністю реалізувати річну програму.

Шахти Донбаса в 1937 році погано використали парк зарубних машин. Ті зарубні машини, що працювали, не дали потрібної продуктивності. Наприклад, середньомісячна продуктивність однієї зарубної машини на очисних роботах в 1937 р. досягла тільки 76,2% плану, а продуктивність фактично діючих машин становить 89,9% до середньомісячного плану.

Зрозуміло, що десятки машин працювали добре. На багатьох зарубних машинах стахановці і ударники давали винятково високу продуктивність. Наприклад, машиніст зарубної машини (шахта № 3-біс „Чистяковантрацит") тов. Ломовцев виконав річне завдання на 267%; машиніст т. Седков (трест „Серговугілля") виконав завдання на 207%; машиніст т. Бондар (шахта ім. Крупської) перевищив річне завдання

Digitized by Google

по продуктивності праці у 3 рази. Але такі зразки роботи не стали здобутком усього Донбаса. Продуктивність однієї зарубної машини в 1937 році лишилася на рівні 1936 року. Цілком зрозуміло, що така робота зарубних машин відбилася на виконанні плану видобутку вугілля минулого року.

З призначенням на пост наркома важкої промисловості Лазаря Мойсейовича Кагановича і після жовтневого вседонецького зльоту стахановців і ударників, робота зарубних машин почала кращати. Це виявилось в тому, що продуктивність однієї фактично діючої зарубної машини в листопаді 1937 року підвищилась до 89,6 тонн за зміну, а в грудні—до 94,8 тонн за зміну при середній річній продуктивності машин в 1936 році 67 тонн за зміну. Але останні два місяці не могли ліквідувати того відставання продуктивності зарубних машин, яке тривало протягом 10 місяців.

В Донбасі не було створено умов для безперервної роботи зарубних машин. Значна частина керівників вугільної промисловості Донбаса не забезпечили взаємного пов'язання всіх процесів праці в шахтах. Вони бюрократично поставилися до справи забезпечення циклування лав; вони забули, що цикл зарубної машини є головна технічна норма в умовах механізованого видобутку вугілля. В Донбасі не зрозуміли, що цикл зарубної машини показує і роботу самої машини, і роботу конвеєра, і оборот вагонетки, що він виявляє хиби всіх частин виробничого організму.

Відсутність боротьби за цикл, як за головне технічне завдання у вугільній промисловості, можна особливо яскраво побачити на прикладі окремих шахт вугільного Донбаса. Приміром, на шахті „Бутовка" на третій дільниці лава повинна давати 330 тонн вугілля. Робота в цій лаві по основних операціях циклу проходила так: на зарубування лави зарубною машиною потрібно 12 годин, фактично машина працювала 24 години; для вивантаження лави потрібно 26 годин, а фактично лаву вивантажували протягом 48 годин; на перенесення риштаків відводили 7 годин, а фактично риштаки переносили протягом 14 годин. Тільки свердлування і кріплення було виконано в установлений графіком час. Як бачимо, цикл на третій дільниці шахти „Бутовка" зривався зарубуванням, вивантаженням лави і перенесенням риштаків. Таке становище в шахтах в 1937 році було звичайним явищем.

Товариш Каганович на вседонецькому зльоті шахтарів — стахановців і ударників, говорячи про боротьбу за цикл, як головну технічну норму у вугільній промисловості, підкреслював, що „...в більшості випадків на шахтах цикл зривався. В середньому по Донбасу зарубна машина дає 14,5 циклу за місяць. Ці 14,5 циклу показують, який недостатній в Донбасі оборот машини, темпи кріплення, оборот всієї шахти. ...Підрахунки спеціалістів показують, що, коли ми збільшимо кількість циклів

Digitized by Google

до 21, то видобуток можна збільшити приблизно на 50—60 тисяч тонн на добу порівняно з тим, що Донбас дає зараз"[1].

Відсутність потрібної уваги до боротьби за координацію всіх процесів праці, зв'язаних з видобутком вугілля, не могла не привести до низької продуктивності відбійного молотка. В 1937 році продуктивність одного відбійного молотка на очисних роботах становила 12,28 тонни, а в грудні тільки 11,46 тонни проти плану 17,3 тонни, тобто 66,2% завдання. Це менше навіть тієї низької продуктивності відбійного молотка, яка була у грудні 1936 року.

Отже, найважливіше знаряддя видобутку вугілля, на якому стахановці встановили світові рекорди, в 1937 році було використано вкрай погано. Цілком зрозуміло, що стахановці і ударники, працюючи з відбійними молотками, давали високу продуктивність, але їх було мало порівняно до всієї кількості робітників, які не виконували норм.

В 1937 році вибійник при спарованій роботі на крутому схилі у зміну давав 15,66 тонни на відбійний молоток. Продуктивність робітника в уступі (вибійника і кріпильника) за зміну становила всього 9,46 тонни вугілля.

Якби Донбас добився виконання плану по всіх відбійних молотках, діючих в шахтах, то країна дістала б ще мільйони тонн вугілля.

Зовсім незадовільно в 1937 році було використано і парк електровозів. З наявних електровозів в шахтах Донецької області працювало 63,7% всього парку. Середньомісячна продуктивність електровоза за 1937 рік становила 86,5% плану. Тільки в грудні продуктивність електровоза підвищилася до 92,6% плану. В 1937 році було досягнуто підвищення продуктивності електровозів порівняно до 1936 року тільки на 7,4%.

Як бачимо, підсумки використання складних механізмів у Донбасі незадовільні. Підлі вороги народу — троцькістсько-бухарінські, буржуазно-націоналістичні шпигуни, диверсанти, шкідники, терористи багато нашкодили, багато зробили для того, щоб затримати механізацію шахт, зменшити використання механізмів і знизити їх продуктивність.

Прямим результатом поганого використання механізмів є низька продуктивність праці. В 1937 році середньомісячна продуктивність праці робітника (по вибою) становила 65,5 тонни, або 90,2% плану (порівняно з 1936 роком — 100,3%). Середньомісячна продуктивність праці робітника (по видобутку) в 1937 році становила 23,7 тонни, або 86,5% (порівняно з 1936 роком — 101,3%). А планове завдання по продуктивності на одного трудящого в 1937 році було 24,78 тонни, або на 17% більше, ніж в 1936 р. Але Донбас, як це видно з наве-

[1] *Л. М. Каганович*, За піднесення вугільного Донбаса.

Digitized by Google

дених даних, цього завдання не виконав. Це не зважаючи на те, що сотні й тисячі робітників Донбаса показують зразки високої продуктивності. Тов. Каганович на вседонецькому зльоті стахановців і ударників наводив надзвичайно цікаві цифри. З 13.575 робітників виконали річне завдання на 200 і більше процентів 399 чоловік; виконали 9-місячне завдання на 200 і більше процентів 2.015 чол.; виконали вересневе завдання на 300 і більше процентів 872 чол. У жовтні, листопаді і грудні 1937 року кількість робітників, що перевищували норми, значно зросла.

У грудні 1937 року почалося рішуче зрушення по підвищенню продуктивності праці. В цьому місяці продуктивність на одного робітника (по вибою) підвищилася до 74,2 тонни вугілля, або 102,5% грудневого плану. Продуктивність праці робітника (по видобутку) підвищилась до 27,2 тонни, або 105,2% грудневого плану. Продуктивність праці трудящого (по видобутку) підвищилась до 24 тонн, або 104,3% грудневого плану. У грудні 1937 року з 20 вугільних трестів Донецької області 15 трестів виконали й перевищили завдання по продуктивності праці робітників (по видобутку).

Невиконання плану по продуктивності праці в 1937 р. зв'язане також з поганим станом шахт, механізмів, плинністю робочої сили і недостатнім освоєнням нової техніки.

Ще у відомій постанові РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 8 квітня 1933 року „Про роботу вугільної промисловості Донбаса" було відзначено, що „Основна хиба в роботі вугільних трестів Донбаса і Головтопу Наркомважпрому, так само як і парторганізацій Донбаса, полягає в тому, що вони не зрозуміли цієї докорінної зміни в умовах видобутку вугілля при його механізації і продовжують дивитися на шахту, як на місце роботи звичайних землекопів, тоді як шахта перетворилася вже в справжній завод з складними механізмами, що вимагає серйозної праці і серйозного добору людей для освоєння нової техніки, що вимагає наявності постійних (не плинних) кадрів більш кваліфікованих робітників, більш досвідчених організаторів, більш ініціативних інженерів і техніків, що вимагає кращого забезпечення підземних робітників порівняно з надземними".

В тій же постанові відзначено було велику плинність робітників і службовців Донбаса. „При такій „плинності" немислимо здійснити скількинебудь задовільне освоєння нової техніки, нових механізмів. А освоєння нової техніки є, як відомо, ключ до піднесення господарства всього вугільного Донбаса" [1]. Цих надзвичайно важливих вказівок РНК Союзу РСР і ЦК ВКП(б) трести Донбаса, так само як і партійні організації, в 1937 році не виконали.

---

[1] Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) „Про роботу вугільної промисловості Донбаса", від 8 квітня 1933 р.

Digitized by Google

Не ліквідована була у 1937 р. плинність робочої сили. Цілком зрозуміло, що плинність робочої сили підривала вугільну промисловість, зривала можливість повного використання механізмів, була причиною затримки росту продуктивності праці, не давала можливості поліпшити якість продукції й зменшити собівартість вугілля. Така одна з головних причин невиконання плану 1937 року, низької продуктивності праці робітників і зовсім недостатнього використання механізмів.

Причини великої плинності робочої сили Донбаса треба шукати в неправильній організації заробітної плати, в тому, що робітникові не забезпечили всіх можливостей, для виконання й перевиконання норми, в тому, що керівники трестів і шахт не приділяють достатньої уваги побутовим потребам робітників, особливо тих, що працюють на підземних роботах.

Товариш Каганович на зльоті шахтарів — стахановців і ударників казав:

„Візьміть зарплату шахтаря. Вона залежить не тільки від ставки і від прогресивки. Аджеж, щоб виробити прогресивку треба мати де працювати, чим працювати, мати пристойний штрек, треба мати чим одвезти вугілля, треба мати кріплення. Якщо немає гарного штреку для відкочування, якщо машину ламають, якщо не подають повітря і псують компресор, то ясно, що хоч яку ставку даси— шахтар мало заробить, бо у нього будуть великі перестої. Шкодили і зривали стахановський рух насамперед тим, що створювали обстанову, при якій шахтар мало виробляв через вимушені перестої".[1]

На цю найважливішу умову в підвищенні продуктивності праці Донбаса мало звертали уваги.

В своїй постанові від 28 квітня 1937 р. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) вказували, що „Всупереч рішенню РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про ліквідацію численності і різноманітності норм виробітку і розцінок на однакових роботах,— на ділі при перегляді норм виробітку в 1936 році знову допущено численність норм і розцінок, яка породжує плутанину в заробітній платі робітників". Ця хиба не була усунута. Тисячі різних норм і розцінок були в Донбасі і в 1937 році. Ці різні норми і розцінки на однакових роботах приводили до великої плутанини, приводили до того, що частина робітників не знала своїх норм, не знала, як нараховується їм прогресивна оплата. В таких умовах прогресивна оплата дуже часто мала чисто формальний характер. Вона не була стимулом до поліпшення організації праці і досягнення більш високої продуктивності. Така плутанина з нормами і розцінками могла тільки штовхати до збільшення плинності робочої сили і до гіршого використання механізмів.

---

[1] *Л. М. Каганович,* За піднесення вугільного Донбаса.

Digitized by Google

Незадовільна організація праці на більшості шахт не дала можливості в 1937 році здійснити максимальний перехід робітників на відрядно-індивідуальну прогресивну оплату. В шахтах Донбаса працює на індивідуальній пайовій відрядній оплаті тільки 72,2% бригад навало-відбійників. В решті бригад індивідуальної відрядності немає. На підготовних роботах охоплено індивідуальною відрядністю 62,4% робітників. Як бачимо, бригадна форма відрядної оплати займає в Донбасі ще значне місце. А це, як відомо, є одна з відсталих форм оплати праці. Така форма заробітної плати ще існує на шахтах Донбаса тільки через погану організацію праці, через поганий стан шахт, через незадовільний стан лінії вибою, вивантаження лав, кріплення, відкочування. Там, де шахта в порядку, де лінія вибою рівна, де налагоджено циклування лав,—там процент індивідуальної відрядної оплати значно вищий, ніж в інших шахтах.

Керівники шахт і головні інженери ще недостатньо займаються питаннями заробітної плати, нормами виробітку, встановленням розцінок. Недосить займаються цими питаннями і частина рудоуправителів і директорів трестів. Тим часом погана організація зарплати є гальмом підвищення продуктивності праці і виконання плану видобутку.

Саме тому, що зарплата не стала ще основною підоймою в поліпшенні організації праці і піднесенні продуктивності, в Донбасі в 1937 році створилось таке становище, що продуктивність праці і її зростання значно відставали від зростання заробітної плати. В 1936 році середньомісячна зарплата одного трудящого становила 283 крб. 17 коп., а середньорічна зарплата — 3.398 крб. 04 коп. В 1937 році середньомісячна зарплата трудящих Донбаса збільшилася до 334 крб. 83 коп., а середньорічна зарплата — до 4.018 крб. 30. коп. Отже, зарплата в 1937 році збільшилася порівняно з 1936 р. на 19%, тоді як продуктивність праці залишалась на рівні 1936 року.

Розуміється, що зростання заробітної плати значно поліпшило матеріальне становище трудящих. Але це збільшення зарплати було не результатом підвищення продуктивності праці, а в наслідок тієї надвишки, яку встановив уряд, а також в наслідок збільшення фонду заробітної плати. Коли б Донбас виконав завдання по продуктивності праці, то зарплата донецьких шахтарів була б значно вища.

Таким чином, зарплата порівняно з тими можливостями, які були в Донбасі, зросла недостатньо.

Звичайно, в Донбасі є тисячі стахановців, які одержують високу заробітну плату, що в два-три рази перевищує їх ставку. Наприклад, робітник-вибійник Бутенко виконав річний план на 232%, і його заробіток за 1937 р. становив 14.482 крб., вибійник Олешин виконав річний план на 249% і заробив за рік 14.997 крб. Таких прикладів можна навести дуже багато. Кількість стахановців, що борються за високу продуктивність праці, з кожним днем зростає.

Digitized by Google

Незадовільна організація роботи в шахтах привела вугільний Донбас в 1937 році до значного підвищення собівартості вугілля.

Замість зменшення, собівартість тонни вугілля в Донбасі збільшилася на 20,9% планового завдання. Це показує, що трести і шахти не боролися по-справжньому за радянський карбованець. Невикористані механізми, величезні витрати на ліквідацію аварій, перестої, низька продуктивність праці, перевитрати по зарплаті — все це збільшувало собівартість.

Однією з головних причин відставання Донбаса і невиконання плану 1937 року, як вказував товариш Каганович, є те, що більшовики Донбаса — партійні і непартійні, інженери і техніки відстали, здали свої позиції в справі організації стахановського руху.

Стахановський рух — не штурмівщина, він передбачає докорінне поліпшення організації праці, а за це головну відповідальність несуть господарники, інженери і техніки, як командири виробництва.

Агенти японо-німецьких охранок, троцькістсько-бухарінські, буржуазно-націоналістичні виродки, ці найлютіші вороги радянського народу провадили свою підлу шкідницьку роботу, спрямовану на зрив стахановського руху, на зрив видобутку вугілля.

Підлі троцькістсько-бухарінські шпигуни, шкідники і диверсанти маскували своє шкідництво так званою „теорією" концентрації робіт, вони скорочували лінію вибою, зменшували обсяг підготовних робіт взагалі, гальмували механізацію, ламали механізми, влаштовували аварії і т. д.

В тресті „Серговугілля" шкідники в 1936—37 рр. зупинили кілька лав з загальною лінією вибою 4.645 метрів; в тресті „Сталінвугілля" під виглядом концентрації робіт були зовсім виведені з ладу цілі дільниці (на шахтах № 1, № 2/7, № 17/17-біс, № 19, № 30). В „Лисичанськвугіллі" шкідники закрили шахту „Южная", закрили 122 вибої.

Вороги народу—троцькісти і бухарінці особливо намагалися зірвати підготовні роботи, приховували наявні запаси вугілля для своїх закордонних хазяїв. Шкідники навмисне занехаювали шахти, вони створювали такі умови в шахтах, що не можна було застосовувати зарубних машин та інших складних механізмів. Агенти фашизму створювали небезпечні умови для роботи в шахтах, створювали погані умови для робітників, щоб викликати їх незадоволення, щоб посилити плинність робочої сили, зірвати освоєння нової техніки. Вороги народу прорахувалися. Славні чекісти зуміли спіймати диверсантів і шкідників на гарячому, розгромити їх кубла.

Отже, однією з головних причин відставання Донбаса у виконанні плану 1937 р. було те, що партійні, радянські, господарські і профспілкові організації прогледіли ворожу діяльність троцькістів, буха-

Digitized by Google

рінців, буржуазних націоналістів і інших ворогів, дали їм змогу певний час безкарно шкодити.

Причиною невиконання плану 1937 року було й те, що після розгрому ворогів народу господарники, партійні та інші організації заспокоїлися. Замість того, щоб негайно приступити до ліквідації наслідків шкідництва, навести порядок в шахтах, ввести в експлуатацію всі механізми, розгорнути ще ширше стахановський рух,— „Донбасвугілля" і його трести, партійні і профспілкові організації деякий час розкачувалися. Час був прогаяний. Тільки після вседонецького зльоту шахтарів — стахановців і ударників, тільки після призначення тов. Кагановича на наркома важкої промисловості — розгорнулася робота в справі ліквідації наслідків шкідництва, і результати цього виявилися дуже скоро.

До відставання вуглевидобутку і продуктивності праці привела також велика плинність робочої сили. Це справжнє лихо вугільної промисловості Донбаса.

Незадовільна організація заробітної плати теж впливала на вуглевидобуток. В Донбасі часто забували, що переведення робітників на прогресивну оплату є тільки частина справи в боротьбі за піднесення продуктивності праці. Після переходу на прогресивну оплату головне завдання полягає в тому, щоб створити всі умови для безперебійної роботи на виробництві. Тим часом, робітників недостатньо забезпечували робочим місцем, механізмами, недостатнім було пов'язання всього комплексу робіт, починаючи від вибою і кінчаючи вивезенням вугілля спід естакад.

І, нарешті, зовсім незадовільна боротьба за розвиток стахановського руху була однією з причин відставання Донбаса. Недостатньо провадилась робота щодо виховання і підготовки нових стахановців. Популяризація стахановських методів роботи не була розгорнута на такому рівні, як того вимагає народ.

1938 рік повинен стати роком невпинного бурхливого зростання продуктивності праці і разом з тим зростання заробітної плати. План видобутку вугілля і зниження собівартості в цьому році повинен бути виконаний. Для цього є всі умови. Багато вже зроблено в справі ліквідації наслідків шкідництва. Радянський уряд і ЦК ВКП(б) надають Донбасові всемірну допомогу. Важкою промисловістю керує найближчий соратник товариша Сталіна, талановитий організатор соціалістичної промисловості Лазар Мойсейович Каганович. Партійні організації Донбаса стали міцнішими, згуртованішими. На відповідальні дільниці вугільної промисловості висунуті віддані партії і народові партійні і непартійні більшовики. Всі ці умови дають повну можливість забезпечити перемогу у Донбасі.

Боротьба за виконання плану 1938 року вимагає мобілізувати всі сили партійних, господарських, радянських і професійних організацій, широко розгорнути стахановський рух.

Digitized by Google

На березнево-лютневому пленумі ЦК ВКП(б) 1937 року товариш Сталін закликав партію і всіх трудящих не забувати про капіталістичне оточення. Він указував, що, поки існує капіталістичне оточення, буржуазні держави засилатимуть до нас шпигунів, диверсантів, убивців, шкідників. Отже, першою умовою виконання плану 1938 року є всемірне підвищення більшовицької пильності, ліквідація політичної довірливості, політичної сліпоти, вміння викривати ворога під будьякою маскою.

Одне з основних завдань, виконання якого забезпечує піднесення вугільного Донбаса, є прискорення ліквідації наслідків шкідництва. На боротьбу з наслідками шкідництва треба організувати маси робітників і службовців. Треба пам'ятати, що самі керівники з цим не впораються. Тільки спираючись на маси, разом з масами, при їх активній допомозі можна швидко ліквідувати наслідки шкідництва і оздоровити Донбас. Виконати вказівки ЦК ВКП(б)—навести порядок, повністю використати механізми,— такі є чергові завдання працівників вугільної промисловості.

Великого значення в боротьбі за виконання плану 1938 року набуває координація підготовних і очисних робіт. Потрібно твердо пам'ятати спеціальну вказівку РНК Союзу РСР і ЦК ВКП(б), дану в постанові від 28 квітня 1937 року: „Підготовні роботи, які є найважливішою умовою для сталого зростання видобутку, протягом останніх двох років виявились закинутою ділянкою роботи вугільної промисловості Донбаса". В цьому ж рішенні РНК і ЦК ВКП(б) зобов'язали негайно почати розширення підготовних робіт, розширення лінії вибою, зобов'язали забезпечити такий темп і розмах підготовних робіт, який відповідав би плановим завданням Донбаса.

Боротьбі за цикл, як головну технічну норму, в 1938 році треба приділити особливу увагу. Треба пам'ятати, що цикл є універсальний показник, дзеркало роботи шахти в цілому. Треба пам'ятати, що збільшення тільки на один цикл в місяць підвищує щодобовий видобуток приблизно на 10.000 тонн.

Боротьба за цикл є боротьба за планове пов'язання всіх робіт шахти. Циклування можливе тоді, коли механізм працює безвідмовно, коли немає поламань, аварій. Треба добитися 100-процентного використання зарубних машин, відбійних молотків, електровозів і інших механізмів. Щоб забезпечити циклування лав, щоб збільшити кількість циклів до 30—40 на місяць, треба організувати безперебійне відкочування, а для цього треба привести в належний порядок колії, вагонетки, електровози, весь шахтний транспорт.

На вседонецькому зльоті шахтарів — стахановців і ударників тов. Каганович, намічаючи перспективи Донбаса, казав: „Піднесення вугільного Донбаса забезпечене. Вирішальні його фактори — це більшовицьке згуртування кадрів і піднесення стахановського руху".

Digitized by Google

Згуртування партійних і непартійних більшовиків, висунення нових талановитих організаторів на відповідальні ділянки повинно стати керівним принципом у кожній шахті, в кожному тресті Донбаса. В Донбасі є багато чудових людей, які віддають всі свої сили, свої знання і досвід справі піднесення вугільної промисловості. Треба ці кадри систематично добирати, працювати над їх вихованням, допомагати їм іти в ногу з життям, іти в ногу з бурхливо ростучим стахановським рухом. Треба щоб керівники шахт і трестів, інженери, техніки очолили стахановський рух, допомагали сьогоднішнім не-стахановцям стати завтра стахановцями.

Працівники вугільної промисловості повинні засвоїти, що стахановець не тільки той, що дає високу продуктивність праці,— стахановець повинен бути організатором виробництва, він повинен навчати інших стахановських методів роботи, підтягувати відсталих, допомагати їм переходити в ряди передових. В Донбасі є десятки тисяч стахановців, і якщо кожен стахановець організує 10 робітників і зробить їх стахановцями — підвищення продуктивності праці, піднесення вугільного Донбаса буде забезпечене. Партійні організації повинні організувати стахановців на цю велику, почесну справу, ще ширше розгорнути в масах політично-виховну роботу.

Велика роль в піднесенні стахановського руху належить командному складові вугільної промисловості. Від того, як командири організують робоче місце, як вони забезпечать умови для циклування лав, для безперебійної роботи механізмів, відкочування — залежатиме зростання стахановського руху.

Донбас — батьківщина стахановського руху. Шахтарі Донбаса повинні високо піднести прапор стахановського руху, що зародився в їх шахтах. Вугільний Донбас в 1938 році повинен бути переможцем.

Digitized by Google

Повстання миколаївського і херсонського пролетаріату проти німецьких окупантів

М. Переверзєв

Наприкінці січня 1918 року повсталі робітники й селяни під керівництвом більшовиків скинули контрреволюційну Центральну раду. Втікши до Житомира, Центральна рада виявилася „урядом" без народу і території, і 9 лютого 1918 р. для боротьби проти українського народу і Радянської Росії уклала договір з Німеччиною. За цим договором, націоналісти і інші вороги народу з Центральної ради віддавали Україну німецьким імперіалістам на повне пограбування, за що німецькі окупанти зобов'язалися збройною силою повалити радянську владу і відновити владу Центральної ради.

Цей договір, що віддавав на грабунок Україну німецькому імперіалізмові, Центральна рада уклала при безпосередньому сприянні Іуди-Троцького, який, всупереч радянському урядові, замість української радянської мирної делегації визнав контрреволюційну Центральну раду правомічною провадити переговори в Бресті; цим самим зрадник Троцький відкрив фронт німецьким інтервентам на Україну.

„...німецький уряд, — писав товариш Сталін, — в особі Гофмана відмовився вступити в мирні переговори з Народним секретаріатом, визнаним всіма радами України, міськими і сільськими. Союзові з мерцями, союзові з поваленою і вигнаною Радою він віддав перевагу перед мирним договором з визнаним українським народом Народним секретаріатом..." [1]

Провокаторська роль обер-шпигуна Троцького в брестських переговорах і зрадництво продажної Центральної ради для німецьких імперіалістів були цінною знахідкою. Під приводом виконання договірних зобов'язань 300-тисячна армія австро-німецьких окупантів вдерлася в межі нашої батьківщини.

„Це значить — австро-німецька навала має своєю метою, — писав товариш Сталін, — не тільки одержання хліба, але й, головним чином, — повалення радянської влади на Україні і відновлення старого буржуазного режиму".

„Це значить — не тільки хочуть викачати з України мільйони пудів хліба, але намагаються ще обезправити українських робітників

[1] *Й. Сталін*, Статті й промови про Україну, стор. 39 — 40.

Digitized by Google

і селян, відібравши у них кров'ю здобуту владу і передавши її поміщикам і капіталістам"[1].

Спираючись на насильство, режим катувань, шибениць і розстрілів, німецькі окупанти повели себе на радянській землі, як справжні колоніальні завойовники. В селах окупанти насильно забирали хліб, худобу, насіння для посівів. При допомозі каральних загонів у селах повністю відновлювали поміщицькі порядки. В промислових підприємствах забирали сировину, напівфабрикати, фабрикати, руйнували заводи, шахти.

Німецькі капіталісти, прагнучи взяти участь в колоніальному грабунку, у великій кількості прибували і оселювалися на Україні.

З допомогою зрадницької Центральної ради та іуди-Троцького німецькі окупанти силою величезної армії намагалися перетворити Україну в німецьке генерал-губернаторство.

Намагаючись встановити на Україні „порядок" африканських колоній, окупанти в своїх наказах писали: „За кожного убитого або пораненого німецького чи польського солдата будуть негайно розстріляні перші 10 російських солдатів або жителів, що попадуться"[2].

Німецький імперіалізм приніс в 1918 році на Україну колоніальне рабство, голод, злидні.

Своєю політикою окупації України в 1918 році німецькі імперіалісти вписали в історію людства ганебні сторінки своїх кривавих вчинків, перед якими бліднуть страхіття середньовіччя.

Грабунки в селах і містах, каральні експедиції в селах, розстріли страйкуючих залізничників, розправи з революційними робітниками, єврейські погроми — все це проводилося окупантами при догідливій допомозі „соціалістів" з табору Центральної ради.

Українські есери, соціал-демократи, соціал-федералісти, взагалі всі партії, що входили до контрреволюційної Центральної ради, виявили себе ретельними помічниками окупантів в їх грабіжницькій справі, душителями і катами українського народу.

Обдурюючи народні маси, націоналісти з Центральної ради маскували справжні цілі німецького імперіалізму брехливими лозунгами про „демократію", про „самостійність" України і т. ін.

„„Рада" і „гетьманство" з їх „самостійністю",— говорить товариш Сталін,— були лише іграшкою, ширмою, яка зручно прикривала цю окупацію, зовнішньо „санкціонувала" експлуатацію України австро-німецькими імперіалістами"[3].

Бундючні німецькі генерали зовсім не розраховували на те, що кампанія проти українського народу перетвориться в тривалу боротьбу, яка закінчиться для них повним крахом.

---

[1] *Й. Сталін*, Статті й промови про Україну, стор. 40.

[2] „Крах німецької окупації на Україні", док. № 2.

[3] *Й. Сталін*, Статті й промови про Україну, стор. 67.

Digitized by Google

Похід на Україну вони уявляли собі легким церемоніальним маршем під звуки сурм і літаврів. Проте, окупанти жорстоко прорахувалися. На Україні вони зустріли уперту героїчну відсіч керованих більшовиками робітників і селян.

Проти іноземних поневолювачів спалахнули повсюди повстання, очолювані підпільними більшовицькими організаціями.

Окупанти примушені були просуватися вглиб країни з боями і великими втратами.

„Проти іноземного іга, що йде з Заходу,—писав товариш Сталін в березні 1918 року,—Радянська Україна підіймає визвольну *вітчизняну* війну,—такий зміст подій, що розігруються на Україні.

Це значить—кожний пуд хліба і кожний шматок металу доведеться брати німцям з бою, в результаті одчайдушної сутички з українським народом“ [1].

Визвольна війна українського народу проти німецьких окупантів, організована і керована партією Леніна—Сталіна, зірвала плани німецького імперіалізму створення „великої“ німецької імперії за рахунок колоніальних завоювань.

В цій визвольній війні українського народу миколаївський пролетаріат відіграв велику і почесну роль, вписавши славну сторінку в історію революційної боротьби за диктатуру пролетаріату на Україні.

Миколаївському пролетаріатові в союзі з революційним селянством доводилося неодноразово відбивати атаки сил чорної реакції: німецьких окупантів, Антанти, білогвардійських генералів, банд Петлюри, Григор'єва і Махна.

Революційна боротьба миколаївського пролетаріату під керівництвом більшовиків проти внутрішніх і зовнішніх ворогів повна яскравих героїчних прикладів. Одним з найяскравіших героїчних прикладів є березневе повстання миколаївського пролетаріату в 1918 р. проти австро-німецьких окупантів.

* * *

16 березня 1918 р. ввечері інтервенти підійшли до міста Миколаєва з боку Варварівки. Після нерівного бою, що тривав цілу ніч, окупанти, оточивши місто, 17 березня на світанку зайняли його. Вимушений відхід радянських загонів дав багато радості буржуазії і її лакеям—націоналістам, есерам і меншовикам, що зустрічали окупантів радісно, як рятівників. Продовольчі склади, наглухо зачинені перед продовольчою комісією радянської влади, охоче були відкриті буржуазією для німців.

Меншовики і есери, ці агенти буржуазії в робітничому класі, старалися замаскувати головну мету приходу окупантів на Україну.

---

[1] *Й. Сталін,* Статті й промови про Україну, стор. 40.

Digitized by Google

18 березня на засіданні міської думи, яке відбулося з участю австро-німецького командування, есери і меншовики „роз'яснили", що німці офіціально з'явилися не як завойовники, а як представники української Центральної ради для заспокоєння і порядку. „...Головна їх мета,— говорили зрадники,— встановити нормальний хід життя". Вони самовпевнено вважали можливим умовити робітників, приспати їх революційну пильність і накинути на них колоніальне ярмо. Вони дали окупантам гарантію навести в місті „порядок".

Капіталісти зажадали негайного повернення націоналізованих підприємств і конфіскованого майна.

Міністри контрреволюційної Центральної ради Голубович і Ткаченко, у відповідь на запитання миколаївського самоврядування про причини появи і роль німецьких військ в Миколаєві, одверто заявили, що „німецькі війська були покликані спеціально для звільнення України від більшовиків"[1].

Есеро-меншовицька міська дума за німецького панування була не більше як фікцією. Австро-німецьке командування зразу ж оголосило себе повновладним хазяїном. Воно заявило про свій намір відновити в місті „спокій" і „порядок". Населення міста закликалося до безумовного підкорення розпорядженням німецького командування. „Ми прийшли,— лицемірно повідомляли загарбники,— як ваші друзі, хочемо вам допомогти і дати можливість мирного заняття після тривалого безладдя і жахів війни".

Запанувала реакція. Агенти буржуазії та іноземних контррозвідок— есери, меншовики, націоналісти, обливали наклепами комуністичну партію.

Миколаївський пролетаріат, керований з підпілля комуністичною партією, не дав меншовицько-есерівським, буржуазно-націоналістичним ворогам себе приспати. 18 березня на мітингу, скликаному більшовиками, робітники заводу „Наваль" в своїй резолюції заявили категоричний протест проти укладення Центральною радою продажного договору з Німеччиною і проти захоплення міською думою радянської друкарні, набутої робітниками за їх же власні гроші. Робітники поставили вимогу негайно відновити більшовицький орган „Власть труда". Обрана делегація від заводів зажадала від голови міської думи есера Костенка звільнення окупантами приміщення ради робітничих, селянських і солдатських депутатів, припинення самочинних арештів і хазяйнування окупантів на території заводу. Делегація заявила думі про рішучість робітничого класу протидіяти грабіжницьким намірам окупантів.

Робітники Миколаєва під керівництвом більшовиків виявили рішучу і організовану відсіч здійсненню грабіжницьких планів німецьких окупантів і Центральної ради.

[1] Протокол миколаївської думи від 22 березня 1918 р

Digitized by Google

Зустрівши вороже ставлення робітничого класу до своїх грабіжницьких заходів, окупанти вдалися до масових арештів. Арешти часто провадилися з найменшого приводу або примхи якогонебудь ефрейтора чи капрала.

Окупанти для здійснення своїх грабіжницьких планів ні перед чим не зупинялися. Зайнявши Миколаїв, вони зразу ж почали захоплювати квартирні приміщення як приватних, так і громадських організацій. Окупанти безцеремонно грабували народне майно. У міліції забрали коней, кінську упряж, обмундирування, близько 30.000 крб. грошей і ін. (за приблизними підрахунками витрати на розквартирування окупантів в Миколаєві протягом 1918 року обійшлися в 2 млн. крб.).

Користуючись послугами спекулянтів і поставників, окупанти організували грабунок продовольчих запасів. За „куплені" товари вони розплачувалися австрійськими папірцями за твердим курсом, але через те, що їх ніхто не брав, замінювали особистими розписками (квитанціями). Окупанти забрали до своїх рук управління торговельним і військовим портами, а також заводами, привласнивши різні цінні товари, що лежали на території портів і вокзалів. Вони навіть знімали з дверей квартир мідні ручки.

З приходом окупантів становище миколаївського пролетаріату надзвичайно погіршало. Ціни на продукти першої необхідності неймовірно зросли. Так, наприклад, ціна на м'ясо протягом перших днів хазяйнування німців піднялася на 100% (від 40 до 70 — 80 крб. за пуд). Продовольче пограбування Миколаївщини зразу ж усім тягарем впало на плечі робітничого класу, трудящого населення.

Капіталісти і домовласники єдиним фронтом з окупантами розгорнули наступ на робітничий клас. 20 березня закрилися заводи „Наваль" і „Руссуд", і близько 10.000 робітників лишилися без заробітку. Домовласники при підтримці меншовицько-есерівської думи розпочали негайно очищати свої будинки від небажаних їм пожильців: безробітних, демобілізованих, бідноти і ін.

Між німцями й робітниками все частіше й частіше почали відбуватися сутички. Перший конфлікт робітників з окупантами стався під час похорону червоногвардійців, вбитих при наступі німців на Миколаїв. Окупанти категорично заборонили похоронну демонстрацію і наказали поховати вбитих „тихо" і „непомітно". Це викликало вибух обурення робітників. На похорон з'явилася велика кількість робітників. Наказам окупантів розійтись робітники не підкорилися, і справа скінчилася сутичкою.

Окупанти, за вимогою судновласників, заарештували всіх членів колегії дев'яти, що стояла на чолі націоналізованого флоту, але робітники оточили німецький загін і визволили заарештованих.

Показовим є випадок, коли окупанти заарештували одного робіт-

Digitized by Google

ника за те, що він сміявся на вулиці, вказуючи пальцем на німців. Обурена маса звільнила його.

Різке зниження життєвого рівня, безробіття, грабіж, арешти і знущання окупантів, торжество знахабнілої буржуазії, зрадництво меншовиків і есерів до краю загострили обурення миколаївського пролетаріату.

Події наростали з блискавичною швидкістю. Миколаївська більшовицька організація, загнана в підпілля, тверезо враховувала революційну обстанову, що назрівала, і старанно готувала повстання пролетаріату.

На підпільних більшовицьких зборах 20 березня, скликаних в циркутеатрі Шеффера, було ухвалено рішення виступити на чолі робітничого повстання проти окупантів.

Меншовики й есери, боячись навіть тіні опору робітників, 21 березня скликали в свою чергу заспокійливий мітинг на заводах „Руссуд" і „Наваль". Ганьблячи більшовиків, вони закликали робітників до спокою і поміркованості.

21 березня закриті збори фронтовиків у кількості 2.000 чол., керовані більшовиками, висловилися за виступ проти окупантів.

22 березня об'єднане засідання заводських комітетів „Наваля", „Руссуд" і „Темволі", всупереч умовлянням есерів і меншовиків, також ухвалило рішення про виступ проти окупантів.

Націоналісти з Центральної ради, меншовики і есери, враховуючи неминучість революційних боїв, що назрівали, і переконавшись в нікчемності своїх заспокійливих методів, намагалися спровокувати єврейський погром. Але ця провокація буржуазних агентів більшовиками була викрита і зірвана.

Всупереч провокаціям і опорові меншовиків та есерів — 22 березня о 2 годині дня під керівництвом більшовиків вибухнуло повстання миколаївського пролетаріату. Керівництво збройною боротьбою було зосереджене в штабі повстання, що містився в магазині й складі Шполянського на розі Глазенапівської і Херсонської вулиць. Виступ почався зразу в кількох пунктах міста за заздалегідь розробленим планом. Опорними пунктами виступу були пролетарська Слобідка, Кузнечна вулиця, привокзальний район, більшовицький клуб з суміжними будинками колишнього млина Оберемченка з складом Ельворті і базар. Захоплені запаси зброї, що зберігалися в приміщенні міської думи, в найближчих частинах міліції 1-го і 2-го районів і в есерівському клубі „Земля і воля", були негайно розібрані; перемігши опір офіцерів, робітники оволоділи автоброневиком.

Повсталі робітники й солдати з штабу фронтовиків, озброївшись, почали наступати на окупантів і гайдамаків, що розгубилися від несподіванки. Наступ розгорнувся у головних пунктах міста: будинок Аркаса, ріг Соборної і Адміральської вулиць, Лондонський готель,

Digitized by Google

ріг Соборної і Спаської, де містився штаб німецьких військ. Повсталі робітники знімали на вулицях німецькі пости. Поодинці і партіями роззброювали інтервентів. Повстанці швидко оточили козацькі казарми на Садовій вулиці і роззброїли гайдамаків. В робітничій Слобідці виступили не тільки робітники, а й жінки та діти. Вони приступом з криками „ура" зайняли радіостанцію, взявши в полон 59 солдатів, гвинтівки і 2 кулемети. Робітники раптово напали на німецьку батарею, що стояла в Слобідці, і захопили гармати.

Вночі на 23 березня в усіх кінцях міста зав'язався запеклий бій. Головною перевагою окупантів була артилерія і велика кількість кулеметів. Повстанці стріляли з кожного будинку, з кожного підворіття. На Четвертій і П'ятій військових вулицях німці були загнані в канави і роззброєні. У німців були відібрані кулемети, бомбомети і автомобілі. На розі П'ятої військової і Столярної вулиць один робітник зняв кулеметника, прислугу і заволодів кулеметом. Кулемет був негайно спрямований проти німців. Робітники примусили німців до ранку очистити весь район Слобідки і відступити до заводу „Руссуд" та флотських казарм. Завод „Руссуд" робітники взяти приступом не могли, бо бракувало зброї, але ця операція показала дивовижну безстрашність і мужність миколаївського пролетаріату.

На ранок 23 березня повсталі мали у своєму розпорядженні відібрані у німців кулемети і гармати, але не мали достатньої кількості вогнеприпасів. Проте, робітники продовжували наступати на німців. 23 березня до повсталих приєднався Чорноморський полк селянських партизанів. Вдень 23 березня відбувалися найзапекліші бої біля Лондонського готелю, флотських казарм, вокзалу, який кілька разів переходив з рук у руки, і елеватора, де німці засіли з кулеметами. Повстанці раптово атакували елеватор, бомбами запалили магазини поблизу нього і знищили загін окупантів з 200 німців, австрійців і мадьярів.

Відважні матроси і робітники, озброєні тільки гвинтівками, атакували і взяли броневик противника разом з прислугою. Інтервенти зазнали поразок, в частинах окупантів почалася паніка; в цей день противник переживав найкритичніший момент.

Але повстанці надто розпорошили свої сили, розкидавши їх на величезній віддалі по периферії. Позиції повстанців були розташовані дугою від радіостанції по лінії: річка Інгул — цегельний завод — три кладовища (старообрядське, російське, єврейське) — елеватор — Набережна Буга (Комерційний порт), довжиною близько 12 кілометрів. Командування окупантів врахувало цю обставину. Діставши підкріплення з Одеси, окупанти скоро перешикувалися, зосередили свої головні сили в центрі міста і розгорнули наступ. Від гарячковості німці перейшли до холодної планомірності. Вважаючи винуватцями своїх невдач більшовиків, окупанти всю свою злобу і помсту зосередили на клубі більшовиків, розстрілявши і запаливши його прямою

Digitized by Google

артилерійською наводкою. Під руїнами клубу згоріло 40 чол. хоробрих революціонерів; артилерійськими снарядами німці підпалили млин Оберемченка, що межував з клубом. Під руїнами млина загинуло 70 чол. солдатів-фронтовиків.

Вночі на 24 березня окупанти відкрили ураганний артилерійський вогонь з важких гаубиць і мінометів по Слобідці. Одержавши новий, підвезений з Одеси, ешелон мадьярів, німці просунулися по Глазенапівській вулиці до вокзалу, обійшли повстанців і з'явилися біля кладовища. Вони витіснили повстанців з кладовища і почали стискати їх з двох боків, відтісняючи від кладовища і наступаючи по Херсонській і Потьомкінській вулицях з боку „Руссуда" і Східного ринку.

Робітники відважно билися, їх дружини й сестри під вогнем кулеметів і артилерії влаштовували лазарети, перев'язочні пункти, билися разом з чоловіками. Але сили були нерівні. Відсутність достатньої кількості зброї і патронів, шалений наступ озброєного до зубів потужною військовою технікою противника примусили повсталих робітників почати відступ.

24 березня ще тривав одчайдушний бій. Надвечір німці зайняли Слобідку. 25 березня робітники й фронтовики з боєм відступили, покинувши місто.

26 березня весь Миколаїв був уже в руках озвірілих окупантів, які зазнали великих втрат. „Переможці" лютували. Почалася дика розправа. Німці і мадьяри вдиралися в будинки, заганяли робітників з сім'ями на кладовище і розстрілювали пачками, а будинки і майно спалювали. У кого знаходили зброю або гільзу — розстрілювали на місці. Хлопчика, який ішов по Колодязній вулиці, випадково підв'язаний замість пояса порожньою кулеметною стрічкою, німці розстріляли на місці. Робітника заводу „Руссуд" Селіванова розстріляли за доносом, як більшовика; з такої ж причини були розстріляні батько і сини — теслярі Апаріни.

Повсталі миколаївські робітники втратили понад 2.000 убитими з яких половину становлять жінки й діти, що були забиті і спалені озвірілими окупантами. Але свою перемогу інтервенти купили дорогою ціною — вони втратили понад 1.000 чол. убитими, не рахуючи поранених.

Перелякані на смерть окупанти перетворили місто Миколаїв в укріплений табір з дротяними загородами, кулеметними окопами на перехрестях вулиць, встановленими гарматами на майданах. В'їзд і виїзд з міста був заборонений і дозволявся тільки за спеціальними перепустками. Ходити по місту дозволялося тільки до смерку, а як тільки ставало темно, кожного, хто йшов вулицею, розстрілювали.

Меншовики й есери — ці запеклі вороги пролетарської революції, лакеї буржуазії — засуджували березневе повстання миколаївського пролетаріату, плямуючи його як „темну" провокацію більшовиків.

Digitized by Google

Окупанти вже не надіялися на своїх наймитів. Німці на досвіді повстання переконалися, що есери й меншовики позбавлені будьякої опори в масах. Вони переконалися, що „демократична" Дума і Центральна Рада навіть у своїх ролях маріонеток не виправдують себе. Вони звели нанівець їх роль в міському управлінні і на чолі міста поставили „заслуженого" ката миколаївських робітників — кайзерівського генерал-майора фон-Гільгаузена.

Миколаївський пролетаріат своїм повстанням у березні 1918 року ще раз наочно довів вірність більшовицькій партії.

Миколаївський пролетаріат, не зважаючи на великі жертви, з повстання вийшов аж ніяк не переможеним; він тільки відступив перед противником, що переважав його силою і озброєнням. Відступив він для того, щоб, зібравши нові сили, кинутися в рішучий бій з смертельним ворогом.

В березневому повстанні проти окупантів миколаївський пролетаріат, вірний більшовицькій партії, виявив рішучість і волю всіма силами і засобами боротися за свою батьківщину, за радянську владу, проти насильників-колонізаторів. Миколаївський пролетаріат своєю боротьбою з окупантами розбив легенду про непереможність кайзерівських військ, закутих в сталеву броню; він показав героїчний приклад народно-визвольної війни українського народу проти іноземної навали.

* * *

Заволодівши Миколаєвом, австро-німецькі окупанти з методичною наполегливістю наступали на Херсон. Контрреволюція м. Херсона, окрилена підходом „рятівників", при допомозі офіцерів георгієвської роти і спровокованих фронтовиків примусила раду робітничих, селянських і солдатських депутатів і більшовицьку організацію піти в підпілля. Враховуючи „урок", даний миколаївським пролетаріатом, командувач окупаційних військ генерал-лейтенант фон-Мец діяв за всіма правилами воєнної обережності. Він поставив ультиматум про здачу міста і зброї, і слідом за ультиматумом вислав військову делегацію для переговорів. Це, по суті, була замаскована воєнна розвідка. Німецьку делегацію в кількості 130 чол. навколішках зустрів з хлібом і сіллю член міської думи, власник заводу Шульц. Під склепінням білого будинку думи озлоблена буржуазія, меншовики і есери, виявляючи свої вірнопідданські почуття, просили у „рятівників" захисту від більшовиків.

22 березня австро-німецькі окупаційні війська разом з гайдамаками ввійшли в Херсон.

Херсонська більшовицька організація, не гаючи ні одної хвилини, енергійно готувалася до повстання. Під керівництвом оперативної „Ради п'яти" в стінах старої херсонської фортеці відбувалася жвава технічна підготовка до збройного виступу. В робітничих районах

Digitized by Google

Забалка, Сухарному і військовому фортштадті формувалися бойові дружини з робітників і фронтовиків. На Дніпрі приводилися в бойову готовість судна: „Мечта", „Дунай" і „Ксения". Оперативний штаб по обороні Херсона звернувся з відозвою до селян. Селяни палко відгукнулися на заклик про допомогу.

З околишніх сіл у великій кількості в розпорядження штабу повстання надходили продукти і бойові поповнення. Так, наприклад, в селі Олешки селянин-бідняк Мордвінов на допомогу робітникам Херсона організував загін в кількості 500 стрільців і 50 вершників. З таврійських степів прийшов на допомогу Херсонові загін селянських партизанів в 1.000 чол. на чолі з Тавриченком (сформований Степаном Кириченком і Мар'яновим — членами Херсонської ради).

Штаб збройного повстання під керівництвом більшовицької організації об'єднав навколо себе близько 8.000 бійців. Зав'язався нерівний бій з австро-німецькими військами, які переважали повстанців чисельністю приблизно в 9 разів. Повсталі робітники раптовим ударом вигнали з Херсона німецьких грабіжників разом з гайдамацькими загонами.

Два тижні тривав бій між хоробрими, самовідданими захисниками революції з одного боку і розбишацькими бандами німецьких імперіалістів — з другого. Два тижні місто терпіло всі страхіття громадянської війни.

Трудящі Херсона безстрашно билися на фронті, споруджували фортифікаційні укріплення, копали окопи, встановлювали дротяні загороди і т. ін. Жінки й діти працювали поряд з чоловіками: носили снаряди, харчі, перев'язочні матеріали, самі брали участь в боях.

Характерним є епізод, коли чотири хлопчики (шкільного віку) на чолі з своїм ватажком 14-річним Шуркою, інсценуючи пожежу будинку, спід носа німців зняли станковий кулемет і в бойовій готовості доставили його в загін. Робітники й фронтовики, що жили на Забалці, Сухарному і військовому фортштадті, виявили лицарську хоробрість і надзвичайну відвагу в боях.

Окупанти, обложивши місто, почали наступ густими, тісно згуртованими колонами. Вони прорвали лінію оборони Херсона на правому фланзі і вдерлися в місто. Дальша оборона міста була неможлива.

Повстанці відступали, б'ючись до останнього патрона, переходячи в контратаку, кожну п'ядь землі, зрошену кров'ю, здавали з боєм. Відступаючи, повстанці рушничними залпами збили літак противника. Багато бійців, бувши притиснутими наступом противника до Дніпра, віддали перевагу смерті в крижаних водах річки перед ганебним полоном і катуваннями.

„Переможці" розстрілювали беззбройних відважних бійців в упор з кулеметів. Вони підпалювали будинки повстанців. На Суворовській вулиці групами розстрілювали зв'язаних за руки робітників і фронто-

Digitized by Google

виків. Десятки, сотні заарештованих громадян за найменшим підозрінням у причетності до повстання „рятівники“ відсилали ешелонами в Німеччину, в шахти Сілезії і Рура.

Так розправлялися німецькі „цивілізатори“ з українським революційним народом.

„Херсон — маленьке, незначне місто,— писала херсонська газета „Солдат и Рабочий“ від 28 березня 1918 р.,— зробив величний, прекрасний жест протесту проти насильства з боку німецьких загарбників і імперіалістів“.

Епічна оборона в березні 1918 р. міста Херсона робітниками і селянами, під керівництвом комуністів, є для нас величною пам'яткою революційного минулого, прикладом героїчних більшовицьких традицій, які запалюють нас перед лицем фашистської загрози воєнного нападу на готовість беззавітно обороняти свою соціалістичну батьківщину від всякого ворога, який посміє напасти на неї.

В час жорстокої боротьби проти полчищ німецьких імперіалістів, ЦВК України писав у своєму маніфесті 20 квітня 1918 р.:

„Робітники й селяни! В тяжкий час, коли робітничо-селянська Україна розтоптується каблуками катів і гайдамацьких тюремників, коли звільнений народ знову заганяється під ярмо ганебного рабства, коли між колишнім виборним урядом і вами загороджувальною стрічкою простяглися німецько-гайдамацькі багнети, в цей тяжкий час, ми, законний, народом поставлений і волею народу затверджений, уряд України, вважаємо своїм обов'язком сповістити свою непохитну волю битися до останнього чоловіка, до останньої краплі крові з ворогами робітників і селян України“ [1].

Український народ, керований партією Леніна — Сталіна, при братерській допомозі російського і інших народів Радянської Росії, піднявся на вітчизняну визвольну війну проти німецьких гнобителів і гайдамацьких банд.

На сторону повсталого українського народу почали переходити солдати німецьких і австрійських частин. В арміях окупантів зростав вплив більшовиків.

Березневе повстання миколаївського пролетаріату, героїчна боротьба херсонських робітників, оборона шахтарями Донбаса під керівництвом тов. Ворошилова, Пархоменка, Артема (Сергєєва), повстання селян в Таращі, Звенигородці, по всій Київщині, Чернігівщині, Катеринославщині, залізничні страйки — все це перетворило Україну в революційну пожежу, перед якою окупанти були зовсім безсилі.

Під ударами партизанських загонів, організовуваних і керованих більшовиками України, під ударом українських частин Червоної Армії, які формувалися, за завданнями В. І. Леніна, Щорсом, Боженком

[1] Збірн. документів „Визвольна війна українського народу“.

Digitized by Google

в районі так званої „нейтральної зони", австро-німецькі окупанти, вкриті ганьбою, в листопаді 1918 р. втекли з української землі.

Героїчними зусиллями робітників і селян України, спаяних братерським єднанням і допомогою з російськими робітниками і селянами, під керівництвом партії Леніна — Сталіна були розгромлені вщент розбишацькі полчища австро-німецьких окупантів.

Австро-німецькі окупанти, зазіхнувши на свободу і незалежність українського народу, дістали жорстокий заслужений урок. Але цей урок, як видно, не пішов на користь німецьким паліям війни. Гітлер і Герінг, Геббельс і Розенберг в своїх розслаблених головах виношують плани повторення походу німецького імперіалізму на Україну. Вони ніяк не можуть відмовитись від настирливої мрії відторгнення України від СРСР. Вони організують інститути по вивченню „радянських окраїн", школи по вивченню української мови.

В розтлінному середовищі буржуазних націоналістів, отаманів-авантюристів, викинутих робітниками і селянами за кордони Радянської України, вони готують загони для походу проти СРСР.

У справі здійснення своїх підступницьких планів німецькі фашисти великі надії покладали на „право-троцькістський блок", очолюваний кривавим псом фашизму Троцьким; при допомозі шпигунів, диверсантів, убивців — бухаріних, рикових, ягод, гриньків, любченків і інших запеклих ворогів народу, ганебних торгівців батьківщиною,— німецькі фашисти намагалися розв'язати сили війни проти СРСР і з допомогою „п'ятої колони" завдати трудящим удар у спину. Доблесна радянська розвідка викрила їх плани і завдала їм нищівного удару. Право-троцькістська банда убивців, шпигунів, диверсантів, терористів знищена за одностайною вимогою всього радянського народу.

Ми ні на одну хвилину не забуваємо, що Радянський Союз існує в капіталістичному оточенні, що, доки нас оточують капіталістичні країни, вони засилатимуть до нас шкідників, шпигунів, диверсантів, терористів. Фашистські палії війни намагатимуться відновити свою агентуру в СРСР. Тому нашим невідкладним завданням є дальше підвищення більшовицької пильності, цієї могутньої зброї викриття ворогів, під якою б маскою вони не ховались, і нещадно їх знищувати.

* * *

Минає двадцять років з дня звільнення Радянської України від навали військ німецьких імперіалістів. До невпізнання змінилася наша соціалістична батьківщина. Розцвіла Радянська Україна — невід'ємна складова частина великого Радянського Союзу. Найбільші велетні світової індустрії вкрили її землю. Переможним маршем сталінським шляхом іде колгоспне село до вершин заможного і щасливого життя.

Ніякі фокуси наших зовнішніх ворогів, ніякі погрози і витівки фашистських пройдисвітів не зіб'ють наш народ з переможного комуністичного шляху.

Digitized by Google

Величний твір

М. Мандрика, Ф. Сморшко

П'ятнадцять років тому—4 березня 1923 року—в „Правде" була опублікована одна з останніх робіт Володимира Ільїча Леніна „Краще менше, та краще".

Над цим геніальним програмним твором Володимир Ільїч працював уже тоді, коли тяжка хвороба майже зовсім прикувала його до ліжка. Але Ільїч увесь горів роботою: керував партією, керував соціалістичним будівництвом у нашій країні і невтомно стежив за розвитком міжнародного робітничого руху. Не маючи змоги писати, Володимир Ільїч продиктував цей, глибокий змістом, величний твір.

Стаття „Краще менше, та краще" є прямим продовженням праці „Як нам реорганізувати Робсельінспекцію". В цій статті, як у заповіті партії і всім трудящим, Володимир Ільїч розгортає програму боротьби за збудування соціалістичного суспільства в нашій країні.

Вказівки В. І. Леніна, дані ним у творі „Краще менше, та краще",— це бойова програма в боротьбі за комунізм, яка блискуче здійснювалась і здійснюється під керівництвом товариша Сталіна.

З геніальною прозорливістю Володимир Ільїч накреслює завдання зміцнення союзу робітничого класу з селянством, шляхи зміцнення диктатури пролетаріату, завдання і шляхи поліпшення державного апарату. Він з усією силою підкреслює, що зміцнення диктатури робітничого класу є неодмінною умовою успішного соціалістичного будівництва.

В той час наша країна переживала перший період непу. То був період, коли народне господарство, зруйноване під час імперіалістичної і громадянської воєн, тільки починало відбудовуватися. В країні переважало дрібне, розпорошене селянське господарство.

„Загальною рисою нашого побуту,— писав Ленін,— є тепер ось що: ми зруйнували капіталістичну промисловість, постаралися зруйнувати до тла установи середньовічні, поміщицьке землеволодіння і на цьому грунті створили дрібне і найдрібніше селянство, яке йде за пролетаріатом з довір'я до результатів його революційної роботи" [1].

У такій конкретній історичній обстанові всередині країни В. І. Ленін накреслював тактику більшовицької партії, яка забезпечувала розв'я-

[1] *Ленін,* Твори, т. XXVII, стор. 414—415.

Digitized by Google

зання проблеми „хто кого“ на користь соціалізму, яка забезпечувала ліквідацію експлуататорських класів у нашій країні і побудову соціалізму.

Виходячи з завдань, які стояли перед радянською владою щодо розвитку продуктивних сил країни, Володимир Ільїч у своїй праці „Краще менше, та краще“ дає керівні вказівки, як створити справді соціалістичний державний апарат.

Скинувши буржуазію і поміщиків і взявши владу до своїх рук, пролетаріат створив державу нового типу, державу, яка запроваджує нові соціалістичні суспільні відносини, організує планомірне виробництво й розвиток соціалістичних продуктивних сил, залучає трудящих до участі в усіх галузях будівництва, організує остаточну перемогу над капіталізмом.

Володимир Ільїч створював державний апарат.

„Я вважаю,— казав Ленін,— що для нашого держапарату саме тепер настав, нарешті, час, коли ми повинні попрацювати над ним як слід, з усією серйозністю...“ [1]

Основною умовою для створення справді нового соціалістичного державного апарату, учив В. І. Ленін, є добір кадрів, які б стояли на висоті своїх завдань і самовіддано, чітко та вчасно виконували доручену їм роботу. В. І. Ленін вказував, що якість роботи державного апарату визначається людським матеріалом справді сучасного типу. І саме таких людей, справжніх борців за соціалізм, Ленін вимагав ставити на роботу в державній установі.

Вказуючи на необхідність створення працездатного наркомату Робселькінспекції, Ленін казав:

„...треба, щоб дійсно краще, що є в нашому соціальному ладі, з найбільшою обережністю, обміркованістю, поінформованістю було прикладувано до створення нового наркомату... треба, щоб кращі елементи, які є в нашому соціальному ладі, а саме: передові робітники, поперше, і, подруге, елементи дійсно освічені, за яких можна ручитися, що вони ні слова не візьмуть на віру, ні слова не скажуть проти совісті,— не побоялися признатися ні в якій трудності і не побоялися ніякої боротьби для досягнення серйозно поставленої собі мети“ [2].

В цих знаменних словах яскраво і просто сказано про основні принципи добору кадрів, про те, що саме вимагається від працівників нашого державного апарату. Ленін закликав партію до наполегливої, впертої роботи по підготовці кадрів для нашої Радянської країни і попереджав, що на шляху створення кадрів будуть величезні труднощі, які треба перебороти.

---

[1] *Ленін*, Твори, т. XXVII, стор. 408.

[2] *Там же.*

Digitized by Google

Відтоді, як Володимир Ільїч писав роботу „Краще менше, та краще", минуло 15 років. За цей період партія Леніна — Сталіна виховала сотні тисяч високорозвинених, кваліфікованих працівників з народу, які провадять величезну державну роботу, керують господарським і культурним розвитком нашої країни. З робітників, селян і радянської інтелігенції висунуто десятки й сотні тисяч державних і громадських діячів, до кінця відданих справі Леніна — Сталіна.

Депутати Верховної Ради СРСР, обрані народом на основі найдемократичнішої в світі Сталінської Конституції — справжні представники радянського народу, вірні сини і дочки соціалістичної батьківщини, яким народ доручив виконувати його волю і добиватися ще більшого процвітання й розвитку соціалістичної держави робітників і селян.

В. І. Ленін заповідав: „Нам треба що б там не стало поставити собі завданням для оновлення нашого держапарату: поперше — вчитися, подруге — вчитися і потрете — вчитися і далі перевіряти те, щоб наука у нас не лишалася мертвою буквою або модною фразою (а це, нема чого гріха таїти, у нас особливо часто буває), щоб наука дійсно входила в плоть і кров, перетворювалась у складовий елемент побуту цілком і справжнім чином" [1].

Ленінські вказівки більшовицька партія з величезними успіхами перетворює в життя.

XVII з'їзд ВКП(б) в своїх рішеннях про підготовку кадрів для нашої промисловості і про їх роль в технічній реконструкції відзначив, що „вирішальною умовою здійснення технічної реконструкції, освоєння техніки і виконання завдань по продуктивності праці є *підготовка кваліфікованих робітників, техніків і інженерів,* розв'язання проблеми створення власної пролетарської виробничо-технічної інтелігенції" [2].

На кінець 1936 року дві третини робітників великої промисловості пройшли технічне навчання. В усій великій промисловості на кінець 1936 року з кожних 100 робітників пройшли технічне навчання 40 чоловік, в кам'яновугільній промисловості з кожних 100 робітників пройшли технавчання 56 чоловік. Так само і в металургійній і в інших галузях промисловості.

Радянські інститути, університети, технікуми, школи та курси випустили й продовжують випускати сотні тисяч висококваліфікованих спеціалістів різних галузей народного господарства соціалістичної держави.

Лише в одному 1937 році було випущено з радянських вищих учбових закладів 12.520 молодих спеціалістів, які розподілені по різних галузях народного господарства. Велику кількість молодих

[1] *Ленін,* Твори, т. XXVII, стор. 407.

[2] „ВКП(б) в резолюціях і постановах", т. II, стор. 583.

Digitized by Google

спеціалістів висунуто на відповідальну керівну роботу в різні галузі соціалістичного будівництва.

На кінець 1937 року в усій великій промисловості кількість інженерно-технічних працівників дорівнювала 578.000 чоловік, тоді як в 1925 році їх було тільки 62.000 чол. В основній своїй масі це люди, які виросли й дістали освіту за радянської влади, за роки двох сталінських п'ятирічок. Це люди, яких товариш Сталін називав нашою новою радянською інтелігенцією, що зв'язана всіма коренями з робітничим класом і селянством. Такої інтелігенції ще не було в світі. Вона виросла лише в нашій країні, в країні перемігшого соціалізму і самовіддано працює на благо своєї батьківщини, віддає свої знання робітничому класові й селянству, допомагає їм опанувати техніку своєї справи.

Одночасно з ростом соціалістичної індустрії і соціалістичного сільського господарства відбувається дальше зростання кадрів, які опанували техніку і повсякденно вдосконалюють свої знання відповідно до зростаючих вимог нашої соціалістичної індустрії, побудованої на основі найновіших досягнень науки й техніки.

Величезні успіхи наша країна має і в створенні масових технічних кадрів для соціалістичного сільського господарства. З 1934 року по серпень 1937 року було підготовлено в системі Наркомзему і Наркомрадгоспів 1.419.261 чоловік трактористів, комбайнерів і шоферів. З них: трактористів — 1.195.357, комбайнерів — 139.402 і шоферів — 84.502.

Здійснюючи вказівку товариша Сталіна про доповнення лозунгу опанування техніки новим лозунгом опанування більшовизму, наша партія виховала і виховує висококваліфіковані, політично підготовлені кадри, безмежно віддані своїй соціалістичній батьківщині.

Величезні досягнення у зміцненні радянського апарату й вирощуванні кадрів ми маємо тому, що партія більшовиків, її вождь товариш Сталін твердо й наполегливо здійснювали ленінські настанови про добір і виховання наших працівників. Товариш Сталін, розвиваючи вчення Леніна, завжди мобілізує увагу комуністичної партії на вирощування кадрів і піклування про них.

На прийомі делегації металургів 26 грудня 1934 року товариш Сталін казав: „Треба берегти кожного здатного і тямущого працівника, берегти і вирощувати його. Людей треба дбайливо і уважно вирощувати, як садівник вирощує облюбоване плодове дерево. Виховувати, допомагати рости, дати перспективу, вчасно висувати, вчасно переводити на іншу роботу, якщо людина не справляється з своїм ділом, не чекаючи того, коли вона остаточно провалиться".

Так учить товариш Сталін дбайливо ставитися до більшовицьких кадрів, виховувати й берегти їх, як найцінніший капітал у світі.

„Треба, нарешті, зрозуміти, що з усіх цінних капіталів, які є в

Digitized by Google

світі, найціннішим і найвирішальнішим капіталом є люди, кадри. Треба зрозуміти, що при наших нинішніх умовах „кадри вирішують все"[1].

У сталінському піклуванні про людей, про кадри виявляється вся велич нашої соціалістичної держави, її принципова відмінність від капіталістичних держав. Лише в нашій соціалістичній країні, керованій партією Леніна — Сталіна, кожний трудящий, що чесно працює, повсякденно відчуває, як піклується про нього держава.

Проводячи політику індустріалізації країни, партія Леніна — Сталіна разом з цим у процесі виробництва створювала і свої кадри. Другого шляху партія вибрати не могла. Було два шляхи, казав товариш Сталін, або почати готування кадрів і відкласти будівництво нашої індустрії років на десять, або почати створювати нашу індустрію і в процесі роботи створювати кадри. Партія вирішила разом з будівництвом нашої промисловості створювати й кадри. Цей шлях неминуче вів до деяких витрат виробництва. „Але зате,— казав товариш Сталін,— ми виграли найдорожче — час і створили найцінніше в господарстві — кадри... Те, що було пророблено в Европі протягом десятків років, ми зуміли проробити начорно і в основному протягом 3 — 4 років. Витрати і перевитрати, поламки машин та інші збитки окупилися з лихвою"[2].

Радянська держава має великі досягнення у вихованні кадрів, в розвитку культури, в зміцненні державного апарату. Але ми повинні ще більше працювати над удосконаленням роботи державного апарату, господарських органів і всіх організацій.

Політична активність трудящих Радянського Союзу зросла. Це особливо яскраво показали вибори до Верховної Ради СРСР, які продемонстрували величезну політичну й моральну єдність народу багатонаціонального Радянського Союзу, згуртованість трудящих навколо партії Леніна — Сталіна.

Товариш Сталін завжди вчить нас бути вірними ленінізмові. У промові перед виборцями Сталінської виборчої округи в Москві товариш Сталін показав величний образ Леніна і закликав народ вимагати від своїх обранців у Верховну Раду СРСР, щоб вони у своїй роботі були справжніми ленінцями, політичними діячами ленінського типу. „Виборці, народ повинні вимагати від своїх депутатів, щоб вони залишалися на висоті своїх завдань, щоб вони у своїй роботі не спускалися до рівня політичних обивателів, щоб вони залишалися на посту політичних діячів ленінського типу, щоб вони були такими ж ясними і виразними діячами, як Ленін, щоб вони були такими ж безстрашними в бою і нещадними до ворогів народу, яким був Ленін, щоб вони були вільні від усякої паніки, від усякої подоби паніки,

---

[1] *Й. Сталін,* Промова на випуску академіків Червоної Армії.

[2] *Й. Сталін,* Промова на прийомі металургів 26 грудня 1934 року.

Digitized by Google

коли справа починає ускладнюватись і на обрії вирисовується яка-небудь небезпека, щоб вони були так само вільні від усякої подоби паніки, як був вільний Ленін, щоб вони були так само мудрі й неквапливі при роз'вязанні складних питань, де потрібна всебічна орієнтація і всебічне врахування всіх плюсів і мінусів, яким був Ленін, щоб вони були так само правдиві і чесні, яким був Ленін, щоб вони так само любили свій народ, як любив його Ленін"[1].

Поруч з конкретними заходами, потрібними для створення справді соціалістичного державного апарату, Володимир Ільїч поставив надзвичайно важливі питання тактики нашої більшовицької партії.

Найголовнішими умовами для переможного соціалістичного будівництва Ленін вважав збереження провідної ролі робітничого класу щодо селянства, зміцнення союзу робітничого класу з селянством, як основного принципу диктатури пролетаріату. Ці питання В. І. Ленін ставить у своєму творі „Краще менше, та краще".

Ленінське вчення про роль диктатури пролетаріату в будівництві комуністичного суспільства, розвинене товаришем Сталіним, стало могутньою зброєю трудящих у боротьбі за побудування соціалізму. Більшовицька партія, озброєна марксо-ленінською теорією, під керівництвом товариша Сталіна, невтомно здійснюючи заповіти Володимира Ільїча, забезпечила збудування соціалізму в СРСР. Зміцнюючи диктатуру робітничого класу, союз робітничого класу з селянством, партія добилась міцної політичної і моральної єдності радянського народу, згуртованості трудящих навколо могутньої ВКП(б), навколо вождя — товариша Сталіна.

Програмні заповіти Володимира Ільїча Леніна наша партія, під керівництвом кращого учня Леніна — товариша Сталіна, здійснює на всіх етапах соціалістичного будівництва в жорстокій класовій боротьбі. Більшовицька партія, керована товаришем Сталіним, розгромила ворогів соціалізму — троцькістів, бухарінців, буржуазних націоналістів і інших ворогів народу, які весь час намагалися зірвати диктатуру пролетаріату, зірвати союз робітничого класу з селянством.

Товариш Сталін у доповіді на Надзвичайному VIII З'їзді Рад казав: „Проект нової Конституції дійсно залишає в силі режим диктатури робітничого класу, так само як і зберігає без зміни нинішнє керівне становище комуністичної партії в СРСР".

В нашому радянському суспільстві немає антагоністичних класів. В системі диктатури робітничого класу заняті творчою працею цілком нові, яких не знала історія людства, два дружні класи — робітники і селяни, які разом з інтелігенцією будують комунізм. „Це значить, що в нашій країні створилась небачена раніш внутрішня

---

[1] *Й. Сталін,* Промова на передвиборних зборах виборців Сталінської виборчої округи м. Москви 11 грудня 1937 р.

Digitized by Google

моральна і *політична єдність народу*, моральна і політична єдність соціалістичного суспільства". Це ще більше зміцнило союз робітничого класу з селянством, зміцнило диктатуру робітничого класу, зробило її непереможною.

Зміцнення диктатури робітничого класу є неодмінною умовою нашої дальшої боротьби за збудування комуністичного суспільства.

Диктатура робітничого класу знищує і знищуватиме до кінця всі рештки ворогів у нашій країні, забезпечує обороноздатність нашої країни, спроможної знищити зовнішніх ворогів — фашистських імперіалістичних хижаків, якщо вони насміляться напасти на священні й недоторкані кордони квітучої держави робітників і селян.

У творі „Краще менше, та краще" Володимир Ільїч дає геніальний план соціалістичної індустріалізації нашої країни. Ленін вказує, що, зміцнюючи диктатуру робітничого класу, ми повинні добитися найвищого розвитку важкої індустрії, яка є єдиною міцною економічною основою соціалізму.

„Якщо ми збережемо за робітничим класом керівництво над селянством,— казав Ленін,— то ми дістанемо можливість ціною найбільшої і найбільшої економії господарства в нашій державі добитися того, щоб усяке найменше заощадження зберегти для розвитку нашої великої машинної індустрії, для розвитку електрифікації, гідроторфу, для добудови Волховбуду і інше.

В цьому і тільки в цьому буде наша надія. Тільки тоді ми спроможні будемо пересісти, висловлюючись фігурально, з одного коня на другого, саме, з коня селянського, мужицького, зубожілого, з коня ощадностей, розрахованих на розорену селянську країну,— на коня, якого шукає і не може не шукати для себе пролетаріат, на коня великої машинної індустрії, електрифікації, Волховбуду і т. д."[1].

Для побудування й розвитку машинної індустрії, для електрифікації країни необхідно було, як вказував Ленін, застосувати найжорстокішу економію в господарстві, треба було боротися з усякими зайвими витратами в державному й господарському апараті. Побудувати важку індустрію ми мусили за рахунок своїх власних сил і коштів. Ні на позику від капіталістичних країн, ні на будьяку іншу допомогу ззовні ми розраховувати не могли.

Здійснення завдань соціалістичної індустріалізації країни вимагало величезного напруження сил, енергії і творчої ініціативи трудящих мас. Потрібні були надзвичайне піднесення продуктивності праці, поліпшення організації виробництва й найжорстокіша боротьба за створення необхідних фондів соціалістичного нагромадження. „Треба було створити першокласну індустрію. Треба було спрямувати цю індустрію на те, щоб вона була спроможна реорганізувати технічно

[1] *Ленін*, Твори, т. XXVII, стор. 417.

Digitized by Google

не тільки промисловість, але й сільське господарство, але й наш залізничний транспорт. А для цього треба було піти на жертви і навести в усьому найжорстокішу економію, треба було економити і на харчуванні, і на школах, і на мануфактурі, щоб нагромадити необхідні кошти — для створення індустрії. Іншого шляху для виживання голоду в галузі техніки не було. Так учив нас Ленін, і ми йшли в цій справі по стопах Леніна»[1].

Більшовицька партія, керована товаришем Сталіним, у справі соціалістичної індустріалізації нашої країни йшла шляхами, накресленими Леніним. Товариш Сталін геніально розвинув ленінське вчення про індустріалізацію нашої країни. Основні завдання ленінсько-сталінської програми індустріалізації знайшли своє найповніше втілення у блискуче здійснених двох сталінських п'ятирічках розвитку народного господарства.

Тепер ми з гордістю можемо заявити: геніальні передбачення Леніна, що наша країна пересяде з коня селянського, мужицького, зубожілого, на коня великої машинної індустрії, електрифікації — з величезними успіхами здійснено. Виконавши сталінські п'ятирічки, побудувавши соціалізм, трудящі, під керівництвом партії Леніна — Сталіна, перетворили СРСР у могутню високорозвинену індустріальну соціалістичну державу робітників і селян.

За роки сталінських п'ятирічок в СРСР збудовано могутню соціалістичну індустрію, засновану на новій, передовій техніці. Обсягом продукції наша промисловість уже вийшла на перше місце в Европі і на друге — в світі. Гуртова продукція промисловості виросла проти 1913 року у 8 раз. Продукція машинобудування вже в 1936 році збільшилась проти 1913 року у 28 раз, вироблення електроенергії — у 17,3 раза. Збудовані за роки другої п'ятирічки й цілком реконструйовані підприємства в 1937 р. дали понад 80% всієї промислової продукції.

Здійснення завдань соціалістичної індустріалізації країни проходило не самопливом, а в умовах жорстокої класової боротьби. Необхідною умовою успішного здійснення ленінсько-сталінської програми індустріалізації країни була вперта й нещадна боротьба партії і трудящих проти контрреволюційного троцькізму, правих реставраторів капіталізму і буржуазних націоналістів, проти всіх цих мерзенних агентів фашизму, які намагалися зірвати будівництво соціалізму в нашій країні.

Розгромивши цю банду фашистських троцькістсько-бухарінських, буржуазно-націоналістичних і інших фашистських шпигунів, диверсантів і вбивців та остаточно викорчовуючи їх рештки, трудящі нашої країни під проводом партії і геніального вождя народів товариша Сталіна добились всесвітньоісторичних перемог.

[1] *Й. Сталін,* Промова на випуску академіків Червоної Армії.

Digitized by Google

За час, що минув після того, як Володимир Ільїч Ленін написав твір „Краще менше, та краще“, наша країна, під керівництвом партії і геніального продовжувача справи Леніна — товариша Сталіна, змінилася до невпізнання. У нас побудовано соціалізм. Народи багатонаціонального СРСР знищили експлуататорські класи, знищили експлуатацію людини людиною і завоювали культурне, заможне соціалістичне життя.

Але чим більше зміцнюється соціалізм в СРСР, тим більше скаженіють наші вороги. Вони всіма засобами намагаються підірвати нашу міць, зірвати успішне будівництво комуністичного суспільства.

Вивчаючи безсмертні твори В. І. Леніна, все більше й більше озброюючись вченням Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна, завжди пам'ятаючи, що наша соціалістична країна існує в капіталістичному оточенні, ми повинні підносити більшовицьку пильність і нещадно знищувати всіх ворогів соціалізму.

Йдучи по шляху Леніна, під керівництвом вождя народів товариша Сталіна ми збудуємо комуністичне суспільство.

Digitized by Google

Артем

С. Вольська

Славний життєвий шлях пройшов безстрашний, мужній більшовик Ф. А. Сергеєв, відомий під підпільним партійним ім'ям Артема.

Все життя віддав тов. Артем боротьбі за справу робітничого класу, боротьбі за диктатуру пролетаріату.

Скрізь і завжди — на підпільній роботі в Харкові, на Уралі, за тюремними мурами, на засланні в Сибіру, в роки еміграції в Китаї, Японії, Австралії, в роки боротьби за соціалістичну революцію в Росії і на Україні, під час громадянської війни, в боротьбі проти української націоналістичної контрреволюції та інших ворогів диктатури пролетаріату,— Артем залишався непохитним бійцем, палким агітатором, видатним організатором, безмежно відданим справі Леніна — Сталіна. Тов. Артем завжди і всюди високо тримав прапор соціалізму, твердо захищав генеральну лінію партії.

Артем — видатний організатор і керівник революційного руху на Україні, один з видатних організаторів і керівників боротьби за встановлення і зміцнення влади рад на Україні.

* * *

Федір Андрійович Сергеєв (Артем) народився 7 березня 1883 року в селі Глібові, Фатежського повіту, Курської губернії. Дитинство і юнацькі роки Артема проходили в період бурхливого наростання революційного руху проти російського самодержавства, напередодні першої російської революції. Все це мало величезний вплив на чутливого, вразливого юнака, на формування політичного світогляду молодого Артема, що жив весь час серед робітників. Артем став стійким більшовиком.

У 9 років Артем вступає до Катеринославської реальної школи.

В роки життя Артема в Катеринославі починає складатися його політична свідомість. З 15 років тов. Артем починає цікавитись політичним життям, становищем робітничого класу, його революційною боротьбою.

В 1901 році тов. Артем успішно закінчує реальну школу і вступає до вищої технічної школи в Москві. З юнацьким запалом, з ве-

Digitized by Google

личезною енергією Артем поринає в бурхливий революційний рух, бере активну участь у підпільних соціал-демократичних гуртках „іскровців". В партію Артем вступив у 1902 році в м. Москві, як іскровець-ленінець.

Це були роки, коли, як говорив В. І. Ленін, „Студент ішов на допомогу робітникові,— робітник повинен прийти на допомогу студентові"[1]. „Старайтесь,— говорив Ленін,— усіма засобами порозумітися з демонстрантами-студентами... роз'яснюйте всім і кожному, що ви підіймаєтесь на боротьбу за свободу всього народу"[2].

17 лютого 1902 року Артем бере активну участь у проведенні студентської політичної демонстрації на Тверському бульварі. 18 лютого керівництво вищої технічної школи одержує з поліційної управи повідомлення:

„Вночі проти 17 лютого Сергєєва, на підставі положення про державну охорону, заарештовано... Сергєєв Федір, як обвинувачений в участі у політичній демонстрації, підлягає тюремному ув'язненню на 6 місяців".

Тов. Артема виключено з школи без права вступу до вищої школи і посаджено на півроку до Воронезької тюрми.

Влітку 1902 року закінчився термін ув'язнення тов. Артема, і він виїздить до брата в село Федорівку-Бурлуцьку, Катеринославської губернії. В с. Федорівці енергійний Артем, ведучи революційну агітацію, зумів завоювати довір'я робітників, що працювали на будівництві церкви, сільської бідноти, молоді. Він знайомить їх з розвитком революційних подій у пролетарських центрах Росії, закладає там фундамент первинної соціал-демократичної організації.

В. Я. Чубар з захопленням згадує про наполегливу революційну пропаганду, яку вів палкий молодий революціонер тов. Артем.

„З особливим почуттям подяки згадую пропагандистську роботу тов. Артема, який дав тоді нам ясне уявлення про події, що відбувалися (гоніння на студентів, виступи робітників у Катеринославі і т. п.), і зміцнював цим первинну організацію. Закладений тов. Артемом фундамент був міцний, і на ньому розгорнувся революційний рух цього району в 1904—1905 році... Тов. Артем нічим не був зв'язаний з цим селом, він мимохідь проробив величезну роботу, підняв свіжий шар пролетарської маси, посіяв революційне зерно"[3].

Артем робить кілька безрезультатних спроб продовжувати навчання. Він двічі намагається вступити до вищого навчального закладу в Петербурзі, відмінно складає іспити, але його не приймають. Двері вищих навчальних закладів закриті для „неблагонадійного" Артема.

---

[1] *Ленін*, Твори, т. IV, стор. 72.

[2] *Там же*, стор. 347.

[3] „Коммунист" від 28 липня 1921 р.

Digitized by Google

Тов. Артем їде в Париж, де вступає до вищої школи суспільних наук професора Ковалевського. Він працює на заводі і вчиться до 1903 року. Але довго залишатись відірваним від революційного руху Росії, від практичної революційної роботи тов. Артем не міг. 15 березня 1903 р. він повертається до Росії і, кинувши думку про закінчення вищої школи, присвячує себе цілком революційній роботі.

У 1903 і 1904 роках тов. Артем працює в Катеринославі кочегаром пасажирського поїзда, слюсарем, помічником машиніста на Катеринінській залізниці. Одночасно він проводить підпільну роботу серед робітників вузлових станцій і майстерень залізниці, серед робітників м. Катеринослава.

Під час поїздок тов. Артем проводить нелегальні збори серед робітників залізниці, організовує більшовицькі осередки, постачає робітникам революційні листівки, відозви більшовиків, газету „Искру". Тов. Артем швидко завойовує популярність серед робітничих мас Півдня, як талановитий організатор, пропагандист і агітатор.

1905 рік. Грізною луною прокотився відгук на події 9 січня сотень тисяч робітників Москви, Донбаса, Урала та інших пролетарських центрів.

Невпинно зростає революційна боротьба пролетаріату, селянства національних окраїн проти царського самодержавства.

На чолі революційного руху незмінно стояла більшовицька партія.

На початку 1905 року партія посилає тов. Артема до Харкова. В Харкові меншовики мали перевагу. Тов. Артем веде наполегливу рішучу боротьбу проти зрадницької тактики меншовиків, згуртовує харківський пролетаріат під більшовицькими лозунгами на боротьбу проти російського самодержавства.

Тов. Артем, що мав великий досвід партійної роботи і відзначався вмілим підходом до пролетарських мас, з усією властивою йому енергією взявся за пропаганду більшовицьких ідей, за організацію більшовицьких груп серед робітників, за організацію пролетарських мас. За короткий час тов. Артем зв'язується з робітниками великих харківських заводів, утворює там підпільні гуртки, скликає масовки, проводить політичні бесіди, доповіді, скрізь робітники слухають його з величезним захопленням. Тов. Артем устатковує на околиці міста підпільну друкарню, де друкуються більшовицькі листівки, прокламації. Завдяки його революційній енергії в Харкові утворено більшовицьку організацію „Вперед" на чолі з комітетом.

Його відданість інтересам робітничого класу, прямота, непримиренність до меншовиків і інших зрадників робітничого класу, партійна робота в гущі мас зробили тов. Артема любимцем харківських робітників, любимцем робітників Півдня України.

Digitized by Google

Любила тов. Артема робітнича молодь, яка об'єдналась під назвою „Артемової гвардії" і за його вказівками проводила на фабриках і заводах велику роботу.

Після III з'їзду партії, який гостро поставив перед усіма парторганізаціями питання про збройне повстання, тов. Артем весь свій талант більшовицького пропагандиста, агітатора і організатора, всю свою кипучу енергію скеровує на організацію збройного повстання, на створення бойових робітничих дружин на харківських фабриках і заводах. Опорними пунктами в цій роботі були Харківський паровозобудівельний завод, завод „Гельферіх-Саде", Канатна фабрика, депо і ін.

Всю свою величезну партійну роботу тов. Артем проводив в умовах поліційного переслідування. За тов. Артемом стежили шпигуни, провокатори, які ждали зручної нагоди схопити його. Але надзвичайна спритність тов. Артема, обережність, вміння уникати переслідувань, мужність під час складних обставин, широка допомога робітників своєму улюбленому керівникові, достатня кількість конспіративних квартир — все це рятувало тов. Артема від поліції.

Очевидці наводять неодноразові невдалі спроби поліції захопити Артема. Так, влітку 1905 р., під час мітингу в канатному заводі, на якому виступав тов. Артем, прибули поліцаї і почали пробиватись до трибуни. Робітники затримали поліцаїв, дали Артемові можливість уникнути арешту. Так само робітники не допустили поліцію заарештувати тов. Артема, коли він виступив з палкою революційною промовою на мітингу, організованому більшовиками в народному домі після концерту.

На багатолюдному засіданні земської управи, у відповідь доповідачеві кадетові Мілюкову, тов. Артем виступив з ленінською промовою, викриваючи роль ліберальної буржуазії в революції, закликав робітників боротись проти спроб буржуазної демократії взяти робітничий рух до своїх рук, закликав до збройного повстання проти царату. Поліцаї, шпики оточили земство, ждали виходу Артема, що був у студентському одязі. Арешт Артема ставав неминучим. Але Артем, переодягнений в офіцерський одяг, вийшов з будинку земської управи і на цей раз уникнув арешту.

Проте, залишатися далі в Харкові тов. Артемові було неможливо. У вересні він виїздить до Петербурга, де бере участь у революційній боротьбі петербурзького пролетаріату.

Жовтень 1905 року. Революційна хвиля наростає з кожним днем. Страйк, що почався в Московському залізничному вузлі, перетворився в загальний страйк по всій країні. Царизм змушений видати маніфест 17 жовтня. Самодержавство намагається обманом виграти час, готує сили для розгрому революції.

Повернувшись, на початку листопада, до Харкова, тов. Артем викриває справжню суть маніфесту, ще з більшою енергією береться

Digitized by Google

за підготовку загального страйку і збройного повстання робітників. Він рішуче громить меншовиків, розбиває їх намагання відвернути робітничий клас від збройної боротьби. Тов. Артем поглиблює зв'язок з військом, готує зброю, розробляє план збройного повстання харківського пролетаріату разом з військовими революційними частинами. 12 грудня призначається загальний страйк, який повинен був перетворитися в збройне повстання. Головним штабом повстання був намічений завод „Гельферіх-Саде".

Грудневе збройне повстання харківського пролетаріату проходить під безпосереднім керівництвом тов. Артема. Він із зброєю в руках бореться разом з робітниками проти царського війська. Він безпосередньо керує загоном робітників паровозобудівельного заводу, що йшов на з'єднання з робітниками заводу „Гельферіх-Саде", яких оточило численне урядове військо.

Через провокаторів губернатор ознайомився з планом повстання. Це дало йому можливість вчасно обеззброїти і закрити в казармах військові революційні частини. Військові революційні частини не взяли участі в повстанні, робітники залишилися самі. Не вдалось повсталим робітникам захопити і арсенал. Героїчне повстання харківського пролетаріату зазнало поразки у нерівному бою з урядовим військом.

Поліція влаштовує облави, щоб спіймати головного організатора повстання, обіцяє півтори тисячі карбованців за голову тов. Артема. Тов. Артем переховується у старому своєму сховищі на „Сабуровій дачі". Але й туди наскочили поліція, шпигуни. Тов. Артема врятували працівники лікарні; вони поклали його в труну, забили кришку і винесли на кладовище, як мерця, перед очима у поліції. Чимало облав проти тов. Артема провела поліція на протязі 1905 року, але безрезультатно. Тов. Артемові все ж залишатись у Харкові було небезпечно. Наприкінці грудня він змушений залишити Харків.

У зв'язку з виборами делегатів на IV з'їзд РСДРП харківська парторганізація викликала тов. Артема до Харкова. Харківські пролетарі обрали тов. Артема — члена харківського комітету більшовиків — делегатом на IV партійний з'їзд.

На IV об'єднавчому з'їзді в Стокгольмі непохитний більшовик Артем захищає ленінську лінію партії, викриває підлі маневри меншовиків.

При обговоренні порядку денного з'їзду, тов. Артем обстоює пропозицію Леніна поставити на порядок денний питання про оцінку поточного моменту, оскільки розв'язання цього питання мало значення для обговорення і розв'язання інших партійних питань. Тов. Артем обстоює також вимогу більшовицької партії обговорити в першу чергу питання про об'єднання, яке меншовики, користуючись своєю більшістю на з'їзді, відсунули на кінець

Digitized by Google

з'їзду, сподіваючись не допустити цим приєднання голосів польської і латиської соціал-демократії до більшовицької партії. Тов. Артем вносить пропозицію:

„Поставити в першу чергу питання про об'єднання з національними партіями, потім — поточний момент і, нарешті, тактичні питання“ [1].

Тов. Артем виступає на з'їзді проти меншовицької програми муніципалізації землі.

Після повернення з Стокгольму тов. Артем деякий час залишається в Москві, а восени 1906 року переїжджає на Урал, де працює над відновленням і зміцненням більшовицьких організацій, розгромлених царизмом після грудневого збройного повстання пролетаріату.

В березні 1907 року тов. Артема заарештовують і ув'язнюють. В 1909 році Пермський суд засуджує тов. Артема на довічне заслання в Сибір. В 1910 році тов. Артем тікає з заслання в Китай, Японію, пробирається в Австралію, де залишається до лютневої буржуазно-демократичної революції в Росії.

Активний, енергійний, завжди чуйний до інтересів робітничих мас, тов. Артем стає головою Союзу російських емігрантів в Австралії. В наслідок його кипучої діяльності Союз російських емігрантів перетворився в солідну організацію, поповнився новими членами, почав видавати російську газету під назвою „Австралийское эхо“. Тов. Артем організує і керує там соціалістичним рухом російських робітників. Російські робітники під керівництвом тов. Артема стали авангардом у загальній страйковій боротьбі австралійського пролетаріату, відомій під назвою „Блек фрейдей“ („Чорна п'ятниця“). Тов. Артем провадив активну боротьбу проти опортунізму австралійських тредюніонів, організував опозицію з революційних елементів, які згодом стали на чолі австралійського професійного руху і приєднались до Профінтерну. Під час імперіалістичної війни тов. Артем, боронячи ленінські позиції, провадив агітацію і пропаганду серед австралійських робітників проти імперіалістичної війни.

В 1917 році тов. Артем, довідавшись про перемогу буржуазно-демократичної революції в Росії, залишає Австралію, поспішає на батьківщину, в місця, де пройшли перші роки його революційної боротьби. В кінці травня 1917 року тов. Артем приїжджає до Харкова. З його приїздом далі розгортається партійна робота в харківській партійній організації, ще більше згуртовується більшовицьке ядро.

Відомий серед харківського пролетаріату ще з часів революції 1905 року, як стійкий революціонер, енергійний, самовідданий боєць за справу робітничого класу, тов. Артем одразу став відігравати керівну роль в харківській парторганізації, яка налічувала в цей час

[1] Протоколи IV об'єднавчого з'їзду РСДРП, стор. 27.

Digitized by Google

600 чоловік. Харківський обласний партійний комітет об'єднував партійні організації Харкова, Донбаса, Катеринослава. На обласній партійній конференції цих партійних організацій, що відбулась у червні в м. Катеринославі, тов. Артема обрано до складу харківського обласного партійного комітету. Тов. Артем входить до виконавчого бюро областькому.

З перших днів свого приїзду тов. Артем розгорнув нещадну боротьбу з меншовиками і есерами, які захопили керівництво в Харківській Раді робітничих і солдатських депутатів і мали ще значний вплив серед відсталих верств робітників, особливо серед інтелігенції, дрібної буржуазії.

Перед харківською партійною організацією і її керівником тов. Артемом стояло завдання — викрити перед масами зрадницьку політику угодовських партій, показати масам, що меншовики і есери обдурюють їх, відвоювати у меншовиків і есерів ті маси, які ще довіряли їм, повернути маси на шлях боротьби за соціалістичну революцію.

„В цей період найбільш небезпечною соціальною опорою імперіалізму були дрібнобуржуазні демократичні партії меншовиків і есерів“ [1].

Тов. Артем опубліковує у більшовицькій газеті „Донецкий пролетарий“ ряд статтей, спрямованих проти угодовських партій, проти меншовиків і есерів, що зрадили інтереси пролетаріату і пішли на угоду з буржуазією.

„Чернови, Лібер-Дани, Гоци, Сани і Мартови не в лавах пригнобленого народу, а в лавах тих, хто разом з поміщиками (Коноваловими, Терещенками), корніловцями (Кішкіним, Рутенбергом, Пальчинським) і капіталістами (Рябушинським, Третьяковим) душить народ, позбавляє народ хліба, роботи й землі і жене народ в ім'я чужих народові цілей на прокляту різню...

І знаєте ви, нікчемні прихвосні класів, які пережили себе, що народ переможе і без вас... Гуркіт робітничого повстання лунає чимдалі голосніше, чимдалі ближче чути тупіт пролетарських батальйонів революції“ [2].

Тов. Артем провадить величезну організаційну і агітаційну роботу. З ранку до пізньої ночі він на фабриках і заводах проводить партійні засідання, збори, мітинги.

Спочатку тов. Артем провадить основну роботу, головним чином, на харківських фабриках і заводах — на ст. Основа, в Новій Баварії, на заводах у Будах, на паровозобудівельному заводі, в Гельферіх-Саде і ін., але поступово охоплює своєю роботою не тільки Харків, а й Донецький басейн — Луганськ, Кадіївку, Юзівку і ін. міста Донбаса.

[1] *И. Сталин*, На путях к Октябрю, стор. 11.

[2] „Донецкий пролетарий“ № 5, 7 листопада 1917 р., стаття „До брехунів і зрадників“.

Digitized by Google

Від харківської партійної організації, що в липні 1917 р. налічувала 2.400 членів партії, тов. Артем їде делегатом на VI з'їзд партії, де його обирають у члени ЦК РКП(б). Повернувшись зі з'їзду, тов. Артем зосереджує всю увагу на реалізації рішень VI з'їзду партії, на підготовці до збройного повстання.

Наполеглива робота харківських більшовиків, і особисто тов. Артема, дає свої наслідки. Під час перевиборів Харківської ради, у серпні, всі великі фабрики і заводи надіслали до Ради своїми депутатами переважно більшовиків. Меншовики зазнали по робітничій курії повної поразки. Робітники заводу на ст. Основа обирають тов. Артема своїм депутатом до Харківської ради.

На першому засіданні Харківської ради тов. Артем виступає з декларацією від більшовиків.

„Кому ми хочемо передати владу?"—говорив тов. Артем.—„Вам, товариші робітники і солдати, вибраним вами радам і нікому більше".

У вересні—жовтні вплив більшовицької партії значно посилюється, швидко йде процес підготовки мас для здійснення соціалістичної революції.

Жовтень 1917 року. Велика пролетарська революція перемогла в Петрограді, Москві. Почався тріумфальний похід радянської влади.

З величезним ентузіазмом пролетаріат Харкова, більшовицька частина Харківської ради зустріли повідомлення про перемогу пролетарської революції в Петрограді. Але встановити владу рад у Харкові в жовтні не вдалось, не зважаючи на те, що червоногвардійські загони разом з революційними військовими частинами розгромили контрреволюційні сили Тимчасового уряду.

В боротьбі за соціалістичну революцію на Україні пролетаріатові і, під його керівництвом, біднішому селянству довелось боротися не тільки проти Тимчасового уряду, а й проти контрреволюційної Центральної ради.

Буржуазно-націоналістична Центральна рада в жовтневі дні, скориставшись з того, що пролетаріат Києва, Харкова і інших пролетарських центрів розгромив контрреволюційні сили Тимчасового уряду, захопила на Україні владу до своїх рук. Центральна рада повела боротьбу проти соціалістичної революції на Україні, стала центром скупчення контрреволюційних сил в боротьбі проти Радянської Росії.

В статті „Що таке Рада", товариш Сталін, викриваючи контрреволюційну суть Центральної ради, зазначив: „Рада, або вірніше, її Генеральний секретаріат, є уряд зрадників соціалізму, які для обману мас називають себе соціалістами...

Рада, або вірніше, її Генеральний секретаріат, є буржуазний уряд, який бореться з радами в союзі з Каледіним. Раніше уряд Керен-

Digitized by Google

ського в союзі з Корніловим роззброював ради Росії. Тепер уряд Ради в союзі з Каледіним роззброює ради України.

Рада, або вірніше, її Генеральний секретаріат, є буржуазний уряд, який бореться в союзі з англо-французькими капіталістами проти миру"[1].

Центральна рада видала III універсал, в якому оголосила Українську народну республіку на території 9 губерній, в тому числі і Харківської губернії. Українські есери, українські соціал-демократи, меншовики, користуючись тим, що вони мали більшість у Харківській раді, добились визнання III універсалу. Таким чином, владу в Харкові тимчасово захопила Центральна рада.

19 листопада 1917 року на екстреному засіданні Харківської ради робітничих і солдатських депутатів, де обговорювалося питання про ставлення до Центральної ради і організацію радянської влади на Україні, тов. Артем виступив від фракції більшовиків, викриваючи контрреволюційні маневри Центральної ради, її буржуазну природу, її боротьбу проти інтересів трудящих мас України, її підтримку контрреволюції на Дону, підтримку Каледіна.

Артем в своєму виступі говорив: „Центральна рада стала опорою для контрреволюційних сил..., обіцяючи на папері демократичну українську республіку, Рада позбавляє виборчого права цілі полки солдатів, які вступили на територію України на початку війни. Обіцяючи землю без викупу, Рада в той же час визнає платежі по заставних. Обіцяючи боротьбу за мир, Рада на ділі гальмує всі починання Ради Народних Комісарів, не визнаючи її владою, і в той же час веде переговори з Каледіним. Тому ставлення до Центральної ради у більшовиків таке саме, як і до кол. уряду Керенського.

Вся влада на Україні мусить перейти до рад Роб., Солд. і Селянських Депутатів"[2].

На наступному засіданні Харківської ради робітничих і солдатських депутатів тов. Артем, захищаючи ленінсько-сталінську лінію в національному питанні, закликає пролетаріат м. Харкова до боротьби проти контрреволюційної Центральної ради, за встановлення влади Рад на Україні.

„...Перемога пролетарської революції в Петрограді дала змогу поставити на всю широчінь національне питання. І на Україні відбувається те ж саме, що в Петрограді, де озлоблена, але безсила буржуазія всіляко саботує владу комісарів, підтримуючи грішми страйк вищої адміністрації в установах. Мала Рада веде теж політику саботажу, бо, не визнаючи влади народних комісарів, вона не визнає і тих методів боротьби за мир, які проводяться в Петрограді.

---

[1] *Й. Сталін,* Статті й промови про Україну, стор. 31.

[2] „Донецкий пролетарий" № 17 від 21 (4) грудня 1917 р.

Digitized by Google

Лише влада Рад,— закінчує тов. Артем свою промову,— зможе об'єднати на Україні всіх трудящих у боротьбі проти контрреволюції"[1].

В листопаді—грудні тов. Артем віддає максимальну увагу справі організації Червоної гвардії на заводах Харкова, Донбаса, провадить боротьбу проти чугуївських юнкерів, проти контрреволюції, яка прямує на Дон, організує боротьбу з Каледіним. Тов. Артем докладає багато зусиль для добування зброї. З його ініціативи ще до жовтневих подій було відряджено по зброю до Тульського збройового заводу трьох товаришів. В наслідок цього було одержано 2 вагони кулеметів, 56.000 гвинтівок, 500 револьверів.

В цей час до Харкова почали прибувати червоногвардійські загони, матроси, надіслані радянською владою для боротьби проти Каледіна. 8 грудня ударний загін під командою Сіверса разом з червоногвардійськими загонами, обеззброїв панцерний дивізіон та інші частини військ Центральної ради, що були розташовані в Харкові.

В грудні 1917 року на Україні встановилась радянська влада. 11 грудня 1917 року І Всеукраїнський з'їзд Рад в м. Харкові оголосив поза законом контрреволюційну Центральну раду. З'їзд закликав всіх трудящих до рішучої боротьби проти Центральної ради. З'їзд обрав орган вищої влади — Центральний Виконавчий Комітет Рад України (ЦВКУ).

ЦВКУ організував перший Український радянський уряд, який мав назву Народного Секретаріату. Тов. Артем ввійшов до складу уряду народним секретарем торгівлі і промисловості. Оцінюючи поточний момент на І з'їзді Рад, тов. Артем зазначив, що Центральна рада перетворилася в центр всеросійської і міжнародної контрреволюції. Трудящим масам України не уникнути гострої класової громадянської війни проти цієї контрреволюції.

Немало зусиль довелося докласти тов. Артему в боротьбі проти меншовиків і есерів, які неодноразово зривали роботу Харківської ради, виступали проти радянського уряду України.

25 грудня 1917 року на засіданні Харківської ради тов. Артем виступив з доповіддю про ставлення до ЦВК Рад України. На цьому засіданні особливо яскраво виявили своє зрадницьке обличчя меншовики і есери. Від меншовицької фракції виступив М. М. Попов, викритий нині, як ворог народу. Він відстоював демократичність Центральної ради, вимагав утворення замість ЦВК України—однорідного міністерства, передачі влади Установчим зборам. Ту саму точку зору поділяли і присутні на засіданні Ради есери.

Тов. Артем, викривши ворожу суть виступів меншовиків і есерів, зазначив:

---

[1] „Известия Юга" № 205 від 25 листопада 1917 р.

Digitized by Google

„Рада — ворог народу. Єдиним представником робітників, солдатів і селян України є тільки ЦВК“ [1].

На доповідь тов. Артема була ухвалена резолюція більшовиків, що закликала до рішучої боротьби за повалення контрреволюційної Центральної ради, за встановлення радянської влади на всій території України.

В січні 1918 року радянська влада перемогла на всій території України. Вигнана повсталими робітниками і селянами, Центральна рада звернулася по збройну допомогу до Німеччини, і величезна австро-німецька армія рушила на Україну. Почалась кривава німецька окупація.

Тов. Артем виявив величезну енергію в боротьбі з німецькою інтервенцією. Тов. Артем шукає засобів для зміцнення радянської влади на Україні в пролетарських центрах Донбаса і Криворіжжя, шукає засобів зберегти Донбас від німецької інтервенції.

В лютому 1918 року утворюється Донецько-Криворізька республіка з центром в м. Харкові. Головою уряду цієї республіки стає тов. Артем.

Рада народних комісарів Донецької республіки у своїй відозві до робітників і селян закликає їх чинити рішучий опір німецько-гайдамацьким бандам, що несуть на своїх багнетах владу поміщиків і капіталістів, закликає захищати кожну п'ядь радянської землі. У відозві говориться:

„Ми не маємо наміру здати без бою жодної п'яді землі, жодної позиції Робітничо-Селянської Соціалістичної батьківщини, ми маємо намір відстоювати з усім пролетаріатом і селянами Півдня кожний перехід, кожне село і вулицю міста“ [2].

За вказівками Леніна і Сталіна тт. Ворошилов і Артем організовують оборону Донбаса. Справжній солдат революції, завжди бадьорий, повний кипучої енергії, тов. Артем віддає весь свій час питанням організації червоногвардійських загонів в м. Харкові, Донбасі, готує кадри командного складу, організує, озброює військо для опору німецьким окупантам. Дні і ночі він проводить у штабі, у відділі постачання, на передових позиціях. В найтяжчі хвилини тов. Артем своєю сміливістю захоплював і мобілізовував усіх. Тов. Артем провів величезну роботу по евакуації цінного майна з Харкова, Донбаса, він евакуював Луганський патронний завод з усіма припасами, різне військове майно з інших міст.

Залишаючи Донбас, тов. Артем рішуче виступив проти тих, що пропонували знищити, зруйнувати шахти і все устаткування. Тов. Артем говорив: „Ми ще повернемось, це нам ще придасться. Не смійте руйнувати вугільне царство“.

Тов. Артем бере участь в історичному переході шахтарів Дон-

[1] „Донецкий пролетарий“ № 45 від 25 грудня 1917 р.

[2] „Известия Советов Р. С. и Кр. Деп. г. Москвы и Московской области“ № 65, 6 квітня (24 березня) 1918 р.

Digitized by Google

баса під керівництвом тов. Ворошилова з Луганська до Царицина, допомагає тов. Ворошилову в організації міцних військових частин, в налагодженні військової дисципліни. Величезну сміливість і відвагу виявив тов. Артем в цьому переході, в постійній боротьбі з німецьким військом, з білогвардійськими частинами донських козаків. Надзвичайно скромний, відважний тов. Артем завоював величезний авторитет серед червоноармійців, був любимцем мас.

Тов. Артем бере участь в обороні Царицина, де під керівництвом і за вказівками товариша Сталіна виконує ряд відповідальних доручень. З червня 1918 року тов. Артем працює на Кавказі.

Під ударами повсталих робітників і селян України, при братерській допомозі російського народу, під керівництвом партії Леніна—Сталіна, в листопаді—грудні 1918 року Україна звільнилась від німецької окупації, від буржуазно-поміщицької гетьманщини; на початку 1919 року вигнано буржуазно-куркульську Директорію.

На Україні встановлюється радянська влада (другий період). 3 січня 1919 року радянське військо зайняло Харків. Тов. Артем входить до складу Тимчасового робітничо-селянського уряду України, стає заступником голови Українського Радянського уряду, очолює Народний комісаріат пропаганди.

Вороги радянської влади — меншовики, есери, українські контрреволюційні націоналістичні партії починають маневрувати, прикриваються радянськими лозунгами, щоб полегшити дальшу свою боротьбу проти диктатури пролетаріату. Їх наміри тов. Артем викриває в статті „Партії дрібної буржуазії і влада Рад".

„Відновлення влади Рад на Україні відбувається в умовах деморалізації буржуазних класів і розвалу буржуазних політичних партій...

Як класові, буржуазії, розбитій у відкритому бою і позбавленій певності близької перемоги, нічого іншого не лишається робити, як намагатися використати легальні можливості пролетарського режиму для мобілізації своїх сил у боротьбі проти пролетарської диктатури. Ясно, що ми їй подібних можливостей не захочемо дати. Буржуазія як клас мусить зникнути...

Коли харківські меншовики зажадали собі місце у Виконкомі — Харківська Рада цілком резонно показала їм на двері. Ідеологам контрреволюції, на зразок Сана й її прихвоснів, місце не в Раді, а на смітнику, куди мітла радянської влади вимітає сміття і покидьки, що залишилися на Україні після кривавих днів окупаційної німецької і Балбачанівської диктатури" [1].

Вірний син партії Леніна — Сталіна, непримиренний до буржуазних націоналістів і інших ворогів радянської влади, тов. Артем на III з'їзді КП(б)У (березень 1919 р.) закликає до рішучої боротьби з

[1] „Известия Вр. Рабоче-Крест. Пр-ва Украины и Харьк. Совета Раб. Деп." № 40, 8 лютого 1919 р.

Digitized by Google

сепаратистами, які намагались відірвати КП(б)У від РКП(б), вимагає виключення їх з лав партії, відстоює необхідність єдиної Російської Комуністичної партії, невід'ємною частиною якої є КП(б)У.

Весною 1919 року партія посилає тов. Артема в м. Бахмут (Артемівськ), де він, бувши головою Донецького виконкому, працює над відбудуванням вугільної промисловості.

Під час денікінської навали тов. Артем — в лавах Червоної Армії, комісаром Упроформу військових частин Сумського напряму.

У 1920 році тов. Артем знову в Донбасі, де працює головою Донецького Губернського Виконавчого комітету Рад.

Влітку 1920 року тов. Артем у складі професійної делегації був посланий за кордон для зв'язку з професійним рухом на Заході. Від імени радянських профспілок він виступає в ряді міст Европи — Берліні, Хрістіанії, Гамбурзі і ін.

В лютому 1921 року на II Всеросійському з'їзді гірників він обраний головою ЦК спілки гірників. Користуючись широкою популярністю серед робітничих мас, добре розуміючи запити робітників, тов. Артем відіграв велику роль у зміцненні зв'язку ЦК спілки гірників з робітниками вугільної промисловості, у піднесенні авторитету спілки.

В боротьбі партії проти різних ворожих груп, під час профспілкової дискусії 1920—21 р. тов. Артем був у перших лавах борців за ленінську лінію, нещадно викривав зрадницьку платформу запеклих ворогів народу бандитів Троцького, Бухаріна та їх поплічників, платформу „робітничої опозиції", децистів і інших зрадників. II з'їзд гірників рішуче відкинув ворожі платформи і цілком схвалив лінію партії Леніна — Сталіна.

14 січня 1921 року тов. Артем підписує ленінську платформу десяти — „проект постанови X з'їзду РКП(б) в питанні про роль і завдання профспілок".

Тов. Артем багато працює в справі налагодження зносин радянських гірників з західноевропейськими гірниками, в справі об'єднання гірників у міжнародному масштабі навколо Профінтерну.

24 липня тов. Артем разом з групою делегатів I конгресу Профінтерну виїхав у Підмосковний вугільний район оглядати шахти. Під час повернення в Москву аеровагон, в якому їхав тов. Артем, зазнав аварії, — тов. Артем трагічно загинув.

Вірний син партії Леніна — Сталіна, безмежно відданий справі пролетарської революції, тов. Артем був у перших лавах бійців за встановлення радянської влади на Україні.

Трудящі Радянського Союзу добре пам'ятають і шанують стійкого сина партії Леніна — Сталіна, видатного революційного бійця тов. Артема, який усі свої сили віддав боротьбі за справу робітничого класу.

Digitized by Google

Єдиний антияпонський фронт в Китаї міцніє

В. Масленіков

Відтоді, як японський імперіалізм розпочав у Китаї нову інтервенцію, пройшло вже понад вісім місяців. Японська вояччина втягнула в цю загарбницьку війну мільйони людей, привела в дію сухопутну, морську, повітряну воєнну техніку. В результаті війни налічуються вже сотні тисяч вбитих і поранених з обох сторін. Японські війська, які вторгнулися в Китай, окупували майже всю прибережну смугу Китая від Шанхая до північних кордонів, зайняли найбільші міста китайської республіки Бейпін, Шанхай, Тянь-Цзін, Калган, Нанкін і ін. На всій загарбаній японцями території вони проводять жорстокий режим завойовників, грабують населення, вивозять в Японію устаткування промислових підприємств, палять міста й села, вбивають населення, гвалтують жінок.

Розтоптавши Вашінгтонський договір і пакт Келлога, Японія не зупиняється перед найбільш одвертим і зухвалим порушенням інтересів західних держав і США в Китаї. Японія хазяйнує в шанхайському іноземному сетльменті, японська вояччина знущається над посольськими чиновниками Великобританії та США, японська авіація обстрілює і топить їх судна.

Японські чиновники вже розробляють в канцеляріях японських міністерств плани експлуатації природних багатств Північного Китая. Японське міністерство закордонних справ декларує політику „відкритих“ дверей в окупованих територіях Китая. Особливо великі пільги обіцяють японські імперіалісти своїм союзникам, що підписали так званий антикомінтернівський пакт, — Німеччині і Італії.

У самій Японії, як ніколи, посилилося панування військової кліки і військово-фашистських угруповань, які проводять політику в інтересах найбільших японських концернів і поміщицького монопольного землеволодіння. Японський імперіалізм люто розправляється з пролетарськими борцями, зі всякими спробами боротьби за демократію, за поліпшення становища трудящих мас Японії. Всіх противників війни в Китаї негайно заарештовують і віддають на жорстокі кари; представників робітничого класу, членів комуністичної партії віддають на катування, засуджують на смертну кару.

Digitized by Google

Японський імперіалізм, підтримуваний своїми фашистськими союзниками, творить жорстоку, криваву справу.

В Іспанії і Китаї японо-німецько-італійські агресори готують стратегічні плацдарми для реалізації своїх ще більш страхітливих кривавих планів. Теперішні війни в Китаї і в Іспанії інтервенти розглядають тільки як „малі" війни. „Велика" війна, до якої готується кривавий фашистський блок,— це війна проти Радянського Союзу, це війна за новий переділ світу в інтересах хижацького реакційного блоку.

Ось чому та героїчна боротьба, яку провадять народи Іспанії і Китая, є боротьбою, що має величезне міжнародне значення. Ось чому вона є „справою всього міжнародного робітничого класу і всього прогресивного людства".

Ось чому вся міжнародна реакція шаленіє в дикій злобі, коли їй у тому чи в іншому місці завдається удар, що зриває плани паліїв світової війни. Ось чому розкриття шпигунського, змовницького „право-троцькістського блоку" в СРСР було величезним ударом, який сплутав плани міжнародних агресорів. Ось чому героїчний опір іспанського, китайського народів і зміцнення народного фронту в Іспанії і Китаї викликає гнів у всіх прибічників „антикомінтернівського блоку".

Менш за все сподівався змовницький блок фашистських країн зустрінути перешкоду здійсненню своїх замислів у Китаї. Японські імперіалісти розраховували, що вони протягом місяця оволодіють Північним Китаєм, Шанхаєм, Нанкіном і продиктують свої умови китайському урядові. Вони були упевнені в силі своєї агентури, яка засіла в китайському уряді і в гоміндані.

Ще в 1932 р. ЦК китайської компартії звернувся до китайського народу і ЦВК гоміндану з закликом об'єднати свої зусилля для боротьби з японською агресією. Ці звернення китайська комуністична партія ще раз підтвердила після VII конгресу Комінтерну.

В ряді документів комуністична партія Китая виклала свої позиції щодо співробітництва гоміндану і компартії для врятування батьківщини і відсічі японській агресії. За директивами китайської компартії Червона армія Китая здійснила історичний похід з провінції Цзянсі у північні райони Китая, щоб стати на передові позиції боротьби з японським імперіалізмом.

Але заклики компартії до гоміндана протягом багатьох місяців лишалися без відповіді. Японський уряд був певен, що лідери гоміндану і китайського уряду не наважаться на опір агресорам.

Прояпонські елементи у лютому 1937 р. на III пленумі ЦВК гоміндану добилися рішення про відмовлення прийняти пропозицію ЦК компартії Китая про утворення єдиного антияпонського фронту.

Але китайський народ власно вимагав від свого уряду погодитись з пропозицією компартії. Народна хвиля антияпонського руху

Digitized by Google

поширювалась. Лідери китайського уряду зрозуміли, що, коли вони хочуть лишитися з народом, їм треба прислухатися до пропозиції китайської компартії і погодитися з нею. Захоплення японцями Люкоуцзяо, Бейпіна і Тяньцзіна, хвиля народного гніву, героїчна відсіч, яку дала японцям 8 народно-революційна армія, все це штовхало китайський уряд до перегляду своїх попередніх позицій.

Японська вояччина розраховувала, що терором і жорстокостями в окупованих районах вона примусить китайський уряд схилити перед нею коліна. 13 серпня 1937 р. японські війська почали наступ на Шанхай. Три місяці героїчного опору під Шанхаєм показали всьому світові, на що здатний китайський народ в боротьбі за свою незалежність.

Китайський уряд ухвалив рішення боротися проти японських агресорів.

У серпні 1937 р. в м. Нанкіні з'їхалися всі відомі антияпонські лідери, що раніш були в опозиції до центрального уряду Китая, керівники асоціації національного порятунку, які тількищо були звільнені від ув'язнення, голови провінціальних урядів Китая, а також представники колишнього Радянського уряду і Червоної Армії Китая. Практична єдність всіх антияпонських сил почала здійснюватися.

23 вересня 1937 р. китайська компартія опублікувала декларацію про підписання угоди з гоміндаиом про єдиний антияпонський фронт. 24 вересня в своєму інтерв'ю Чан Кай-ші підтвердив основні положення цієї угоди.

Китайська компартія декларувала:

„1. Наша партія бажає провадити боротьбу за здійснення трьох принципів сунятсенізму, які необхідні в даний момент у Китаї.

2. Припинити політику повстань, спрямованих до повалення влади гоміндану і продовження руху за радянізацію Китая, припинити політику насильної конфіскації поміщицьких земель.

3. Усунути теперішній радянський уряд Китая, здійснити демократичний режим з тим, щоб у всій країні була єдина влада.

4. Скасувати назву „Червона армія" і нумерацію її частин, реорганізувавши її в народно-революційну армію і підпорядкувавши командуванню військової ради національного уряду; чекати наказу для виступу; прийняти обов'язок провадити боротьбу з японськими загарбниками на першій лінії фронту"[1].

Одночасно ЦК китайської компартії ставив своїм завданням:

„1. Боротися за незалежність і свободу китайської нації, для чого насамперед необхідно швидкими темпами і по-справжньому провадити підготовку та мобілізацію народу за національно-революційну війну проти японських загарбників, для боротьби за повернення втрачених земель і відновлення суверенітету і територіальної цілості Китая.

---

[1] „Мировое хозяйство и мировая политика", № 12, стор. 200.

Digitized by Google

2. Здійснити демократичний режим скликати національні збори, щоб виробити конституцію і план порятунку батьківщини.

3. Забезпечити спокійне і щасливе життя китайському народові, для цього насамперед необхідно по-справжньому подати допомогу потерпілим від лих, проводити планомірну роботу по підвищенню народного добробуту, розвивати економіку, яка має оборонне значення; усунути всі страждання народу, поліпшити його життя"[1].

Наприкінці вересня, після взяття Баодіна японські війська, які наступали на Тайюань, несподівано зустріли упертий опір 8 народно-революційної армії (колишньої Червоної Армії) під командуванням т. Чжу-Де. В районі на схід від Дайчжоу частини народно-революційної армії завдали поразки одній з кращих японських дивізій, якою командував генерал Ішагакі.

Японці примушені були кинути у Північний Китай величезні сили. В жовтні, після упертого опору китайських військ і величезних втрат японської армії, японці зайняли головне місто провінції Шаньсі Тайюань.

Агресори розраховували, що, просунувшись до р. Хуанхе (р. Жовта) в Північному Китаї, захопивши Шанхай і Нанкін, вони примусять китайський уряд капітулювати. Довготривала війна почала розладжувати плани японського імперіалізму, розладжувати плани всього блоку паліїв війни. В ролі посередника між Японією і Китаєм, щоб схилити китайський уряд до укладення ганебного миру, виступила Німеччина.

Прояпонські елементи в складі китайського уряду перед здачею Нанкіна наполягали на припиненні воєнних дій і на укладенні миру з Японією на умовах приєднання до „антикомінтернівського" блоку, як пропонував німецький посол Траутман. Але китайський уряд рішуче відкинув всі підступи агентів японського імперіалізму, відкинув зухвалу пропозицію німецького посла Траутмана.

18 грудня 1937 р., тобто після залишення Нанкіна, китайський уряд ухвалює таку постанову:

„Здійснити тактику організованої партизанської війни, як необхідної в збройній боротьбі проти японської агресії. При практичному здійсненні цієї тактики брати за приклад партизанську війну, яку провадить 8 армія та інші війська, керовані компартією. Організувати воєнну промисловість і здійснити загальне військове навчання у всекитайському масштабі; конфіскувати майно і власність японських імперіалістів і японської агентури, зрадників інтересів китайського народу"[2].

Ця постанова означала, що китайський уряд став на шлях тієї програми боротьби за врятування Китая, яка була розроблена і запропонована компартією Китая.

[1] „Мировое хозяйство и мировая политика", № 12, стор. 209.

[2] „Дейлі Уоркер" 21 грудня 1937 р.

Digitized by Google

Становище на фронтах після зайняття Нанкіна характеризується намаганням японців з'єднати південний і північний фронти, захопивши усе узбережжя Китая, а також очистити від партизанів Північний Китай і захопити цілком провінцію Шаньсі. Відтоді пройшло вже понад 3 місяці, проте, ні одно з поставлених завдань японцями не здійснене. Не вдалося їм досі з'єднати південний і північний фронти. Всі намагання японської армії очистити Північний Китай від партизанів також виявилися марними.

Просування японців на північ від Нанкіна, а також їх операції по захопленню р. Хуанхе (Жовтої), було не тільки зупинене китайськими військами, але на ряді дільниць японцям довелося переходити до оборони і відступати під натиском китайських військ.

Партизанські загони в тилу японської армії ростуть, як гриби. Партизанська війна зв'язує японців по руках і ногах. „Партизанська війна своїми безперервними операціями повинна виснажувати яцонців до смерті". Ця вказівка т. Мао Дзе-дуна виконується як закон на всій величезній території, де розгорнулися воєнні операції в Китаї. Від захоплених залізниць і міст японські війська не можуть відійти і на 5 кілометрів, не зіткнувшись з партизанськими частинами.

Партизани успішно діють в тилу окупованих японцями районів. Вони роблять несподівані наскоки на великі міста—Бейпін, Тяньцзін, Баодін, оперують поблизу Шанхая, руйнують зайняті японцями залізниці, не даючи можливості їх відновлювати.

Японська армія має в Китаї величезні втрати. З 13 серпня до кінця лютого японці втратили 513 літаків, понад 200 тисяч солдатів вибуло з строю. Китайська авіація, здійснивши напад на Формозу, дедалі стає все сильнішою і небезпечнішою для японської армії.

Становище японської армії стає все більш і більш важким. Фронт у Північному Китаї розтягнувся на багато сотень верст. Сім японських дивізій, заманені китайськими військами в гірський район провінції Шаньсі, виявились неспроможними провадити активні наступальні операції. Фронт японської армії в долині р. Янцзи розтягнувся майже на 600 кілометрів. В той час як японський уряд виснажує матеріальні ресурси країни, посилаючи в Китай все нові й нові сили, Китай ще далеко не використав своїх потужних людських і матеріальних ресурсів для провадження війни проти агресора. Це завдання мобілізації всіх ресурсів країни для боротьби з японським імперіалізмом здійснює тепер китайський уряд.

Реорганізація армії шляхом створення п'яти воєнних укрупнених районів, підпорядкованих верховній військовій раді на чолі з Чан Кай-ші, організація генерального штабу, до складу якого введені командири кол. китайської Червоної армії тт. Мао Дзе-дун, Чжу Де, Пен Де-хуей, створення відділу політичного навчання армії, одним з керівників якого є член Політбюро китайської компартії тов. Чжоу

Digitized by Google

Ен-лай,— всі ці заходи свідчать про зміцнення китайської армії, свідчать про її швидку демократизацію і перетворення її у свідому армію бійців за незалежність країни.

Широко по всій країні розгорнулося навчання і вербування до нових дивізій для боротьби проти японців. Успішно виконується лозунг компартії: „дати країні до 1 квітня 600 тисяч навчених молодих солдатів".

Процес озброєння народу йде швидкими кроками. В провінції Шаньсі в партизанські загони вливаються десятки тисяч і сотні тисяч китайських патріотів, готових вмерти, але перемогти японських загарбників. В Гуаньсі недавно було навчено 300 тисяч чоловік і підготовлено для вирядження на фронт. В Гуандуні навчання широко охопило не тільки китайське населення, а й національні меншості.

Втративши своїх рідних, свої хати після наскоків на села японських бандитів, китайські селяни утворюють загони партизанів, які руйнують залізниці, нападають на міста, захоплені інтервентами. Китайські жінки по всій країні виступили на захист батьківщини. І в Гуансі, і в Гуандуні, і в Гуйчжоу, і в Хунані і в інших місцях жінки проходять військове навчання, утворюють військові загони, ідуть на передові позиції, як сестри-жалібниці. В шаньсійських горах загоном партизанів-гірників керує шестидесятирічна китайська жінка.

Національне піднесення китайського народу виявилось і в тому, що внутрішня позика в 500 млн. китайських доларів, випущена китайським урядом, була реалізована менш ніж у два місяці з перевищенням по окремих провінціях. Китайські еміґранти з усіх кінців світу шлють в Китай військове спорядження, грошові перекази, пожертви на допомогу боротьбі китайського народу. Недавно в розпорядження китайського уряду від громадських організацій надійшли різні пожертви для китайської армії, в тому числі кілька кілограмів золота і срібла, понад 100 тисяч пар взуття і ін. Значна кількість китайців повертаються на батьківщину, вступають бійцями в китайську армію.

Фінансове становище Китая, не зважаючи на вісім місяців війни, на блокаду, лишається міцним. Курс китайського долару не знизився. За повідомленнями китайської преси, після Брюссельської конференції китайський надзвичайний посол д-р Кун зумів одержати досить велику позику в 100 млн. фунтів стерлінгів. Китайський посол у Франції Велінгтон Ку недавно заявив, що в банках Лондона і Нью-Йорка Китай має вкладів понад 800 млн. китайських доларів[1].

Блокада морського узбережжя Китая, яку провадить японський імперіалізм, могла б стати катастрофою для Китая, якби у нього не було внутрішніх продовольчих і сировинних ресурсів.

---

[1] Газета „Сінгомінжібао" від 28 січня 1938 р.

Digitized by Google

Гарні врожаї хліба в 1936 і 1937 рр., а також політика розширення хлібних посівів дають підставу розраховувати на задовільне постачання армії і населення країни.

Одним з найважливіших завдань, яке здійснюється тепер китайським урядом, це є створення своєї власної оборонної промисловості. Китайський уряд допомагає промисловцям евакуювати устаткування фабрик і заводів з районів воєнних дій. За час з вересня 1937 по лютий 1938 р. було переведено до внутрішніх районів (Сичуань, Хубей, Хунань) понад 100 фабрик і заводів. В Чунцзін тільки в січні ввезли 15 тисяч тонн машин і устаткування. Така ж сама кількість виробничого устаткування перевезена і в Чан-Ша.

Китайський уряд широко сприяє розвиткові виробів місцевої кустарної текстильної і залізоробної промисловості, необхідних для воєнних потреб.

Успішно працює спеціальний урядовий комітет організації експорту сільськогосподарських товарів з Китаю: чай, земляний горіх, бавовна, шовк, тунгове масло і ін.

В тилових провінціях широко розгорнулося будівництво шосейних і автомобільних шляхів, організується автобусне і повітряне сполучення.

Так здійснюється та програма, яка була декларована ЦК китайської компартії від 23 вересня 1937 р.

Показником здійснення демократичного режиму є, так звані, особливі райони. Це колишні радянські райони. Тепер тут на основі загального, рівного, прямого і таємного голосування проведені вибори до парламенту „особливого району", муніципалітетів міст, сільських нарад.

Селянське і робітниче населення цих районів втягується в широку громадську і політичну роботу. У виховній роботі, керованій компартією, беруть величезну участь китайські жінки. Зменшення податків, знищення лихварства, допомога сім'ям антияпонських бійців і пільги в наданні їм земель та закупівлі продуктів — все це притягує до „особливого району" увагу всіх трудящих Китая.

Єдиний антияпонський фронт у Китаї день-у-день міцніє, не зважаючи на всі намагання японських агентів — троцькістів його зірвати.

Китайська преса закликає до посилення пильності, до рішучої і жорстокої боротьби з троцькістами, провокаторами і шпигунами, з усіма агентами японського імперіалізму. Китайський уряд ще більше переконується, що діяльність покидьків людства, агентів з троцькістського шпигунського інтернаціоналу спрямована на зрив єдиного антияпонського фронту, на поразку Китая, на капітуляцію перед японським імперіалізмом. Китайський уряд віддав під суд троцькіста, японського шпигуна Жан Му-тао за намагання спровокувати повстання в Сичуані. На початку березня зірвалася спроба японців спро-

Digitized by Google

вокувати повстання в Кантоні. Змова була викрита і провокатори — японські агенти були спіймані.

Палії світової війни вдаються до нових і нових провокацій, кидаються на нові й нові авантюри. Слідом за авантюрою японського імперіалізму в Китаї виникла авантюра німецького фашизму по загарбанню Австрії. Польський фашизм готується до загарбання Литви. Фашистська Німеччина загрожує незалежності Чехословаччини і інших народів Европи.

Великий радянський народ під керівництвом компартії розгромив „право-троцькістський блок" і до кінця викорчовує шкідницькі, шпигунські кубла фашистських агентів у нашій країні. Економічна, політична і оборонна міць великого Радянського Союзу посилюється день-у-день. В усьому капіталістичному світі із зростанням воєнної небезпеки, із зростанням фашистських авантюр, фашистського терору, із посиленням експлуатації робітничого класу і селянства — погляди трудящих і прогресивних людей всього світу спрямовуються на СРСР, країну свободи, миру і культури.

В міру посилення могутності СРСР міцніє і шириться єдиний народний фронт в Іспанії, Франції, Китаї.

Нема ніяких сумнівів, що багатомільйонні народні маси капіталістичних і колоніальних країн під керівництвом братніх комуністичних партій, об'єднаних в III Комуністичний Інтернаціонал, знищать і викинуть на смітник історії всі темні криваві сили реакції і фашизму. Загибель їх близька.

Digitized by Google

К О Н С У Л Ь Т А Ц І Я

ПЕРШЕ ТРАВНЯ

В цьому році міжнародний пролетаріат святкує свою 49 маївку. Перше травня — бойовий інтернаціональний огляд революційних сил пролетаріату. В цей день робітники капіталістичних країн продемонструють свою готовість боротися до кінця проти фашизму і війни, проти капіталістичної експлуатації, за своє звільнення.

Лозунг солідарності з героїчним іспанським і китайським народами, які борються проти німецько-італійсько-японського фашизму, буде написаний на першотравневих прапорах робітничих демонстрацій всього світу. Бойовий першотравневий огляд революційних сил пролетаріату всіх країн пройде під знаком дальшого згуртування єдиного народного антифашистського фронту для відсічі фашистам, для захисту свободи і демократії, для захисту СРСР — соціалістичної батьківщини трудящих всього світу, для відвернення нової імперіалістичної війни, яку день-у-день готують фашисти Німеччини, Японії, Італії, Польщі.

В СРСР 1 Травня — свято перемігшого соціалізму. В цей день робітники, колгоспники, радянська інтелігенція — увесь великий народ нашої країни демонструватиме свої величезні досягнення, свою готовість до боротьби за дальші перемоги комунізму, свою згуртованість навколо більшовицької партії і її ЦК, навколо товариша Сталіна. У день 1 Травня трудящі СРСР ще раз продемонструють свою вірність принципам міжнародної пролетарської солідарності і ідеям міжнародної соціалістичної революції, свою відданість нашій країні, свою готовість грудьми захищати країну Рад.

Наші досягнення в будівництві комуністичного суспільства величезні. Ці досягнення записані золотими літерами на скрижалях Сталінської Конституції, яка є „обвинувальним актом проти фашизму, актом, який говорить про те, що соціалізм і демократія непереможні", є „моральною допомогою, реальною підмогою для всіх тих, хто веде нині боротьбу проти фашистського варварства" (Сталін).

Встановлення першотравневого свята, як бойового дня міжнародної пролетарської солідарності, має своїм джерелом перші демонстрації американських робітників, що були проведені ними 1 Травня 1886 року. Головним лозунгом цих демонстрацій була вимога 8-годин-

Digitized by Google

ного робочого дня. Не добившись задоволення своїх вимог, американські робітники почали готуватися до загального страйку. 1-го Травня 1886 року лише в одному Чікаго в страйку брало участь 600 тис. робітників. Капіталісти жорстоко розправились з страйкарями, страйк був потоплений в крові. Багато робітників були кинуті у в'язниці, 8 чол. засуджено до смертної кари.

В пам'ять героїчної боротьби чікагських робітників Американська федерація ухвалила рішення — щороку проводити 1 Травня робітничі страйки і демонстрації під лозунгом боротьби проти капіталістів.

Це рішення знайшло відгук і серед робітників Европи.

У липні 1889 року в Парижі на 1-му конгресі II Інтернаціоналу за пропозицією Поля Лафарга — одного з близьких учнів Маркса — ухвалена резолюція: щороку проводити першотравневу демонстрацію в усіх країнах. 1 Травня оголошувалося днем міжнародної пролетарської солідарності, днем бойового огляду революційних сил міжнародного пролетаріату.

Майже в усіх країнах робітничий клас активно готувався до проведення першотравневих демонстрацій 1890 року. Але не спала й буржуазія. Вона дуже швидко оцінила революційне значення міжнародного пролетарського свята. Уже в 1890 році на вулицях Відня, Мадріда, Берліна, Парижа, Рима проти демонстрантів були виставлені озброєні загони поліції та війська, поліція стріляла в демонстрантів. Було багато поранених і вбитих.

Але ці звірячі дії капіталістів не змогли зупинити святкування 1 Травня. В Англії першотравневі свята пройшли з величезним піднесенням. В демонстрації в Лондоні брало участь біля 500 тисяч чоловік.

1 Травня 1891 року також пройшло в кривавих сутичках робітників з поліцією та військом. У Франції під час цих сутичок було вбито 19 демонстрантів-робітників, в Італії — 5 робітників. Першотравневі прапори були забризкані робітничою кров'ю і в цілому ряді інших капіталістичних країн.

Опортуністи з II Інтернаціоналу, які проводили лінію угодовства з буржуазією, від самого початку намагалися вихолостити революційний зміст першотравневих демонстрацій. В 1891 році на II конгресі II Інтернаціоналу опортуністичні лідери провели свою резолюцію, в якій підкреслювався „виключно економічний характер" першотравневих свят.

Верхи німецької соціал-демократії в 1892 році у себе на з'їзді ухвалили рішення, в якому зазначено, що 1 Травня святкувати треба лише після закінчення робіт — увечері.

В інших країнах опортуністи провели постанову про перенесення першотравневих демонстрацій на першу неділю травня — на неробочий день.

Опортуністи II Інтернаціоналу всякими способами вихолощували революційне значення першотравневого свята. Вони робили все, щоб

Digitized by Google

підмінити першотравневі революційні демонстрації клубними вечорами та зборами, недільними прогулянками.

В 1904 році на Амстердамському конгресі II Інтернаціоналу опортуністи ухвалили рішення, в якому жирним шрифтом писалось про необов'язковість в день 1 Травня влаштовувати страйки.

Але, не зважаючи на зрадництво агентів буржуазії з II Інтернаціоналу, міжнародний пролетаріат в день 1 Травня все більше поширював ідею міжнародної пролетарської солідарності. Першотравневі страйки, демонстрації перетворюються в бойові виступи пролетаріату проти капіталістів. Ці маївки показали зростання організованості і силу робітничого класу.

В Росії першотравневе свято з першої маївки, що була відзначена в 1890 році у Варшаві страйком, в якому взяло участь 10 тисяч робітників, набрало бойового характеру, всупереч намаганням ворогів робітничого класу вихолостити революційну суть цього свята.

В 1892 році 1 Травня в Росії було проведене в Петербурзі, Тулі, Варшаві, Лодзі, Вільно. В першотравневій демонстрації в Лодзі в 1891 році брало участь біля 100 тисяч чоловік. В 1893 і 1894 роках першотравневі демонстрації та страйки охопили нові промислові райони Росії.

В 1895 році в Москві в святкуванні 1 Травня взяло участь біля 250 представників від 30 підприємств міста. Напередодні маївки були випущені першотравневі листівки. Ці листівки розповсюджувалися на фабриках і заводах. Робітники, які виступали з промовами на маївці, говорили про необхідність організації робітничого класу, про боротьбу за політичну свободу.

В 1896 році свято 1 Травня відзначають робітники Петербурга, Іваново-Вознесенська, Києва, Нижнього-Новгорода, Мінська, Саратова та інших міст Росії.

Величезну керівну роль в підготовці та проведенні перших маївок, страйків і демонстрацій відіграв петербурзький „Союз боротьби за визволення робітничого класу", організатором якого був В. І. Ленін. На пітерських фабриках і заводах „Союз боротьби" поширив випущену ним листівку „Рабочий праздник 1 Мая". В цій листівці робітники закликалися до рішучої боротьби з царизмом. Закінчувалася листівка так: „...підніметься наша мускуляста рука і спадуть ганебні кайдани неволі, підніметься на Русі робітничий народ і затремтять серця капіталістів і уряду, який завжди їм ретельно служить і допомагає". Ця листівка революціонізувала робітничі маси, запалювала їх на боротьбу з експлуататорами.

Святкування 1 Травня 1898 року було проведене успішно в Петербурзі, Ростові, Одесі, Києві, Тбілісі, Полтаві та інших містах. Під керівництвом товариша Сталіна в Тбілісі в 1898 році проходить величезний страйк робітників залізничних майстерень.

Digitized by Google

„Пролетарська боротьба захоплювала нові шари робітників і поширювалася по всій Росії",— писав Ленін у своїй знаменній роботі „Що робити?" [1].

Ленінська „Искра" 1900—1903 рр. керувала робітничим рухом в Росії, виховувала перші кадри більшовиків, день-у-день провадила революційну агітацію серед робітничих мас і основної маси селянства.

Яскравим показником зростання революційного руху цього часу була харківська першотравнева демонстрація 1900 року, в якій взяло участь до 10 тисяч робітників. Такі ж демонстрації в день 1 Травня проходили і в цілому ряді інших міст Росії.

Ленін високо цінив значення першотравневої демонстрації харківського пролетаріату. В передмові до брошури „Травневі дні в Харкові", в брошурі, яку видала „Искра" на початку 1901 року, Ленін говорив, що масова участь харківських робітників у страйку, величезні тисячні збори на вулицях, червоні прапори і революційні вимоги 8-годинного робочого дня та політичної свободи надали травневим дням в Харкові величезного значення.

„Казка про те, ніби російські робітники не доросли ще до політичної боротьби, ніби їх головна справа — чисто економічна боротьба, лише потроху і потихеньку доповнювана частковою політичною агітацією за окремі політичні реформи, а не за боротьбу проти всього політичного ладу Росії,— ця казка рішуче спростовується Харківською маївкою" [2].

В травневі дні 1901 року Тбіліська партійна організація, очолювана товаришем Сталіним, проводить масову тритисячну демонстрацію робітників. Над багатолюдною демонстрацією розвивався червоний прапор, демонстранти несли портрети Маркса, Енгельса, вони вимагали політичної свободи, 8-годинного робочого дня, вони закликали до боротьби з царизмом. Робітники стійко зустріли наскок поліції та козаків. Але сили були нерівні, демонстрація була жорстоко придушена, багато робітників посаджено до в'язниці.

На Петербурзькому Обуховському збройовому заводі 1 Травня 1901 року 1.500 робітників не з'явилися на роботу. Адміністрація за це звільнила 26 робітників. У відповідь обуховці застрайкували, виставивши такі вимоги: повернення на завод звільнених 26 робітників, 8-годинний робочий день, збільшення заробітної плати, встановлення свята 1 Травня. Після того, як адміністрація відмовилася задовольнити ці вимоги, робітники організували демонстрацію. До демонстрантів приєдналися робітники з інших фабрик. У відповідь на напад війська та поліції робітники спорудили барикади і на протязі 9 годин по-геройському оборонялися від наступу військ та жандармерії. Це

---

[1] *Ленін*, Твори, т. IV, стор. 500.
[2] Там же, стор. 47—48.

Digitized by Google

була одна з величезних збройних сутичок робітничого класу з царизмом, з чорними силами самодержавства. Царизм жорстоко відплатив обуховцям: на каторжні роботи та заслання засуджено 29 робітників.

В статті „Нове бойовище“ Ленін писав з приводу виступу обуховських робітників: „Уряд переміг. Але кожна така перемога буде невпинно наближати його остаточну поразку. Кожна битва з народом збільшуватиме число обурених і готових до бою робітників, висуватиме більш досвідчених, краще озброєних і сміливіше діючих ватажків“ [1].

Робітничий рух в Росії продовжує все більше зростати і зміцнюватися. Ленінська „Искра“ мобілізує революційну волю робітничого класу, піднімає його організованість і свідомість. З кожним роком зростає в Росії кількість міст, в яких святкується день 1 Травня. В 1902 році 1 Травня було проведене в 36 містах Росії, в 1903 році — в 63, в 1904 році — в 126 містах та містечках.

В 1902 та 1903 рр. кількість політичних страйків все більше зростала.

Ленінсько-іскровська організація Закавказзя на чолі з товаришем Сталіним влаштувала цілий ряд величезних політичних демонстрацій. Однією з таких величезних демонстрацій була демонстрація в Батумі, що відбулась 9 березня 1902 року під керівництвом товариша Сталіна. Ця демонстрація охопила 6 тис. учасників.

Напередодні і в час маївки 1904 року серед робітників поширювалася листівка „Перше Травня“, яку написав Ленін.

„Товариші робітники! Давайте ж з подесятереною енергією готуватися до близької рішучої боротьби! Хай міцніше змикаються ряди соціал-демократів — пролетарів! Хай ширше і ширше розноситься їх проповідь! Хай сміливіше піднімається агітація за робітничі вимоги! Хай свято першого Травня притягне до нас тисячі нових борців і подвоїть наші сили у великій боротьбі за свободу всього народу, за визволення всіх трудящих від гніту капіталу“ [2].

Лозунгами у проведенні 1 Травня 1904 року були: „Хай живе 8-годинний робочий день“, „Геть злочинницьке і розбишацьке царське самодержавство“.

В наслідок проведення величезної роботи більшовиками на чолі з товаришем Сталіним — розросталася революційна боротьба селянства. 1 Травня 1904 року в Гурії проходили озброєні демонстрації селянства.

Святкування 1 Травня 1905 року проходило в Росії в обстанові розгортання революції, під знаком підготовки збройного повстання. 1 Травня 1905 року більшовицька партія використала для роз'яснення

---

[1] *Ленін*, Твори, т. IV, стор. 117.
[2] *Ленін*, Твори, т. VI, стор. 339 — 340.

Digitized by Google

завдань пролетаріату, для пропаганди більшовицької тактики, для викриття зрадництва меншовиків, троцькістів, есерів та інших ворогів народу.

Ленін в першотравневій листівці 1905 року писав: „Ми стоїмо тепер в Росії напередодні великих подій. Ми вступили в останній рішучий бій з самодержавним царським урядом, ми повинні довести цей бій до переможного кінця“ [1].

В цій листівці Ленін закликав „...ми підемо через повстання до свободи, через свободу до соціалізму!“ [2]

В цій же листівці Ленін закликав селянство скинути кріпосницьку поміщицьку владу, закликав створювати селянські комітети. Першотравневе свято стає загальним святом робітників і селян, воно об'єднує їх в єдиній боротьбі проти самодержавства, проти фабрикантів і поміщиків.

В більшості міст Росії в день 1 Травня 1905 року робітники проводили масові страйки, влаштовували багатотисячні демонстрації. Свято міжнародної солідарності робітників — 1 Травня в 1905 році проведене по 187 містах Росії. 1907 рік відзначився значними революційними виступами пролетаріату і селянства під керівництвом партії Леніна — Сталіна. Лише в одному Петербурзі страйкувало до 100 тисяч робітників, стояли зачинені 236 заводів і фабрик. Величезний страйк проходив в Москві та інших містах Росії.

В роки реакції, після тимчасової поразки революції, маївки мали сугубо конспіративний характер. Хоча революційний рух був загнаний в підпілля, але робітники продовжували свою боротьбу. Робітничий клас, керований більшовицькою партією, готувався до нового штурму самодержавства.

З кінця 1910 року розпочинається піднесення робітничого руху. В день 1 Травня 1911 року по всій Росії уже страйкує понад 100 тисяч робітників. В маївці 1912 року, яку підготував ленінсько-сталінський ЦК, обраний на VI Празькій конференції, брали участь сотні тисяч робітників. Ця маївка була грізною відповіддю пролетаріату на звірячий розстріл царизмом та капіталістами робітників на Ленських золотих розсипищах. В квітні 1912 року по країні пройшли величезні страйки і демонстрації, в яких брало участь понад 300 тисяч страйкарів.

Товариш Сталін в статті „Нова смуга“ — надрукованій в газеті „Звезда“ 15 квітня 1912 року, писав:

„В Пітері й Москві, в Ризі й Києві, в Саратові й Катеринославі, в Одесі й Харкові, в Баку й Миколаєві,— скрізь у всіх кінцях Росії піднімають голову робітники на захист своїх загублених на Лені товаришів“.

---

[1] XXVI Ленінський збірник, стор. 68.

[2] Там же, стор. 71.

Digitized by Google

„Ми живі, кипить наша червона кров вогнем невитрачених сил!"... „Нема сумніву, що підземні сили визвольного руху запрацювали...

Привіт вам, перші ластівки!" [1]

В статті „Рушила" товариш Сталін пише: „Ленські постріли розбили лід мовчання, і — рушила ріка народного руху.

Рушила! "... [2]

Першотравневі дні 1912 року підтвердили глибоко прозорливі слова товариша Сталіна. Нові величезні страйки і демонстрації прокотилися по всій країні, в цьому році в дні 1 Травня страйкувало до 500 тисяч робітників.

В першотравневій листівці 1912 року товариш Сталін писав: „Ні, товариші, там, де голодують мільйони селян, а робітників розстрілюють за страйк, там революція житиме, поки не зітреться з лиця землі ганьба людства, російський царизм. І ми повинні сказати в сьогоднішній день, в день 1 Травня, в тій чи іншій формі, на мітингах, масовках або таємних зборах,— де як доцільніше буде, що клянемося боротися за повне повалення царської монархії, що вітаємо грядущу російську революцію, визвольницю Росії.

Так простягнемо ж руку нашим товаришам за кордоном і проголосимо разом з ними:

Геть капіталізм!

Хай живе соціалізм!" [3]

Ленін, оцінюючи величезне значення маївки 1912 року, яку підготували більшовики на чолі з товаришем Сталіним, називає її „знаменитою віднині маївкою". В цій же своїй статті „Лозунги всеросійської конференції РСДРП в січні 1912 року і травневий рух" Ленін дає нищівну відсіч різним ворогам народу — ліквідаторам, троцькістам та іншим ворогам більшовицької партії, які провадили жорстоку боротьбу проти більшовицьких рішень Празької конференції. Ленін говорить, що постанови VI Празької конференції викликали „...прямо таки скажену, дику ненависть лібералів, ліквідаторів, Лібера, Троцького і К°... Об'єднання пролетаріату в революційному виступі досягнуте було не угодою пролетарської (с.-д.) і не пролетарської (с.-р.) партії, не зговорами з відпалими від с.-д. партії ліквідаторами, а згуртуванням працівників російських с.-д. організацій і їх вірним обрахунком завдань моменту.

Добрий урок тим, хто, піддаючись базіканню лібералів з Бунду і Троцьких з Відня, здатний ще вірити в „об'єднання"... з ліквідаторами" [4].

---

[1] Збірник Празької конференції 1937 р., стор. 157 — 158.

[2] Там же, стор. 160.

[3] Там же, стор. 108.

[4] *Ленін*, Твори, т. XV, стор. 540, 542.

Digitized by Google

Величезну роль в розвитку революційного руху відіграла більшовицька газета „Правда“, керована Леніним і Сталіним, в роботі якої активну участь брав тов. Молотов.

Маївка 1913 року охопила собою сотні тисяч чоловік. Лише в одному Пітері в день 1 Травня страйкувало понад 250 тисяч робітників. Ленін в статті „Маївка революційного пролетаріату“ писав:

„Маївка поточного року показала всьому світові, що російський пролетаріат твердо йде по своєму революційному шляху, поза яким нема порятунку для Росії, яка задихається і живцем гниє“ [1].

Імперіалістична війна 1914—18 рр. особливо наочно показала зрадницьку контрреволюційну суть II-го Інтернаціоналу, вожді якого відкрито перейшли на сторону буржуазії. Вони скасували постанови про святкування 1 Травня, ухвалили постанову II Інтернаціоналу, в якій говориться, що під час війни жодних виступів 1 Травня бути не може.

Тільки більшовики, керовані геніями людства, вождями світового пролетаріату Леніним і Сталіним, як завжди, залишалися з масами, на чолі мас, ведучи їх по революційному шляху. Маївки під час імперіалістичної війни проходили під більшовицькими лозунгами: „Перетворімо війну імперіалістичну в війну громадянську“, „Геть самодержавство“, „Нещадна боротьба з капіталістами“, „Хай живе соціалізм“, під лозунгом створення III Комуністичного Інтернаціоналу. В першотравневих страйках 1914 року в Петербурзі брало участь 230 тис. чоловік, в Закавказзі — 86 тис., в Москві — 40 тис, в Харкові — 15 тис., в Києві — 5 тис., в Одесі — 5 тис. і т. д. Не було жодного великого промислового центра, де б не відбувалися першотравневі демонстрації і страйки. Робітничий клас, керований більшовиками, готувався до останніх боїв з царизмом, з усією капіталістичною системою. Ні переслідування, ні терор, ні заслання не могли зупинити революційного руху робітників.

В 1917 році робітничий клас Росії в союзі з селянством, під керівництвом більшовиків, скинув царизм.

1 Травня 1917 року в Росії пройшло під знаком згуртування сил революції для боротьби за владу Рад, за мир, за передачу всієї поміщицької землі селянам, за дальшу боротьбу проти капіталістів і поміщиків, за соціалістичну революцію, проти буржуазного Тимчасового уряду.

Пролетаріат, керований більшовицькою партією, розгромив меншовиків, троцькістів, бухарінців та інших ворогів трудящих, які із звірячою ненавистю виступали проти партії Леніна — Сталіна, проти диктатури пролетаріату, проти соціалістичної революції.

Під геніальним керівництвом Леніна — Сталіна наша партія орга-

---

[1] *Ленін*, Твори, т. XVI, стор. 491.

Digitized by Google

нізувала і очолила революційну боротьбу робітничого класу проти імперіалістичного уряду Керенського, проти всіх ворогів народу. Наша партія привела пролетаріат в союзі з найбіднішим селянством до перемоги Великої соціалістичної революції.

Після перемоги Жовтневої соціалістичної революції і встановлення диктатури пролетаріату багатомільйонні маси трудящих нашої країни щороку підбивають в день 1 Травня підсумки своїх перемог, намічають дальші завдання соціалістичного будівництва, закликають експлуатовані класи капіталістичних країн під бойові прапори Комуністичного Інтернаціоналу.

1 Травня 1918 року російський пролетаріат вперше святкував як пануючий правлячий клас. 1 Травня 1918 року трудящі країни Рад вперше не виставили на своїх першотравневих прапорах вимог дореволюційних маївок про 8-годинний робочий день, про політичні свободи. Дожовтневі вимоги робітничого класу Росії, за здійснення яких робітники боролися на барикадах і на першотравневих демонстраціях, були повністю здійснені Жовтневою соціалістичною революцією.

Пролетаріат завоював собі під керівництвом більшовицької партії всю повноту державної влади. Лозунгами 1 Травня 1918 року були: всебічне зміцнення диктатури пролетаріату, всебічне зміцнення робітничо-селянської Червоної Армії, створення озброєних сил для захисту соціалістичних завоювань Жовтня. В першотравневій відозві ВЦВК говорилося:

„Захист Радянської Республіки зі зброєю в руках — священний обов'язок кожного робітника і бідняка міста і села".

В братній єдності народи країни Рад під проводом партії Леніна — Сталіна вели успішну боротьбу з усіма ворогами соціалізму.

Перше Травня 1918 року було святом перемігшого інтернаціоналізму.

Радянській владі з перших днів свого існування довелося провадити жорстоку боротьбу з контрреволюцією. Скинуті капіталісти та поміщики провадили боротьбу за відновлення капіталізму. Російська буржуазія і поміщики, підтримані міжнародною контрреволюцією, вживали всіх заходів, щоб задушити ще молоду, незміцнілу країну Рад. Меншовики, троцькісти, бухарінці, есери та інші вороги народу виступали разом з білогвардійцями. Але більшовицька партія організувала розгром контрреволюційних сил. Переможцем вийшла країна Рад.

В першотравневі дні 1919 року наша країна мобілізувала всі свої сили для розгрому Колчака, Денікіна, Юденіча, для розгрому полчищ міжнародної контрреволюції. 1919 рік став для нашої країни роком розгрому головних сил контрреволюції. Червона Армія, керована Леніним і Сталіним, знищила Колчака, Юденіча та Денікіна, вигнала з Півдня й Півночі зграї інтервентів.

Digitized by Google

Перше Травня 1919 року проходить під лозунгами Комуністичного Інтернаціоналу, організатором якого були Ленін і Сталін. Комуністичний Інтернаціонал звернувся з першотравневою відозвою до пролетарів і трудящих всього світу, закликаючи їх тісніше згуртувати свої ряди і стати під прапор боротьби за соціалізм, за світову пролетарську революцію.

1 Травня 1920 року з ініціативи В. І. Леніна проводиться всеросійський комуністичний суботник. Робітничий клас демонструє свою одностайну волю якнайшвидше перебороти найтяжчі наслідки громадянської війни, зміцнити господарську міць країни Рад.

Першотравневе свято 1921 року проходить в умовах блискучих перемог нашої славної Червоної Армії, в умовах закінчення громадянської війни.

Країна Рад під геніальним керівництвом Леніна—Сталіна переходить від воєнного комунізму до нової економічної політики. В першотравневе свято 1921 року трудящі нашої країни демонструють свою готовість віддано боротися під лозунгами X з'їзду нашої партії.

Першотравневе свято в 1922—23 рр. проходить під знаком зміцнення єдності нашої партії, під знаком викриття і розгрому антипартійних, контрреволюційних угруповань, під знаком зміцнення союзу робітничого класу з селянством, під знаком зростання величезного міжнародного значення Радянської країни.

1 Травня 1924 року радянський народ демонстрував свою величезну відданість справі Леніна — Сталіна, демонстрував свою любов до ленінської партії, свою готовість самовіддано боротись під керівництвом партії Леніна — Сталіна за збудування соціалістичного суспільства, свою готовість нещадно боротися і громити усіх ворогів народу.

Першотравневе свято в СРСР на протязі усіх наступних років відбиває на своїх прапорах окремі етапи героїчної боротьби за здійснення заповітів Леніна, за здійснення величезних своєю глибиною і значенням слів сталінської клятви.

Багатомільйонний великий радянський народ нашої соціалістичної країни під мудрим керівництвом більшовицької партії на чолі з великим Сталіним, ідучи ленінським шляхом, блискуче виконав сталінську клятву.

В СРСР збудовано соціалістичне суспільство — першу фазу комунізму.

Це суспільство збудоване в жорстокій класовій боротьбі проти різних ворогів народу. Фашистські запроданці з „право-троцькістського блоку", реставратори капіталізму, диверсанти, шпигуни, убивці знищені.

СРСР перетворено на непереможну фортецю, неприступну для

Digitized by Google

фашистських паліїв війни, для їх наймитів троцькістів, бухарінців, меншовиків, есерів, буржуазних націоналістів — цих підліших, злішних ворогів народу. Соціалізм переміг в нашій країні, увійшов у побут радянського народу.

1 Травня 1936, 1937 рр. пройшло з виключним піднесенням. Мільйонні маси трудящих нашої країни в ці дні демонстрували свою безмежну відданість і подяку нашій партії, любимому вождю народів товаришеві Сталіну за заможне, радісне і щасливе життя. Стахановці, знатні люди нашої країни демонстрували перед усім світом величезні досягнення соціалістичної праці. Радянський народ на своїх прапорах в першотравневі дні написав: Геть фашистських паліїв війни! Хай живе єдиний революційний фронт боротьби проти фашизму! Вище бойові прапори Комуністичного Інтернаціоналу! Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

В інших, зовсім відмінних умовах проходять свята 1 Травня в капіталістичних країнах. Там мільйонні пролетарські маси перебувають в тяжких лещатах капіталістичного рабства, в умовах безробіття, голоду і фашистської сваволі. В більшості капіталістичних країн наші братерські комуністичні партії загнані в глибоке підпілля. Комуністів і революційних робітників заарештовують, вбивають в фашистських катівнях. Куля, шибениця й сокира завжди загрожують революційним робітникам, які активно борються з фашизмом. Але ніякий терор, ніякі переслідування не можуть зупинити революційного руху, що з кожним роком зростає.

В тяжких умовах фашистської диктатури пролетаріат капіталістичних країн проводить першотравневі свята. Кожного року ще задовго до наближення 1 Травня фашисти влаштовують наскоки на комуністичні та робітничі організації, проводять безліч арештів. Мобілізовані війська, фашисти і поліція громлять і розстрілюють першотравневі демонстрації робітників. У день 1 Травня червоні прапори революції в усіх капіталістичних країнах заливаються гарячою кров'ю робітників.

Першотравневі демонстрації показали, що робітничий клас, не зважаючи на жорстокий фашистський терор та переслідування, продовжує свою революційну боротьбу. Ці демонстрації показали, що революційні робітники йдуть за комуністичною партією, під її керівництвом організуються для остаточної боротьби проти фашизму.

1 Травня 1936 року французькі робітники провели як свято пролетарської єдності. В Паризькому районі відбулося 25 першотравневих мітингів, в цьому ж районі страйкувало в першотравневі дні 120 тис. металістів. Повністю припинили роботу будівники. Страйкувало 95% друкарів, 85%—шоферів таксі, 100% — тютюнників.

80-тисячна демонстрація відбулася в Марселі, 25-тисячна в Лілі і т. д.

В столиці Іспанії — Мадріді в першотравневій демонстрації 1936 р.

Digitized by Google

брало участь 250 тисяч чоловік. Гаслами демонстрантів були: „Хай живе соціалістична революція“, „Хай живе Радянський Союз“, „Хай живе Сталін“, „Хай живе Тельман“, „Геть фашизм“. Демонстранти несли портрети Леніна, Сталіна.

Величезні першотравневі демонстрації відбувалися в Варшаві, Кракові, Празі, Нью-Йорку, Лондоні, в Швеції, Китаї та інших капіталістичних країнах.

В день 1 Травня 1937 року все прогресивне людство демонструвало свою солідарність з іспанським, китайським народами, які провадять героїчну боротьбу проти японо-німецьких та італійських фашистських інтервентів.

Історія 1 Травня — це історія героїчної класової боротьби пролетаріату усього світу, озброєного революційним вченням Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна.

В СРСР в цьому році день 1 Травня святкується в умовах всесвітньоісторичних перемог соціалізму, в умовах Сталінської Конституції. Своєю свідомою, радісною, творчою працею радянський народ щоденно зміцнює соціалістичне суспільство. Все щасливіше і радісніше живеться в нашій країні. Наш 170-мільйонний народ об'єднаний навколо партії Леніна — Сталіна, навколо вождя, друга і вчителя трудящих всього світу товариша Сталіна.

В день 1 Травня щасливий народ нашої країни ще раз продемонструє свою відданість партії Леніна — Сталіна, свою готовість самовіддано захищати свою соціалістичну вітчизну.

Під прапором Леніна — Сталіна трудящі нашої країни збудують комунізм, здійснять кінцеву мету більшовицької комуністичної партії.

Digitized by Google

МАТЕРІАЛИ І ДОКУМЕНТИ

ГІТЛЕР ГОТУЄ НОВІ ВОЄННІ ВИСТУПИ[1]

(Звернення ЦК компартії Німеччини до німецького народу)

Події 4 лютого є надзвичайно тривожним сигналом для німецького народу. Уряд Гітлера готує безпосередньо нові воєнні виступи. Він шукає виходу із зростаючих утруднень і масового невдоволення фашистським режимом всередині країни у воєнних авантюрах ззовні. Фашистська партія війни прагне усунути з державного апарату все, що ще служило перешкодою її авантюристській воєнній політиці. Гітлер і Герінг беруть на себе особисто керування воєнною машиною.

Гітлер загнав країну в тупик. Колосальні воєнні озброєння руйнують господарство. Невистачає сировини і продовольства. Народне добро розтринькується на непродуктивні витрати по озброєнню і спорудженню пишних будов. Невдоволення народу цим нестерпним становищем ширшає і міцніє.

Щоб зберегти в своїх руках владу проти волі переважної більшості народу, фашистські володарі жертвують інтересами німецького народу завойовницьким цілям італійського фашизму в Абіссінії і Іспанії і японського імперіалізму в Китаї. Франко одержуватиме ще більші підкріплення німецькими військами і зброєю. Треба сподіватися ще більш зухвалих зазіхань на Австрію, Чехословаччину. Провокаційна зовнішня політика Ріббентропа ще більше посилить недовір'я до Німеччини з боку інших країн і приведе цим Німеччину до ще більшої самоізоляції.

Закусивши вудила, мчить Гітлер в обійми війни, бо ростучі внутрішні труднощі, ростучий опір інших народів і об'єднання всіх сил світу, що відбувається, чимдалі, тим більше утруднюють провадження війни. Глибоко стурбовані долею нашої батьківщини і нашого народу, ми, комуністична партія Німеччини, підносимо свій застережливий голос: „Якщо ми всі об'єднаними силами не поставимо бар'єру на шляху паліїв війни — Гітлера і Герінга, — то завтра наша країна буде спустошена війною. Те, про що ми з трепетом дізнавалися з газет і кінофільмів: спустошення цілих міст, убивство жінок і дітей, — з волі застрільника війни — Гітлера — стане нашою власною долею. Всі ставлять собі запитання: що стане з Німеччиною?

[1] Журнал „Коммунистический Интернационал" № 2, 1938 р.

Digitized by Google

Наш народ забезпечить свої справжні національні інтереси, свою незалежність, свободу, благоденство не грабіжницькими воєнними пактами Берліна — Рима — Токіо або воєнними провокаціями, а лише шляхом взаємних угод з іншими народами на основі рівноправності і збереження загального миру.

Війна, що провадиться Гітлером разом з Муссоліні проти Іспанської республіки, підтримка гітлерівським урядом японського вторгнення в Китай, підготовлюваний напад на Австрію і Чехословаччину гітлерівською партією війни — все це не має нічого спільного з захистом національних інтересів німецького народу. Навпаки, це — замах на саме існування і майбутність німецького народу, це злочинницька політика, яка веде Німеччину до поразки, до безодні.

Німецькі робітники й селяни, трудівники міста й села!

Ми повинні оборонятися, всі, як один, проти війни, яка загрожує нам усім, кожній сім'ї, всьому народові. Ми повинні застосувати всі засоби, щоб їй перешкодити.

Кожний з нас повинен розказувати народові про те, що заходи, початі Гітлером 4 лютого, спрямовані безпосередньо на розв'язування воєнних виступів.

Нехай кожний з нас допоможе зміцнити в народі переконання, що війні можна перешкодити, якщо миролюбний народ згуртується і виявить опір кожному заходові паліїв війни.

Робітники на підприємствах! Зрозумійте: ви сила, якщо ви єдині! Від вас у вирішальній мірі залежить бути чи не бути війні. Використайте всі можливості, щоб паралізувати зусилля паліїв війни. Вимагайте більш високої заробітної плати замість мільйонних субсидій Франко! Масло — замість гармат! Ні копійки на „зимову допомогу" та інші збори на воєнні приготування! Згадайте про значення страйків у боротьбі народу проти війни.

Селяни! Згадайте про страхіття світової війни. Чиніть опір примусовим поставкам і вимагайте справедливих цін!

Середні верстви! Добийтесь зниження податей і податків! Всі боріться проти воєнної політики Гітлера!

Поширюйте по всій країні, передаючи з уст в уста з допомогою листівок, пишіть на парканах і стінах лозунги:

„Геть злочинців, що готують війну!"

„Геть руки від Іспанії і Китая!"

„Відкликати німецькі війська і воєнні судна з Іспанії!"

Німецькі матері, сини яких завтра можуть бути принесені в жертву на полях битви, діти яких можуть бути розтерзані бомбами льотчиків! Вас ми насамперед кличемо до опору воєнним авантюрам Гітлера.

Німецькі солдати! Вам першим доведеться пожертвувати своїм життям ради безумних воєнних планів Гітлера і Герінга: дайте собі звіт у тому, що ви врятуєте Німеччину від воєнної катастрофи і ваше

Digitized by Google

власне життя, якщо ви, сини німецького народу, з'єднаєтесь з народом проти злочинних привідців війни.

Комуністи і соціал-демократи! В даній, надзвичайно серйозній ситуації вирішальне значення матиме здійснення єдиного фронту між комуністами і соціал-демократами, між організаціями КПН і СПН. Тому ми звертаємось до всіх соціал-демократичних організацій з палким закликом: створюйте єдиний фронт, обміркуйте у спільних бесідах між представниками соціал-демократичних і комуністичних організацій, як повести загальну боротьбу проти воєнних провокацій Гітлера! Спільні дії — владне веління даного моменту!

Співвітчизники міста й села! Лише в тому разі, якщо всі, хто жадає свободи і миру, підуть разом зімкнутим строєм і зіллються в єдиний рух за німецький народний фронт, вдасться розладнати плани паліїв війни. Лише єднання противників Гітлера може відвернути війну.

Тільки німецький народний фронт принесе німецькому народові мир, свободу, добробут! Тільки німецький народний фронт забезпечить справжні національні інтереси, незалежність, благоденство і щасливе майбутнє Німеччини!

Digitized by Google

ЗВЕРНЕННЯ ДО СОЛДАТІВ СУХОПУТНИХ, МОРСЬКИХ І ПОВІТРЯНИХ СИЛ ЯПОНСЬКОЇ АРМІЇ

Солдати сухопутних, морських і повітряних сил японської армії! Брати!

Капіталісти, поміщики і мілітаристи Японії провадять загарбницьку війну проти китайського народу. Вони посилають великими партіями робітників і селян Японії на поля бою Китая для того, щоб перетворити їх в гарматне м'ясо. Кожного дня на китайській землі гинуть тисячі й десятки тисяч японських солдатів. Брати! Ви покинули свої рідні сім'ї, своїх батьків, матерів, дружин і дітей. Ви гинете на полях боїв у Китаї, трупи японських солдатів гниють, ніким не прибрані. Яка жахлива і тяжка картина!

Японські солдати! Брати! Ви робітники і селяни Японії, хіба вам потрібна війна проти китайського народу? Ви самі, працюючи на фабриках, зазнаєте жорстокої експлуатації і пригноблення з боку капіталістів. Одержувана за тяжку працю мізерна заробітна плата не дає можливості прогодуватися самому, не кажучи вже про батька, матір, дружину і дітей. Але японські капіталісти володіють мільйонами і десятками мільйонів ієн. В їх руках фабрики, банки, торговельні підприємства і прекрасні будинки. Вони роз'їжджають на автомобілях, прекрасно їдять і залицяються до своїх красивих конкубінок. Робітники Японії не мають нічого, а капіталісти — все. Японські селяни зазнають жорстокої експлуатації і пригноблення з боку поміщиків. Більше половини річного прибутку, добутого тяжкою працею, селяни повинні віддавати поміщикам. Японські поміщики володіють величезними просторами землі, цілими селянськими селищами і складами, переповненими рисом. Вони, так само як і міські капіталісти, живуть у прекрасних будинках, роз'їжджають на автомобілях, прекрасно їдять і залицяються до своїх чарівних наложниць. Селяни не мають нічого, а поміщики — все.

Відтоді як ви покинули свій рідний дім, ваші батьки, ваші дружини й діти терплять голод і холод, нетерпляче чекають вашого повернення. Воюючи проти Китая, ви нічого не виграєте, а лише даремно жертвуєте своїм життям. А японські капіталісти, поміщики і мілітаристи пожинають плоди від пролитої вами крові. Завдяки війні ще більше виросли податки. Весь тягар воєнних витрат Японії лягає на плечі робітників і селян. Ваші сім'ї стогнуть від податкового тягара, що збільшився. Робітники лишаються безробітними,

Digitized by Google

селяни голодують, росте дорожнеча. Ваші батьки, ваші дружини і діти вмирають з голоду. Ви народилися в Японії, а вмираєте в Китаї. Яка тяжка доля!

Японські солдати! Брати! Ми знаємо, що ви не хотіли йти в Китай. Ви не хотіли покидати ваших батьків, дружин і дітей! Ви не хотіли війни, мілітаристи примусили вас піти на війну. Робітники й селяни вашої країни — всі проти війни. Щоб повернутися в Японію, ви повинні повстати проти грабіжницької війни японських мілітаристів. Тільки революційним шляхом спільно з робітниками і селянами вашої країни ви зможете повалити ненависних вам японських капіталістів, поміщиків і мілітаристів і добитися визволення робітників і селян Японії.

По другій лінії фронту проти вас ідуть китайські солдати, що, так само як і ви, походять з робітників і селян. Щоб захистити китайську землю, захистити свої рідні села від зазіхань японських мілітаристів, китайська армія змушена провадити священну, справедливу, національно-визвольну війну. Але китайська армія воює зовсім не проти робітників і селян Японії, а тільки проти японських мілітаристів. Тому японські й китайські солдати повинні об'єднатися на боротьбу проти загального ворога — японських мілітаристів.

Японські солдати! Ви повинні вимагати повернення в Японію для того, щоб спільно з робітниками і селянами вашої країни підняти революцію, або об'єднатися з китайськими братами на спільну боротьбу проти японських мілітаристів. Так і тільки так ви зможете скинути свої кайдани. Не варто жертвувати своїм життям ради інтересів мілітаристів.

Японські солдати! Не піддавайтесь обманові ваших офіцерів. Китайські війська надаремно не вбивають ні одного японського солдата. Якщо японські солдати здають свою зброю китайським військам, то вони зустрічають з їх боку добре ставлення. Якщо вони хочуть повернутися в Японію, їх посилають в Японію; якщо вони хочуть лишатися на роботі в Китайській армії, їм дають роботу.

Китайська комуністична партія закликає японських і китайських солдатів, що перебувають на фронтах, до братання, до боротьби проти японських мілітаристів.

Червона армія, керована китайською компартією і тепер перейменована в 8-му народно-революційну армію, також послана на передові позиції, щоб віч-на-віч зустрітися з японськими солдатами. Ця армія і є армія китайського народу. Вітаємо перехід революційних солдатів — японських робітників і селян — на сторону народно-революційної армії.

Японські солдати! Піднімайтесь! Поверніть вашу зброю проти гнобителів — японських мілітаристів і об'єднайтесь з вашими братами — китайськими робітниками і селянами.

Digitized by Google

Вимагайте повернення в Японію! Ви, що народилися в Японії, повинні вмерти в Японії!

Відмовляйтесь воювати проти китайських військ!

Японські солдати не повинні воювати проти китайського народу!

Японські солдати не повинні воювати проти китайських солдатів!

Робітники й селяни Японії, об'єднайтесь з китайським народом!

Геть японську фашистську вояччину!

Японські солдати повинні допомагати і брати участь у боротьбі китайського народу за національне визволення.

Повертайтесь в країну для участі в японській революції!

Хай живуть робітники й селяни Японії!

Хай живе національне визволення китайського народу!

Хай живе братерський союз японських і китайських солдатів!

Китайська комуністична партія.

25 вересня 1937 р.

„Гай Фан" — орган ЦК КПК.

Digitized by Google

Б І Б Л І О Г Р А Ф І Я

У БОРОТЬБІ ЗА МИР

М. М. Литвинов. *В борьбе за мир. Партиздат ЦК ВКП(б), 1938.*

Книга „В борьбе за мир" є збіркою промов народного комісара закордонних справ тов. М. М. Літвінова за період 1933—37 рр. Вона служить ніби продовженням книги „Внешняя политика СССР" (Соцэкгиз, Москва, 1935), яка охоплює виступи тов. Літвінова за період 1927—35 рр.

Зібрані в обох цих книгах виступи тов. Літвінова, вірного прапороносця ленінсько-сталінської зовнішньої політики, є надзвичайно цінними документами боротьби Радянського Союзу за мир. Вони наочно показують величезне міжнародне значення цієї боротьби. Вони яскраво свідчать про незмінність радянської політики миру. В них звучить сталева міць країни соціалізму, яка з непохитною твердістю провадить боротьбу за загальний мир в інтересах трудящих всього світу.

Період 1933—37 рр., що його охоплює книга „В борьбе за мир", характеризується різкими зрушеннями в міжнародному становищі. 1933 рік, рік встановлення в Німеччині найбільш звірячої фашистської диктатури, є певною мірою переломним у післявоєнній історії капіталістичного світу. Він відкрив собою період шаленого наступу фашизму в більшості европейських країн і шаленого розгулу фашистської агресії в усьому капіталістичному світі. „Ера буржуазного пацифізму закінчилась",— заявив тов. Літвінов на IV сесії ЦВК СРСР 29 грудня 1933 року. Фашистські канібали одверто піднесли прапор розбою і „тотальної" війни. Вони одверто виступили з проповіддю звірячого винищення цілих рас і народів. Вони на очах у всіх стали створювати розбійницькі блоки для перекраяння залізом і кров'ю карти світу. Виникла „вісь Рим — Берлін", за нею виник німецько-італо-японський „трикутник" фашистських агресорів. Першою жертвою фашистської агресії за цей період була Абіссінія; слідом за нею жертвою фашистської інтервенції став героїчний іспанський народ. Японські розбійники запалили пожежу війни в Китаї. Велетенськими кроками почала наближатися катастрофа нової світової війни.

У своїй доповіді на XVII партз'їзді товариш Сталін, аналізуючи посилену підготовку в таборі агресорів до нової світової війни, схарактеризував міжнародне становище такими словами:

Digitized by Google

„Справа йде до нової імперіалістичної війни“.

Враховуючи величезне зростання воєнної небезпеки, Радянський Союз ще ширше розгорнув боротьбу за мир, за колективну безпеку, за згуртування сил миру для приборкання агресії.

6 лютого 1933 року, через тиждень після того, як в Німеччині запанувала фашистська чума, тов. Літвінов оголосив у генеральній комісії конференції роззброєння проект декларації про визначення агресії. Цю декларацію він з повним правом назвав „хартією свободи народів“. Декларація з абсолютною точністю встановлює, що агресором є та сторона, яка порушує кордони іншої держави, і що ніякі міркування економічного або політичного порядку, ніякі внутрішні події в якійнебудь державі, ніякі прикордонні інциденти тощо не можуть служити виправданням агресії.

Відомо, як відсутність точно встановленого, загальновизнаного визначення агресії грає на руку паліям війни і тим державам, які бажають уникнути виконання своїх міжнародних зобов'язань. Адже і Гітлер, і Муссоліні, і японські загарбники ще й досі категорично заперечують, що вони вчинили і чинять акти агресії. З безмежним цинізмом вони називають свій розбій чи то „самообороною“, чи то „невтручанням“, чи навіть на японський кшталт „піклуванням про мир“. Тепер, після подій, що сталися на міжнародній арені за останні п'ять років, стає особливо ясним, яке колосальне значення мала ініціатива СРСР, якою серйозною перешкодою для агресорів стало б запропоноване СРСР визначення агресії, коли б воно перетворилося на загальновизнану норму міжнародного права! Також особливо ясною стала та послуга фашистським канібалам, що її зробили держави, які відхилили проект декларації про визначення агресора.

В умовах шаленої гонитви озброєнь капіталістичних держав конференція роззброєння здавалася якимсь анахронізмом, якимсь пережитком минулої „ери буржуазного пацифізму“. Не зважаючи на це, радянський уряд до кінця брав участь в її роботах, борючись за загальне роззброєння, вперто добиваючись, принаймні, часткового роззброєння. На засіданні генеральної комісії конференції роззброєння 29 травня 1934 року тов. Літвінов запропонував перетворити конференцію на постійний орган охорони безпеки, на постійну конференцію миру.

Радянський Союз не тільки закликав до зміцнення миру,—він всією своєю політикою реально зміцнював його. Він уклав пакти про ненапад з 10 з 11 своїх сусідів (за виключенням Японії, яка й досі відмовляється підписати такий пакт). Він достроково продовжив до 1945 року пакти про ненапад між СРСР і країнами Прибалтики. Він підписав конвенцію про визначення агресії з усіма своїми західними сусідами, а також з рядом інших держав.

Незмірне значення має висунута СРСР ідея регіональних пактів

Digitized by Google

для зміцнення безпеки в окремих найбільш загрозливих районах, зокрема для гарантії безпеки малих держав. СРСР повнотою підтримав висунутий Францією проект східно-европейського регіонального пакту.

Ту саму мету зміцнення колективної безпеки, ефективного зміцнення миру мають підписані між СРСР та Францією і між СРСР та Чехословаччиною у 1935 році пакти про взаємодопомогу. Колосальне значення цих пактів, як інструменту миру, як бар'єру для фашистської агресії, повністю виявило себе за ці роки.

Слід відзначити як серйозну прогалину в книзі „В борьбе за мир", що в ній не наводяться промови тов. Літвінова при підписанні цих пактів (ці промови ввійшли у книгу „Внешняя политика СССР").

Враховуючи потенціальні можливості Ліги націй як фактору миру, СРСР дав у 1934 році згоду на просьбу 30 держав про вступ СРСР до Ліги. З цього моменту Радянський Союз почав енергійно боротися за зміцнення Ліги націй, за перетворення її на справжній інструмент колективної безпеки. Він широко використовував женевський форум для викриття фашистських паліїв війни, для боротьби за згуртування сил миру.

Усі виступи тов. Літвінова у Лізі націй з усією силою б'ють в одну точку: за мир, проти агресії. Він знову й знову показує на весь зріст грізну воєнну небезпеку. Він викриває фашистських агресорів і переконливо доводить, як під прикриттям „антикомуністичних" лозунгів вони готують „тотальну" війну проти всіх мирних народів і передусім проти малих і слабих держав. З усією силою своєї аргументації він доводить неподільність миру і абсурдність надій на „локалізацію" війни. Він вказує на організацію колективної безпеки, як на єдиний шлях збереження миру. Він незмінно виступає за реальну допомогу жертвам агресії, за повне застосування статуту Ліги для відсічі агресорам. Чи йшлося про італійський напад на Абіссінію, чи про італо-німецьку інтервенцію в Іспанії, чи про японський розбій в Китаї — тов. Літвінов незмінно вимагає колективної допомоги жертвам нападу і заявляє про готовість Радянського Союзу повністю виконати всі свої зобов'язання, як члена Ліги.

Виступаючи за організацію справжньої колективної безпеки, за приборкання агресорів, тов. Літвінов завжди підкреслює, що на стороні мирних держав — величезна перевага матеріальних і моральних сил порівняно з силами фашистських агресорів. Він кожного разу нагадує, що силам миру забезпечене співробітництво наймогутнішої в світі країни — СРСР.

Поруч цього він доводить, що політика поступок і капітуляції перед агресорами, політика зговору з ними, неминуче приведе до ще більшого розгулу агресії, що така політика матиме згубні наслідки і для тих, хто її проводить, і для всього людства.

Digitized by Google

З якою силою звучать всі ці виступи тов. Літвінова саме тепер, коли його прогнози і попередження здійснилися з такою повнотою!

Книга „В борьбе за мир" включає не тільки виступи тов. Літвінова на міжнародних конференціях і в Лізі націй, а й виступи на IV сесії ЦВК СРСР, на засіданні президії ЦВК СРСР, на Надзвичайному VIII Всесоюзному З'їзді Рад. Вона закінчується блискучою промовою тов. Літвінова на зборах виборців Петроградського і Василеострівського районів Ленінграда 27 жовтня 1937 року.

Таким чином, книга „В борьбе за мир" доведена до кінця 1937 року. У 1938 році відбулися нові важливі виступи тов. Літвінова, які знову довели незмінність і непохитність радянської політики миру, не зважаючи на всі зміни міжнародної обстанови.

На сотій сесії Ради Ліги націй тов. Літвінов дав рішучу відсіч всім спробам підриву Ліги націй і вихолощення її статуту, знову закликав до перетворення Ліги на справжній блок миру, на ефективний інструмент колективної безпеки.

Особливо міжнародну вагу має заява тов. Літвінова представникам преси 17 березня 1938 року. Ця заява була зроблена після загарбання Австрії фашистською Німеччиною і польського ультиматуму Литві. У той момент, коли вже тріщать европейські кордони під копитами фашистських агресорів, Радянський Союз знову підніс свій могутній голос на оборону загального миру. У той момент, коли воістину наближається дванадцята година для европейського миру, Радянський Союз знову нагадав про свою готовість взяти участь в усіх колективних заходах для приборкання агресії і підкреслив, що діяти треба негайно, що завтра вже може бути пізно.

Крізь призму промов тов. Літвінова ми бачимо практичне здійснення ленінсько-сталінської зовнішньої політики, яка є конкретним втіленням тези: „Соціалізм — це мир". Народи СРСР з гордістю оглядають роботу радянської дипломатії, свідомі того, що свій міжнародний обов'язок вони виконували і виконують повністю і до кінця. Якщо ми маємо тепер такий нечуваний розгул фашистської агресії, то вина в цьому лягає виключно на ті буржуазно-демократичні уряди, які зраджували справу миру і колективної безпеки заради ілюзорної надії відкупитися від агресорів за рахунок інших народів і держав.

Мерзотники „право-троцькістського блоку" хотіли зірвати радянську політику миру, роблячи ставку на війну і воєнний розгром СРСР. Гнів радянського народу спопелив презренну агентуру фашистських паліїв війни. Боротьба Радянського Союзу за мир викликає палкі симпатії й гарячу любов до нього трудящих всього світу і всіх друзів миру, згуртовує навколо нього все передове людство.

Невпинно продовжуючи боротися за мир, Радянський Союз разом з тим з непослабленою енергією зміцнює свою оборонну міць, свою героїчну Червону Армію, яка є головною запорукою миру. І народи

Digitized by Google

нашої могутньої соціалістичної країни твердо знають, що як би не розгорнулися дальші події на міжнародній арені —

„...наш Радянський Союз стоятиме і гордо височітиме як неприступна фортеця, об яку розіб'ються каламутні хвилі скаженіючого фашистського моря. Ця впевненість ще більше міцніє в нас від свідомості того, що управління цією фортецею і її ключі знаходяться в руках такого коменданта, як наш славний, великий вождь товариш Сталін“ [1].

К. Горський.

---

[1] З промови т. М. М. Літвінова на Надзвичайному VIII Всесоюзному З'їзді Рад. 28/XI 36 р.

Уповноважений Головліту № 2072.
Тираж 58.000.
В 1 друк. арк. 60.000 знаків.

РЕДКОЛЕГІЯ

Матеріал здано до складання 1/IV 1938 р., підписано до друку 14/IV 1938 р. Зам. № 567.

Київ. Книжкова фабрика Партвидаву ЦК КП(б)У. Сінний майдан, 14.

Digitized by Google

Digitized by Google

50 коп.

ПАРТВИДАВ ЦК КП(б)У

Київ, вул. Короленка, № 42

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА
НА ВИДАННЯ ПАРТВИДАВУ ЦК КП(б)У

Назва видань	Передплатна ціна		
	На 1 рік	На 6 міс.	На 3 міс.
„Більшовик України“ — орган ЦК КП(б)У (місячник) . . .	6 крб. 00 к.	3 крб. 00 к.	1 крб. 50 к.
„Партробітник України“ — орган ЦК КП(б)У (двотижневий)	9 крб. 60 к.	4 крб. 80 к.	2 крб. 40 к.
Газета за **„За більшовицьку пропаганду та агітацію“** — орган ЦК КП(б)У (декадна)	5 крб. 40 к.	2 крб. 70 к.	1 крб. 35 к.
„Блокнот агітатора“ — орган Відділу Партійної пропаганди та агітації Київського обкому КП(б)У (декадник)	9 крб. 00 к.	4 крб. 50 к.	2 крб. 25 к.

Передплату приймають всі райбюро **„СОЮЗПЕЧАТЬ“**, усі поштові філії, листоноші

Digitized by Google

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ

5

КИЇВ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО ПОЛІТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
при РНК УРСР
1938

Digitized by Google

Digitized by Google

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЩОМІСЯЧНИЙ ЖУРНАЛ ЦК КП(б)У

XIII рік видання

5 ТРАВЕНЬ 1938 р.

Адреса редакції: Київ, вул. Короленка, 42.

ЗМІСТ

Промова товариша Сталіна на прийомі в Кремлі працівників вищої школи 17 травня 1938 року . . . 1
В. М. Молотов.— Про вищу школу. 4
Про скликання XIV з'їзду КП(б)У. Постанова Пленуму ЦК КП(б)У . 18
Про хід виборів керівних партійних органів по партійних організаціях Радянської України. Постанова Пленуму ЦК КП(б)У. 19
Про підготовку до виборів у Верховну Раду УРСР. Постанова Пленуму ЦК КП(б)У 24
Передова — Закріпити піднесення партійно-політичної роботи . . . 30
Ф. С.— К. Маркс — основоположник наукового комунізму 36
Проф. Я. Ролл — Дев'ять місяців гідрологічних і гідробіологічних робіт на дрейфуючій крижині . . 63
І. Половко — Вклад станції „Північний полюс" у світову науку . . 72
С. П.— До питання розвитку місцевих видів палива на Україні в третій п'ятирічці 80
Документи і матеріали 89

БІБЛІОГРАФІЯ

З. Лаврик — Книга про життя і діяльність В. І. Леніна 96

ПРОМОВА ТОВАРИША СТАЛІНА НА ПРИЙОМІ В КРЕМЛІ ПРАЦІВНИКІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

17 травня 1938 року

Товариші!

Дозвольте проголосити тост за науку, за її процвітання, за здоров'я людей науки.

За процвітання науки, тієї науки, яка не відгороджується від народу, не тримає себе віддалік від народу, а готова служити народові, готова передати народові всі завоювання науки, яка обслуговує народ не з примусу, а добровільно, з охотою (оплески).

За процвітання науки, тієї науки, яка не дає своїм старим і визнаним керівникам самовдоволено замикатися в шкаралупу жерців науки, в шкаралупу монополістів науки, яка розуміє сенс, значення, всесилля союзу старих працівників науки з молодими працівниками науки, яка

Digitized by Google

добровільно і охоче відкриває всі двері науки молодим силам нашої країни і дає їм можливість завоювати вершки науки, яка визнає, що майбутність належить молоді від науки (оплески).

За процвітання науки, тієї науки, люди якої, розуміючи силу і значення традицій, що встановилися в науці, і вміло використовуючи їх в інтересах науки, все ж не хочуть бути рабами цих традицій, яка має сміливість, рішимість ламати старі традиції, норми, настанови, коли вони стають застарілими, коли вони перетворюються в гальмо для руху вперед, і яка вміє створювати нові традиції, нові норми, нові настанови (оплески).

Наука знає в своєму розвитку не мало мужніх людей, які вміли ламати старе і створювати нове, не зважаючи ні на які перешкоди, всупереч усьому. Такі мужі науки, як Галілей, Дарвін і багато інших, загальновідомі. Я хотів би спинитися на одному з таких корифеїв науки, який є разом з тим найвидатнішою людиною сучасності. Я маю на увазі Леніна, нашого вчителя, нашого вихователя (оплески). Згадайте 1917 рік. На основі наукового аналізу суспільного розвитку Росії, на основі наукового аналізу міжнародного становища Ленін прийшов тоді до висновку, що єдиним виходом з становища є перемога соціалізму в Росії. Це був більш, ніж несподіваний висновок для багатьох людей науки того часу. Плеханов, один з видатних людей науки, з презирством говорив тоді про Леніна, твердячи, що Ленін перебуває «в маяченні». Інші, не менш відомі люди науки, твердили, що «Ленін збожеволів», що його слід було б запроторити кудинебудь подалі. Проти Леніна вили тоді всі і всякі люди науки як проти людини, що руйнує науку. Але Ленін не побоявся піти проти течії, проти косності. І Ленін переміг (оплески).

Ось вам зразок мужа науки, який сміливо веде боротьбу проти застарілої науки і прокладає шлях для нової науки.

Буває і так, що нові шляхи науки і техніки прокладають іноді не загальновідомі в науці люди, а зовсім невідомі в науковому світі люди, прості люди, практики, новатори справи. Тут за спільним столом сидять товариші Стаханов і Папанін. Люди, які невідомі в науковому світі, не мають наукових ступенів, практики своєї справи. Але кому невідомо, що Стаханов і стахановці у своїй практичній роботі в галузі промисловості розбили існуючі норми, встановлені відомими людьми науки і техніки, як застарілі, і запровадили нові норми, що відповідають вимогам справжньої науки і техніки? Кому невідомо, що Папанін і папанінці у своїй практичній роботі на дрейфуючій крижині мимохідь, без особливого труда, розбили старе уявлення про Арктику, як застаріле, і встановили нове, що відповідає вимогам справжньої науки? Хто може заперечувати, що Стаханов і Папанін є новаторами в науці, людьми нашої передової науки?

Ось які ще бувають «чудеса» в науці.

Digitized by Google

Я говорив про науку. Але наука буває всяка. Та наука, про яку я говорив, називається ПЕРЕДОВОЮ наукою.

За процвітання нашої передової науки!

За здоров'я людей передової науки!

За здоров'я Леніна і ленінізму!

За здоров'я Стаханова і стахановців!

За здоров'я Папаніна і папанінців! (Оплески.)

Digitized by Google

Про вищу школу[1]

В. М. Молотов

Товариші, дозвольте передати вам, Першій всесоюзній нараді працівників вищої школи і у вашій особі всім працівникам вищої школи і радянському студентству, більшовицький привіт Центрального Комітету Партії і Ради Народних Комісарів Союзу. *(Бурхливі оплески. Лунають вигуки: «Хай живе наш великий учитель товариш Сталін, ура! Хай живе більшовицька партія! Хай живе вірний соратник товариша Сталіна товариш Молотов!» Бурхливі оплески).*

I. РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В СРСР

Товариші, наша вища школа пройшла на цей час дуже важливий період свого розвитку. Пройшло двадцять навчальних років вищої школи при радянській владі. Пройшло останнє десятиріччя, протягом якого ми провели корінну перебудову вищої школи.

У 1928 році питання про вищу школу постало перед нами, як одно з найбільших політичних завдань. Це стало ясно після викриття шахтинських шкідників з табору буржуазних спеціалістів. Тоді виявилось з особливою силою, як ще взагалі слаба радянська країна технічними силами, який ще живучий буржуазний вплив і як розкинута робота іноземної агентури в середовищі старих спеціалістів і які ми були тоді бідні на кадри нових, дійсно радянських спеціалістів.

Як і в інших важливих справах, товариш Сталін був головним ініціатором реорганізації вишів і витшів на протязі 1928—1929 років.

Центральний Комітет більшовицької партії мусив щільно занятися цим питанням. В результаті цього сітка наших вишів і кількість учнів у них значно збільшились. Технічні і інші виші були передані наркоматам, безпосередньо заінтересованим в підготовці кадрів. Склад студентів у вишах значно оновився, в першу чергу за рахунок дітей робітничого класу. Питома вага вищої школи в громадському житті країни значно піднялась. Вища школа стала на ноги відповідно до нових вимог радянської держави.

Ваша нарада зібралась в момент, коли ми вже можемо сказати, що реорганізація вишів в основному закінчена. Виші в нашій країні збудовані. Справа не тільки в кількості вишів і в кількості студентів у

[1] Промова на Першій всесоюзній нараді працівників вищої школи 15 травня 1938 р.

Digitized by Google

них, справа не тільки в оновлених навчальних програмах, планах і т. п. Реорганізація вишів в основному завершена, завершена в тому розумінні, що вони побудовані тепер відповідно до потреб держави, яка будує соціалізм.

Це не значить, що ми цілком задоволені становищем в галузі вищої освіти, що у нас нема великих хиб у цій справі. Навпаки, про ці хиби нам ще доведеться говорити. Але теперішні виші це вже не ті виші, які ми мали в перші роки радянської влади і навіть десять років тому. Коли взяти в цілому нашу вищу освіту, наші вищі школи, технічні і військові, педагогічні і медичні, а також інші, то ми вже маємо таку організацію цієї справи, яка в основному відповідає всім найважливішим потребам радянської держави. Не трудно вказати на багато які хиби і, коли хочете, на цілі провали в деяких галузях нашої вищої освіти. Для того і скликано Всесоюзну нараду працівників вищої школи, щоб вона допомогла розгорнути боротьбу з цими хибами по-справжньому, з усією енергією і організованістю. Ваше завдання полегшене тим, що сітка основних вишів побудована, що вся справа вищої освіти набрала вже гідного Радянського Союзу розмаху і у нас є все необхідне для дальшого розвитку вищої школи, для розквіту вищої освіти.

Порівняйте становище нашої вищої школи з вищою школою капіталістичних держав і ви побачите колосальну різницю на користь СРСР. Доля вищої школи в капіталістичних державах і доля її в Радянському Союзі, як і всяке інше велике суспільне явище, відображають корінну різницю в розвитку двох світів — капіталістичного і соціалістичного. В країнах капіталізму вища школа переживає тяжку пору кризи, занепаду. Інша справа в СРСР. У нас протилежна картина.

Візьмімо наведені в пресі останні дані про вищу школу в капіталістичних країнах. Маємо таку картину про число учнів у вишах: у Франції і в Німеччині по 74 тисячі, в Італії — 73 тисячі, у Великобританії (по метрополії) — 51 тисяча. У всіх чотирьох так званих «великих держав» Європи, разом взятих, кількість учнів у вишах досягає 270 тисяч. Додамо до цього, що кількість учнів у вишах Японії становить 146 тисяч. Таким чином, у Німеччині, Італії, Англії, Франції і Японії, разом взятих, кількість учнів у вишах становить трохи більше від 400 тисяч. Порівняйте з становищем в СРСР. Радянський Союз, з його 550 тисячами учнів у вищій школі, має студентів більше, ніж усі виші великих держав Європи разом з Японією. *(Оплески.)* Ми маємо право пишатися таким становищем. Робітничий клас, селянство і інтелігенція Радянського Союзу можуть пишатися тим, що наша вища школа стоїть на високому рівні розвитку, що робітничо-селянська держава проявляє до цієї справи таке піклування, яке не під силу шановним буржуазним державам. *(Оплески.)*

Ви знаєте також, що для ряду буржуазних держав характерно,

Digitized by Google

що за останні роки кількість вишів і учнів у них не тільки не збільшується, а скорочується. Вища школа в буржуазних країнах не тільки неприступна трудящим, але вона в багатьох випадках переживає занепад в порівнянні навіть з попередніми роками.

Не зважаючи на це, в усіх буржуазних країнах зростає безробіття серед учених професій. Це стосується не тільки до Європи, але й до Америки. Є вже такі галузі інтелігентної праці, де половина спеціалістів з вищою освітою лишається без роботи, а часто-густо і без забезпеченого шматка хліба. Пошукайте но у нас безробітного ученого, безробітного спеціаліста! Коли б хтонебудь знайшов у нас безробітного ученого, ми б йому дали премію! *(Оплески. Сміх.)* У нас протилежне становище. Радянська вища школа випускає тепер уже щороку до 100 тисяч спеціалістів, а у нас все ще велика недостача в спеціалістах в багатьох галузях роботи. В наших умовах такі речі, як «безробіття учених професій», звучать просто дико.

Кажуть і так, що люди учених професій у капіталістичних країнах покарані тяжким безробіттям за те, що багато з них дуже довго проявляють нездатність зрозуміти реакційність і гнилість сучасного капіталізму. В цьому зауваженні є зерно правди. Учені люди і спеціалісти буржуазного суспільства — вихідці з імущих верств, з буржуазних і дрібнобуржуазних класів. Від цього суспільства зараз не можна чекати хорошого, передового громадського виховання. Тому буржуазні і дрібнобуржуазні інтелігенти нерідко відзначаються нездатністю зрозуміти, що капіталістичний лад уже віджив свій вік. Багато з них продовжують чіплятися за цей лад, а він жорстоко відплачує їм зростанням безробіття серед учених професій. Але якщо робітники і багато селян в буржуазних країнах все більш проймаються революційним запереченням капіталізму, то цим шляхом неминуче мусить піти і все більша частина інтелігенції, в першу чергу з її демократичних верств.

Капіталізм уже в багатьох країнах, можна сказати, добився того, що в робітничому класі він має свого непримиренного ворога. Кількість невдоволених зростає не тільки серед робітників, але й серед селян, серед дрібних службовців, серед кустарів. Кількість невдоволених зростає і серед інтелігентних професій — учителів, лікарів, інженерів, агрономів, професорів, письменників, учених. Дедалі більша кількість людей у буржуазних країнах, у тому числі і серед вихідців з привілейованих верств суспільства, з учених професій, із інтелігенції, переконується в тому, що капіталізм уже не спроможний забезпечити розвиток культури, розвиток науки, не спроможний служити справі прогресу. Ці люди звертають свої погляди в нашу сторону. Але мало переконатися в неспроможності капіталізму служити справі прогресу, мало й того, щоб зрозуміти небезпечність фашизму, який породжується сучасним капіталізмом, що гниє на пні. Треба ще знайти

Digitized by Google

шлях з капіталізму до нового ладу. І ось це викликає інтерес до Радянського Союзу, до нашої роботи, до нашого культурного будівництва, до розвитку техніки і науки в СРСР. Нас вивчають, на нашому прикладі перевіряють свою критику капіталізму і шляхи побудування нового суспільства. Все це покладає на нас відповідальність не тільки перед громадською думкою нашої країни, але й перед громадською думкою всього прогресивного людства. *(Бурхливі оплески.)*

II. ВИРІШАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ В НАШІ ДНІ

На вашій нараді багато говорилось про хиби нашої вищої школи. І це правильно. Цих хиб не мало. Разом з ростом наших вимог до вищої школи ці хиби нам стають яснішими, а ці вимоги ростуть і ростимуть і далі.

Побудувавши могутню сітку вишів у відповідності з велетенськими вимогами держави, ми ще далеко не навели належного порядку в цій справі. За яку б галузь вищої школи ми не взялись, ми це почуваємо на кожному кроці.

Візьміть планування в будівництві вишів. У нас є значні галузі народного господарства і культури, які погано забезпечені підготовкою кадрів спеціалістів. Стан підготовки національних кадрів спеціалістів у ряді республік також незадовільний. Багато ще недороблено в цій галузі.

Питанням навчальних планів і програм у вищій школі ваша нарада приділила велику увагу. Це було необхідно. Треба покінчити з частими змінами навчальних планів і програм, внести сталість у цю справу. Розібратися в усьому цьому, встановивши відповідні до сучасних вимог навчальні програми і покінчивши з зайвою багатопредметністю, яка утруднює навчання, значить — ліквідувати ряд шкідницьких неподобств, які серйозно заважають розвиткові вищої школи.

Тепер візьміть питання про керівні кадри вишів. Доборові директорів і професорсько-викладацьких кадрів приділялось в останній час немало уваги. Але і в цій галузі багато слабих місць. Мало добрати, треба ще керувати цими кадрами. Тим часом ГУУЗ'и нерідко працюють дуже слабо. Та й Комітетові вищої школи треба ще багато попрацювати над добором керівних кадрів вишів і над правильним проведенням штатно-окладної системи.

Порівняно мало тут говорилось про студентські організації. Тим часом у вищій школі вони відіграють важливу роль. Від їх роботи багато залежить у створенні сприятливих умов для навчання, в забезпеченні свідомої дисципліни серед студентства, в громадському вихованні молоді. Не можна не відзначити сказану на цій нараді промову студентки Макарової. Своїм виступом, зокрема відносно байдужого ставлення керівників вишів до нововступаючих у вищу школу,

Digitized by Google

тов. Макарова підкреслила, наскільки ще у нас сильний бюрократизм, бездушне ставлення до учнівської молоді. Вона справедливо також захистила свій бібліотечний виш, бо в нашій країні, де в народі развинулись такі величезні потреби в книзі, в знаннях, бібліотечна справа набула великого державного значення. Треба, щоб студентські організації більше давали про себе знати в потрібних випадках.

Робота Комітету вищої школи повинна проявитися ще і в будівництві вишів, і в піклуванні про технічну базу вищої школи, і в дальшому поліпшенні побутових умов студентства, і багато в чому іншому. Сильніше повинні відчути допомогу з боку Комітету і наші наркомати. Але вже тепер можна сказати, що в порівнянні з першим періодом роботи Комітету, коли до керівництва пробрались буржуазні перероджені-шкідники, Комітет запрацював по-новому. *(Оплески.)*

Можна й треба говорити про багато хиб у вищій школі. Їх дійсно багато. У доповідях і промовах на цій нараді говорили про це. Але зараз необхідно зосередити увагу на головному. Слід визнати, що серед усіх хиб вищої школи головною тепер є *недостача хороших підручників*. Це визнають і професори і студенти. Про недостачу підручників тут говорилось немало. Але слід це питання поставити не поряд з іншими, а як питання першорядної ваги.

У нас немало підручників. Є старі непогані підручники, є й оновлені хороші підручники. Підготовляється видання нових і нових. На 1938 рік намічено великий план видання підручників. Але це зовсім не значить, що зазначений план видання підручників скількибудь серйозно підготовлений. Цей план треба перевірити, не зводячи справу до формального затвердження. Справедливе є також вказання на те, що навіть підготовлені підручники не завжди забезпечуються вчасним виданням. Але головне питання лежить не в видавничій галузі. Наголос треба поставити на підготовці, на складанні підручників. Наскільки серйозним є питання про підручники, які повинні відповідати нашим теперішнім вимогам, ви знаєте з прикладу видання одного підручника для середньої школи. Складений професором Шестаковим і його групою підручник історії СРСР дістав, як відомо, не першу, а другу премію. Але щоб дістати цей підручник, над ним немало довелось попрацювати і Центральному Комітетові ВКП (більшовиків). *(Оплески.)*

Щоб по-справжньому забезпечити видання хороших підручників, треба проробити дуже велику роботу. Треба насамперед уміло зібрати необхідні для цього науково-викладацькі сили. Треба багато, наполегливо й серйозно попрацювати над їх організацією по відповідних галузях. Здійснити правильне керівництво цією справою, значить — провести дійсно серйозну і дуже розумну роботу.

Нам потрібен підручник, який відповідав би сучасним вимогам. Він повинен бути на рівні сучасної науки і цілком доступним студентам своєю мовою. Він повинен дати необхідний обсяг знань і ра-

Digitized by Google

зом з тим підготовлювати студента до його майбутньої практичної діяльності. Він повинен широко використати старі наші підручники і іноземні підручники, де дуже багато цінного для навчання, і разом з тим він повинен в необхідній мірі відповідати завданням ідейно-політичного виховання молоді. Вища школа повинна мати і матиме хороший радянський підручник. *(Оплески.)*

Що студенти цього потребують — нема чого доводити. Досить сказати, що не знайдеться таких вишів, які були б по-справжньому забезпечені хорошими підручниками. Студенти прагнуть дістати хороший радянський підручник. Вони заждались його. Такий підручник полегшить і всю роботу професури вишів. Без відповідних підручників навіть хороше викладання частково знецінюється, а з цим не можна миритися. Стоїть питання і про видання підручників з таких тем, як Сталінська Конституція, колгоспне будівництво, соціалістичне планування, народногосподарський облік і ін.

Ми можемо тепер по-серйозному поставити питання про підручники для вищої школи. У нас є науково-викладацькі кадри, які з честю справляться з цим великим завданням. Професори і викладачі, старі учені і молоді наукові працівники повинні взятися за цю справу, як за одно з найважливіших і невідкладних державних завдань. Ми зобов'язані створити для цього необхідні організаційні передумови, полегшити роботу відповідних авторів і авторських груп. Тут знайдеться робота для багатьох, робота цікава і винятково цінна для радянської держави. Можна не сумніватися, що ця робота приведе до серйознішої критичної перевірки наших навчальних програм і планів і поставить ряд нових питань у вищій школі, та і в галузі науки.

Поки ми зорганізуємо видання цих підручників, нам доведеться ще багато перевидавати старих підручників. Навіть тих, які нас уже далеко не задовольняють. Треба визнати, що вища школа має потребу в нових підручниках, в таких радянських підручниках, які дадуть їм міцну базу для дальшого розвитку. Якщо в минулому більшовикам багато доводилось займатися агітаційними брошурами і резолюціями, то тепер наші завдання складніші, і хай краще буде менше резолюцій, але більше хороших радянських підручників. *(Оплески.)*

Якщо в цьому питанні ваша нарада дасть належний поштовх, вона зробить велику справу. Не можна забувати про багато які хиби у вищій школі, але треба усвідомити, в чому тут полягає головна хиба. Тоді нам буде ясно, що тут *вирішальне завдання* полягає в тому, щоб *забезпечити вищу школу хорошими підручниками,* гідними нашої великої справи, справи соціалізму. Тоді ми безумовно піднімемо нашу вищу школу на новий, вищий ступінь, і вона ще краще заблищить своїми новими успіхами. *(Оплески.)*

Digitized by Google

III. ЗНАЧЕННЯ ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Чому ми, більшовики, надаємо такого великого значення ідейно-політичному вихованню? Чому? Тому що розмах нашої справи, розмах справи соціалізму вимагає цього. Розмах нашої справи настільки великий, перебудова життя, яку проводить радянська влада, вносить такі корінні зміни, що в наших умовах не можна замикатися тільки в повсякденні справи і поточні потреби, а необхідно свідомо ставитись до генерального шляху нашого розвитку, до історичних подій, учасниками яких ми є. Ми, більшовики, вважаємо, що вірним компасом в історичних подіях може служити ленінізм, який розкриває їх дійсну суть. Опанувати ленінізм — в цьому найважливіше завдання працівників вищої школи, в цьому найважливіше завдання радянського студентства.

Щоб пояснити свою думку, я спинюсь на тому, як ленінізм розуміє завдання переходу від капіталізму до соціалізму. Ленінізм учить, що соціалізм можна побудувати тільки з того матеріалу, який залишив нам капіталізм, що соціалізм можна побудувати руками не якихось там штучно вирощених, поза капіталістичним суспільством вихованих, «чистеньких», праведників-соціалістів, яких в житті нема і не може існувати, а руками тих людей, які існують, з їх дійсними хибами і достсінствами, які виросли і виховувались в надрах самого капіталістичного суспільства. Про велике значення цих ленінських думок нам говорять все нові і нові факти нашого часу. Тому я процитую тут одно з чудових висловлень В. І. Леніна в цьому питанні. Беру статтю Леніна «Успіхи і труднощі Радянської влади», написану в березні 1919 року. Ось що писав тут Ленін:

> «Старі соціалісти-утопісти уявляли, що соціалізм можна побудувати з іншими людьми, що вони спочатку виховають гарненьких, чистеньких, прекрасно навчених людей і будуватимуть з них соціалізм. Ми завжди сміялись і казали, що це лялькова гра, що це забава тендітних панночок від соціалізму, але не серйозна політика.
>
> Ми хочемо побудувати соціалізм з тих людей, які виховані капіталізмом, ним зіпсовані, розбещені, але зате ним і загартовані до боротьби. Є пролетарі, які загартовані так, що здатні переносити в тисячу раз більші жертви, ніж будьяка армія; є десятки мільйонів пригноблених селян, темних, розкиданих, але здатних, якщо пролетаріат поведе умілу тактику, навколо нього об'єднатися в боротьбі. І потім є спеціалісти науки, техніки, всі наскрізь перейняті буржуазним світоглядом, є військові спеціалісти, які виховались в буржуазних умовах,— і добре ще, коли в буржуазних, а то в поміщицьких, в палочних, в кріпосницьких. Щодо народного господарства, то всі агрономи, інженери, учителі — всі

Digitized by Google

вони бралися з імущого класу; не з повітря вони упали! Неімущий пролетар від верстата і селянин від сохи пройти університету не могли ні при царі Миколі, ні при республіканському президенті Вільсоні. Наука і техніка — для багатих, для імущих; капіталізм дає культуру тільки для меншості. А ми повинні побудувати соціалізм з цієї культури. Іншого матеріалу у нас нема. Ми хочемо будувати соціалізм негайно з того матеріалу, який нам залишив капіталізм з учора на сьогодні, тепер таки, а не з тих людей, які в парниках будуть приготовлені, якщо забавлятися цією баєчкою. У нас є буржуазні спеціалісти і більше нічого нема. У нас нема інших цеглин, нам будувати нема з чого. Соціалізм мусить перемогти, і ми, соціалісти і комуністи, повинні на ділі довести, що ми здатні побудувати соціалізм із цих цеглин, із цього матеріалу, побудувати соціалістичне суспільство з пролетарів, які культурою користались в мізерній кількості, і з буржуазних спеціалістів.

Якщо ви не побудуєте комуністичного суспільства з цього матеріалу, тоді ви пусті фразери, базіки.

От як питання поставлено історичною спадщиною світового капіталізму! Ось та трудність, яка стала перед нами конкретно, коли ми взяли владу, коли ми дістали радянський апарат!

Це одна половина завдання, і це більша половина завдання. Радянський апарат значить, що трудящі об'єднані так, щоб вагою свого масового об'єднання роздавити капіталізм. Вони його і роздавили. Але від роздавленого капіталізму ситий не будеш. Треба взяти всю культуру, яку капіталізм залишив, і з неї побудувати соціалізм. Треба взяти всю науку, техніку, всі знання, мистецтво. Без цього ми життя комуністичного суспільства побудувати не можемо. А ця наука, техніка, мистецтво — в руках спеціалістів і в їх головах.

Так поставлено завдання в усіх галузях — завдання суперечливе, як суперечливим є увесь капіталізм, надзвичайно трудне, але здійсниме. Не тому, що ми виховаємо чистеньких комуністичних спеціалістів років через двадцять: перше покоління комуністів без плями і докору; ні, вибачте, нам треба все налагодити тепер, не через двадцять років, а через два місяці, щоб боротися проти буржуазії, проти буржуазної науки і техніки всього світу. Тут ми повинні перемогти. Масовою вагою своєю примусити буржуазних спеціалістів служити нам — трудно, але можна; і якщо ми це зробимо, ми переможемо».

Ви бачите, що Ленін з самого початку цілком виразно ставив питання про те, як саме, з якого саме матеріалу можна побудувати соціалізм, і ви бачите, як ми вже далеко просунулись на цьому шляху. Він жорстоко висміював міркування на тему про те, що для будівництва соціалізму спочатку треба виховати «гарненьких, чистеньких, прекрасно

Digitized by Google

навчених людей», «людей, які в парниках будуть приготовлені». Розбиваючи ці міркування їдкою насмішкою, він казав: «Ми хочемо побудувати соціалізм з тих людей, які виховані капіталізмом, ним зіпсовані, розбещені, але зате ним і загартовані для боротьби». Він указував на те, що в капіталістичному суспільстві поряд з буржуазією і іншими господарями становища існують пролетарі, з яких капіталізм виковує героїчну армію борців за соціалізм і які при умілій тактиці можуть повести за собою мільйони селян і дрібного міського люду. Але він указував також і на те, що цього недосить, що необхідно включити в справу будівництва соціалізму, який іде на зміну капіталістичному суспільству, інженерів, учителів, агрономів і інших інтелігентів, які вийшли з імущих класів, виховані в буржуазному дусі. Ленін указував, що без залучення буржуазних спеціалістів не можна приступити до будівництва соціалізму. Він уже тоді казав: «У нас нема інших цеглин, нам будувати нема з чого. Соціалізм мусить перемогти, і ми, соціалісти і комуністи, повинні на ділі довести, що ми здатні побудувати соціалізм із цих цеглин, із цього матеріалу, побудувати соціалістичне суспільство з пролетарів, які культурою користувались в мізерній кількості, і з буржуазних спеціалістів». Ленін так прямо і казав: «Треба взяти всю культуру, яку капіталізм залишив, і з неї побудувати соціалізм. Треба взяти всю науку, техніку, всі знання, мистецтво. Без цього ми життя комуністичного суспільства побудувати не можемо». Ленін указав шлях, яким створити нове із старого, як використати старий матеріал в інтересах нового суспільства. Ми йшли цим шляхом, шляхом ленінізму, і ви бачите: соціалізм переміг. *(Бурхливі оплески.)*

Але, щоб будувати з цього матеріалу нове суспільство, треба ясно бачити мету і шляхи її здійснення. Обмеживши свій кругозір звичними в буржуазному суспільстві поняттями і повсякденними дрібними турботами, не можна зрозуміти поставленого історією перед людьми нашої епохи корінного завдання, завдання перебудови і оновлення суспільства. Без засвоєння такого вчення, як марксизм-ленінізм, що освітлює генеральний шлях історичного розвитку, розкриває суть сучасних подій, не можна бути свідомим учасником історичних подій нашого часу.

Це не значить, що досить записатися в комуністи, наліпивши на себе відповідний ярлик і цим дістанеш право на ім'я передової людини нашої епохи. Ми тепер добре знаємо, що під комуністів, під захисників ленінізму, підкрашуються і найзліші наші вороги. Декого з таких людей події навіть на час захоплюють і піднімають високо. Але фальш рано чи пізно однаково виявиться. У великих подіях нашої епохи іноді на поверхню випливають, відіграючи певну роль, і різні спритні люди, які накидають на себе маску співчуття соціалізмові, а насправді не вірять в те, що можна жити без подачок від панів з тугою кишенею, без прислужництва буржуазії.

Digitized by Google

Після подій останнього часу ми добре знаємо, що серед цих людей, які примазались до радянської влади і більшовицької партії, було немало старих і нових платних агентів буржуазії, агентів білогвардійщини і іноземних розвідок. Треба визнати, що ми проявили недопустиму довірливість до багатьох з них, що ми, навіть борючись з ними, надто довго вважали їх ідейними людьми, які ніби представляють політичну течію. Насправді всі ці троцькісти, бухарінці і їм подібні давно вже перетворилися в банду шпигунів і убивців, шкідників і диверсантів. У цьому середовищі виявилось немало материх агентів царської охранки, розтлінних провокаторів і зрадників, які за жалюгідну мзду виконували найпідліші доручення білогвардійських і іноземних розвідок, запопадливо плазували перед ними на череві. Цим панам довелось приловчатися в дворушництві, довелося по-зміїному викручуватися в зрадництві. Всі ці панове, імена яких вам відомі з останніх судових процесів, показані тепер перед усім світом в їх справжньому вигляді, без масок, і ви знаєте, що огиднішого видовища, ніж цей людський мотлох, здається, не можна уявити.

Так, адже це і є ті люди, яких старе суспільство, пануючі класи капіталізму хотіли б мати в нашому середовищі, щоб розкладати нашу справу, щоб підривати її успіхи. Це люди, через яких буржуазія ще прагнула і прагне повернутися знову до влади, розчистити знову місце для свого панування. Уся ця зграя убивців, шпигунів і шкідників була останньою ставкою буржуазії. На їх підривну і розкладницьку, дворушницьку роботу розраховували білогвардійці і меншовики, есери і іноземні шпигуни-розвідники. Нічого ідейно вищого, морально міцнішого у старого суспільства для боротьби з соціалізмом не залишилось. Всі ці троцькісти і бухарінці разом з їх підручними всякого роду — не що інше як покидь буржуазного суспільства, його агентура, являють собою ідейне і моральне обличчя цього суспільства, коли ще дозволено тут говорити про якінебудь ідеї, про якунебудь мораль. Ми добре знаємо тепер, хто ці люди, проституйовані до кінця. Вони в своєму огидному оголеному обличчі відображають ідейно-моральне лице буржуазних класів, що гниють, доживають свій вік. Ми і відправили їх туди, куди історія в не такому далекому майбутньому відправить, очевидно, і саме капіталістичне суспільство. *(Бурхливі оплески.)*

Ленін указував на те, що побудування соціалізму з матеріалу, залишеного капіталізмом, завдання суперечливе. Старе не відступає дорогу новому без бою, без упертої боротьби. З другого боку, нове, а значить і нові люди, можуть вирости і загартуватися тільки в боротьбі з цим старим, сміливо розчищаючи дорогу соціалізмові. Щоб забезпечити можливість розібратися в цих суперечностях, знайти правильний шлях і йти разом з передовими людьми нашого часу, потрібна постійна робота по ідейно-політичному вихованню мас, по ідейно-полі-

Digitized by Google

тичному вихованню молоді, а також самих керівних кадрів і спеціалістів усіх галузей. Тоді не доведеться довго чекати того моменту, коли ми розгромимо до кінця всіх і всяких буржуазних переродженців, як би вони не дворушничали, не приловчались, не викручувались. *(Оплески.)* У нас швидко росте і міцніє опора нашої справи в народних масах. Опора нашої справи — наші стахановці і ударники заводів, фабрик і колгоспів, герої праці, техніки і науки, герої військової справи, авіації і Арктики, ростуща в своїх знаннях і громадському досвіді радянська молодь. *(Оплески.)* Перед неухильним ростом цих сил потуги наших ворогів безсильні. Бажання свідомо брати участь в рядах будівників нового суспільства і чесно служити до кінця своїй батьківщині все більше захоплює людей усіх поколінь нашої країни.

Уроки останніх політично викривальних судових процесів дуже істотні. Тепер ми особливо добре запам'ятали вказівку товариша Сталіна про те, якою небезпечною є в наші часи політична безтурботність. Поповнились і наші уявлення в питанні про державу, в питанні про державу взагалі і про соціалістичну державу, яка знаходиться в зовнішньо капіталістичному оточенні, зокрема. Більш ніж будьколи ми зрозуміли політичну роль шпигунських розвідок іноземних держав і разом з тим необхідність своєї власної хорошої розвідки. Наші уявлення в питанні про державу стали ще конкретнішими, і це полегшить нам більш правильне використання апарату держави в справі будівництва нового, комуністичного, суспільства.

З боротьби з ворогами народу ми вийшли аж ніяк не ослабленими. Навпаки, ми ще більше зміцніли і ще більше впевнені в повній перемозі нашої справи. *(Оплески.)*

Як відбились ці події на нашій практичній роботі, можна судити хоча б з такого прикладу. Я маю на увазі роботу промисловості в цьому році. За 1937 рік, в результаті викриття шкідництва, нам довелось провести значну заміну кадрів у промисловості. Замість багатьох «комуністів» і інженерів-спеціалістів, які надмірно чванились своїм довгим досвідом, а на ділі політично переродились і заплутались в шкідництві, нам довелось за останні місяці висунути багато нових людей, головним чином, з непомітних раніше практиків і молодих спеціалістів. В деяких галузях промисловості довелось заміняти цілий шар політично прогнилих працівників. Тепер можна вже судити про перші результати цього оновлення керівних кадрів у промисловості.

Як відомо, 30 листопада 1937 року була опублікована виробнича програма промисловості на 1938 рік. Ця програма передбачала зростання продукції промисловості в цьому році на 15,3% проти минулого року. При теперішніх масштабах нашої промисловості таке зростання промислової продукції за один рік являє собою гігантську величину, не кажучи вже про те, що це яскраво підкреслює переваги соціалі-

Digitized by Google

стичного ладу перед капіталістичним, де знову розгортається глибока економічна криза. Чи справляються з поставленим завданням наші теперішні господарські кадри?

Порівняймо виробничу продукцію січня цього року з січнем минулого року. Виявляється, в січні ми мали збільшення продукції проти січня 1937 року на 5,5%. Ми пішли вперед, але збільшення проти минулого року було ще порівняно невелике. Лютий цього року дав збільшення промислової продукції на 9% проти лютого минулого року. Цим було зроблено дальший крок вперед. Березень проти березня минулого року дав збільшення промислової продукції вже на 12%. Наростання темпів росту промисловості тут досить видно. Тепер ми маємо дані і про квітень. Квітень дав збільшення промислової продукції проти квітня минулого року на 15%. *(Бурхливі оплески.)*

Як бачите, наша промисловість ввійшла вже в русло виконання річного плану. Це не значить, що у нас нема відсталих і погано працюючих галузей промисловості. Ні про яке заспокоєння на досягнутому рівні не може бути й мови. Але вам зрозуміло, що таке піднесення і таке наростання темпів росту промисловості може відбуватися тільки на здоровій основі. На наших очах нові кадри опановують керівництво промисловістю. Заміна тих керівників, які політично провалились, розчистка господарського апарату від ворогів-шкідників аж ніяк не ослабила промисловість. Нові кадри вже підбирають до рук доручену справу, успішно справляючись з нею. Це показник того, як виросли наші господарські кадри, які резерви ми вже маємо в своєму розпорядженні і як впевнено ми можемо посуватися вперед, організуючі правильне висування нових сил, правильне виховання і керівництво ними. Подібні успіхи стали можливі завдяки тому, що весь робітничий клас і вся маса трудящих нашої країни швидко росте в своїй громадській свідомості і в своєму умінні організувати працю. У нас всі діти охоплені початковою школою, і швидко росте середня освіта. Те, що середня школа стала доступною для мільйонів юнаків і дівчат, має величезне значення. Те, що вища школа зробила за останні роки в підготовці нових кадрів спеціалістів, уже починає давати свої серйозні плоди. Ми повинні дорожити кожним старим спеціалістом, і берегти їх, але головною силою серед кваліфікованих спеціалістів стали вже спеціалісти нового покоління, число яких росте з кожним днем.

Наскільки в культурному відношенні виросли вже народи Радянського Союзу, наскільки виросли і кадри наших спеціалістів, ми бачимо на кожному кроці з фактів, що стосується до нашого господарського фронту. Ми всіляко прагнули і прагнемо до того, щоб подовжити період мирного перепочинку — на це завжди були спрямовані зусилля радянської влади і більшовицької партії, зусилля нашого великого керівника і вождя народів товариша Сталіна. *(Бурхливі тривалі оплески. Всі встають.)*

Digitized by Google

Ми не даром прожили ці роки мирного перепочинку. Вже немало зроблено в справі підготовки нових радянських кадрів спеціалістів. В цій галузі тепер вирішує справу ідейно-політичне виховання. Ще рік тому товариш Сталін казав:

> «Тепер вузловим питанням для нас є не ліквідація технічної відсталості наших кадрів, бо вона в основному вже ліквідована, а ліквідація політичної безтурботності і політичної довірливости до шкідників, які випадково дістали партійний квиток».

Щоб посуватися впевнено вперед, щоб забезпечити розквіт сил нашої батьківщини, ми повинні пам'ятати про ці вказівки товариша Сталіна, пам'ятати про значення ідейно-політичного виховання в наші часи.

Колись про перемогу німців у франко-пруській війні 1870—71 років казали, що в цій перемозі вирішальну роль відіграла школа, учитель. Справді, в той період Німеччина зробила немало, щоб піднести освіту в своїй країні. І це, поряд з іншими моментами, відіграло дуже велику роль в перемозі німців над французами. В нашій країні за останні роки проведено небачену щодо розмірів і значення роботу по піднесенню культури, по розвитку народної освіти, по створенню кадрів висококваліфікованих спеціалістів. Наша країна вже не та, якою вона була в перших боях проти іноземних інтервентів у 1918—20 роках. І якщо навіть тоді, напівзруйнована війною, культурно відстала і виснажена країна справилась з широко організованим зовнішнім нападом, то тепер, коли матеріальний і культурний рівень народу значно піднявся, коли політично і морально народи Радянського Союзу небувало згуртовані під нашим більшовицьким прапором, для повного успіху нашої справи досить того, щоб кожний громадянин Радянського Союзу виконав свій обов'язок, обов'язок чесного сина свого народу. *(Бурхливі оплески.)*

Як треба розуміти політичні завдання теперішнього моменту, про це недавно знову нагадав товариш Сталін в листі до комсомольця Іванова. Він писав:

> «Треба весь наш народ тримати в стані мобілізаційної готовості перед лицем небезпеки воєнного нападу, щоб ніяка «випадковість» і ніякі фокуси наших зовнішніх ворогів не могли застати нас зненацька...»

Щоб виконати це завдання, наша інтелігенція, працівники вищої школи, студенти і студентки повинні пам'ятати про те завдання, яке стоїть перед ними: опанувати ленінізм, стати в більшовицькому розумінні свідомими учасниками великої справи будівництва соціалізму. Вам, працівникам вищої школи, дано передове місце не тільки в рядах культурних працівників, але і в усіх галузях роботи нашої держави.

Digitized by Google

Вам багато дано, і тому ваша відповідальність перед народом велика. *(Оплески.)*

Усій вашій роботі і роботі кожного з вас зокрема забезпечена могутня підтримка держави. Ви знайдете сильне і високе почуття задоволення в своїй роботі, ідучи в ногу з своїм народом, більшовицький прапор якого високо майорів на недавніх виборах до Верховної Ради Союзу і знову майорить у височині на виборах до Верховних Рад радянських республік! *(Бурхливі оплески, вигуки на честь вождя народів, любимого друга вчених, студентів, професорів і викладачів — товариша Сталіна і на честь товариша Молотова.)*

Digitized by Google

ПРО СКЛИКАННЯ XIV З'ЇЗДУ КП(б)У

Постанова Пленуму ЦК КП(б)У

Пленум ЦК КП(б)У постановляє — скликати XIV з'їзд КП(б)У 10 червня 1938 року в м. Києві.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

25 — 26 квітня 1938 року відбувся Пленум ЦК КП(б)У. Пленум обговорив питання:

1. Про хід виборів керівних партійних органів;
2. Про підготовку до виборів у Верховну Раду УРСР;
3. Про скликання XIV з'їзду КП(б)У.

По всіх обговорених питаннях Пленум ЦК КП(б)У ухвалив відповідні рішення.

Digitized by Google

Про хід виборів керівних партійних органів по партійних організаціях Радянської України

Постанова Пленуму ЦК КП(б)У

Пленум ЦК КП(б)У відмічає, що звітно-виборні збори первинних партійних організацій Радянської України проходять при високій політичній активності і посиленій революційній пильності комуністів. Виступи членів партії на звітно-виборних зборах відзначаються високим ідейним рівнем, який наочно показує ідейне зростання комуністів, зростання молодих партійних кадрів, недавно висунутих на керівну партійну роботу.

Пленум відмічає більшовицьку організованість у підготовці і проведенні звітно-виборних зборів первинних парторганізацій, організовану явку комуністів на збори, високу класову пильність, що її виявляють члени партії при наміченні і обранні кандидатур у керівні парторгани, діловий характер виступів у дебатах, розгортання на зборах сміливої критики й самокритики,— чим так яскраво відрізняються вибори цього року від торішніх виборів керівних партійних органів.

У дебатах на зборах первинних партійних організацій комуністи ставлять в центрі уваги питання революційної пильності, посилення боротьби з рештками контрреволюційних троцькістсько-бухарінських і буржуазно-націоналістичних агентів фашизму, питання ідейної озброєності комуністів, виховання і висування нових кадрів, зміцнення зв'язку партійних організацій з масами і піднесення всієї партійно-політичної роботи.

Перші дні звітно-виборних зборів первинних парторганізацій показують, що до парткомів, парторгами обираються кращі, політично перевірені комуністи, випробувані в боротьбі з ворогами народу, до кінця віддані великій партії Леніна — Сталіна.

Разом з тим Пленум ЦК КП(б)У відмічає, що в деяких первинних партійних організаціях — Чернігівській, Вінницькій, Миколаївській областях звітно-виборні збори, в наслідок відсутності належної підготовки, пройшли неорганізовано, на зборах не була розгорнута більшовицька критика недоліків роботи первинних партійних організацій, не ставилися гостро питання про причини невиконання окремими підприємствами господарських планів, планів сівби окремими колгоспами, радгоспами.

Digitized by Google

У деяких партійних організаціях, особливо по м. Одесі, в перші дні початку виборів звітно-виборні збори почалися неорганізовано, в ряді первинних організацій були порушення постанови і інструкції ЦК ВКП(б) про проведення виборів керівних парторганів. Це стало результатом того, що Одеський обком і міськком партії не допомогли первинним парторганізаціям добре підготувати збори, не допомогли парторгам і секретарям парткомів, особливо тим з них, які недавно перебувають на партроботі, в складанні звітів. В наслідок цього Одеському міськкомові довелося відкладати призначені збори в ряді первинних партійних організацій.

Деякі партійні організації замість живої, практичної допомоги керівникам первинних партійних організацій у складанні звіту стали на шлях складання «примірних і типових схем» для складання звіту, які виключали всю різноманітність партійного життя даної первинної парторганізації. Такі примірні і єдині схеми були розроблені Котовським, Кодимським, Піщанським, Слободзейським і ін. райпарткомами Молдавської АРСР і Макіївським міськкомом партії Донецької області.

В наслідок недостатньої пильності в ряді партійних організацій при наміченні і обранні кандидатур до деяких парткомів були обрані особи, які через кілька днів були викриті, як вороги народу. Такі випадки були в окремих первинних парторганізаціях Одеської і Донецької областей.

Пленум ЦК встановлює, що в багатьох партійних організаціях міськкоми і райкоми партії не приділяють необхідної уваги підготовці і організованому проведенню звітно-виборних зборів у малочисельних партійних організаціях.

Пленум відмічає, що деякі обкоми партії, особливо Харківський, зосередивши всю свою увагу на керівництві виборами великих первинних парторганізацій і парторганізацій фабрик, заводів, підприємств,— не приділяють необхідної уваги керівництву цією роботою в сільських партійних організаціях. Наслідком цього є часті зриви призначених зборів і неорганізоване проведення їх. У селі Дергачі, Харківської області, були зірвані звітно-виборні збори тому, що Харківський райпартком, призначивши день виборів у цій первинній організації, в цей же день командирував парторга тов. Іваненка уповноваженим по проведенню весняної сівби в сусіднє село. Звітно-виборні збори з вини Харківського райпарткому були зірвані також в селах Васіщево, Шевченкове і ін.

Результатом поганого керівництва Харківського обкому КП(б)У виборами в сільських парторганізаціях є відставання багатьох колгоспів з виконанням плану весняної сівби.

В багатьох сільських первинних партійних організаціях Миколаївської області постанова і інструкція ЦК ВКП(б) про вибори керівних партійних органів обговорювалися формально, а в деяких сільських

Digitized by Google

первинних парторганізаціях зовсім не обговорювалися. Збори комуністів первинної парторганізації колгоспу ім. Леніна, Устимівського району, Миколаївської області, зривалися два рази в наслідок їх непідготовленості.

В ряді партійних організацій мали місце факти порушення вказівок ЦК ВКП(б) про те, що вибори необхідно починати з заводського парткому, а потім парткомів і парторгів цехів. До таких партійних організацій, де порушувалася ця вказівка ЦК ВКП(б), належать партійна організація шахти ім. Менжинського, Донецької області, партійна організація Миколаївського порту і ін.

В 14 первинних парторганізаціях Харківського району — Харківської МТС, радгоспу ім. Фрунзе, села Сороківка, в первинній парторганізації суду і прокуратури Харківського району і ін., що нараховують понад 6 — 7 тільки членів партії, на звітно-виборних зборах не обраний жодний заступник парторга, що є порушенням вказівок ЦК ВКП(б) про те, що в кожній первинній партійній організації повинен обиратися парторг і два заступники парторга.

Є багато фактів, коли деякі райкоми партії, особливо Житомирської, Вінницької областей, не посилають своїх представників на звітно-виборні збори первинних парторганізацій, що не може розглядатися інакше, як повторення помилки торішніх виборів, коли деякі керівники партійних організацій самоусувались від керівництва виборами керівних парторганів.

Пленум ЦК КП(б)У постановляє:

1. Зобов'язати обкоми, міськкоми і райкоми КП(б)У рішуче поліпшити керівництво ходом виборів у керівні партійні органи, поставивши справу таким чином, щоб вчасно попереджати і не допускати можливих помилок партійних організацій у проведенні цієї роботи.

Пленум пропонує райкомам і міськкомам партії забезпечити керівництво звітно-виборними зборами в кожній первинній парторганізації.

2. Відмічаючи зовсім незадовільну постановку інформації в обкомах, міськкомах і райкомах у питаннях, зв'язаних з виборами керівних партійних органів, Пленум ЦК КП(б)У пропонує обкомам партії намітити практичні заходи щодо зразкової постановки інформаційної роботи.

3. Запропонувати обкомам, міськкомам і райкомам партії організувати практичну допомогу керівникам первинних партійних організацій у підготовці звітів, організації і проведенні звітно-виборних зборів з тим, щоб забезпечити більшовицьку організованість у проведенні зборів.

4. Запропонувати обкомам, міськкомам і райкомам партії приділити особливу увагу підготовці і проведенню звітно-виборних зборів у малочисельних партійних організаціях.

Digitized by Google

5. Запропонувати обкомам, міськкомам і райкомам КП(б)У встановити контроль і подати практичну допомогу парткомам і парторгам первинних парторганізацій по проведенню в життя пропозицій і усуненню хиб, вказаних на звітно-виборних зборах і конференціях.

6. Відмічаючи зволікання з виборами цехпарткомів і цехпарторгів у тих первинних партійних організаціях, де заводський партком уже обраний, запропонувати керівникам партійних організацій забезпечити перехід, після обрання заводського парткому, до проведення звітно-виборних зборів у цехових парторганізаціях.

7. Відмічаючи, що в ряді парторганізацій комуністи-одинаки не залучені до активного партійного життя, Пленум ЦК КП(б)У зобов'язує керівників партійних організацій використати період виборів керівних партійних органів для повного усунення цього, цілком нетерпимого становища.

8. Відмічаючи випадки, що мають місце в ряді первинних партійних організацій Полтавської і інших областей, коли протоколи звітно-виборних зборів складаються неохайно, в протоколі зовсім не записують виступаючих в дебатах, Пленум ЦК КП(б)У нагадує, що протокол зборів первинної парторганізації є дуже важливим партійним документом і пропонує обкомам, міськкомам і райкомам партії забезпечити старанне складання протоколів звітно-виборних зборів первинних парторганізацій.

9. Пленум ЦК КП(б)У відмічає як велику хибу, що має місце в ряді партійних організацій,— це невміння зв'язати справу керівництва виборами керівних партійних органів з успішним виконанням державних планів заводом, підприємством, планів весняної сівби і підготовки збиральних робіт в колгоспах, радгоспах і пропонує всім партійним організаціям і їх керівникам усунути цю серйозну хибу.

* * *

Пленум ЦК КП(б)У впевнений, що партійні організації Радянської України зважать на всі хиби й помилки, припущені деякими партійними організаціями у перші дні проведення виборів керівних партійних органів, вживуть рішучих заходів до усунення їх в дальшому проведенні звітно-виборних зборів у первинних партійних організаціях з тим, щоб підготувати і провести районні, міські і обласні конференції на високому ідейно-політичному рівні, в повній відповідності з вказівками ЦК ВКП(б) про вибори керівних парторганів.

Пленум ЦК КП(б)У закликає всі партійні організації України провести вибори керівних партійних органів під знаком дальшого всемірного піднесення партійно-політичної роботи, зміцнення зв'язку партійних організацій з трудящими масами і успішного виконання політичних і господарських завдань, які стоять перед партійними

Digitized by Google

організаціями, на основі суворого додержання середпартійної демократії і сміливого розгортання більшовицької критики й самокритики.

Тільки при цій умові партійні організації КП(б)У виконають найважливіше завдання партійних організацій, яке полягає в тому, щоб забезпечити обрання в керівні партійні органи цілком політично перевірених, випробуваних у боротьбі з ворогами народу, до кінця відданих справі партії Леніна — Сталіна більшовиків, здатних забезпечити піднесення партійно-політичної роботи, по-бойовому мобілізувати комуністів на дальше викриття троцькістсько-бухарінських і буржуазно-націоналістичних зрадників і боротись за успішне виконання політичних і господарських завдань, що стоять перед партійними організаціями, здатних організовувати маси і забезпечувати дальше зростання виробничої активності робітників, колгоспників і всіх трудящих.

Пленум ЦК КП(б)У висловлює впевненість, що у ході виборів керівних парторганів партійні організації ще міцніше згуртують більшовиків соціалістичної України навколо Центрального Комітету КП(б)У.

Пленум ЦК КП(б)У висловлює тверду впевненість, що партійні організації Радянської України, суворо виконуючи рішення ЦК ВКП(б), вийдуть з виборів керівних партійних органів ще більш боєздатними, зміцнілими, ще більше зміцнивши свій зв'язок з масами, ще більш згуртованими навколо ленінсько-сталінського ЦК ВКП(б), навколо вождя і вчителя товариша Сталіна.

Пленум ЦК КП(б)У висловлює впевненість, що партійні організації Радянської України, ще більше посиливши зв'язки з масами під час виборів керівних парторганів, своєю більшовицькою організаційною і агітаційно-пропагандистською роботою забезпечать добру підготовку і проведення виборів у Верховну Раду УРСР і повну перемогу сталінського блоку комуністів і безпартійних під час виборів до Верховної Ради УРСР.

Digitized by Google

Про підготовку до виборів у Верховну Раду УРСР

Постанова Пленуму ЦК КП(б)У

В історичний день виборів Верховної Ради СРСР — 12 грудня 1937 року — український народ разом з усіма народами Радянського Союзу продемонстрував перед усім світом свою виняткову активність, згуртованість і безмежну відданість справі партії Леніна — Сталіна, великому й любимому вождю народів товаришеві Сталіну.

З цим іменем, що стало символом перемог соціалізму, символом моральної і політичної єдності радянського народу,— з ім'ям Сталіна брало участь у голосуванні по містах і селах соціалістичної України більше 17 мільйонів чоловік — 97,8% виборців. Робітники, селяни, службовці і інтелігенція віддали свої голоси за кандидатів блоку комуністів і безпартійних, найкращих людей своєї батьківщини, її патріотів, готових до кінця захищати завоювання Жовтневої соціалістичної революції.

Український народ, голосуючи за кандидатів блоку комуністів і безпартійних, голосував за вільне, щасливе і культурне життя, яке забезпечила йому партія більшовиків, що послідовно проводить ленінсько-сталінську національну політику.

Український народ, віддаючи голоси кандидатам сталінського блоку комуністів і безпартійних, знав, що тільки під керівництвом партії Леніна — Сталіна і завдяки братній допомозі великого російського народу він розгромив дощенту польсько-німецьких окупантів, білобандитів і петлюрівців, визволився з ярма поміщицько-капіталістичної експлуатації, національної нерівності і гноблення і перетворив Радянську Україну в передову, найдемократичнішу, вільну, могутню і незламну соціалістичну республіку на західних кордонах СРСР.

Український народ з величезним піднесенням і одностайністю голосував за кандидатів блоку комуністів і безпартійних, знаючи, що перемога сталінського блоку несе йому невиданий розквіт соціалістичної індустрії, колгоспів і радгоспів, високопродуктивну працю, достаток продуктів, дальше поліпшення свого матеріально-побутового становища, перетворення в життя великого лозунга соціалізму — від кожного за здатністю, кожному за його працею — і приведе до ще

Digitized by Google

більшого розвитку освіти, науки, літератури й мистецтва, розквіту національної за формою і соціалістичної за змістом культури.

Український народ, віддаючи голоси кандидатам блоку комуністів і безпартійних, голосував за велику дружбу вільних і рівноправних народів ЄРСР, які люблять батьківщину і віддані їй, які готові на заклик партії і великого Сталіна стати, як один, на захист своєї батьківщини і громити польсько-німецьких і інших фашистів, в разі, якщо вони зазіхнуть на цілість і нерушимість наших кордонів; голосував за могутню і непереможну Червону Армію, вірного і доблесного вартового неприступних кордонів СРСР; голосував за славних чекістів, які знищують шпигунів, шкідників, диверсантів і вбивців, троцькістсько-бухарінських і буржуазно-націоналістичних агентів фашизму; голосував за ясних, мудрих, правдивих і чесних людей, що нещадні до ворогів, безстрашні в бою і люблять свій народ так, як любив його Ленін і як любить його Сталін.

Вибори Верховної Ради СРСР відбувалися в обстановці винятково росту політичної і виробничої активності мас, дострокового виконання багатьма підприємствами й колгоспами планів і своїх зобов'язань перед державою, піднесення революційної пильності і настороженості. Сотні тисяч партійних і непартійних більшовиків успішно вели агітаційну, пропагандистську й організаційну роботу.

Пленум ЦК КП(б)У вважає, що всю політичну роботу по виборах Верховної Ради УРСР більшовики України можуть і зобов'язані провести на високому політичному рівні і постановляє:

I.

В ГАЛУЗІ АГІТАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКОЇ РОБОТИ

1. В основу всієї політичної роботи, масової агітації і пропаганди в зв'язку з виборами Верховної Ради УРСР покласти звернення ЦК ВКП(б) до виборців від 6 грудня 1937 року і промову товариша Сталіна на передвиборних зборах виборців Сталінської виборчої округи м. Москви 11 грудня 1937 року.

2. Зобов'язати всі партійні організації, кожного члена партії, комсомольця, залучаючи актив безпартійних більшовиків, зробити все, щоб виборці були політично підготовлені до активної і організованої участі в виборах, знали Сталінську Конституцію СРСР і УРСР і Положення про вибори, діставали відповіді на питання, що їх цікавлять у міжнародному і внутрішньому становищі СРСР.

Кожний трудящий повинен знати вказівки товариша Сталіна про те, що треба «весь наш народ тримати в стані мобілізаційної готовості перед лицем небезпеки воєнного нападу, щоб ніяка «випадковість» і ніякі фокуси наших зовнішніх ворогів не могли застати нас зненацька...».

Digitized by Google

Одним з основних моментів в агітаційній і пропагандистській роботі повинно бути роз'яснення виборцям досягнень Радянської соціалістичної України — складової й невід'ємної частини СРСР.

Ці досягнення є результат повсякденного піклування товариша Сталіна про нашу республіку і під його керівництвом послідовного проведення в життя ленінсько-сталінської національної політики, постійної братньої допомоги російського народу і нещадної боротьби з найзапеклішими ворогами — троцькістсько-бухарінськими агентами фашизму і українськими буржуазними націоналістами.

До виборів УРСР приходить з передовою соціалістичною індустрією, що перевищує по загальній промисловій продукції майже у 8 разів рівень 1913 року, а по машинобудівній більш ніж у 29 разів.

Соціалістичний Донбас дає вугілля в 3 рази більше, ніж давав капіталістичний Донбас у 1913 році. Сталі Радянська Україна дає в 7 разів більше Польщі, на Україні понад 27 тисяч колгоспів, яким передано в безплатне і вічне користування близько 35 мільйонів гектарів землі; близько 100 тисяч 15-сильних тракторів, більше 27 тисяч комбайнів працюють на наших полях.

З країни з переважаючою більшістю неписьменного населення, де зовсім не було шкіл з навчанням українською мовою, УРСР перетворено в країну високої культури і суцільної письменності з 18.097 українськими школами, з 4.390 тисячами дітей, які навчаються в них.

З 1926 р. і за дві сталінські п'ятирічки фонд зарплати робітників і службовців зріс в 11,4 раза; колгоспна сім'я в 1937 році одержала вчетверо більше зернових, ніж вона одержала в 1934 році.

3. Більшовицька виборча пропаганда і агітація повинні забезпечити дальше піднесення революційної пильності трудящих і виховувати їх у дусі ненависті до троцькістсько-бухарінських і буржуазно-націоналістичних ворогів народу, в дусі безмежної любові й відданості своїй багатонаціональній, соціалістичній батьківщині, більшовицькій партії, любимому вождю і вчителю товаришеві Сталіну.

Масову політичну роботу треба спрямувати на підвищення виробничої активності трудящих УРСР, дальше розгортання стахановського руху, успішне виконання всіх політичних і господарських завдань республіки.

4. Пленум ЦК КП(б)У зобов'язує всі партійні організації при проведенні роботи по виборах до Верховної Ради УРСР забезпечити охоплення політичною агітацією і пропагандою всіх верств трудящих, проводячи мітинги, збори й ін. на підприємствах, в колгоспах, радгоспах, МТС, установах, вишах, артілях і за місцем проживання виборців.

Ураховуючи, що робітники й службовці одного й того ж підприємства й установи будуть брати участь у виборах у різних виборчих дільницях і навіть у різних виборчих округах, необхідно на фаб-

Digitized by Google

риках, заводах і в установах, поряд з загальнозаводськими зборами й мітингами, скликати збори виборців, які живуть у межах однієї і тієї ж виборчої округи або дільниці для роз'яснення їм завдань виборчої кампанії.

У сільських районах агітаційну роботу проводити не тільки через загальноколгоспні збори, але й в польових таборах, тракторних бригадах, ланках і т. ін.

Пленум ЦК КП(б)У пропонує розгорнути широку сітку гуртків і політичних шкіл по вивченню Конституції СРСР і УРСР і виборчого закону і відновити сітку агітпунктів на всіх виборчих дільницях.

5. Пленум ЦК КП(б)У зобов'язує обкоми КП(б)У при кожному райкомі і міськкомі КП(б)У мати перевірені кадри агітаторів і пропагандистів, які знають Конституцію, виборчий закон і вміють захищати справу комуністичної партії.

Кращі сили партійних і непартійних більшовиків повинні бути залучені як агітатори для проведення бесід серед трудящих, читання газет, занять у гуртках.

Особливу увагу необхідно звернути на проведення масової політичної роботи серед виборців-жінок і на залучення найактивніших з них до агітаційної і організаційної роботи по виборах.

6. Всі профспілкові, комсомольські і громадські організації повинні по-бойовому включитися в роботу по проведенню виборів до Верховної Ради УРСР.

7. Пленум зобов'язує редакторів центральних, обласних, районних і багатотиражних газет систематично висвітлювати хід виборчої кампанії по УРСР, Молдавській АРСР і братерських союзних республіках.

Пленум пропонує відділові партійної пропаганди й агітації, відділові преси й видавництв ЦК КП(б)У, всім обкомам КП(б)У і видавництвам забезпечити своєчасний випуск виборчої літератури, яка висвітлює досягнення в господарському і культурному будівництві УРСР, видати листівки й плакати, що пропагують лозунги нашої партії і популяризують кандидатів у депутати Верховної Ради УРСР, всемірно використовуючи в цих цілях республіканське і місцеве радіомовлення.

8. Пленум ЦК КП(б)У зобов'язує всі обкоми й міськкоми КП(б)У організувати допомогу з боку міських партійних організацій сільським районам шляхом посилки в райони в період виборчої кампанії кваліфікованих кадрів агітаторів і пропагандистів.

9. Пленум ЦК КП(б)У пропонує обкомові КП(б)У Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки розробити конкретні заходи по проведенню агітаційно-пропагандистської і організаційної роботи по виборах до Верховної Ради Молдавської АРСР з урахуванням даного рішення.

Digitized by Google

II.

В ГАЛУЗІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ РОБОТИ

1. Надаючи величезного політичного значення питанню своєчасного і правильного складання списків виборців, Пленум ЦК КП(б)У пропонує обласним, районним радянським і партійним організаціям забезпечити старанне складання списків виборців у строк, встановлений «Положенням про вибори до Верховної Ради УРСР», а також вжити всіх заходів до ознайомлення з списками всіх виборців.

2. Пленум зобов'язує партійні, профспілкові, комсомольські й інші громадські організації забезпечити виділення їх представників до складу окружних і дільничних виборчих комісій, людей, які справді користуються авторитетом і довір'ям серед трудящих, відданих до кінця справі партії Леніна — Сталіна.

3. Зобов'язати обкоми, міськкоми й райкоми КП(б)У подавати повсякденну практичну допомогу в роботі окружних і дільничних виборчих комісій, інструктуючи їх по організаційно-технічних питаннях, зв'язаних з виборами.

4. Запропонувати обкомам КП(б)У і облвиконкомам у найближчі дні зібрати при облвиконкомах нараду голів і секретарів окружних виборчих комісій в питаннях наступних виборів до Верховної Ради УРСР, а по Молдавії — в питаннях виборів до Верховної Ради УРСР і Верховної Ради Молдавської АРСР, а також провести нараду голів і членів дільничних виборчих комісій при міських і районних виконкомах.

5. Зобов'язати обкоми й облвиконкоми не пізніше 5 травня 1938 року відвести для окружних і дільничних виборчих комісій відповідні приміщення і належним чином устаткувати їх.

6. Провести пленуми обкомів, міськкомів, райкомів КП(б)У і збори активів, а також пленуми облвиконкомів і райвиконкомів у питаннях наступних виборів до Верховної Ради УРСР, а по Молдавії — в питаннях виборів до Верховної Ради УРСР і Молдавської АРСР.

7. Пленум ЦК КП(б)У підкреслює, що кожний райком КП(б)У повинен керувати всією виборчою кампанією на своїй території і що на всі районні партійні організації покладається однакова відповідальність за її проведення.

* * *

Комуністична партія більшовиків України з честю виконає вказівки вождя і вчителя товариша Сталіна про ще більше зміцнення своїх зв'язків з масами; всі «кандидати в депутати будуть спільні як для комуністів, так і для безпартійних, кожний безпартійний депутат буде також депутатом від комуністів, так само, як кожний комуністич-

Digitized by Google

ний депутат буде депутатом від безпартійних». (Із звернення ЦК ВКП(б)).

Пленум висловлює впевненість, що весь народ соціалістичної України — робітники, селяни, службовці й інтелігенція будуть кріпити сталінський блок комуністів і безпартійних; дружно і організовано проведуть вибори верховного органу влади.

Соціалістична Україна є форпостною республікою на західних кордонах великого Радянського Союзу. Це зобов'язує кожного виборця до ще більшої революційної пильності і настороженості. Виставляючи кандидатів блоку комуністів і безпартійних, пошлемо до Верховної Ради депутатів — мудрих, правдивих і чесних, безстрашних у бою і нещадних до ворогів, таких депутатів, які люблять свій народ так, як любив його Ленін, як любить його товариш Сталін.

Digitized by Google

Закріпити піднесення партійно-політичної роботи

Минув рік від останніх виборів керівних партійних органів, які вперше проходили на основі нового порядку виборів, встановленого лютнево-березневим Пленумом ЦК ВКП(б). Більшовики України, здійснюючи вказівки вождя партії і народів товариша Сталіна, викрили і викорчували осині гнізда троцькістсько-бухарінських, буржуазно-націоналістичних фашистських бандитів, які намагалися віддати вільний щасливий український народ в фашистське рабство.

КП(б)У, очистивши свої лави від лютих ворогів народу, зміцнивши партійні організації новими перевіреними більшовицькими кадрами, добилася значних успіхів в усіх галузях господарського і культурного життя квітучої Радянської України, невід'ємної складової частини великого могутнього СРСР.

Звітно-виборні збори і конференції в більшості партійних організацій України проходять на високому ідейно-політичному рівні, на основі сміливого розгортання більшовицької критики і самокритики. На звітно-виборних зборах і конференціях партійні маси, здійснюючи вказівки товариша Сталіна про більшовицький підхід в доборі кадрів, сміливо перевіряють керівників партійних організацій, здатність їх виховувати маси в дусі більшовизму, здатність виконувати політично-господарські завдання партії.

Вказівка ЦК ВКП(б) про те, що: «Вибори керівних партійних органів повинні бути проведені під знаком дальшого всемірного піднесення партійно-політичної роботи, зміцнення зв'язку парторганізацій з масами і успішного виконання політичних і господарських завдань, які стоять перед парторганізаціями», викликала дальше підвищення політичної активності і виробниче піднесення комуністів і безпартійних.

Під час проведення звітно-виборних зборів у первинних організаціях України, обговорення роботи парторганізацій, партійних комітетів і їх керівників та парторгів проходило на основі більшовицької критики і самокритики, під знаком всебічного підвищення революційної пильності. Звіти секретарів партійних комітетів і парторгів про їх роботу були найсерйознішою політичною перевіркою. Керівники партійних організацій тримали політичний екзамен перед партійною масою в справі того, як вони організовували і згуртовували більшовиків на

Digitized by Google

боротьбу за генеральну лінію партії, як кожний партійний керівник боровся і викорчовував троцькістсько-бухарінських і буржуазно-націоналістичних бандитів, цих підлих ворогів народу.

Звітно-виборні збори, що вже пройшли в первинних парторганізаціях України, показують високу політичну активність і посилену революційну пильність комуністів, більшовицьку організованість у підготовці і проведенні зборів, організовану явку комуністів на збори. По 630 парторганізаціях Харківської області на зборах з 10.469 чол. виступали в дебатах на звіти партійних комітетів і парторгів 5.510 чол., що становить 52,6% до всієї кількості присутніх.

По 799 парторганізаціях Донецької області з присутніх на партзборах 13.977 чол. виступило в дебатах на звіти 7.113 чол., або 50,9%.

По 225 парторганізаціях м. Києва на зборах з 3.876 чол. виступали в дебатах 2.416 чол., що становить 62,3% до всього числа присутніх. Комуністи, виступаючи в дебатах на звіти секретарів партійних комітетів і парторгів, піддавали різкій більшовицькій критиці роботу парткомів і їх керівників. Основна увага в дебатах на звіти парткомів і парторгів була спрямована на дальше підвищення більшовицької пильності, на викриття і викорчовування залишків фашистської банди троцькістсько-бухарінських і буржуазно-націоналістичних кривавих псів. Піддаючи жорстокій критиці роботу парткомів і парторгів первинних парторганізацій, комуністи на звітно-виборних зборах перевіряли партійних керівників, їх уміння і здібність організувати більшовиків на боротьбу за генеральну лінію партії, їх відданість партії Леніна — Сталіна.

У своїй постанові від 29/III-38 р. про проведення виборів керівних партійних органів ЦК ВКП(б) визнав «... найважливішим завданням всіх партійних організацій в наступних виборах забезпечити обрання в керівні партійні органи цілком перевірених більшовиків, безмежно відданих нашій партії, випробуваних в боротьбі з ворогами народу і здатних до кінця захищати справу комуністичної партії».

Керуючись цією вимогою ЦК ВКП(б), комуністи виявляли особливу настороженість і більшовицьку пильність при обговоренні кандидатів, висунутих до списку для таємного голосування в склад керівних партійних органів. До кожної висунутої кандидатури в склад партійного органу при обговоренні ставили вимогу, поперше, щоб даний товариш заслуговував політичного довір'я і, подруге, щоб він був здатний за діловими якостями забезпечити виконання роботи, яка йому доручається, відводячи з списків для таємного голосування товаришів, які не можуть забезпечити керівництво парторганізацією за своїми діловими якостями, а також осіб, які не користуються політичним довір'ям. Так, з 3.013 кандидатур, висунутих до складу керівних партійних органів по парторганізаціях Харківської області, було відведено 664 чол. По 170 парторганізаціях Дніпропетровської області з 560 висунутих кандидатур було відведено 159. Виганяючи з керівних органів «керів-

Digitized by Google

ників», які збанкрутували, партійні організації обирають до нового складу парторганів керівників, які виправдали довір'я партії Леніна — Сталіна, пройшли сталінську школу непримиренної боротьби з ворогами народу і виросли на партійній роботі, висувають на керівну партійну роботу товаришів з числа молодого ростучого партійного активу.

До складу парткомів, парторгів і їх заступників у парторганізаціях Харківської області обрано 760 чол., які працювали раніш секретарями парткомів і парторгами, а 400 чол. вперше обрано до керівних партійних органів.

Секретарем партійного комітету парторганізації відділу № 550 (Комінтернівський район м. Харкова) обраний майстер-стахановець тов. Корнеєв. Тов. Корнеєв був членом парткому минулого складу. До складу заводського партійного комітету відділу № 700 обраний членом парткому і заступником секретаря парткому коваль-стахановець тов. Захарченко. Тов. Захарченко вперше обирається на керівну партійну роботу.

Парторгом партійної організації Тираспольської МТС обраний тов. Туровський, депутат Верховної Ради СРСР. Парторганізація залізничної станції Котовськ обрала членом вузлового партійного комітету депутата Верховної Ради СРСР тов. Іванчука.

Звітно-виборні збори, що пройшли в первинних партійних організаціях, районні партійні збори і конференції, що розпочали свою роботу, показують більшовицьку організованість, згуртованість, підвищення революційної пильності, активність партійних мас, більшовицьку боєздатність у виконанні політично-господарських завдань партії.

Звітно-виборча кампанія викликала дальше виробниче піднесення комуністів і безпартійних. Більшовики підприємств Дніпропетровської області, готуючись до виборів керівних парторганів, забезпечили перевиконання виробничих планів у квітні.

Парторганізація станції Чугуїв, Харківської області, добилася скорочення перестоїв вагонів при розвантаженні — з 12 годин за планом до 9—5 годин.

Парторганізація колісного цеху паровозоремонтного заводу ст. Конотоп, готуючись до виборів, вирішила відсталу бригаду комуніста тов. Гринька зробити передовою. Комуністи-стахановці, передаючи досвід своєї стахановської роботи, добилися швидкої ліквідації відставання в роботі бригади тов. Гринька. Бригада тов. Гринька тепер не тільки виконує, але й перевиконує своє виробниче завдання.

Порцеляновий завод (Городницький район, Житомирської області) довгий час був у прориві і виконав виробничий план у першому кварталі 1938 року на 74%. В результаті піднесення партійно-політичної роботи в зв'язку з підготовкою до виборів керівних парторганів, парторганізація зуміла мобілізувати всіх робітників і в квітні завод виконав план на 100%.

Digitized by Google

Готуючись до виборів керівних партійних органів, комуністи більше зміцнюють зв'язок з безпартійними, організовують їх на боротьбу за високу продуктивність праці, йдуть в авангарді безпартійних. Так, комуніст тов. Маркелов — парторг цеху 9—10 заводу ім. Петровського, Дніпропетровської області, в першому кварталі 1938 р. виконав виробниче завдання з витопу сталі на 103%, а з 12 квітня виконує план витопу сталі на 123%. Члени партії тов. Сороковий, сталевар заводу ім. Комінтерну, і майстер тов. Вілік до 14 квітня виконували норму з витопу сталі на 110—113%, а з 14 квітня виконують свої завдання на 160%.

Тов. Бондаренко Євдокія, робітниця харківської канатної фабрики ім. Петровського добилася з своєю бригадою виконання виробничого завдання на 104%.

Голова колгоспу «Шлях до комунізму», кандидат партії тов. Миколаєнко організував колгоспників на дострокове виконання сівби ранніх культур, за що колгосп одержав перехідний червоний прапор. Член колгоспу ім. Леніна, Харківської області, кандидат партії тов. Греков під час весняної посівної кампанії, працюючи на агрегаті сівалок, систематично перевиконував завдання, при денній нормі в 4,5 га він засівав 6—7 га на день.

Парторганізація колгоспу ім. Леніна, Куп'янського району, Харківської області, готуючись до виборів, поставила основним завданням вивести колгосп у передові. На початку весняної сівби колгосп за своїми показниками займав одне з останніх місць в районі, а в результаті поліпшення партійно-політичної роботи колгосп вийшов на друге місце в районі. Можна було б навести сотні тисяч прикладів, які характеризують політичну активність і виробниче піднесення робітників, стахановців промисловості, транспорту і сільського господарства в зв'язку з виборами керівних парторганів.

Зростаюча політична активність і нове виробниче піднесення свідчать про посилення зв'язку парторганізацій з масами, про безмежне довір'я і любов безпартійних мас до партії Леніна — Сталіна, свідчать про те, що вибори керівних партійних органів є найважливішою політичною подією не тільки в житті нашої партії, але й в житті всієї нашої країни.

Поряд з старанним добором і обранням до складу керівних парторганів перевірених, відданих до кінця партії Леніна — Сталіна більшовиків мали місце окремі випадки, коли вороги народу намагалися пробратися в керівництво парторганізацій. В одній з парторганізацій Дніпропетровської області без достатньої перевірки був залишений в списку для таємного голосування Х., а в день виборів Х. був заарештований органами НКВС. Аналогічний випадок стався в одній з парторганізацій Київської області.

Мають місце такі випадки, коли до складу парторганів в окремих

Digitized by Google

парторганізаціях обирали без достатнього обговорення і перевірки. Треба пам'ятати і ніколи не забувати, що вороги народу, пробравшись в ряди нашої більшовицької партії, намагатимуться пролазити в керівні парторгани для проведення своєї ворожої роботи. Обираючи товаришів, які виправдали себе на партійній роботі, сміливо висуваючи до складу керівних партійних органів сталінські загартовані кадри, парторганізації повинні добитися, щоб ні один ворог, ні одна сумнівна людина не пробралися в партійні органи. Ворогові, дворушникові, сумнівній людині закрити вхід до партійного дому.

У ряді первинних партійних організацій мали місце випадки, коли звіти секретарів парткомів і парторгів ставилися без попереднього обговорення їх парткомом, а секретар парторганізації обласного театру м. Миколаєва тов. Жданов замість звіту партійного комітету перед партійними зборами зробив доповідь, як він назвав її, «про нове піднесення в партроботі», і на цих же зборах обрали партком. Ново-Бузький і Ново-Празький райкоми КП(б)У рекомендували парторганізаціям організувати самоперевірні бригади з поданням готових висновків про роботу парткомів партійним зборам. Окремі райкоми КП(б)У замість керування виборами і допомоги секретарям парткомів та парторгам у складанні звітів, особливо товаришам, недавно висунутим на керівну партійну роботу, розіслали непотрібні примірні схеми для складання звітів. Ряд порушень інструкції і серйозних хиб у проведенні звітно-виборних зборів є результатом недостатньо-оперативного керівництва з боку деяких обкомів і міськкомів проведенням виборів.

Чернігівський обком КП(б)У допустив найгрубіше порушення інструкції ЦК ВКП(б), поставивши вимогу в своєму рішенні від 30/III-38 р., щоб міськкоми і райкоми КП(б)У провадили вибори парторгів у парторганізаціях, де нема парткомітетів, відкритим голосуванням. ЦК КП(б)У скасував це рішення Чернігівського обкому КП(б)У як неправильне і таке, що порушує інструкцію ЦК ВКП(б).

Відсутність керівництва з боку Чернігівського обкому КП(б)У проведенням виборів привело до поспішності в деяких районах (Михайло-Коцюбинський, Талалаєвський і ін.) і не забезпечило виконання рішення ЦК ВКП(б) про проведення виборів керівних парторганів.

Харківський обком КП(б)У, оргбюро ЦК КП(б)У по Миколаївській області дали неправильну настанову про непотрібність виборів заступників парторгів і заступників секретарів райкомів КП(б)У. Харківський обком по суті самоусунувся від керування виборами в сільських парторганізаціях.

Пленум ЦК КП(б)У в своєму рішенні від 26/IV-38 р. про хід виборів керівних партійних органів вказав на ряд істотних хиб як у підготовці, так і в проведенні звітно-виборних зборів, які пройшли в первинних парторганізаціях України, і запропонував обкомам, міськ-

Digitized by Google

комам і райкомам КП(б)У рішуче поліпшити керівництво виборами у керівні партійні органи.

Партійні організації повинні врахувати вказані в рішенні Пленуму ЦК КП(б)У хиби і в ході виборів вжити рішучих заходів до усунення їх, підготувати і провести районні, міські та обласні партконференції на високому ідейно-політичному рівні, у повній відповідності з вказівками ЦК ВКП(б) про вибори керівних парторганів.

Готуючись до міських і обласних партконференцій, партійні організації повинні врахувати помилки в проведенні конференцій у минулому, мобілізувати комуністів на дальше викриття і нещадне викорчовування залишків фашистських зміїних гнізд троцькістсько-бухарінських і буржуазно-націоналістичних лютих ворогів народу, забезпечити обрання до керівних партійних органів політично-перевірених, випробуваних у боротьбі з ворогами народу, до кінця відданих партії Леніна — Сталіна більшовиків, здатних організувати комуністів і безпартійних на успішне виконання господарсько-політичних завдань, які стоять перед парторганізаціями.

Посилюючи зв'язок з масами під час виборів керівних парторганів, партійні організації України, готуючись до виборів у Верховну Раду УРСР, повинні ще краще організувати агітаційно-пропагандистську роботу і забезпечити перемогу сталінського блоку комуністів і безпартійних.

Більшовики України у звітно-виборній кампанії, очистивши свої лави від усіх ворогів народу, звільнивши керівні партійні органи від нездатних «керівників», обравши в керівні парторгани найдостойніших, перевірених, загартованих більшовиків, відданих до кінця справі партії Леніна — Сталіна, ще більше зміцнюють партійні організації. Це ще вище підносить боротьбу за опанування більшовизму, за докорінне поліпшення організаційної та агітаційно-пропагандистської роботи, робить кожну партійну організацію ще більш боєздатною в знищенні до кінця недобитків з фашистської банди троцькістсько-бухарінських, буржуазно-націоналістичних підлих диверсантів, шпигунів, убивців.

Більшовики України в умовах величезного морально-політичного піднесення радянського народу приходять до свого XIV з'їзду КП(б)У як ніколи згуртовані навколо сталінського ЦК ВКП(б), навколо вождя трудящих усього світу товариша Сталіна.

Digitized by Google

К. Маркс—основоположник наукового комунізму

Ф. С.

У травні цього року минуло 120 років з дня народження основоположника теорії наукового комунізму, вождя і учителя міжнародного пролетаріату Карла Маркса. Карл Маркс народився 5 травня 1818 року в Трірі, в Німеччині; в 1841 році закінчив Берлінський університет, подавши дисертацію «Про відмінність між натурфілософією Демокрита і натурфілософією Епікура». За поглядами своїми, Маркс, як казав Ленін, тоді ще був гегельянцем-ідеалістом, але робив з філософії Гегеля атеїстичні і революційні висновки. По закінченні університету, Маркс гадав стати професором, проте, реакційна політика пруського уряду примусила Маркса відмовитися від свого наміру. В 40-х роках XIX століття Маркс почав свою революційну діяльність — боротьбу проти пруської феодально-монархічної держави, проти реакції експлуататорських класів. Ця діяльність і формування поглядів Маркса відбувалися в умовах, коли «революційність буржуазної демократії *уже* вмирала (в Європі), а революційність соціалістичного пролетаріату *ще* не дозріла»[1].

Маркс поставив своїм завданням сприяння дозріванню робітничого класу, сприяння в усвідомленні ним своїх класових інтересів, сприяння підготовці робітничого класу до наступної революційної боротьби проти експлуататорів, яка все більше і ясніше окреслювалася в перспективі. Величезна всесвітньо-історична заслуга Маркса полягає в тому, що він уперше створив революційну теорію робітничого класу, саме теорію диктатури пролетаріату, метод революційної дії робітничого класу, метод, який забезпечує робітничому класові знищення капіталізму, встановлення і зміцнення диктатури пролетаріату.

Уже в ранній період своєї діяльності, в 40-х роках XIX століття, Маркс бере керівну участь в «Рейнській газеті», яка видавалася в Кельні з 1 січня 1842 р., надає їй революційно-демократичного напряму. В своїх бойових статтях він характеризує пруський ландтаг як знаряддя в руках експлуататорів у боротьбі проти народу. Експлуататори, це, за Марксом, трутні, які живуть з чужої праці. Всі симпатії, весь революційний запал молодого Маркса на стороні трудящих, бідноти,

[1] *Ленін*, Твори, т. XV, стор. 465.

Digitized by Google

проти експлуататорів. Про лінію, яку проводив Маркс в газеті, і про роль, яку вона відіграла в боротьбі проти пруського уряду, Ленін писав: «Революційно-демократичний напрям газети при редакторстві Маркса ставав усе виразніший, і уряд спочатку встановив для газети подвійну і потрійну цензуру, а потім вирішив зовсім закрити її 1 січня 1843 р.»[1]. Результатом роботи Маркса в «Рейнській газеті» було формування Марксом свого комуністичного світогляду. Саме «тут намічається перехід Маркса від ідеалізму до матеріалізму і від революційного демократизму до комунізму»[2].

Після закриття «Рейнської газети» Маркс переїхав до Парижа і в 1844 році почав видавати журнал «Німецько-французький щорічник». В «Щорічнику» Маркс опублікував ряд статтей, серед них «До єврейського питання» і «До критики гегелівської філософії права». В цих статтях Маркс викриває експлуататорський характер ладу, який існував у Німеччині та інших країнах. В протилежність ідеалізмові Гегеля, Маркс стверджує, що матеріальна сила, тобто експлуататорський лад, повинна бути повалена матеріальною ж силою, тобто масами, пролетаріатом. Маркс проголошує положення, що завдання науки є дати масам, пролетаріату, справжній лозунг боротьби. Щоб повалити капіталізм, маси повинні опанувати наукову теорію. Сила теорії в тому, що вона дає справжній лозунг боротьби, вказує перспективи, цілі і методи цієї боротьби. «Теорія стає матеріальною силою, як тільки вона опановує маси» *(Маркс)*. «В своїх статтях у цьому журналі Маркс виступає вже як революціонер, який проголошує «нещадну критику всього існуючого» і, зокрема, «критику зброї», який апелює до *мас* і до *пролетаріату*»[3]. Тут перехід Маркса до матеріалізму і пролетарського комунізму,— як писав В. І. Ленін,— «відбувається остаточно».

В 1844—45 рр. Маркс спільно з Енгельсом написав працю «Святе сімейство», в якій піддав нещадній критиці ідеалізм лівих гегельянців Штрауса, Б. Бауера і їх послідовників. У цій роботі Марксом, за словами Леніна, «закладені основи... революційно-матеріалістичного соціалізму»[4]. В 1845 р. Маркс написав свої знамениті «Тези про Фейєрбаха», а в 1845—46 рр. разом з Енгельсом — нову фундаментальну працю «Німецька ідеологія». В цих працях була дана всебічна критика споглядального матеріалізму Фейєрбаха, розвинуте матеріалістичне розуміння історії. У період 1847 року Маркс взяв «найпалкішу участь... в... кипучому житті революційних груп Парижа» *(Ленін)*, опублікував працю «Злиденність філософії», в якій завдав нищівний удар дрібнобуржуазному політикові-соціалістові, ідеалістові Прудону. Уже в «Злиденності філософії» Маркс науково обгрунтовує історичну неминучість комуністичного суспільства, підкреслює основний

[1] *Ленін*, Твори, т. XVIII, стор. 6.
[2] Там же, стор. 32.
[3] Там же, стор. 6.
[4] Там же, т. I, стор. 412.

Digitized by Google

висновок — необхідність насильної революції для знищення капіталізму. «Робітничий клас,— пише Маркс,— поставить, в ході розвитку, на місце старого буржуазного суспільства таку асоціацію, яка виключає класи і їх протилежність; не буде вже ніякої власне політичної влади, бо саме політична влада є офіціальний вираз протилежності класів усередині буржуазного суспільства»[1].

У тому ж році Маркс став на чолі «Союзу комуністів» — першої пролетарської партії і, за дорученням II з'їзду цього союзу, написав спільно з Енгельсом «Маніфест комуністичної партії». В «Маніфесті комуністичної партії» вони підсумували розвиток історії, показали, що історія суспільства, з моменту поділу його на класи, є боротьба класів, яка підводить пролетаріат до соціалістичної революції і встановлення ним своєї диктатури.

В наступних творах Маркс розвиває різні сторони свого вчення, керує класовою боротьбою пролетаріату. Він безпосередньо керував пролетаріатом в німецькій революції 1848 — 49 рр. і організував широку пропаганду наукового комунізму в заснованій у Кельні «Новій Рейнській газеті» — в першому бойовому органі пролетаріату.

В епоху пожвавлення демократичних рухів кінця 50-х і 60-х рр. Маркс організував «Міжнародне товариство робітників» — Перший Інтернаціонал (1864 р.), який, на думку Маркса, повинен згуртувати, організувати міжнародний пролетаріат в революційній боротьбі проти буржуазії. Паризька Комуна 1871 р. була блискучою сторінкою в історії І Інтернаціоналу. Повсталий героїчний паризький пролетаріат почав створювати певну «форму пролетарської соціалістичної республіки» *(Ленін)*, почав створювати державу, яка повинна була знищити всяку класову експлуатацію. Паризька Комуна була, за словами Енгельса, не що інше, як перший досвід диктатури пролетаріату. Маркс з величезним піднесенням вітав пролетарську революцію в особі Паризької Комуни, керував паризькими пролетарями, організував підтримку і допомогу Комуні. На досвіді Паризької Комуни Маркс далі розвинув своє вчення про державу. Особливо Комуна довела на практиці, як писав Маркс, що робітничий клас не може оволодіти готовою державною, бюрократично-воєнною машиною. Пролетаріат повинен зламати експлуататорську буржуазну державу, збудувати і зміцнювати державу нового типу, необхідну протягом всього історичного періоду аж до побудови повного комунізму.

«В цих словах: «зламати бюрократично-воєнну державну машину» і полягає коротко висловлений головний урок марксизму в питанні про завдання пролетаріату в революції щодо держави»[2].

У період виникнення і діяльності І Інтернаціоналу Маркс вів боротьбу і розгромив такі ворожі пролетаріатові течії, як прудонізм,

[1] Цитується за творами В. І. Леніна, т. XXI, стор. 384.
[2] *Ленін*, Твори, т. XXI, стор. 395.

Digitized by Google

бакунізм, лассальянство, тред-юніонізм, і добився перемоги наукового комунізму в міжнародному робітничому русі. Цю боротьбу проти опортунізму, анархізму, проти різновидностей дрібнобуржуазного соціалізму Маркс продовжував і після поразки Паризької Комуни, в період відносно «мирного» розвитку капіталізму, коли Маркс провадив велику роботу по збиранню сил робітничого класу і дальшому формуванню пролетарських партій в окремих країнах до наступних боїв за диктатуру пролетаріату.

* * *

К. Маркс — творець діалектичного матеріалізму. Він критично подолав попередній матеріалізм, його обмеженості (французький матеріалізм XVIII століття і матеріалізм Фейєрбаха) і матеріалістично переробив ідеалістичну діалектику Гегеля. Він самостійно узагальнив новітні відкриття, які зробили революцію в природознавстві в його час, а саме — закон збереження і перетворення енергії, вчення про клітину, теорія природного добору Дарвіна. Маркс зробив переворот в поглядах на історію розвитку людства. Наслідком напруженої і кропіткої роботи було створення Марксом діалектичного матеріалізму — філософії пролетаріату, який корінним чином відрізняється як від старого, домарксівського матеріалізму, так і від ідеалістичної діалектики Гегеля, і є наукою про загальні закони руху і розвитку як зовнішнього світу, так і людського мислення. Створена Марксом матеріалістична діалектика становить «корінну теоретичну основу» *(Ленін)* марксизму-ленінізму, метод пізнання і революційної дії пролетаріату.

Суть діалектичного матеріалізму Маркс виклав в усіх своїх роботах. Зокрема вона викладена в творі Енгельса «Анті-Дюрінг»,— прочитаному Марксом до друку, у творі «Людвіг Фейєрбах» і ін. Матерія, тобто природа і суспільство, не є продукт ідей, як учив Гегель, а навпаки, існує реально і об'єктивно, незалежно від ідей. Проте вона не перебуває в незмінному, раз назавжди даному стані, як говорили представники домарксівського матеріалізму, а перебуває в стані руху і розвитку. Рух, за діалектичним матеріалізмом, невід'ємний від матерії. Він є форма існування і розвитку матерії, який відбувається в просторі і в часі. Людина є продукт природи, який виник на певному — високому ступені її розвитку і при певній обстановці. Мислення є властивість людського мозку і дає нам відбиток об'єктивного світу. Як виникнення мислення, так і відбиття ним зовнішнього світу засновані на суспільній практиці, відтоді, як суспільство поділилося на протилежні класи, що борються між собою, мислення має класовий характер.

У протилежність старому матеріалізмові, який учив, що матерія рухається під впливом зовнішнього поштовху, механічних причин, у протилежність філософії Гегеля, яка ставила зовнішній світ в залежність від абсолютної ідеї (= бога), діалектичний матеріалізм учить, що

Digitized by Google

джерелом, коренем руху і розвитку об'єктивного світу є внутрішня боротьба його протилежностей: позитивна і негативна електрика, асоціація і дисоціація атомів, асиміляція і дисиміляція клітини, природний добір в органічному світі, боротьба класів у суспільстві і т. д. Перехід від однієї форми матерії до іншої, наприклад, перехід від неорганічного світу до органічного, від органічного до суспільства, від однієї суспільно-економічної формації до іншої, відбувається стрибкувато, революційно через еволюційне підготовлення шляхом боротьби нового з старим, зберігаючи у переробленому вигляді позитивні сторони старого, які робили його прогресивним у свій час.

«Розвиток,—характеризує Ленін діалектичний матеріалізм Маркса,— немов би повторюючий пройдені вже ступені, але повторюючий їх інакше, на більш високій базі («заперечення заперечення»), розвиток, так би мовити, по спіралі, а не по прямій лінії;—розвиток стрибкуватий, катастрофічний, революційний;—«перерви поступовості»;— перетворення кількості в якість;—внутрішні імпульси до розвитку, давані суперечністю, зіткненням різних сил і тенденцій, діючих на дане тіло або в межах даного явища або всередині даного суспільства;— взаємозалежність і найтісніший, нерозривний зв'язок *усіх* сторін кожного явища (при чому історія відкриває все нові й нові сторони), зв'язок, який дає єдиний, закономірний світовий процес руху,—такі деякі риси діалектики, як більш змістовного (ніж звичайне) вчення про розвиток»[1].

Поглиблюючи і розвиваючи діалектичний матеріалізм, Маркс поширив його на пізнання людського суспільства, створив історичний матеріалізм. З створенням історичного матеріалізму Маркс завдав нищівний удар старому матеріалізмові, який стояв на позиціях ідеалізму в розумінні суспільного життя. Створення історичного матеріалізму стало можливим завдяки двом відкриттям, зробленим Марксом, а саме відкриттю загального закону розвитку людської історії і відкриттю спеціального закону руху капіталістичного суспільства. «Подібно до того, як Дарвін відкрив закон розвитку органічного світу, Маркс відкрив закон розвитку людської історії—той, до останнього часу прихований під ідеологічним нашаруванням, простий факт, що люди повинні їсти, пити, мати житло і одягатись, перше ніж бути в стані займатися політикою, наукою, мистецтвом, релігією і т. д.; що, отже, виробництво безпосередніх матеріальних засобів існування і тим самим кожний даний ступінь економічного розвитку народу або епохи утворює основу, з якої розвиваються державні установи, правові погляди, мистецтво і навіть релігійні уявлення даних людей і з якої вони тому повинні бути пояснені,—а не навпаки, як це робилося досі. Але цього мало. Маркс відкрив також спеціальний

[1] *Ленін*, Твори, т. XVIII, стор. 11—12.

Digitized by Google

закон руху сучасного капіталістичного способу виробництва і породженого ним буржуазного суспільства. З відкриттям додаткової вартості в цю галузь була зразу внесена ясність, в той час, як усі попередні дослідження як буржуазних економістів, так і соціалістичних критиків були блуканням у пітьмі»[1].

Історичний матеріалізм Маркса подолав різні школи буржуазної соціології і усунув, як говорив Ленін, дві головних хиби попередніх історичних теорій: невміння матеріалістично пояснювати ідейні мотиви, причини історичної діяльності людей і нерозуміння, заперечення дії мас населення в розвитку історії. Історичний матеріалізм учить, що історична діяльність людей обумовлюється їх економічними відносинами, умовами матеріального виробництва. Історія суспільства, учив Маркс, розвивається не автоматично, а завдяки дії мас, дії класів. Він показав, що відтоді, як з'явилася приватна власність на засоби і знаряддя виробництва, суспільство поділилося на протилежні класи, боротьба між якими і є справжній закон розвитку антагоністичних суспільно-економічних формацій. Перехід від одної формації до іншої здійснюється не шляхом «спокійної еволюції» або реформ, як твердили і твердять вульгаризатори, а шляхом соціальної революції.

Застосовуючи діалектичний і історичний матеріалізм до дослідження капіталістичного суспільства, Маркс зробив цілу революцію в політичній економії. В своєму головному безсмертному творі «Капітал» він дав єдино-науковий аналіз капіталізму. Закон додаткової вартості — це наріжний камінь економічного вчення Маркса. Маркс відкрив закон вартості, а саме, що в основі виробництва всіх товарів лежить суспільно-необхідна праця. Капіталістичний спосіб виробництва держиться на експлуатації робітничого класу, на привласненні його праці буржуазією. Всю оголеність цієї експлуатації і викриває закон додаткової вартості. Експлуатація пролетаріату буржуазією створює нагромадження багатств в небагатьох руках, в руках буржуазії, з одного боку, і зростання абсолютного зубоження пролетаріату, з другого. Цей процес Маркс сформулював у вигляді загального закону капіталістичного нагромадження. Нагромадження капіталів у руках буржуазії веде до концентрації і централізації капіталу і неминучого розорення дрібної буржуазії, селянства і тим самим штовхає їх проти капіталізму та загострює класові суперечності буржуазного суспільства. Приватна власність на засоби і знаряддя виробництва, нагромадження капіталів у руках буржуазії, анархія виробництва, з одного боку, і зубожіння пролетаріату, трудящих мас за капіталізму, з другого, породжує періодичні кризи, які відтягують капіталізм на десятки років попереднього розвитку. В основі періодичних криз, так само як і капіталістичного суспільства взагалі, лежить суперечність

[1] *Енгельс*, Промова на могилі Маркса (Карл Маркс, Вибрані твори, т. I, стор. 10).

Digitized by Google

між суспільним характером виробництва і приватно-капіталістичною формою привласнення. Виразом цієї суперечності є всезростаючий антагонізм між буржуазією і пролетаріатом, який в своєму розвитку «... перетворюється у відкриту революцію і пролетаріат засновує своє панування з допомогою насильного повалення буржуазії...» [1]. Така історична тенденція капіталістичного нагромадження.

Теорія наукового комунізму Маркса цілком базується на філософії і економічному вченні Маркса, це логічне продовження, висновок з них.

Головним в ученні Маркса є вчення про диктатуру пролетаріату, яку він встановлює в результаті революційного повалення капіталізму.

Гегемоном революції є пролетаріат, який об'єднує навколо себе трудяще селянство, національно-визвольний рух. Селянство, національно-визвольний рух самі по собі, без керівництва пролетаріату, неспроможні добитися визволення від ярма капіталізму. Тільки пролетаріат в союзі з керованими ним основними масами селянства спроможні здійснити соціалістичний переворот. Завдання соціалістичної революції — зламати, розбити експлуататорську державу, встановити диктатуру пролетаріату.

Диктатура пролетаріату, за Марксом, повинна знищити опір експлуататорських класів, ліквідувати класи, згуртувати основні маси навколо робітничого класу і збудувати безкласове комуністичне суспільство. Сам Маркс у відомому листі до Вейдмайєра від 5 березня 1852 року головне в своїй теорії наукового комунізму виклав так: «Що до мене, то мені не належить ні та заслуга, що я відкрив існування класів в сучасному суспільстві, ні та, що я відкрив їх боротьбу між собою. Буржуазні історики задовго до мене виклали історичний розвиток цієї боротьби класів, а буржуазні економісти — економічну анатомію класів. Те, що я зробив нового, полягало в доказі такого: 1) що *існування класів* зв'язане лише з *певними історичними фазами розвитку виробництва*, 2) що класова боротьба необхідно веде до *диктатури пролетаріату*, 3) що ця диктатура сама становить лише перехід до *знищення всяких класів і до суспільства без класів*» [2].

Всі інші питання наукового комунізму, селянське питання, національне питання і інші, Маркс розглядав з точки зору диктатури пролетаріату, як головного в своєму вченні.

Метод марксизму — метод революційної дії пролетаріату, душею якого є матеріалістична діалектика, випливає з головного в теорії марксизму, з диктатури пролетаріату, їй підпорядкований і нею визначається.

Вирішальним у методі марксизму є єдність революційної теорії і революційної практики пролетаріату. Маркс не один раз говорив

[1] Цитується за творами В. І. Леніна, т. XXI, стор. 384.
[2] *Карл Маркс*, Вибрані твори, т. I, стор. 286.

Digitized by Google

і підкреслював, що робітничому класові потрібні дві речі: поперше, свідомість, і, подруге, організованість. Без революційної теорії класова боротьба пролетаріату з буржуазією сліпа, стихійна і, навпаки, без організованої революційної боротьби пролетаріату проти експлуататорів теорія пуста і втрачає своє значення. Розробляючи свою теорію в нерозривному зв'язку з революційною практикою класової боротьби пролетаріату, Маркс створив єдино-наукову діалектико-матеріалістичну теорію робітничого класу, вказав шлях і перспективу, озброїв його на боротьбу за встановлення диктатури пролетаріату. Наукове обгрунтування, геніальне передбачення майбутнього Маркс будував на аналізі суперечностей теперішнього. Маркс відкрив закони капіталізму, виявив усі його суперечності і показав, що ці суперечності, класова боротьба пролетаріату і буржуазії підводять робітничий клас до соціалістичної революції і завоювання диктатури пролетаріату, яка забезпечує побудову комуністичного суспільства.

Теорія марксизму це не тільки пояснення, а й непереможна зброя змінення світу, зброя революційного знищення капіталізму, встановлення диктатури пролетаріату і побудування комунізму. Звідси глибоко науковий, дійовий, революційний характер теорії марксизму. «Непереборна приваблююча сила, яка тягне до цієї теорії соціалістів усіх країн, в тому й полягає, що вона сполучає сувору й найвищу науковість (будучи останнім словом суспільної науки) з революційністю, і сполучає не випадково, не тому тільки, що засновник доктрини особисто сполучав в собі властивості вченого і революціонера, а сполучає в самій теорії внутрішньо і нерозривно»[1]. Це положення методу марксизму розроблене Марксом в боротьбі проти буржуазного відриву теорії від практики. Буржуазна теорія до Маркса — Енгельса в силу своєї класової обмеженості не могла дати правильного узагальнення історії, не могла побудувати свої дослідження на урахуванні досвіду мас, не зв'язувала свої висновки з революційною боротьбою мас. Буржуазна теорія носила освітянський характер. Розкриваючи цю обмеженість попередніх теорій, К. Маркс ще в своїх знаменитих тезах про Фейєрбаха писав:

«Матеріалістичне вчення про те, що люди є продукти обставин і виховання, що, значить, люди, які змінились, є продукти інших обставин і виховання, що змінилось,— це вчення забуває, що обставини змінюються саме людьми і що сам вихователь мусить бути вихованим. Тому воно неминуче приходить до того, що ділить суспільство на дві частини, одна з яких підноситься над суспільством (наприклад, у Роберта Оуена).

Збіг зміни обставин і людської діяльності можна збагнути і раціонально зрозуміти тільки як революційну практику»[2].

---

[1] *Ленін*, Твори, т. I, стор. 218.
[2] *Карл Маркс*, Вибрані твори, т. I, стор. 359—360.

Digitized by Google

Буржуазні ідеологи до Маркса, критикуючи капіталістичне суспільство, засуджували окремі неполадки капіталізму, вимагали усунення цих неполадок самим капіталізмом і в межах капіталізму. Критика капіталізму цими ідеологами обмежена рамками капіталізму і не виходить за межі буржуазного суспільства. Теорія цих критиків держить маси за фалди, примушує їх захищати той лад, відбитком якого вона є, саме, капіталізм. У відміну від буржуазної ідеології теорія і метод марксизму глибоко критичні і революційні. Критичний революційний характер теорії і методу марксизму полягає в тому, що вони знімають усі і всілякі ідеологічні покривала з капіталізму, науково розкривають, виявляють всі антагоністичні суперечності капіталізму, озброюють робітничий клас на соціалістичну революцію, на встановлення диктатури пролетаріату. «Критика,— писав Маркс у статті «До критики гегелівської філософії права»,— зірвала уявні квіти з ланцюгів не для того, щоб людина носила тверезі, безнадійні ланцюги, а для того, щоб вона скинула ланцюги і зривала живі квіти»[1].

Але щоб завоювати диктатуру пролетаріату, збудувати комунізм, для цього,— учить марксизм,— потрібна не тільки теорія про найближчу і кінцеву мету робітничого класу. Найближча і кінцева мета пролетаріату не самі реалізуються, в порядку, так би мовити, самопливу,— їх треба завоювати в упертій боротьбі проти експлуататорів, а зробити це може тільки революційний пролетаріат, як гегемон революції, керований передовим загоном — комуністичною партією. Попередники Маркса, дрібнобуржуазні утопісти-соціалісти, малювали привабливі перспективи, викладали кінцеві прагнення, цілі людства. Проте, досягнення цих цілей ставили в залежність від доброї волі капіталістів, від мирної пропаганди і переконання капіталістів змінити буржуазний лад. Утопісти-соціалісти гадали досягти соціалізму без класової боротьби пролетаріату з буржуазією, без соціалістичної революції і диктатури пролетаріату. Природно, що їх соціалізм був утопічний, фантастичний. Опортуністи Борн, Лассаль і ін. «визнавали» боротьбу робітничого класу, але обмежували її економічними вимогами, тобто відтягували робітничий клас від політичної боротьби за свою найближчу і кінцеву мету, штовхали робітничий клас на шлях стихійного розвитку. Критично переробивши утопічний соціалізм, ведучи боротьбу проти опортунізму, Маркс довів єдність кінцевої мети робітничого класу і необхідність революційної боротьби за її здійснення.

Єдність кінцевої мети і боротьби за її здійснення зв'язана з ученням марксизму про роль суб'єктивного фактора в історії. Історія складається з людей, класів і твориться ними. «Ми,— писав Енгельс,— робимо свою історію самі...». Цю роль суб'єктивного фактора Маркс

[1] *К. Маркс, Ф. Енгельс*, Твори, т. I, стор. 400.

Digitized by Google

показав уже в одній з своїх ранніх праць «Святе сімейство». Для того, щоб виконати свою всесвітньо-історичну місію, робітничий клас, за вченням Маркса, повинен мати авангард, комуністичну партію. Комуністична партія повинна виробити програму, стратегію і тактику революційної боротьби пролетаріату, «...комуністи є найрішучіша частина робітничих партій усіх країн, частина, яка завжди спонукає до дальшого руху вперед усі інші; в теоретичному відношенні вони мають перед рештою маси пролетаріату ту перевагу, що розуміють умови, хід і загальні результати пролетарського руху»[1]. Надаючи величезного, вирішального значення партії, Маркс організував «Союз комуністів» і І Інтернаціонал. Тільки завдяки «Союзові комуністів» і І Інтернаціоналові, революційний рух пролетаріату в революції 1848—49 і 1871 років, як і в інші роки, набрав організованого характеру і завдавав удар за ударом експлуататорам.

Маркс учив, що роль суб'єктивного фактора в історії, історична діяльність пролетаріату, комуністичної партії, вождів робітничого класу має своєю основою економічні відносини.

«...Люди,— писав Енгельс,— роблять свою історію самі, тільки в певному середовищі, яке обумовлює їх, на основі залишків від минулого дійсних відносин, серед яких економічні є в останньому рахунку все ж вирішальними, хоч як би сильно впливали на них інші політичні та ідеологічні умови. Економічні відносини утворюють йдучу безперервну нитку, що єдина приводить до розуміння»[2].

Економічні відносини, наприклад, експлуатація буржуазією пролетаріату, становлять корінь, основу революційної боротьби робітничого класу і його партії проти всіх і всяких експлуататорських класів. Політика робітничого класу і його авангарду має в своїй основі економічні відносини, економіку, яка в свою чергу обернено впливає на економіку,— робітничий клас зміцнює свої лави, свої організації, мобілізовується для боротьби за знищення капіталістичного ладу, на установлення нових, соціалістичних, комуністичних економічних відносин. Ця єдність економіки і політики становить одну з основних вирішальних особливостей вчення і методу марксизму. Діалектична єдність економіки і політики дала можливість Марксові відкрити різні форми класової боротьби пролетаріату з буржуазією, якими з'являються економічна, політична і ідеологічна форми. Всі вони нерозривно між собою зв'язані, проте, головною з них є політична боротьба, якій підкорені всі форми боротьби. Своє вчення про єдність економіки і політики Маркс виробив в боротьбі як проти, так званого, економічного матеріалізму, опортунізму справа, який заперечував політичну бо-

---

[1] *К. Маркс, Ф. Енгельс,* Маніфест Комуністичної партії.
[2] *Маркс,* Вибрані твори, т. І, стор. 300.

Digitized by Google

ротьбу пролетаріату, так і проти політиканства, волюнтаризму, який відривав політику і політичну боротьбу пролетаріату від економіки, від об'єктивних матеріальних умов цієї боротьби.

Проте, Маркс не обмежується проголошенням політичної боротьби як головної форми боротьби за диктатуру пролетаріату. Він дає конкретно-історичний аналіз обстановки цієї боротьби, конкретно-історичний підхід до вироблення революційної тактики. К. Маркс створив цілу науку — стратегію і тактику — науку про керівництво класовою боротьбою пролетаріату, висував відповідні форми організації і боротьби пролетаріату залежно від конкретних історичних умов. В революцію 1848 року, в період піднесення демократичних рухів і діяльності І Інтернаціоналу наприкінці 50-х і 60-х років, в революцію 1871 року, нарешті, в період після поразки Паризької Комуни — в період збирання сил робітничого класу і організації пролетарських партій в окремих країнах,— Маркс проводив єдино правильну революційну тактику. В революції 1848 р. він підтримував крайне ліве крило революційної демократії, бичував половинчатість, непослідовність, компромісність буржуазних демократів, і в той же час відстоював особливі завдання пролетаріату в революції, який не обмежується буржуазною революцією, а стремиться до того, щоб «... *увінчати* справу революції пролетарською державною владою, зіштовхуючи крок за кроком з висоти влади одну фракцію буржуазії за другою»[1]. Маркс розробив головні правила збройного повстання, до якого, як він учив, треба ставитись як до мистецтва.

Маркс в усій своїй роботі по теоретичному і практичному керівництву боротьбою робітничого класу проводив принципову послідовно-революційну лінію, скрізь і всюди стояв на позиціях войовничої комуністичної партійності. Ця послідовність, комуністична партійність становить найголовнішу особливість теорії і методу марксизму. І в революції 1848 року, і в революції 1871 року, і в період після поразки Паризької Комуни завжди і скрізь Маркс послідовно боровся за інтереси робітничого класу, відстоював ці інтереси, стояв на позиції самостійної лінії пролетаріату. «На протязі всього свого життя Маркс неухильно боровся з опортуністичними течіями і тенденціями в робітничому русі, як правого, так і «лівого» характеру. Він нещадно викривав так званих «соціал-філантропів», які намагаються спрямувати робітничий рух по руслу угодовства з буржуазією. Він зло висміював усякого роду фразерів і базік, які намагалися підмінити революційну справу революційною фразою. Весь 40-річний революційний шлях Маркса від середини 40-х років до останніх днів його життя — це шлях боротьби, з одного боку — проти прудоністів, лассальянців, тред-юніо-

[1] *Й. Сталін*, Питання ленінізму, вид. X, стор. 22.

Digitized by Google

ністів і інших агентів буржуазії в робітничому русі, з другого — проти бакуністів, сектантських і анархістських елементів»[1].

* * *

Вищим етапом в розвитку марксизму, його теорії і методу є ленінізм. Ленінізм, говорить товариш Сталін, є марксизм епохи імперіалізму і пролетарської революції. Як Німеччина 40-х років XIX століття стала батьківщиною марксизму, так Росія в XX столітті стала батьківщиною ленінізму, поза яким в наш час немає і не може бути справжнього марксизму. В Росії був зав'язаний вузол всіх імперіалістичних суперечностей. Авангардом світового робітничого класу став російський пролетаріат, керований партією більшовиків на чолі з Леніним і Сталіним. Центром світового революційного руху стала Росія.

Винятково бойовий і революційний характер ленінізму,— говорив товариш Сталін,— пояснюється «поперше, тим, що ленінізм вийшов з пролетарської революції, відбиток якої він не може не носити на собі; подруге, тим, що він виріс і зміцнів у боях з опортунізмом II Інтернаціоналу, боротьба з яким була і є необхідною попередньою умовою успішної боротьби з капіталізмом»[2].

Ленін і Сталін звільнили, очистили марксизм від ревізіонізму, від фальсифікації з боку опортуністів II Інтернаціоналу. Ленін і Сталін показали, що опортунізм II Інтернаціоналу виріс в епоху відносно мирного розвитку капіталізму. Буржуазія за рахунок надзисків створила собі агентуру в робітничому класі, так звану «робітничу аристократію», яка складає основну опору II Інтернаціоналу.

Основна програмно-політична настанова опортунізму II Інтернаціоналу і його різновидностей — це пристосування до буржуазії, угода з буржуазією і зрада робітничому класові, тобто відмовлення від соціалістичної революції і диктатури пролетаріату, лицемірно приховуване марксистською фразеологією.

Ленін і Сталін викрили ревізіоністську, зрадницьку суть опортунізму II Інтернаціоналу, показали, що опортуністи замінили матеріалістичну діалектику Маркса — Енгельса компромісною, дуалістичною філософією Канта; політичну економію Маркса замінили контрреволюційною «теорією» «організованого капіталізму»; замість марксової теорії класової боротьби, революційного повалення капіталізму, теорії диктатури пролетаріату,— проповідували зрадницьку «теорію» співробітництва класів, насаджували реформізм, вигадали «теорію»

---

[1] *Л. М. Каганович*, Вступна промова на зборах ЦК, ЦКК і МК ВКП(б), ЦВК і РНК СРСР, Виконкому Комінтерну, присвячених 50-річчю з дня смерті К. Маркса, 14 березня 1933 р.

[2] *Й. Сталін*, Питання ленінізму, вид. X, стор. 2.

Digitized by Google

«чистої демократії», покликану замаскувати класовий зміст буржуазної демократії; пролетарський інтернаціоналізм Маркса — Енгельса вони підмінили буржуазним націоналізмом; для виправдання імперіалістичної війни придумали, по-ієзуїтському прикриваючись «істинним» соціалізмом, зрадницьку «теорію» призвідника і захисту капіталістичної батьківщини; марксову стратегію і тактику революційної боротьби пролетаріату зрадники робітничого класу підмінили реформістською тактикою угодовства з буржуазією, тактикою «меншого зла». Своєю політикою зрад опортуністи з II Інтернаціоналу розчистили шлях і допомогли фашистам в ряді капіталістичних держав прийти до влади. Фашизм — це відкрита терористична диктатура найбільш реакційних, найбільш шовіністичних, найбільш імперіалістичних елементів фінансового капіталу. Робітничому класові в капіталістичних країнах доводиться вперто боротися проти зрадницької соціал-демократії, за об'єднання сил трудящих в єдиний фронт боротьби проти фашизму і його агентури, проти війни, за відстоювання демократичних завоювань, за визволення від капіталістичного рабства.

Викриваючи опортунізм II Інтернаціоналу, товариш Сталін писав:

«Замість цільної революційної теорії,— суперечливі теоретичні положення і обривки теорії, відірвані від живої революційної боротьби мас і що перетворилися в спорохнявілі догми. Про око, звичайно, згадували про теорію Маркса, але для того, щоб вихолостити з неї живу революційну душу.

Замість революційної політики — дрябле філістерство і трезвенне політиканство, парламентська дипломатія і парламентські комбінації. Про око, звичайно, ухвалювалися «революційні» рішення і лозунги, але для того, щоб покласти їх під сукно.

Замість виховання і навчання партії правильної революційної тактики на власних помилках — старанне обминання наболілих питань, їх затушовування і замазування. Про око, звичайно, не від того були, щоб поговорити про болючі питання, але для того, щоб кінчити справу якоюнебудь «каучуковою» резолюцією.

Ось яка була фізіономія II Інтернаціоналу, його метод роботи, його арсенал» [1].

Ленін і Сталін не тільки відновили марксизм, його метод і теорію, замуровані опортунізмом II Інтернаціоналу і його численними різновидностями, але й збагатили, далі розвинули метод і теорію марксизму.

«До чого зводяться вимоги цього методу?

Поперше, до *перевірки* теоретичних догм II Інтернаціоналу в огні революційної боротьби мас, в огні живої практики, тобто до відновлення порушеної єдності між теорією і практикою, до ліквідації роз-

---

[1] *Й. Сталін*. Питання ленінізму, вид. X, стор. 8.

Digitized by Google

риву між ними, бо тільки так можна створити дійсно пролетарську партію, озброєну революційною теорією.

Подруге, до *перевірки* політики партій II Інтернаціоналу не за їх лозунгами та резолюціями (яким не можна вірити), а за їх ділами, за їх діями, бо тільки так можна завоювати і заслужити довір'я пролетарських мас.

Потретє, до *перебудови* всієї партійної роботи на новий революційний лад у дусі виховання і підготовки мас до революційної боротьби, бо тільки так можна підготувати маси до пролетарської революції.

Почетверте, до *самокритики* пролетарських партій, до навчання і виховання їх на власних помилках, бо тільки так можна виховати справжні кадри і справжніх лідерів партії.

Такі основа і суть методу ленінізму»[1].

Метод ленінізму є відроджений, розвинутий далі і застосований в нових умовах класової боротьби пролетаріату «критичний і революційний» метод Маркса — Енгельса, метод матеріалістичної діалектики.

В. І. Ленін далі розвинув діалектичний матеріалізм на основі узагальнення новітніх відкриттів у галузі природознавства і розкриття закономірностей епохи імперіалізму і пролетарської революції. В. І. Ленін розгромив різні форми буржуазної філософії, розгромив підступи російських меншовиків, ліквідаторів справа і «зліва» (Троцького, Бухаріна, Каменєва і інших), есерів, підтриманих офіційними «теоретиками» II Інтернаціоналу, які об'єднались під реакційним прапором модної філософської ідеалістичної течії буржуазії і реакційного міщанства — махізму, поширювали його, намагались підмінити науковий соціалізм одвертою попівщиною — богошуканням і богобудівництвом, цим самим обеззброїти пролетаріат. «Придбати найновішу ідейну палку, духовну палку» *(Ленін)* буржуазії над робітничим рухом,— таке було класове призначення цих реакційних ідей.

В. І. Ленін розкрив особливості імперіалізму, як останньої стадії капіталізму. «Заслуга Леніна і, отже, нове у Леніна полягає тут в тому, що він, спираючись на основні положення «Капіталу», дав обгрунтований марксистський аналіз імперіалізму, як останньої фази капіталізму, викривши його болячки і умови його неминучої загибелі. На базі цього аналізу виникло відоме положення Леніна про те, що в умовах імперіалізму можлива перемога соціалізму в окремих, окремо взятих капіталістичних країнах»[2].

В. І. Ленін далі розвинув і розробив головне в марксизмі — вчення про диктатуру пролетаріату. «... Головне в ленінізмі полягає в питанні про диктатуру пролетаріату, в розробці цього питання, в обгрунтуванні і конкретизації цього питання»[3].

---

[1] *Й. Сталін*, Питання ленінізму, вид. X, стор. 9.
[2] Там же, стор. 170.
[3] Там же, стор. 104.

Digitized by Google

«Нове у Леніна полягає в цій галузі в тому, що: а) він відкрив Радянську владу, як державну форму диктатури пролетаріату, використавши для цього досвід Паризької Комуни і російської революції; б) він розкрив дужки у формулі диктатури пролетаріату під кутом зору проблеми про союзників пролетаріату, визначивши диктатуру пролетаріату, як особливу форму класового союзу пролетаріату, який є керівником, з експлуатованими масами непролетарських класів (селянства та ін.), які є керованими; в) він підкреслив з особливою силою той факт, що диктатура пролетаріату є найвищим типом демократії при класовому суспільстві, формою *пролетарської* демократії, яка виражає інтереси більшості (експлуатованих),— в противагу демократії *капіталістичній,* яка виражає інтереси меншості (експлуататорів)» [1].

В. І. Ленін розробив питання про форми і способи успішного будівництва соціалізму в період диктатури пролетаріату. На основі відкритого ним закону нерівномірного розвитку капіталізму при імперіалізмі В. І. Ленін обгрунтував можливість побудови повного соціалістичного суспільства в країні диктатури пролетаріату, оточеній імперіалістичними державами. «б) Він намітив конкретні шляхи економічної політики («нова економічна політика»), з допомогою яких пролетаріат, маючи в руках економічні командні висоти (промисловість, землю, транспорт, банки і т. п.), змикає соціалізовану індустрію з сільським господарством («змичка індустрії з селянським господарством») і веде, таким чином, усе народне господарство до соціалізму; в) він намітив конкретні шляхи поступового підведення і втягнення основних мас селянства в русло соціалістичного будівництва через кооперацію, яка становить у руках пролетарської диктатури величезний засіб переробки дрібного селянського господарства і перевиховання основних мас селянства в дусі соціалізму» [2].

В. І. Ленін розвинув учення Маркса про гегемонію пролетаріату. «Нове у Леніна полягає тут у тому, що він розвинув далі і розгорнув ці начерки в струнку систему гегемонії пролетаріату, в струнку систему керівництва пролетаріату трудящими масами міста й села не тільки в справі повалення царизму і капіталізму, але і в справі соціалістичного будівництва при диктатурі пролетаріату» [3].

В. І. Ленін розвинув і розробив національно-колоніальне питання. «Нове у Леніна в цій галузі полягає в тому, що: а) він зібрав воєдино ці ідеї в струнку систему поглядів про національно-колоніальні революції в епоху імперіалізму; б) зв'язав національно-колоніальне питання з питанням про повалення імперіалізму; в) оголосив націо-

---

[1] *Й. Сталін,* Питання ленінізму, вид. X, стор. 170.
[2] Там же, стор. 171.
[3] Там же, стор. 171.

Digitized by Google

нально-колоніальне питання складовою частиною загального питання про міжнародну пролетарську революцію»[1].

В. І. Ленін розвинув учення Маркса про партію пролетаріату. «Нове у Леніна у цій галузі полягає в тому, що він розвинув далі ці начерки стосовно до нових умов боротьби пролетаріату в період імперіалізму, показавши, що: а) партія є найвища форма класової організації пролетаріату в порівнянні з іншими формами організації пролетаріату (профспілки, кооперація, державна організація), роботу яких покликана вона узагальнювати і спрямовувати; б) диктатура пролетаріату може бути здійснена лише через партію, як її спрямовуючу силу; в) диктатура пролетаріату може бути повною лише в тому разі, коли нею керує одна партія, партія комуністів, яка не ділить і не повинна ділити керівництво з іншими партіями; г) без залізної дисципліни в партії не можуть бути здійснені завдання диктатури пролетаріату по придушенню експлуататорів і перебудові класового суспільства в суспільство соціалістичне»[2].

Разом з В. І. Леніним і після смерті Леніна марксизм-ленінізм, його теорію і метод далі розвиває товариш Сталін. Товариш Сталін розвинув матеріалістичну діалектику, під його керівництвом партія розгромила різні форми фальсифікації, ревізії філософії марксизму-ленінізму, головним чином механіцизм і меншовикуючий ідеалізм, яким прикривалась троцькістсько-бухарінська, буржуазно-націоналістична агентура фашизму.

Він докладно розробив питання стратегії і тактики Комінтерну, питання про подолання розколу робітничого класу і створення єдиного робітничого і народного фронту боротьби проти фашизму і війни. Завдяки більшовицькій стратегії і тактиці Комінтерну, братні комуністичні партії в капіталістичних країнах добились значних успіхів у революційній єдності лав робітничого класу і всіх трудящих, в боротьбі проти фашизму і війни.

На основі ленінського вчення про імперіалізм товариш Сталін далі розробив закон нерівномірності розвитку капіталізму і вчення про можливість побудування соціалізму в СРСР. Товариш Сталін дав марксистсько-ленінський аналіз розвитку суперечностей післявоєнного капіталізму, дав чіткий аналіз боротьби двох світів, світу перемігшого соціалізму і світу вмираючого капіталізму. Товариш Сталін розгромив контрреволюційні «теорії» підлих лакеїв буржуазії, які, коли позначилася часткова стабілізація капіталізму, заговорили про «процвітання» капіталізму, про кінець світової пролетарської революції. Товариш Сталін тоді, у 1926 р. показав, що з часткової стабілізації виростає посилення кризи капіталізму, яка розвалює стабілізацію, що з суперечностей капіталізму виростає економічна й політична криза

[1] *Й. Сталін*, Питання ленінізму, вид. X, стор. 172.
[2] Там же, стор. 172—173.

Digitized by Google

капіталізму. Товариш Сталін показав усю гнилість і нестійкість «стабілізації», показав, що загострення суперечностей підводить маси до другого туру соціалістичної революції. Світова економічна криза, що виникла в 1929 році, показала всю брехливість бухарінської правореставраторської, контрреволюційної «теорії» «організованого капіталізму». Блискуче підтвердився сталінський прогноз в тому, що капіталістична стабілізація гнила, нестійка, що суперечності капіталізму не тільки не знімаються, а ще більш загострюються. Економічна криза, яка виникла в 1929 р., і сучасна економічна криза капіталізму, яка розвинулася на базі загальної кризи капіталізму, визрівання ідеї штурму в свідомості мас блискуче підтвердили геніальний прозорливий аналіз товариша Сталіна.

Узагальнюючи весь історичний досвід більшовизму, досвід міжнародного революційного руху, товариш Сталін говорив на XVII з'їзді ВКП(б): «Перемога революції ніколи не приходить сама. Її треба підготувати і завоювати. А підготувати і завоювати її може тільки сильна пролетарська революційна партія».

Товариш Сталін розвинув учення марксизму-ленінізму про диктатуру робітничого класу; про змінення співвідношень класів; про форми класової боротьби пролетаріату на різних ступенях соціалістичного будівництва; про національне питання; про ліквідацію куркульства як класу на основі суцільної колективізації сільського господарства; про природу робітничого класу, селянства і трудової інтелігенції в умовах соціалізму; про соціалістичний демократизм.

Товариш Сталін розвинув учення Маркса — Леніна про індустріалізацію країни і колективізацію сільського господарства, про змичку між містом і селом, про подолання протилежності між містом і селом, розумовою і фізичною працею.

Товариш Сталін розвинув ленінське вчення про партію, як про керівну, спрямовуючу силу в системі диктатури робітничого класу; розвинув ленінське вчення про соціальні і ідейні корені опортунізму, особливості його прояву на різних етапах класової боротьби, сформулював основний закон розвитку партії пролетаріату. Нещадне викриття і очищення її лав від чужих, негідних елементів, подолання суперечностей шляхом боротьби,— такий є основний закон розвитку пролетарської партії. Товариш Сталін глибоко обгрунтував необхідність боротьби на два фронти, викрив троцькістсько-бухарінських, буржуазно-націоналістичних агентів фашизму, мобілізував партію і всіх трудящих на розгром цих мерзенних зрадників соціалістичної батьківщини.

Товариш Сталін показав завдання і роль ВКП(б) в соціалістичному суспільстві, в побудові комуністичного суспільства, роль ВКП(б), яка об'єднує найбільш активних і свідомих громадян з лав робітничого класу і інших верств трудящих і «яка є передовим загоном трудящих в їх боротьбі за зміцнення і розвиток соціалістичного ладу і

Digitized by Google

являє собою керівне ядро всіх організацій трудящих, як громадських, так і державних».

Товариш Сталін всебічно розвинув вчення про метод більшовицької критики і самокритики, про зв'язок з масами, про опанування більшовизму — цього могутнього знаряддя піднесення революційної пильності.

Метод більшовицької критики і самокритики — це один з найважливіших засобів правильного навчання і виховання партійних кадрів, робітничого класу і трудящих мас. Товариш Сталін учить, що «тільки на цьому шляху, тільки в обстанові відкритої і чесної самокритики можна виховати справжні більшовицькі кадри, можна виховати справжніх більшовицьких лідерів» [1].

Найтісніший і нерозривний зв'язок з масами, вміння керувати масами, вчитися у мас — така є вимога методу марксизму-ленінізму, такий є закон більшовизму,— учить товариш Сталін. «Зв'язок з масами, зміцнення цього зв'язку, готовість прислухатись до голосу мас,— ось у чому сила і непереможність більшовицького керівництва.

Можна визнати як правило, що поки більшовики зберігають зв'язок з широкими масами народу, вони будуть непереможними» [2].

Бойовий революційний метод марксизму-ленінізму нерозривно зв'язаний з вимогою бути настороженим і пильним до ворогів диктатури робітничого класу, вміти викривати способи і методи їхньої зрадницької роботи, розгромлювати й викорчовувати ворогів, хоч би як вони маскувались.

Товариш Сталін викрив тактику і методи мерзенних дій запеклих ворогів радянської влади, які, не терплячи всесвітньо-історичних перемог соціалізму в СРСР, вдаються до дворушництва, шпигунства, диверсій, вбивства, діють за вказівками іноземних, в першу чергу фашистських розвідок. Озброєна вказівками товариша Сталіна партія з участю всіх трудящих викрила й розгромила троцькістсько-бухарінських, буржуазно-націоналістичних і інших запеклих ворогів народу.

Товариш Сталін ще раз і ще раз мобілізовує нас на боротьбу проти гнилої теорії «про те, що з кожним нашим просуванням вперед класова боротьба у нас повинна нібито все більше і більше загасати, що в міру наших успіхів класовий ворог стає нібито все більш і більш ручним. Це — не тільки гнила теорія,— говорить товариш Сталін,— але й небезпечна теорія, бо вона присипляє наших людей, заводить їх у капкан, а класовому ворогові дає можливість очуняти для боротьби з радянською владою» [3].

Товариш Сталін учить, що поки є капіталістичне оточення,— будуть і шкідники, диверсанти, шпигуни, терористи, яких засилають

---

[1] *Й. Сталін,* Про хиби партійної роботи і заходи ліквідації троцькістських та інших дворушників.
[2] Там же.
[3] Там же.

Digitized by Google

в Радянський Союз іноземні розвідки і на службі яких перебувають підлі залишки троцькістсько-бухарінських, буржуазно-націоналістичних і інших запеклих ворогів народу.

Опанування більшовизму становить могутню зброю піднесення революційної пильності, є могутньою зброєю ліквідації політичної короткозорості, довірливості, безтурботності. Товариш Сталін обгрунтував необхідність доповнити лозунг опанування техніки новим лозунгом на сучасному етапі, лозунгом опанування більшовизму.

«Я думаю, що коли б ми змогли, коли б ми зуміли наші партійні кадри, знизу догори, підготувати ідеологічно і загартувати їх політично таким чином, щоб вони могли вільно орієнтуватись у внутрішній і міжнародній обстанові, коли б ми зуміли зробити їх цілком зрілими ленінцями-марксистами, здатними розв'язувати без серйозних помилок питання керівництва країною, то ми розв'язали б цим дев'ять десятих усіх наших завдань» [1].

Марксизм-ленінізм перетворений в дійсність в СРСР. СРСР — це величезний тріумф марксизму-ленінізму. Всесвітньо-історичні перемоги соціалізму в СРСР закріплені у величному документі епохи — в Сталінській Конституції яка є головний підсумок, головний результат марксизму-ленінізму. Трудящі СРСР, під керівництвом партії Леніна — Сталіна, на чолі з вождем і учителем народів великим Сталіним, те, про що вчили Маркс і Ленін, перетворили в життя.

Під керівництвом товариша Сталіна в нашій країні ліквідована експлуатація людини людиною; створений міцний союз робітників і селян під гегемонією робітничого класу; збудована непереможна соціалістична держава робітників і селян, єдина в світі, справді демократична держава, що створила могутню непереможну робітничо-селянську Червону Армію, вогненний меч диктатури робітничого класу каральні органи — НКВС; створена непорушна морально-політична єдність радянського народу, блискучим виразом якої є перемога блоку комуністів і безпартійних.

Сталінська Конституція вперше в історії розвитку людства забезпечила рівноправність жінки, право трудящих на працю, на відпочинок, на освіту, на забезпечену старість.

Під керівництвом товариша Сталіна в нашій країні неперевершено розв'язане національне питання на основі добровільного союзу, побудованого на взаємодовір'ї народів великого, багатонаціонального СРСР — цього прообразу світового Союзу Радянських Соціалістичних Республік. В нашій країні створена і процвітає національна формою, соціалістична змістом культура народів СРСР.

Наша партія виховала ціле покоління передових людей соціалі-

---

[1] *Й. Сталін,* Про хиби партійної роботи і заходи ліквідації троцькістських та інших дворушників.

Digitized by Google

стичного суспільства, героїв праці, стахановців, лави яких все збільшуються.

На основі опанування масами найгеніальнішого творення людської мислі — вчення Маркса — Енгельса — Леніна — Сталіна, в СРСР досягнуто невиданого розвитку науки і мистецтва.

Але нашими успіхами ми не повинні заспокоюватися,— завжди учить товариш Сталін. Велика Жовтнева соціалістична революція — початок і база світової соціалістичної революції. СРСР — авангард трудящихся усього світу. Те, що досягнуто нами, становить програму, за яку борються трудящі всього світу.

Товариш Сталін у своїй історичній доповіді на Надзвичайному VIII Всесоюзному З'їзді Рад вказав на міжнародне значення нової Соціалістичної Конституції — хартії велетенських перемог соціалізму, яка «свідчить, що те, що здійснене в СРСР, цілком може бути здійснене і в інших країнах.

Але з цього виходить, що міжнародне значення нової Конституції СРСР ледве чи можна переоцінити.

Тепер, коли каламутна хвиля фашизму обпльовує соціалістичний рух робітничого класу і втоптує в багно демократичні прагнення кращих людей цивілізованого світу, нова Конституція СРСР буде обвинувальним актом проти фашизму, актом, який говорить про те, що соціалізм і демократія непереможні. Нова Конституція СРСР буде моральною допомогою і реальною підмогою для всіх тих, хто ведуть нині боротьбу проти фашистського варварства».

Ми повинні всіма засобами далі зміцнювати обороноздатність СРСР; пам'ятати про капіталістичне оточення, підвищувати свою більшовицьку пильність і бути на чеку; ліквідувати, викорчувати рештки контрреволюційних кубел троцькістсько-бухарінської і буржуазно-націоналістичної агентури фашизму; боротися за мир і продовжувати викривати авантюристичні плани фашизму.

«Треба посилити і зміцнити інтернаціональні пролетарські зв'язки робітничого класу СРСР з робітничим класом буржуазних країн; треба організувати політичну допомогу робітничого класу буржуазних країн робітничому класові нашої країни на випадок воєнного нападу на нашу країну, а так само організувати всіляку допомогу робітничого класу нашої країни робітничому класові буржуазних країн; треба всіляко посилити і зміцнити нашу Червону армію, Червоний флот, Червону авіацію, Тсоавіахем. Треба весь наш народ тримати в стані мобілізаційної готовості перед лицем небезпеки воєнного нападу, щоб ніяка «випадковість» і ніякі фокуси наших зовнішніх ворогів не могли застати нас зненацька...» (Сталін).

Ми повинні далі зміцнювати диктатуру робітничого класу; невтомно зміцнювати блок комуністів і безпартійних; зразково підготуватися і провести вибори до Верховної Ради УРСР.

Digitized by Google

Ми повинні далі розвивати стахановський рух, систематично підвищувати продуктивність праці і збільшувати народне багатство.

Ми повинні ще більше і посиленіше опановувати більшовизм, перемагати пережитки капіталізму в свідомості людей.

В усьому цьому є запорука того, що марксизм-ленінізм, який переміг в СРСР — на $^1/_6$ земної кулі,— торжествуватиме свою перемогу в усьому світі.

Digitized by Google

Дев'ять місяців гідрологічних і гідробіологічних робіт на дрейфуючій крижині

Проф. Я. Ролл

21/V-37 р. світ був вражений несподіваною звісткою: «Радянський літак «СССР Н-170» висадив на полюсі одинадцять відважних синів великої радянської соціалістичної країни». Услід за першим, на полюс опустилося ще три важких літаки.

Весь Радянський Союз ще раз святкував перемогу, небувалу в історії вивчення Арктики, підготовлену і здійснену людьми нашого Союзу під безпосереднім керівництвом партії і палко любимого нашого вождя товариша Сталіна.

Не менш вразила всіх звістка, що експедиція на Північний полюс має своїм завданням не тільки побувати там, але й вивчити Полярний басейн. З цією метою четверо відважних полярників тт. Папанін, Кренкель, Ширшов і Федоров, відомі своїми попередніми арктичними зимівлями і науковими роботами в Арктиці, будуть залишені біля полюса на тривалий період часу, з метою вивчити і опанувати вікові таємниці Полярного басейну.

Для забезпечення наукових робіт, які мала провести під час перебування на крижині доблесна четвірка радянських учених, на полюс було доставлене відповідне наукове устаткування. Вага всього устаткування дорівнювала 10 тонн. Біля самого полюса утворилося ціле радянське селище і негайно, під керівництвом тов. Папаніна, закипіли роботи по організації дрейфуючої станції «Північний полюс».

З перших же днів здійснення задуманої експедиції ясним стало її колосальне теоретичне і практичне значення. Старанність підготовки експедиції і масштаби задуманих досліджень значно переважали всі попередні спроби вивчення Північного полюса, які не один раз розпочиналися різними дослідниками. Здійснити задумане вивчення Арктики змогла лише наша велика соціалістична батьківщина.

Якщо Пірі потрібно було 23 роки підготівної роботи для того тільки, щоб добратися до Північного полюса, де він міг пробути всього лише 30 годин, не маючи навіть можливості виміряти глибини Полярного океану, якщо ряд інших визначних дослідників Арктики — Амундсен, Берд, Вілкінс і Ейльсон — могли лише пролетіти над полюсом,— то розкрити таємниці Полярного басейну виявилося лише під силу більшовикам.

Digitized by Google

Насамперед, розв'язання подібного завдання вимагає відповідно підготовлених людських кадрів. А такі люди, загартовані зимівлею роботою в арктичних умовах, у нас в Союзі тепер є в значній кількості. Це не раз уже було блискуче доведено. Такими показали себе і всі учасники експедиції на Північний полюс. Льотний склад експедиції ще раз продемонстрував перед усім світом винятково високі якості наших радянських льотчиків. Подив усього світу, гордість і палку любов усіх громадян Союзу викликала до себе героїчна четвірка папанінців, яка виявила надзвичайну самовідданість, здійснюючи заплановане наукове вивчення Півночі. Вони всією своєю роботою показали, на що здатні люди нашого Союзу.

Найперше, доблесній четвірці — тт. Папаніну, Кренкелю, Ширшову і Федорову необхідно було виробити докладний план досліджень, який їм належало здійснити в Арктиці, і підготувати для цієї мети необхідне устаткування. На все це потрібно було цілий рік напруженої, надзвичайно наполегливої роботи. Перед дослідниками стояли грандіозні завдання: вивчення погоди Полярного басейну, закономірності її змін за весь час майбутньої зимівлі, що повинно було дати надзвичайно цінний матеріал для складання синоптичних карт; вивчення магнітних відхилень, що в перший же період робіт на дрейфуючій крижині було використано нашими льотчиками при їх знаменитому перельоті Москва — Північний полюс — Америка. Істотне значення мала постановка гравітаційних досліджень, астрономічного орієнтування і ін. Надзвичайно цінним було вивчення дрейфу льодів Полярного басейну і Гренландського моря, вимірювання глибин і вивчення рельєфу дна океану, вивчення існуючих в ньому течій і причин, які викликають їх, а також уточнення впливу Атлантичного океану на температурні, солеві і інші особливості вод Полярного басейну.

Зовсім винятковий інтерес для всіх біологів являли гідробіологічні спостереження, які повинні були бути проведені в цих високих арктичних широтах. Як про це свідчать попередні повідомлення, зроблені тов. Ширшовим, ці дослідження дали ряд оригінальних результатів значної наукової цінності.

Всі ці наукові завдання, які повинна була розв'язати героїчна четвірка папанінців під час дрейфу на крижині, вимагали продуманої і тривалої підготовки.

Експедицію на полюс повинні були доставити літаки. Ця обставина мала вирішальне значення при виборі устаткування наукової частини експедиції. Більшість приладів довелося конструювати наново, дбаючи про те, щоб вагу їх довести до можливого мінімуму, зберігаючи в той же час максимальну точність і безвідказність їх роботи в умовах арктичних досліджень.

У даній статті ми гадаємо зупинитися лише на гідрологічних і гідробіологічних дослідженнях, здійснених, головним чином, одним із

Digitized by Google

співчленів доблесної четвірки папанінців тов. П. П. Ширшовим. Попередні повідомлення про ці роботи зроблені ним в ряді газетних і журнальних статтей і в науковій доповіді під час зустрічі академіків і наукових працівників м. Києва, організованої президією Академії наук УРСР.

З самого початку підготовки до експедиції з'ясувалося, що стандартні зразки приладів для гідрологічних і гідробіологічних досліджень, якими звичайно користуються на великих морських глибинах, тов. Ширшову доведеться наново переконструювати, на що потрібна немала, напружена робота. Необхідно було, щоб вага і об'єм приладів були мінімальними, беручи до уваги доставку всього устаткування експедиції на полюс літаками. Виготовлення спеціально пристосованих для цієї мети приладів було тов. Ширшовим доручене Бюро приладобудування Всесоюзного арктичного інституту. Так, наприклад, батометри, призначені для забирання проб води із значних глибин, були так сконструйовані, що мали невелику вагу і могли проходити через ямку в крижині невеликого діаметру. Глибоководний млинок системи Екман-Мерца для визначення нападу і сили течій був так сконструйований, що, даючи можливість працювати на глибинах до 3.000 метрів протягом трьох діб, в той же час був дуже невеликих розмірів і при роботі з крижини проходив через ямку в крижині не більш 30—35 см у діаметрі.

Дуже інтересно була сконструйована лебідка, яка служила для опускання приладів на глибину до 4.500 метрів з металевим тросом, який намотувався на барабан з автоматичним гальмом і лічильником. Вага лебідки була доведена до мінімуму. Разом з тросом вага не перевищувала 50 кг, в той час як звичайно лебідка з металевим тросом такої довжини має не менше півтонни ваги.

Були сконструйовані також і нові дночерпальники, які одночасно служили лотом із здіймальними тягарами. Особливу увагу звернули на термометри, що були різних систем. Були і так звані перекидні водяні термометри, які дозволяли фіксувати температуру шару води на будьякій глибині (типу Негретті-Замбра і ін.). Нарешті, експедиція була постачена серією планктонних сіток різних розмірів з шовком.

Все наукове спорядження цілком себе виправдало на роботі. Треба відзначити, що всі прилади тов. Ширшовим були випробувані в Чорному морі на глибинах до 500 метрів.

Завдяки напруженій роботі всього колективу Бюро приладобудування Всесоюзного арктичного інституту, його інженерів і майстрів — експедиція була вчасно постачена високоякісною апаратурою. Тепер вона вся передана в музей і служитиме зразком для устаткування майбутніх високоширотних експедицій, які, безперечно, ще не раз будуть організовані нашим Союзом.

Digitized by Google

У статті, вміщеній у «Правде» від 16/III-38 р., тов. Ширшов описує роботу, яку йому доводилося виконувати під час так званих гідрологічних станцій. Читання цієї статті викликає безмежний подив перед мужністю і більшовицькою наполегливістю, виявленими молодим ученим при здійсненні наміченого ним плану досліджень. Ні погода, ні умови і тривалість роботи, під час якої здійснювався план заздалегідь намічених досліджень, які часто тривали без перерви по 30 — 36 годин, ніщо не могло перервати спостережень, які провадив герой-дослідник.

Ось як описує тов. Ширшов одну з своїх численних гідрологічних станцій. О 8 годині ранку вийшли на роботу, і лише на 11 годину, за 1,5 кілометра від стоянки, зусиллями всіх чотирьох папанінців було встановлено гідрологічний намет і пробито в крижині ямку. Можна приступати до спостережень. Починається втомливе, звичайно, тригодинне чекання на вітрі й морозі, поки опущений тягар торкнеться дна. Глибини, показані лічильником лебідки, звичайно були понад 3.000 метрів. Після цього починається підіймання тягара, яке провадилося, за образним виразом тов. Кренкеля, «усім колгоспом». При цьому лебідку крутили вдвох. Це забирало не менше трьох годин. За цією роботою всі її учасники добре нагрівалися, при чому все це робилося на вітрі й морозі. Такі проміри глибин наносилися на карту і завдяки астрономічним спостереженням, які провадив тов. Федоров, виявилося можливим дати «розріз» океану від полюса до Гренландії, точно фіксуючи на карті пункти проведених спостережень.

Далі бралися проби води планктонними сітками (до 1.000 метрів) із батометрами при паралельному вимірюванні температур у різних шарах води термометрами, прикріпленими до батометрів. Проби води бралися секційно: з глибини — 1, 10 і 25 метрів. Через півгодини, після підіймання приладів з води, бралася друга серія проб з 50, 75 і 100 метрів глибини. Потім третя — з 150, 200, 250 метрів. Четверта — з 300, 400 і 500 метрів. П'ята — з 600, 750 і 1.000 метрів. І, нарешті, остання серія проб бралася з 1.500, 2.000 і 3.000, а то й з 3.500 метрів. При кожній серії забирання проб доводиться з відповідних глибин піднімати на поверхню планктонні сітки і батометри, наповнені водою, наповнювати нею заздалегідь приготовлені склянки, слідкуючи за тим, щоб вода в них не замерзала і не розірвала їх. Проби ці віддані на дальшу обробку для хемічних і біологічних досліджень. Задубілими на морозі руками провадяться при допомозі лупи відліки температур. Потім доводиться ще провести спостереження над течіями. Ці дослідження здійснювалися двома млинками, які одночасно опускалися на різні глибини.

Години під час цих напружених досліджень минають непомітно, і в подібній безперервній роботі на холоді проходить 30 і більш годин. Робота ця викликає значну втому і, як вказав у бесіді з нами тов. Ширшов, на поворотному шляху він майже засипав на ходу. Але

Digitized by Google

при поверненні на стоянку доводилося всім впрягатися в нарти, навантажені наметом, приладами і пробами води. Лише значним напруженням волі можливо було перемогти втому. Проте, всі ці зусилля компенсувалися свідомістю, що повністю виконується план намічених робіт. Зроблена ще одна «станція» (таких «станцій» під час всього дрейфу було зроблено 38), збільшується кількість наукових спостережень. Ще одна ланка таємниці Полярного басейну розшифрована.

Послідовно організовані роботи дали можливість дослідникові крок за кроком стежити за змінюваннями солоності, температури і інших властивостей води Полярного басейну.

Вимірювання глибин показало, що біля полюса є глибока улоговина. Виявлений тут шар атлантичної води поступово до центру басейну стає все більш потужним. В той же час дрейф крижини чимдалі від полюса, тим він стає все швидший, і календар робіт доводиться змінювати. Проміжки між «станціями» все зменшуються. Але ж, крім робіт на «станції», необхідно ще виконати попередню обробку зібраних матеріалів. Необхідно зареєструвати всі спостереження і проби. Зовсім майже не лишається часу для відпочинку. Так само напружено над науковими дослідженнями працює і тов. Федоров.

Для того, щоб дати обом дослідникам можливість цілком віддатися науковій роботі і цим забезпечити більшу повноту спостережень, які вони провадять, начальником експедиції тов. Папаніним обидва дослідники зовсім були звільнені від виконання господарських робіт, що в умовах існування на крижині відбирало у всіх немало енергії й часу. Цим своїм розпорядженням тов. Папанін ще раз підкреслив характер і значення робіт дрейфуючої станції «Північний полюс». Все було зроблено, щоб забезпечити продуктивність і високе наукове значення досліджень, проведених героями-папанінцями.

Результати цих робіт повністю виправдали затрачені на них зусилля і кошти. Уже тепер, хоча ми покищо могли ознайомитися лише з незначною частиною результатів наукових робіт доблесної четвірки, є можливість судити про їх велике теоретичне значення і практичні висновки, які вони дозволяють зробити.

Зараз уже можна з повною підставою ствердити, що все зроблене тт. Ширшовим, Федоровим і всією героїчною четвіркою папанінців в цілому — далеко лишило позаду все те, що було відомо досі про Полярний басейн.

Гідрологічні і гідробіологічні дослідження тов. Ширшова дають масу нового і проливають світло на ряд найважливіших особливостей Полярного басейну.

Як уже відзначалося, завдяки проведеному глибинному «розрізові» Полярного басейну, тов. Ширшову вдалося встановити наявність западини біля полюса, глибини якої дорівнювали 4.300 — 4.390 м. (в районі від полюса до 86°40′), при чому найбільша глибина вияви-

Digitized by Google

лася біля 88°41′ північної широти і 10° західної довготи (вона дорівнювала 4.395 м.). Тов. Ширшову, завдяки проведеним частим промірам (всього було зроблено під час дрейфу 33 проміри), вдалося встановити, що до 86°41′ дно улоговини дуже положисте. Потім іде підіймання дна трохи нерівне (до 84 паралелі) з глибинами від 3.500 до 4.050 метрів. Дальші вимірювання дають вичерпну картину «розрізу» басейну, особливо завдяки постійній точній географічній орієнтації, забезпеченій регулярними астрономічними визначеннями, які провадилися під час усього дрейфу наукової експедиції.

Таким чином було встановлено ряд деталей в розподілі глибин. Між іншим, значні глибини були виявлені і біля 81°53′ північної широти і 6° західної довготи, що являє собою чималий інтерес, в зв'язку з їх близьким розташуванням до берегів Гренландії. Багато цікавих доповнень внесено в старі відомості про глибини так званого порога Нансена (між Шпіцбергеном і Північно-східним мисом). Під час дрейфу в Гренландському морі були виявлені на значних глибинах морські гори. Прибережна платформа Гренландського моря, як виявилося, має глибини від 160 до 250 метрів і лише в одному пункті була виявлена глибина в 320 метрів. В результаті проведених досліджень глибин дана докладна їх карта на «розрізі» всього Полярного басейну і Гренландського моря від полюса і до місця зняття папанінців з дрейфуючої крижини. Спостереження над дрейфом крижини внесло багато зовсім нового. Виявилося, що дрейф, який взагалі йшов у напрямі з полюса на південь і південний захід, мав за 274 дні середню швидкість, що дорівнює 9,1 км на добу. Якщо були періоди, коли дрейф фактично припинявся, то іноді він доходив до 43 км на добу. З просуванням на південь дрейф крижини прискорювався. Напрям і сила дрейфу, на думку тов. Ширшова, залежали від двох причин. Його спостереженнями встановлено, що загальний напрям дрейфу від полюса на південь (з відхиленням в силу закону Каріоліса трохи на захід) залежить від загального режиму переважаючих тут вітрів Полярного басейну. Але, крім того, на швидкість і напрям дрейфу крижини впливали і місцеві вітри, які то прискорювали, то сповільнювали або навіть зовсім його затримували.

Працюючи з двома млинками, тов. Ширшову вдалося зробити надзвичайно інтересне відкриття. Як тільки починався дрейф крижини, в шарі води до глибини в 25—35 м. виникала течія, що йшла в одному напрямі з дрейфом крижини. Виявилося, що не поверхнева течія води обумовлює дрейф, а вона сама викликається рухом крижин при дрейфі. Крига, що рухається, тягне за собою поверхневі шари води і цим викликає тут поверхневу течію. Замість зрушених дрейфуючою крижиною поверхневих шарів води починає прибувати маса води з прилеглих районів. В силу цього і виникає друга течія, яка йде в напрямі прямо протилежному поверхневому, який охоплює товщу

Digitized by Google

води на глибину від 50 до 75 м. Під час сильних і тривалих дрейфів зворотна течія захоплювала, звичайно, ще більш потужний шар води від 35 до 125 м. Ця зворотна течія починалася значно пізніше виникнення поверхневої, але зате і припинялася значно пізніше в разі припинення дрейфу крижин.

Всі ці спостереження є цілком новими і значно доповнюють наші відомості про течії, які спостерігалися раніш в Полярному басейні. Так само багато нового дають температурні дослідження. Як відомо, Нансен під час дрейфу «Фрама» встановив, що під шаром холодної арктичної води залягає значний шар води з позитивними температурами. Ним було встановлено і походження цієї теплої води. Вона виявилася атлантичного походження. Ця ж вода була виявлена в 1935 р. двома нашими високоширотними експедиціями на «Садко» (на північний захід від Північної Землі) і на «Красіні» (на північ від острова Геральда). Але всі ці спостереження стосуються окраїни Полярного басейну. Дослідженнями ж тов. Ширшова встановлено, що атлантична вода, яка прибуває сюди між Гренландією і Шпіцбергеном, проходить до полюса і широко розливається, очевидно, по всьому Полярному басейну. На всіх «станціях» під порівняно тонким шаром холодної арктичної води виявлено шар води з позитивними температурами. Її густота і солоність говорять про її атлантичне походження. Потужність цього шару води в колополюсному районі досягала 500 м. Тут її максимальна температура досягала плюс 0,77°. Між 86 і 85 паралелями потужність шару атлантичної води досягала 750 м. Температура тут, на глибині 400 м, дорівнювала плюс 1°, а на 250 м плюс 0,88°. Далі на південь потужність шару атлантичної води збільшується, одночасно підвищується й температура. Так, її максимальні розміри тут доходять до плюс 1,72° на 250—300 м. Біля Північно-східного мису ізотерми різко виклинилися — тут проходить край потоку атлантичної води.

Під шаром атлантичної води знаходиться холодна арктична. В глибинних придонних шарах її температура трохи підвищується, як звичайно це і спостерігається в глибоких океанічних западинах. В даному разі виявляється вплив бактеріальних процесів розкладу органічних частинок, які відклалися на дні на великих глибинах, а також, очевидно, це залежить від припливу тепла з земної кори.

На 8 «станціях» взяті проби мулу. На дні глибокої улоговини Полярного басейну залягає мул червоно-коричневого кольору, який свідчить про відсутність біля дна будьяких течій. Під ним залягає шар сірого мулу. Зразки привезені і тепер обробляються в лабораторіях ВНІОРХ'а. В особистій бесіді тов. Ширшов вказав, що в мулі ним виявлене багате мікробіальне життя.

Нарешті, на 22 гідрологічних «станціях» проведені і гідробіологічні збори, точніше на різних глибинах океану взяті проби планк-

Digitized by Google

тона. Ці дослідження мають величезне наукове значення для всіх біологів.

Нансен, вивчаючи життя в воді у високих північних широтах, під час дрейфу на «Фрамі», висловив гіпотезу про те, що товща води Північних океанів безжиттєва. Він мотивував це своє припущення тим, що під потужним шаром криги, вкритої зверху снігом, не можуть розвиватися водорості, ці первинні продуценти органічної речовини. В наслідок відсутності тут під кригою світла, водорості не можуть асимілювати розчинений у воді вуглекислий газ, припиняється утворення поживних органічних речовин, таким чином водорості позбавляються джерела живлення і не можуть тут розвиватися. Оскільки рослинний планктон безпосередньо або посередньо служить вихідним поживним матеріалом для тваринного планктона, а цим останнім живляться і інші тваринні організми, то звідси Нансен зробив логічний висновок про неможливість розвитку будьякого органічного життя у водах Півночі.

Дослідження тов. Ширшова в корені спростували цю гіпотезу. Під дуже високими широтами, біля полюса ним всюди були виявлені живі організми. Як тільки сталося розтавання снігу на поверхні криги (з останньої декади липня і до початку вересня), тов. Ширшов виявив у підльодових шарах «цвітіння» води. Явище «цвітіння» особливо поширилося, коли трохи стала крихкішою поверхня самої криги. Почався масовий розвиток водоростей, який обумовив «цвітіння» води. Тут, в цих високих північних, приполюсних широтах спостерігалася та ж сама «біологічна весна», яка трохи раніше, звичайно, настає в морях більш південних широт. При торошенні криги нижня поверхня вивернутих брил криги завжди була забарвлена в коричневий колір, завдяки масі водоростей, які пристали до криги. Треба думати, що це головним чином були так звані діатомові мікроскопічні водорості, які, звичайно, в масі розвиваються у морській воді. Це підтвердив і тов. Ширшов у бесіді зі мною.

Кількість рослинного планктона визначалася тов. Ширшовим за методом, який був ним застосований під час його експедиційних робіт на «Сибірякові» і «Челюскіні». Метод цей полягає в тому, що визначається кількість хлорофілу, який міститься у водоростях планктона, спектро-колориметром за методом, запропонованим проф. Даніловим. Інтересно відмітити ту обставину, що і біля полюса водорості розвивалися не в менших кількостях, ніж у морях більш південних широт під час «біологічної весни».

Але коли тут міг розвинутися рослинний планктон, то це повинно було дати можливість розвиткові і тваринного планктона, а також і взагалі різним представникам тваринного світу.

Всі ці припущення блискуче виправдалися. Життя виявилося тут представленим не тільки в планктоні поверхневих шарів, але тварин-

Digitized by Google

ний планктон був виявлений і на глибинах у 1.000 і більше метрів. Крім того, знайдені тут в планктоні Calanus'и підтвердили зайвий раз наявність в Полярному басейні атлантичних вод.

Живі організми були знайдені не тільки в воді. Так, на поверхні криги, на снігу, в липні були виявлені червонуваті плями, які утворюються в результаті розвитку водоростей (найперше можна припускати, що це була Sphaerella (Chlamydomonas) nivalis). Потім, під 88 паралеллю тов. Папанін і Ширшов спостерігали в розколині криги морського зайця, за яким вони навіть полювали. Одного разу з'явилися дві нерпи, при чому одна була вбита, але, на жаль, течія тіло її занесла під кригу. Нарешті, на тій же 88 паралелі до табору наблизилася ведмедиця з двома ведмедятками. Чайки ж, чистики і пуночки часто відвідували дрейфуючу станцію «Північний полюс». Одна пуночка була піймана ще під час перебування літаків на полюсі і деякий час жила в одному з наметів.

Таким чином, у нас нема тепер сумнівів у тому, що приполюсні простори не мертві і в водах Полярного басейну є органічне життя. Гіпотеза Нансена не виправдалася.

Ці відкриття тов. Ширшова безперечно мають великий теоретичний інтерес для всіх біологів і, особливо, для гідробіологів. Із зрозумілим нетерпінням ми чекаємо опублікування тов. Ширшовим докладних відомостей про його відкриття величезного наукового значення.

Знаючи тов. Ширшова за його попередніми роботами, присвяченими на початку його наукової діяльності гідробіологічним дослідженням наших українських річок (роботи по Дніпру, його порогах, допливах Південного Буга), по річках Карелії, а останні роки по прісноводному і морському планктону Арктики (результати робіт на «Сибірякові» і «Челюскіні» по прісноводних водоростях Нової Землі і Землі Франца-Йосифа і ін.) — ми чекаємо від нього ще багатьох інтересних результатів його робіт на дрейфуючій станції «Північний полюс».

Крім усього іншого, ці дослідження повинні дати гідробіологам багато нового і інтересного щодо еколого-географічних відомостей про планктичні організми арктичних морів, гідрології цих морів і ін.

Ще і ще раз можна привітати героїв-учених, імена яких вписані в історію кращих досягнень людства. Палку любов і повагу громадян усього нашого великого Союзу заслужено викликали до себе наші національні герої — тт. Папанін, Кренкель, Ширшов і Федоров, які з честю виконали завдання, поставлене перед ними комуністичною партією і товаришем Сталіним, ініціатором експедиції на Північний полюс.

Digitized by Google

Вклад станції „Північний полюс“ у світову науку

І. Половко

Ст. наук. прац. Академії наук УРСР

Є події в науковому житті, які становлять нову еру в розвитку світової науки.

До таких подій по всій справедливості треба віднести героїчну епопею папанінців і їх наукову роботу на станції «Північний полюс».

Влаштована на плавучій крижині, станція за 274 дні дрейфу пройшла шлях в 2.500 км від полюса до південно-східних берегів Гренландії, переміщуючись приблизно з півночі на південь.

Устаткування станції і відважна четвірка в особі тт. Папаніна, Кренкеля, Федорова і Ширшова були доставлені на полюс літаками 21 травня 1937 року. Розмістилися на дрейфуючій плавучій крижині, на крижаному полі площею приблизно 3 кв. кілометри. Товщина криги була приблизно 3 метри. Розташували табір, тобто розставили намети, збудували льодові будиночки, встановили радіостанцію, вітрячок; цей вітрячок виявився незамінним джерелом енергії для роботи динамомашини, яка заряджала акумулятори радіостанції. При вітрах від 4 до 10 метрів на секунду вітрячок працював безвідмовно, при великих швидкостях вітру він автоматично вимикався. Коли було закінчене влаштування табору, літаки 6 червня полетіли назад. На станції лишилися тов. Папанін — як начальник станції, тов. Кренкель — як радист, т.т. Федоров і Ширшов — як керівники і виконавці наукової роботи. Всі вони брали участь в науковій роботі, і цілком заслужено по завершенні своєї зимівлі вони дістали вищу вчену степінь — доктора географічних наук.

Яку погоду застали папанінці, прилетівши на полюс? Про це розповів Є. К. Федоров при зустрічі з академіками і науковими працівниками в Києві. Прибувши на полюс у травні, вони застали зиму; стояли морози в 10 — 16° нижче нуля, які тривали до кінця травня[1]. Крига була вкрита шаром снігу товщиною приблизно 40 см. У червні було тепліше, але все ж найчастіше стояли холоди приблизно 5° нижче нуля, і тільки в окремі дні морози були менші, а саме, 2 — 3° нижче нуля. Добові коливання температури, у відміну від того, що спостерігається в нижчих широтах і особливо на континенті, були

1 У цей час на території УРСР було 16—20° тепла.

Digitized by Google

відсутні, що є характерним для високих широт, де влітку сонце обходить горизонт, мало змінюючи свою висоту над горизонтом, а на полюсі — паралельно горизонтові.

З третьої декади червня стали часом спостерігатися нульові температури і почалося невелике розтавання снігу. В липні вже частіше почали спостерігатися температури вище нуля і сніг розтав. У серпні почав розтавати поверхневий шар криги, утворилися, за словами Ширшова, численні калюжі прісної води, місцями до 2 метрів глибини, з'явилися потоки води. Все це завдавало папанінцям немало клопоту і турбот у справі збереження своїх припасів, приладів і господарських речей. Наприкінці серпня вже почало відчуватися наближення зими, став частіше випадати сніг. У вересні настали суцільні морози і почалося нове нагромадження снігу. Ще пізніше і сонце зайшло — почалася полярна ніч, освітлювана тільки місяцем, зорями і супутником полярних країн — північними сяйвами.

Узимку морози були найчастіше 25 — 30°, але в окремі дні доходили і навіть перевищували 40° нижче нуля. Тут було тепліше, ніж, наприклад, в Якутську або Верхоянську і в Східному Сибіру,— під широтами відповідно 62° і 67,5°, де майже кожної зими бувають морози до 60° нижче нуля. На полюсі, цій, за давніми уявленнями, «шапці холоду», можна було сподіватися взагалі дуже низьких температур, але спостереженнями папанінців це не підтвердилося. Правда, останнє десятиліття характеризується потеплінням Арктики, і кромка льодів значно відступила на північ, що дозволяє кораблям пробиратися в більш високі широти, ніж раніш.

В літній період 1937 року, за спостереженнями папанінців, вітер дув найчастіше з швидкістю 2 — 4 бали (4 — 8 метрів на секунду) і тільки в окремих випадках вітри досягали 5 — 6 балів (10 — 12 м/с); таким чином, в цю пору вітер не завдавав особливих турбот нашим папанінцям. Осінні місяці (вересень—листопад) також були порівняно тихими, але в грудні почалися бурі, що досягали сили шторму, проходили сильні завірюхи із значною кількістю випадання снігу. Під натиском вітру крижані поля стали розламуватися, почалося кришення крижин, яке досягло найбільшої сили в січні. Тороси (бита крига) масивними громадами почали насуватися на табір. В крижині, на якій жили папанінці, з'явилися розколини, навіть в самому таборі, місцями з розколин виступала вода. 1 лютого 1938 року натиском торосів крижину папанінців розламало на шматки і під табором лишилася площа розміром приблизно 200 × 500 кв. метрів; кришення крижини продовжувалося, і 8 лютого її розбило на дрібні шматки, так що табір опинився на крижині розміром всього приблизно 20 × 50 кв. метрів. Шторми тривали. Папанінці стали віч-на-віч перед серйозною небезпекою. З першого лютого ночували, правдивіше, вартували, під відкритим небом, і все ж вони повідомляли: «Влаштувалися пристойно, все в порядку».

Digitized by Google

Цей спокій, мужність і витримка перед лицем грізної небезпеки гідні великого захоплення нашими героями. Вони знали, що за ними стоїть і визволить їх 170-мільйонний радянський народ і товариш Сталін. Вся країна жила думкою про найшвидшу допомогу славній четвірці. Партія і Уряд вирядили негайно найкращих полярників — моряків і льотчиків і найкращі технічні засоби, щоб вирвати папанінців із розбурханої зрадливої Арктики.

Криголами «Таймир» і «Мурман» з літаками на борту і розвідувальний бот «Мурманець» рушили до папанінців. Услід за ними вийшов «Єрмак». Перемігши шторми і шалені хвилі суворого Полярного моря, пробившись крізь крижини, кораблі 19 лютого підійшли до табору папанінців, взяли на свої борти славних завойовників полюса — тт. Папаніна, Кренкеля, Ширшова, Федорова та їх друга «Веселого», взяли їх наукові матеріали, майно і устаткування, щоб доставити на Велику Землю.

Чому весь радянський народ так тепло, радісно і сердечно зустрів своїх депутатів Верховної Ради, героїв-папанінців?

Чому весь прогресивний світ з захопленням говорить про папанінців?

З гордістю можемо відповісти, що влаштуванням довгодіючої на Північному полюсі станції, Радянський Союз здійснив справу, яка не має прикладу в історії людства.

А славна четвірка папанінців виконала грандіозну наукову роботу по вивченню фізики і біології моря, фізики атмосфери і землі в зовсім недослідженій області земної кулі, чим внесений величезний вклад в радянську і світову науку.

Ще з XVI століття почалися поодинокі спроби проникнути до Північного полюса землі, використовуючи кораблі, собачі запряги і навіть пішки; але недостатнє технічне оснащення і сувора природа Арктики стояли на перешкоді у здійсненні таких заходів.

У другій половині XIX століття і на початку XX століття спроби «завоювати» Північний полюс стають все частішими й частішими. Споряджаються цілі експедиції. Однією з найвидатніших щодо задуму експедицій була експедиція Нансена, який на дрейфуючій крижині досягнув 86° широти, не дійшовши до полюса 450 км. Але ці експедиції в умовах капіталістичної системи більше являли прагнення до реклами, спортсменства, до завоювання рекордів, а науково-дослідницька мета або зовсім була відсутня, або відігравала тільки другорядну роль. Тому наукові результати таких експедицій були мізерні і не виправдували ні жертв людьми, ні коштів.

Першим досягнув полюса американець Пірі в 1909 році, куди він добрався на собачих запрягах і пробув там близько 30 годин; але наукове значення такого короткочасного відвідання полюса було більш ніж скромне. До папанінців це була єдина людина, що твердою

Digitized by Google

ногою стала на полюсі. У період 1926—27 р. пролітали над полюсом без приземлення Берд, Амундсен і Нобіле.

Зовсім інший характер мала експедиція Радянського Союзу, і зовсім інша мета і завдання були поставлені перед героями-папанінцями у справі вивчення геофізичних явищ у неприступній раніше, а тепер підкореній, Арктиці.

Пильно продумана і зразково організована, постачена найновішими і точними приладами, якими управляли люди сталінської епохи,— експедиція дала блискучі результати. День початку роботи станції 21 травня 1937 р. «ввійде в історію полярних досліджень, як день світової перемоги радянської науки і техніки, який відкриває нову еру в освоєнні високих широт Арктики».

Успіхові експедиції сприяло й те, що її підготовкою і роботою папанінців особисто керував найкращий друг науки товариш Сталін, який вникав у всі подробиці експедиції і особисто затвердив її.

Як була організована експедиція?

Було вирішено доставити папанінців і устаткування на 4 потужних літаках, яких супроводив легкий розвідник. 22 березня 1937 р. літаки піднялися в повітря з Москви, тримаючи курс на Північ, з метою добратися спершу на острів Рудольфа, який міститься від Північного полюса приблизно на 900 км., куди заздалегідь було завезене пальне і деяке устаткування.

На острів Рудольфа прибули 18 квітня. Тут літаки через погану погоду затрималися до 20 травня, а 21 травня о 4 год. 52 хв. флагманський корабель, пілотований Героєм Радянського Союзу М. В. Водоп'яновим, піднявся з острова Рудольфа і взяв курс на Північний полюс. На борту літака були папанінці. Об 11 год. 35 хв. літак блискуче здійснив посадку приблизно в 20 клм. за полюсом на крижаному полі розміром близько 2 км. в діаметрі. Зразу ж почали влаштовувати табір і приступили до наукових спостережень. З цього ж дня станція включена в список радянських полярних станцій під назвою «Північний полюс». Через чотири дні прилетіли і інші три літаки і доставили решту устаткування. Вночі на 6 червня всі роботи по влаштуванню станції були закінчені. О 2 годині ночі відбувся мітинг і врочисте встановлення радянського прапора — станція була відкрита офіціально.

О 3 год. 30 хв. 6 червня літаки один за одним знялися з крижини, взявши курс на острів Рудольфа і далі на Велику Землю. Тт. Папанін, Кренкель, Федоров і Ширшов лишилися на крижині продовжувати роботу своєї станції. Було б неправильним називати засновану на плавучій крижині наукову точку тільки станцією; це не була звичайна станція,— ні, це була солідна, оснащена найкращим устаткуванням, геофізична обсерваторія з широкою програмою наукової роботи по вивченню фізики і біології моря, землі і атмосфери.

Digitized by Google

Папанінці на всю широчінь розгорнули свою різноманітну роботу.

Розгорнули її і на всю «глибину»; вона багато разів і в різних місцях свого шляху в 2,5 тис. км. через кожні 50—60 км. вимірювали повну глибину океану під крижиною, визначивши її в окремих місцях до 4.500 метрів, і цим встановили, всупереч давнім поглядам, що дно океану біля полюса являє собою глибоке зниження земної кори. По всій товщі океану, через кожні 100—200 м. папанінці вимірювали температуру і солоність морської води, течію океанічних вод в різних шарах, вивчали рослинний і тваринний світ океану і склад морського дна. Як одно з важливих досягнень вони встановили, що існує підтікання до полюса відносно теплих вод з Атлантичного океану, підтікання, яке відчувається на глибині 200—300 м. Цим була розв'язана одна з важливих проблем Полярного моря.

Папанінці розгорнули роботу і на всю «височінь», систематично спостерігаючи північні сяйва, ці химерні світіння в найвищих шарах атмосфери, які покищо цілком недоступні безпосередньому сприйманню людиною і найбільш інтенсивно виявляють себе в полярних країнах.

Найважливіше наукове і практичне значення мають систематичні метеорологічні спостереження наших папанінців та спостереження над земним магнетизмом, над силою земного тяжіння, а також атмосферно-електричні спостереження.

Спостереження погоди включали температуру і вологість повітря, швидкість і напрям вітру, тиск атмосфери, хмарність і ін. елементи. Вони проводилися регулярно через кожні 6 годин і так само регулярно передавалися всьому світові тов. Кренкелем по радіо. Ці спостереження були зразу ж використані нашим інститутом погоди в Москві, як і службами погоди всієї північної півкулі, для уточнення і поповнення карт погоди, які мали раніше величезну білу пляму в районі полюса. Це дало в руки синоптиків важливий матеріал для уточнення передбачень погоди як для Арктики, так і для континенту.

Погодні спостереження станції «Північний полюс» були безпосередньо використані при перельоті Чкалова, Байдукова і Бєлякова через полюс в Північну Америку. 19 червня 1937 р. від папанінців прийшла радіограма: «Виразно чули над нами літак» — це був літак Чкалова.

Більш того, результати метеорологічних спостережень папанінців уже тепер примушують вчених переглянути давні погляди на погоду колополярного району і по новому поставити питання про позатропічну циркуляцію атмосфери. Папанінці проникли в саме «серце» Арктики і вивчили джерело тих явищ, які на континенті відчуваються, як відбиток погоди Арктики. Ці ж спостереження послужать для кращого пізнання клімату колополюсної зони.

Магнітні спостереження Є. К. Федорова і його товаришів також

Digitized by Google

відкривають блискучі сторінки радянської науки. На станції «Північний полюс» систематично через кожні 40—50 км. шляху крижини визначалося магнітне схилення, нахилення і горизонтальна сила, яка спрямовує компас, тобто провадилися так звані абсолютні визначення елементів земного магнетизму. Крім того, визначалися магнітні варіації, тобто зміни магнітних елементів у часі шляхом тривалих спостережень через короткі проміжки часу.

Незамінний для льотчика і мореплавця інструмент курсу — магнітний компас — по-особливому поводиться в полярних країнах; там стрілка компаса дуже нестійка, через те, що горизонтальна сила земного магнетизму, яка спрямовує її, дуже мала, і неспокійна в наслідок частих і сильних магнітних бур. Для льотчика і мореплавця потрібні точні магнітні карти. Такі карти для Арктики раніш будувалися шляхом екстраполяції, тобто наосліп, а чи відповідало це дійсності — ніхто не знав, бо безпосередніх спостережень у висотних широтах не було. Папанінці серед своїх товстих журналів і щоденників спостережень привезли з собою точне розв'язання цього завдання, яке має надзвичайно важливе наукове і практичне значення.

Уже попередня обробка магнітних спостережень показала, що старі карти не сходяться з даними папанінців і потребують значних виправлень, наприклад, для деяких пунктів дрейфу різниця в схиленні становить 12° — 15°.

Кілька слів треба сказати про атмосферно-електричні спостереження. Папанінці велику увагу приділяли спостереженням над атмосферною електрикою. В полярних країнах часто спостерігається такий стан атмосфери, при якому радіозв'язок припиняється цілком або радіопередача чутна тільки в певних напрямах. Основне місце тут займає вивчення радіопрозорості атмосфери і порушень радіомовлення, викликаного атмосферними і космічними причинами, ще багато де в чому загадковими. Ці спостереження мають особливе значення, через те, що радіо в умовах Арктики є єдиним засобом зв'язку між повітряними і морськими кораблями і полярними станціями. Треба сподіватися, що робота папанінців по вивченню умов радіомовлення трохи підніме завісу вказаного загадкового явища — порушення радіомовлення.

Папанінці встановили, що в полярній зоні існує в атмосфері електричне поле з вертикальним градієнтом потенціалу приблизно 120 вольт на метр висоти, тобто є такого ж порядку, як і в більш низьких широтах. Цього досі не знали.

Великий вклад в науку внесуть вимірювання сили тяжіння, які провадилися на станції «Північний полюс» через кожні 40—50 км. дрейфу. Застосовувався маятниковий прилад полегшеної конструкції і високої точності.

До спостережень папанінців не було нічого відомо про те, яка

Digitized by Google

в дійсності там, біля Північного полюса, сила земного притягання. Розв'язували це завдання чисто умоглядно, шляхом екстраполірування найближчих визначень на континенті, островах і кораблях і в припущенні однорідності земної кулі. А геологія дає вказівки на те, що таке припущення не можна вважати правильним. Сила земного притягання залежить від розподілу в земній корі гірських порід різної щільності. Отже, необхідні безпосередні вимірювання на місці. Вимірювання сили тяжіння, яких на всій земній кулі зроблено вже приблизно в 15.000 пунктах, дуже важливі, бо на точному знанні величини земного притягання ми засновуємо наше судження про справжню фігуру землі, що дуже важливо для геодезичних і картографічних робіт. Крім того, для розв'язання завдання про будову земної кори під Полярним океаном і про геологічні порушення в неї неможливо обійтись без знання величини сили тяжіння в різних місцях Арктики. Це завдання розв'язали папанінці, провівши у великій кількості точок гравітаційні визначення шляхом спостереження коливань маятника. Цим дане нове знаряддя в руки радянської і світової науки в справі пізнання фізичних властивостей землі. За словами Є. К. Федорова, біля полюса і приблизно до 84° широти відмічалася позитивна аномалія сили тяжіння, а між 84° і 83° широти аномалія змінюється на негативну. Остаточне пояснення цих аномалій ми матимемо після обробки всіх матеріалів спостережень.

Місцеперебування станції папанінці визначали шляхом астрономічних спостережень. Коли було сонце над горизонтом, визначали по сонцю, а в полярну ніч — по зорях. Координати, тобто довготу і широту станції, тов. Кренкель регулярно передавав по радіо, і таким чином, на континенті кожного разу знали, де перебуває табір. Це давало можливість простежити за поступовим переміщенням, або, як прийнято говорити, дрейфом крижини. Уже спостереження першого місяця показали, що переміщення крижин в основному обумовлюється напрямом переважаючого вітру. З моменту посадки на крижину, тобто з 21 травня і до 5 червня, крижина переміщувалася взагалі на південь, майже паралельно Грінвічському меридіанові, пройшовши в цьому напрямі приблизно 200 км. У цей період переважали північні вітри. Після 5 червня почалися західні вітри, і крижина стала переміщуватися на схід; нові зміни в напрямі вітру відбивалися і на напрямі переміщення крижини.

Ще кілька слів про поводження самої крижини під табором. Зі слів Є. К. Федорова, крижина спершу зберігала своє положення щодо країн світу, тобто, за виразом папанінців, поводилася дуже пристойно, але, коли вона дійшла до 84 паралелі, то почала помалу крутитися в одному напрямі, а саме, за стрілкою годинника. А після 80° широти крижина почала крутитися то в один, то в інший бік, стали помічатися поштовхи і хитання крижини. Причиною був натиск

Digitized by Google

сусідніх крижин і сильні вітри. Цим трохи утруднювалося проведення астрономічних, магнітних і гравітаційних вимірювань, та проте Є. К. Федоров і його товариші блискуче справлялися з своїм завданням і дали спостереження високої точності.

Не перелічити всіх робіт, виконаних папанінцями за 274 дні подорожі на крижині. Ми не говоримо про їх широкі роботи з гідрології і біології моря, яким присвячена окрема стаття.

Нетерпляче будемо чекати остаточної обробки наукового архіву станції «Північний полюс» і публікації її наукових досягнень.

Енергія і відвага папанінців незвичайні, ні на хвилину вони не переривали своєї роботи. Ні пурга, що заліплювала входи і виходи намету, ні шторми і бурі, що збивали з ніг і розривали на частки їх житло, ні загрожуючі смертю громади торосистої криги, які розбили крижину на дрібні уламки, ні полярна північна ніч — ніщо не було перешкодою в їх справі. Коли 1 лютого крижину розбило на шматки, а з 8 лютого під ними лишилася площа криги трохи більше за добру кімнату, славні папанінці мужньо продовжували свою роботу, не перериваючи її ні на хвилину до моменту, коли «Таймир» і «Мурман» підійшли 19 лютого прямо до табору. О 16 год. цього дня тов. Кренкель відстукав останній радіорапорт урядові і товаришеві Сталіну.

Станція закінчила свою роботу на 70°54′ північної широти і 19°40′ західної довготи.

Своїм безприкладним подвигом наші папанінці заслужили ім'я найкращих синів соціалістичної батьківщини.

Вся країна радіє з блискучого завершення роботи станції «Північний полюс» і пишається тим, що наша славна батьківщина під керівництвом великого Сталіна виростила героїв, подібних до папанінців.

Digitized by Google

До питання розвитку місцевих видів палива на Україні в третій п'ятирічці

С. П.

Питанню використання паливно-енергетичних ресурсів країни партія і уряд Радянського Союзу завжди приділяли і приділяють величезну увагу. За роки радянської влади в УРСР, як і в усьому Радянському Союзі, проведена велика робота по виявленню і вивченню запасів місцевих видів палива, по організації видобутку і підготовці бази споживання.

Видобуток усіх видів палива і використання гідроенергії в СРСР швидко зростає. Вже в 1928 році в цій галузі досягнуто довоєнного рівня. За роки сталінських п'ятирічок видобуток палива в Радянському Союзі потроюється.

Порівняльні дані з видобутку палива у царській Росії і в СРСР дають таку картину:

	1913 р.	1936 р.
	млн. тонн	
Всього видобуто палива і використано гідроенергії	63	195
Видобуток вугілля	28,0	126,0
„ нафти (без газу)	9,2	27,3
„ торфу	1,7	22,1
В тому числі по Укрторфу видобуто	0,02	1,6

СРСР єдина в світі країна, яка протягом першої п'ятирічки могла потроїти видобуток вугілля, в той час, як для цього Англії потрібно було 44 роки, Німеччині — 23 роки і США — 20 років.

Такі невидані в історії високі темпи зростання паливної промисловості можливі тільки в такій країні, як Союз Радянських Соціалістичних Республік, де провадиться планове господарство.

По механізації видобутку палива і по темпах зростання її СРСР залишив позаду всі передові капіталістичні країни.

Торф, як енергоресурс, завойовує чільне місце в електрифікації країни і, як місцевий вид палива, в ряді галузей промисловості — текстильній, цукровій і ін. На торфі тепер виробляється 25% електроенергії, яку дають всі станції Союзу, що працюють на паливі.

На Україні є великі запаси торфу. За даними центральної адміністративно-територіальної комісії ЦВК УРСР, загальна площа боліт на Україні обчислюється в 2.597,6 тис. га, що до всієї території УРСР становить 5,8%. З цієї кількості обслідувано 1.480,4 тис. га боліт;

Digitized by Google

на дослідженій площі виявлено 573,4 тис. га торфовищ з запасами повітряно-сухого торфу (30% вологи) в 1.374 млн. тонн. Загальні ж запаси торфу, включаючи і необслідувані торфоболота, визначаються приблизно в 2,5 — 2,6 млрд. тонн.

Обслідувані торфовища розташовані здебільшого на Поліссі і в районах прилеглих до нього — Чернігівської, Київської, Полтавської, Житомирської областей. В 165 районах цих чотирьох областей розміщено 86% усіх запасів торфу УРСР.

Велика робота по вишукуванню і дбслідженню торфових боліт була пророблена на Україні в першій п'ятирічці. За цей період досліджена торфова площа з 290 тис. га у 1927 році збільшилася до 558 тис. га в 1932 році.

Один лише Укрторфотрест за час 1930 — 33 рр. дослідив рекогносцировно понад 200.000 га, а детально 88.000 га торфових боліт. Трестом досліджені, головним чином, великі масиви — Ірпінь, Трубіж, Єзуч, Замглай, Здвиж, Велике мньово, Згар, Видри і ін.

Особливість українських боліт — це їх розкиданість і дрібне, порівняно з іншими районами СРСР, залягання. Українські торфи, що залягають здебільшого в заплавах річок, належать до низинних, які визначаються трохи більшою зольністю, ніж верхові перехідні торфи Півночі.

На Україні переважають дрібні по площі і запасах торфовища; так 70% усіх 2.100 торфоболіт мають запас торфу від 500 до 100 тис. тонн на одно болото; кількість боліт з запасом торфу від 1 до 5 млн. тонн доходить лише до 136 боліт, а понад 5 млн. — 57 боліт.

Торф у натуральному його стані мало транспортабельний; перспективи використання його полягають в поширенні місцевого спалювання, в переробці і облагороджуванні шляхом брикетування і обезводжування його.

Дрібні торфоболота стають, головним чином, об'єктами широкої експлуатації з боку колгоспів. Ряд дрібних і середніх українських боліт використовуються для самозаготівель (цукровими, спиртовими, порцеляновими, скляними, паперовими і іншими заводами і фабриками) і є об'єктами для розробок торфовими артілями промкооперації.

Водний транспорт більш доступний, ніж залізничний, покищо не використовується для перевезення торфу. В третій п'ятирічці це становище повинно бути змінене. Увага дослідницьких, планових і проектних організацій, зокрема НКМП УРСР, повинна бути загострена зараз на тому, щоб при організації нових торфогосподарств вивчити можливості перевезення торфу водним транспортом. В цьому відношенні мають перспективи торфоболота Велике, Здвиж (після освоєння річки Тетерева, Карань, Видри), намічувані як об'єкти експлуатації для торфопостачання м. Києва, Чернігова (по річці Десні), Ржищева,

Digitized by Google

Канева, Вишгорода і Стайок (цегельні заводи, які постачаються вугіллям) і інших пунктів, розташованих близько біля річок.

У галузі використання найголовніших масивів України дуже важливо орієнтувати будівництво електростанцій на базі місцевого торфового палива. В УРСР є багато великих торфових боліт, які можуть бути використані як місцева енергобаза для районних, міських і промислових електростанцій. Мають перспективи щодо цього торфові болота Трубіж, Трубайло, Ірпінь як об'єкти для газифікації Києва, торфоболота Удай, Сула, Хорол, Галка, Супой — для будівництва районних електростанцій. Перспективними болотами для видобутку торфу, як енергоресурсу, є і болота Єзуч з Гнилицею (можуть дати щороку 100 тис. тонн торфу) для Конотопа, велике болото Згар (15 млн. тонн запасів торфу) для Вінниці, торфоболота Смолянка — для Ніжина, Грунь-Тяшчань — для Охтирки і ін.

Цим переліком торфоболіт далеко не вичерпуються всі можливості в справі використання українських торфових масивів як енергетичних баз для електрифікації міст і промислових підприємств.

Видобуток торфу на Україні провадять різні організації, серед яких Укрторфотрест видобуває 37,0%, райвиконкоми Полтавської і Київської областей — 40%, промкооперація (торфоартілі) — 40%, самозаготівники (цукрові, спиртові, порцелянові, скляні і ін. заводи) — 19,0%.

У складі Укрторфотресту є 8 найбільших торфорозробок, які видобули в 1937 р. 550 тис. тонн торфу. Промкооперація провадить видобуток на 140 середніх і дрібних трофоболотах, де працюють 59 торфоартілей. Вони видобули в 1937 р. 645 тис. тонн. Колгоспний торфовидобуток почав розвиватися у 1937 році. Видобуток торфу по лінії самозаготівель розвивався успішно і дійшов 250 тис. тонн у 1937 р., замість 104 тис. тонн у 1932 р.

Своє основне завдання на другу п'ятирічку торфова промисловість УРСР виконала на 106%. Вона дала в 1937 р. (без колгоспів) 1.591 тис. тонн, при завданні 1,5 млн. тонн.

Значно зміцніла організаційна і матеріально-технічна база торфової промисловості УРСР. Так, на кінець другої п'ятирічки видобуток торфу збільшився на 120% порівняно з першим роком другої п'ятирічки, в той час, як кількість підприємств (торфорозробок) збільшилася лише на 12%.

Видобуток торфу в середньому на одну торфорозробку по УРСР у 1933 році дорівнював 7,5 тис. тонн, а в 1937 р. — 14,5 тис. тонн, тобто майже в два рази більше.

Основні виробничі показники торфової промисловості за 1933 і 1937 рр. можна бачити з таких даних: у 1937 році кількість торфопідприємств зросла порівняно до 1933 р. на 12%; продуктивність одного підприємства у 1937 р. порівняно до 1933 р. зросла на 96%. Збільшилася кількість торфоагрегатів на 8,6%, а продуктивність одного агрегату зросла на 118,5%.

Digitized by Google

Основні виробничі фонди республіканської торфової промисловості за роки другої п'ятирічки зросли більш, ніж у два рази і дійшли на 1/I-38 р. 17 млн. крб.

За другу п'ятирічку продуктивність торфоагрегатів машиноформувального торфу збільшилася в 2,2 раза.

При царському режимі продуктивність праці була на надзвичайно низькому рівні. Відсталі способи видобутку і каторжні умови праці знижували працездатність робітника-торфовика.

При диктатурі робітничого класу, коли на торфорозробках створені сприятливі умови праці, коли матеріально-побутові умови трудящих поліпшуються день-у-день, коли на торфопідприємствах запроваджені соціалістичні методи роботи і розгорнувся стахановський рух, продуктивність праці торфовиків за останні п'ять років збільшилася удвоє. Виробіток одного робітника по республіканській промисловості в 1937 р. (у незмінних цінах 1926-27 р.) зріс на 110%. Значно зросла також за цей період продуктивність праці членів торфоартілей. Середня річна зарплата трудящих республіканскої торфової промисловості виросла з 913 крб. у 1932 р. до 2.276 крб. в 1937 р., тобто на 140,6%.

В українській торфовій промисловості є не мало передових робітників, ударників і стахановців, що виконують встановлені норми виробітку на 180—200%.

Усім торфовикам відомі імена славної плеяди бригадирів-стотисячників — тт. Горбунова, Фейфера, Лисюка, Бабіна і ін., стахановців — тт. Клешка, Полежаєва, Собчука і ін.

Значно знизилася собівартість торфу. У 1937 році тонна машиноформувального торфу в Укрторфотресті коштувала в порівнянні з 1933 роком 94,4% вартості за тонну. Собівартість одної тонни машиноформувального торфу в облторфосоюзах в 1937 р. в порівнянні з 1933 р. знизилася на 27,5%.

Вузькі місця торфової промисловості, які необхідно ліквідувати на початку третьої п'ятирічки,— це незадовільна механізація торфовидобутку, відставання видобутку від зростаючого попиту на торф, непідготовленість споживача до спалювання найбільш механізованого фрезерного торфу, недостатнє використання торфових баз для електрифікації міст, промислових підприємств і колгоспів, недостатнє використання торфу в сільському господарстві і ін.

У третій п'ятирічці перед республіканською торфовою промисловістю УРСР стоять великі завдання в галузі збільшення видобутку, освоєння нових великих масивів (Здвиж, Велике, Замглай, Бучмани Жаріхе), переробки торфу, механізації технологічних процесів виробки і його транспортування, дальшого зниження собівартості, широкого використання торфу і т. д.

У поточній п'ятирічці будуть проведені великі капітальні роботи

Digitized by Google

по дальшому освоєнню родовищ місцевих видів палива, по реконструкції теплосилового господарства ряду заводів і фабрик з метою переводу їх з кам'яного вугілля на торф (в тому числі і фрезерний торф) або буре вугілля. В УРСР ще мало зроблено відносно енергобудівництва на базі місцевих видів палива. Це вузьке місце намічається ліквідувати шляхом розширення діючих і інтенсивного будівництва нових електростанцій на базі торфу та бурого вугілля.

Вороги народу докладали всіх сил до того, щоб загальмувати видобуток торфу, затягнути будівництво Олександрійського буровугільного комбінату, зірвати виконання директиви XVII партз'їзду щодо механізації видобутку і використання місцевих видів палива для потреб електрифікації і промисловості. Партія викрила і розтрощила троцькістсько-бухарінських, буржуазно-націоналістичних фашистських агентів.

Торфовій промисловості велику увагу приділяє сталінський нарком тов. Л. М. Каганович. Видані з ініціативи тов. Кагановича постанови союзного уряду від 13/II-38 р. про пільги робітникам торфової і кам'яновугільної промисловості і наказ наркома важкої промисловості № 37 від 8/II-38 р. відкривають для торфової промисловості СРСР, в тому числі і УРСР, нові перспективи для зростання.

Тов. Каганович вказує на те, що вороги народу зривали механізацію видобутку торфу і «готували зрив постачання паливом електростанцій і інших промислових підприємств країни».

«Вирішальним фактором нового піднесення торфової промисловості,— говориться в наказі тов. Кагановича № 37 від 8/II-38 р.,— є розгортання стахановського руху, перехід від окремих стахановських рекордів до стахановської організації роботи дільниць, підприємств».

Відповідним організаціям як в періоди складання планів, так і в кожному окремому випадку треба систематично і серйозно зважати на великі можливості Полісся, Лісостепу і Правобережжя України, як районів, що мають надійну енергобазу.

Треба зупинитися також на перспективах електрифікації колгоспів на базі дрібних і середніх торфових боліт шляхом організації будівництва дрібних колгоспних електроустановок поряд з районними станціями.

За завданням Держплану УРСР, в 1937 році опрацьований типовий проект локомобільних і газогенераторних станцій з тракторним двигуном. За даними проекту, електростанція на 30 — 60 HP вимагатиме капіталовкладень 30 — 40 тис. крб. Вартість кіловатгодини становитиме близько 30 коп.

У справі газифікації міст є великий досвід Москви, Ленінграда, а також закордонний (в США збудовано газопровід Техас — Чікаго — 1.600 кілометрів і ін.). Необхідно Київській міській раді та

Digitized by Google

плановим установам об'єднати всі опрацьовані матеріали і доручити спеціально виділеному авторитетному науково-технічному бюро підготувати і подати на затвердження уряду остаточний варіант газифікації Києва. При цьому належна увага повинна бути приділена питанню використання місцевих паливно-енергетичних ресурсів (в даному разі торфу), як бази для газифікації столиці України — Києва. Запаси торфу на болотах, близьких до Києва — величезні. Лише такі болота, як Здвиж, Трубіж, Трубайло, Велике, Клопотівське, Ірпінь, мають запаси повітряно-сухого торфу в 140 — 150 мільйонів тонн. Найбільші масиви, як наприклад, Трубіж і Трубайло з загальними запасами торфу в 30 млн. тонн, повинні бути намічені в перспективі як база для газифікації. Решта масивів будуть використані як джерела для постачання підприємств Києва паливом (Велике, Клопотівське, Здвиж). Серйозна увага повинна бути приділена одному з найкращих масивів на Україні — Ірдиню як можливій базі для збудування електроцентралі для Черкас. Запаси торфу тут 17 млн. тонн, можливий річний видобуток — 0,5 млн. тонн.

У третій п'ятирічці належить освоїти також і другий великий масив УРСР — Замглай, в Чернігівській області. Цей масив з наявним великим запасом (16 млн. тонн) торфу і високої якості (золи 9 — 10%) намічається як база для збудування торфобрикетного заводу для потреб Києва.

Ефективним замінювачем дров для індивідуальних потреб є торфовий, буровугільний або кам'яновугільний брикет. За підрахунками, одна тонна торфового брикету в Києві дешевше дров. Теплотвірна спроможність торфового брикету становить 4.100 калорій, тоді як дров тільки 2.800 калорій. Вологість брикету 15%, а дров — 25 — 50%. Брикети зручні для зберігання. Вага одного кубометра торфобрикета — 850 кгр., а дров — 450 кгр.

Загалом всі показники говорять на користь брикетів. Досвід брикетування палива в СРСР є достатній. В Донбасі виробляється кам'яновугільний брикет. В Орехово-Зуєво збудований для постачання, головним чином, Москви великий завод торфобрикетів, на 180 тис. тонн брикетів у рік. В Олександрії, Миколаївської області, виготовляються буровугільні брикети. Намічено виробляти брикети також і в Звенигородці, Київської області, на базі бурого вугілля.

Загальні запаси бурого вугілля на Україні визначаються в кілька міліардів тонн. Сумарні запаси розвіданих буровугільних родовищ обчислюються тепер в 550 млн. тонн, в тому числі детально розвіданих — понад 100 млн. тонн. З найбільших родовищ бурого вугілля слід визначити Семенівське, Байдаківське, Головківське і ін. в Олександрійському районі, Миколаївської області. Запаси бурого вугілля в цьому районі обчислюються в 300 млн. тонн. Другим щодо величини запасів бурого вугілля є Звенигородський район, Київської об-

Digitized by Google

ласті. В цьому районі найважливіші такі родовища: Юрківське з запасами бурого вугілля в 53 млн. тонн, Журавське — 14 млн. тонн, Цибулівське, Катеринославське і ін.

Запаси бурого вугілля в Криворізькому районі дорівнюють 35 млн. тонн, в Кіровському, Балашовському — 20 млн. тонн. Буре вугілля УРСР є не тільки добрим видом палива, але й високоякісною хемічною сировиною. Олександрійське буре вугілля містить велику кількість бітумів — до 20%. Вугілля Байдаківського кар'єру покищо єдине в СРСР, придатне для вилучення гірничого воску (монтан-воску), який використовується в шкіряно-взуттєвій промисловості.

На базі цього вугілля трест Шкірфорнітура НКЛегпрому СРСР намічає в 1938 році збудувати перший в СРСР завод монтан-воску.

Олександрійське буре вугілля є також цінною сировиною для одержання рідкого палива. Збудований в 1937 році в Харкові дослідний гідрогенізаційний завод довів можливість одержання бензину 1 і 2 ступеня. Дослідження, які провадяться на заводі, дають підстави почати проектування великого заводу по гідруванню бурого вугілля в УРСР для одержання високоякісних світлих нафтопродуктів.

В другій сталінській п'ятирічці буровугільна промисловість значно зросла. На кінець другої п'ятирічки видобуток бурого вугілля зріс з 75,3 тис. тонн до 300 тис. тонн. В 1938 році план видобутку бурого вугілля збільшений.

Поряд з експлуатацією дрібних, порівняно, підприємств, на початку другої п'ятирічки почали будувати потужний буровугільний комбінат на базі Олександрійського родовища.

Шкідники вживали всіх заходів до того, щоб затягнути будівництво комбінату і створити розрив між потребами у вугіллі і виробничою потужністю буровугільних підприємств.

З метою форсувати будівництво комбінату і підготувати нові бази, уряд УРСР затвердив обсяг капітальних робіт на 1938 рік в два рази більший від попереднього року. В цьому році розробляються також заходи для значного поширення видобутку бурого вугілля в третій п'ятирічці.

Буровугільна промисловість досягла значних успіхів: підвищена продуктивність праці; виробіток одного робітника в 1937 році збільшився в 4 рази порівняно до 1932 року; середня річна зарплата одного робітника виросла до 2.500 крб. в 1937 р. замість 910 крб. у 1932 році. Собівартість вугілля знижена з 1932 до 1937 року на 7 крб. 80 коп. за тонну. Кількість робітників у буровугільній промисловості з 1933 року зросла у 2,6 разів.

Для поліпшення матеріально-побутових умов працівників буровугільної промисловості асигнуються великі кошти. На третю п'ятирічку намічено асигнувати 9 млн. крб. на житлобудівництво, на заходи по оздоровленню умов праці намічається 0,8 млн. крб.

Digitized by Google

Використання бурого вугілля в кінці третьої п'ятирічки повинно значно зрости. Тільки Олександрійська, Звенигородська, Кременчуцька, Кіровська електростанції мають використати не менше одного мільйона тонн вугілля на рік. Після пуску брикетної фабрики на повну потужність в 300 тис. тонн брикетів на рік потрібно буде бурого вугілля 650 тис. тонн. Для задоволення потреб машинобудівних (Кіровський і ін.), цукрових і спиртових заводів, залізничного транспорту потрібно буде також не менше одного мільйона тонн бурого вугілля на рік. Загалом задоволення потреб промислових підприємств та електростанцій, що тяжать до буровугільних шахт, становитиме на кінець третьої п'ятирічки в круглій цифрі 3 млн. тонн. Враховуючи виробничу потужність існуючих підприємств, а також тих, що будуються, стає ясною потреба в будівництві ряду нових буровугільних шахт і кар'єрів.

Щоб ліквідувати розрив між місцевою потребою в бурому вугіллі і його видобутком, необхідно уже в цьому році провести ряд додаткових заходів для забезпечення пуску підприємств, які будуються, і поширення в третій п'ятирічці видобутку в уже освоєних і нових районах.

Насамперед трест Укрбурвугілля і Наркомат місцевої промисловості повинні забезпечити своєчасне надходження устаткування (екскаватори, транспортні механізми і ін.) для експлуатації Байдаківського кар'єру.

Потужність буровугільних підприємств в середині третьої п'ятирічки становитиме 1,2 млн. тонн при споживанні в 2,5 раза більше. Звідси необхідність ще цього року організувати детальне обслідування і оконтурування нових дільниць і почати проектування нових шахт, будівництво яких слід почати в наступному 1939 році.

В УРСР, невід'ємній складовій частині нашого могутнього Радянського Союзу, набула великого розвитку паливна промисловість. Поряд з розвитком основної паливної бази УРСР — вугільної промисловості Донбаса — в роки сталінських п'ятирічок великого розмаху набрало використання місцевих видів палива.

Торфова промисловість УРСР за минулі 20 років існування радянської влади збільшила видобуток торфу майже в сто разів проти дореволюційного часу. В цьому році видобуток торфу становить без колгоспних розробок 2 мільйони тонн. В третій п'ятирічці державна і промкооперативна промисловість України збільшать свій видобуток торфу до 5 млн. тонн на рік. Крім цього, колгоспні торфорозробки, при належному керівництві і технічній допомозі з боку Наркомзему, дадуть таку ж кількість торфу, яка намічається для державних і кооперативних промислових торфопідприємств в третій п'ятирічці.

В УРСР збудована нова галузь — буровугільна промисловість. Потужність буровугільних шахт тепер уже досягає півмільйона тонн.

Digitized by Google

У третій п'ятирічці після пуску Байдаківського кар'єру і введення в експлуатацію нових шахт в Звенигородському, Криворізькому, Кіровському і інших районах потужність буровугільних шахт і кар'єрів буде збільшена в 5—6 разів.

Партійні і непартійні більшовики паливної промисловості, нещадно викриваючи і викорчовуючи рештки замаскованих ворогів, підвищуючи революційну пильність, цілком ліквідують наслідки шкідництва підлих агентів фашизму з троцькістсько-бухарінської і буржуазно-націоналістичної банди і доб'ються нових перемог в розвитку паливної промисловості.

Паливні ресурси УРСР, в тому числі її місцеві види — торф і буре вугілля — колосальні і цілком доступні для того, щоб видобути в третій п'ятирічці стільки палива, скільки буде потрібно для розвитку нашого господарства.

Digitized by Google

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

У зв'язку з окупацією Австрії гітлерівськими військами комуністичні партії Австрії, Німеччини, Чехословаччини і Франції, а також „Італійський народний союз" (об'єднання італійських політемігрантів) у той же день звернулися до своїх народів і народів усіх країн з відозвами-деклараціями.

Нижче містимо ці відозви, опубліковані в „Юманіте" (в номері від 13 березня ц. р.) і в антифашистській пресі різних країн.

ВІДОЗВА ЦК КОМПАРТІЇ АВСТРІЇ

До народу Австрії! До народів Європи і всього світу!

Воєнною силою Гітлер підкорив собі Австрію. Гітлер хоче розтоптати чобітьми своєї солдатчини волю австрійського народу до свободи. Він намагається встановити в Австрії своє іноземне панування.

За три дні до плебісциту, про який на все горло протягом кількох років кричали його ж агенти, він завдав Австрії удар. Він зробив це із страху перед волевиявленням австрійського народу, із страху перед результатами плебісциту, який повинен був дати переважну більшість прибічникам свободи і незалежності, із страху перед своєю неминучою поразкою 13 березня ц. р.

Берхтесгаден[1] в багато разів посилив волю народу до опору. Всі народні сили почали об'єднуватися для захисту батьківщини від фашистського варварства.

Проти цього єдиного фронту австрійського народу Гітлер виставив свої гармати, танки і літаки.

Австрійський народе! Захищайся! Чини опір іноземцям і їх агентам, які вторгнулися. Об'єднуйтесь, католики і соціалісти, робітники і селяни! Згуртовуйте воєдино — тепер як ніколи — загальний фронт всіх австрійців. Всі відмінності в поглядах, всі розходження між партіями відступають перед священним завданням, яке стоїть сьогодні перед австрійським народом! Об'єднуйтесь для боротьби проти Гітлера! Об'єднуйтесь, щоб вигнати гітлерівську солдатчину з Австрії!

Робітники, будьте міцні! Будьте єдині і зберігайте вірність гордим традиціям австрійського робітничого класу! Не згинайтесь перед терором! Зробіть кожний завод фортецею опору! Не дайте зруйнувати ваші профспілкові організації!

Солдати, офіцери, поліційні службовці, що зберігають вірність австрійській батьківщині, об'єднуйтесь з народом! Включайтесь у фронт рішучого опору Гітлерові і його агентам!

---

[1] Мова йде про переговори Шушніга з Гітлером у палаці Гітлера в Берхтесгадені за кілька днів до окупації Австрії. — *Ред.*

Digitized by Google

Австрійський народе! Захищайся! *Будь до останнього подиху вірний червоно-біло-червоному прапорові!*

Хай німецькі фашисти узнають! Хай весь цивілізований світ почує: Австрійський народ ніколи не визнає цього іноземного панування, яке спирається на багнети і танки. Австрійський народ підіймається, повний смертельної ненависті до фашистських тиранів.

Хай 11 березня перемогли гітлерівські гармати, але в цей же день і годину почався останній бій за визволення австрійського народу, і він закінчиться тоді, коли буде повалена диктатура гітлерівських багнетів.

Народи світу!

Почуйте голос Австрії. Почуйте голос народу, який любить над усе на світі свою свободу і незалежність, народу, чия культура дорога всьому світові і нікому не ворожа! Почуйте його голос і допоможіть, допоможіть, допоможіть!

Не потерпіть того, щоб у цього народу була відібрана його самостійність, його прекрасна культура і свобода! Мова йде не тільки про існування цього народу, не тільки про мир на Дунаї, але й про мир у Європі. Адже коричневі пірати і палії війни завтра точнісінько так вчинять і з іншим народом.

Хай приклад Австрії послужить для вас уроком! Кожний відступ, кожна капітуляція перед паліями війни підбадьорює гітлерівський фашизм на нові наступи. Гітлер не хоче миру; він спрямовує свої багнети для атаки. Гітлер ненавидить фронт мирних народів, він хоче панувати над народами.

Народи Європи!

Хай приклад Австрії послужить для вас, нарешті, уроком!

Зрозумійте, що сила Гітлера заснована лише на нерішучості західних демократій і сил миру!

Виявіть солідарність, подайте діяльну допомогу австрійському народові, який героїчно бореться із значно сильнішим у воєнному відношенні противником! Не дайте цьому народові загинути! Фашистське криваве варварство не повинне торжествувати в Європі!

Австрійський народ зазнав насильства. Але його внутрішня стійкість і віра у власні сили не зломлені. Боротьба продовжується. Завдяки його власним силам і допомозі світового фронту миру відродиться знову вільна, незалежна Австрія!

ВІДОЗВА ЦК КОМПАРТІЇ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ

Твердість, рішучість, єдність!

Робітники, трудящі, громадяни і громадянки! Вночі з 11 на 12 березня повалена незалежність Австрії. Австрійський народ, який хотів

Digitized by Google

своїм голосуванням довести, що він не бажає приєднання до «третьої імперії», зазнав нападу. І в Австрії методами і засобами, які засудить весь світ, проголошене панування свастики. Війська вступили в Австрію.

Робітники, антифашисти і всі захисники австрійської незалежності заарештовані. Всі народи Європи і всього світу переживають години найглибшого потрясіння. Вони бачать, як щупальці імперіалістичного насильства простягаються до всіх країн Середньої Європи. Вони бачать, як через капітуляцію Австрії і вступ військ «третьої імперії» знищується мир на Дунаї і як посилюється небезпека жахливої нової війни. Погляди всіх, хто обурений насильством над австрійською землею, хто прагне миру, справедливості, погляди всіх їх звернені на міжнародні сили миру, на захисників міжнародних договорів, на сили, які відстоюють незалежність країн, що зазнали нападу, і вони закликають їх: зупиніть фашистське насильство, захищайте мир, захищайте міжнародні договори! Забезпечте право на незалежність Австрії і інших середньоєвропейських країн!

Цей заклик повинна підхопити вся Чехословаччина. Нації і народи Чехословаччини в страшну ніч з 11 на 12 березня усвідомили, чого вони можуть чекати від фашизму. Вони усвідомили, що ніякі переговори не допоможуть і що всякий відступ приведе до катастрофи. Ніколи не було так ясно, що Чехословаччина зможе захистити свою незалежність і свободу лише власною твердістю і енергією. Ті, хто піддається страхові, ті, хто захоче повести Чехословаччину по шляху визнань і капітуляцій, загрожують незалежності Чехословаччини, запродують націю і країну фашизмові. Тому весь народ повинен бути запалений єдиною волею: в тисячу разів більше уваги і пильності до капітулянтів, які бажають знищити існування Чехословаччини. В тисячу разів більше уваги і пильності до інтриг реакційних елементів, зв'язаних з Гітлером. У тисячу разів більше пильності і твердості перед партією Генлейна, цієї агентури «третьої імперії».

Хай же буде непроникною наша рішучість і воля у справі захисту незалежності країни! В тисячу разів більше віри у самих себе, в народи Чехословаччини, в могутніх союзників республіки!

Хай в усій Чехословаччині прозвучить сьогодні голосним кличем: *Хай живе незалежна і вільна Чехословаччина! Будемо держатися, чого б це не коштувало! Віддамо свою кров і життя за свободу народу Чехословаччини! Геть поразництво і боягузтво!*

Ми звертаємось до всього трудящого народу, до соціалістів, до всіх демократичних партій. Ми простягаємо всім руку, щоб спільними діями захистити республіку! Будьте готові!

Хай живе єдиний фронт захисту республіки і незалежності Чехословаччини! Об'єднаний робітничий клас, об'єднаний народ дадуть республіці силу держатися, які б тяжкі події її не чекали!

Digitized by Google

ВІДОЗВА ЦК КОМПАРТІЇ НІМЕЧЧИНИ

Німецький народе!

12 березня з допомогою військ рейхсверу, танків, важких гармат і бомбовозів Гітлер найжорстокішим чином придушив воєнною силою австрійський народ. Цей злочин є черговою ланкою в ланцюзі нечуваних воєнних провокацій, з допомогою яких Гітлер штовхає світ на війну. Обгрунтування цього акту, дане Гітлером в його декларації, повинно послужити одночасно обгрунтуванням для дальших воєнних заходів німецького фашизму проти інших країн, особливо проти Чехословаччини. Гітлерівський фашизм хоче знищити незалежність цих країн і свободу їх народів.

Гітлер характеризує свій злочин як визволення Австрії, але в дійсності він позбавив австрійський народ права на самовизначення і приніс йому кривавий терор. Гітлер, що піддав німецький народ жахливому поневоленню, не має права говорити про визволення інших народів. Воєнні провокації Гітлера ввергають німецький народ у катастрофу і загрожують існуванню самого німецького народу.

Компартія Німеччини, відображаючи волю німецького народу, заявляє: наш народ хоче миру і не має нічого спільного з воєнними злочинами Гітлера.

Ми закликаємо німецький народ до одностайної боротьби проти злочинців з партії «наці» — партії війни!

За негайне відкликання німецьких військ і німецьких терористичних банд з Австрії!

За повну незалежність Австрії!

Свобода і дійсне право на самовизначення австрійському народові!

Ми звертаємось до трудящих і до всіх робітничих організацій усього світу і до їх Інтернаціоналів з закликом про негайне встановлення єдиного фронту боротьби проти гітлерівського фашизму — головного палія світової війни, за врятування миру і свободи народу. Ми закликаємо їх до боротьби за створення міжнародних гарантій, проти воєнних провокацій Гітлера, які продовжуються, до проведення міжнародної кампанії солідарності з австрійським народом.

Ми звертаємось до німецького народу з закликом про одностайну відсіч шовіністичній пропаганді Геббельса, з допомогою якої фашисти хочуть ввергнути Німеччину в війну. Чиніть спільний опір нестерпному тягареві і злиднями, які приносить нашому народові цей курс на війну! Боріться проти пригноблення, насильства і обману у власній країні, боріться за вашу власну свободу, за ваше власне право!

Створюйте єдиний народний фронт усіх трудящих Німеччини!

Ми звертаємось до керівництва німецької соціал-демократії і до всіх соціал-демократичних організацій з закликом про негайну угоду

Digitized by Google

з комуністичною партією, комуністичними організаціями для спільної боротьби за згуртування сил німецького народу, проти воєнних злочинств Гітлера.

Ми закликаємо католиків Німеччини до спільної боротьби проти воєнних злочинств гітлерівського фашизму, проти переслідування релігії і проти пригноблення католиків Німеччини, долі яких зазнають тепер і католики Австрії.

Друзі миру і свободи! Робітники, селяни, дрібний люд міста і села, інтелігенція, німецька молодь, об'єднайте свої сили на боротьбу за мир, права і свободу!

Проти фронту війни і фашизму створюйте всюди фронт миру!

ДЕКЛАРАЦІЯ ІТАЛІЙСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ

Останні події в Австрії виявляють крайню серйозність становища, яке ризикує зруйнувати останні надії на мир.

Гітлерівська Німеччина захопила Австрію і повалила силою національну незалежність її народу.

«Вісь Рим — Берлін», яка підготувала напад на Іспанію і форсувала вторгнення Японії в Китай, окупацією Австрії розпалює тепер війну в Центральній Європі, Муссоліні, який віддав у жертву гітлерівському пангерманізмові національну незалежність Австрії, Муссоліні, який підтримує Гітлера в найзухвалішій з воєнних провокацій, без вагань відмовився від захисту національної незалежності самої Італії, біля самого кордону якої з учорашнього дня отаборився німецький імперіалізм «наці».

Муссоліні зрадив Австрію і зрадив Італію.

Він зрадив Італію, він зрадив 500 тис. італійців, які загинули в ім'я того, щоб усунути від наших кордонів і від Адріатики німецьку загрозу; він зрадив італійців, які протягом століть боролися за свободу і єдність Італії.

Італійський народний союз від імени своїх 45 тис. членів, спираючись на моральну підтримку мільйонів італійців, у тому числі італійців, які живуть в країні, викриває перед світом зрадництво Муссоліні, який віддає нашу велику націю в рабство Німеччині.

Народний союз звертається до італійців з палким закликом:

«Італійці! Муссоліні штовхнув Італію на війну, він пожертвував інтересами і незалежністю нашої нації в ім'я своєї божевільної політики війни.

Італійці! Лише ваш протест і ваші дії можуть врятувати мир і Італію. Боріться за те, щоб визволити Італію від німецької опіки, об'єднуйтесь з друзями миру і свободи в усіх країнах, щоб спонукати

Digitized by Google

демократичні держави виступити на захист миру і свободи народів, щоб відвернути фашистську війну, яка загрожує навалитися на світ і втягти Італію в останню з катастроф».

ВІДОЗВА ЦК КОМПАРТІЇ ФРАНЦІЇ

Удар грому вибухнув над стривоженою Європою, яка не знає, що несе завтрашній день.

Австрія, незалежність якої гарантувалася міжнародними договорами,— віднині васальна країна Німеччини.

Гітлерівські війська наповнили Австрію; канцлер Шушніг заарештований, віднині Австрія є зв'язковою ланкою між двома тоталітарними державами, загрози яких на адресу Франції не можуть лишити байдужим ні одного француза, гідного називатися французом.

Поневолення Австрії урядом Берліна — лише етап у здійсненні широкого загарбницького плану Гітлера.

Тепер під загрозою Чехословаччина — союзниця Франції!

Хочуть роздушити Чехословаччину для того, щоб потім напасти на Францію. Наша країна тоді зазнає атаки з боку тих, хто вважає її своїм смертельним ворогом, тих, хто хоче знищити навіть спогад про велику французьку революцію, яка дала світові славний приклад боротьби за свободу і права людини.

У той час як в Центральній Європі міжнародний фашизм проводить свою політику насильства і війни, продовжується боротьба в Іспанії, де республіканський уряд, захищаючи свою свободу, в той же час захищає свободу всесвіту і безпеку Франції.

Доля Франції вирішується в Центральній Європі і в Іспанії, де перемога республіканців врятує нас від турботи про захист ще одного кордону.

Комуністична партія вправі нагадати, що якби діяли за її порадами, якби провадилася відстоювана нею тверда і обережна зовнішня політика,— свобода і незалежність Франції не були б під такою загрозою, під якою вони перебувають тепер.

Перед лицем небезпеки і щоб відвернути її, настійно необхідне єднання французької нації, якому всіляко намагаються перешкодити гітлерівські агенти, що довели це ще раз тепер.

Комуністична партія на своєму VIII з'їзді у Віллербані (22—25 січня 1936 р.) проголосила:

«Тільки об'єднання французької нації зможе повернути нашій країні її колишній розквіт.

Тільки об'єднання зможе зупинити надзвичайно швидкий біг до безодні і перетворити любиму нами країну в країну, сильну тією любов'ю, яку вона вселяє всім народам».

Digitized by Google

Комуністи, які простягали і тепер простягають братню руку трудящим католикам, щоб разом захищати свободу і мир проти ворогів народу Франції, закликають до співробітництва всіх людей доброї волі,

щоб вести політику соціального і людського прогресу, яка посилить блиск і велич Франції в усьому світі,

щоб відстояти свободи, успадковані від наших батьків, відбивши атаки злочинницьких угруповань, призвідників громадянської війни та іноземних агентів,

щоб захистити мир і безпеку наших вогнищ, однією з основних гарантій якої є франко-радянська дружба.

ХАЙ ЖИВЕ ЄДНАННЯ ФРАНЦУЗЬКОГО НАРОДУ!

Digitized by Google

КНИГА ПРО ЖИТТЯ Й ДІЯЛЬНІСТЬ В. І. ЛЕНІНА

Ем. Ярославский, «*Биография Ленина, Партиздат ЦК ВКП(б) 1938, 181 стор.*

Життя і революційна діяльність В. І. Леніна і Й. В. Сталіна втілюють в собі всю історію більшовицької партії.

В документах, що розповідають про життя наших великих вождів В. І. Леніна і Й. В. Сталіна, радянський народ черпає все нові й нові сили для боротьби за комунізм, проймається гордістю досягнутих завоювань і впевненістю в майбутніх перемогах. Ці документи розповідають про боротьбу більшовицької партії і пролетаріату, під його гегемонією всіх трудящих за щастя нашого великого радянського народу. Вони викликають любов до вождів нашої соціалістичної країни.

Ці документи зобов'язують нас бути такими непримиренними до ворогів народу, яким був Ленін, яким є великий продовжувач справи В. І. Леніна — товариш Сталін.

Документи про життя В. І. Леніна і Й. В. Сталіна учать нас ненавидіти ворогів народу, фашистських наймитів — троцькістів, бухарінців, меншовиків, есерів, буржуазних націоналістів, уміння викривати ворогів, хоч би як вони маскувалися, нещадно знищувати фашистських наймитів з лиця радянської землі.

Книга Єм. Ярославського «Биография Ленина» є корисною книгою для вивчення життя і революційної діяльності В. І. Леніна, для вивчення героїчної історії нашої більшовицької партії, для вивчення ленінізму.

Опановувати вчення В. І. Леніна і Й. В. Сталіна є більшовицький обов'язок кожного комуніста, комсомольця, кожного трудящого нашої країни.

«Вчення Леніна допоможе нам довести нашу справу до кінця, до повної перемоги комунізму. Вчення Леніна допоможе народам усього світу скинути з себе владу поміщиків і капіталістів. Учення Леніна допоможе нам в усьому світі створити єдиний союз трудящих, всесвітній Союз Радянських Соціалістичних Республік.

«І ми всі — молоді й старі учні Леніна, робітники і селяни, трудящі всіх народів, всіх націй, хочемо цього і доб'ємося цього щоб то не

Digitized by Google

стало. І це буде тим скоріше, тим успішніше, чим краще знатимуть усі вчення Леніна, його життя, щоб кожний виховав себе таким, яким був Ленін» (стор. 8).

Ленін почав свою революційну діяльність, ще бувши студентом Казанського університету.

«Уже 17-річним юнаком Володимир Ульянов, у перший же рік свого перебування в Казанському університеті дістав перше «бойове хрещення» — арешт разом з сорока іншими студентами за участь у недозволеній начальством студентській сходці» (стор. 18).

Заарештувавши 17 грудня 1887 р., поліція вислала Володимира Ільїча Леніна в с. Кукушкіно. Після величезних зусиль Леніну вдається знову повернутись до Казані, але йому було заборонено вступати до університету. В Казані Ленін активно працює в марксистському гуртку Федосеєва, вивчає «Капітал» Маркса. Участь у цьому гуртку допомогла Леніну широко ознайомитися з вченням Маркса — Енгельса.

У вересні 1893 р. В. І. Ленін переїхав у Петербург. З цього часу починається його робота по створенню першої партійної організації «Петербурзького союзу боротьби за визволення робітничого класу».

У книзі Ярославського «Биография Ленина» показана величезна революційна робота, яку провадив Ленін в гуртках пітерських робітників, починаючи з 1893 р. Із матеріалів, що наводяться в книзі, видно, з якою виключною упертістю, як дбайливо Ленін збирав, виховував першу когорту пролетарських революціонерів — ядро майбутньої більшовицької партії.

Ленін, ведучи боротьбу за революційний марксизм, за партію нового типу, за гегемонію пролетаріату в революційному русі, нещадно громив народництво, яке своєю реакційною теорією про самобутність Росії заперечувало історичну роль і силу робітничого класу, як гегемона революції, яке вважало своїм основним методом індивідуальний терор, що виключало всяку можливість активізації мас, можливість створення масової партії і масового революційного руху.

Без розгрому народництва — цього найлютішого ворога марксизму — не можна було створити в Росії масову революційну партію робітничого класу.

В. І. Ленін викрив фальсифікацію марксизму з боку, так званих, «легальних марксистів», які поставили собі метою віддати робітничий клас під вплив ліберальної буржуазії. Борючись з народництвом, В. І. Ленін викривав буржуазну суть «легальних марксистів», що об'єдналися навколо Струве, Туган-Барановського і інших ідеологів буржуазії, які викидали головне з учення Маркса — учення про пролетарську революцію і диктатуру пролетаріату, намагались «пристосувати» марксизм до інтересів буржуазії.

У розгромі народництва і «легального марксизму» виключну роль

Digitized by Google

відіграли геніальні твори В. І. Леніна «Що таке «друзі народу» і як вони воюють проти соціал-демократів?», «Економічний зміст народництва і критика його в книзі п. Струве».

В тюрмі і на засланні (1895—1900 рр.) В. І. Ленін не припиняє революційної діяльності. З тюрми, а потім із заслання Володимир Ільїч надсилає поради, як і в якому напрямі треба вести революційну роботу, пише ряд геніальних праць: «Проект програми нашої партії», «Розвиток капіталізму в Росії», «Завдання російських соціал-демократів» і ін. В «Протесті російських соціал-демократів», написаному також на засланні, В. І. Ленін викрив опортунізм економістів, їх зв'язок з бернштейніанством на Заході. В. І. Ленін вів нещадну боротьбу проти міжнародного опортунізму, який звив собі гніздо в керівництві II Інтернаціоналу.

«Искра», створена і керована Леніним в упертій боротьбі проти класових ворогів, відіграла величезну роль у здійсненні ленінського плану створення революційної партії пролетаріату. Цей план створення войовничої партії, партії нового типу В. І. Ленін розробив ще в своїх роботах «З чого почати», «Що робити?». По всіх основних питаннях революційного руху більшовики на II з'їзді РСДРП, керовані Леніним, дали рішучий бій меншовикам, їх наймерзеннішій різновидності— троцькістам, бундівцям і всім іншим ворогам робітничого класу.

Створення більшовицької партії мало вирішальне значення для революційної визвольної боротьби робітничого класу від капіталістичного рабства.

Без більшовиків «... революція не перемогла б. Більшовицька партія стала зразком, прикладом для робітничих партій усього світу. Тому утворення партії більшовиків було важливо не тільки для російського робітничого класу, але й для робітничого класу всіх країн» (стор. 39).

Ленін веде нещадну боротьбу з есерами — ідеологами куркульства. Проти есерів він пише такі твори, як «Революційний авантюризм», «Чому с.-д. повинна оголосити рішучу боротьбу с.-р.» і цілий ряд інших.

У книзі Єм. Ярославського «Биография Ленина» показана величезна революційна робота, яку в цей час проводив разом з В. І. Леніним кращий учень і продовжувач справи В. І. Леніна— товариш Сталін — основоположник ленінсько-іскрівської організації в Закавказзі. Створена товаришем Сталіним разом з Ладо Кецховелі, газета «Брдзола» («Боротьба») з першого свого номера скерувала нищівний вогонь проти легальних марксистів, меншовиків, економістів та інших ворогів народу.

Борючись проти всіх ворогів партії, товариш Сталін із більшовицькою послідовністю відстоював ленінські позиції, невтомно роз-

Digitized by Google

вивав ідеї В. І. Леніна, пропагував їх серед трудящих Закавказзя. В боротьбі більшовицької партії проти меншовиків та примиренців організація закавказьких більшовиків, керована товаришем Сталіним, була твердинею В. І. Леніна, а керівник її товариш Сталін був «полум'яним колхідцем», як його величав В. І. Ленін.

У своїй книзі Єм. Ярославський показав величезну роль В. І. Леніна як вождя і організатора в революції 1905—1907 рр., хід якої блискуче підтвердив створену Леніним більшовицьку стратегію і тактику.

Вождь революції В. І. Ленін, змушений перебувати за кордоном, надсилає в листах більшовицьким організаціям необхідні керівні вказівки про те, як слід діяти в інтересах розвитку революції, друкує керівні статті в більшовицькій газеті «Вперед».

Перемагаючи перешкоди, які ставила царська жандармерія, В. І. Ленін в листопаді 1905 р. приїжджає до Росії. 15 грудня на більшовицькій конференції в Таммерфорсі вперше зустрілись В. І. Ленін і товариш Сталін. До цього вони між собою підтримували зв'язок листами або через товаришів. Під безпосереднім керівництвом В. І. Леніна більшовики готують збройне повстання, проти якого меншовики, троцькісти, есери провадили запеклу боротьбу.

Більшовицька партія повела пролетаріат в грудні 1905 р. на збройне повстання. Більшовики були в перших лавах барикадних борців.

Царизм, маючи величезні озброєні сили і допомогу міжнародного імперіалізму, користуючись зрадницькою роботою підлих лакеїв буржуазії — меншовиків, троцькістів, есерів і інших ворогів революції, придушив збройне повстання. Царизм здобув тимчасову перемогу і перейшов у наступ на революцію. Настала смуга чорної реакції.

Більшовицька партія під керівництвом В. І. Леніна і Й. В. Сталіна виробила нову тактику. Партія згуртовувала пролетаріат і селянство для боротьби з царизмом, закликала готуватися до збройного повалення самодержавства. Партія нещадно викривала і громила ліквідаторів усіх мастей, меншовиків, троцькістів, есерів і інших агентів буржуазії, які виступили єдиним ворожим табором проти революції і її керівника — більшовицької партії. Особливо шалену боротьбу проти партії Леніна — Сталіна провадив лютий ворог робітничого класу, запеклий ліквідатор Троцький. Іуда-Троцький намагався прикрити ліквідаторів різними зрадницькими фразами про «примирення», «об'єднання» і т. і. В. І. Ленін нещадно бичував Троцького, назвав його Іудушкою, викрив ганебну політику Троцького, кваліфікуючи її як найгірший вид ліквідаторства.

«...Троцький повів себе, як найпідліший кар'єрист і фракціонер»...— писав В. І. Ленін. В. І. Ленін вимагав рішучого розриву «з цим пройдисвітом і викриття його в ЦО».

Digitized by Google

В. І. Ленін нещадно бичував прихильників Троцького — Каменєва Рикова та інших, які згодом перетворились у фашистських наймитів.

Більшовики, керовані В. І. Леніним, в 1912 р. на VI Празькій конференції вигнали з своїх рядів меншовиків-ліквідаторів і інших ворогів народу.

Товариш Сталін у своїй доповіді на XV з'їзді ВКП(б) дав таку оцінку Празькій конференції:

«Конференція мала величезне значення в історії нашої партії, бо вона поклала межу між більшовиками і меншовиками і об'єднала більшовицькі організації по всій країні в єдину більшовицьку партію»[1].

Празька конференція обрала ЦК на чолі з В. І. Леніним і Й. В. Сталіним.

В книзі Єм. Ярославського «Биография Ленина» показана величезна робота Леніна, яку він провадив у боротьбі проти опортуністів з II Інтернаціоналу за створення III Комуністичного Інтернаціоналу.

Робітничий клас у союзі з селянством, під керівництвом більшовиків на чолі з В. І. Леніним і Й. В. Сталіним, в лютому 1917 року скинув царизм. В «Квітневих тезах» В. І. Ленін, на основі теорії про переростання буржуазно-демократичної революції в соціалістичну, розробленої ним в період революції 1905 р., геніально накреслив конкретний план переходу від першого до другого етапу революції в 1917 р. Наша партія, всупереч намаганням Троцького, Бухаріна, Каменєва, Зінов'єва, Пятакова та інших лютих ворогів пролетарської революції зірвати збройне повстання пролетаріату, в жовтні 1917 р. повела робітничий клас на штурм капіталізму. За проводом більшовиків, робітничий клас в союзі з біднішим селянством переміг капіталістів і поміщиків та їх прихвоснів. В країні владу взяв у свої руки пролетаріат.

Почався перший період радянської влади, який Ленін назвав «триумфальным шествием». Контрреволюція збирає всі свої сили і переходить в наступ на молоду, ще незміцнілу радянську республіку. Білогвардійці — Краснови, Дутови, Колчаки, Юденичі, Денікіни, Врангелі і інші контрреволюційні чорні сили, за спинами яких стояв міжнародний імперіалізм, були нещадно розгромлені.

В той час, коли радянська країна напружувала всі свої сили для розгрому полчищ інтервентів і білогвардійських генералів, замасковані люті вороги народу Бухарін, Троцький в союзі з есерами і іншими ворогами робітників і селян найпідлішими засобами добивалися зриву Брестського миру, як необхідної в тих умовах передишки для зміцнення радянської влади. Вони організували контрреволюційне куркульське повстання проти радянської влади. Троцькістсько-бухарінські

[1] Стенографічний звіт XV з'їзду ВКП(б), стор. 361—362.

Digitized by Google

вороги хотіли зсередини завдати удар нашій країні, послабити її обороноздатність, допомогти імперіалістам повалити радянську владу. Троцький і Бухарін разом з есерами організували змову проти вождів партії і уряду — Леніна, Сталіна, Свердлова. Вони були натхненниками і організаторами пострілу есерки Каплан отруйними кулями у Леніна.

В непримиренній боротьбі з усіма ворогами трудящих диктатура пролетаріату під керівництвом В. І. Леніна і Й. В. Сталіна все більше і більше зміцнювалася. Червона Армія в запеклих боях перемогла зовнішніх і внутрішніх ворогів.

Країна Рад переможно закінчила громадянську війну. Розгромлено армії білогвардійців та інтервентів. Партія, керована В. І. Леніним і Й. В. Сталіним, громлячи оскаженілих ворогів партії — Троцького, Бухаріна, буржуазних націоналістів та інших запроданців батьківщини, повела країну по шляху нової економічної політики.

За пропозицією В. І. Леніна, Пленум ЦК після XI з'їзду ВКП(б) обирає товариша Сталіна на пост Генерального секретаря ЦК нашої партії.

Великий народ нашої країни, ідучи ленінським шляхом, під керівництвом більшовицької партії, на чолі з мудрим вождем і учителем товаришем Сталіним, збудував соціалістичне суспільство і успішно йде вперед до комунізму. Наша країна стала неприступною фортецею для імперіалістичних хижаків та їх прихвоснів. СРСР стоїть як гранітна скеля, об яку розіб'ються всі, хто здумає на нас напасти. СРСР стоїть як маяк, що освітлює шлях трудящим усього світу до соціалістичного життя.

«Дивлячись на нас, сотні мільйонів робітників і селян в усьому світі будуть міцніше згуртовуватися для боротьби. І прийде час, коли мільйони людей в усьому світі піднімуть зброю проти своїх гнобителів, вони скажуть: геть імперіалістів, хай живе комунізм, хай живе світова пролетарська революція, хай живе справа Леніна!» (стор. 181).

Наша країна збудувала в основному першу фазу комунізму — соціалізм. Соціалістичне суспільство збудоване в непримиренній класовій боротьбі проти запеклих ворогів народу. Славні органи НКВС, під керівництвом сталінського наркома тов. Єжова, викрили осине гніздо іноземних розвідок. Бандити з контрреволюційного «правотроцькістського блоку» знищені. Але ми не повинні забувати мудрих слів товариша Сталіна, що ми перебуваємо в капіталістичному оточенні, яке засилало і, поки існує, засилатиме до нас своїх шпигунів, диверсантів, терористів, яке використовувало і буде використовувати фашистських наймитів — рештки розбитих бандитів — троцькістів, бухарінців, буржуазних націоналістів, есерів.

Це зобов'язує нас ще вище піднести більшовицьку пильність, щоб уміти викривати ворогів народу, хоч би якою маскою вони прикривалися, нещадно знищувати їх.

Digitized by Google

Кожний партійний і непартійний більшовик, кожен трудящий нашої країни, вивчаючи славну історію нашої партії, її боротьбу за перемогу комунізму, візьме багато цінного й корисного з книги Єм. Ярославського «Биография Ленина».

Треба, щоб Державне видавництво політичної літератури при РНК УРСР якнайшвидше видало цю цінну книгу українською мовою.

З. Лаврик.

Digitized by Google

Уповноважений Головліту № 2661
Тираж 60.000.
В 1 друк. арк. 60.000 знаків.
Друков. арк. 6½.

РЕДКОЛЕГІЯ.

Матеріал здано до складання 28/IV 1938 р. Підписано до друку 17/V 1938 р. Зам. № 763

Київ. Книжкова фабрика Держполітвидаву при РНК УРСР. Сінний майдан, № 14.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

50 коп.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BOUND BY
HM

Digitized by Google

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 061316433

Digitized by Google